Tankó Károly

KELTA FALU GYŐR HATÁRÁBAN

A MÉNFŐCSANAKI KÉSŐ VASKORI TELEPÜLÉS

A CELTIC VILLAGE IN NORTH-WEST HUNGARY

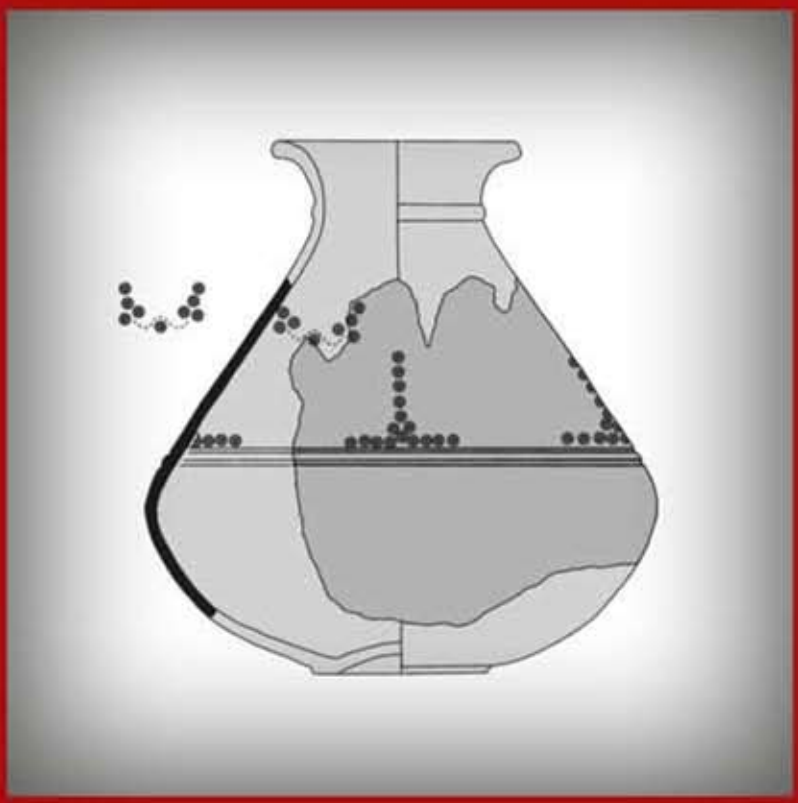

ARCHAEOLINGUA

STUDIEN ZUR EISENZEIT IM OSTALPENRAUM

ARCHAEOLINGUA

STUDIEN ZUR EISENZEIT IM OSTALPENRAUM

Band 2

herausgeben von
ERZSÉBET JEREM

Tankó Károly

KELTA FALU GYŐR HATÁRÁBAN

A MÉNFŐCSANAKI KÉSŐ VASKORI TELEPÜLÉS

A CELTIC VILLAGE IN NORTH-WEST HUNGARY

BUDAPEST 2020

A kötet megjelenését támogatta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsága (KFB-078/2020),
a Nemzeti Kulturális Alap (NKA 207102/00081 és 203137/03861)
Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Régészettudományi Intézete
és az MTA-ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport

A címlapon:
Rekonstruált kelta edény a 93/91, 93/257, 93/272, 93/333. objektumokból származó töredékekből

A hátsó borítón:
Pecsételt kerámiadísz a 95/49. objektumból

ISBN 978-615-5766-41-1
HU-ISSN 1416-8510

© A szerző és az Archaeolingua Alapítvány

2020

ARCHAEOLINGUA ALAPÍTVÁNY
1067 Budapest, Teréz krt. 13.
www.archaeolingua.hu

Felelős kiadó: Jerem Erzsébet

Olvasószerkesztő: Újlaki Pongrácz Zsuzsanna
Szerkesztés: Lyublyanovics Kyra
Angol fordítás: Szilágyi Magdolna
Borító terv: Kaszta Móni
Tördelés: Kiss Zsuzsa
Nyomda: Prime Rate Kft.

Tartalom

Előszó 5

Bevezetés 6

1. A lelőhely 8
   1.1. A lelőhely és környezete 8
      1.1.1. Éghajlati tényezők, vízrajz és domborzat, természeti környezet 8
      1.1.2. A vaskori település közvetlen környezete 13
   1.2. A lelőhely kutatástörténete 17
   1.3. A feltárás módszere 22

2. Katalógus: objektum- és tárgyleírások 27

3. Települési jelenségek 115
   3.1. Földbe mélyített épületek 115
      3.1.1. Alapozás és padló 117
      3.1.2. A tűzhely helyzete 118
      3.1.3. A bejárat kérdése 119
      3.1.4. Épületek tájolása 119
      3.1.5. Alapterület és lakosságszám 120
      3.1.6. Felépítmények rekonstrukciója 122
   3.2. Földfelszíni épületek 130
      3.2.1. Négyszögletes, cölöpszerkezetes épületek 131
      3.2.2. Kör alapú, földfelszíni épület 132
   3.3. Gödrök, kutak 132
      3.3.1. Kutak 132
   3.4. Árkok 133

4. A régészeti leletanyag 135
   4.1. Edényművesség 135
      4.1.1. Az osztályozás szempontjai 135
      4.1.2. Technológiai jellemzők 139
      4.1.3. Kerámia-formatipológia 149
      4.1.4. Díszítőmotívumok és technikák 174
   4.2. Kerámia kisleletek 183
      4.2.1. Agyagnehezékek 183
      4.4.2. Orsógombok 184
      4.4.3. Agyagzseton 185
   4.3. Fémtárgyak 185
      4.3.1. Ékszerek 185
      4.3.2. Eszközök 186
   4.4. Kőeszközök 188
      4.4.1. Fenőkövek 188
      4.4.2. Kavicsok, kavicseszközök 188
      4.4.3. Csiszolt kőbalta, ékvéső 188

4.5. Üveggyöngyök 188
4.6. Csonteszközök 189
4.6.1. Csonttű 189
4.6.2. Csontvéső 189
4.6.3. Csontár 189
4.6.4. Csontszerszámnyél 189
4.7. Vasolvasztás leletei 189
4.8. Nyersanyagok 195
4.8.1. Grafit 195
4.8.2. Homokkő 197
4.8.3. Mészkő 197

5. Értékelés 199
5.1. Településkép 199
5.1.1. A település fekvése 199
5.1.2. Az épületek egymáshoz való viszonya 200
5.1.3. Árokkal kerített területek, karámok 200
5.1.4. Út és utca 203
5.1.5. A település határa 205
5.1.6. Általános települési struktúra 207
5.1.7. Ménfőcsanak helye a La Tène kori települési hierarchiában 207
5.2. A település kronológiája 208
5.3. A település és a temető kapcsolata 211

6. Összegzés 215

A Celtic Village in North-West Hungary (Summary) 217

Felhasznált irodalom 235

Tárgyrajzok 267

Előszó

Ez a könyv a Győr–Ménfőcsanak határában, a Szeles-dűlőben, a mai 83-as számú út és a mellette létesült Metro Bevásárlóközpont területén 1993–1998 között végzett régészeti feltárásokon napvilágra került késő vaskori település leletanyagának bemutatását és tudományos értékelését tartalmazza. A leletanyag szakszerű felvételét e kötet szerzője még régészhallgatóként, a feltárást vezető Vaday Andrea iránymutatásai mellett kezdte 1998–ban, majd később a Magyar Tudományos Akadémia gyakornokaként folytatta 2000-ben. A tudományos vizsgálatok 2001-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola Régészet Program képzése keretében Szabó Miklós témavezetésével folytak. Ennek eredményeképpen a témában 2005-ben sikeresen megvédett doktori disszertáció született. Ezt követően a kézirat folyamatosan kiadásra pályázott, és többször átdolgozásra és a jelen kutatási állapotának megfelelően kibővítésre került.

Fontos utalni arra, hogy e kötet szerzője tevékenyen részt vett Sajópetri késő vaskori településének tudományos feldolgozásában és a kerámiaanyagon alapuló tipológiai és technológiai rendszer megalkotásában. A Sajópetri-szisztéma azonban a ménfőcsanaki leletfeldolgozást követően került kidolgozásra, ezért itt még alkalmazni nem lehetett, mivel az a leletanyag olyan, megfelelő kritériumok szerinti leírását tette volna szükségessé, amely akkor még nem állt rendelkezésre. Másrészt viszont a ménfőcsanaki adatfelvételt megismételni indokolatlannak és irreális időráfordításnak tűnt, mivel a végső eredményeken valószínűleg nem módosított volna. A publikálás financiális hátterének megteremtésére irányuló törekvések sikereként a korábban lezárult ménfőcsanaki kutatás eredményei a késő vaskori település témájában legutóbb 13 évvel ezelőtt megjelent sajópetri kötetet követően végre kiadásra kerülhetnek.

Más tekintetben említést kell tenni arról is, hogy a ménfőcsanaki vaskori lelőhely régészeti feltárása a közelmúltban tovább folytatódott. Ennek alapján ma már tudjuk, hogy a vaskori lelőhely kiterjedése lényesen nagyobb a jelen kötetben ismertetett állapotnál. A későbbi ásatási kampányok adatainak tudományos feldolgozása megkezdődött, azonban az elmúlt évtizedben a régészetet ért állami strukturális és financiális változtatások egyelőre időben beláthatatlanul kitolták a tudományos feldolgozás befejezésének lehetőségét. Mindezek fényében különösen fontos, hogy a kimutatható eredmények a régészet iránt érdeklődő laikusok és a vaskort kutató nemzetközi tudományos közönség számára egyaránt elérhetőek legyenek. Előbbi célt szolgálja a magyar nyelvű kiadás, utóbbit pedig az angolul megírt részletes összefoglalás.

Ezen a helyen köszönetem nyilvánítom a feltárások vezetőinek, Vaday Andreának (Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Régészeti Intézet, Budapest) és M. Egry Ildikónak (Xantus János Múzeum, Győr), hogy az előkerült késővaskori leletanyagot, valamint az ásatási dokumentációt részemre rendelkezésre bocsátották. Köszönettel tartozom Szabó Miklós akadémikusnak (ELTE Régészettudományi Intézete, Budapest), graduális és doktori tanulmányaim témavezetőjének iránymutatásáért és messzemenő támogatásáért. Munkám során segítséget nyújtott és tanácsot adott a kőanyag meghatározásában T. Bíró Katalin (Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest), a metallurgiai anyagvizsgálatok elvégzésében Kovács Károly (Metálkontrol Kft, Miskolc) és Sélei István (Miskolci Kohászati Múzeum, Miskolc), a vasérc és vassalak meghatározásában Gömöri János (Soproni Múzeum, Sopron). Köszönöm Czajlik Zoltán (ELTE Régészettudományi Intézete, Budapest) és Gabler Dénes (Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Régészeti Intézet, Budapest) opponensi véleményét, amelynek észrevételeit megfontolva a jelen dolgozatba beépítettem. Végül köszönöm családom, szüleim és gyermekeim támogatását és türelmét, hogy ez a kötet immár nyomtatott formában az Archaeolingua kiadónál megjelenhetett.

Bevezetés

A régészeti kutatások alapján Győr város Ménfőcsanak nevű településrészének határa a múlt számos szakaszában lakott volt, a területről már korábban is jelentős régészeti emlékek kerültek napvilágra. Ezek közül különösen figyelemre méltók azok a késő vaskori kelta temetkezések, amelyek Ménfőcsanakot már a 20. század második felében feltették a vaskorkutatás nemzetközi térképére.[1] A nagy felületű, modern módszerekkel végzett régészeti kutatások a település határában 1991-től kezdődően indultak és a közelmúltig több kampányban folytak.[2] A főként utak építéséhez és ipari, kereskedelmi célú beruházásokhoz kapcsolódó, egymást követő, egymáshoz képest mozaikszerűen elhelyezkedő feltárások egyik legfontosabb eredménye, hogy a korábban már ismertté vált kora La Tène temető közelében egy nagy kiterjedésű késő vaskori kori település került azonosításra. Az 1993 és 1998 között a 83-as számú fő közlekedési út Ménfőcsanakot elkerülő szakaszán és a mellette kijelölt Bevásárlóközpont területén végzett terepi munkák lezárulásával egy időben megkezdődött az előkerült leletanyag elsődleges nyilvántartásba vétele és szakszerű feldolgozása.[3] Bár a tudományos értékelés és publikációs kézirat 2005-ben elkészült, és doktori disszertáció is született a témában, ennek ellenére forráshiány miatt a késő vaskori település anyaga eddig nem került publikálása.[4] A most elkészült munka elsődleges célja tehát ennek az elmúlt negyedszázadban kialakult hiánynak a betöltése. A jelen kötet kizárólag a késő vaskori településről származó leletanyagra korlátozódik. Az 1993–1998 között kutatott területről előkerült egyéb korszakok (a kora vaskori települési objektumokat és azok leletanyagát is ideértve) a jelen keretek között nem kerülnek bemutatásra.

Fontos kiemelni, hogy Ménfőcsanak Magyarországon, de talán a Kárpát-medencében is mindezidáig a legnagyobb felületen és ezáltal a legteljesebben kutatott késő vaskori település, amelynek közelében az azonos korú temető több száz sírja is feltárásra került. Jelentősége kétségkívül a kelet-magyarországi Sajópetrihez mérhető, de a feltárt terület kiterjedése és a régészeti objektumok száma egyaránt meghaladja azt. Bár a Ménfőcsanakon kiásott leletek mennyisége és minősége folyamatos, naprakész anyagfeldolgozást igényelne, egyelőre csak az ezredfordulót megelőző ásatások tudományos értékelése készült el. Ennek közzététele viszont azért is lényeges, hogy ezáltal átfogó képet kapjunk egy falusias jellegű késő vaskori településről, vagyis a kelták mindennapi életének színteréről – Sajópetri és Polgár után – a Dunántúlon is. Ezen a területen ugyanis a korábbi kutatás elsősorban a La Tène kor második felének erődített magaslati településeit vizsgálta, aránytalanul torz képet szolgáltatva ezáltal a térség késő vaskori települési struktúrájáról. Más szempontból pedig Ménfőcsanak a kelta történeti vándorlás egyik kulcsfontosságú lelőhelye, ahol a már feltárt temetőben olyan sírok is vannak, amelyek mellékleteik alapján egyértelműen a Kr. e. 4. század első felére datálható történeti kelta vándorlással hozhatók összefüggésbe.[5]

---

1 Uzsoki 1969, 69–82; Szabó 1992, 40–41; Szabó 2015, 21.

2 Vaday 2006, 597–610, Egry 2007, 32–35; Ilon 2017, 185–192.

3 Tankó 2004; Tankó & Egry 2009; Tankó 2010.

4 Tankó 2005.

5 Szabó 1990, 40–41; Szabó 1992; Szabó 2015, 21.

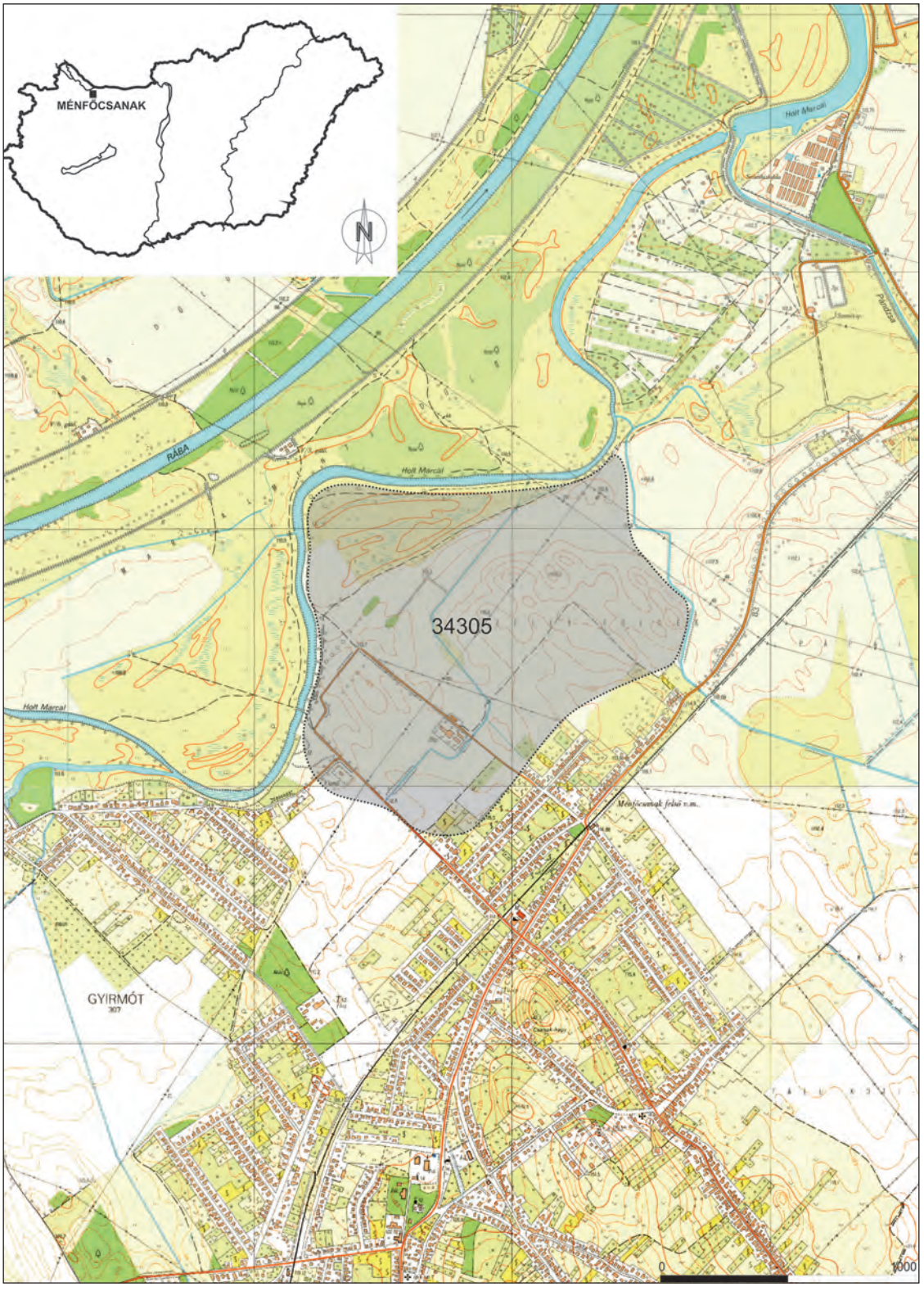

1. kép: A Győr–Ménfőcsanak 34305 számon nyilvántartott, többkorszakos régészeti lelőhely beépítés előtti állapota és környezete az 1980-as években készült EOV 62-121 és 74-343 térképlapon ábrázolva

Fig. 1: The multiperiod archaeological site Győr–Ménfőcsanak registered as no. 34305 and its environs depicted on a map in 1980, before the area was built up

1. A LELŐHELY

1.1. A lelőhely és környezete

Általánosságban kijelenthető, hogy egy adott terület éghajlati jellemzői, az erőforrások és nyersanyagok elérhetősége, a vízrajz és domborzat, továbbá a természeti környezet együttesen határozzák meg egy település elhelyezkedését és belső struktúráját.

1.1.1. Éghajlati tényezők, vízrajz és domborzat, természeti környezet

Ménfőcsanak Északnyugat-Magyarországon ma Győr város része, amely földrajzi értelemben a magyar Kisalföldön, vagyis az alpi-kárpáti hegységrendszertől közrefogott dunai medencesor második tagján található (*1. kép*). A Kisalföld méretét tekintve a Kárpát-medence második legnagyobb síksága, amely magában foglalja a mai Szlovákia területére eső Podunajská nížina-t és ausztriai Seewinkelt. Ezt a többé-kevésbé sík területet több folyó tagolja. Ezek közül legjelentősebb a Duna, amely a síkságot nyugati irányból kelet felé folyó medrével szeli ketté. A Duna völgye révén a Kisalföld a Dévényi-kapun keresztül a nála kisebb Bécsi-medencével, keletre a Visegrádi-szoroson keresztül a nála lényegesen nagyobb Alfölddel egyaránt kapcsolatban áll. A síkság geomorfológiai egységét nyugatról az Alpok-alja, délről a Dunántúli-dombság, délkelet-keletről a Dunántúli-középhegység, északról pedig a Duna vonala választja el a mai Szlovákia területére eső Podunajská nížina névvel jelölt területtől, amelyet északról az Északi-Kárpátok déli vonulatai szegélyeznek. Domborzati kőzetét tekintve az Alföldhöz hasonlóan tektonikus akkumulációs eredetű, vagyis egy mély, leginkább mészkőből és dolomitból álló fiatal katlansüllyedék, amelyet vastagon kitölt a kavicsból, agyagból, valamint homokból létrejött felsőpliocén fluviolakusztikus és a peisztocén-holocén folyóvízi üledék. A Kisalföldet helyenként harmadidőszaki tőzeg, illetve negyedidőszaki lösztakaró borítja. A terület átlagos reliefenergiája 50–200 méter között változik, tehát a szó valós értelmében alföldi síkság. Ugyanakkor a nyugat-magyarországi peremvidékhez tartozó nagyobb reliefenergiájú térszíneken nemcsak épülő, feltöltődő, hanem pusztuló, lehordó tájtípussal is számolni kell.[6]

A földrajzi adottságok miatt a Kisalföld éghajlati körzete az éghajlati jelenségek és elemek – úgymint napfénytartam, hőmérséklet, csapadék, felhőzet, nyári aszály, hőségnapok, téli napok stb. – tekintetében világosan lehatárolható. Ugyanakkor az éghajlat és a domborzat kölcsönhatásait a vízgyűjtőterületek és a vízhálózat, a források térbeli rendje, a fajlagos lefolyásviszonyok és a mélységbeli, vagyis felszínalatti vizek elhelyezkedése is tükrözi. A Kisalföld centripetális folyóhálózata a tektonikus-akkumulációs síkságjellegének erőteljes hangsúlyozója. Ez bizonyos hidromorfológiai formák és képződmények, mint a medencén belüli és a medenceperemi hordalékkúpok vagy a süllyedő alföldi térszíneken a teraszok hiányának vizsgálatánál, különösen szembetűnő. A domborzat és a vízhálózat kölcsönhatásaként kialakult fajlagos lefolyás értéke a Kisalföldön a 3 l/sec km^2 értéket nem haladja meg. A lejtés, a kőzetminőség, a csapadék- és hőmérsékletviszonyok összhatását tükröző lefolyáskoefficiens a dombvidékek 10–20% közötti értékével szemben itt csak 6–8% körüli. Részben ebből adódik, hogy a Kisalföld a felszínalatti talaj- és rétegvízben viszonylag gazdag. A laza üledékes talaj a felszínhez közel tárolja a vizet – kedvező körülményeket biztosítva ezáltal a vegetációnak –, illetve gyakran szabadtükrű talajvízként, időszakos tavakat kialakítva a felszínre tör. Növényföldrajzi tekintetben a Kisalföld területe az erdős sztyepp zónába tartozik. A geoszférák egymásba szövődő mozgásfolyamatainak és energiaátala-

[6] Bendefy 1977.

2. kép: Első Rába-felmérés a folyamszabályozás előtti állapottal (19. század első fele)

Fig. 2: The first survey of the Rába stream, showing its status before the river regulation (first half of the 19th century)

kulásainak eredményeként kialakult talajtakaró, elsődlegesen a domborzat, a növényzet és az éghajlat határaihoz idomulva, az Alföldhöz hasonlóan mezőségi talaj.[7]

A Kisalföld a Duna vízgyűjtő területéhez tartozik és fejlett folyóvízi hálózat jellemzi. Legfontosabb folyói délen a Rába, a Marcal, a Rábca és a Répce, északon a Vág, a Garam és az Ipoly. A folyók középszakasz jellegűek, vagyis meanderező, kanyargó hálózatot alkotnak, amelyeket jellemzően leszakadó, mocsaras holtágak kísérnek, ezért a folyamszabályozás előtt – így a vaskorban is – a Kisalföld árvizeknek erősen kitett síkság volt. A 18. század végétől kezdődő lecsapolásig a Hanság és a Fertő térségében a belvizes, mocsaras lápvidékek aránya ugyancsak nagy volt, ezért a modern kor előtt a Kisalföldön gazdag vízi világ létezett. A vízzel borított területek kiterjedése azonban állandóan változott, mivel a szabályozást megelőzően a folyók vízállása szélsőségesen ingadozott. Nagyobb árvizekkor például a Duna vagy a Rába vize a Hanság és Fertő vidékére is betört, és a mélyebben fekvő területek akár évtizedekre víz alá kerültek. Nem ritkán az is előfordult, hogy a mai Soprontól Győrig terjedően többé-kevésbé összefüggő vízfelület alakult ki. Máskor, szárazabb időszakokban pedig akár a Fertő-tó is teljesen kiszáradt. Ez a szélsőséges vízjárás az 1800-as évek második feléig meghatározta a Kisalföld arculatát.[8]

A Duna mellett a Kisalföld második legjelentősebb folyója a Rába. A szabályozás előtt ez a folyam kb. 250 km hosszú mederben kanyargott. Ez a mederhosszúság megközelítőleg másfélszerese volt a mainak (*2. kép*). Ezt a folyót mindig meglehetősen szeszélyes vízjárás jellemezte, és a mentén az általa lerakott száraz hordalékhátak és a leszakadt mederroncsokban kialakult tartós mocsárvilágok váltogatták egymást. Ménfőcsanak környékén a szabályozás előtt különösen problémás volt a folyószakasz. Itt a Rába folyása rendre lassult, medre feliszapolódott a Duna gyakori magas vízállásának visszaduzzasztó hatása miatt. A hordalékkúpok között kanyarogva gyakran jelentős medermozgásokat végzett, és ez az állapot korábban állandó árvízveszélyt jelentett a folyó győri torkolatnál. A nagy mennyiségű hordalék lerakódása miatt pedig a mederből gyakran holtágak, fokok és erek szakadtak ki, amelyek folyamatosan biztosították Ménfőcsanak körül a mocsárvilág fennmaradását (*5–6. kép*).[9]

---

7 Bulla 1962, 1–16; Jakucs 1984, 217–253.

8 Erdélyi 1979; Pannonhalmi & Sütheő 2007.

9 A természetes mederváltások – amelyekre még a folyamszabályozás után, a közelmúltban is volt példa – jól nyomon követhetőek Győr térségében a Duna, a Rába és mellékfolyói esetében. Somfai 2001, 22–28.

3. kép: A lelőhely környezete az I. katonai felmérés (1763–1778) térképén (Col. VIII Sec. XIII)

Fig. 3: The site and its environs on the map of the First Military Survey (1763–1778; Col. VIII Sec. XIII)

4. kép: A lelőhely környezete a II. katonai felmérés térképén

Fig. 4: The site and its environs on the map of the Second Military Survey

A Rába mellett letelepedett emberek életét már a kezdetektől a folyó vízjárása határozta meg. A középkori oklevelek gyakran utaltak arra, hogy az áradások, mederváltások miatt a falvak új helyre költöztek. Azonban a szervezett költözésre nem mindig volt lehetőség. 1602, 1603 és 1611 árvizei 26 falut mostak el a Rábaközben, amelyek közül többe soha nem tértek vissza lakói. Hasonlóan nagy árvizekre a Rába legnagyobb mellékfolyójának a Marcalnak a mentén is van adatunk. A tartós árvízveszély miatt a Rába-szabályozás kérdése már igen korán felvetődött. Gyakorlatilag az első írott források megjelenésétől, az Árpád-korból (1226, 1264) ismert a törekvés arra vonatkozóan, hogy karókkal erősített, vesszőből font és földdel kitöltött gátépítményekkel igyekezzenek szabályozni a folyam útját.[10]

A Kisalföld harmadik jelentős folyója, a Marcal délnyugatról közelíti a Rábát, és természetes torkolata az 1880-as évekig Győr felett, Gyirmótnál, vagyis Ménfőcsanak szomszédságában volt (*3–5. kép*).

[10] Dóka 1976, 55–56; Dóka 1978, 345–380.

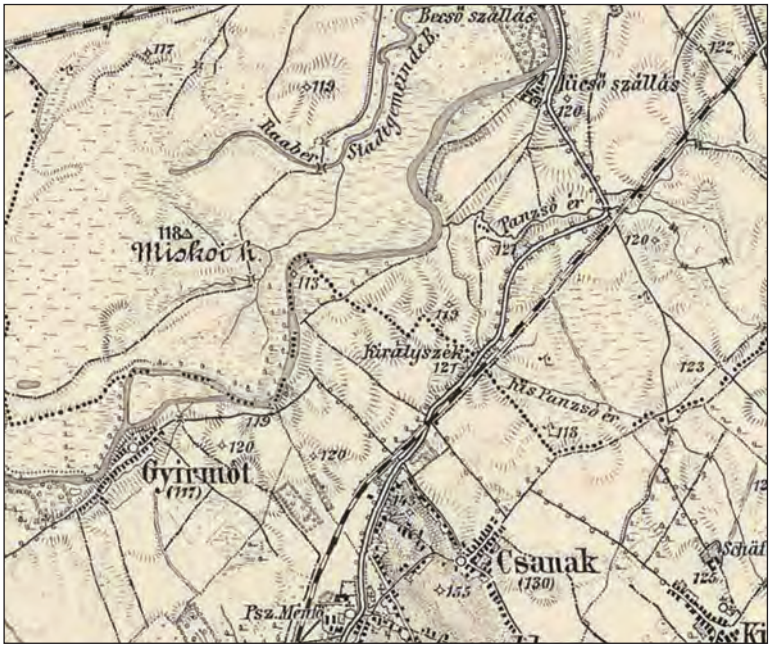

5. kép: A lelőhely környezete a III. katonai felmérés térképén

Fig. 5: The site and its environs on the map of the Third Military Survey

Amikor a Rába-szabályozás során a folyót hosszabb szakaszon új mederbe terelték, az ősi Rába medrének Gyirmót és Győr közötti szakaszát a Marcal örökölte.[11] Később a mind magasabbra visszaduzzadó dunai árvizek kivédése végett a Marcal Győrnél kialakított Rábába torkolását további tíz, majd tizenöt kilométerrel feljebb kellett helyezni, ezért a Ménfőcsanak melletti alsó szakasz mára Holt-Marcal lett (*6. kép*).[12]

Mindez jól jelzi, hogy a kedvező földrajzi fekvés és éghajlati elemek mellett a víz és a vízrajz változása volt az a tényező, amely a közelmúltig leginkább meghatározhatta a Kisalföld és ezáltal a vizsgált régészeti lelőhely környezetét.

A víz és a vízi élővilág hangsúlyos jelenléte a vaskor folyamán a Marcal-völgyben végzett geoarcheológiai vizsgálatokkal is kimutatható volt. A Mezőlak-Széláp tőzeglápon vett talajmintákban a vízi és vízparti vegetációra utaló pollenek folyamatosan növekvő aránya tápanyagban gazdag, mélyebb vizű környezetet jelez. A korábbi korszakokhoz képest visszaesett a fás szárúak aránya, miközben a ligeterdei alkotók, köztük a vizes területeket kedvelő fűz folyamatosan jelen voltak.[13] A paleo-környezeti adatok alapján a holtágak és a magasabb belvizek mellett mocsári, ártéri erdők alakultak ki, miközben a vízmentes hátakon rétekkel és ligeterdőkkel számolhatunk. A réti növények előretörése a fás szárúakkal szemben valószínűleg emberi beavatkozás hatására következett be, amely a jelentős fafelhasználással és a teret nyerő állattartással egyaránt magyarázható.[14]

Ezek a pollenadatok megerősítik a korábbi megfigyeléseket, amely szerint Közép-Európa éghajlata a korai vaskor folyamán a korábbi időszakhoz képest hűvösebbé és nedvesebbé vált.[15] Ugyanakkor bizonyos fajok megjelenése a késő vaskorban a klíma melegedését jelzi. Ebben az időszakban a gabonafélék és gyomtársulásai, illetve számos konyhakerti és takarmánynövény kimutatható. A szőlő pollenjének nagy-

[11] Pájer 1990.

[12] Somfai 2018, 63.

[13] Ilon *et al.* 2005, 173–174.

[14] Jerem 2007, 28; Ilon *et al.* 2005, 173–174.

[15] Ez az időszak az ún. 3. kis jégkorszak. Jerem *et al.* 1985, 20–22.

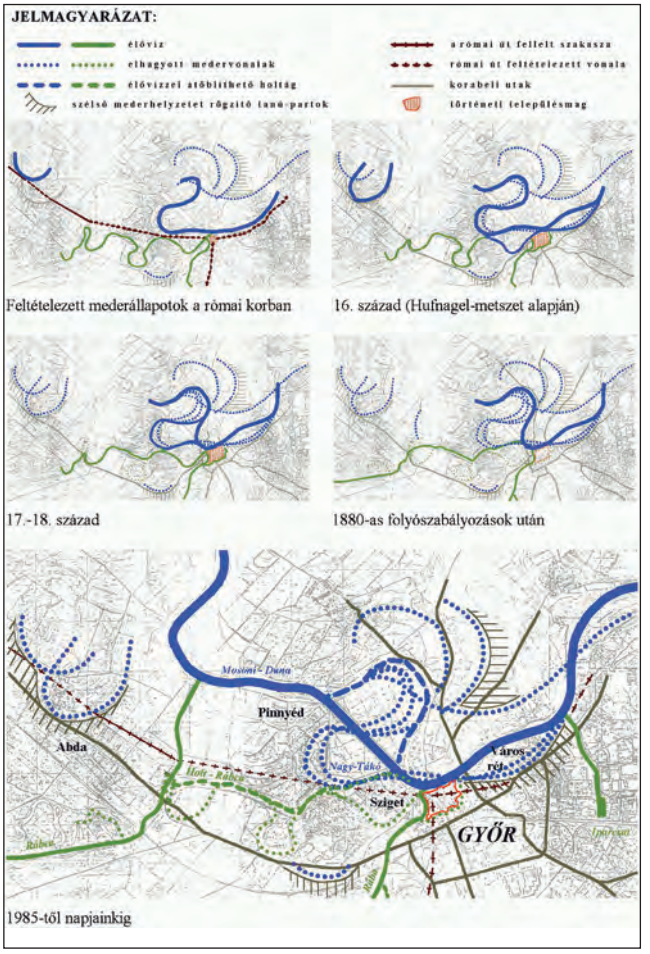

6. kép: A Duna és mellékfolyóinak medervándorlás-vizsgálata Győr térségében a római kortól napjainkig (Készítette: Somfai Attila, in Somfai *2001)*

Fig. 6: Changes in meander courses of the Danube and its tributaries in the Győr area, from the Roman Period to the present day (Drawing by Attila Somfai, in Somfai *2011)*

arányú előretörése pedig akár kiterjedt szőlőtermesztésre is utalhat.[16] Ez az éghajlatváltozás a ménfőcsanaki régészeti lelőhely horizontális stratigráfiájában is tükröződik, mivel bronzkori település a folyó közelében létesült, miközben a vaskori épületek inkább a domb magasabb pontján helyezkedtek el.[17]

1.1.2. A vaskori település közvetlen környezete

A ménfőcsanaki késő vaskori régészeti lelőhely Győr Ménfőcsanak településrészén, attól északnyugat felé, az Öreg-Rába/Holt-Marcal[18] keleti partja mentén északkelet-délnyugat irányú, enyhe lejtésű dombháton fekszik (*7. kép*). A lelőhelyet a hivatkozó szakirodalom következetlenül és félreérthetően, több néven említi. Földrajzi megközelítésben a Szeles, Szeles-dűlő, Széles-dűlő és Széles-földek megnevezés egyaránt előfordul. Másrészt pedig a különböző beruházásokhoz köthető ásatási felületek, úgy-

[16] Ilon *et al.* 2005, 173–174.

[17] Hasonló jelenség más régészeti lelőhelyek esetében is megfigyelhető. Đurković 2007, 14.

[18] A lelőhelytől nyugatra lévő holtágat, egykor élő mederszakaszt a különböző térképek Holt-Marcal, Holt-Rába vagy Öreg-Rába néven jelölik. Ennek a kettősségnek az oka, hogy a szabályozás előtt a Marcal Gyirmótnál torkollott a Rábába. A Rába a szabályozást követően Rábapatona és Győr közötti 11 km hosszú mesterséges mederbe került, miközben a Marcal továbbra is a régi Rába-mederbe folyt, és a győri vasúti hídnál torkollott a jelenlegi Rábába. Ménfőcsanak és Gyirmót árvízvédelme érdekében először 1910-ben, majd 1931-ben még feljebb helyezték a Marcal torkolatát és a Rába/Marcal meder holttá vált. A holtágat jelenleg csak a Bakonyból lefutó Kis- és Nagy-Pándzsa táplálja. Nagy 1999, 5. jegyzet.

7. kép: La Tène település (1) és temetők (2) becsült kiterjedése a feltárt felületek jelölésével (3)
Fig. 7: The estimated size of the La Tène settlement (1) and the cemeteries (2), with the excavated areas (3) shown

mint a 83-as út,[19] a Bevásárlóközpont,[20] az Eperföldek, Burkusföldek, Savanyító és Zsigmond király út megnevezések[21] ugyanennek a lelőhelynek meghatározott részeit jelölik (*8. kép*). Ezek a félreértésre okot adó különböző elnevezések mára nyilvánvalóan ugyanarra a 34305 számon nyilvántartott, nagy kiterjedésű, többkorszakos, összefüggő lelőhely-komplexumra vonatkoznak.

A régészeti lelőhely tágabb értelemben három kisebb földrajzi egység határán található. Északon az Igmándi-Kisbéri-medence határolja, keletről a Pannonhalmi-dombság szegélyezi, délnyugatra tőle pedig a Rába és a Marcal völgyét is magában foglaló Csornai-síkság fekszik. A területet a mészkő és dolomit anyakőzetet vastag homokos, agyagos üledékes rétegek fedik, amelyeknek felső részén foltokban holocén löszlerakódás, illetve a folyók mentén kavicsos hordalékkúpok sora figyelhető meg. A most tárgyalt régészeti lelőhely az Öreg-Rába/Holt-Marcal keleti partján hosszan elnyúló egyik hordalékkúpon található.

Ezt a területet nyugatról a Rába egykori szabályozatlan medréhez és a Marcal egykori torkolatához kapcsolódó széles ártér határolja, amelyet északról a Pándzsa-patak mocsaras völgye szegélyez. Ezek a mélyen fekvő, lápos árterületek a szabályozás előtt időszakosan víz alatt álltak. Nagyobb árvíz esetén a Pándzsa-patak völgyébe betörő víz a Pápai-vám mögötti nagyobb rétet is elönthette.

---

[19] Vaday & Grynaeus 1996; Vaday 1997; Vaday 2003; Tankó 2004.

[20] Tomka 2001; Tankó & Egry 2009; Tankó 2010.

[21] Vaday 2006.

8. kép: A régészeti lelőhely feltárásának dokumentálása során alkalmazott dűlő- és határnevek
Fig. 8: Names of localities used in the excavation's documentation

A lelőhely környéke különböző, mozaikszerűen elhelyezkedő talajtípusokban gazdag. Az alluviális mezőségi talaj, alluviális csernozjom talaj, csernozjomszerű homoktalaj, csernozjom-barna erdőtalaj és agyagbemosódásos barna erdőtalaj egyaránt megtalálható itt. Ugyanakkor a régészeti lelőhely területén az alluviális mezőségi és az alluviális csernozjom talajok voltak az uralkodók.[22] Az ilyen talaj azokra a területekre jellemző, amely nincs folyamatos árvizeknek kitéve, és a rajta lévő vegetáció következtében

[22] Nagy 1999, 312–313.

megkezdődött a humuszképződés.[23] Ugyanakkor a régészeti kutatás során megfigyelhető volt, hogy a lapos dombhátat korábban több, mára már részben feltöltődött vízmosás szabdalta, amelyekben az agyagos és homokos összetevőket a visszahúzódó áradások hagyták hátra. Az alluviális csernozjom többnyire a magasabb, időszakos áradásoknak ritkán kitett térszíneken, a holocén löszrétegen képződött.[24] A barna erdőtalaj jelenléte korábban itt lévő tölgyerdőre utal, amelyet a mezőgazdasági hasznosítású területek térnyerésével felváltott a csernozjom-barna erdőtalaj.[25] A talaj összetevőinek szemcsézettségéből arra lehet következtetni, hogy a lelőhely területének talajvízszintje korábban lényegesen magasabb lehetett a mostaninál. A jelenlegi talajvízszint és annak erős ingadozása a folyószabályozások következményeként csökkent.[26]

A régészeti lelőhelyen végzett feltárások geológiai szituációját tekintve meg kell jegyezni, hogy a homokos, helyenként szürke agyagos humusztalaj igen megnehezítette a feltárás során a telepobjektumok és sírok észlelését. A humuszréteg eltávolítását követően sok esetben nehezen vagy egyáltalán nem látszottak az objektumok beásási foltjai. Ennek oka az lehetett, hogy a dombok kiemelkedő felszínén, ahol a növényzet nem kötötte meg az egyébként is homokos talajt, a szél és a csapadékvíz folyamatosan pusztította azt. Az erózió következtében pedig helyenként másodlagos felszín alakult ki. Ez sok esetben azt eredményezte, hogy bolygatatlannak talajnak tűnő, eróziós réteg került a korábbi régészeti objektumok fölé, amely kontrollszelvények nyitását tette szükségessé a hordalékréteggel fedett felületeken. A dombhátak közti mélyedésekben is hasonló helyzet alakult ki, ahol a Rába nagyobb áradásai iszappal fedték a mindenkori talajszintet.

1.2. A lelőhely kutatástörténete

A Pápai út és Öreg-Rába/Holt-Marcal közötti alacsony dombokon nagy kiterjedésű, összefüggő, kb. 150 hektáros lelőhely-komplexum található (*1. kép*). A 19. század végétől kezdődően folyamatosan kerültek elő innen szórványleletek, és jutottak a győri mellett az ország különböző múzeumaiba, magángyűjteményeibe. Az előkerült leletek gazdagsága miatt nem meglepő, hogy a lelőhely már igen korán felkeltette a tudományos közösség érdeklődését.[27] Fontos azonban kiemelni, hogy mivel nagy kiterjedésű, többkorszakos lelőhelyről van szó, ezért a jelen kutatástörténeti áttekintés tárgya elsősorban a vaskori objektumokkal érintett lelőhelyrész, azon belül is a kelta falu feltárása. Másképp fogalmazva: a vaskor viszonylatában a kelta sírok és temetőrészletek kutatásai is megemlítésre kerülnek,[28] de a többi korszak tekintetében csupán a vonatkozó irodalommal hivatkozott utalás történik.

Az első vaskori leletek 1936-ban, a Ménfőcsanak belterületének északkeleti szélén emelkedő Királyszék nevű dombon megbolygatott kelta temetkezésből kerültek elő. A helybeliek által kiásott csontváz mellől egy – azóta elveszett – lándzsacsúcs és egy vaskés került a győri múzeumba. A lelet beszolgáltatóját az 1960-as évek végén felkeresték, és segítségével beazonosították a sír pontos helyét (*7. kép*).[29]

---

[23] Somogyi 1988, 229.

[24] Nagy 1999, 312–313.

[25] Somogyi 1988, 229.

[26] Nagy 1999, 313.

[27] Wosinszky 1904, 40, Pl.XXIV.4; Börzsönyi 1911, 353–360; Patay 1938, 40; Lovas 1939, 88–96; Gallus & Mithay 1942; Mithay 1942, Pl.II.2, III.1–7; Mozsolics 1942, 43; Mithay 1956, 57; Egry 2007, 27; Nedoma 2009, 120–124.

[28] A La Tène kori temetőrészleteket az ásatást végző és kizárólagos kutatási joggal bíró régészek önálló publikációkban kívánják a jövőben közreadni.

[29] Uzsoki 1987, 13.

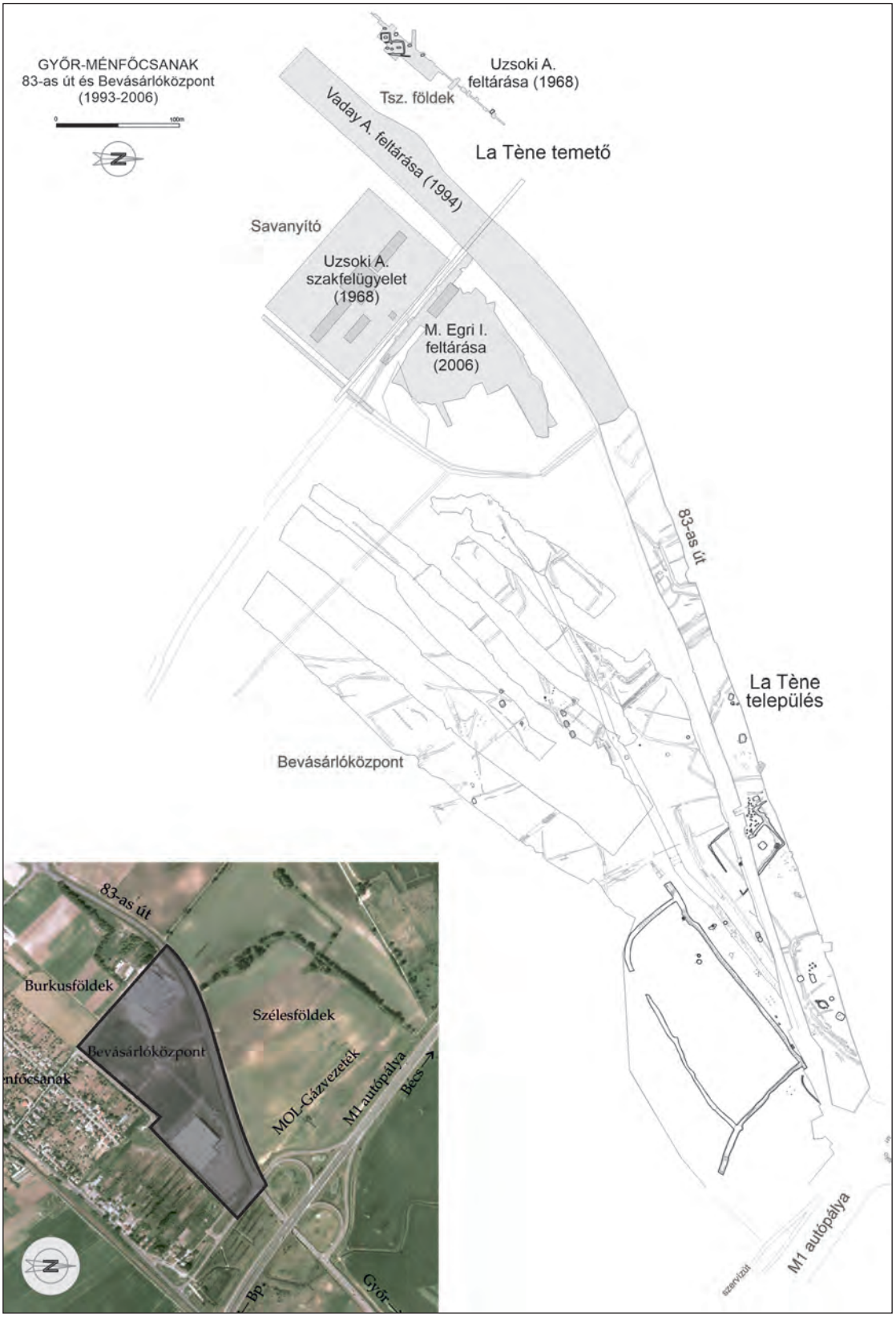

9. kép: Győr–Ménfőcsanak – a 83-as út és a Bevásárlóközpont

Fig. 9: Győr–Ménfőcsanak – Road no. 83 and the Shopping Center

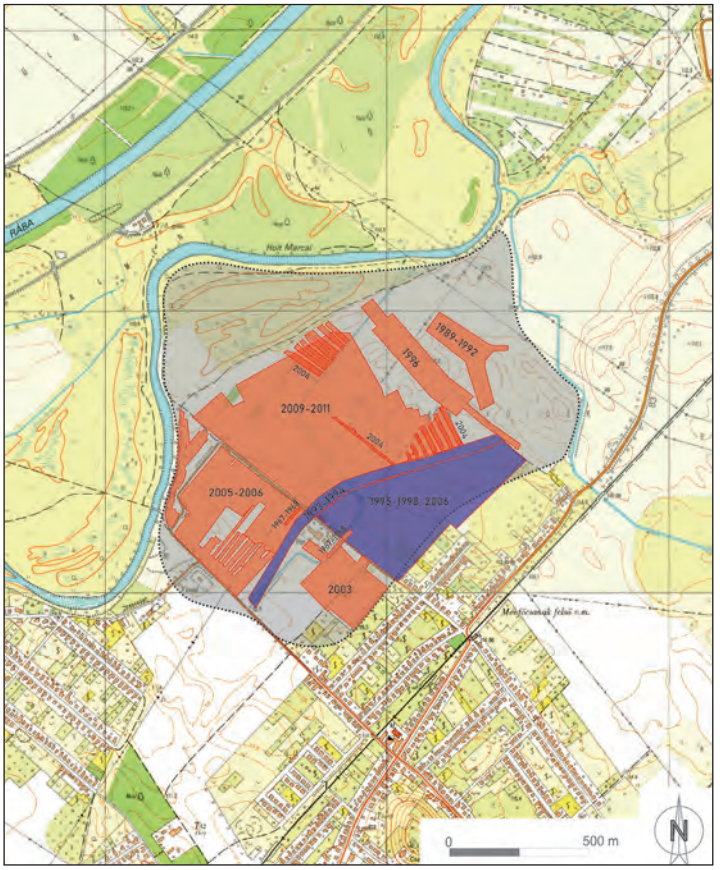

10. kép:
Győr–Ménfőcsanak lelőhely-komplexum kiterjedése a feltárási felületek évek szerinti jelölésével (piros jelzés, Ilon *2015 nyomán), a 83-as út és Bevásárlóközpont kékkel kiemelve*

Fig. 10:
The size of the Győr–Ménfőcsanak site complex; excavation seasons are indicated in red (after Ilon *2015), Road no. 83 and the Shopping Center indicated in blue*

1967. április 10-én, a falutól északnyugatra nagyjából 900 méterre, az egykori Termelőszövetkezet (korábban Bolgárkertészet[30]) gyümölcsösében, talajművelés során embercsontok és egyéb tárgyak kerültek felszínre (*9. kép*). A bejelentést követően a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársaként a helyszínre érkező Uzsoki András két kampányban (április 13. és május 19., illetve július 18. és augusztus 9. között) leletmentést végzett. A gyümölcsösben nyitott 150 m^2 ásatási felületen 6 kelta és 7 római kori sír került feltárásra. Annak ellenére, hogy az előzetes jelentésekben nem esett szó róla, ugyanitt egy figyelemre méltó kora vaskori objektum is napvilágra jutott.[31] A kutatás helyszíne a Győr–Pápa magasfeszültségű távvezeték 114–115 m tengerszint feletti magasságon álló 50. oszlopa mellett ma is pontosan lokalizálható.[32]

A következő évben Uzsoki András újabb feltárást végzett a területen. Az előző év felületéhez kapcsolódóan több 5×5 méteres szelvényt nyitott, amelyekben 4 kelta és 1 bizonytalan keltezésű sírt tárt fel. Időközben, a szomszédos Savanyító[33] mellett mélyített vízelvezető árokban végzett munkák során újabb embercsontok kerültek elő (*9. kép*). A bejelentésre kiszálló Uzsoki András 9 bolygatott kelta sírt figyelt meg, melyek anyagát a múzeum számára részben begyűjtötte.[34] Valószínűleg ugyancsak innen származnak a késő bronzkori halomsíros kultúra sírleletei.[35]

---

[30] Egry 2007, 27.

[31] Molnár 2007, 61–70.

[32] Uzsoki 1970, 17–55; Uzsoki 1970a; Uzsoki 1987, 13.

[33] Savanyító, Savanyító-üzem és Málnasavanyító-telep néven egyaránt emlegetett, mezőgazdasági terményeket feldolgozó üzem területe.

[34] Uzsoki 1987, 13.

[35] Kovács 1997, 297–301.

A rendszerváltást követő beruházások nyomán nagyarányú feltárások kezdődtek a Szeles-dűlő határrészben. 1990–1991-ben az M1/4. számú lelőhelyen, az autópálya nyomvonalának 123,0–123,3 kilométerszelvényében, valamint az autópálya csomópontjának kialakításához kapcsolódóan 4 hektáron folyt feltárás Figler András, Gabrieli Gabriella, Szőnyi Eszter, Takács Miklós és Tomka Péter régészek irányítása alatt (*9–10. kép*). A kiásott leletanyag teljességében máig feldolgozatlan. Az előzetes jelentésekből és közleményekből arról értesülhetünk, hogy kora és középső bronzkori, kora vaskori, római,[36] valamint kora Árpád-kori[37] településrészek és a középső bronzkori mészbetétes kerámia kultúrájának temetője került elő.[38] Az ásatást vezetőktől származó információ alapján kelta leletek az M1 autópálya nyomvonalában nem voltak.

1992-ben elindultak a Ménfőcsanakot elkerülő 83-as út előkészítő munkálatai, de a feltárásra csak 1993–1994 között került sor, ahol Vaday Andrea vezetésével 8 hektáron teljes felületű feltárást végeztek (*9–10. kép*). Ez az ásatás gyakorlatilag a lelőhely hosszmetszete volt, amely a későbbiekben pontos támpontot nyújtott a fedettség mértékéről, a leletek intenzitásáról és a feltárható jelenségekről, valamint azok koráról. A 83-as út nyomvonalában középső bronzkori, kora vaskori, avar és Árpád-kori települések kerültek napvilágra.[39] A feltárás szerencsés momentuma volt, hogy előkerült az Uzsoki András által korábban kutatott La Tène kori temető folytatása.[40]

A következő kampányban, 1995-ben a 83-as út nyomvonalától délre, a Bevásárlóközpont néven lehatárolt lelőhelyrészen T. Szőnyi Eszter, Tomka Péter, M. Egry Ildikó és Vaday Andrea vezetésével 6 hektár felületen 568 régészeti objektum került feltárásra (*9–12. kép*): rézkori telepjelenségek,[41] kora és középső bronzkori objektumok,[42] római kori falu,[43] langobard[44] és avar temető, valamint késő középkori objektumok.[45] A 83-as út nyomvonalán már feltárt késő vaskori településhez kapcsolódóan La Tène kori földbe mélyített épületek, gödrök és árkok kerültek elő.[46]

1996 őszétől 1997 tavaszáig M. Egry Ildikó, Szőnyi Eszter és Tomka Péter közös vezetése alatt a korábbi humuszdepók helyének kutatásával folytatódott a Bevásárlóközpont területének feltárása (*11. kép*). Ebben az évben került sor a Savanyító belső területén végzett ásatásra.[47] A Savanyító területén a középső bronzkori Tokod-csoport gödrei,[48] a késő bronzkori halomsíros kultúra újabb urnatemetkezései,[49] késő vaskori telepjelenségek és 43 kelta temetkezés, a római kori vicus folytatása és az út nyomvonala,[50] továbbá késő római temetkezések kerültek feltárásra.[51]

---

[36] Szőnyi 1995, 217–224; Szőnyi 1997, 97–108; Bíró 2006, 34–35; Bíró 2007, 18; Bíró 2012; Bíró 2013, 248; Bíró 2014, 437.

[37] Takács 1993; Takács 1996; Sabján & Takács 2002, 95–119; Takács 2006, 537–566; Merva 2016, 466.

[38] Bartosiewicz, Hertelendi & Figler 1994, 107–114; Figler 1996.

[39] Vaday 1997, 222; Vaday 1997a, 11; Vaday 2003, 201–202.

[40] Vaday 2006, Vaday 2006a.

[41] Egry 1999.

[42] Egry *et al.* 1997, 72–73; Egry *et al.* 2001, 30; Melis 2011, 179–199.

[43] Szőnyi 1997; Szőnyi 1999; Szőnyi 2003.

[44] Vaday 2015, 163–242; Bartosiewicz 2009, 29–42; Bartosiewicz 2015, 249–264. Mende 2015, 243–248.

[45] Melis 2011, 179.

[46] Egry *et al.* 1997, 72-73; Tankó & Egry 2009, 61–80.

[47] Melis 2011, 179.

[48] Melis 2011, 179–199.

[49] Egry 2004, 121–137.

[50] Szőnyi 1999, 83–99.

[51] Egry *et al.* 2001, 30.

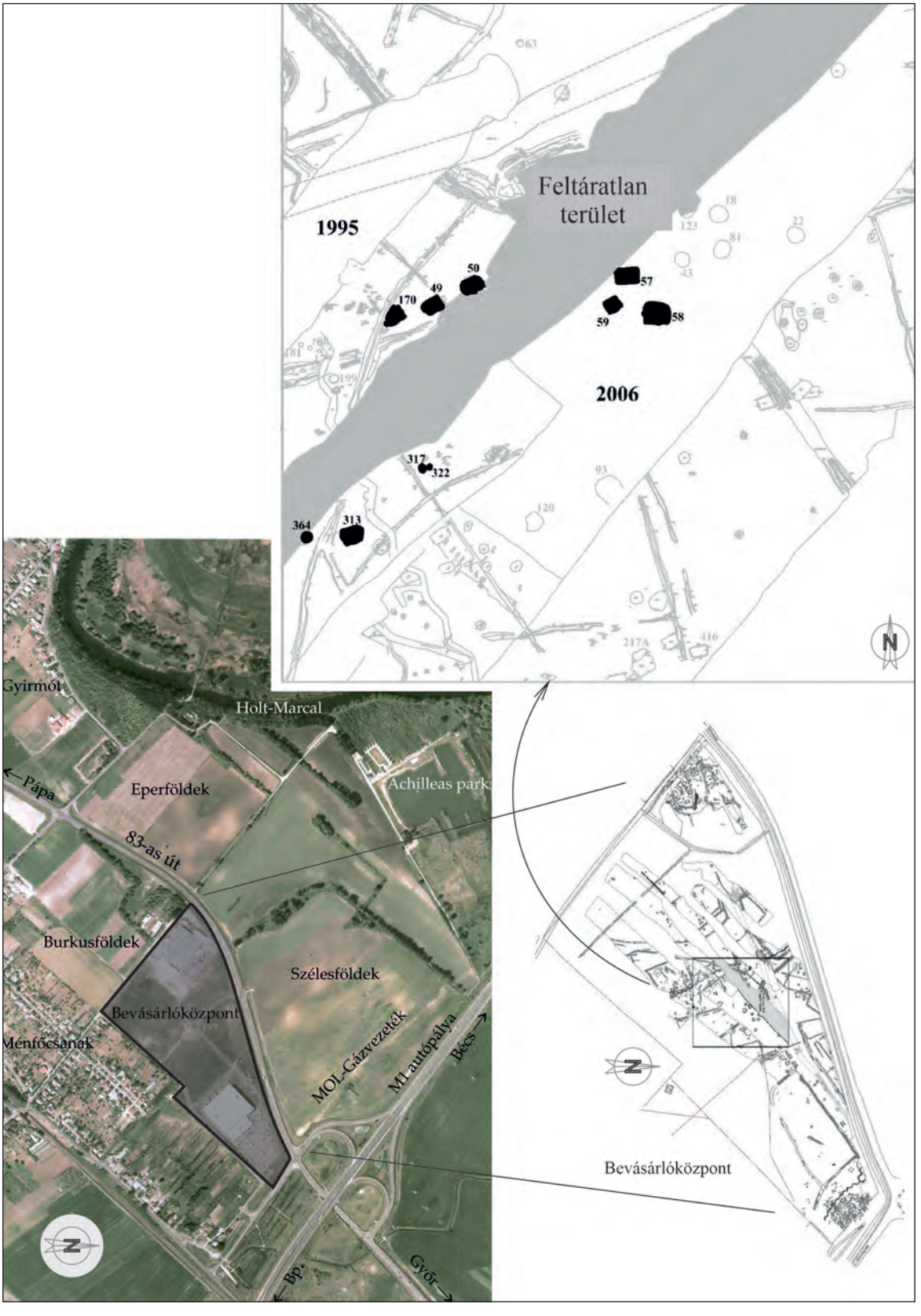

11. kép: Győr–Ménfőcsanak – késő vaskori objektumok a Bevásárlóközpont területén
Fig. 11: Győr–Ménfőcsanak – late Iron Age features in the area of the Shopping Center

1998-ban a Bevásárlóközpont területén, a Zsigmond király út folytatásában, a Savanyító előtt egy közműárok nyomvonalán folyt kutatás. Ezen a területen a halomsíros kultúrához tartozó két újabb bronzkori zsugorított temetkezés mellett, egy őskori objektum, 2 csontvázas és 2 hamvasztásos kelta sír került elő. A későbbi korszakokból a korábbi feltárási területről átnyúló római kori árokrendszer folytatását, az avar település újabb részét és egy magányos avar kori sírt dokumentáltak. A régészeti munka ideje alatt a feltárt területtől távolabb, az építési területen egy kelta edénylelet, valamint két római kori földbe mélyített ház került feltárásra.[52]

1999-ben M. Egry Ildikó a 83-as út keleti oldalán az M1-es autópálya csomópontjától északra egy újabb bevásárló- és szabadidőközpont építése előtt végzett megelőző feltárást. Korábban Mithay Sándor nyitott szelvényeket ezen, a Vámház melletti homokdombon az 1950-es években.[53] Összességében újkőkori, késő bronzkori, római, valamint Árpád-kori telepjelenségek kerültek feltárásra, de az ásatási felület teljes hosszában egy 2,5 m széles és 2 m mély, 'V' alakú árok volt megfigyelhető, amelyet az előkerült kerámiaanyag alapján valószínűleg a La Tène időszakban alakíthattak ki. Feltehetően ugyanezen időszakhoz köthető egy téglalap alakú földbe mélyített építmény a feltárás déli felén.[54]

2001 augusztusában egy nagyfeszültségű távvezetékszakasz építése során, az oszlopok talapzati pontjainál La Tène korból származó lelet nem került elő.[55]

2003-ban újabb feltárás kezdődött M. Egry Ildikó vezetésével a Savanyító szomszédságában, az ún. Burkus-földeken (*9. kép*), vagyis a 83-as út és az Öreg-Rába (Holt-Marcal) közötti területen. Itt 3 kelta temetkezés és római kori árkok kerültek elő.[56]

2004-ben 26 000 m^2 területen próbafeltárás folyt a Szeles-földek (itt Széles-földek) lelőhelyrészen (*9. kép*), ahol a rézkori Balaton-Lasinja- és Boleráz-kultúra, a kora bronzkori Kisapostag-kultúra, a késő bronzkori urnamezős kultúra, a kora vaskori Hallstatt-kultúra, valamint a késő vaskori La Tène kultúra településeinek objektumai, továbbá római[57] és avar kori településrészek kerültek napvilágra. Ugyanitt egy kora vaskori birituális temetőt is feltártak.[58]

2005–2006-ban a korábbi TSz Kertészet területét is magában foglaló Eperföldeken, kb. 65 000 m^2 nagyságú területen M. Egry Ildikó végzett ásatást (*9. kép*). A megnyitott kutatóárkokban az újkőkori dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája, a korai bronzkori Kisapostag-kultúra, a kora vaskori Hallstatt-kultúra és a késő vaskori La Tène időszak településrészletei, továbbá római kori, avar és Árpád-kori telepobjektumok kerültek elő.[59] Az épülő lakóparkot megelőző feltáráson 54 kelta temetkezés látott napvilágot. A kutatás során nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi TSz Kertészet, a Savanyító, a 83-as út, a Bevásárlóközpont, az Eperföldek és a Burkus-földek területén előkerült késő vaskori sírok egy összefüggő, 2,5 hektár kiterjedésű kelta nekropoliszhoz tartoznak, amelyből eddig 277 temetkezés vált ismertté.[60] A késő vaskori sírmező területét a késő római korban ugyancsak temetőként használták.[61]

2006 tavaszán az Interfruct áruház területén 16 000 m^2 területen Nagy Andrea végzett próbafeltárást. Ennek során őskori gödrök, két kelta épület, avar településrészlet és késő középkori objektumok

---

[52] Tomka 2001, 148.

[53] Mithay 1966, 5–52.

[54] Egry 2001, 57–78; Egry 2002, 206.

[55] Egry 2003, 169.

[56] Egry 2005, 222–223.

[57] Bíró 2006, 36–39.

[58] Egry 2007, 1. jegyzet.

[59] Egry 2007, 27–38.

[60] Egry 2007, 32–35.

[61] Varga 2007, 35–49.

kerültek dokumentálásra.[62] 2006 nyarán a Mérföldkő úton T. Szőnyi Eszter 5000 m^2 felületű megelőző feltárást végzett. Ezen a területen bronzkori tárológödröket és tűzhelymaradványokat, négy kelta épületet és egyéb telepjelenségeket, továbbá a római kori település folytatását ásták ki.[63]

2007 tavaszán Nagy Andrea vezetésével összesen kb. 10 000 m^2 felületen megelőző feltárás folyt a Bevásárlóközpont korábban (1995–1996-ban) csak kutatóárkokkal vizsgált területén, ahol római kori épület, árok és az út egy szakasza került napvilágra.[64]

2009–2011 között a Szeles-földeken, egy leendő bevásárlóközpont teljes területén a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat, illetve későbbi jogutód szervezetének, a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központjának II. számú, szombathelyi régiója munkatársai Ilon Gábor irányításával minden korábbinál nagyobb szabású feltárást végeztek. Az ásatás volumenét jól érzékelteti, hogy a 277 165 m^2 egybefüggő területe nagyjából akkora, mint a korábbi évtizedek kutatásaival érintett szomszédos földrészletek összessége.[65] A 11 506 feltárt objektum korszak szerint változatos képet mutat: dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája, lengyeli kultúra, Balaton–Lasinja-kultúra,[66] Kisapostag-kultúra tokodi csoport,[67] mészbetétes kerámia kultúrája,[68] halomsíros[69] és urnamezős kultúra,[70] Hallstatt-kultúra,[71] szkíták, kelták, római kor,[72] langobardok, avar-, honfoglalás- és Árpád-kor. A feltárás során interdiszciplináris módszerek széles spektrumát alkalmazták, kezdve a vízrajzi vizsgálatoktól,[73] az embertani,[74] az archaeobotanikai és malakológiai vizsgálatokig,[75] illetve a fémkereső műszer használatáig[76]. Utóbbi – egyebek mellett – számos kelta ezüstérem töredékének megtalálását segítette elő.[77] A napvilágra került kora és késő vaskori leletanyag tudományos feldolgozása Ďurkovič Éva és jelen kötet szerzője bevonásával már a feltárással párhuzamosan megindult. Ennek eredményeiről több előzetes közlemény született,[78] de az intézményi átszervezések és a tudományos feldolgozásra csoportosított források fenntartó általi elvonása a régészeti kiértékelés elkészítését és publikálását az anyagi és humán erőforrások hiányában egyelőre beláthatatlan időre kitolta.

---

62 Nagy 2007, 207.

63 Szőnyi 2007, 207–208.

64 Nagy 2008, 220–221.

65 Az M1-es autópálya, 83. sz. főút korrekciója, a bevásárlóközpontok, valamint a beépítésre szánt lakóterületek együttesen kb. 230 000 m^2 ásatási felületet jelentettek. Merkl & Ilon 2012, 53; Ilon 2012, 104–105; Ilon 2012a, 237–238.

66 Tóth &Tokai 2016, 203–220.

67 Melis 2013; Melis 2014; Melis 2015; Melis 2017, 12–13; Dani *et al.* 2019, 33.

68 Ilon 2015a, 63–68.

69 Ilon 2014, 5–42; Ilon 2015; Ilon 2018 19–4.

70 Ilon 2014a, 9–72.

71 Ďurkovič 2009; Ďurkovič 2009a; Ďurkovič 2015, 113–148; Tugya *et al.* 2015, 265–278; Ďurkovič 2015a 81–108; Ďurkovič 2016, 417–426.

72 Merkl & Ilon 2012, 53–56.

73 Ilon *et al.* 2016.

74 Tóth *et al.* 2016, 737–755

75 Pető *et al.* 2012, 57–76; Kenéz *et al.* 2014, 841–849.

76 Ilon 2017, 185–206; Ilon 2018 19–33.

77 Ilon 2019, 255–265.

78 Ďurkovič 2009; Ďurkovič 2009a; Ďurkovič 2015, 113–148; Tugya *et al.* 2015, 265–278; Ďurkovič 2015a 81–108; Ďurkovič 2016, 417–426; Tankó 2014.

Az eddig rendelkezésre álló adatokat összefoglalva elöljáróban kijelenthető, hogy a La Tène kori település a Szeles-dűlő, a 83-as út a Bevásárlóközpont és az Ilon Gábor által 2009–2011 között vezetett feltárás területére terjed ki (*8. kép*). Ettől keletebbre, az M1-es autópálya csomópontjának feltárásánál késő vaskori telepjelenségek már nem kerültek elő. Ugyanakkor nem zárható ki, hogy a Pápai vám területén megfigyelt árok esetleg a most vizsgált település külső zónájához, vagy egy másik, északabbra található, Rába menti késő vaskori település határához tartozhat. A 83-as út és a Bevásárlóközpont területén 1993–2006 között feltárt késő vaskori településrész jelen kötetben kerül közlésre. 2009–2011 között, a 83-as út és az Öreg-Rába/Holt-Marcal által közrefogott területen feltárt településrész publikálása pedig – remény szerint a közeli jövőben – külön jelenik meg.

1.3. A feltárás módszere

A ménfőcsanaki késővaskori telep területén 1993–2006 között végzett feltárások kivétel nélkül leletmentések, illetve megelőző feltárások voltak. Ezek jellegéből adódóan – az ásatásokon dolgozó szakemberek és vezető régészek lelkiismeretes munkája ellenére – a szó minden elmarasztaló értelme nélkül – a feltárás során jelentős információvesztés következett be.

A feltárás körülményeiről és módszeréről Vaday Andrea ásatási dokumentációjában részletesen beszámolt. Ennek alapján jelentős információvesztő tényezőként elsőként a jelenkori intenzív mezőgazdasági talajművelést és az ebből adódó talajeróziót kell kiemelni, mivel ezek régészeti objektumokat sérthettek, és így leletek pusztulhattak el. Az ásatások során több helyen is megfigyelhető „szántási csíkok" jelezték, hogy a mezőgazdasági talajforgatás sok esetben már az altalajt bolygatta.

A régészeti feltárás első lépéseként a humuszréteg géppel való eltávolítása ugyancsak információvesztéssel járt. Tény, hogy a mezőgazdaságilag művelt, felső 20–30 cm vastag humuszréteg erősen bolygatott volt, de annak gépi eltávolításával a benne lévő régészeti leletek elvesztek. Természetesen a humuszolás folyamatos felügyeletével a szakemberek ennek mértékét csökkenteni igyekeztek.

A mezőgazdaságilag művelt felső talajrétegnek az altalajig történő eltávolítása a 83-as út esetében a nyomvonal teljes szélességében megtörtént. A Bevásárlóközpont feltárása sávosan, olyan módon zajlott, hogy a földdepók a megnyitott hosszanti felületek két oldalán helyezték el (*10. és 12. kép*). Itt a feltárási terv szerint a sávosan megnyitott felületek feltárását követően, az innen kiemelt és a köztes területeken deponált földet géppel visszaterítették volna, lehetővé téve a depók alatti, még feltáratlan részek kutatását. Erre azonban végül csak korlátozott mértékben került sor. Ebből adódóan a Bevásárlóközpont területén még 2006-ban is voltak – és talán még ma is vannak – olyan ingatlanrészek, ahol régészeti leletek és jelenségek előkerülése várható (*11. kép*). Mivel a földdepók helye végül csak részlegesen került feltárásra, így innen a településszerkezet vizsgálatának szempontjából csak korlátozott mértékű adatok állnak rendelkezésre. Ugyanakkor, a Bevásárlóközponttal ellentétben a 83-as út nyomvonalának feltárása teljesnek tekinthető.

A késő vaskori település értékelésének tekintetében ugyancsak lényeges felhívni a figyelmet a régészeti jelenségek datálásának bizonyos fokú bizonytalanságára. Mivel a lelőhely több korszakban is lakott volt, és az objektumok gyakran vágták és elfedték egymást, ezért a feltárások során nem minden esetben lehetett egyértelműen eldönteni, hogy adott objektum a La Tène vagy más kultúrához sorolható-e. Itt fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a feldolgozásra szánt késő vaskori leletegyüttesek kiválasztása elsődlegesen az ásatási dokumentáció alapján történt. A feltárt lelőhelyrészek teljes leletanyagának áttekintése jelen keretek között irreális vállalás lett volna, így arra nem került sor. Csupán a bizonytalan kormeghatározású vagy „gyanús" leletegyüttesek ellenőrzése történt meg, de ezek alapján általánosságban megállapítható volt, hogy az ásatási dokumentációban szereplő korszak-meghatározás többnyire helytálló, és alig volt néhány olyan „gyanús" objektum, ahol végül korrigálni kellett. Ennek

12. kép: Győr–Ménfőcsanak. A Bevásárlóközpont 1995. évi feltárásának felülete és a 83-as út az M1 autópálya felüljárójáról fényképezve

Fig. 12: Győr–Ménfőcsanak. The area excavated preceding the building of the Shopping Center in 1995, photographed from the overpass of the M1 motorway

ellenére a jövőben, például a római kori anyag teljességre törekvő feldolgozásakor – csekély eséllyel – esetleg további, vaskorinak bizonyuló objektumok azonosítása lehetséges. Ez különösen a feltárt területet szabdaló számos árok esetében fordulhat elő, mivel a vaskori települési struktúrához egyébként jól illeszkedő árokrendszert a római császárkor folyamán bizonyítottan megújították és kibővítették. Másrészt a vaskori település területén ugyancsak megfigyelhető volt, hogy a rómaiak jelentős tereprendezést végeztek, amelynek során a felszínt elegyengetve, a vaskori épületek akkorra részben már beomlott gödreit feltöltötték, vagy éppen újból kiásták, és saját célra használták. Erre a rétegtani megfigyelések és betöltések felső rétegeiből előkerült császárkori leletek több esetben utaltak.

Egy másik, nehezen áthidalható probléma volt a kevés leletanyagú vagy kultúrréteghez nem kapcsolható cölöpkonstrukciók datálása. Teherbíró leletanyag hiányában ezek az épületek a legtöbb esetben csak az adott funkcionális csoport relációjában és a datálás bizonytalanságát hangsúlyozva említhetők.

A fentieket összegezve kijelenthető, hogy az ásatásokon dolgozó szakemberek erejükhöz és lehetőségeikhez mérten maximálisan mindent megtettek a feltáráson kinyerhető legtöbb információk szakszerű dokumentálásához, azonban az esetenként jelentkező nyilvánvaló információs hiány elsősorban a lelőhely területét korábban ért hatásokból (intenzív mezőgazdasági talajművelés és talajerózió), az ásatás jellegéből és módszeréből (nagy felületű megelőző feltárás és leletmentés), valamint a régészeti leletek és jelenségek előkerülési körülményeiből adódik.

2. Katalógus: Objektum- és tárgyleírások

Rövidítések a tárgyleírásokban:

á átmérő
fv falvastagság
h hossz
km keresztmetszet
m magasság
pv peremvasragság
sz szélesség
szá szájátmérő
t tábla
tá talpátmérő
v vastagság

83-as út (Vaday Andrea feltárása)

93/5. objektum felett

Egy bronzkori hamvasztásos sír felett a gépi humuszeltávolítás során néhány kora vaskori edény és egy részben olvadt bronz karikaékszer töredéke került elő. A leletek a humuszszinten voltak, beásást nem lehetett megfigyelni. Rajz, fotó csak a bronzkori sírról készült.

Hallstatt kori leletanyag:

I.t.1. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, redukciós égetésű, éles válltörésű, kihajló peremű, bikónikus csupor, a válltörésből a peremhez kapcsolódó magasra húzott szalagfüllel; szá: 90 mm, pv: 4 mm, fv: 6 mm, m: 106 mm, tá: 50 mm

I.t.2. sötétszürke színű, durván iszapolt, törtkerámiával soványított, kézzel készült, fényezett felületű, redukciós égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 290 mm, pv: 5 mm, fv: 10 mm

93/8. objektum mellett

Egy bronzkori hamvasztásos sír mellett a gépi földmunka során a humuszból egy bronzfibula került elő. Beásásra utaló nyom nem volt, illetve egyéb lelet nem került elő.

I.t.3. Münsingeni típusú bronzfibula. Hatspirálos, alsóhúros rugószerkezetű, enyhén megvastagodó, ívelt kengyelű, a tűtartó rész mellett a láb négy rovátkolással díszített, a visszahajló láb korongot formáz (amelyen a furat egykor felerősített, vélhetően koralldíszt sejtet). A láb a végén enyhén kiszélesedik, rovátkolással díszített. h: 46 mm; m (kengyel): 15 mm; km (kengyel): 4×5 mm; á (rugó): 6 mm; á (tű): 1 mm; á (korong): 12 mm; á (furat): 1 mm

93/10. objektum

II. világháborús lövészárok. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

II.t.1. ltsz: 95.1.577, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintes, bevagdosott bordával díszített fazék peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

93/17. objektum

Római kori félig földbe mélyített épület. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

II.t.2. ltsz: 95.1.234, szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

II.t.3. ltsz: 95.1.231, szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 150 mm, fv: 8 mm

II.t.5. ltsz: 95.1.230, szürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 110 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

II.t.4. ltsz: 95.1.249, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 380 mm, pv: 180 mm, fv: 5 mm

II.t.6. ltsz: 95.1.295, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

II.t.7. ltsz: 95.1.230, szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, pecsételt kettős lyramotívummal díszített, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 140 mm, fv: 9 mm

II.t.8. ltsz: 95.1.229, szürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintes bordával díszített fazék peremtöredéke; szá: 300 mm fv: 9 mm

II.t.9. ltsz: 95.1.232, szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 150 mm, fv: 7 mm

93/31. objektum (*13–17. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNY. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Az objektum É-i és D-i sarkában a gödör oldalát lépcsősre alakították ki. Mérete: 3,5×4,5 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 120 cm. Bizonytalan körvonalú foltként jelentkezett a nyesési felszínen, a bontása negyedekre osztva folyt. A gödör alján nyomokban megfigyelhető volt a keményre döngölt, helyenként átégett padló (m). Ebbe belevágva, a hosszabbik oldallal párhuzamosan, egy sorban három cölöphely volt (j, k, l). Ezek átlagos átmérője 40 cm volt, mélységük 35 és 45 cm között változott. A cölöplyukak betöltése egyöntetű fekete színű, kormos és erősen faszenes volt. A középső cölöpsor vonalára merőlegesen, az ÉNY-i fal mellett egy 40×60 cm méretű, 50 cm mély, ovális gödör (cölöphely?) volt (h). A gödör alján megfigyelt padlót egy vékony fekete kormos réteg fedte, amely a gödör teljes területén megfigyelhető volt (g). E fölött egy sötétszürke hamus réteg húzódott, amelyben égett patics faszénszemcsék voltak (f). E fölött egy világosszürke hamus réteg helyezkedett el (c). E fölött foltokban megfigyelhető volt az a vörösesbarna, erősen égést mutató réteg (c), amelyben több helyütt vörösre égett tapasztásomladék is megfigyelhető volt (d). Az objektum legfölső rétege szürkésbarna humuszos betöltődés volt (b), amelyben az objektum ÉK-i oldalán egy fekete humuszos lencseszerű jelenséget lehetett dokumentálni (a). Az objektum fala mentén minden metszetben megfigyelhető volt egy – a vízszintes rétegeket lezáró – egyöntetű, sötétbarna humuszos függőleges jelenség (i).

Leletanyag:

III.t.1. ltsz: 95.1.1189, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

III.t.2. ltsz: 95.1.1211, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

III.t.3. ltsz: 95.1.761, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

13. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Fig. 13: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

III.t.4. ltsz: 95.1.1969, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 50 mm, fv: 5 mm

III.t.5. ltsz: 95.1.679-680, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

III.t.6. ltsz: 95.1.757, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

III.t.7. ltsz: 95.1.756, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

III.t.8. ltsz: 95.1.704, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

III.t.9. ltsz: 95.1.760, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

III.t.10. ltsz: 95.1.773, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

III.t.11. ltsz: 95.1.674, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

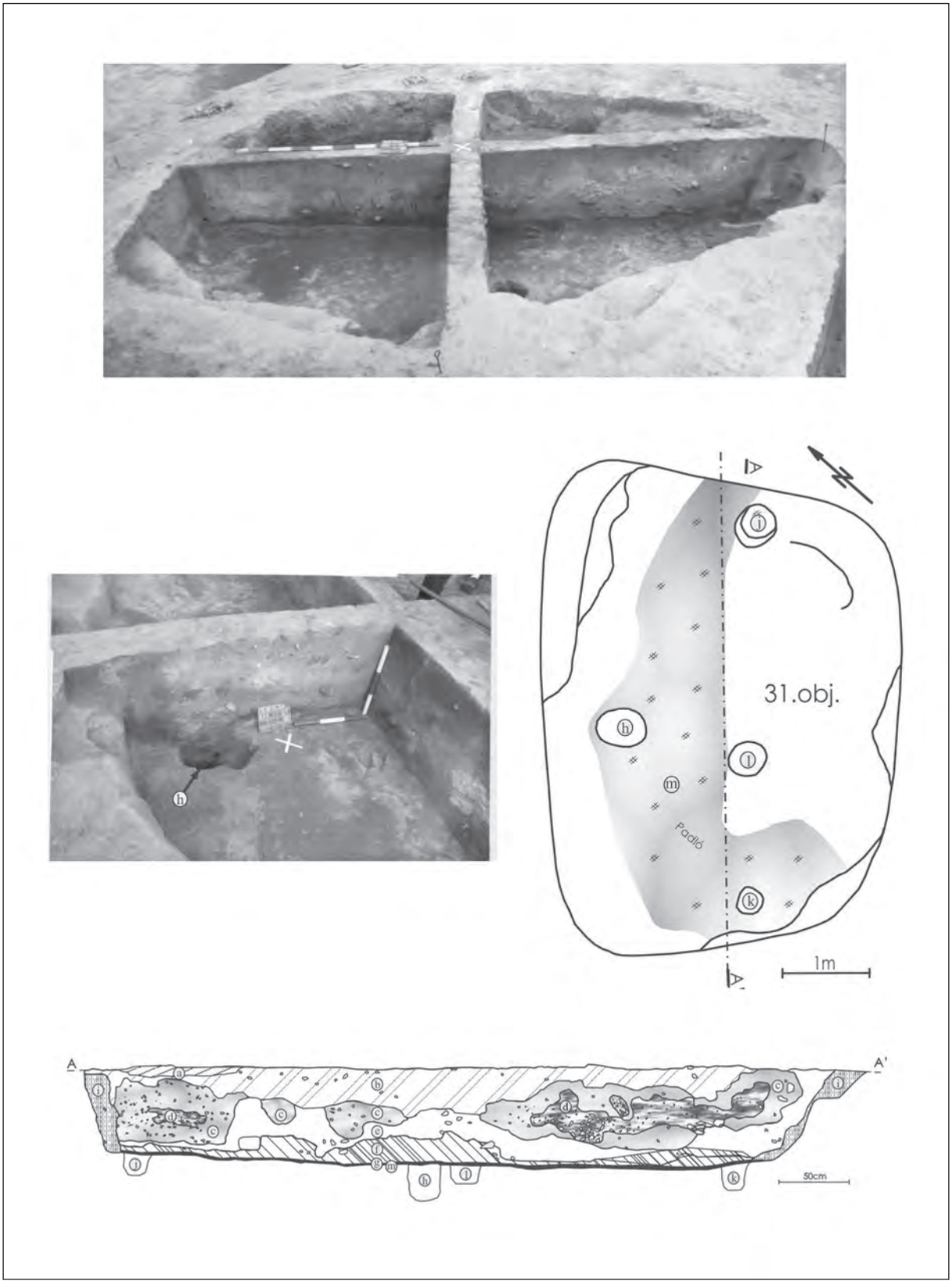

14. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Fig. 14: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

15. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Fig. 15: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

III.t.12. ltsz: 95.1.1187, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

III.t.13. ltsz: 95.1.1175, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

III.t.14. ltsz: 95.1.3202, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 9 mm

III.t.15. ltsz: 95.1.1196, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

III.t.16. ltsz: 95.1.1313, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

III.t.17. ltsz: 95.1.1995, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm, m: 130 mm

III.t.18. ltsz: 95.1.1987, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm, m: 90 mm

III.t.19. ltsz: 95.1.1976, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

III.t.20. ltsz: 95.1.1971, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 8 mm

III.t.21. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

III.t.22. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

IV.t.1. ltsz: 95.1.706, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

IV.t.2. ltsz: 95.1.1205, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

IV.t.3. ltsz: 95.1.766, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

IV.t.4. ltsz: 95.1.1977, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

IV.t.5. ltsz: 95.1.1187, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

IV.t.6. ltsz: 95.1.1209, fekete színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

IV.t.7. ltsz: 95.1.1932, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 120 mm, fv: 12 mm

IV.t.8. ltsz: 95.1.1193, téglavörös színű, durván iszapolt, kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

IV.t.9. ltsz: 95.1.1199, téglavörös színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

IV.t.10. ltsz: 95.1.765, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

IV.t.11. ltsz: 95.1.1967, szürkésbarna színű, durván iszapolt, kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

IV.t.12. ltsz: 95.1.1599, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 100 mm, fv: 9 mm

IV.t.13. ltsz: 95.1.1930, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

IV.t.14. ltsz: 95.1.763, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

16. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Fig. 16: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

IV.t.15. ltsz: 95.1.1200, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

IV.t.16. ltsz: 95.1.1936, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

IV.t.17. ltsz: 95.1.696, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 100 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

IV.t.18. ltsz: 95.1.1194, téglavörös színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

IV.t.19. ltsz: 95.1.699, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 7 mm

IV.t.20. ltsz: 95.1.1972, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 12 mm

IV.t.21. ltsz: 95.1.2045, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

IV.t.22. ltsz: 95.1.1494, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

IV.t.23. ltsz: 95.1.1524, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 12 mm

IV.t.24. ltsz: 95.1.702, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

IV.t.25. ltsz: 95.1.701, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 7 mm

IV.t.26. ltsz: 95.1.802, szürkésbarna színű, durván iszapolt, kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

IV.t.27. ltsz: 95.1.698, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

IV.t.28. ltsz: 95.1.759, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

IV.t.29. ltsz: 95.1.1502, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

IV.t.30. ltsz: 95.1.1492, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

IV.t.31. ltsz: 95.1.1500, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

IV.t.32. ltsz: 95.1.1499, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

V.t.1. ltsz: 95.1.763, barnásszürke színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

V.t.2. ltsz: 95.1.1204, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 100 mm, fv: 11 mm

V.t.3. ltsz: 95.1.677-678, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

V.t.4. ltsz: 95.1.1965, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm

V.t.5. ltsz: 95.1.703, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

V.t.6. ltsz: 95.1.758, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

V.t.7. ltsz: 95.1.702, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

V.t.8. ltsz: 95.1.1993, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

17. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Fig. 17: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

V.t.9. ltsz: 95.1.1984, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

V.t.10. ltsz: 95.1.1991, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

V.t.11. ltsz: 95.1.1988, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

V.t.12. ltsz: 95.1.1994, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

V.t.13. ltsz: 95.1.1960, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 12 mm

V.t.14. ltsz: 95.1.1537, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

V.t.15. ltsz: 95.1.1990, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 120 mm, fv: 9 mm

V.t.16. ltsz: 95.1.800, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 12 mm

V.t.17. ltsz: 95.1.1512-1513, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

V.t.18. ltsz: 95.1.1490, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

V.t.19. ltsz: 95.1.1497, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

V.t.20. ltsz: 95.1.1315, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

V.t.21. ltsz: 95.1.1966, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

V.t.22. ltsz: 95.1.762, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

V.t.23. ltsz: 95.1.1201, téglavörös színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

V.t.24. ltsz: 95.1.1192, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

V.t.25. ltsz: 95.1.1212, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

V.t.26. ltsz: 95.1.697, barnásszürke színű, durván iszapolt, kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

VI.t.1. ltsz: 95.1.660, vörösesbarna színű, durván iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 310 mm, pv: 140 mm, fv: 8 mm

VI.t.2. ltsz: 95.1.653, vörösesbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 140 mm, fv: 10 mm

VI.t.3. ltsz: 95.1.652, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 140 mm, fv: 9 mm

VI.t.4. ltsz: 95.1.654, vörösesbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 150 mm, fv: 10 mm

VI.t.5. ltsz: 95.1.656, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 150 mm, fv: 10 mm

VI.t.6. ltsz: 95.1.657, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 340 mm, pv: 140 mm, fv: 10 mm

VI.t.7. ltsz: 95.1.658, vörösesbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 340 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

VI.t.8. ltsz: 95.1.655, vörösesbarna színű, durván iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, utánko-

rongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 140 mm, fv: 10 mm

VI.t.9. ltsz: 95.1.996, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

VI.t.10. ltsz: 95.1.1206, szürke színű durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 12 mm

VI.t.11. ltsz: 95.1.1520, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

VI.t.12. ltsz: 95.1.1959, szürke színű durván iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 120 mm, fv: 12 mm

VI.t.13. ltsz: 95.1.1195, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

VI.t.14. ltsz: 95.1.1190, szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

VI.t.15. ltsz: 95.1.1970, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 100 mm, pv: 40 mm, fv: 4 mm

VI.t.16. ltsz: 95.1.944, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

VI.t.17. ltsz: 95.1.947, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 60 mm, fv: 4 mm

VI.t.18. ltsz: 95.1.1963, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

VII.t.1. ltsz: 95.1.857, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

VII.t.2. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 70 mm, fv: 3 mm

VII.t.3. ltsz: 95.1.694, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 70 mm, fv: 8 mm

VII.t.4. ltsz: 95.1.693, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 100 mm, fv: 9 mm

VII.t.5. ltsz: 95.1.695, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

VII.t.6. ltsz: 95.1.959, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 60 mm, fv: 6 m

VII.t.7. ltsz: 95.1.1975, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

VII.t.8. ltsz: 95.1.685, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

VII.t.9. ltsz: 95.1.768, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 120 mm, fv: 12 mm

VII.t.10. ltsz: 95.1.700, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

VII.t.11. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

VII.t.12. ltsz: 95.1.1526-1527, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

VII.t.13. ltsz: 95.1.1964, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

VII.t.14. vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

VII.t.15. ltsz: 95.1.1962, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 0 mm, pv: 140 mm, fv: 8 mm

VII.t.16. ltsz: 95.1.1285-1289, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

VII.t.17. ltsz: 95.1.646, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, t-peremű kúpos tál peremtöredéke; szá: 420 mm, pv: 160 mm, fv: 10 mm

VII.t.18. ltsz: 95.1.1606, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 440 mm, pv: 160 mm, fv: 10 mm

VIII.t.1. ltsz: 95.1.1522-1523, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm, m: 360 mm

VIII.t.2. ltsz: 95.1.1561, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

VIII.t.3. ltsz: 95.1.1563, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal (?) vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

VIII.t.4. ltsz: 95.1.681-682, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

VIII.t.5. ltsz: 95.1.1510-1511, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

VIII.t.6. ltsz: 95.1.1565, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

VIII.t.7. ltsz: 95.1.1501, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 4 mm

VIII.t.8. ltsz: 95.1.1505, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

VIII.t.9. ltsz: 95.1.1492, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 12 mm

VIII.t.10. ltsz: 95.1.650, barna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, grafittal vízszintesen simított felületű, oxidációs égetésű, egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 10 mm, m: 180 mm

VIII.t.11. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított felületű, bepecsételt sárkánypármotívummal díszített, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

VIII.t.12. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal vízszintesen simított

felületű, bepecsételt sárkánypármotívummal díszített, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

IX.t.1. ltsz: 95.1.938, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

IX.t.2. ltsz: 95.1.970, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

IX.t.3. ltsz: 95.1.967, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

IX.t.4. ltsz: 95.1.948, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

IX.t.5. ltsz: 95.1.1330, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

IX.t.6. ltsz: 95.1.954, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

IX.t.7. ltsz: 95.1.971, sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

IX.t.8. ltsz: 95.1.1220, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

IX.t.9. ltsz: 95.1.956, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

IX.t.10. ltsz: 95.1.1179, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 6 mm

IX.t.11. ltsz: 95.1.955, szürke színű finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

IX.t.12. ltsz: 95.1.937, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

IX.t.13. ltsz: 95.1.1218, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 90 mm, fv: 4 mm

IX.t.14. ltsz: 95.1.705, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

IX.t.15. ltsz: 95.1.707, barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

IX.t.16. ltsz: 95.1.725, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 4 mm

IX.t.17. ltsz: 95.1.1290, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

IX.t.18. ltsz: 95.1.1291, barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

IX.t.19. ltsz: 95.1.751, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

IX.t.20. ltsz: 95.1.1974, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

IX.t.21. ltsz: 95.1.1397, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

IX.t.22. ltsz: 95.1.1475, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

IX.t.23. ltsz: 95.1.708-709, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

IX.t.24. ltsz: 95.1.935, barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

IX.t.25. ltsz: 95.1.958, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 110 mm, fv: 9 mm

IX.t.26. ltsz: 95.1.972, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

IX.t.27. ltsz: 95.1.721, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

IX.t.28. ltsz: 95.1.716, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

IX.t.29. ltsz: 95.1.966, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

IX.t.30. ltsz: 95.1.1996, sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 5 mm

IX.t.31. ltsz: 95.1.1601, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

IX.t.32. ltsz: 95.1.949, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

IX.t.33. ltsz: 95.1.958, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 70 mm, fv: 4 mm

IX.t.34. ltsz: 95.1.964, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

IX.t.35. ltsz: 95.1.969, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

IX.t.36. ltsz: 95.1.963, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

IX.t.37. ltsz: 95.1.957, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

IX.t.38. ltsz: 95.1.934, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

X.t.1. ltsz: 95.1.1321, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

X.t.2. ltsz: 95.1.1318, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

X.t.3. ltsz: 95.1.1322, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

X.t.4. ltsz: 95.1.943, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 70 mm, fv: 4 mm

X.t.5. ltsz: 95.1.1274, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett csupor peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

X.t.6. ltsz: 95.1.1323, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

X.t.7. ltsz: 95.1.1319, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

X.t.8. ltsz: 95.1.1320, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

X.t.9. ltsz: 95.1.1311-12, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

X.t.10. ltsz: 95.1.753, sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 7 mm

X.t.11. ltsz: 95.1.1287, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

X.t.12. vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 4 mm

X.t.13. ltsz: 95.1.748, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

X.t.14. ltsz: 95.1.750, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.15. ltsz: 95.1.1269, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 3 mm

X.t.16. ltsz: 95.1.747, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

X.t.17. ltsz: 95.1.1478, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett csupor oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.18. ltsz: 95.1.1326, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm, körszempecséttel díszített

X.t.19. ltsz: 95.1.1328, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 7 mm, körszempecséttel díszített

X.t.20. ltsz: 95.1.1168, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.21. ltsz: 95.1.1162, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.22. ltsz: 95.1.726, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

X.t.23. ltsz: 95.1.1164, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

X.t.24. ltsz: 95.1.713, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

X.t.25. ltsz: 95.1.1155, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.26. ltsz: 95.1.1315, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

X.t.27. ltsz: 95.1.1154, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.28. ltsz: 95.1.1264, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

X.t.29. ltsz: 95.1.1163, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

X.t.30. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 5 mm, körszempecséttel díszített

XI.t.1. ltsz: 95.1.952, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, palackforma edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

XI.t.2. ltsz: 95.1.1219, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, palackforma edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 100 mm, fv: 4 mm

XI.t.3. ltsz: 95.1.1214, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, palackforma edény peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 120 mm, fv: 5 mm

XI.t.4. ltsz: 95.1.1306, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XI.t.5. ltsz: 95.1.936, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű agyagszitula peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XI.t.6. ltsz: 95.1.941, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű csupor peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 110 mm, fv: 4 mm

XI.t.7. ltsz: 95.1.1213, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 130 mm, fv: 7 mm

XI.t.8. ltsz: 95.1.960, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XI.t.9. ltsz: 95.1.1271, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 8 mm, körbefutó s-motívummal díszített

XI.t.10. ltsz: 95.1.1165, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XI.t.11. ltsz: 95.1.1167, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XI.t.12. ltsz: 95.1.1476, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XI.t.13. ltsz: 95.1.1350, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm, tűzdeléssel díszített

XI.t.14. ltsz: 95.1.1177, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, urnaforma edény oldaltöredéke

XI.t.15. ltsz: 95.1.1931, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XI.t.16. ltsz: 95.1.1180, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

XI.t.17. ltsz: 95.1.2006, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XI.t.18. ltsz: 95.1.1989, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

XI.t.19. ltsz: 95.1.984, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XI.t.20. ltsz: 95.1.1176, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XI.t.21. ltsz: 95.1.1152, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XI.t.22. ltsz: 95.1.778-779, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XI.t.23. ltsz: 95.1.1178, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XI.t.24. ltsz: 95.1.1005, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

XI.t.25. ltsz: 95.1.991, szürke színű durván iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XI.t.26. ltsz: 95.1.985, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 140 mm, fv: 8 mm

XI.t.27. ltsz: 95.1.1432, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 500 mm, pv: 320 mm, fv: 14

XII.t.1. ltsz: 95.1.1066, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XII.t.2. ltsz: 95.1.1354, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 130 mm, fv: 9 mm

XII.t.3. ltsz: 95.1.953, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 120 mm, fv: 9 mm

XII.t.4. ltsz: 95.1.997, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 180 mm, fv: 11 mm

XII.t.5. ltsz: 95.1.2007, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

XII.t.6. ltsz: 95.1.1436, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XII.t.7. ltsz: 95.1.940, barna színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 130 mm, fv: 8 mm

XII.t.8. ltsz: 95.1.1435, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XII.t.9. ltsz: 95.1.994, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 160 mm, fv: 10 mm

XII.t.10. ltsz: 95.1.1598, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XII.t.11. ltsz: 95.1.767, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

XII.t.12. ltsz: 95.1.977-978, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

XII.t.13. ltsz: 95.1.1004, téglavörös színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XII.t.14. ltsz: 95.1.1438, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 140 mm, fv: 10 mm

XII.t.15. ltsz: 95.1.1208, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XII.t.16. ltsz: 95.1.776, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XII.t.17. ltsz: 95.1.775, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XII.t.18. ltsz: 95.1.1299, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XII.t.19. ltsz: 95.1.1603, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

XII.t.20. ltsz: 95.1.993, szürke színű finoman iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintes, bevagdosott bordával díszített fazék peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

XII.t.21. ltsz: 95.1.1961, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

XII.t.22. ltsz: 95.1.999, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XII.t.23. ltsz: 95.1.772, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxi-

dációs égetésű agyagszitula peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XII.t.24. ltsz: 95.1.769, vörösesbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 140 mm, fv: 8 mm

XII.t.25. ltsz: 95.1.965, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 130 mm, fv: 7 mm

XII.t.26. ltsz: 95.1.1973, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 140 mm, fv: 6 mm

XII.t.27. ltsz: 95.1.951, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 130 mm, fv: 5 mm

XII.t.28. ltsz: 95.1.777, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 150 mm, fv: 8 mm

XII.t.29. ltsz: 95.1.1446, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 180 mm, fv: 10 mm

XIII.t.1. ltsz: 95.1.939, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XIII.t.2. ltsz: 95.1.1079, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

XIII.t.3. ltsz: 95.1.2007, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 140 mm, fv: 5 mm

XIII.t.4. ltsz: 95.1.995, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XIII.t.5. ltsz: 95.1.1443, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 380 mm, pv: 160 mm, fv: 8 mm

XIII.t.6. ltsz: 95.1.983, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 120 mm, fv: 4 mm

XIII.t.7. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafitos-csillámos soványítású korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

XIII.t.8. ltsz: 95.1.1012, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű agyagszitula oldaltöredéke; fv: 8 mm

XIII.t.9. ltsz: 95.1.770-771, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 180 mm, fv: 9 mm

XIII.t.10. ltsz: 95.1.1184, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIII.t.11. ltsz: 95.1.1013, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula oldaltöredéke; fv: 6 mm

XIII.t.12. ltsz: 95.1.2002, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIII.t.13. ltsz: 95.1.1229, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XIII.t.14. ltsz: 95.1.2003, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIII.t.15. ltsz: 95.1.1061, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIII.t.16. ltsz: 95.1.1010, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke; fv: 6 mm

XIII.t.17. ltsz: 95.1.1067, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

XIII.t.18. ltsz: 95.1.1011, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített fazék oldaltöredéke; fv: 6 mm

XIII.t.19. ltsz: 95.1.1933, szürke színű durván iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XIII.t.20. ltsz: 95.1.1046, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke; fv: 8 mm

XIII.t.21. ltsz: 95.1.1357, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

XIII.t.22. ltsz: 95.1.1014, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XIII.t.23. ltsz: 95.1.1445, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

XIII.t.24. ltsz: 95.1.781-782, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIII.t.25. ltsz: 95.1.1014, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke; fv: 8 mm

XIII.t.26. ltsz: 95.1.1050, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke; fv: 5 mm

XIII.t.27. ltsz: 95.1.1017, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke

XIV.t.1. ltsz: 95.1.2020, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

XIV.t.2. ltsz: 95.1.1000, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 200 mm, fv: 8 mm

XIV.t.3. ltsz: 95.1.1003, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 340 mm, pv: 190 mm, fv: 14 mm

XIV.t.4. ltsz: 95.1.2019, sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, besimított hálós díszítésű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 460 mm, pv: 220 mm, fv: 7 mm

XIV.t.5. ltsz: 95.1.987, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XIV.t.6. ltsz: 95.1.989, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XIV.t.7. ltsz: 95.1.975-976, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 160 mm, fv: 6 mm

XIV.t.8. ltsz: 95.1.988, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 120 mm, fv: 5 mm

XIV.t.9. ltsz: 95.1.1433, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 310 mm, pv: 200 mm, fv: 8 mm

XIV.t.10. ltsz: 95.1.974, szürke színű durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 160 mm, fv: 6 mm

XIV.t.11. ltsz: 95.1.1438, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 190 mm, fv: 5 mm

XIV.t.12. ltsz: 95.1.1441, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 200 mm, fv: 8 mm

XIV.t.13. ltsz: 95.1.1002, sötétszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 190 mm, fv: 6 mm

XIV.t.14. ltsz: 95.1.1431, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 600 mm, pv: 360 mm, fv: 20 mm

XIV.t.15. ltsz: 95.1.953, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 180 mm, fv: 6 mm

XIV.t.16. ltsz: 95.1.998, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 240 mm, fv: 8 mm

XIV.t.17. ltsz: 95.1.992, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 340 mm, pv: 240 mm, fv: 6 mm

XIV.t.18. ltsz: 95.1.1437, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

XIV.t.19. ltsz: 95.1.1434, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

XV.t.1. ltsz: 95.1.1353, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

XV.t.2. ltsz: 95.1.986, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 160 mm, fv: 8 mm

XV.t.3. ltsz: 95.1.973, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

XV.t.4. ltsz: 95.1.1057, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes, bevagdosott bordával díszített fazék oldaltöredéke; fv: 9 mm

XV.t.5. ltsz: 95.1.1019, szürke színű durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 10 mm

XV.t.6. ltsz: 95.1.1447, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, vízszintes, bevagdosott bordával díszített fazék oldaltöredéke; fv: 7 mm

XV.t.7. ltsz: 95.1.1054, sötétszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 6 mm

XV.t.8. ltsz: 95.1.1444, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 12 mm

XV.t.9. ltsz: 95.1.1093, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, fésűvel tűzdelt bordával díszített, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 6 mm

XV.t.10. ltsz: 95.1.1084, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 7 mm

XV.t.11. ltsz: 95.1.1030, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 8 mm

XV.t.12. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 10 mm

XV.t.13. ltsz: 95.1.1053, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 7 mm

XV.t.14. ltsz: 95.1.1088, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 6 mm

XV.t.15. ltsz: 95.1.1074, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 12 mm

XV.t.16. ltsz: 95.1.1034, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 6 mm

XV.t.17. ltsz: 95.1.798, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 7 mm

XV.t.18. ltsz: 95.1.1856, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 8 mm

XVI.t.1. erősen korrodált vaskapocs v: 3×9 mm, h: 146 mm

XVI.t.2. ltsz: 95.1.597, erősen korrodált vastöredék, v: 4×10 mm

XVI.t.3. ltsz: 95.1.590, duxi típusú bronzfibula (a tű nincs meg) h: 30 mm, m: 11 mm, rugó átm: 5 (93.6.31)

XVI.t.4. ltsz: 95.1.592, finoman kidolgozott csonttű töredéke, átm: 5 mm, h: 54 mm

XVI.t.5. ltsz: 95.1.608, erősen korrodált vastöredék (31/2, 93.7.29) 44×12×8 cm

XVI.t.6. ltsz: 95.1.609, bronz lemezkarkötő töredéke; á: 7×10 mm

XVI.t.7. ltsz: 95.1.596, erősen korrodált köpűs vaslándzsa töredéke, fv: 2 mm, átm: 20 mm, h: 92 mm

XVI.t.8. ltsz: 95.1.615, erősen korrodált vaskarika töredéke, átm: 5 mm

XVI.t.9. ltsz: 95.1.614, erősen korrodált vas pengetöredék, h: 53 mm, v: 6×9 mm

XVI.t.10. ltsz: 95.1.594, erősen korrodált vastöredék, v: 11×2 mm, h: 76 mm

XVI.t.11. ltsz: 95.1.595, erősen korrodált vastöredék, v: 4×8 mm, h: 298 mm

ltsz: 95.1.610, bronzrudacska töredéke, átm: 2 mm, h: 16 mm (esetleg a ltsz: 95.1.590-es fibula tűjének töredéke)

XVII.t.1. ltsz: 95.1.598, homokos soványítású, enyhén nyomott „szövőnehezék”, m: 73 mm, furat: 11 mm v: 30×38 mm

XVII.t.2. ltsz: 95.1.603, homokos soványítású, enyhén nyomott “„szövőnehezék”, m: 83 mm, furat: 11 mm v: 41×53 mm

XVII.t.3. homokkőből csiszolt fenőkő, furattal 90×20×13

XVII.t.4. metamorf kőzet, kavics 99×46×22, eklogit kőbalta?

XVII.t.5. ltsz: 95.1.602, erősen korrodált vaskés töredéke, v: 5×28 mm, h: 96 mm

XVII.t.6. ltsz: 95.1.2011, homokkal soványított agyag „fül”, vagy „karika” töredéke, (31/2)

XVII.t.7. trapéz alakú szerpentinit ékvéső (31/2) 50×48×20

XVII.t.8. megmunkált homokkő (31/1) 55×48×43

XVII.t.9. ltsz: 95.1.613, homokos soványítású, enyhén nyomott agyag orsógomb; á: 38 mm, m: 24 mm, furat: 9 mm

XVII.t.10. ltsz: 95.1.601, homokos soványítású kúpos agyag orsógomb; á: 34 mm, m: 23 mm, á (furat): 7 mm

XVII.t.11. ltsz: 95.1.599, homokos-grafitos soványítású, enyhén nyomott agyag orsógomb; á: 44 mm, m: 23 mm, á (furat): 12 mm

XVII.t.13. ltsz: 95.1.611, homokos soványítású, enyhén nyomott agyag orsógomb; á: 44 mm, m: 25 mm, á (furat): 11 mm

XVII.t.14. ltsz: 95.1.600, homokos soványítású, enyhén nyomott agyag orsógomb; á: 29 mm, m: 10 mm, á (furat): 4 mm

Csiszolt felületű márványtöredék (93.07.08; 31/1 - a gép utáni nyesésből). (Mivel az objektum betöltésének felső rétegéből számos római korú cseréptöredék került elő, elképzelhető, hogy ez egy római márványszobor töredéke lehetett. Azonban az is lehet, hogy csak egy nagy kavics töredéke volt.)

Homokkő lap vasolvadékkal, 62×45×18 mm; kemence oldala vagy öntőforma?

Világos hamuszürke/zöld palából készült kőbalta töredéke; 48×35×30 mm.

Világosszürke csillámos homokkő kocka; ütőkő?

Grafitrög homokkővel együtt(?); 81×52×54 mm.

Grafitrög; 31×24×15 mm.

Grafitrög; 53×32×23 mm.

Grafitrög; 33×26×23 mm.

Grafitrög; 31×25×20 mm.

Grafitrög; 22×17×10 mm.

Fekete bitumenes mészkő lap kioldott lyukkal; 92×77×14 mm.

Fekete bitumenes mészkő lap; 58×57×14 mm.

Fekete bitumenes mészkő lap; 62×50×16 mm.

Fekete bitumenes mészkő lap; 52×23×39 mm.

Baltaformájú kvarcitkavics töredéke (31/2); 77×48×41 mm.

Csillámos homokkőből gondosan csiszolt eszköztöredék; 29×35×29 mm.

Metamorf homokkőkavics fenőkő (31/2); 95×15×29 mm.

Homokkő csiszolólap töredéke (31/1); 59×24×25 mm.

Csillámpala töredék (93.08.10); 46×34×30 mm. Mindenképpen helyidegen, természetes előfordulása általában a grafittal együtt.

Mészmárga tömb rozsdás foltokkal.

Balta formájú metamorf kvarcitkavics töredék (93.06.04).

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 271 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 91 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 37 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 31 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 187 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 81 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 220 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű oldaltöredék; 157 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 101 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű peremtöredék; 76 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 17 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű talptöredék; 18 db.

93/58f. objektum

A római kori kút bontása során másodlagos helyzetű La Tène kori anyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

XVIII.t.1. ltsz: 95.1.2423, világosbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 160 mm

XVIII.t.2. ltsz: 95.1.2473, barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XVIII.t.3. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű talptöredék

XVIII.t.4. ltsz: 95.1.2471, barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XVIII.t.5. ltsz: 95.1.2472, fekete színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XVIII.t.6. ltsz: 95.1.2457, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XVIII.t.7. ltsz: 95.1.2476, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

XVIII.t.8. ltsz: 95.1.2470, barna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 170 mm, fv: 10 mm

XVIII.t.9. ltsz: 95.1.2486, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 150 mm, fv: 10 mm

XVIII.t.10. ltsz: 95.1.2488, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett, fazék oldaltöredéke; fv: 10 mm

ltsz: 95.1.2433, szürke színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 6 mm

93/81. objektum (*18. kép*)

Cölöphely. Oldala függőleges, alja egyenes. Átmérője: 60 cm. Relatív mélysége: 50 cm. Betöltése egyöntetű humuszos volt.

Leletanyag: nincs.

93/82. objektum (*18. kép*)

Cölöphely. Oldala függőleges, alja egyenes. Átmérője: 45 cm. Relatív mélysége: 45 cm. Betöltése egyöntetű humuszos volt.

Leletanyag: nincs.

93/85. objektum

Római kori kút. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

XIX.t.1. ltsz: 95.1.3146, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 320 mm

XIX.t.2. ltsz: 95.1.3173, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, palackforma edény peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 60 mm, fv: 3 mm

XIX.t.3. ltsz: 95.1.3151, téglavörös színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 140 mm, fv: 11 mm

XIX.t.4. ltsz: 95.1.3171, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XIX.t.5. szürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 100 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XIX.t.6. ltsz: 95.1.3145, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

XIX.t.7. ltsz: 95.1.3150, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 11 mm

XIX.t.8. ltsz: 95.1.3147, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

XIX.t.9. ltsz: 95.1.3174, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XIX.t.10. ltsz: 95.1.3172, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, palackforma edény peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XIX.t.11. ltsz: 95.1.3170, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, palackforma edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIX.t.12. ltsz: 95.1.3108, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű, tojástestű edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XIX.t.13. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

XIX.t.14. ltsz: 95.1.3177, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XIX.t.15. ltsz: 95.1.2367, barna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 7 mm

XIX.t.16. ltsz: 95.1.3148, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

XIX.t.17. ltsz: 95.1.3178, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XIX.t.18. ltsz: 95.1.3149, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XIX.t.19. ltsz: 95.1.2368, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XIX.t.20. ltsz: 95.1.3143, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

XIX.t.21. ltsz: 95.1.3137, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, ferde bevagdosással és kör alakú pecsételéssel díszített, oxidációs égetésű agyagszitula oldaltöredéke

93/88. objektum (*18. kép***)**

Körárok. ÉK-i oldalán nyitott, bejárati rész, amellyel szemben két cölöphely (81–82. objektum) található. A körárok oldala, alja íves. Külső átmérője: 4,4 m. Belső átmérője: 3,1 m. Árok szélessége (a nyesési felszínen): 50–60 cm. Az árok relatív mélysége: 50 cm. Betöltése egyöntetű szürke humuszos volt. Metszette a 89. objektum.

Leletanyag:

XIX.t.22. ltsz: 95.1.2369, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 200 mm, fv: 9 mm

93/89. objektum (*18. kép***)**

Gödör. Ovális alakú. Enyhén ívelt falú, egyenes aljú. Mérete: 1×1,5 m. Relatív mélysége: 60 cm. Betöltése egyöntetű szürke humuszos volt. Metszi a 88. objektumot, és metszi a 90. objektum.

Leletanyag:

XIX.t.23. ltsz: 95.1.2381, barna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

93/90. objektum (*18. kép***)**

Gödör. Ovális alakú. Enyhén ívelt falú, egyenes aljú. Átmérője: 70 cm. Relatív mélysége: 60 cm. Betöltése egyöntetű szürke humuszos volt. Metszi a 90. objektumot.

Leletanyag: nincs.

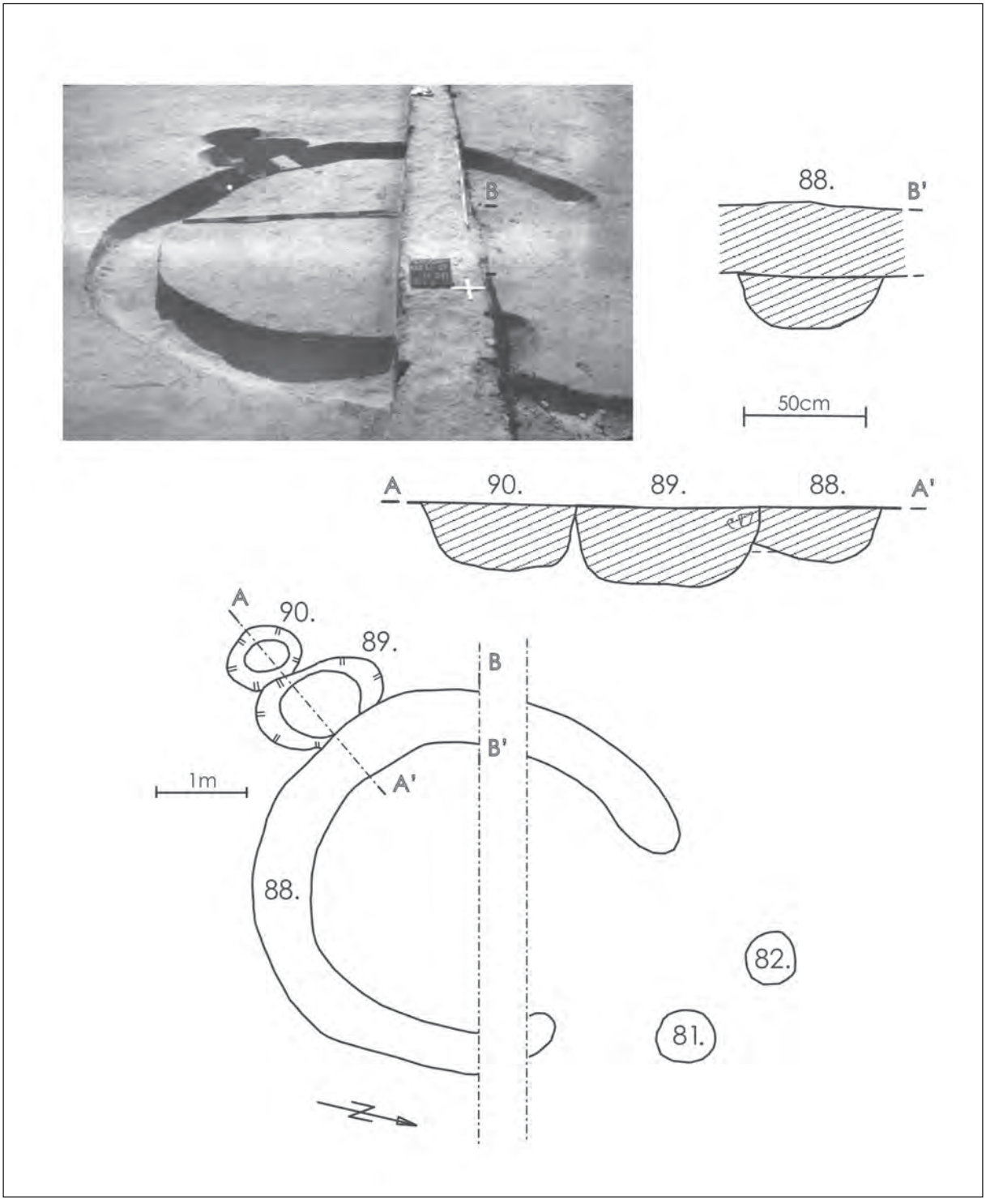

18. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/81–82., 88–90. objektum
Fig. 18: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, features no. 93/81–82, 88–90

93/91. objektum (19. kép)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Mérete: 4,1×4,5 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 120 cm. Metszi a 272-es római kori árok. Ezért a félig földbe mélyített épület bontása során rétegeket nem lehetett elkülöníteni, csak az objektum körvonalait lehetett egyértelműen azonosítani.

Leletanyag:

XX.t.1. ltsz: 95.1.3284, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 170 mm, fv: 12 mm

XX.t.2. ltsz: 95.1.3367, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

XX.t.3. ltsz: 95.1.3278, barna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

XX.t.4. ltsz: 95.1.3245, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XX.t.5. ltsz: 95.1.3358, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 90 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

XX.t.6. ltsz: 95.1.3240, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

XX.t.7. ltsz: 95.1.3232, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XX.t.8. ltsz: 95.1.3275, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XX.t.9. ltsz: 95.1.3243, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 13

XX.t.10. ltsz: 95.1.3248, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 11 mm

XX.t.11. ltsz: 95.1.3257, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 11 mm

XX.t.12. ltsz: 95.1.3244, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 10 mm

XX.t.13. ltsz: 95.1.3147, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 120 mm, fv: 11 mm

XX.t.14. ltsz: 95.1.3220, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XX.t.15. ltsz: 95.1.3272, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, t-peremű kúpos tál peremtöredéke; szá: 340 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XX.t.16. ltsz: 95.1.3335, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 120 mm, fv: 12 mm

XX.t.17. ltsz: 95.1.3229, vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

XX.t.18. ltsz: 95.1.3258, fekete színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XX.t.19. ltsz: 95.1.3259, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XX.t.20. ltsz: 95.1.3360, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

XX.t.21. ltsz: 95.1.3221, barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 400 mm, pv: 70 mm, fv: 12 mm

XXI.t.1. ltsz: 95.1.3305, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXI.t.2. ltsz: 95.1.3307; sötétbarna színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 90 mm, fv: 4 mm

XXI.t.3. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXI.t.4. ltsz: 95.1.3306; sötétbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXI.t.5. ltsz: 95.1.3308, szürke színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXI.t.6. ltsz: 95.1.3271, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XXI.t.7. ltsz: 95.1.4267, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 90 mm, fv: 5 mm

XXI.t.8. ltsz: 95.1.3269, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXI.t.9. ltsz: 95.1.3270, téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

XXI.t.10. ltsz: 95.1.3281; sötétbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

XXI.t.11. ltsz: 95.1.3260, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

XXI.t.12. ltsz: 95.1.3282, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 110 mm, fv: 9 mm

XXI.t.13. ltsz: 95.1.3228, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXI.t.14. ltsz: 95.1.3265, szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

XXI.t.15. ltsz: 95.1.3199, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 110 mm, fv: 3 mm

XXI.t.16. ltsz: 95.1.3266, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXI.t.17. ltsz: 95.1.3200, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintes bordával díszített fazék oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXI.t.18. ltsz: 95.1.3196, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintes, bevagdosott bordával díszített fazék peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXI.t.19. ltsz: 95.1.3222, barna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 380 mm, pv: 150 mm, fv: 7 mm

XXI.t.20. ltsz: 95.1.3265, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 11 mm

XXI.t.21. ltsz: 95.1.3220, szürke színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 90 mm, fv: 3 mm

XXI.t.22. ltsz: 95.1.3304, fekete színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

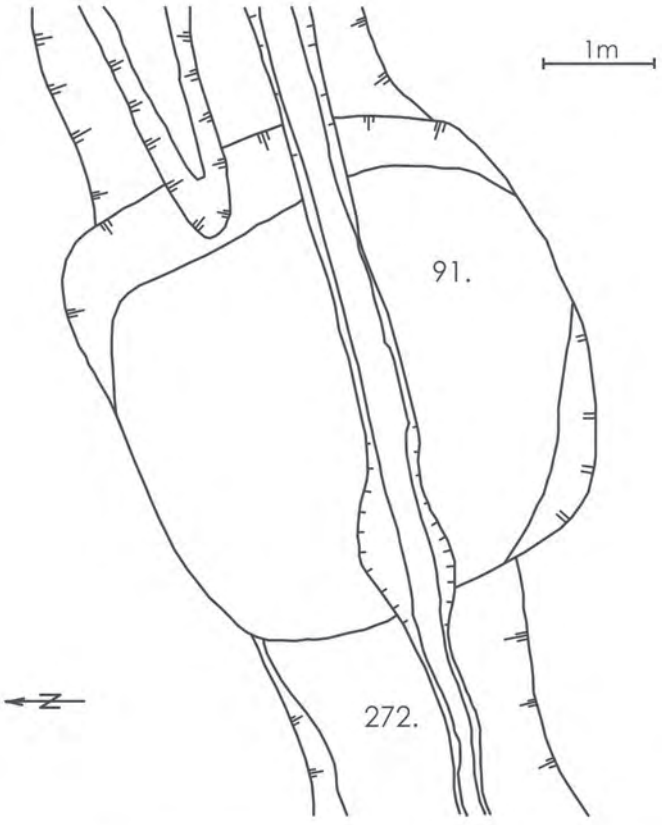

19. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/91. objektum
Fig. 19: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/91

XXI.t.23. ltsz: 95.1.3277, szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XXI.t.24. ltsz: 95.1.3249, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett fazék oldaltöredéke; fv: 14

XXI.t.25. ltsz: 95.1.3245, szürke színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 10 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, pecsételt motívummal díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 6 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített peremtöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített peremtöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített talptöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, oxidációs égetésű simított felületű oldaltöredék; 10 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, oxidációs égetésű simított felületű peremtöredék; 7 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 12 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű oldaltöredék; 17 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 18 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, bevagdosásokkal díszített oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 5 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 6 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 8 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 6 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 7 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

93/100. objektum (*20. kép***)**

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉNy-DK. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Mérete: 4,1×4,75 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 120 cm. Az ÉNy-i, illetve a DK-i fal mentén, a félig földbe mélyített épület középtengelyében egy-egy cölöphely volt (l, m). Cölöphely (l) átmérője: 40 cm, relatív mélysége: 30 cm. Cölöphely (m) átmérője: 55 cm, relatív mélysége: 40 cm. Padló nem volt megfigyelhető. A betöltésben több különböző réteget lehetett elkülöníteni. A félig földbe mélyített épület fala mentén sárgásbarna homokkal kevert ferde réteg volt (b). E

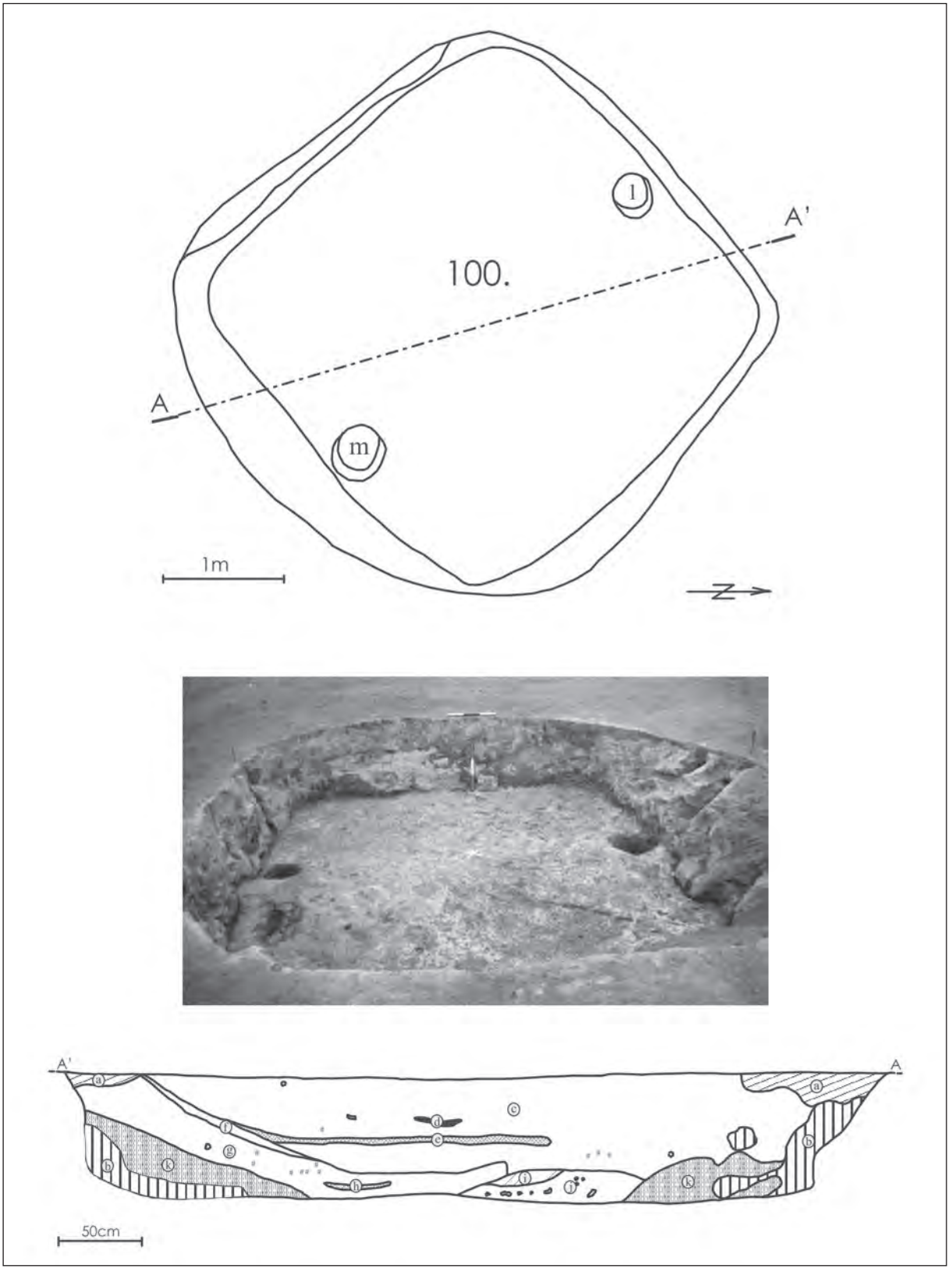

20. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/100. objektum
Fig. 20: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/100

fölött sötétbarna humuszos réteg volt megfogható (k). E fölött szürkéssárga homokkal kevert réteg (j) volt, állatjárattal (i). E fölött erősen faszenes, sötétszürke hamus réteg (g) volt, égett paticstöredékkel (h). E fölött szürkésbarna színű hamus réteg (f) volt megfigyelhető. E fölött egyöntetű világosbarna hamus betöltődés (c) volt, amelyben égett paticslencse (e) és egy kormos-faszenes folt (d) volt látható. Az objektum fala mentén szürke humuszos betöltődés (a) figyelhető meg.

Leletanyag:

XXII.t.1. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, palackforma edény oldaltöredéke; fv: 12 mm

XXII.t.2. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XXII.t.3. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 120 mm, fv: 9 mm

XXII.t.4. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXII.t.5. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 290 mm, pv: 110 mm, fv: 9 mm

XXII.t.6. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXII.t.7. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXII.t.8. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 290 mm, pv: 190 mm, fv: 8 mm

XXII.t.9. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XXII.t.10. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 180 mm, fv: 6 mm

XXII.t.11. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XXII.t.12. korrodált vastárgy töredéke

XXII.t.13. barnásszürke színű, durván iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

XXII.t.14. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 110 mm, fv: 7 mm

XXII.t.15. barnásszürke színű, durván iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXII.t.16. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

XXII.t.17. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

XXII.t.18. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXII.t.19. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 70 mm, fv: 4 mm

XXII.t.20. téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 290 mm, pv: 90 mm, fv: 5 mm

XXII.t.21. orsógomb

XXII.t.22. barnásszürke színű, durván iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXII.t.23. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma fazék peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 26 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 7 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, oxidációs égetésű simított felületű peremtöredék; 2 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 5 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 13 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, ferde bevagdosásokkal tagolt vízszintes borda, peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű oldaltöredék; 13 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű peremtöredék; 6 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű talptöredék; 7 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű talptöredék; 1 db.

93/138. objektum (*21–24. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása Ny-K. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Mérete: 2,8×4 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 110 cm. A félig földbe mélyített épületet vágta a 136. számú római kori árok. A metszet alapján a betöltésben több különböző réteget lehetett elkülöníteni. A félig földbe mélyített épület alján padló nem volt megfigyelhető. A legalsó réteg egy világosbarna hamus réteg (f) volt, amelyben a ház közepén egy szétroncsolódott kemence vagy tapasztott tűzhely töredékei (g) voltak megfigyelhetőek. E fölött egy vékony szürkéssárga homokszemcsés réteget (e) lehetett elkülöníteni. E fölött fekete kormos faszenes réteg (d) volt. E fölött vörösesbarna színű, erősen átégett tapasztásomladék (c) volt. E fölött barnásszürke hamus réteg (b) volt égett patics- és faszénszemcsékkel. E fölött szürke humuszos betöltődés volt (a), amely a 136. számú római árokhoz tartozik.

Leletanyag:

XXIII.t.1. szürke színű, durván iszapolt, grafittal és mésszel soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XXIII.t.2. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

21. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Fig. 21: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

XXIII.t.3. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény, peremtöredéke; szá: 380 mm, pv: 140 mm, fv: 10 mm

XXIII.t.4. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXIII.t.5. barna színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXIII.t.6. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXIII.t.7. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

XXIII.t.8. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXIII.t.9. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

XXIII.t.10. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 50 mm, fv: 4 mm

XXIII.t.11. szürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXIII.t.12. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXIII.t.13. fekete színű durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXIII.t.14. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 8 mm

XXIII.t.15. sötétszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXIII.t.16. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXIV.t.1. sötétszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 50 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.2. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.3. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

XXIV.t.4. fekete színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XXIV.t.5. vörösesbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

XXIV.t.6. fekete színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XXIV.t.7. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.8. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXIV.t.9. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXIV.t.10. fekete színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 6 mm

XXIV.t.11. világosbarna színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.12. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 7 mm

XXIV.t.13. sárgásbarna színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 50 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.14. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 7 mm

XXIV.t.15. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XXIV.t.16. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

XXIV.t.17. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XXIV.t.18. világosbarna színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

XXIV.t.19. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 7 mm

XXIV.t.20. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 110 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.21. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 7 mm

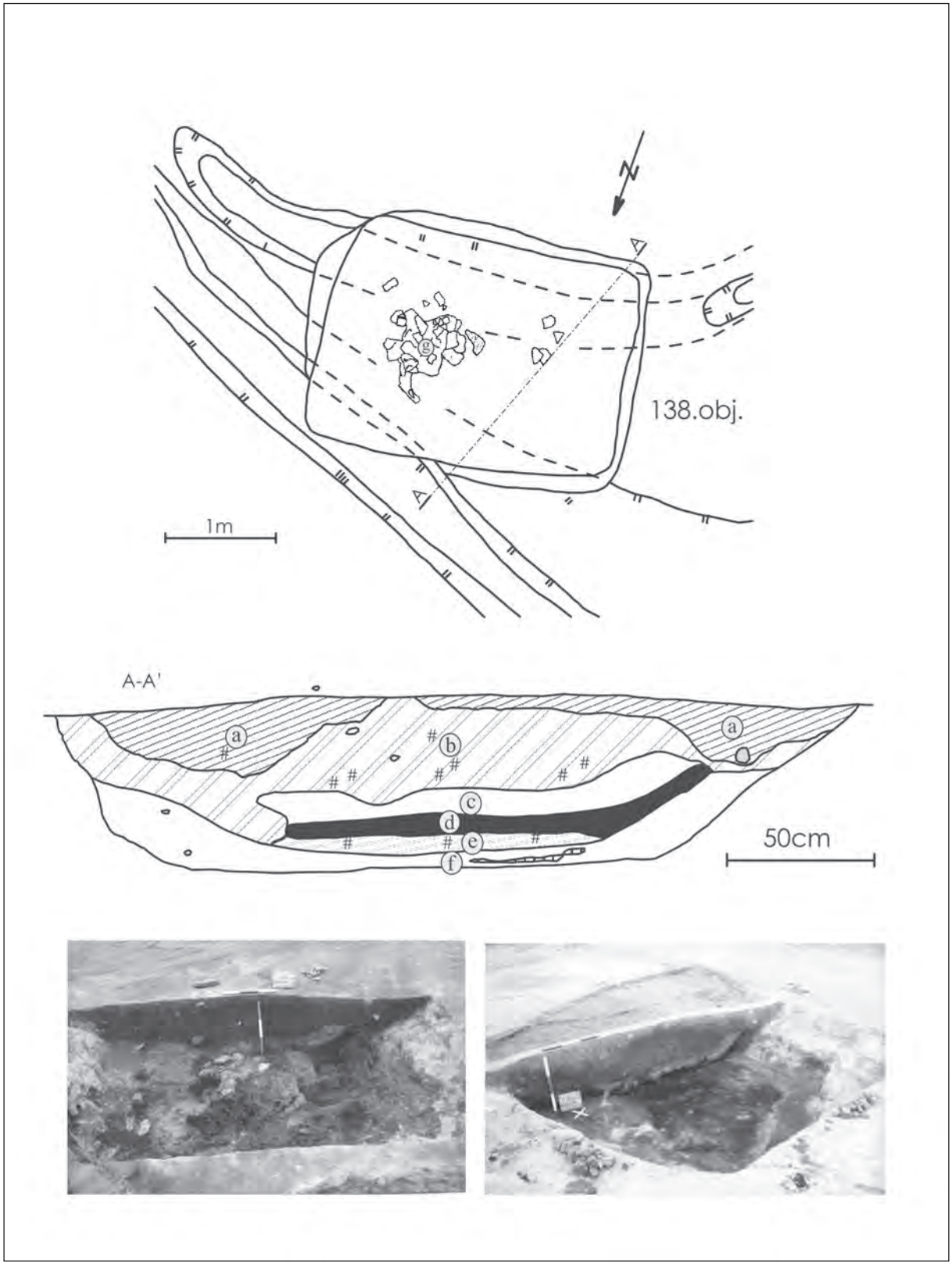

22. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Fig. 22: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

23. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Fig. 23: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

XXIV.t.22. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXIV.t.23. vörösesbarna színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXIV.t.24. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXV.t.1. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintes bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 150 mm, fv: 6 mm

XXV.t.2. szürke színű, durván iszapolt, grafitos-csillámos soványítású, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

XXV.t.3. sötétszürke színű, durván iszapolt, grafitos-csillámos soványítású, utánkorongolt, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XXV.t.4. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 140 mm, fv: 8 mm

XXV.t.5. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és mésszel soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 110 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XXV.t.6. szürke színű, durván iszapolt, grafitos-csillámos soványítású, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 200 mm, fv: 10 mm

XXV.t.7. világosbarna színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 100 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

24. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Fig. 24: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

XXV.t.8. fekete színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXV.t.9. világosbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXV.t.10. vörösesbarna színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 140 mm, fv: 5 mm

XXV.t.11. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 140 mm, fv: 4 mm

XXV.t.12. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, oxidációs égetésű, palackforma edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 120 mm, fv: 4 mm

XXV.t.13. fekete színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, palackforma edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXV.t.14. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXV.t.15. barna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 4 mm

XXV.t.16. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XXV.t.17. szürke színű, durván iszapolt, grafittal, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű agyagszitula oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXV.t.18. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, slip, másodlagosan égett talptöredék; fv: 4 mm

XXV.t.19. szürke színű, durván iszapolt, grafitos-csillámos soványítású, utánkorongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett fazék oldaltöredéke; fv: 9 mm

XXV.t.20. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXV.t.21. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 8 mm

XXV.t.22. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett fazék oldaltöredéke; fv: 7 mm

XXV.t.23. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 9 mm

XXV.t.24. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

XXV.t.25. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

XXV.t.26. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 9 mm

XXV.t.27. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett talptöredék; fv: 11 mm

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, pecsételt motívummal díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített oldaltöredék; 16 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített oldaltöredék; 8 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 6 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 17 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 3 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes kettős árkolás közötti bordával díszített, oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 6 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű oldaltöredék; 7 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 4 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű talptöredék; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 4 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 13 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 8 db.

93/200. objektum (*25. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása Ny-K. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. A félig földbe mélyített épület oldala a DNy-i sarokban lépcsős kialakítású. Mérete: 4×5 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 100 cm. A félig földbe mélyített épület K-i felében a középtengely vonalában egy cölöphely (h) volt. Átmérője: 30 cm, relatív mélysége: 40 cm. Padló nem volt megfigyelhető. A metszet alapján a betöltésben több különböző réteget lehetett elkülöníteni. A félig földbe mélyített épület fala mentén szürkéssárga homokos réteg (g) volt. E fölött sárgásbarna homokos réteg (e) különíthető el. E fölött sötétszürke hamus réteg (d) volt megfigyelhető égett tapasztástöredékekkel. E fölött barnásszürke hamus réteg (c) volt az objektum K-i oldalában, és ez alkotta a cölöphely (h) kitöltését is. A 'c' részben a 'd' réteg fölött egy szürkésbarna hamus réteg (b) volt. E fölött sötétbarna enyhén kormos-faszenes humuszos betöltődés (a) volt megfigyelhető.

Leletanyag:

XXVI.t.1. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 140 mm, fv: 7 mm

XXVI.t.2. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 130 mm, fv: 5 mm

XXVI.t.3. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű agyagszitula peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 160 mm, fv: 8 mm

XXVI.t.4. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű agyagszitula peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 120 mm, fv: 5 mm

XXVI.t.5. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula oldaltöredéke; fv: 10 mm

XXVI.t.6. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 140 mm, fv: 10 mm

XXVI.t.7. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

XXVI.t.8. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék oldaltöredéke; fv: 14 mm

XXVI.t.9. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, újbenyomkodásokkal és apró karcolásokkal díszített, másodlagosan égett, kora La Tène típusú fazék oldaltöredéke; fv: 10 mm

XXVI.t.10. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 70 mm, fv: 4 mm

XXVI.t.11. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

XXVI.t.12. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

XXVI.t.13. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXVI.t.14. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma fazék peremtöredéke; szá: 110 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXVI.t.15. fekete színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma fazék peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XXVI.t.16. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 110 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

XXVI.t.17. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XXVI.t.18. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXVI.t.19. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXVI.t.20. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXVI.t.21. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 120 mm, fv: 9 mm

XXVI.t.22. barna színű durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 60 mm, pv: 30 mm, fv: 4 mm

XXVI.t.23. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 4 mm

XXVI.t.24. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 6 mmbesimított ívelt vonalakkal díszített

XXVI.t.25. vörösesbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 5 mm, bepecsételt körszemmotívummal és besimított körrel díszített

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 75 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített oldaltöredék; 3 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 4 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített peremtöredék; 3 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 5 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű oldaltöredék; 11 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 8 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű peremtöredék; 4 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű, vízszintes árkolással díszített peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 18 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes kettős árkolás közötti bordával díszített, peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, ferde bevagdosásokkal tagolt vízszintes borda, peremtöredék; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű oldaltöredék; 7 db.

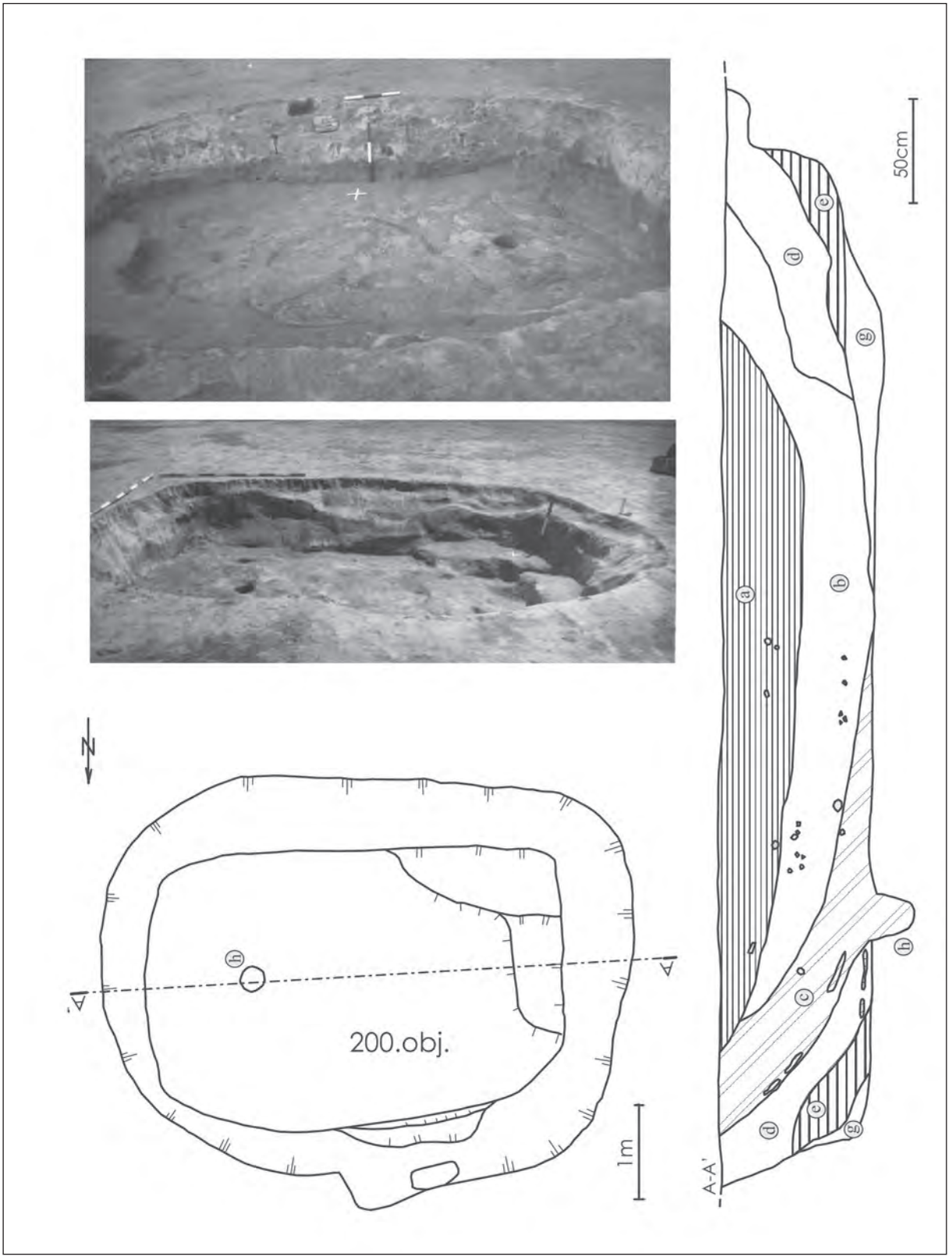

25. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/200. objektum
Fig. 25: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/200

93/214. objektum

Római kori árok.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.3. barnásszürke színű, durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 120 mm, fv: 10 mm

93/215. objektum

Római kori árok.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.1. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 240 mm, fv: 10 mm

XXVII.t.2. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett talptöredék; fv: 6 mm

XXVII.t.4. fekete színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

93/223. objektum

Sekély, szabálytalan alakú gödör. Valószínűleg természetes képződmény.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.14. barnásszürke színű, finoman iszapolt, apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

93/224. objektum

Sekély, szabálytalan alakú gödör. Valószínűleg természetes képződmény.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.17. szürke színű, durván iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

93/227. objektum

Római kori félig földbe mélyített épület. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.5. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és pirittel soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 340 mm, pv: 70 mm, fv: 10 mm

XXVII.t.6. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XXVII.t.7. világosbarna színű finoman iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXVII.t.8. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 160 mm, fv: 6 mm

XXVII.t.9. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 80 mm, fv: 9 mm

XXVII.t.10. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 270 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XXVII.t.11. fekete színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 60 mm, fv: 4 mm

XXVII.t.12. fekete színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXVII.t.13. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

93/228. objektum

Római kori félig földbe mélyített épület. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.15. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 140 mm, fv: 8 mm

XXVII.t.16. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 11 mm

93/230/B. objektum (*26. kép***)**

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása Ny-K. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Mérete: 3,5×4,5 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 100 cm. A félig földbe mélyített épület rövidebb oldalai mentén, a középtengely vonalában egy-egy cölöphely (n, o) volt. Cölöphely (n) átmérője: 40 cm, relatív mélysége: 15 cm. Cölöphely (o) átmérője: 55 cm, relatív mélysége: 20 cm. Keményre döngölt padló töredéke (r) a gödör DNy-i sarkában. A metszet alapján több különböző réteg volt elkülöníthető. A félig földbe mélyített épület DNy-i oldalán, kizárólag a fal mentén sötétbarna humuszos réteg (m) volt. A padló (r) és az 'm' réteg fölött egy sötétszürke hamus réteg (k) volt megfigyelhető. E fölött egy szürkésbarna hamus réteg volt fekete faszénszemcsékkel (j). A 'j' és 'k' rétegeket az 'm' réteg fölött a gödör fala mentén lezárta egy sárgás homokos réteg (l). Mindezek fölött egy világosbarna hamus réteg (i) volt. A 230/B. La Tène kori félig földbe mélyített épületet vágta a 230/A. római kori gödör.

Leletanyag:

XXVIII.t.1. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXVIII.t.2. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXVIII.t.3. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXVIII.t.4. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXVIII.t.5. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 60 mm, fv: 4 mm

XXVIII.t.6. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 110 mm, pv: 40 mm, fv: 4 mm

XXVIII.t.7. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXVIII.t.8. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 60 mm, fv: 4 mm

XXVIII.t.9. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 110 mm, fv: 2 mm

XXVIII.t.10. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

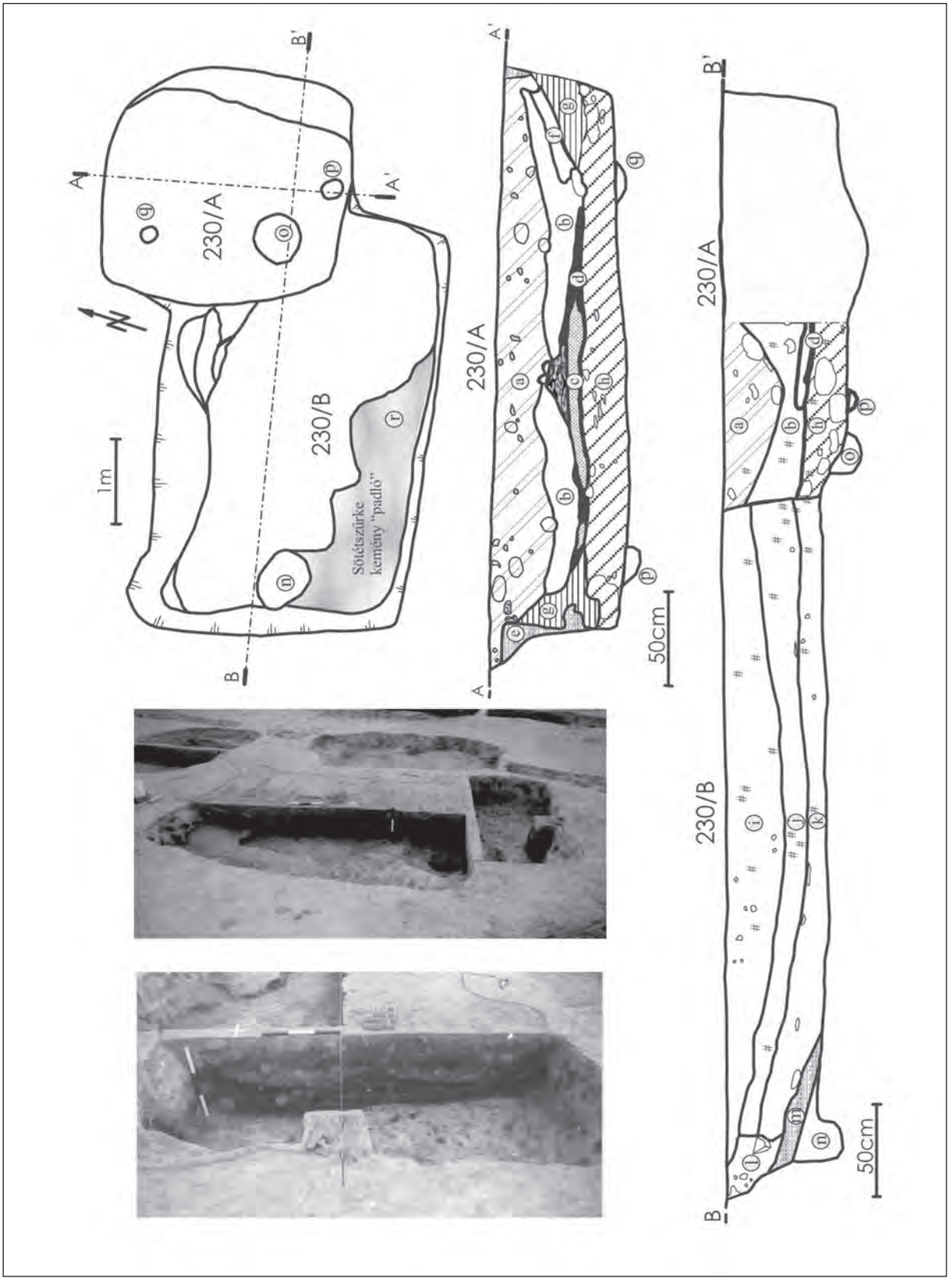

26. kép: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/230/B. objektum
Fig. 26: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/230/B

XXVIII.t.11. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXVIII.t.12. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, vízszintes, bevagdosott bordával díszített fazékoldaltöredéke; fv: 6 mm

XXVIII.t.13. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXVIII.t.14. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 6 mm, körszempecséttel és koncentrikus besimításokkal díszített

XXVIII.t.15. szürke színű, durván iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 170 mm, pv: 140 mm, fv: 3 mm

XXVIII.t.16. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 4 mm

XXVIII.t.17. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény oldaltöredéke; fv: 9 mm

XXVIII.t.18. barna színű durván iszapolt, kaviccsal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 11 mm

XXVIII.t.19. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, vízszintes árkolással díszített fazék oldaltöredéke; fv: 9 mm

XXVIII.t.20. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXVIII.t.21. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 110 mm, fv: 8 mm

XXVIII.t.22. szürkésbarna színű orsógomb

XXVIII.t.23. szürkésbarna színű orsógomb

XXVIII.t.24. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, t-peremű kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

XXVIII.t.25. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, t-peremű kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XXVIII.t.26. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXVIII.t.27. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXVIII.t.28. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 370 mm, pv: 160 mm, fv: 8 mm

XXVIII.t.29. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 100 mm, fv: 2

XXVIII.t.30. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 80 mm, fv: 3 mm

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 10 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, pecsételt motívummal díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 6 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített peremtöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással dí-

szített peremtöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített talptöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, oxidációs égetésű simított felületű oldaltöredék; 10 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, oxidációs égetésű simított felületű peremtöredék; 7 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 12 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű oldaltöredék; 17 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 18 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, bevagdosásokkal díszített oldaltöredék; 1 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 5 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 6 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 8 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 6 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 7 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 1 db.

Grafittal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

93/237. objektum

Sekély, szabálytalan alakú gödör. Valószínűleg természetes képződmény.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.19. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett talptöredék; fv: 8 mm

XXVII.t.20. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, korongolt, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

93/249. objektum

Sekély, szabálytalan alakú gödör. Valószínűleg természetes képződmény.

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.18. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 130 mm, fv: 11 mm

93/257. objektum

Római kori árok.

La Tène kori leletanyag:

XXIX.t.15. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 150 mm, fv: 8 mm

XXIX.t.16. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

XXIX.t.17. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XXIX.t.18. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXIX.t.19. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke; fv: 4 mm

XXIX.t.20. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXIX.t.21. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

93/272. objektum

Római kori árok.

La Tène kori leletanyag:

XXIX.t.1. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXIX.t.2. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 380 mm, pv: 270 mm, fv: 11 mm

XXIX.t.3. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXIX.t.4. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XXIX.t.5. barna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 70 mm, fv: 8 mm

XXIX.t.6. fekete színű finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 140 mm, fv: 6 mm

XXIX.t.7. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXIX.t.8. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 13 mm

93/273. objektum

Római kori árok.

La Tène kori leletanyag:

XXIX.t.9. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 60 mm, fv: 9 mm

XXIX.t.10. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 170 mm, fv: 10 mm

XXIX.t.11. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 120 mm, fv: 11 mm

XXIX.t.12. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 40 mm, fv: 5 mm

XXIX.t.13. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 80 mm, fv: 9 mm

XXIX.t.14. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

93/333. objektum

Római kori félig földbe mélyített épület. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

XXX.t.1. téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXX.t.2. téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

XXX.t.3. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 4 mm

XXX.t.4. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű, kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXX.t.5. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

XXX.t.6. fekete színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, redukciós égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXX.t.7. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XXX.t.8. vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 110 mm, fv: 9 mm

XXX.t.9. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XXX.t.10. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 6 mm

XXX.t.11. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 110 mm, fv: 4 mm

XXX.t.12. barna színű finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXX.t.13. barna színű durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 190 mm, fv: 7 mm

XXX.t.14. téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 420 mm, pv: 180 mm, fv: 9 mm

XXX.t.15. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 140 mm, fv: 6 mm

XXX.t.16. vörösesbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, simított felületű, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 150 mm, fv: 12 mm

XXX.t.17. barna színű durván iszapolt, homokkal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, tojástestű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 8 mm

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 7 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 3 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 3 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, oxidációs égetésű simított felületű, vízszintes bordával díszített peremtöredék; 4 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű peremtöredék; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 1 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 11 db.

Homokkal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, függőlegesen fésűzött felületű oldaltöredék; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, grafittal simított felületű peremtöredék; 6 db.

93/492. objektum (*27. kép***)**

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása Ny-K. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Mérete: 3,5×4,5 m. A jelenlegi talajszinttől mért relatív mélysége: 100 cm. A félig földbe mélyített épület DNy-i sarkában egy cölöphely (d) volt. A félig földbe mélyített épületen kívül a DNy-i sarok mellett egy cölöphely (e) volt. Cölöphely (d) átmérője: 20 cm, relatív mélysége: 15 cm. Cölöphely (e) átmérője: 50 cm, relatív mélysége: 30 cm. A D-i fal mentén tűzhely nyoma volt (c). A gödör alján padló nem volt megfigyelhető. Az objektum betöltése egyöntetű barna humuszos volt (b). Vágta a 10. számú II. világháborús lövészárok.

Leletanyag:

XXXI.t.1. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 110 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.2. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 110 mm, fv: 4 mm

XXXI.t.3. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 90 mm, fv: 4 mm

XXXI.t.4. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 140 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.5. barnásszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 110 mm, fv: 4 mm

XXXI.t.6. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 120 mm, fv: 6 mm

XXXI.t.7. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.8. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 90 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.9. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 180 mm, fv: 9 mm

XXXI.t.10. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 90 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.11. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 210 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXXI.t.12. vörösesbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 130 mm, fv: 7 mm

XXXI.t.13. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 120 mm, fv: 8 mm

XXXI.t.14. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 180 mm, fv: 9 mm

XXXI.t.15. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 90 mm, fv: 4 mm

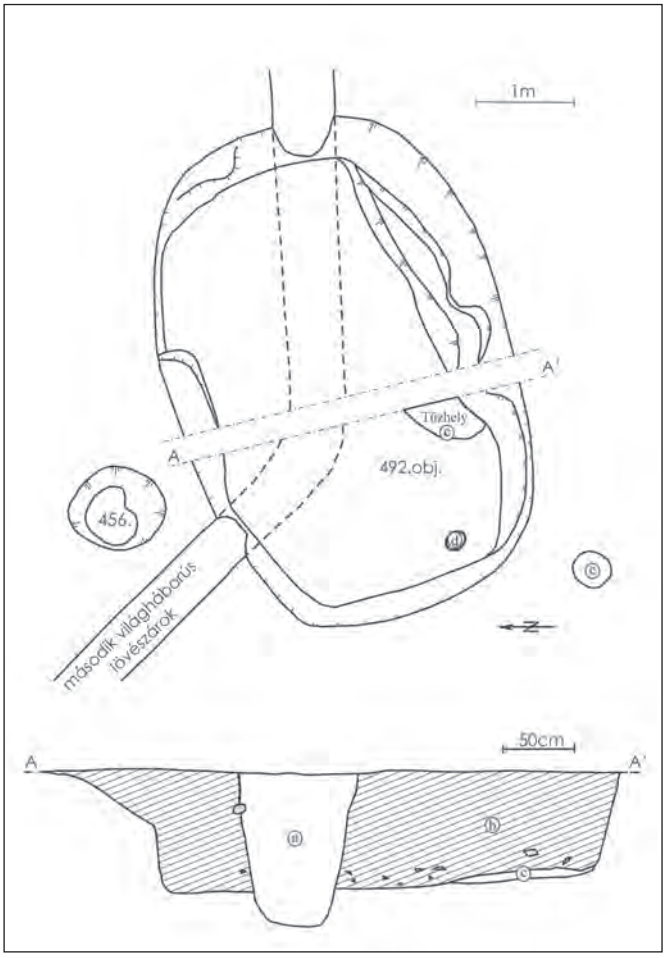

27. kép:
Győr–Ménfőcsanak,
83-as út,
93/492. objektum

Fig. 27:
Győr–Ménfőcsanak,
Road no. 83,
feature no. 93/492

XXXI.t.16. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 140 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.17. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXXI.t.18. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 150 mm, fv: 5 mm

XXXI.t.19. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 160 mm, fv: 7 mm

XXXI.t.20. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 330 mm, pv: 140 mm, fv: 3 mm

XXXI.t.21. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett edény oldaltöredéke

XXXI.t.22. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 110 mm, fv: 10 mm

XXXI.t.23. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű edény oldaltöredéke

XXXI.t.24. téglavörös színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 380 mm, pv: 260 mm, fv: 10 mm

XXXI.t.25. téglavörös színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 600 mm, pv: 340 mm, fv: 14

XXXII.t.1. szürkésbarna színű, durván iszapolt, kavicsos soványítású, kézzel formált, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXXII.t.2. világosbarna színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 60 mm, fv: 8 mm

XXXII.t.3. barnásszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 80 mm, fv: 8 mm

XXXII.t.4. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 90 mm, fv: 8 mm

XXXII.t.5. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXXII.t.6. barnásszürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 9 mm

XXXII.t.7. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 9 mm

XXXII.t.8. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, félgömbforma tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 100 mm, fv: 10 mm

XXXII.t.9. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXXII.t.10. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXXII.t.11. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXXII.t.12. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 250 mm, pv: 60 mm, fv: 6 mm

XXXII.t.13. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXXII.t.14. világosbarna színű durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXXII.t.15. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, kézzel formált, grafittal simított felületű, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 10 mm

XXXII.t.16. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 60 mm, fv: 5 mm

XXXII.t.17. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 50 mm, fv: 4 mm

XXXII.t.19. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 9 mm

XXXII.t.20. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 6 mm

XXXIII.t.1. szürke színű, finoman iszapolt, apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.2. szürke színű, finoman iszapolt, apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.3. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 90 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.4. szürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 7 mm

XXXIII.t.5. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 60 mm, fv: 4 mm

XXXIII.t.6. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 60 mm, fv: 3 mm

XXXIII.t.7. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 70 mm, fv: 4 mm

XXXIII.t.8. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 70 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.9. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 80 mm, fv: 5 mm

XXXIII.t.10. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 90 mm, fv: 7 mm

XXXIII.t.11. sötétszürke színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXXIII.t.12. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.13. téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 60 mm, fv: 4 mm

XXXIII.t.14. szürkésbarna színű, durván iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XXXIII.t.15. fekete színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.16. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű csupor oldaltöredéke; fv: 8 mm

XXXIII.t.17. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 5 mm

XXXIII.t.18. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, s-profilú tál oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXXIII.t.19. világosbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 140 mm, fv: 4 mm

XXXIII.t.20. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXXIII.t.21. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett agyagszitula peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 90 mm, fv: 5 mm

XXXIII.t.22. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma fazék peremtöredéke; szá: 130 mm, pv: 70 mm, fv: 5 mm

XXXIII.t.23. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 7 mm

XXXIII.t.24. vörösesbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 6 mm

XXXIII.t.25. fekete színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXXIII.t.26. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 80 mm, fv: 6 mm

XXXIII.t.27. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXXIII.t.28. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett, urnaforma edény oldaltöredéke; fv: 5 mm

XXXIV.t.1. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 80 mm, fv: 7 mm

XXXIV.t.2. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 70 mm, fv: 7 mm

XXXIV.t.3. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 100 mm, fv: 6 mm

XXXIV.t.4. téglavörös színű, finoman iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 3 mm

XXXIV.t.5. szürke színű, durván iszapolt, grafitos-csillámos soványítású, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, másodlagosan égett edény oldaltöredéke; fv: 12 mm

XXXIV.t.6. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXXIV.t.7. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXXIV.t.8. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXXIV.t.9. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXXIV.t.10. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXXIV.t.12. szürkésbarna színű, finoman iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 5 mm

XXXIV.t.13. szürkésbarna színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, korongolt, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 8 mm

XXXIV.t.14. fekete színű finoman iszapolt, grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű talptöredék; fv: 7 mm

XXXIV.t.15. vörösesbarna színű finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 10 mm

XXXIV.t.16. szürke színű, finoman iszapolt, kavicsos soványítású, korongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 8 mm

XXXIV.t.17. sötétszürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett talptöredék; fv: 5 mm

XXXIV.t.18. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 5 mm

XXXIV.t.19. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, utánkorongolt, másodlagosan égett talptöredék; fv: 8 mm

XXXIV.t.20. fekete színű finoman iszapolt, kavicsos soványítású, utánkorongolt, oxidációs égetésű talptöredék; fv: 4 mm

XXXIV.t.21. szürkésbarna színű, durván iszap., homokkal, apró kaviccsal és szerves anyaggyal soványított, másodlagosan égett agyagnehezék (5,5×5,5, 8×8, M: 13 cm)

XXXIV.t.22. szürkésbarna színű, durván iszap., homokkal, apró kaviccsal és szerves anyaggyal soványított, másodlagosan égett agyagnehezék (5,5×5,5, 9×9, M: 12,5 cm)

XXXIV.t.23. szürkésbarna színű, durván iszap., homokkal, apró kaviccsal és szerves anyaggyal soványított, másodlagosan égett agyagnehezék (7×7, 11×11, M: 13 cm)

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 84 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oldaltöredék; 1 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű, vízszintes bordával díszített oldaltöredék; 4 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű peremtöredék; 37 db.

Homokkal soványított, gyorskorongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű talptöredék; 7 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű oldaltöredék; 34 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, lassú korongon formázott, oxidációs égetésű, simított felületű talptöredék; 10 db.

Grafittal soványított, lassú korongon formázott, redukciós égetésű, simított felületű oldaltöredék; 34 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű oldaltöredék; 13 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formázott, oxidációs égetésű, oxidációs felületű talptöredék; 5 db.

93/VIII. szelvény

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.21. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 160 mm, fv: 8 mm

XXVII.t.23. szürke színű, durván iszapolt, grafittal és kaviccsal soványított, utánkorongolt, grafittal simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 130 mm, fv: 12 mm

93/XI. szelvény

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.25. szürke színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 110 mm, fv: 6 mm

93/XII. szelvény

La Tène kori leletanyag:

XXVII.t.22. szürke színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű edény peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 160 mm, fv: 10 mm

XXVII.t.24. téglavörös színű, finoman iszapolt, homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 100 mm, fv: 7 mm

XXVII.t.26. téglavörös színű, durván iszapolt, grafittal soványított, korongolt, simított felületű, másodlagosan égett edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 120 mm, fv: 7 mm

Bevásárlóközpont (M. Egry Ildikó és Vaday Andrea feltárása)

95/7. objektum (*28. kép***)**

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. A DK-i hosszabbik oldal lépcsős kialakítású. Mérete: 3×4 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 80 cm. A rövidebb oldalak mentén a félig földbe mélyített épület középtengelyében egy-egy cölöplyuk volt (a, b). Cölöphely (a) átmérője: 25 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 84 cm. Cölöphely (b) átmérője: 32 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 104 cm. Az ÉNy-i fal mentén, nagyjából egy sorban több kisebb cölöphely volt (c, d, e, f, g). Cölöphely (c) átmérője: 12 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 89 cm. Cölöphely (d) átmérője: 16 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 80 cm. Cölöphely (e) átmérője: 14 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 73 cm. Cölöphely (f) átmérője: 20 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 99 cm. Cölöphely (g) átmérője: 16 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 96 cm. A félig földbe mélyített épület közepén egy csoportban további karólyukak (h) voltak megfigyelhetőek. A ház gödrének alján a D-i sarok közelében sekély beásás (k) volt. Ennek mérete: 30×40 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 67 cm volt. A bontás során DK-i oldal mentén, egy kis felületen sikerült megfogni a tapasztott padlót (i). Az É-i sarokban égett tapasztástöredékek (j) voltak. Vágta a 6. számú római kori árok. A 66. objektumhoz való viszonya bizonytalan.

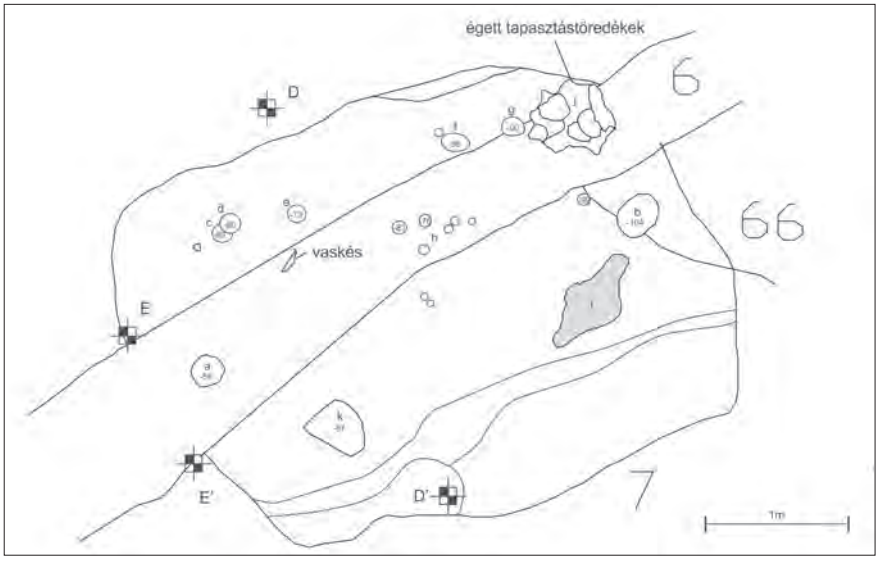

28. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/7. objektum

Fig. 28: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/7

Leletanyag:

XXXVI.t.1. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű edény átfúrt oldaltöredéke; 60×56 mm, fv: 9 mm, furat: 12 mm

XXXVI.t.2. vaskés, egyenes hátú, ívelt élű, nyélnyúlványos; h: 147 mm, v: 4 mm

XXXVI.t.3. grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 17 mm, fv: 6 mm

XXXVI.t.4. homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 8 mm, fv: 8 mm

XXXVI.t.5. grafittal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 14 mm, fv: 7 mm

XXXVI.t.6. orsógomb. Csonkakúp alalkú. Töredékes; á: 42 mm, á (furat): 11 mm

XXXVI.t.7. orsógomb. Kettős kúpos. Töredékes; á: 45 mm, á (furat): 9 mm

XXXVI.t.8. három oldalán csiszolt gránittöredék 75×51×47 mm

95/19. objektum

Római kori árok. Betöltéséből másodlagos helyzetű La Tène kori leletanyag került elő.

La Tène kori leletanyag:

XXXVI.t.9. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 20 mm, fv: 5 mm

XXXVI.t.10. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 5 mm, fv: 4 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 8 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 9 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 21 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke: 2 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, vízszintes bordával díszített házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Római kori kerámiatöredékek; 23 db.

95/35. objektum (*29. kép*)

Gödör. Alakja kerek. Átmérője: 250 cm, relatív mélysége: 55 cm. Oldala, alja ívelt.

Leletanyag:

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia talptöredéke; 1 db.

95/49. objektum (*30. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. DNy-i oldala enyhén lejtősre lett kialakítva. Mérete: 4×5 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 80 cm. A rövidebb oldalak mentén a félig földbe mélyített épület középtengelyében egy-egy cölöplyuk (a, b) volt. Cölöphely (a) átmérője: 30 cm, a gödör aljától mért relatív mélysége: 36 cm. Cölöphely (b) átmérője: 28 cm, a gödör aljától mért relatív mélysége: 30 cm. A hosszabbik oldalak mentén, nagyjából a középtengely vonalában egy-egy kisebb cölöphely volt (c, d). Cölöphely (c) átmérője: 20 cm, a gödör aljától mért relatív mélysége: 22 cm. Cölöphely (d) átmérője: 10 cm, a gödör aljától mért relatív mélysége: 16 cm. A félig földbe mélyített épület Ny-i sarkában két kisebb cölöphely volt (e, f). Cölöphely (e) átmérője: 15 cm, cölöphely (f) átmérője: 10 cm. A bontás során az alábbi rétegek voltak elkülöníthetők. Legfelül egy sötétbarna humuszos lencse (j) volt, amely csak a 'B-B' metszetben volt megfigyelhető. Ez alatt egy szürkésbarna hamus, humuszos réteg volt (k) sok leletanyaggal. Ez alatt egy sötétszürke hamus, kormos, faszenes réteg (l) volt, amely az objektum egyész felületén nem, csupán a 'B-B' metszetben volt megfigyelhető. Ez alatt egy sárgásbarna hamus, agyagszemcsés réteg (m) volt. Ez alatt világosszürke hamus réteg (o) volt, égett agyagszemcsékkel. Ez alatt sötétszürke hamus réteg volt (p) fekete faszénszemcsékkel. Ez alatt szürkésbarna, fekete faszénnel és égett agyagszemcsékkel kevert réteg (q) volt. Ez alatt, a DNy-i fal mellett egy világossárga agyagréteg (r) volt, amely csak az 'A-A' metszetben volt megfigyelhető. Ez alatt a falak mellett sötétbarna humuszos réteg (s) volt. A bontás során sikerült megfogni a keményre tapasztott padlót (g). Az É-i sarokban égett tapasztástöredékek voltak (h).

Leletanyag:

XXXVII.t.1. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál; szá: 180 mm, pv: 6 mm, fv: 6 mm, tá: 100 mm

XXXVII.t.2. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 10 mm, fv: 11 mm

XXXVII.t.3. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 7 mm, fv: 6 mm

XXXVII.t.4. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 7 mm, fv: 7 mm

XXXVII.t.5. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 14 mm, fv: 7 mm

XXXVII.t.6. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 7 mm, fv: 8 mm

XXXVII.t.7. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 26 mm, pv: 8 mm, fv: 10 mm

XXXVII.t.8. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 7 mm, fv: 7 mm

XXXVII.t.9. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 7 mm, fv: 11 mm

XXXVII.t.10. apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 12 mm, fv: 11 mm

XXXVIII.t.1. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 5 mm

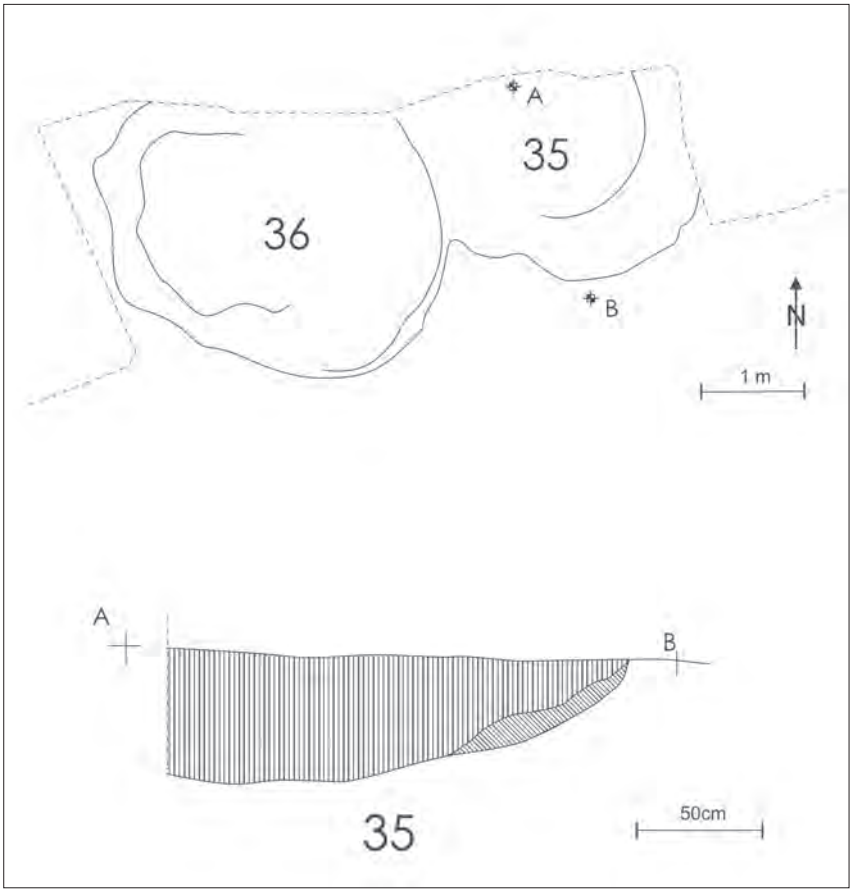

29. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/35–36. objektum

Fig. 29: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/35–36

XXXVIII.t.2. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 6 mm, fv: 3 mm

XXXVIII.t.3. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, lencse alakú palack peremtöredéke; szá: 150 mm, pv: 14 mm, fv: 4 mm

XXXVIII.t.4. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, vízszintesen körbefutó árkolással díszített s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 9 mm

XXXVIII.t.5. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 5 mm

XXXVIII.t.6. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 11 mm, fv: 6 mm

XXXVIII.t.7. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű peremtöredék; szá: 280 mm, pv: 10 mm, fv: 4 mm

XXXVIII.t.8. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű, egyszerű bütyökkel díszített, egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 7 mm, fv: 6 mm

XXXIX.t.1. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 6 mm

XXXIX.t.2. grafittal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű, bevagdosásokkal díszített kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 7 mm, fv: 11 mm

XXXIX.t.3. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 4 mm

XXXIX.t.4. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 12 mm, fv: 5 mm

XXXIX.t.5. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 4 mm

XXXIX.t.6. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 400 mm, pv: 12 mm, fv: 12 mm

XXXIX.t.7. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 6 mm

XXXIX.t.8. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített fazék oldaltöredéke; mm, fv: 7 mm

XXXIX.t.9. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke

XXXIX.t.10. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 8 mm

XL.t.1. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 22 mm, fv: 10 mm

XL.t.2. homokkal soványított, simított felületű, vízszintes bordával díszített, korongolt, redukciós égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 7 mm, fv: 4 mm

XL.t.3. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 8 mm

XL.t.4. grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 6 mm, fv: 7 mm

XL.t.5. vasfibula, Duxi típus variánsa. Szögletesen megtörő kengyel, gömb a visszahajló kötetlen lábon. A tű hiányzik. Erősen korrodált; h: 48 mm, m: 18 mm, á: 5 mm, á (gömb): 8 mm

XL.t.6. vaskarika (karperec?), téglalap keresztmetszetű (3×9 mm), töredékes; á (becsült): 75 mm

XL.t.7. homokkal soványított, simított felületű, redukciós égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, p-peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 18 mm, fv: 6 mm

XL.t.8. homokkal soványított, simított felületű, srégen bevagdosott vízszintes bordával díszített, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 6 mm, fv: 4 mm

XLI.t.1. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 6 mm

XLI.t.2. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 6 mm, fv: 8 mm

XLI.t.3. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, csupor peremtöredéke; szá: 110 mm, pv: 6 mm, fv: 8 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 67 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, vízszintes bordával díszített finomkerámia oldaltöredéke; 5 db.

Homokkal soványított, korongolt, grafitporral simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 5 db.

Homokkal soványított, korongolt, grafitporral simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia átfúrt oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, grafitporral simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 10 db.

Homokkal soványított, korongolt, grafitporral simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia átfúrt oldaltöredéke; 2 db.

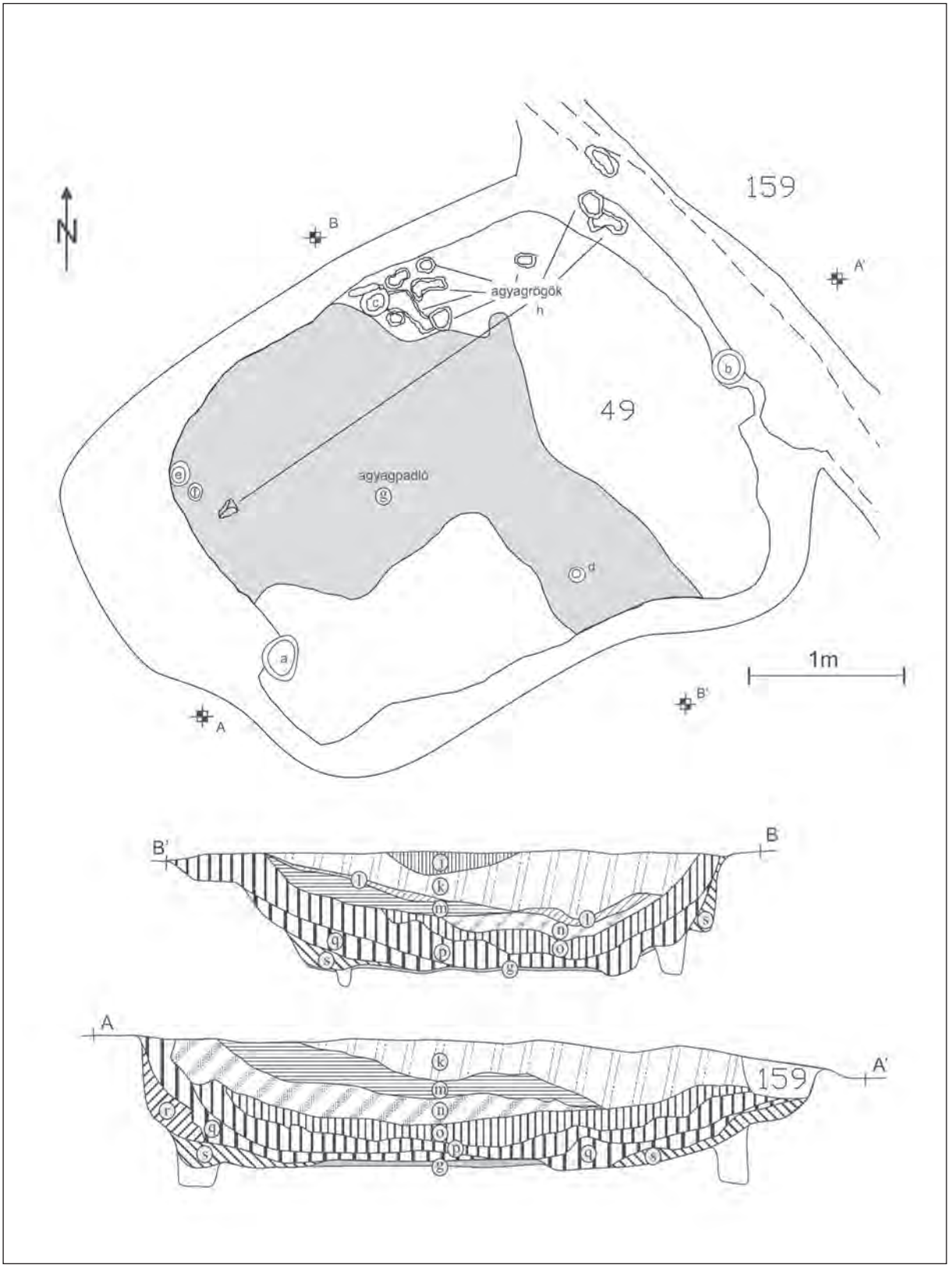

30. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/49. objektum
Fig. 30: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/49

Homokkal és grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia peremtöredéke; 1 db.

Homokkal és grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia peremtöredéke; 1

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 7 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia omphaloszos talpltöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 35 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, grafitporral simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia peremtöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 9 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia talptöredéke; 4 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 7 db.

Grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia kihajló peremű töredéke; 1 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 27 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 89 db.

Grafittal soványított, korongolt, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 7 db.

Grafittal soványított, korongolt, oxidációs felületű, vízszintes árkolással díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, vízszintes árkolással díszített, házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, vízszintes árkolással díszített, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, korongolt, oxidációs felületű, ferde bevagdosásokkal díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 6 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 3 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia kihajló peremű töredéke; 6 db.

Grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 9 db.

Homokkal és grafittal soványított, korongolt, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia átfúrt oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

Homokkal és grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 11 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál oldaltöredéke; 3 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; 1 db

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 2 db.

95/50. objektum (*31. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. A félig földbe mélyített épület DK-i oldala lépcsős kialakítású. Mérete: 3,2×5 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 60 cm. A rövidebb oldalak mentén a félig földbe mélyített épület középtengelyében egy-egy cölöplyuk volt (a, b). Cölöphely (a) átmérője: 40 cm, a gödör aljától mért relatív mélysége: 50 cm. Cölöphely (b) átmérője: 55 cm, a gödör aljától mért relatív mélysége: 60 cm. A bontása során az alábbi rétegeket sikerült elkülöníteni. Legfelül egy sötétbarna hamus, humuszos réteg (h) volt. Ez alatt egy vörösesbarna hamus réteg (i) volt, amely csak az 'A-A' metszetben volt megfigyelhető. Ez alatt világosszürke hamus réteg volt, fekete faszén- és vörös agyagszemcsékkel (j). A bontás során sikerült megfogni a tapasztott padlót (e). A D-i sarok mellett egy kerek gödör volt (c) a padlóba vágva. Gödör (c) átmérője: 80 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. Az ÉNy-i fal mentén egy hosszúkás gödör (d) volt a padlóba vágva. A gödör (f) mérete: 100×260 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. E mellett a félig földbe mélyített épület ÉNy-i falánál vörösre égett agyagfolt (f) volt megfigyelhető, amely mellett egy agyagrög (g) is volt.

Leletanyag:

XLI.t.4. homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 8 mm, fv: 3 mm

XLI.t.5. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 7 mm, fv: 8 mm

XLI.t.6. homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 8 mm, fv: 6 mm

XLI.t.7. grafittal soványított, grafittal simított felületű, korongolt, redukciós égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 10 mm, fv: 7 mm

XLI.t.8. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 7 mm

XLI.t.9. homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 10 mm, fv: 9 mm

XLI.t.10. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 8 mm, fv: 7 mm

XLI.t.11. homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 8 mm, fv: 8 mm

XLI.t.12. grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 5 mm, fv: 7 mm

XLII.t.1. grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 10 mm, fv: 10 mm

XLII.t.2. homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 8 mm, fv: 6 mm

XLII.t.3. grafittal soványított, grafittal simított felületű, korongolt, redukciós égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 9 mm, fv: 9 mm

XLII.t.4. homokos kaviccsal soványított, grafittal simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 11 mm, fv: 7 mm

XLII.t.5. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 6 mm, fv: 5 mm

XLII.t.6. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 11 mm, fv: 6 mm

XLII.t.7. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 10 mm, fv: 3 mm

XLII.t.8. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű edény peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 9 mm, fv: 4 mm

XLII.t.9. homokkal soványított, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, korongolt, redukciós égetésű peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 10 mm, fv: 5 mm

XLII.t.10. homokkal soványított, simított felületű, boakorongolt, redukciós égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 6 mm, fv: 6 mm

XLII.t.11. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 10 mm, fv: 5 mm

XLII.t.12. homokos kaviccsal soványított, grafittal simított felületű, korongolt, redukciós égetésű, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 10 mm, fv: 3 mm

XLII.t.13. grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 26 mm, fv: 8 mm

XLII.t.14. grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 20 mm, fv: 6 mm

XLIII.t.1. vasfibula, töredékes, erősen korrodált; h: 51 mm, á: 5 mm

XLIII.t.2. bronzhuzal töredéke, hajlított; h: 65 mm, á: 3 mm

XLIII.t.3. orsógomb, égetett agyag; kettőskúpos; töredékes; á: 33 mm, á (furat): 5 mm, h (becsült): 40 mm

XLIII.t.4. orsógomb, égetett agyag; csonkakúp alakú; felső részén körbefutó karcolt motívum. á: 41 mm, á (furat): 8 mm, h: 22 mm

XLIII.t.5. orsógomb, égetett agyag; lencse alakú; peremén körbefutó bevagdosás. á: 42 mm, á (furat): 12 mm, h: 26 mm

XLIII.t.6. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű kerekre csiszolt oldaltöredék (kerámiazseton); fv: 6 mm

XLIII.t.7. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű pecsételt motívummal díszített oldaltöredék, fv: 5 mm

XLIII.t.8. grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, osztott bütyökkel díszített oldaltöredék; fv: 9 mm

XLIII.t.9. homokkal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 14 mm, fv: 5 mm

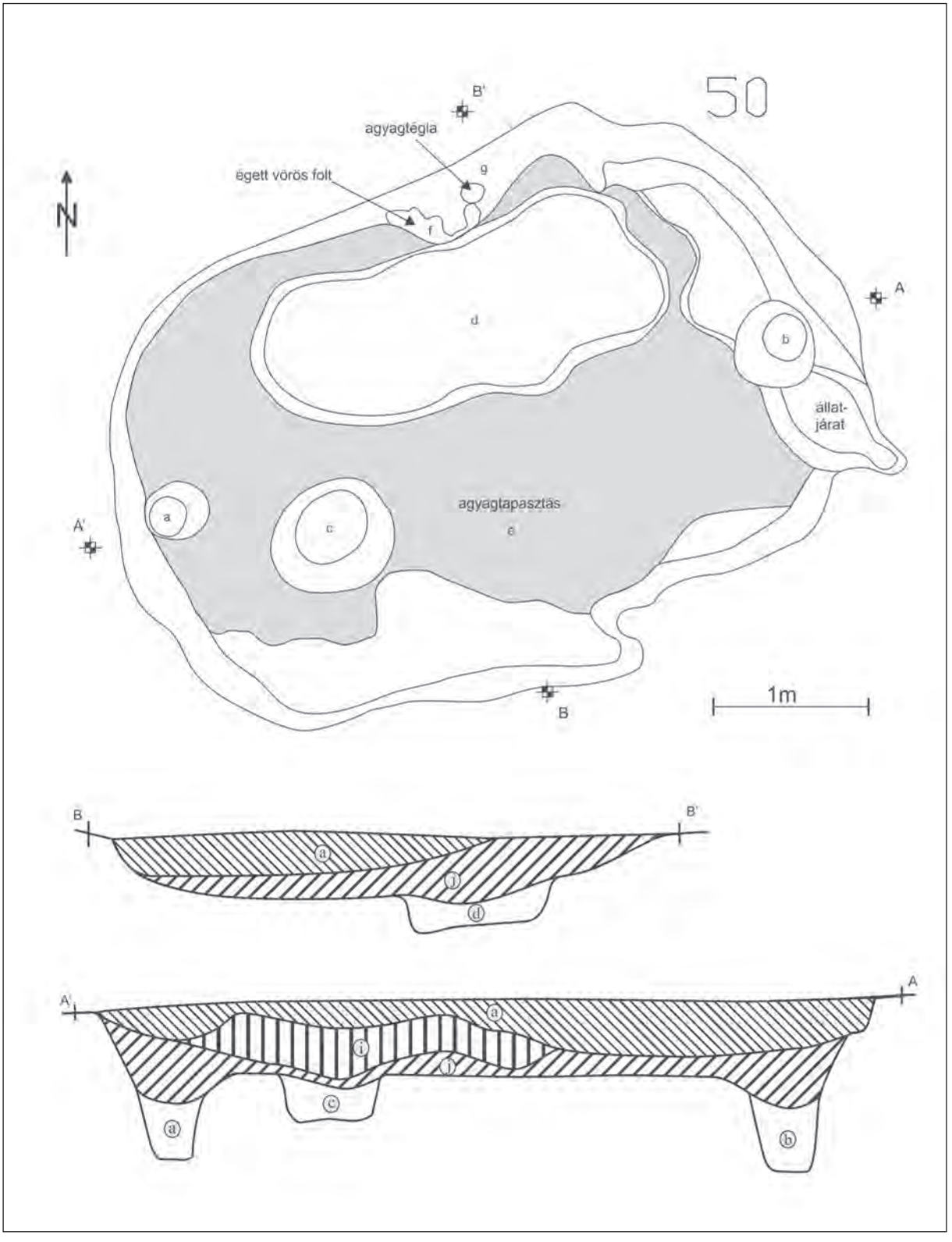

31. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/50. objektum
Fig. 31: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/50

XLIII.t.10. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített oldaltöredék; fv: 12 mm

XLIII.t.11. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 320 mm, pv: 14 mm, fv: 6 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 15 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia átfúrt oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 24 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű, vízszintes árkolással díszített házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 14 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, redukciós égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia talptöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 3 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 10 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia peremtöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 4 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 4 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, redukciós égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, fésűzött felületű, korongolt, redukciós égetésű oldaltöredék; 43 db

Grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű oldaltöredék; 27 db

Homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű oldaltöredék; 52 db

Homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, oldaltöredék; 39 db

Homokkal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű oldaltöredék; 19 db.

Homokkal soványított, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia, oldaltöredék; 14 db.

Grafittal soványított, fésűzött felületű, vízszintes árkolással díszített, korongolt, redukciós égetésű oldaltöredék; 1 db.

Homokos kaviccsal soványított, grafittal simított felületű, korongolt, redukciós égetésű oldaltöredék; 15 db.

Homokos kaviccsal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű talptöredék; 1 db.

Homokkal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű peremtöredék; 1 db.

Homokkal soványított, simított felületű, korongolt, oxidációs égetésű finomkerámia peremtöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, grafittal simított felületű, kézzel formázott edény peremtöredéke; 11 db.

Grafittal soványított, fésűzött felületű, korongolt, redukciós égetésű talptöredék; 2 db.

Grafittal soványított, simított felületű, korongolt, redukciós égetésű talptöredék; 5 db.

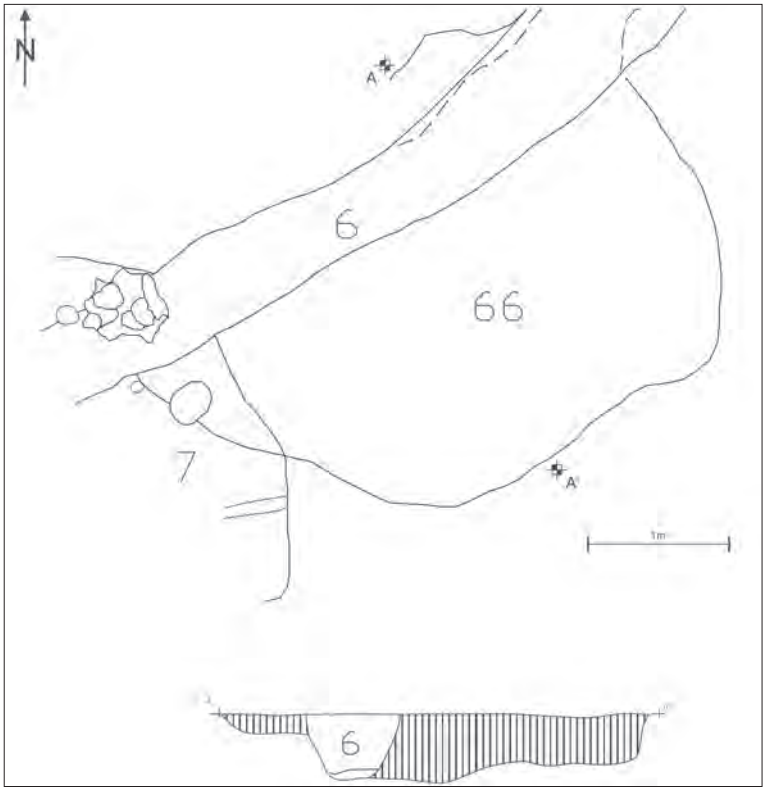

32. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/66. objektum

Fig. 32: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/66

95/66. objektum (*32. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. Mérete: 3×4 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 50 cm. A 7. objektumhoz való helyzete bizonytalan. Vágja a 6. számú árok.

A feldolgozás során ez a leletanyag a raktári rend szerinti helyén nem volt elérhető.

95/71. objektum (*33. kép*)

Kerek gödör. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. Átmérője: 210 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 75 cm.

Leletanyag:

XLIII.t.12. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 5 mm, fv: 8 mm

95/102. objektum

Árok. K-Ny-i irányú, U-alakú, 20–25 cm relatív mélységű. La Tène korú, az őskori kerámia és a kalcinált emberi csontok másodlagos helyzetben voltak a betöltésben. Vágja a 93/10. objektum (II. világháborús lövészárok).

Leletanyag:

Vasszeg és vaslemez (az ásatási naplóba feljegyzésre került, de a XJM raktárában nem sikerült fellelni).

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Őskori kerámiatöredék; 16 db.

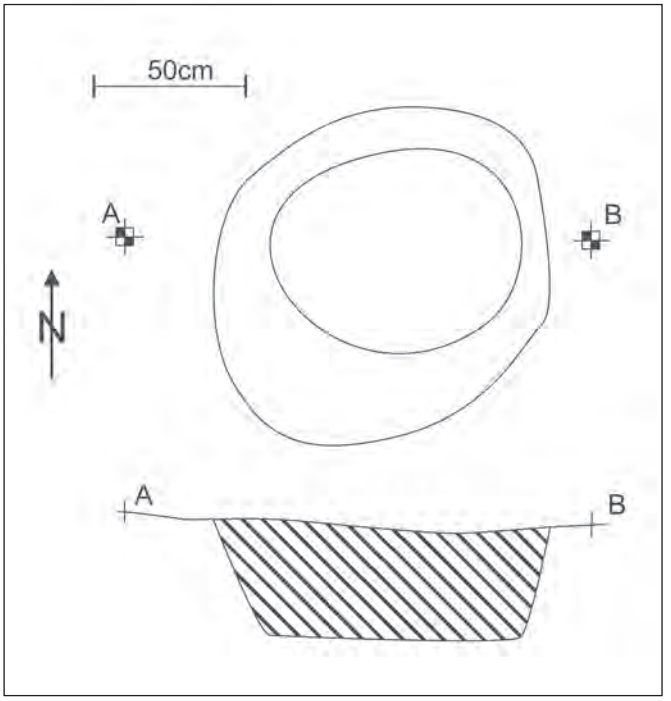

33. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/71. objektum

Fig. 33: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/71

95/104. objektum

Egy árokkonstrukciót alkotnak a 95/104, 95/111, 95/335, 95/494. objektumok.

É-D-i irányba futó többszörös árok, amely gyakorlatilag két, csaknem párhuzamos, É felé lejtő ágból áll (104.A és 104.B). A Ny-i ágban két alacsonyabb és keskenyebb borda húzódik. Mindkét ág összefut a 111. árokkal, amellyel a közös metszetük alapján valószínűleg egykorúak. A 4. metszetfaltól D-re kb. 2,5 m-re az árokban, az árok aljától 25–30 cm magasságban a betöltésben kutyacsontváz került elő. A csontok igen rossz megtartásúak voltak. A helyszíni megfigyelések alapján úgy tűnik, a 104.B ág később (vagyis a 104.A megújítása, továbbá hosszabb időszak alatt) töltődött fel, mint az 104.A. Ugyanez vonatkozik a 111.B-re is. A 111.A és a 111.B összefut a 104.A-val és 104.B-vel, de a 104. árok csomópontja előtt szétválnak. A 104.B árok elfordul K felé, de itt a lövészárok bolygatja mindkét árkot, tehát: 104.A korábbi a 104.B-nél, a 104.A korábbi a 111.B-nél.

Leletanyag:

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

95/105. objektum (*34. kép*)

Gödör. Lekerekített téglalap alakú. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. Mérete: 180×290 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 15 cm.

Leletanyag:

XLIV.t.1. grafittal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, redukciós égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 9 mm, fv: 13 mm

XLIV.t.2. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 16 mm, fv: 6 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

95/106. objektum (*34. kép*)

Gödör. Lekerekített téglalap alakú. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. Mérete: 245×390 cm, a nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 35 cm.

Leletanyag:

XLIV.t.3. grafittal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, redukciós égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 9 mm, fv: 7 mm

XLIV.t.4. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 360 mm, pv: 9 mm, fv: 7 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

95/111. objektum (*35. kép*)

Egy árokkonstrukciót alkotnak a 95/104, 95/111, 95/335, 95/494. objektumok.

Árok. K-Ny irányban futó, kissé D felé elhajló árok. Középen széles, lapos hátú gerinc fut végig. A D-i szakasza a 111.B, az É-i ág a 111.A. A 111.B 40–50 cm relatív mélységű, a 111.A 30–40 cm relatív mélységű. A 111.A ág betöltése sötétebben válik el a 111.B-étől. Relatív időrendjét tekintve a 111.B valószínűleg későbbi. Mindkét ág betöltése homogén, a felső 20 cm-ben barna, lejjebb sárga homokszemcsés, kevert. A 990/670-es koordinátaponttól Ny-ra eső szakaszon már két borda különíthető el, mindkettő alacsony és lapos hátú. Ugyanettől a koordinátaponttól 6 m-re, az árok fenekén kb. 40×20 cm-es foltban égésnyomok látszanak. A 980/650-es ponttól Ny-ra az árok D-i szakasza hirtelen lemélyül (111.B) 110 cm-es mélységbe, a két borda másik oldalán (111.A) 80 cm mély. A 111.B szakasz betöltése itt homogén, tömör fekete. A 970/640 koordinátaponttól Ny-ra két római bronzpénz került elő a felső 20 cm-ből, a 990/600 koordinátapont közelében pedig egy római térdfibula és további érem került elő. A 111.A és a 111.B összefut a 104.A-val és 104.B-vel, velük feltehetően egykorúak. A 111.B összefut a 19. számú római árokkal.

La Tène kori leletanyag:

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 20 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos testű tál peremtöredéke; 6 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 5 db.

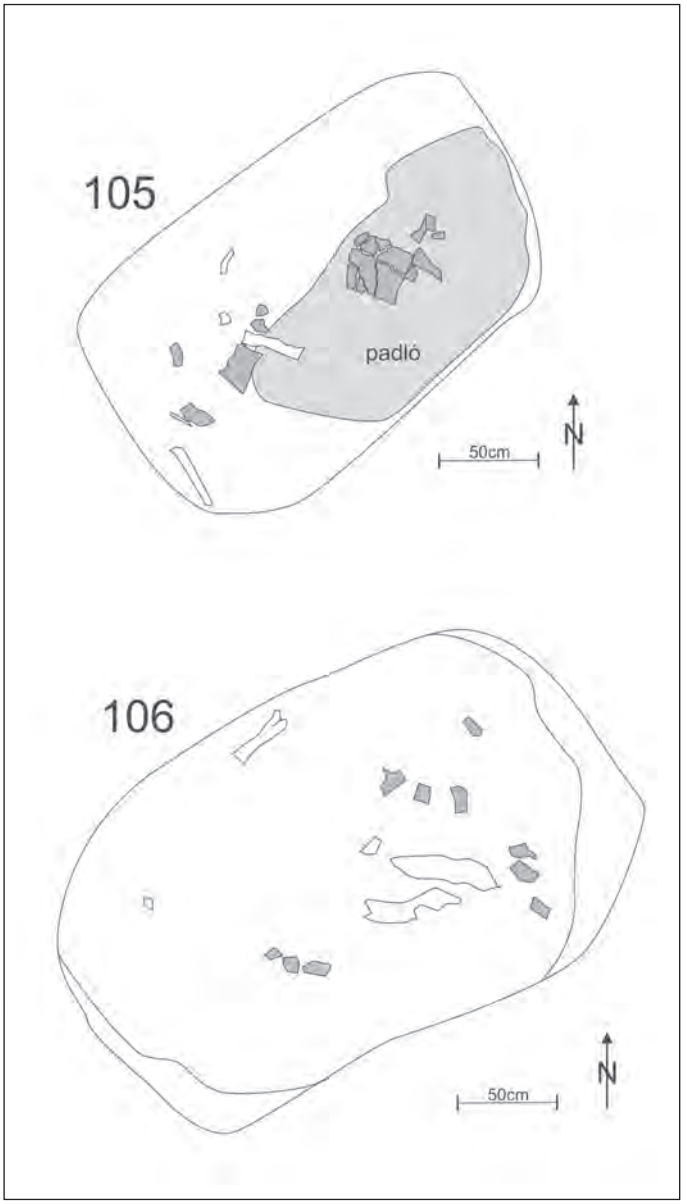

34. kép:
Győr–Ménfőcsanak,
Bevásárlóközpont,
95/105. és 95/106. objektum

Fig. 34:
Győr–Ménfőcsanak,
Shopping Center,
features no. 95/105 and 95/106

95/112. objektum (*36. kép***)**

Gödör. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. Mérete: 1,5×3,3 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 60 cm. A bontás során az alábbi rétegek voltak elkülöníthetők: legfelül egy szürkésbarna humuszos réteg (a) volt. Ez alatt szürke homokkal kevert réteg (b) volt. Ez alatt vörösesbarna égett réteg volt fekete faszénszemcsékkel (c). Ez alatt egy világosvörös kenményre égett agyagrögökből álló lencse alakú réteg (d) volt. Ez alatt fekete faszenes réteg (e) volt. Ez alatt világoszürke grafitporral kevert hamus réteg (f) volt. Ez alatt szürke grafitporral kevert hamus réteg (g) volt. Ez alatt szürke grafitporból álló réteg (h) volt. Ebben a rétegben több helyen megfigyelhetőek voltak sötétvörösre égett felületek (i), illetve világosvörösre égett agyagrögök, platni és kemenceboltozat töredékei (j) kerültek elő. A 'h' réteg bontásából nagy mennyiségű grafitrög, vassalak került felszedésre. Az objektum ÉK-i negyedében félkörben égett, kemény olvadéksáv jelentkezett (k).

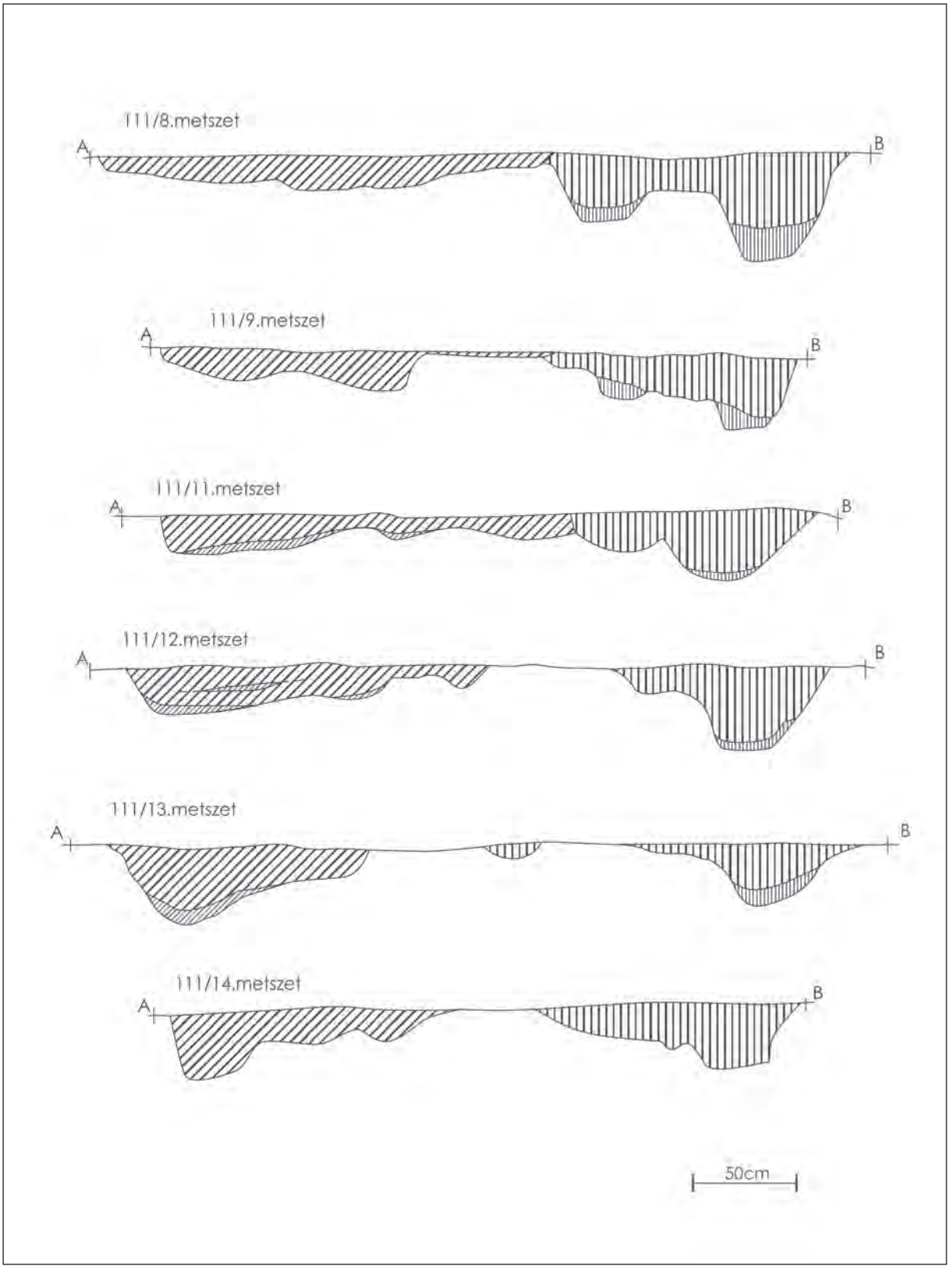

35. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/111. objektum
Fig. 35: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/111

Leletanyag:

XLV.t.1. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó árkolással díszített s-profilú tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 10 mm, fv: 6 mm

XLV.t.2. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 7 mm, fv: 6 mm

XLV.t.3. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, vízszintesen körbefutó árkolással díszített s-profilú tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 6 mm, fv: 6 mm

XLV.t.4. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 9 mm, fv: 5 mm

XLV.t.5. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 10 mm, fv: 6 mm

XLV.t.6. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 11 mm, fv: 11 mm

XLV.t.7. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 6 mm

XLV.t.8. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 11 mm, fv: 5 mm

XLV.t.9. apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, t-peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 14 mm, fv: 8 mm

XLV.t.10. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 14 mm, fv: 7 mm

XLV.t.11. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 19 mm, fv: 6 mm

XLVI.t.1. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, palack peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 6 mm, fv: 4 mm

XLVI.t.2. grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 6 mm, fv: 6 mm

XLVI.t.3. grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 8 mm, fv: 9 mm

XLVI.t.4. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 6 mm, fv: 7 mm

XLVI.t.5. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 8 mm, fv: 12 mm

XLVI.t.6. apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, szitulaforma edény peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 13 mm, fv: 10 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, korongolt, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 8 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 20 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 36 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 20 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos testű tál peremtöredéke; 6 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

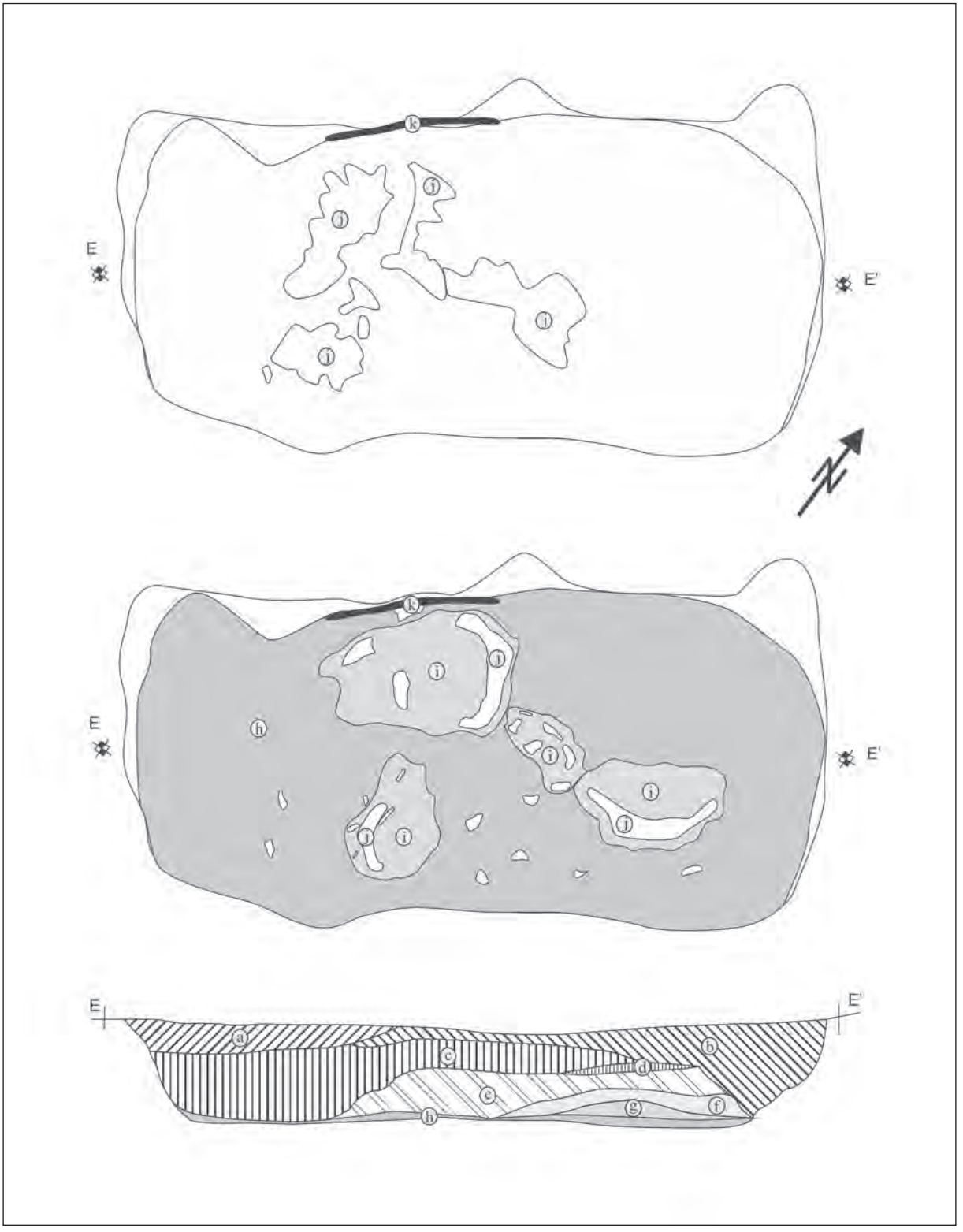

36. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/112. objektum
Fig. 36: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/112

Apró kavicsos homokkal sovány ított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 5 db.

Apró kavicsos homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 30 db.

Apró kavicsos homokkal sovány ított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal sovány ított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 8 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 9 db.

Apró kavicsos homokkal sovány ított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 2 db.

Grafittal sovány ított, simított felületű, ferde bevagdosásokkal tagolt vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 7 db.

Grafittal sovány ított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia talptöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 5 db.

Grafittal sovány ított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 2 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia talptöredéke; 2 db.

Grafittal sovány ított, korongolt, oxidációs felületű, vízszintes árkolással díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafitrög, vassalak, homokkő töredék fémolvadékkal, fenőkő töredéke, áglenyomatos paticstöredék, állatcsont.

95/116. objektum (*37. kép*)

A 95/117-es számú kút használati felülete (?) Amorf formájú. Mérete: 6×4 m (bár a K-i része nem lett teljesen kibontva). A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 25–30 cm. Betöltése: sötét humuszos (a). Vágja a 95/117. objektum, így annál korábbi (?)

Leletanyag: nem volt.

95/117. objektum (*37. kép*)

Kút. Ovális alakú, egyenletesen szűkülő gödör. Mérete: 2,4×1,8 m. Bontása a talajvíz feltörése miatt csak 120 cm-es relatív mélységig volt lehetséges. A kút gödrét homogén fekete, enyhén agyagos talaj töltötte ki (d), amelyben több helyen homokos bemosódások voltak (e). A metszetfal D-i részén sárga homokkal (c) és hamuval (b) kevert beásás figyelhető meg. Faszénszerkezet nyoma nem volt benne. Vágja a 95/116. objektumot.

Leletanyag:

Homokkal sovány ított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Állatcsontok.

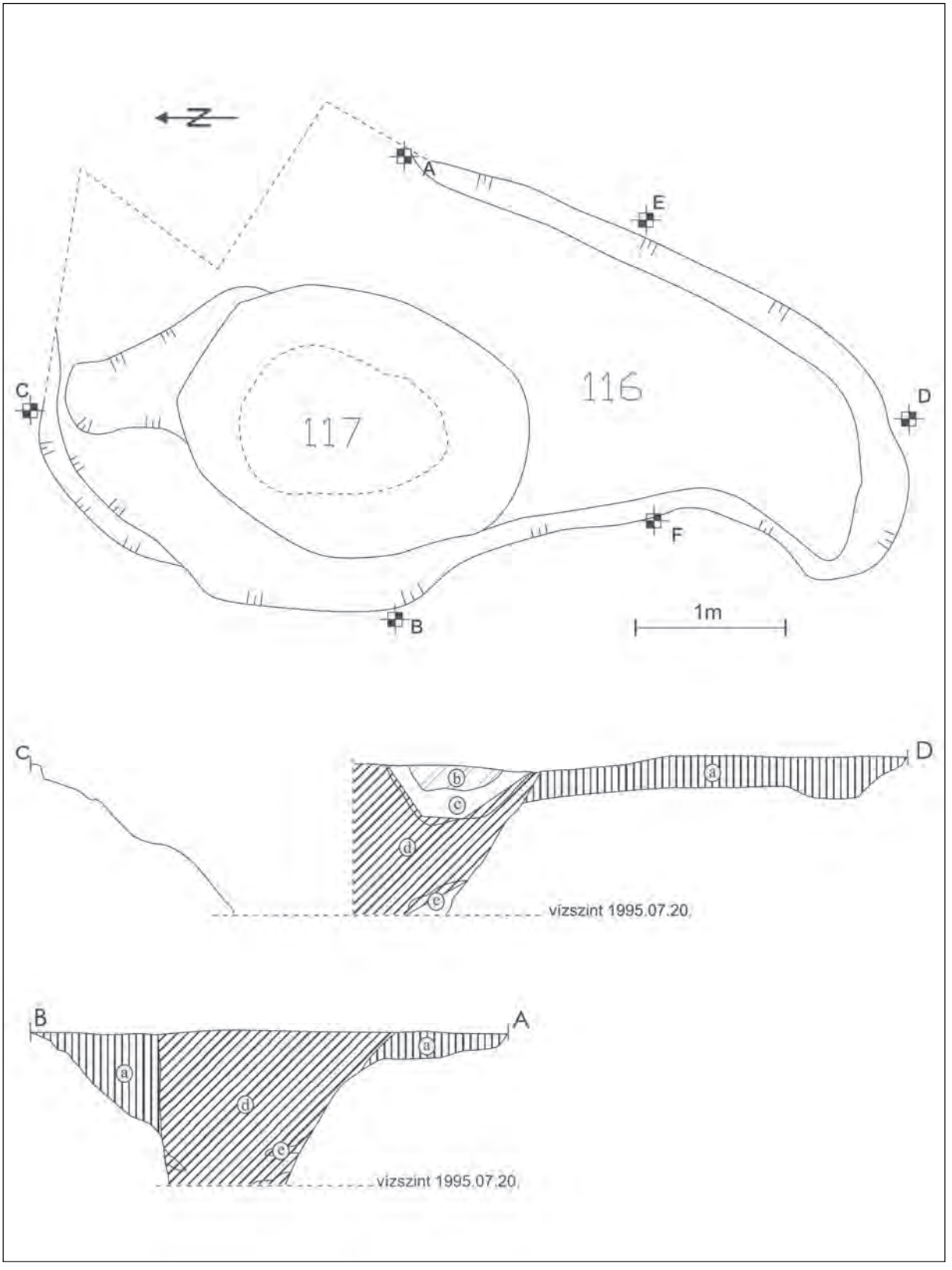

37. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/116–117. objektum
Fig. 37: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/116–117

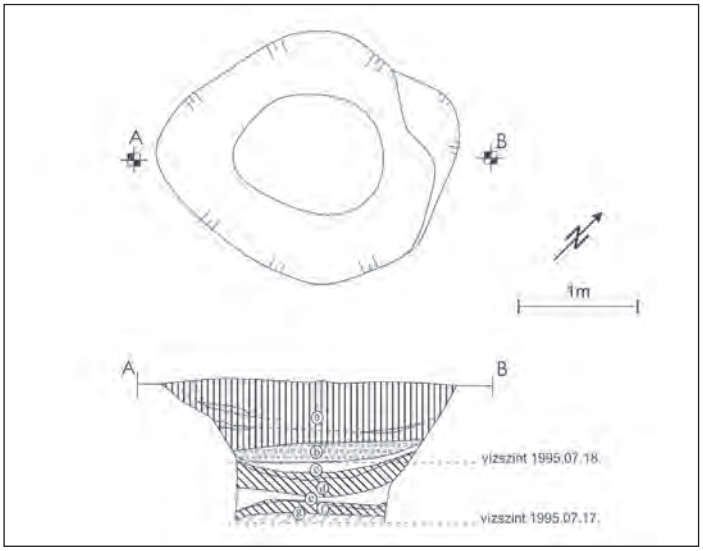

38. kép:
Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/120. objektum

Fig. 38:
Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/120

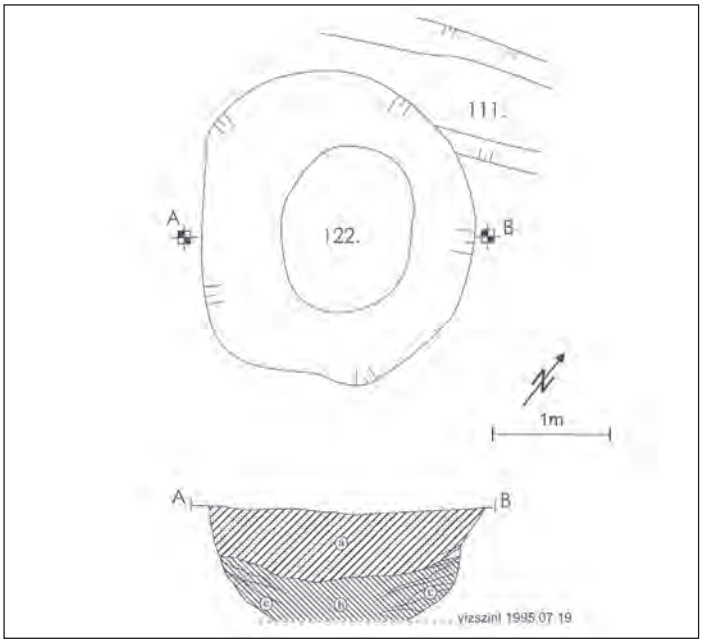

39. kép:
Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/122. objektum

Fig. 39:
Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/122

95/120. objektum (*38. kép***)**

Kút. Ovális alakú, egyenletesen szűkülő gödör. Mérete: 2×2,5 m. Bontása a talajvíz feltörése miatt csak 170 cm-es relatív mélységig volt lehetséges. A kút gödrének sárga homokos foltokkal kevert fekete humuszos betöltése volt (a). Ez alatt sárga homokos-agyagos réteg volt (b), amely alatt szürkésbarna agyagos réteg volt (c). Ez alatt sötétszürke agyagos réteg volt (d), amely alatt sárgásbarna homokos-agyagos réteg volt (e). Ez alatt sötétszürke agyagos réteg volt (f), amely alatt sárgásbarna homokos-agyagos kavicsos réteg volt (g). Ez alatt egy zárt folyami kavicsos réteg jelentkezett, amelyben faszerkezetre utaló nyomot nem lehetett megfigyelni.

Leletanyag:

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Grafitrög, állatcsont.

95/122. objektum (*39. kép*)

Kút. Ovális alakú, egyenletesen szűkülő gödör. Mérete: 2×2,5 m. Bontása a talajvíz feltörése miatt csak 170 cm-es relatív mélységig volt lehetséges. A kút gödrének barna humuszos, égett faszenes és paticsszemcsés betöltése volt (a). Ez alatt sárga homokfoltokkal kevert fekete agyagos réteg volt (b), amelyben több helyen megfigyelhető volt a világosszürke agyagos altalaj bemosódása (c). Ez alatt egy zárt folyami kavicsos réteg jelentkezett, amelyben faszerkezetre utaló nyomot nem lehetett megfigyelni. Vágta a 95/111.B objektum, tehát annál korábbi.

Leletanyag:

XLVI.t.7. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kihajló peremű mélytál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 9 mm, fv: 7 mm

XLVI.t.8. apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 10 mm, fv: 6 mm

XLVI.t.9. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 13 mm, fv: 6 mm

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 11 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 4 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Orsógomb töredéke.

Égett tapasztástöredékek.

Állatcsontok.

95/129. objektum (*40. kép*)

Kút. Megközelítőleg kör alakú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 3,3 m. Bontása a talajvíz feltörése miatt csak 190 cm-es relatív mélységig volt lehetséges. A kút gödrének fekete humuszos, enyhén agyagos betöltése volt (a). Ez alatt sárga homokréteg volt (b), amely alatt sötétszürke agyagréteg volt (c). Ez alatt egy sárga homokcsíkokkal tarkított fekete agyagos réteg volt (d), amelyben ácsolt szerkezetre utaló famaradványokat lehetett megfigyelni 160–190 cm-es relatív mélységben (e). Ez alatt már a folyami kavicsból álló zárt szűrőréteg volt.

Leletanyag:

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Állatcsont.

Égett tapasztástöredékek.

95/170. objektum (*41. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala megközelítőleg függőleges, alja egyenes. A félig földbe mélyített épület DK-i oldala lépcsős kialakítású. Mérete: 3×4,5 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 60 cm. A rövidebb oldalak mentén a félig földbe mélyített épület középtengelyében egy-egy cölöplyuk volt (a, b). Cölöphely (a) átmérője: 50 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. Cölöphely (b) átmérője: 65 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. A középtengely vonalában, nagyjából a félig földbe mélyített épület közepén egy cölöphely volt (c). Cölöphely (c) átmérője: 50 cm, a félig földbe mélyített

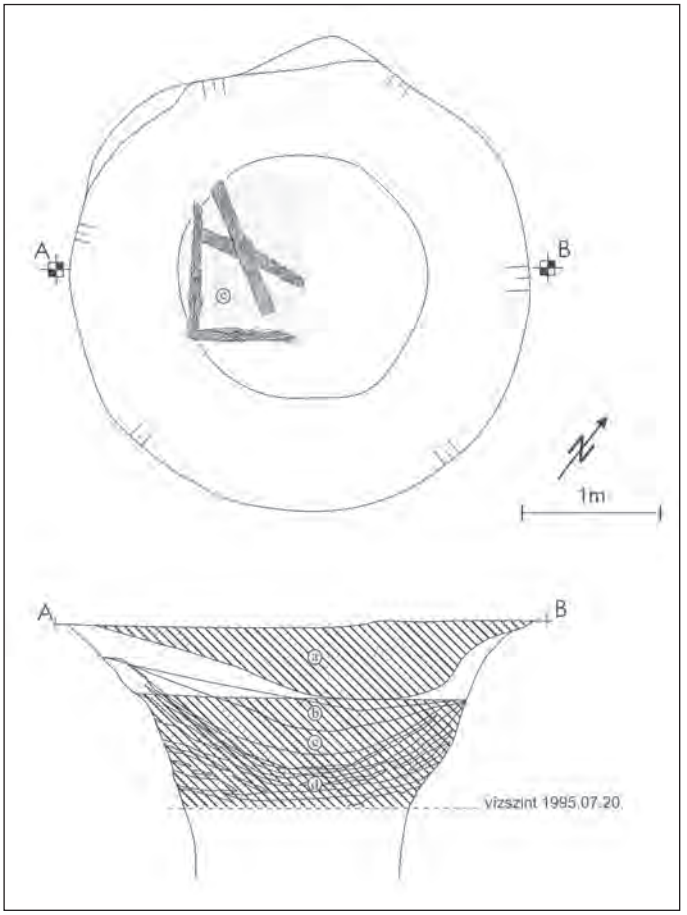

40. kép:
Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/129. objektum

Fig. 40:
Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/129

épület aljától mért relatív mélysége: 60 cm. Betöltése sárgásbarna hamus-homokos. A D-i sarok mellett egy cölöphely volt (d). Cölöphely (d) átmérője: 40 cm, a gödörház aljától mért relatív mélysége: 30 cm. Az 'a' és 'c' cölöphely között egy kerek gödör volt (e). Gödör (e) átmérője: 90 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. Betöltése sárgásbarna hamus-homokos. A félig földbe mélyített épület alján, a bontás során több helyen, sikerült megfogni a tapasztott padló töredékeit (f), amelyen egy helyütt égésnyomok is megfigyelhetők voltak (g). A félig földbe mélyített épület betültése egyöntetű szürkésbarna hamus humuszos volt (h). A 19. számú római kori árok vágta.

Leletanyag:

XLIV.t.5. félgömb alakú csiszolt kő, körbefutó árkolással; 33×27×15 mm

XLIV.t.6. vasfegyver (lándzsa) vagy -eszköz köpűjének töredéke. A nyél rögzítésére szög szolgált. Töredékes, erősen korrodált; h (nem teljes): 129 mm, á (köpü): 24 mm

XLIV.t.7. csiszolt kő töredéke; 66×72×39 mm

XLIV.t.8. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, árkolással határolt bordával díszített peremtöredék; fv: 14 mm

XLVII.t.1. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 7 mm, fv: 7 mm

XLVII.t.2. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel formált, simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 7 mm, fv: 7 mm

XLVII.t.3. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű palack peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 10 mm, fv: 5 m

XLVII.t.4. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 8 mm, fv: 8 mm

XLVII.t.5. apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 7 mm, fv: 9 mm

XLVII.t.6. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 12 mm, fv: 6 mm

XLVII.t.7. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, urnaforma fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 9 mm, fv: 6 mm

XLVII.t.8. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 17 mm, fv: 6 mm

XLVII.t.9. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 20 mm, fv: 10 mm

XLVII.t.10. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 15 mm, fv: 5 mm

XLVII.t.11. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 7 mm, fv: 6 mm

XLVII.t.12. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 16 mm, fv: 8 mm

XLVII.t.13. grafittal soványított agyagból készült orsógomb; átm: 45 mm, furat: 8 mm, m: 20 mm

XLVII.t.14. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 11 mm, fv: 8 mm

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 100 db.

Grafittal soványított, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 17 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 6 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 37 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 6 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 3 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 3 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia peremtöredéke; 7 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia peremtöredéke; 3 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 5 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 4 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia talpltöredéke; 3 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

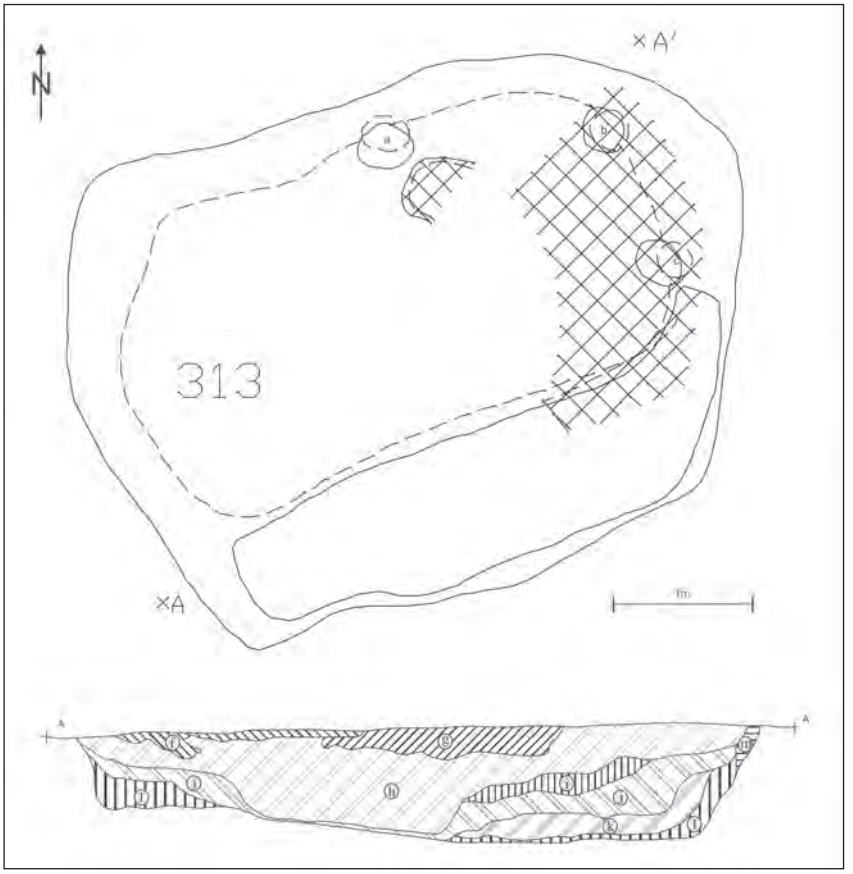

42. kép:
Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/313. objektum

Fig. 42:
Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/313

95/313. objektum (*42. kép***)**

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. A félig földbe mélyített épület DK-i oldalán széles padka található. Mérete: 3,5×4,5 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 80 cm. Az ÉNy-i fal mellett, az É-i és a K-i sarokban egy-egy cölöplyuk volt. (a, b, c). Cölöphely (a) átmérője: 30 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. Cölöphely (b) átmérője: 30 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. Cölöphely (c) átmérője: 30 cm, a félig földbe mélyített épület aljától mért relatív mélysége: 30 cm. A félig földbe mélyített épület ÉK-i oldalában égett paticsos omladékréteg volt megfigyelhető (e). A félig földbe mélyített épület bontása során az alábbi rétegek voltak elkülöníthetők. Legfelül egy barnásszürke humuszos réteg (f) volt. Ez alatt egy sötétbarna humuszos réteg (g) volt. Ez alatt egy barnásszürke hamus réteg volt (h). Ez alatt egy sötétszürke hamus réteg (i) volt. Ez alatt egy világosszürke hamus réteg (j) volt. Ez alatt egy sötétszürke kormos, hamus réteg volt fekete faszénszemcsékkel. Ez alatt sárgásbarna, homokkal kevert réteg volt (l). A metszet ÉK-i fala mentén sárga agyagos réteg (m) volt megfigyelhető.

Leletanyag:

XLVIII.t.1. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 9 mm, fv: 8 mm

XLVIII.t.2. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 6 mm, fv: 7 mm

XLVIII.t.3. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 280 mm, pv: 6 mm, fv: 9 mm

XLVIII.t.4. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 7 mm, fv: 5 mm

XLVIII.t.5. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 8 mm, fv: 11 mm

XLVIII.t.6. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 100 mm, pv: 5 mm, fv: 6 mm

XLVIII.t.7. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 300 mm, pv: 16 mm, fv: 5 mm

XLVIII.t.8. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 15 mm, fv: 5 mm

XLVIII.t.9. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 12 mm, fv: 8 mm

XLVIII.t.10. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű urnaforma fazék oldaltöredéke fv: 6 mm

XLVIII.t.11. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 8 mm, fv: 4 mm

XLVIII.t.12. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 15 mm, fv: 6 mm

XLVIII.t.13. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 5 mm

XLVIII.t.14. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű s-profilú tál peremtöredéke; szá: 260 mm, pv: 8 mm, fv: 4 mm

XLIX.t.1. fenőkő; 91×10×23 mm

XLIX.t.2. vasfibula töredéke, erősen korrodált; h: 31 mm

XLIX.t.3. vashuzal (fibula?) töredéke; á: 3 mm

XLIX.t.4. orsógomb, égetett agyag. Lencse alakú. á: 22 mm, h: 19 mm, á (furat): 9 mm

XLIX.t.5. agyagtárgy (furat nélküli orsógomb?), lencse alakú; á: 33 mm, h: 22 mm

XLIX.t.6. orsógomb, égetett agyag. Kettőskúpos alakú. á: 38 mm, h: 28 mm, á (furat): 10 mm

XLIX.t.7. orsógomb, égetett agyag. Lencse alakú. Felületén bevagdosott díszítés. Töredékes; á: 36 mm, h: 26 mm, á (furat): 7 mm

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 41 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 5 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 19 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 4 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia peremtöredéke; 4 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 23 db.

Grafittal soványított, simított felületű, vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál peremtöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia peremtöredéke; 4 db.

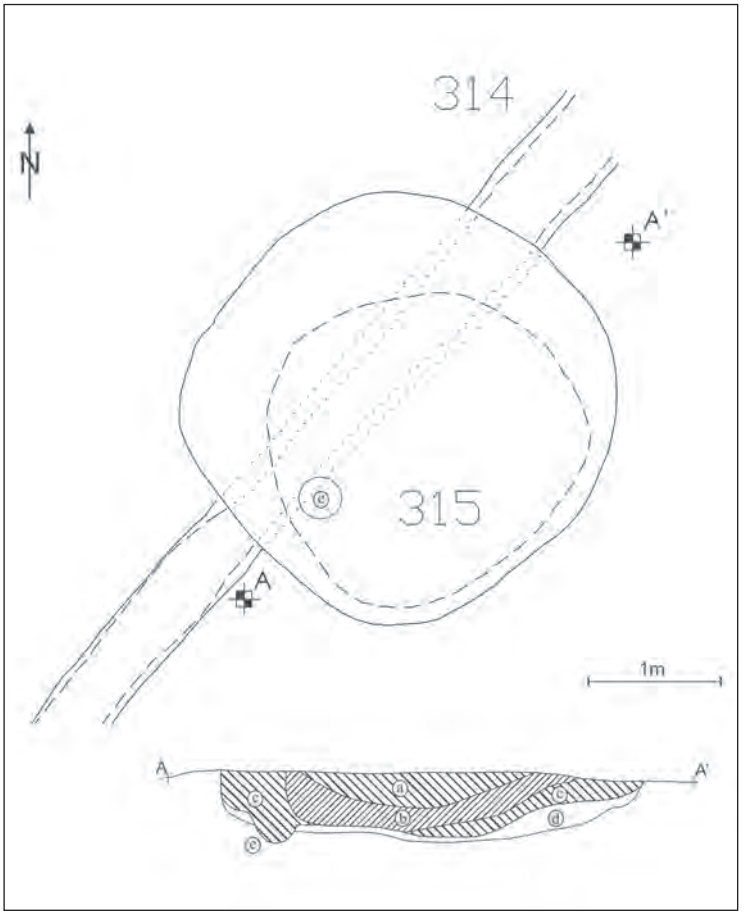

43. kép:
Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/315. objektum

Fig. 43:
Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/315

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 15 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia talptöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes bordával díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 7 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 4 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű bevagdosásokkal díszített házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Állatcsont.

Égett tapasztástöredék.

95/315. objektum (*43. kép***)**

Félig földbe mélyített épület (?) Lekerekített négyzet alakú. Tájolása ÉK-DNy. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. Mérete: 3×3 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 50 cm. Az DNy-i oldala mentén egy cölöplyuk volt (e). Cölöphely (e) átmérője: 30 cm, a gödör(ház) aljától mért relatív mélysége: 15 cm. A gödör(ház) bontása során az alábbi rétegek voltak elkülöníthetők. Legfelül egy barnásszürke humuszos réteg (a) volt. Ez alatt egy világosbarna homokos-humuszos réteg (b) volt. Ez alatt egy barnásszürke humuszos réteg volt (c). Ez alatt egy sárgásbarna homokos réteg (d) volt.

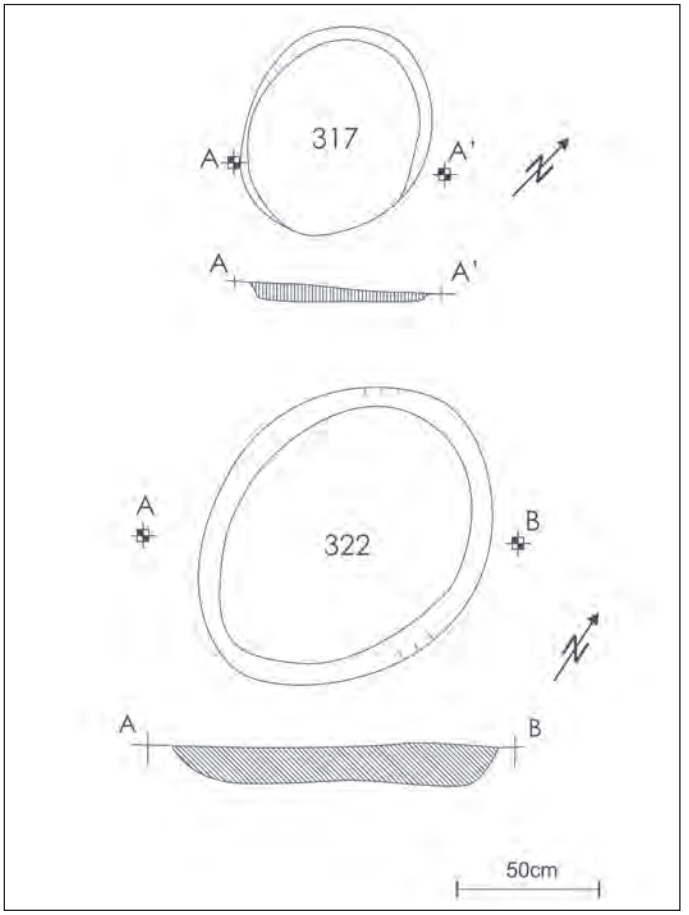

44. kép:
Győr–Ménfőcsanak,
Bevásárlóközpont,
95/317. és 95/322. objektum

Fig. 44:
Győr–Ménfőcsanak,
Shopping Center,
features no. 95/317 and 95/322

Leletanyag:

XLIX.t.8. kora vaskori, homokkal soványított, kézzel készült, fényezett felületű, redukciós égetésű, az éles válltörésén apró, függőleges kannelurával és egyszerű bütyökkel díszített csésze peremtöredéke; szá: 140 mm, pv: 3 mm, fv: 5 mm

XLIX.t.9. kora vaskori, törtkerámiával soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, redukciós égetésű, egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 7 mm, fv: 8 mm

XLIX.t.10. kora vaskori, törtkerámiával soványított, kézzel készült, fényezett felületű, redukciós égetésű, behúzott peremű tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 5 mm, fv: 10 mm

XLIX.t.11. orsógomb, égetett agyag. Lencse alakú. á: 39 mm, h: 26 mm, á (furat): 8 mm

XLIX.t.12. orsógomb, égetett agyag. Lencse alakú. Egyik oldalán kannelura-szerű díszítés. á: 31 mm, h: 18 mm, á (furat): 8 mm

Kora vaskori, apró kavicsos homokkal és törtkerámiával soványított, kézzel készült, durva felületű, redukciós égetésű házikerámia oldalröredéke; 83 db.

Kora vaskori, homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Kora vaskori, apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 3 db.

Kora vaskori, homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 1 db.

Kora vaskori, apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, fekete fényezett felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 4 db.

95/317. objektum (*44. kép*)

Gödör. Ovális, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 20 cm. Átmérője: 60 cm. Egyöntetű barna humuszos betöltése volt.

Leletanyag:

XLIX.t.16. csonttű, megmunkált; km: 4×7 mm, h: 84 mm.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 5 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia talptöredéke; 1 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 2 db.

95/322. objektum (*44. kép*)

Gödör. Ovális, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 30 cm. Mérete: 90×120 cm. Egyöntetű barna humuszos betöltése volt.

Leletanyag:

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

95/364. objektum (*45. kép*)

Gödör. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 180 cm. Átmérője: 220 cm. Többrétegű betöltése volt: legfelül egy sötétbarna humuszos réteg volt (a), alatta szürkésbarna humuszos réteg (b), ez alatt sárgásbarna homokkal kevert humuszos réteg (c), ez alatt barna, égett fasszénszemcsés agyagos réteg (d), amely alatt, a gödör oldalában sárga homokbemosódás volt megfigyelhető (e).

Leletanyag:

XLIX.t.13. fekete színű üveggyöngy; á: 6 mm, á (furat): 3 mm, m: 4 mm

XLIX.t.14. fekete színű üveggyöngy; á: 7 mm, á (furat): 3 mm, m: 3 mm

XLIX.t.15. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 14 mm, fv: 5 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia talptöredéke; 1 db.

Grafittal és homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű behúzott peremű tál oldaltöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Állatcsont.

95/389. objektum (*46. kép*)

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 25 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 27 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394, illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

95/390. objektum (*46. kép*)

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 30 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 30 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394,

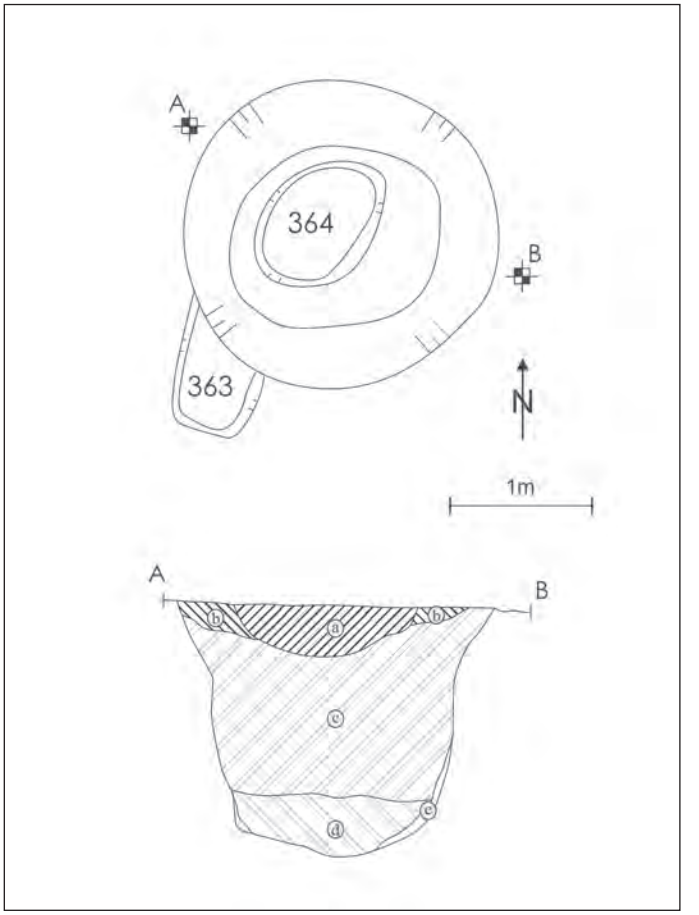

45. kép:
Győr–Ménfőcsanak,
Bevásárlóközpont,
95/363. és 95/364. objektum

Fig. 45:
Győr–Ménfőcsanak,
Shopping Center,
features no. 95/363 and 95/364

illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

95/391. objektum (*46. kép***)**

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 30 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 29 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394, illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

95/392. objektum (*46. kép***)**

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 30 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 30 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394, illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

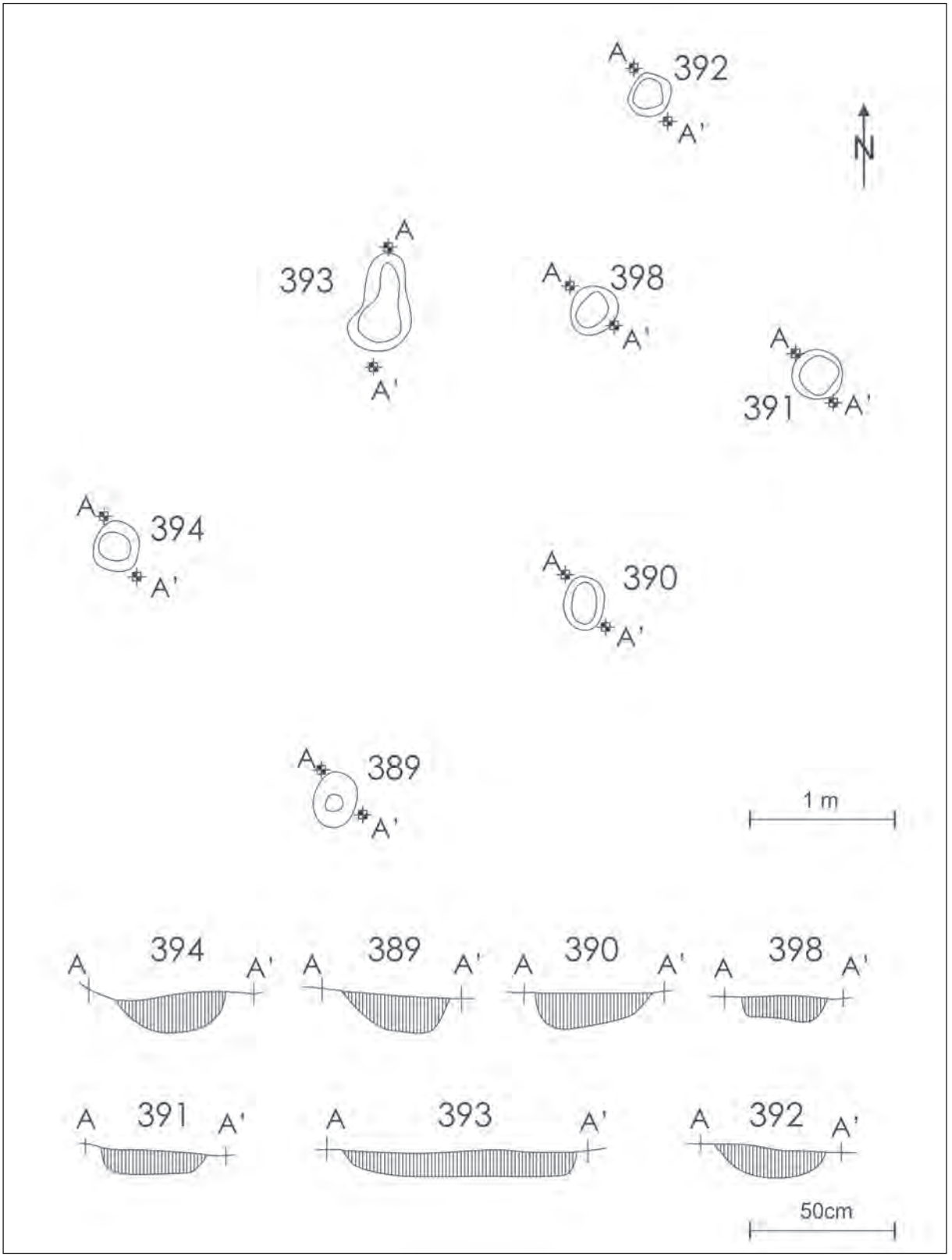

46. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/389–394. és 95/398. objektum
Fig. 46: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, features no. 95/389–394 and 95/398

95/393. objektum (*46. kép*)

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 30 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 30 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394, illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

95/394. objektum (*46. kép*)

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Ovális alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Mérete: 60×30 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 30 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394, illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

95/398. objektum (*46. kép*)

Egy cölöpkonstrukciót alkotnak a 95/389, 95/390, 95/391, 95/392, 95/393, 95/394, 95/398. objektumok.

Cölöphely. Megközelítőleg kör alakú, enyhén ívelt aljú, egyenletesen szűkülő gödör. Átmérője: 30 cm. A nyesési szinttől mért relatív mélysége: 30 cm. Betöltése egyöntetű barna humuszos volt. A 389–394, illetve a 398. objektumok egy cölöpszerkezetes konstrukciót alkotnak. Leletanyag nem volt, de az épület nagy valószínűséggel a La Tène korra keltezhető.

95/416. objektum (*47. kép*)

Félig földbe mélyített épület. Lekerekített téglalap alakú. Tájolása K-Ny. Oldala enyhén ívelt, alja egyenes. Mérete: 2,2×3,5 m. A nyesési felszíntől mért relatív mélysége: 50 cm. A rövidebb oldalak mentén, a félig földbe mélyített épület középtengelyének vonalában egy-egy cölöphely volt (a, b). Cölöphely (a) átmérője: 40 cm. Cölöphely (b) átmérője: 52 cm. A ház gödrének alján két, a hosszabbik oldalakra merőleges borda húzódott (c, d). Borda (c) mérete: 24×100 cm, enyhén ívelt. Borda (d) mérete: 20×120 cm, egyenes. A bordák által közrefogott területen erősen átégett, keményre taposott padlót (e) sikerült megfigyelni. E fölött több égett tapasztástöredék, illetve peremes tűzhely töredékei kerültek elő (f). A félig földbe mélyített épület betöltése homogén barna humuszos volt (h). Az égett padló fölött (e), a két borda között (c, d) a félig földbe mélyített épület betöltése fekete faszénszemcsés sötétbarna hamus-humuszos betöltésű (g).

Leletanyag:

L.t.1. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 120 mm, pv: 7 mm, fv: 7 mm

L.t.2. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 7 mm, fv: 7 mm

L.t.3. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kihajló peremű mélytál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 11 mm, fv: 6 mm

L.t.4. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos tál peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 11 mm, fv: 9 mm

L.t.5. apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 180 mm, pv: 6 mm, fv: 8 mm

L.t.6. grafittal soványított, kézzel készült, oxidációs felületű, oxidációs égetésű, kúpos tál peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 9 mm, fv: 9 mm

L.t.7. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű egyenes falú fazék peremtöredéke; szá: 400 mm, pv: 8 mm, fv: 6 mm

L.t.8. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű tojástestű fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 5 mm, fv: 5 mm

L.t.9. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű tojástestű fazék peremtöredéke; szá: 230 mm, pv: 5 mm, fv: 5 mm

LI.t.1. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű tojástestű fazék peremtöredéke; szá: 160 mm, pv: 5 mm, fv: 5 mm

LI.t.2. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 8 mm, fv: 8 mm

LI.t.3. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű, bevagdosásokkal díszített kora La Tène típusú fazék peremtöredéke; szá: 190 mm, pv: 8 mm, fv: 8 mm

LI.t.4. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó, bevagdosott bordával díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 16 mm, fv: 6 mm

LI.t.5. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó árkolással díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 12 mm, fv: 7 mm

LI.t.6. grafittal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó bordával díszített, p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 240 mm, pv: 10 mm, fv: 9 mm

LI.t.7. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, vízszintesen körbefutó árkolással díszített p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 200 mm, pv: 14 mm, fv: 7 mm

LI.t.8. grafittal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű p-peremű fazék peremtöredéke; szá: 220 mm, pv: 11 mm, fv: 11 mm

LI.t.9. grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű, bevagdosásokkal díszített oldaltöredék; fv: 8 mm

LI.t.10. homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű, bepecsételt motívummal díszített oldaltöredék; fv: 3 mm

LI.t.11. grafittal soványított, kézzel formált, oxidációs égetésű edény talptöredéke; fv: 5 mm

LII.t.1. orsógomb; á: 39 mm, á (furat): 7 mm, h: 25 mm

LII.t.2. megmunkált kőeszköz töredéke, furattal és csiszolt felületekkel; 49×42×34 mm

LII.t.3. vasár, erősen korrodált. Négyszögletes keresztmetszetű, egyenletesen hegyesedő, kör keresztmetszetű nyéltüskével; km (ár): 3×5 mm, km (tüske): 3 mm, h: 43 mm

LII.t.4. vaskés penge nyélnyúlvánnyal. Erősen korrodált, töredékes. Enyhén ívelt hát és él. A nyélnyúlvány téglalap keresztmetszetű (6×2 mm), sz (penge): 8 mm, h: 68 mm

LII.t.5. csiszolt csontlemez töredéke négy bevésett vonallal, töredékes; 40×30×1 mm

LII.t.6. csontár, faragott és csiszolt, sérült; 120×31×12 mm

LII.t.7. csonttű, csiszolt és átfúrt. Ovális keresztmetszetű (3×5 mm), de a furat felé ellaposodik (3×6 mm), h: 114 mm, á (furat): 2 mm

LII.t.8. csontvéső, csiszolt és faragott; 170×24×7 mm.

LII.t.9. csontár, csiszolt és faragott; 172×28×9 mm

LII.t.10. csontcső (nyél?). Hengeres. Csiszolt és faragott. Sérült. 86×24×17 mm

LII.t.11. csontcső (nyél?). Hengeres, egyik vége felé keskenyedő. Csiszolt és faragott. Sérült. 80×19×17 mm

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 174 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 30 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 37 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 40 db.

Grafittal soványított oxidációs égetésű, függőlegesen fésűzött felületű házikerámia oldaltöredéke; 42 db.

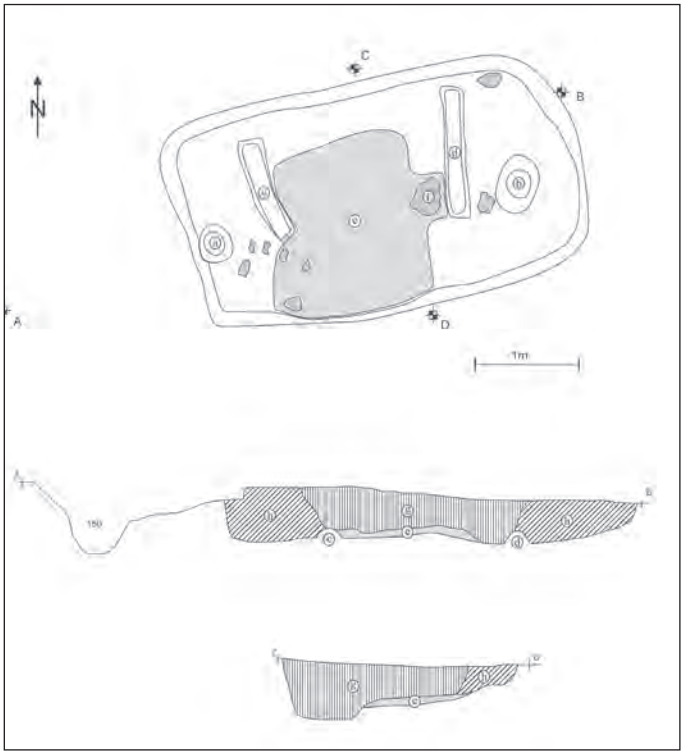

47. kép: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/416. objektum

Fig. 47: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/416

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 23 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, redukciós égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, ferde bevagdosásokkal tagolt vízszintes bordával díszített, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke: 3 db.

Grafittal soványított, korongolt, függőlegesen fésűzött felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Grafittal soványított, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 9 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű kúpos testű tál peremtöredéke; 4 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, kézzel készült, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia oldaltöredéke; 25 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, vízszintes árkolással díszített, oxidációs égetésű finomkerámia oldaltöredéke; 2 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, redukciós égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 10 db.

Grafittal soványított, korongolt, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia peremtöredéke; 3 db.

Homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű finomkerámia kihajló peremű töredéke; 1 db.

Grafittal soványított, kézzel készült, grafittal simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Apró kavicsos homokkal soványított, korongolt, simított felületű, oxidációs égetésű házikerámia talptöredéke; 1 db.

Római kori kerámiatöredékek; 2 db.

3. A települési jelenségek

3.1. Földbe mélyített épületek

A késő vaskori településeken végzett ásatások során általában negatív struktúrák, vagyis különböző alakú gödrök kerülnek feltárásra. A gödrök egy részének belső kialakítása nagy hasonlóságot mutat a néprajzból gödör- vagy veremházként ismert épületekkel, így ezek ilyenformán való meghatározása széles körben elfogadott.[79] Másrészt a kelta lakóház építészetének tárgyalása a Kárpát-medencén belül elsősorban a földbe mélyített épületek körültekintő vizsgálatával lehetséges.[80]

A késő vaskori település- és épülettípusok első magyarországi összefoglalását Horváth László végezte el. A dél-zalai ásatások eredményeire alapozva a gödörházak településen belüli elhelyezkedését, alakját és a tartószerkezeti konstrukció kialakítását vizsgálta. Elképzelése szerint a veremházak földfelszínre támaszkodó, sátortetős, egyszerű kunyhók voltak. A rendelkezésére álló adatok alapján a lekerekített sarkú, téglalap alakú épületek három alaptípusát különítette el: cölöplyuk nélküli (1. típus), a rövidebb oldalak mentén egy-egy cölöplyukkal rendelkező (2. típus) és a falai mentén több cölöplyukkal, illetve árokkal határolt épület (3. típus). A leggyakrabban előforduló 2. típuson belül további variánsokat határozott meg: az egyszerű kétcölöpös épületnél (2a. típus) néhány esetben a cölöphelyek a középtengely vonalában, az épület gödrén kívül is megfigyelhetőek voltak (2b. típus), illetve néhány épületen belül, a középtengely vonalán kívül ugyancsak előfordultak cölöplyukak (2c. típus).[81] Horváth László épület-tipológiáját Raimund Karl az alsó-ausztriai települések összefoglalásánál tovább fejlesztette, kiegészítve azt az edényégető kemencék és a földfelszíni cölöpszerkezetes épületek osztályozásával.[82]

Jelentős előrelépés volt a földbe mélyített épületek típusainak jobb megismerésében a teljes egészében feltárt és közelmúltban publikált Sajópetri–Hosszú-dűlő Kr. e. 3. századi települése,[83] ahol a veremházak kisebb csoportokat alkottak és nagyjából félkör alakban helyezkedtek el.[84] Hasonló elrendezés Nyitra–Šindolka esetében is megfigyelhető.[85] Sajópetri–Hosszú-dűlő településének alaprajzán házcsoportonként több épülettípus különíthető el. Ezek kapcsán az építészeti értékelést elvégző Timár Lőrinc kiemelte, hogy a veremházak jellegükből adódóan a legproblematikusabb régészeti objektumok közé tartoznak, mivel a szerkezeteik többnyire csak negatív struktúraként maradnak fenn. Másrészt az épületek szerkezetének kialakítását alapvetően a használhatóság határozza meg. Kellő fenntartással kell tehát kezelni a veremházak osztályozására irányuló törekvéseket, mivel a gödör oldalainak arányai, az oszlophelyek megléte vagy hiánya és azok épületen belüli helyzetei nem biztos, hogy megfelelően tükrözi az építmény eredeti szerkezetét.[86] Mindemellett, a veremházak szerkezeti különbségeinek szemléltetésére – jobb módszer egyelőre nem lévén – a hagyományos tipológiai megközelítés alkalmazása megkerülhetetlen.

Ménfőcsanakon 17 olyan gödörház volt, amelynek betöltéséből számottevő kelta leletanyag került elő, és ezek közül 16-nak a létesítése egyértelműen a La Tène időszakra tehető. Egyedül a 93/333. objek-

---

79 Timár 2011, 400.

80 Timár 2013, 291.

81 Horváth 1987, 65–66.

82 A Horváth- és a Karl-féle gödörház-tipológiai felosztás jól megfeleltethető egymásnak, csak a 2c. típus különbözik a két szerzőnél. Karl 1996, Abb. 3; Karl 1996a, Abb. 10.

83 Szabó 2007.

84 Timár 2007, 201–203.

85 Březinová 2000, 12, Abb. 4; Timár 2013, 291–292, 1. kép.

86 Timár 2013, 294.

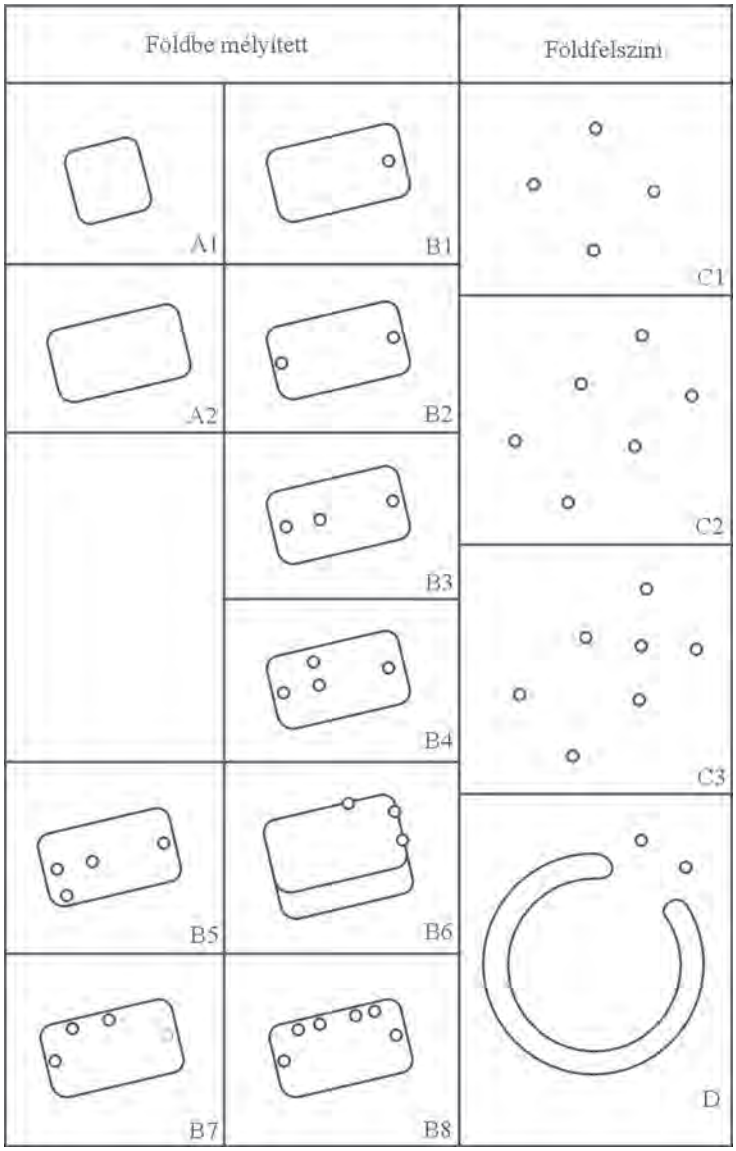

48. kép:
Győr–Ménfőcsanak,
La Tène kori objektumtípusok
Fig. 48:
Győr–Ménfőcsanak,
feature types from the La Tène period

tum esetében merült fel keltezési bizonytalanság, mivel a betöltéséből nagy mennyiségű római kerámia került napvilágra, kérdésessé téve ezáltal az objektum késő vaskori voltát. Ugyan valószínűnek tűnik, hogy a római kori cserepek egy későbbi, másodlagos hasznosítás (pl. épület megújítása) vagy tereprendezés révén kerültek a betöltésbe, mindazonáltal a keltezési bizonytalanság miatt a 93/333. objektum adatait a jelen vizsgálat során nem vettem figyelembe.

A Ménfőcsanakon feltárt késő vaskori földbe mélyített épületek lekerekített négyzet, illetve téglalap alakúak. Az épületek osztályozása elsődlegesen a cölöphelyek helyzetén vagy esetleges hiányán alapul (*48. kép*). Az egyes típusoknál a Horváth László és Raimund Karl által meghatározott tipológia megfeleltetés feltüntetésre került.[87]

A1 típus: négyzet alakú, cölöphely nélküli épület (93/91. objektum)

A2 típus: téglalap alakú, cölöphely nélküli épület (93/138, 93/492, 95/66, 95/112. objektumok) Tipológiailag azonos: Horváth 1. típus és Karl 1. típus.

B1 típus: téglalap alakú, egyik rövidebb oldalánál egy cölöplyukkal ellátott épület (93/200. objektum)

[87] Horváth 1987, 65–66; Karl 1996, Abb. 3.

B2 típus: téglalap alakú, rövidebb oldalai mentén egy-egy cölöphellyel ellátott épület (93/100, 93/230B, 95/416. objektumok). Tipológiailag azonos: Horváth 2. típus; Karl 2a. típus.

B3 típus: téglalap alakú, rövidebb oldalai mentén egy-egy cölöphellyel ellátott épület, középtengelyének vonalában egy további cölöphely van (95/50. objektum)

B4 típus: téglalap alakú, rövidebb oldalai mentén egy-egy cölöphellyel ellátott épület, nagyjából a középtengelyére merőleges vonalban két további cölöphely van (93/31. objektum)

B5 típus: téglalap alakú, rövidebb oldalai mentén egy-egy cölöphellyel ellátott épület, középtengelyének vonalában egy harmadik, illetve az egyik sarokban egy negyedik cölöphely van (95/170. objektum)

B6 típus: téglalap alakú épület, amelynek az egyik rövidebb oldala mentén, egymástól egyenlő távolságra két, illetve a hosszanti oldalon egy harmadik cölöphely van (95/313. objektum)

B7 típus: téglalap alakú épület, amelynek az egyik rövidebb oldala, valamint az egyik hosszanti oldala mentén két-két cölöphely van (95/49. objektum)

B8 típus: téglalap alakú épület, amelynek a rövidebb oldalai mentén két-két cölöplyuk található, miközben az egyik hosszanti oldal mentén négy cölöphely van (95/7. objektum)

3.1.1. Padló

A ménfőcsanaki kelta településen a veremházak alján megfigyelt padlók többnyire erősen letaposott vagy döngölt, gyakran kisebb-nagyobb mértékben átégett járószintek voltak. A 16 épület közül 7 esetben biztosan, egy esetben feltételesen sikerült a padlót azonosítani. Ezek a padlók többnyire töredékesek voltak, és az épület gödrének nem az egészére terjedtek ki. Ugyanakkor a késő vaskori épületek esetében a padló részleges vagy teljes hiánya a csekély vastagságból és adott talajviszonyokból adódó pusztulásból, akárcsak a nem körültekintő feltárásból is adódhat (*49. kép*).[88]

Objektumszám	Padló	Tűzhely
93/31	van	
93/91		
93/100		
93/138		?
93/200		
93/230B	van	
93/492		van
95/7	van	
95/49	van	
95/50	van	
95/66		
95/112	?	
95/170	van	?
95/313		
95/416	van	

1. táblázat: Padló és tűzhely a veremházakban

Table 1: Floor and hearth in the sunken-feature houses
(first column: no. of feature, second column: floor, third column: hearth; 'van'=there is a floor/hearth).

[88] Timár 2007, 206.

3.1.2. A tűzhely helyzete

Ménfőcsanaki épületekben egyértelműen tűzhelyre utaló nyomokat csak a 93/492. objektumban lehetett megfigyelni (*1. táblázat*). Ebben a gödörházban építmény nélküli, nyílt tűzhely volt, amelyhez hasonló más késő vaskori lelőhelyeken is előfordul.[89] Ettől eltérő tűzhelytípus használatára utalhat a 93/138. objektumban talált nagy mennyiségű, égett agyagtapasztás-omladék, amely talán kemence használatával hozható összefüggésbe. Ugyanakkor, ebben az esetben kérdéses, hogy a „kemence" omladéka honnan került az épület betöltésébe. A sajópetri példák alapján ugyanis a gödörházakhoz kapcsolható kemencék többnyire az épület gödrén kívül, a tető által fedett részen kívül létesültek.[90] Ilyen kemencére utaló nyomokat azonban Ménfőcsanakon nem sikerült megfigyelni. Tény ugyanakkor, hogy a párhuzamként felhozható kemencék általában az épület padlószintjénél lényegesen magasabban létesültek.[91] A betöltésekből származó töredékek alapján Ménfőcsanakon is lehetett épített kemence, de in situ maradványa nem került feltárásra. Ugyancsak kérdőjelesen azonosítható házon belüli nyílt tűzhelyként a 95/170. objektum padlóján talált erős égésnyom.

A tűzhely hiánya nem egyedülálló a késő vaskori épületekben. A Dél-Zalában feltárt 28 ház közül csupán 6 esetben lehetett a gödörházon belül tüzelő helyet vagy valamilyen kemencét azonosítani. Ennek alapján Horváth László elképzelhetőnek tartotta, hogy a tűzhely nélküli gödörházakat elsősorban nyáron használhatták.[92] Az ausztriai Michelstetten késő vaskori településén 15 veremház közül mindössze kettőben,[93] illetve a csehországi Bořitov 14 gödörépítményéből ugyancsak mindössze kettőben volt tűzhely.[94] Ménfőcsanakon hasonló arány figyelhető meg. A 16 feltárt épület közül csak egy esetben lehetett biztosan és két további esetben feltételesen tűzhelyet lokalizálni. Ennek ellenére a tűzhely nélküli épületek nyári szállásként való meghatározása pusztán feltételezés, és a jelen esetben nem igazolható. Mindenesetre a tűzhelyek ilyen jelentős hiánya további vizsgálatokat igényel, mivel biztos magyarázat egyelőre nincs rá.

A tűzhely használatára számos néprajzi leírás van olyan 19–20. századi közösségektől, amelyek a vaskori épületekhez hasonló, épített kémény nélküli gödörházakban laktak a Kárpát-medencében (*54. kép*). Ezek az adatok természetesen közvetlen párhuzamként nem használhatóak fel, de mint hasonló körülményekre adott lehetséges válasz, mindenképpen érdemes figyelembe venni őket. A néprajzi feljegyzések alapján a veremházak épületen belüli kemencéje és tűzhelye elsősorban a hideg elleni védekezést szolgálta. Ugyanakkor a füst elvezetése és a felpattanó szikra veszélye komoly problémát jelentett,[95] ezért a tűzhelyet csak indokolt esetben használták.[96] A tűzhely az épületen belül, rendszerint középen, úgy helyezkedett el, hogy az tűzvészt a legkevésbé okozzon. Tűzvédelmi okokból a tűzhelyekkel ellátott házak nádból vagy más szerves anyagból készült tetőzetét belülről agyaggal vagy sárral több rétegben betapasztották, ilyen módon védve azt a tűzhelyből felpattanó szikrától. A fűzés és az egyéb tűzzel összefüggő tevékenységek tavasztól őszig a házak közötti szabad térségben folytak.[97]

---

[89] Karl 1996a, 103.

[90] Timár 2007, 218–219, Fig. 33.

[91] Lásd Sajópetrin: Tankó & Czajlik 2007, 220–225.

[92] Horváth 1987, 66.

[93] Trebsche 2010, 73.

[94] Čižmář 2003, 32.

[95] Timár 2007, 204.

[96] Dám 1993, 144.

[97] Dám 1993, 133–134; Makkay 1999, 40.

3.1.3. A bejárat kérdése

A Ménfőcsanakon megfigyelt késő vaskori épületek jelenlegi talajszinttől számított relatív mélysége 0,4 és 1,2 m között változott. Tény, hogy a jelenlegi talajszint a vaskor óta számos tényező következtében erodálódhatott,[98] de az egykori a talajfelszín és a ház padlója közötti jelentős szintkülönbséget kétségkívül át kellett hidalni. Valószínűleg ezt a célt szolgálta a 93/200. objektum délnyugati sarkában megfigyelt kétszintű padka. Ehhez hasonló padka más épületekben is látható volt: Sajópetri–Hosszú-dűlő,[99] Polgár 1. lelőhely,[100] Nyitra–Sindolka,[101] Balatonmagyaród–Kányavár[102] és Ráckeresztúr.[103] Az ismert példák alapján a padkák az épület bejáratához kapcsolódó belső lépcsőfokként értelmezhetők, amelyek a mély gödörbe való lejutást mindenképpen megkönnyítették.[104] A „lépcsővel" nem rendelkező épületek esetében a bejárat helyének meghatározására kevés támpontunk van. Az agyag- vagy földrámpák hiánya a fából készült létrák vagy lépcsők használatát valószínűsíti.[105]

3.1.4. Épületek tájolása

Az épületek tájolásán a rövidebb oldal középtengelyének északtól mért eltérését értjük. A ménfőcsanaki épületek esetében ez az érték átlagosan 50–80 fok között változik, ami nagyjából megfelel a ma is uralkodó széliránynak. Ez alól csak a 93/230b. objektumnál mért 112 fok, illetve a 93/100. objektumnál mért 142 fok mutat jelentős eltérést (*2. táblázat, 49. kép*). Ebből arra következtetünk, hogy az utóbbi épületek elhelyezésénél az uralkodó széliránnyal szemben más szempontok erőteljesebben érvényesültek.

Itt érdemes megemlíteni Jíři Waldhauser azon véleményét, amely szerint adott településen az épületek tájolásainak eltérései az uralkodó szélirány olyan megváltozására utalhatnak, aminek kronológia jelentősége is lehet.[106] A jelen esetben ez azonban nem valószínű, mivel több olyan késő vaskori település ismert, ahol az épületek jelentős része egymásra, de az uralkodó szélirányra is merőlegesen helyezkednek el.[107] Sőt a mai Ausztria területén számos olyan települést tártak fel, ahol az épületek többségének tájolása és az arra merőleges veremházak alapján derékszögű településrendszer feltételezhető.[108] Másrészt az uralkodó szélirány radikális változása a vaskor folyamán egyébként tudományosan nem támasztható alá. Ugyanakkor úgy tűnik – és fentebb már utalás történt rá –, hogy a Kárpát-medencében más településszerkezeti struktúra is előfordul. Több késő vaskori településen megfigyelhető volt, hogy a veremházak kisebb csoportokban, egymáshoz képest pedig sokszor kör vagy félkör alakban helyezkedtek el.[109] Lehet ez talán helyi sajátosság, de mindenképpen úgy tűnik, hogy az épületnek

---

98 Timár 2010, 263.

99 Timár 2007, 210, Fig. 20.

100 Szabó *et al.* 2008, 187–188.

101 Březinová 2000, 43 fig. 8, 90 fig. 42.

102 Horváth 1987, 73, Fig. 5/3.

103 Timár 2010, 264–265.

104 Timár 2007, 209; Szabó *et al.* 2008, 187; Timár 2010, 265.

105 A késő vaskori gödörházak bejáratának, illetve a lépcső vagy létra használatának kérdéséről bővebben: Karl 1996a, 102–103; Timár 2010, 266–267.

106 Waldhauser 1993, 355.

107 Karl 1996a, 145; Trebsche 2010, 72.

108 Pl. Karl 1996a, 95; Ramsl 1998, 15, Abb. 5, 17, Abb. 7; Kalser 2008, 33, Abb. 41.

109 Timár 2010, 291–292; Timár 2011, 400–401.

a településen belüli „funkcionális egységben”[110] betöltött szerepe sok esetben minden másnál jobban meghatározhatja az épületek egymáshoz képesti helyzetét és tájolását.

Objektumszám	**Tájolás (fok)** *Északtól (0) való eltérés*
93/31	46 (226)
93/91	56 (236)
93/100	142 (322)
93/138	86 (266)
93/200	84 (264)
93/230B	112 (292)
93/492	62 (242)
95/7	38 (218)
95/49	58 (238)
95/50	70 (250)
95/66	56 (236)
95/112	54 (234)
95/170	64 (244)
95/313	72 (252)
95/416	78 (258)
Átlag	**50-80 (230-260)**

2. táblázat: Épületek tájolása

Table 2: Orientation of the houses

(first column: no. of feature; second column: orientation, degrees (deviance from the North); bottom: average)

3.1.5. Alapterület és lakosságszám

A ménfőcsanaki La Tène kori településen a gödörházak átlagos alapterülete 16 m^2 volt. Ennél néhány kisebb épület 8–12 m^2 alapterülettel létesült, miközben néhány a 18–20 m^2-t is elérte. (*3. táblázat, 49. kép*). Hasonló vizsgálat készült az ausztriai Michelstetten késő vaskori település épületeire vonatkozóan, ahol az átlag hasonló, de némileg kisebb érték, 13,4 m^2 volt.[111]

A Ráckeresztúr lelőhelyen feltárt késő vaskori épületen[112] végzett vizsgálat során megállapítható volt, hogy a 15–17 m^2-es lakótér legfeljebb 4–5 fő állandó tartózkodására lehetett megfelelő. Másképp fogalmazva ez az alapterület az ún. nukleáris család tagjai, vagyis átlagosan két felnőtt és két gyerek kényelmes tartózkodására és a háztartáshoz tartozó tárgyak elhelyezésére szolgálhatott.[113] Amint fentebb említésre került, a Kárpát-medencében a 20. század első feléig előfordultak különböző típusú és funkciójú földbe mélyített lakóépítmények. A róluk készült feljegyzések alapján hasonló lakószámmal kalkulálhatunk, miközben az újkori veremházak méretét elsődlegesen a kifűthetőség határozta meg.[114]

---

[110] Karl 1996a, 95–97.

[111] Trebsche 2010, 70.

[112] Czajlik *et al.* 2015.

[113] Timár 2010, 270–271, Fig. 13; Timár 2013, 293.

[114] Dám 1993, 133.

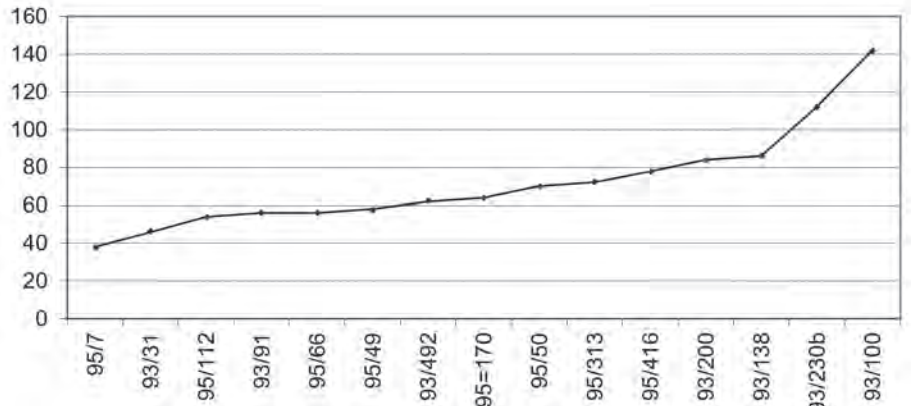

49. kép: Összehasonlító diagram az épületek tájolásáról
Fig. 49: Comprehensive diagram of the orientation of the houses

Ezekből az adatokból kiindulva, amennyiben feltételezzük a veremépítmények lakás célú használatát és egyidejű létezését, akkor a ménfőcsanaki kelta falu eddig feltárt településrészén egy időben legfeljebb mintegy 120 fő élhetett. Mindazonáltal a település lakosságszámának pontosabb megállapításához a temető és a település jövőbeni összehasonlító vizsgálatára lesz szükség.

Objektumszám	**Méret (m)**	**Terület (m^2)**
93/31	3,5 × 4,5	16
93/91	4,1 × 4,5	18,5
93/100	4,1 × 4,75	19,5
93/138	2,8 × 4	11
93/200	4 × 5	20
93/230B	3,5 × 4,5	16
93/492	3,5 × 4,5	16
95/7	3 × 4	12
95/49	4 × 5	20
95/50	3,2 × 5	16
95/66	3 × 4	12
95/112	1,5 × 3,3	5
95/170	3,5 × 4,5	16
95/313	3,5 × 4,5	16
95/416	2,2 × 3,5	8
Átlag		16

3. táblázat: Veremházak alapterülete (m^2)
Table 3: Floor area of the sunken-feature houses (m^2)
(first column: no. of feature; second column: dimensions in meters, third column: floor area in m^2)

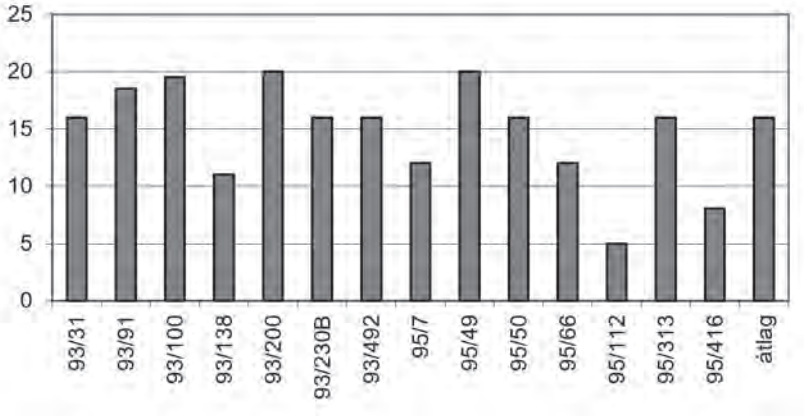

50. kép. Összehasonlító diagram a veremházak alapterületéről (m^2)
Fig. 50: Comprehensive diagram of the floor area of the sunken-feature houses (m^2)

3.1.6. Felépítmények rekonstrukciója

Mivel a régészeti ásatásokon rendszerint csak a gödörházak altalajba mélyedő részét sikerül megfigyelni, ezért az egykori épület föld fölé emelkedő részére általában csak a gödörben megfigyelt jelenségek alapján következtethetünk. Lényeges azonban hangsúlyozni, hogy a strukturális elemeknek a feltárt objektumban megfigyelhető jelenségei (úgymint az oszlophelyek megléte és helyzete vagy éppen hiánya) az építmény pusztulási és a maradványok fennmaradási körülményeiből adódóan egyáltalán nem biztos, hogy az eredeti szerkezeteket hűen tükrözik.[115] Ezt figyelembe véve az alábbiakban ismertetésre kerül a veremház felépítményének lehetséges rekonstrukciója.

3.1.6.1. Korábbi rekonstrukciós elképzelések és kutatási előzmények

A kelta gödörházak felépítményeiről kevés adatunk van. A szerves anyagból készített épületelemekre legtöbbször csak a pusztulás nyomaiból következtethetünk, ezért a rekonstruáláshoz elsősorban a gödörházhoz tartozó cölöplyukak nyújthatnak támpontot.

La Tène kori gödörházat és annak elvi rekonstrukcióját Magyarországon elsőként 1959-ben Patay Pál publikált Acsa–Papucs lelőhelyről. Patay Pál a félig a földbe mélyített, lekerekített téglalap alapú, kétcölöpös épületet viszonylag egyszerű sátortetővel képzelte el. Véleménye szerint a tetőt a ház rövidebb oldalain két ágasfa tartotta és – mivel felmenő falakra utaló nyomokat nem tapasztalt – úgy vélte, hogy ez a tető a gödör hosszanti falai mellett közvetlenül a földre támaszkodott. Elképzelése szerint az épületet fa- vagy nádtetővel fedték, és a rövidebb oldalak oromfalát feltehetően agyaggal tapasztott vesszőfonatból készítették. Ez utóbbi omladékának a lenyomatát a feltárás során vékony agyagcsíkként vélte megtalálni a gödör betöltésében. Patay Pál az egyes épületelemek egymáshoz rögzítését kötelekkel képzelte el (*51. kép 1*).[116]

Patay Pál nyomán Pusztai Rezső a lébényi ásatásnál felárt kelta gödörházakat az acsaihoz hasonló módon rekonstruálta. Ő szintén az ágasfák által tartott földre támaszkodó tetőben gondolkodott, azzal az eltéréssel, hogy szerinte a tetőt (a víz elvezetése végett) egy kis földrámpával alulról megemelték, illetve a házat körbeárkolták. A rekonstrukciónál új támpont volt, hogy az egyik gödörház rövidebb

[115] A rekonstrukció lehetőségeiről és korlátairól részletesen: Timár 2013, 293–294.

[116] Patay 1959, 42–43, 12. ábra.

oldalán sikerült megfigyelni az oromfalat tartó karók nyomait. Ezeket leszámítva az általa közölt rajz alapjaiban megegyezik a Patay-féle rekonstrukcióval (*51. kép 2*).[117]

Az 1950-60-as években a La Tène kultúra faluszerű településeinek épületeiről kialakult elképzelés hosszú időn keresztül változatlan maradt a magyar kutatásban.[118] Jól tükrözi ezt, hogy az M3-as autópálya megelőző feltárásainak eredményeit bemutató kiállítási katalógusban a Polgár–Királyérpart kelta település rekonstrukciós rajzán is a korábban feltételezett kunyhók láthatók.[119]

A hazai kutatással szemben a nyugati kutatók az 1990-es évektől már a felmenő falu veremházakban gondolkoztak. A csehországi Krinec lelőhelyen feltárt gödörházat H. Sedlačkova a föld fölé emelkedő fallal rekonstruálta. Elképzelése szerint az épület peremére a gödör beomlását megakadályozandó kettős koszorúgerendát helyeztek, amelyhez hosszában hasított deszkákat rögzítettek.[120] Ennek inspirációjára Raimund Karl az alsó-ausztriai Göttlesbrunn középső La Tène településnek gödörházait is hasonlóan, felmenő falakkal képzelte el. Különböző rekonstrukcióin egyaránt megjelent a Sedlačkova-féle koszorúgerendás deszkafal, a boronafal, illetve a függőleges deszkafal.[121]

3.1.6.2. A ménfőcsanaki épülettípusok felépítményei

Általánosságban kijelenthető, hogy a cölöphelyek esetleges hiánya (A1, A2 típus) nem jelenti szükségszerűen a felépítmény hiányát.[122] Ezen esetekben nem zárható ki a talpgerendába ácsolt vagy boronaszerkezetes felépítmény alkalmazása, igaz erre a ménfőcsanaki veremházak esetében nincs közvetlen bizonyítékunk.[123] Másrészről felvethető egy fejlődési folyamat, amely az oszlopok által tartott tetőszerkezettől a falazatra támaszkodó tetőszerkezethez vezet, úgy, hogy közben az ágasfák is eltűnnek az épületből. Ez a teória azonban, amely az építmény szerkezetének tekintetében az egyszerűbb kivitelezés felől a bonyolultabb irányába mutatna, még mindenképpen további vizsgálatokat igényel.[124] Hasonló a helyzet a rövidebb oldalak mentén egy (B1 típus), illetve két cölöplyukkal ellátott épületek (B2 típus) esetében is. Bár a megfigyelt cölöphelyek egyértelműen igazolják egy oszlopokkal alátámasztott szelemenes sátortető meglétét, de az épület konstrukciójára kevés a rendelkezésünkre álló adat. A gödörház középtengelyében egy sorban megfigyelt három cölöplyuk esetében (B3 típus) ugyancsak a sátortető használatára következtethetünk, azzal a kiegészítéssel, hogy feltehetően a tető stabilitásának megerősítése végett három cölöp tartott a szelement. A középső oszlop akár a tető megrogyását követő javításra

---

[117] Pusztai 1967, 8–9, 4. ábra.

[118] Nováki 1961; Goldman 1971; Horváth 1972; Horváth 1978; Horváth 1983; Gábler 1981; Gábler 1982; Gábler 1991; Kriveczky 1991; Gábler 1991a; Cseh 1993; Horváth 1996; Németh P. 1996; Cseh 1999; Cseh 2001; Almássy 2001; Almássy 2001a; Ilon, Oross & Molnár 2001; Rózsás 2002; Gál 2002; Honti *et al*. 2002; Horváth *et al.* 2003; Hellebrandt 2006.

[119] Szabó, Guillaumet & Kriveczky 1997, 81. kép.

[120] Sedlačková 1990, Abb. 2b.

[121] Karl 1996a, Abb. 107–112. Hasonló rekonstrukció később Michelndorf lelőhelyről is készült. Kalser 2008, Abb. 5–6.

[122] A problémáról részletesebben: Timár 2007, 204–205.

[123] Az újkori veremházak esetében arra is volt példa, hogy a tetőszerkezet olyan konstrukción támaszkodott, amelynek egyetlen eleme sem volt a talajba mélyítve. Ezt a primitív konstrukciót úgy kell elképzelni, hogy a tetőgerendák a földbe ásott verem függőleges falán kívül, a talajszintre vízszintesen fektetett talpgerendához kapcsolódtak, vagy közvetlenül a talajszinten támaszkodtak. Utóbbi esetben a tetőgerendákat csak olyan kis mértékben ékelték a talaj felső rétegébe, amely például régészeti módszerekkel csak nehezen lenne kimutatható. A 20. század elején még számos olyan épület került dokumentálásra, ahol a veremházak fa alkotóelemeit csak a szükséges és elégséges mértékben, vagyis alig 5–10 cm mélyen szúrták a talajba (Makkay 1999, 39–40). Amennyiben a vaskorban is készültek hasonlóan primitív épületek – és miért ne készülhettek volna –, akkor azok régészeti megfigyelésének lehetősége erősen korlátozott.

[124] Timár 2010, 267–268.

is utalhat. A középtengelyben található három cölöphelyre merőlegesen elhelyezett negyedik (B4 típus) esetében már Horváth László is felvetette egy esetleges belső osztófal használatának lehetőségét.[125] Ez elvileg lehetséges, de Ménfőcsanakon erre más adatunk nincs. A Ménfőcsanakon feltárt 95/170. objektum esetében a háromcölöpös középtengely mellett az egyik sarokban negyedik cölöplyuk is volt (B5 típus), amelynek szerepe valószínűleg a tető alátámasztása lehetett. Hasonló figyelhető meg a 95/313. objektum (B6 típus) esetében, ahol az északi sarok mellet, egymástól azonos távolságra található cölöpök rendeltetése talán az épület ezen részének pl. a bejárat kialakítása érdekében történő megerősítése lehetett. A hosszanti oldalán kettő, illetve négy cölöppel megerősített kétcölöpös konstrukció (B7, B8 típus) pedig, akár a Hochdorf-i ház esetében felvázolt, zsilipszerűen csapolt faszerkezetű[126] vagy a Horváth László által elképzelt vesszőfonatos falra is utalhat.[127]

Az esetlegesen felmenő fal készítésénél minden bizonnyal fát vagy vesszőfonatot alkalmaztak. A római kori épületek esetében megfigyelt vályogtéglák,[128] akárcsak a ráckeresztúri La Tène kori veremháznál feltételezett agyagfalazat[129] használatára a ménfőcsanaki veremházak esetében nincs bizonyíték.

A ménfőcsanaki 93/31. objektum bontása során megfigyelt rétegtani adatok egy új lehetőséget nyújtanak a La Tène kori gödörház egykori felépítményének rekonstruálására. Ebből a szempontból a legnagyobb jelentőségű a metszetek oldalában látható, a vízszintes rétegeket lezáró, függőleges helyzetű, egyöntetűen humuszos betöltésű jelenség volt (*14. kép i*). Ennek létezése alapján logikusan feltételezhetjük, hogy a veremház gödrének falai mentén szerves anyagból készült határoló-elem, pontosabban „fal" volt, amely az épület pusztulása során előidézte a jelenlegi rétegtani szituációt. A veremház gödre és a „fal" közötti rész minden bizonnyal már az építés során a gödör pereméig feltöltésre került, a belső, vízszintes rétegek pedig az épület tönkremenetele során alakultak ki. A „belső fal" célja minden bizonnyal az építmény stabilitásának megerősítése volt, mivel masszív négyzetes kazettát formálva megakadályozta a gödör oldalának beomlását. Ez a megoldás azonban nem példa nélküli az építészet történetében. A magyar népi építészetben a téli hajlékként is használt állandó épületeknél, minden esetben szilárd favázas szerkezettel, ún. koszorúgerendával biztosították a tető szilárdságát. Emellett a gödör falát gyakran a koszorúgerendához rögzített karók közé font vesszővel vagy nádfonattal biztosították. A gödör fala és a ház fala közötti üreget pedig rendszerint földdel vagy szerves anyaggal (szalmával stb.) töltötték ki.[130] A fentiek alapján számos jel utal arra, hogy ez a magyar népi építészben alkalmazott körkörös teherordó elem már a kelta veremházak esetében megjelent a Kárpát-medencében. Lényegében egy olyan alapvető szerkezeti rendszernek tekinthető, amely különösebb kompromisszumok nélkül alkalmas lekerekített sarkú téglalap alakú épületek lefedésére. Nagy hátránya viszont, hogy a szemben lévő tetősíkok szarufáinak összekötése nem mindig lehetséges, így olyankor a falazatnak kell fölvennie a vízszintes erőket, amelyek a falak felső síkján átadódnak.[131]

A fentiek fényében a ménfőcsanaki 93/31. objektum épületének készítésének folyamata a következőképpen rekonstruálható (*51. kép 3*): az építők először egy megfelelő méretű, alakú és mélységű, egyenes aljú gödröt ástak. Ezt követően a gödörben elkészítették az épület későbbi felmenő falát alkotó boronafalazatot vagy a gödör pereménél a fentebb említett koszorúgerenda- és vesszőfonat-konstrukciót. Ezzel

---

[125] Horváth 1987, 66.

[126] Bader 1999, 230–233.

[127] Horváth 1987, 66.

[128] Szőnyi 1996, 259–256; Makkay 1999, 14. jegyzet.

[129] Timár 2010, 267.

[130] Dám 1981, 11–12.

[131] Timár 2010, 265–266.

egyidőben kialakították a tetőt tartó cölöpök helyét, majd az épület bejárati részét. Szinte biztos, hogy ezen a ponton, akárcsak a tető bonyolultabb szerkezeténél csapolásokat is alkalmaztak. Kérdéses azonban, hogy a tetőt tartó oszlopokat milyen módon rögzítették oldalfalhoz –egyáltalán rögzítették-e azt. A fakeret elkészítését követően a gödör oldala és a rönkfal közé – amint az a régészeti metszetekben is megfigyelhető volt – humuszban gazdag talajt döngöltek. Ezzel az „alapozással" biztosították a gödörház oldalának stabilitását, ami megakadályozta a csapadékvíz betörését, másrészt pedig jó hőszigetelő volt.[132] Az objektum betöltésében talált csekély mennyiségű deszka- és gerenda-lenyomatos paticstöredék arra utalhat, hogy a fal talajszint feletti részét a jobb szigetelés végett agyaggal tapaszthatták, védve a fát a környezeti hatásoktól, kártevőktől (*52. kép*). A tetőt minden bizonnyal náddal vagy fazsindellyel fedték, hisz ezek alapanyaga szinte korlátlanul rendelkezésre állhatott a közeli folyók ártéri erdeiben. A magyar népi építészetben végzett megfigyelések alapján a veremházak fedésére a legtöbb esetben a tetőszerkezet vázára sűrűn egymás mellé helyezve vastag, hasított karókat tettek. A karók egyrészt a szelemenre, másrészt egyszerűbb konstrukciók esetében közvetlenül a földre, bonyolultabb épületek esetében a koszorúgerendára támaszkodtak. A tető favázát szalmával, náddal, szőlővenyigével vagy más növényi anyaggal fedték, majd ezt követően gödörből kitermelt földdel 20–30 cm vastagon befedték. Főleg homokos, laza talajú területeken gyakori volt a földtető gyeptéglával való fedése. A tető és a fal belső oldalát a tűz elleni védekezés miatt minden esetben agyaggal tapasztották.[133]

Mindazonáltal egy veremház hosszabb folyamat eredményeképpen válik régészeti jelenséggé, vagyis betemetett gödörré. Ez a folyamat magában foglalja a szerkezeti elemek pusztulását és a negatív struktúrák betemetődését, amelyek részben párhuzamosan is végbemehetnek. A tönkremenetel alapvetően három módon kezdődhet el: az épület elhagyását követő spontán korhadási folyamat során, az épület felgyújtásával és leégésével vagy az épület lebontásával.[134]

A ménfőcsanaki 93/31. objektum esetében néhány régészeti adat az épület pusztulására vonatkozó megállapításokat tesz lehetővé. Mindenekelőtt ki kell jelenteni, hogy a faszerkezet elenyészése – vagyis a feltárás során ennek meg nem figyelhetősége – elsősorban a Kárpát-medence talaj és klimatikus viszonyaival magyarázható. Ebből adódóan a felépítmény szerves anyagból készült elemeinek in situ megfigyelésére nem volt lehetőség. Ugyanakkor a gödörház rövidebb oldalai mentén (*14. kép c, d*) rétegben megfigyelt, erősen égett agyagrögök a tapasztott oromfal omladékai lehetnek.

Úgy tűnik, hogy az épület esetében a leégés ténye valószínűsíthető, de egy esetleges katasztrófa közvetlen nyomai, vagyis a bent égett háztartási eszközök, egész edények maradványai stb. a jelen esetben hiányoznak a régészeti leletek közül. Ugyanakkor padlón (*14. kép m*) több helyen megfigyelhetők égésnyomok, a padló feletti vékony fekete kormos réteg (*14. kép g*), illetve az e fölötti égett agyagszemcsékkel és faszénnel kevert hamus rétegek (*14. kép f, e*) arra utalnak, hogy a már használaton kívüli (értsd: háztartási eszközök nélküli, kiürített) épület tűz által pusztult el. Ez esetben nem zárható ki a szándékosság, vagyis az elöregedett épületelemekben elszaporodott kártevők elpusztítása céljából a szándékos tűzgyújtás sem.[135] Az égés következtében használatlanná vált épület gödrét később a többi háztartás tűzhelyének hamujával és szemetével töltötték fel (*14. kép b, a*), amelyek nagy mennyiségű, össze nem illő kerámiatöredéket és állatcsontot tartalmaztak rétegeket alkotva. Az épület gödrének oldalához támaszkodó fa- vagy vesszőfonat-konstrukció azonban a tűz által csak részben károsodha-

[132] Timár Lőrinc véleménye ezzel szemben az, hogy a mai Kárpát-medencei viszonyok között télen a talaj átlagosan 50–60 cm-es mélységig átfagyhat, vagyis ugyanúgy kell egy ilyen házat fűteni, mintha a felszínen lenne, igaz a falazat hőtároló képessége az utóbbinál kedvezőbb. Timár 2010, 268.

[133] Dám 1993, 139–140.

[134] Timár 2010, 261.

[135] Andraschko 1997, 113–114.

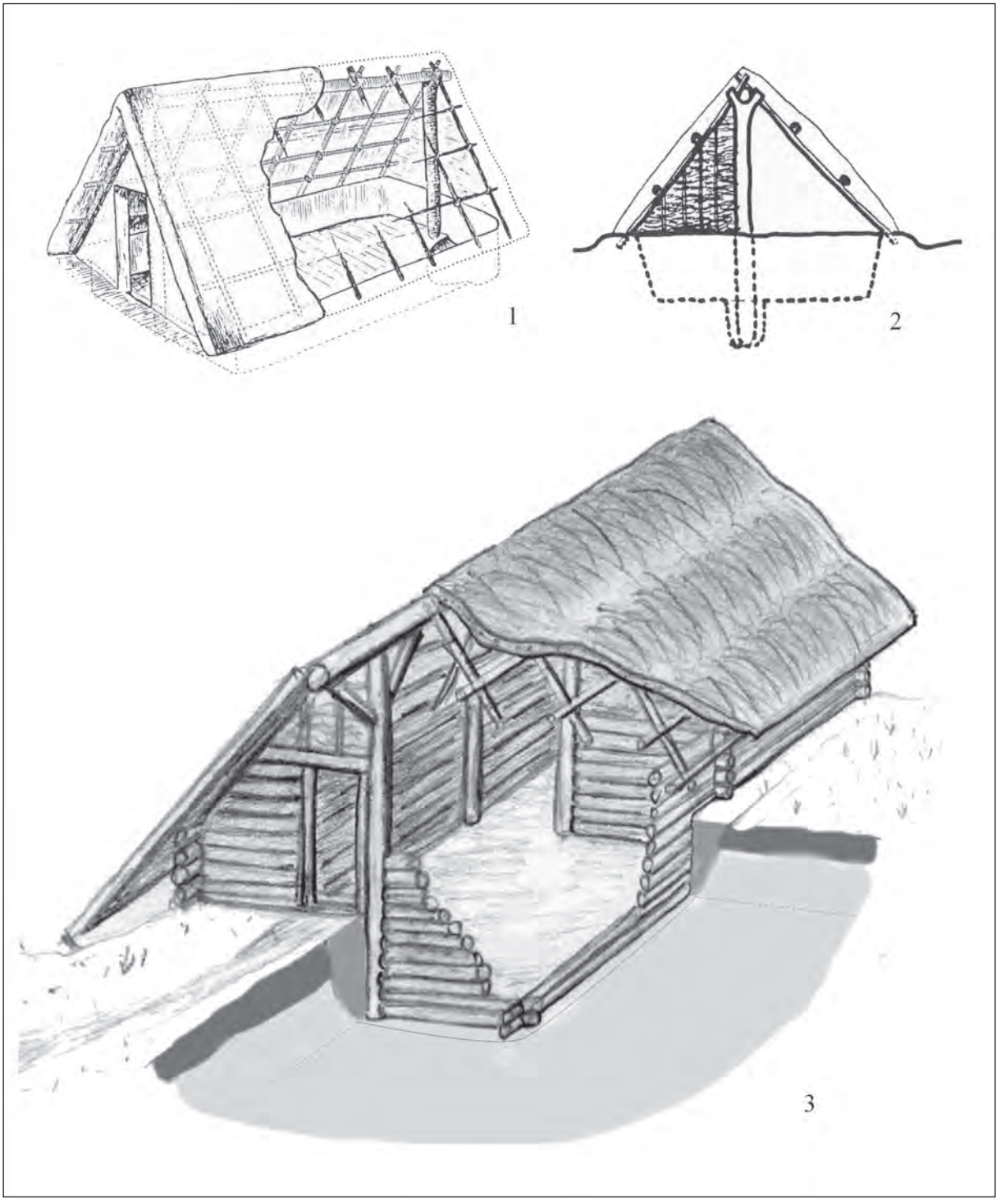

51. kép: Gödörház-rekonstrukciós elképzelések.
1: Acsa (Patay 1959), 2: Lébény (Pusztai 1967), 3: Győr–Ménfőcsanak 93/31. obj.

Fig. 51: Reconstructions of sunken-featured buildings.
1: Acsa (Patay 1959), 2: Lébény (Pusztai 1967), 3: Győr–Ménfőcsanak feature no. 93/31

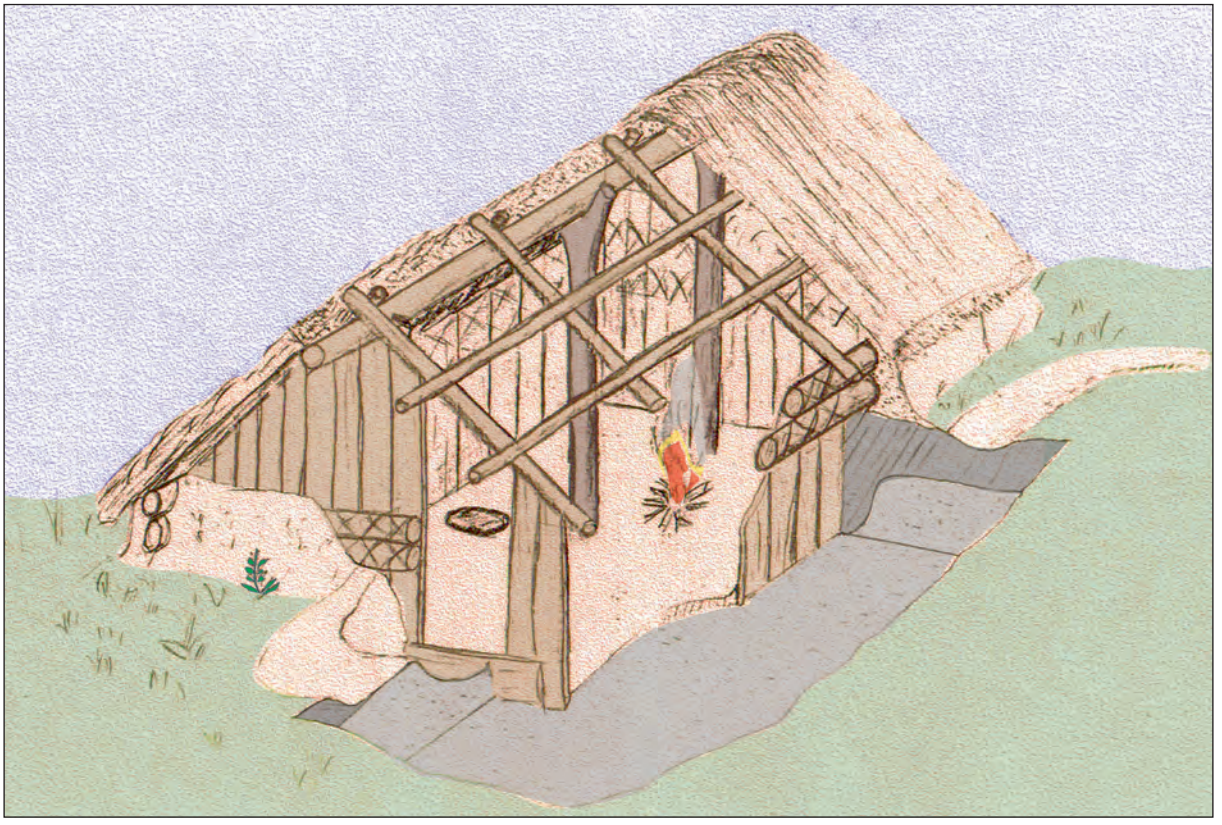

52. kép: Agyaggal tapasztott, fából készített falú, földbe mélyített épület lehetséges rekonstukciója Ménfőcsanakon

Fig. 52: Possible reconstruction of a sunken-featured house at Ménfőcsanak; wooden structure, plastered with clay

53. kép: Favágók elhagyott kunyhója a Pilisben 1950 táján (fotó: Dr. Hangay Amadé)

Fig. 53: An abandoned woodcutters' cottage in the Pilis Mountains in Hungary, around 1950 (photograph by Dr. Amadé Hangay)

tott, és annak lassú korhadására utal, hogy a hamus és a háztartási hulladékkal teli rétegek lezárásaként egyöntetűen függőleges betöltődés (*14. kép i*) figyelhető meg a gödör falai mentén a metszetekben.

A ménfőcsanakihoz hasonló oldalfalra utaló nyomokat már korábban is sikerült megfigyelni a Kárpát-medencében. Balatonmagyaród–Homoki-dűlőben, az 1. számú ház fala mentén, körbe a cölöplyukak között, egy átlagosan 15 cm széles árok futott, amely a bejáratnál megszakadt. Az árok és az objektum fala között bedöngölt homoktalaj volt. Hasonló jelenségről számolt be Horváth László a Balatonmagyaród–Kányavár 3. objektumának esetében is. Ezek alapján az ásató nem zárta ki egy esetleges faszerkezet vagy sövényfonatból készített felmenő falú konstrukció használatát.[136] Hasonló fakonstrukció nyomai ismertek Bruck an der Leitha közeléből is.[137] Fentebb már említésre került a csehországi Krinečnél feltárt gödörház alapján készült házrekonstrukció[138], és ugyancsak említést érdemel a dél-németországi Hochdorfnál vízszintesen rakott deszkafallal rekonstruált épület.[139] Legutóbb Ráckeresztúron került feltárásra vesszőfonattal rekonstruálható késő vaskori épület.[140]

3.1.6.3. Rekonstrukció: pásztorkunyhó vagy felmenő falu ház?

Amint fentebb ismertetésre került, a hazai kutatás a kelta épületek tekintetében hosszú ideig a sátortetős, szelemenes pásztorkunyhóban gondolkodott. Ezzel szemben a közelmúltban már gödör alapú, de felmenő falu házak használatát tartották valószínűnek a késő vaskor folyamán. Mivel a ménfőcsanaki 93/31. objektum esetében nagyban valószínűsíthető a felmenő fal használata, ezért az előzetes vizsgálati eredmények 2004-ben történt publikációja[141] jelentős előrelépést hozott a korábbi nézet felülvizsgálatában és új inspirációt adott a további épületkutatásoknak.[142]

Mindazonáltal Timár Lőrinc jelentős kritikát fogalmazott meg a ménfőcsanaki épületrekonstrukcióval kapcsolatban, mivel a késő vaskori veremházak esetében a gödröknek sok esetben nincsenek is geometriai értelemben tárgyalható sarkai, vagyis az oldalak találkozásai lekerekítettek. Véleménye szerint szerkezetileg lehetséges, hogy a gödör és a fölötte lévő épületrész formája nem azonos,[143] ezzel szemben az oldalfalak és a padlók nyomai alapján mégis sok esetben kiderül, hogy a fal jól követi a gödör formáját.[144] Ennek következményeként Timár Lőrinc szerint el kell vetnünk azt a rekonstrukciós rajzok által megjelenített véleményt, hogy ezek az épületek tisztán derékszögű rendszerűek lettek volna. Továbbá szerinte kérdéses, hogy a boronafalú házat miért kellett volna földbe ásni, mivel az önmagában is teljes értékű lakható épület lett volna. A néprajzi párhuzamok alapján pedig arra kell gondolnunk, hogy a házak földbe mélyítésére elsősorban a rendelkezésre álló fa hiánya vagy rossz minősége miatt volt szükség.[145] A kritikai megállapításokkal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a ménfőcsanaki épület korábban közétett rekonstrukciója egy teoretikus, de nem kizárólagos lehetőség a felépítmény konstrukciójára. Nem vitatott, hogy ettől részleteiben vagy egészben eltérő megoldás ugyancsak lehetséges. A ménfőcsanaki épületnél végzett rétegtani megfigyelések és az erre alapuló rekonstrukciós elképzelés elsődlegesen a felmenő falu épületek irányába történt előrelépés tekintetében lényeges.

---

[136] Horváth 1987, 59–61.

[137] Karl 1996, 284.

[138] Sedlačkova 1990, 16ff.

[139] Bader 1999, 230–233.

[140] Timár 2007, Fig. 25; Timár 2010, 263.

[141] Tankó 2004.

[142] Czifra 2006; Hellebrandt 2006; Veres 2008; Timár 2011; Ottományi 2009; Timár 2009; Hellebrandt 2013; Kovács 2013; Timár 2013.

[143] Timár 2007, 204–205.

[144] Erről részletesen: Horváth 1987, 75, Fig. 7/4, 79, Fig. 11/6.

[145] Timár 2007, 206.

Úgy tűnik, hogy a sátortetős földkunyhót a Kárpát-medence klimatikus viszonyai között elsősorban nyári, átmeneti szállásként és főként a transzhumáló pásztorkodásra alkalmas síkvidéki területeken használhatták.[146] Erre utal, hogy számos, kétségtelenül ilyen módon rekonstruálható kelta gödörház ismert az Alföldről.[147] Ezzel szemben a földművelő mezőgazdálkodás állandó letelepülést és stabil, a téli időjárásnak ellenálló lakóépületet igényelt. Ilyenkor a tető megemelésére mindenképpen szükség volt, mivel a csapadékos évszakokban csak így lehetett hosszú távon kiküszöbölni a tető korhadását és biztosítani az épület állékonyságát. Emellett egyértelműen le kell számolni a korábbi elképzeléssel, amely szerint a vaskori épületek konstrukciójában az ágasfa alkalmazása volt a legbonyolultabb rögzítési módszer. Az utóbbi évek kutatásai nyomán számos olyan lelet vált ismertté, amelyből egyértelműen kitűnik, hogy a vaskorban igen magas szintű famegmunkálás folyt,[148] ezért elképzelhetetlen, hogy a lakóépületek ácsolatánál ezt a tudást ne tudták volna alkalmazni. A hosszában hasított deszka és bonyolult csapolásos kötések használatára több vaskori kút kazettaszerkezete is bizonyítékul szolgál.[149]

A vaskori épületekkel kapcsolatban kísérleti régészeti megfigyelések is rendelkezésre állnak. A hamburgi egyetem kutatói egy tudományos kísérlet keretében a ménfőcsanakihoz hasonló veremházat építettek. A vaskori eszközök használatával és a feltételezett módszerek alkalmazásával számos gyakorlati tapasztalatot szereztek az építés lehetséges menetéről. Az egyik lényeges megállapítás, amelyet dendrokronológiai adatokkal is alátámasztottak, hogy az épülethez használt fákat – vélhetően a kevesebb kártevő és a kisebb nedvességtartalom miatt – főleg télen vágták ki, majd ezt követően a legallyazott, megfelelő méretre vágott rönköket hosszú ideig szárították. Ennek célja az lehetett, hogy a fa elveszítve a nedvességtartalmát később kevésbé legyen hajlamos vetemedésre. A rekonstrukciós kísérlethez hozzátartozott az is, hogy az épületet később szándékosan felgyújtották, és megfigyelték, miként ég le. Utóbb pedig feltárták, milyen régészetileg megfigyelhető nyomait maradtak. Ennek során megállapították, hogy egy vaskori gödörépület nagyon gyorsan lángra kap, és megközelítőleg fél óra alatt teljesen leég. Ennek alapján úgy tűnik, hogy tűzvész esetén a lakóknak esélyük sem lehetett használati tárgyaik kimenekítésére.[150] Ménfőcsanak kapcsán ez azért érdekes, mivel itt gyakoriak a leégés nyomai, de az előkerült leletanyagban csak szórványos töredékek dominálnak, egész edények nem kerültek elő. Vagyis a tűzvész lehetősége Ménfőcsanakon kizárható. Gondolati szinten felmerülhet egyfajta szándékosság a házak felgyújtása kapcsán, aminek célja elsősorban az elöregedett épületekben elszaporodott, ezáltal a település többi házára is veszélyt jelentő fapusztító gombák, rovarok elpusztítása lehetett. Az ilyen, a településre veszélyes épület felgyújtását pedig megelőzhette a háztartás használati eszközeinek kimenekítése.

A fentieket összegezve kijelenthető, hogy a már számos példával alátámasztott módon elkészített, felmenő falú, nagyjából 18–20 m^2 alapterületű gödörház (amelyhez akár egy hasonló méretű padlástér is tartozhatott) egy nagyobb család számára, akár a legzordabb időjárási viszonyok között is kényelmes életteret biztosíthatott. Egy ilyen épület több generációt kiszolgálhatott, és a végleges felhagyásához valószínűleg csak a fő tartóelemek korhadása, esetleges pusztulása vezetett. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a kétcölöpös egyszerű sátortetős konstrukciót végképp el kell felejteni. A funkció nagymér-

---

[146] Az Alföld magyar népi építészetéről gyűjtött 19–20. századi adatok alapján két alapvető épülettípus különböztethető meg: 1. Csak az év egy meghatározott időszakában (többnyire tavasztól nyárig) lakott, süllyesztett kunyhók. 2. Tűzhellyel rendelkező állandóan lakott épületek. (Dám 1993, 133). A néprajzi adatok alapján a pásztorok által ideiglenes szállásként használt, félig a földbe mélyített, két ágasfás, szelemenes, sátortetős kunyhó készítésének technikája elsősorban az Alföld északi peremvidékén volt elterjedt (Kovács 1964, 372).

[147] Cseh 2001a, 253; Cseh 2003, 6–7. kép.

[148] Audoze & Büchsenschütz 1989, 63–67.

[149] Leineweber 1997, 55.

[150] Andraschko 1997, 108–114.

54. kép: Földkunyhók valahol Magyarországon a 20. században (Fortepan 96133)
Fig. 54: Earth lodges somewhere in Hungary in the 20th century (Fortepan 96133)

tékben meghatározhatta egy épület típusát. Ezért különösen az Alföld északi pereme településeinek elsődlegesen pásztorkodásból élő lakói használhatták ideiglenes szállásként a primitív épülettípust. Nem zárható ki az sem, hogy a különböző funkciójú, ezáltal különböző típusú épületek akár egy településen belül is egymás mellett állhattak.[151] Amint arra számos példa ismert,[152] Ménfőcsanakon is valószínű, hogy a különböző veremháztípusok egyszerre voltak jelen a településen.

3.2. Földfelszíni épületek

A veremházak mellett a második nagy objektumcsoportot a földfelszíni cölöpszerkezetes épületek alkotják. A földfelszínre állított egykori épületekre csupán az altalajba mélyedő épületelemek, a cölöplyukak utalnak. Ugyanakkor a lelőhelyen a folyamatos mezőgazdasági talajművelés okozta bolygatás és az ebből eredő talajerózió jelentősen csökkentette az észlelés hatékonyságát. Valószínűleg számos felszíni épület nyoma már a régészeti feltárást megelőzően megsemmisült. Valószínűleg ez az oka annak, hogy csekély az olyan altalajba mélyülő cölöphelyek száma, amelyeknek egymáshoz viszonyított elhelyezkedéséből az egykori épület alakjára, méretére vagy esetleges funkciójára következtethetni

[151] Tankó 2010, Fig. 3.
[152] Horváth 1987, 65–66.

lehet. Ezekben az esetekben pedig további problémát jelent, hogy a cölöphelyekből rendkívül kevés és minimális teherbírású leletanyag került elő, vagyis az esetek többségében az épületek korát nem lehet kétséget kizáróan meghatározni. Ezt a bizonytalansági tényezőt a ménfőcsanaki cölöpszerkezetes konstrukciók vizsgálatánál mindenképpen hangsúlyozni kell, mivel a datálás gyakran néhány, sokszor csak anyagában jellegzetes kerámiatöredéken alapul.

3.2.1. Négyszögletes, cölöpszerkezetes épületek

A négyszögletes földfelszíni cölöpépületek Európa-szerte általánosan elterjedtek voltak a La Tène kor folyamán.[153] Ezzel szemben ilyet a Kárpát-medence késő vaskori településein eddig csak elvétve sikerült megfigyelni.[154] A Sopron–krautakeri településen egy fazekaskemence fölött és mellett állt egy négy-, illetve egy nyolccölöpös földfelszíni épület, továbbá egy késő keltának meghatározott, kilenccölöpös épület ismert Kelet-Magyarországról, Sirok–Akasztómályról.[155] E tekintetben különösen szerencsés szituáció volt megfigyelhető a burgenlandi Göttlesbrunn lelőhelyen, ahol a csoportokban elhelyezkedő gödörházak között, több földfelszíni cölöpszerkezetes épületet sikerült megfigyelni.[156] A cölöplyukak egymáshoz viszonyított elhelyezkedése alapján Ménfőcsanakon az alábbi késő vaskori földfelszíni épülettípusok fordulnak elő (*48. kép C1–C3*):

– C1 típus: négycölöpös konstrukció. Tipológiailag azonos: Karl 1a;
– C2 típus: hatcölöpös konstrukció. Tipológiailag azonos: Karl 2a;
– C3 típus: hétcölöpös konstrukció;
– D típus: kör alapú épület.

A magyar népi építészetben a földfelszíni cölöpszerkezetes épületeket elsősorban gazdasági funkcióra használták. Ezek elsődleges célja a jószág, illetve a takarmány naptól és csapadéktól való védelme volt.[157]

A kevés rendelkezésre álló adat nem teszi lehetővé a felépítmény közelebbi meghatározását, így mind a négy, mind hatcölöpös épületek esetében csak a cölöpök helye a biztos, ami gyakorlatilag tetszőleges számú és típusú rekonstrukciót eredményezhet.[158] Másrészt a felszíni terménytárolókkal kapcsolatban megjegyzendő, hogy ezeket számos praktikus szempont miatt (pl. kártevők távoltartása és a talajnedvesség elleni védekezésül) gyakran minden alapozás nélkül (tehát a régészet számára láthatatlanul) talpfára, kövekre vagy egyszerűen a földfelszínre állították.[159]

---

[153] A négy cölöpön alapuló földfelszíni épületek teljesen általánosak a Franciaországban feltárt La Tène kori településeken (például Dechezlepretre *et al.* 2000, 328–330; Chevriers „La Plaine du Marais", Verberie „La Plaine-de-Saint-Germain": Malrain 1994, Fig. 9–10; Fémolant & Malrain 1996, Fig. 11, 16 és 21). Ezen túl számos példa ismert délnémet (Wieland 1999, 34–39) és osztrák területekről is (Karl 1996a, 119–126).

[154] Az ásató régész meghatározása, leletanyag nem került publikálásra. Hellebrandt 1999, 168–169.

[155] A kemence és a cölöpszerkezetes épület kapcsolata az ásatási felszínrajz alapján szembetűnő, mégis a kultúrréteg, illetve a datáló anyag hiánya csak feltételezhetővé teszi a keltezést. Jerem 1984a, 88, Fig. 1.

[156] Karl 1996, 284–295.

[157] Kovács 1964, 371–372.

[158] Például: Kalser 2008, 18–21, Abb. 7–12.

[159] Füzes 1984, 142–200.

3.2.2. Kör alapú, földfelszíni épület

A ’D’ típusként meghatározott kör alapú épület (93/88. objektum) Közép-Európa La Tène korában egyelőre egyedinek tekinthető. A nyugati szakirodalom által *ring groove timber house*ként elnevezett hasonló házak elsődlegesen Nagy-Britanniában elterjedtek, de az utóbbi időben néhány példánya már Franciaország normandiai partvidékén is előkerült.[160]

A kevés adat alapján azonban egyelőre nem világos, hogy a ménfőcsanaki kör alapú épület, régión belüli egyedisége, egy esetleges észak-atlanti eredetre utalhat, vagy a keleti La Tène kör településeinek általános kutatatlanságából fakad.

Korábban felvetődött az elméleti lehetőség, hogy a veremházak alapvetően csak bizonyos tevékenységek vagy raktározás céljaira szolgáltak, és a népesség nagy része felszínen álló épületekben lakott. A teória alapja, hogy a felszíni épületek akár nyom nélkül is eltűnhettek, hiszen a talpgerendás, favázas épületeket elég a puszta földre vagy néhány nagyobb kőre rakni.[161] Ez azt jelentené, hogy a veremházak olyan önálló épülettípusokat képviselnek, amelyeknek nincs felszíni megfelelője. A feltevés azonban jelenlegi ismereteink alapján nem bizonyítható, mivel például a Sajópetriben feltárt település 41 azonosított épülete közül csak egy volt felszínen álló[162], és annak ellenére, hogy sem az egyidőben használatban lévő házak, sem a pontos demográfiai adatok nem ismertek, a településhez tartozó temetőből előkerült 90 sír[163] arra utal, hogy Sajópetrin nagyságrendekkel több épület aligha lehetett.[164]

3.3. Gödrök, kutak

A gödörházak és a földfelszíni épületek mellett a harmadik legnagyobb számban feltárt jelenségtípust a különböző méretű gödrök jelentik. Funkciójukat tekintve a késő vaskorban megkülönböztethetőek, agyagnyerő, munka és tároló gödrök, illetve részben ide sorolhatók a víz nyerését szolgáló kutak. [165]

Ménfőcsanakon a 95/35., 95/71., 95/317., 95/322. és 95/364. objektumok funkciójukban meghatározhatatlan, egyszerű, ovális vagy kerek, többnyire sekély, egyenes vagy íves aljú gödrök voltak. Ezek az objektumok leletanyagban szegények voltak.

3.3.1. Kutak

A késő vaskori település délnyugati felében (ahol a terület egyébként is mélyebb fekvésű) a 95/116-117., 95/120., 95/122., 95/129. objektumok kútnak meghatározható régészeti jelenségek. A ménfőcsanaki római kori kutakról már számos tanulmány született,[166] azonban a kelta kutakra eddig kevés figyelem irányult. Utóbbiak alakja nagyjából kerek vagy enyhén ovális, és függőleges aknával rendelkeznek. Az átlagos átmérő 120–150 cm. A szájrész általában tölcséres, de ezt a tönkremenetel során bekövetkezett

---

[160] Ezek, akárcsak a ménfőcsanaki objektum, körárkos alapozásúak, több helyütt cölöpalapozás is megtalálható (Dechezlepretre *et al.* 2000, 325–327). Máskor alapárok nélkül, de ugyanígy kör alakban elhelyezkedő cölöphelyekkel: Poses „Sur la Mare”, Etaimpuis „La Briqueterie” (Dechezlepretre *et al.* 2000, 334–335); Le Grand Paisilier (Nilesse 1994, 284–285, Fig.7.3); Verberie „La Plaine-de-Saint-Germain” (Fémolant & Malrain 1996, Fig. 21).

[161] Timár 2007, 203.

[162] Timár *et al.* 2007, 86.

[163] Szabó, Guillaumet & Vitali 2006, 223.

[164] Timár 2010, 268; Timár 2013, 292.

[165] Karl 1996a, 112–117.

[166] Szőnyi 1995, 218; Szőnyi 1996, 252–253; Vaday 1995, 187–198; Vaday & Grynaeus 1996, 115–124; Szőnyi 2003, 141–158; Vaday 2003a, 26–68; Merkl & Ilon 2012, 53–56.

beomlás is okozhatta. A kútként meghatározható 95/116. objektumhoz kapcsolódóan hozzá tartozó ún. előgödör (95/117. objektum) is megfigyelhető. A kutakban valószínűleg fabélés volt, de ennek nyoma legfeljebb elszíneződésként jelentkezett a feltárás során. Az eredeti fakonstrukció csak a 95/129. objektumban maradt meg, amelynél megfigyelhető volt, hogy a hosszában hasított, durván megmunkált deszkákat egyszerű csapolással illesztették egymáshoz.[167]

A kutak keltezésénél komoly problémát jelent, hogy betöltésükből általában kevés és a datálás szempontjából csekély teherbírású leletanyag került elő. A leletek hiánya rövid ideig való használatra és a folyamatos karbantartásra egyaránt utalhatnak. A betöltésből előkerült leletek pedig legfeljebb csak a kút használatának befejezéséhez nyújthatnak hozzávetőleges támpontot. Nem zárható ki az sem, hogy egyes kelta kutakat a császárkorban újra kitisztítottak és tovább használtak.

A kutak használatának megszűnése kétféleképpen következhetett be: feltöltötték vagy beomlott. Előbbire példa a 95/117. objektum, ahol a 'B-A' metszeten jól látszik, hogy betöltésekor még részben állhatott a kút bélésének faszerkezete. Erre utalhat az 'a' és 'd' rétegek közötti függőleges határvonal is. Ugyanakkor a 95/120., 95/122., 95/129. objektumok metszetében megfigyelhető jellegzetes rétegződés egyértelműen természetes talajbemosódás eredménye. A kutak betöltésének tömörödése valószínűleg a római korban sem fejeződött be, ez lehet a magyarázat arra, hogy a legfelső réteg sok esetben római kerámiát tartalmaz.

3.4. Árkok

A ménfőcsanaki lelőhely feltárása során számos árok, összefüggő bonyolult árokrendszer került feltárásra. A metszetek alapján sok esetben következtethetünk azok karbantartására, feltöltődésére és megújítására, ami hosszú idejű használatra utalhat. Máskor a korábbi árokrendszert egészítették ki, vagy módosították annak irányát. Mindez bonyolult rendszert alkot, és az árkok egymáshoz való relatív helyzete sok esetben nehezen vagy egyáltalán nem értelmezhető. Másrészt a folyamatos karbantartás miatt viszonylag kevés és a datálás szempontjából alig teherbíró leletanyag került elő ezekből a régészeti jelenségekből. A lelőhelyen általában is megfigyelhető egy nagyszabású római kori tereprendezés, amelynek eredményeképpen néhány késő vaskori árok feltöltésre, néhány pedig megújításra került, vagyis ezek az árkok a betöltésébe került római leletek által „megfiatalodtak". A római kori tereprendezés vagy „újrahasznosítás" néhány gödörház (pl. 93/100, 93/200. objektumok) felső rétegeiben ugyancsak kimutatható. Amíg azonban a veremházak esetében a jól dokumentált stratigráfia és az előkerült teherbíró leletanyag megalapozza a késő vaskorra való datálást, addig az árkok kevés, többnyire jellegtelen kerámiatöredékei erre kevésbé alkalmasak. Az árkok keltezési problémájának végső megoldását a római kori leletanyag teljes feldolgozása után remélhetjük.

Itt csak az a két árok kerül bemutatásra, melyeknél az ásatók már a feltárás során nagy biztonsággal meg tudták állapítani azok La Tène kori voltát. Vagyis a 93/136. és a 95/104. objektumoknak nagy valószínűség szerint volt egy olyan fázisuk, amelyet már a vaskor folyamán kialakítottak.

A ménfőcsanaki árkok szerkezete arra enged következtetni, hogy ezeknek kettős funkciójuk volt. Egyaránt biztosíthatták a csapadékvíz elvezetését, és bizonyos területek (karám, udvar stb.) lehatárolását. E kettős szerepre leginkább a sánc-árok kombináció a legalkalmasabb. Az árkok széles volta, többszörös megújítása nem valószínűsíti a fa-paliszádként való használatát. Az árkok, illetve a lehatárolt területek funkciója a településkép tárgyalásánál kerül kifejtésre.

[167] Az eredeti faszerkezet maradványai többszöri kísérlet ellenére sem voltak fellelhetők a múzeum raktárában. A fa korának meghatározásához dendrokronológiai vizsgálat nem készült. A datálás a betöltésből előkerült kerámiatöredékeken alapul.

4. A régészeti leletanyag

4.1. Edényművesség

4.1.1. Az osztályozás szempontjai

4.1.1.1. Kutatási előzmények

Hunyady Ilona 1942–1944-ben, majd 1957-ben kiadott, máig alapvető köteteiben foglalta össze a Kárpát-medence addig ismert kelta leletanyagát és készítette el a tárgyak tipológiai és kronológiai rendszerezését.[168] A monográfia tudományos jelentőségét jelzi, hogy a három kötet számos vaskori régészeti lelet máig egyetlen forrása, megállapításai pedig a mai napig hatással vannak a hazai kutatásra.[169] Figyelembe kell azonban venni, hogy Hunyady Ilona kutatási eredményei ma már több ponton túlhaladottnak számítanak.[170] Fontos kiemelni például, hogy a Richard Pittionitól átvett, majd Hunyady Ilona által továbbgondolt és alkalmazott kronológia ma már nem fogadható el. A részletes kritikától itt eltekintve, a problémát röviden úgy lehet összefoglalni, hogy a La Tène B fázis belső tagolása Közép-Európában a második világháború idején még nem volt világos. Ez okozta, hogy a La Tène B1 és főleg a La Tène B2 fázis jellegzetes tárgytípusai nagyrészt a La Tène C leletek közé kerültek. Az abszolút dátumok tekintetében pedig Hunyady Ilona a La Tène B fázist a Kr. e. 380 és 300 közé – vagyis mindössze 80 éves időszakra – helyezte, miközben a La Tène C fázist indokolatlanul korai dátumig vitte fel. Ugyanakkor ennek problémáját ő még nem láthatta, mivel az 1940-es években rendelkezésre álló adatok még sem az ellentmondások felfedését, sem megoldását nem tették lehetővé. Így állt elő az a helyzet, hogy Hunyady Ilona rendszerében a korai és középső La Tène periódus leletei keverednek, és ezért megállapításait ma kellő körültekintéssel kell kezelni. Ezt az óvatosságot azon kutatók következtetéseinél is fenntartani javasolt, akik Hunyady Ilona publikációjára kritika nélkül hivatkoznak.[171] Tény, hogy a Hunyady-féle szisztémából fakadó konfúzió

---

[168] A grófi származású Hunyady Ilona – aki mellesleg elismert zongoraművész is volt – fizetéstelen tanársegédként dolgozott a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem Érem és Régiségtárában, vagyis a mai Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészettudományi Intézetének elődjénél. Hunyady Ilona aprólékos részletességgel gyűjtötte össze, és a kor színvonalát meghaladó módon rendszerezte a Kárpát-medence addig ismert régészeti leleteit, valamint a találásuk körülményeire vonatkozó adatokat. A teljesség igényével tárgyalta az egyes tárgytípusokat, a régészeti adatokból levonható következtetéseket pedig a keltákra vonatkozó ókori források fényében értékelte. Feldolgozását ma sem mellőzhető monográfiában tette közzé. Édesapja, a kéthelyi gróf Hunyady József örökös felsőházi parlamenti képviselő, hithű királypárti politikus, aki IV. Károly korábbi szárnysegédje volt. A trónjától megfosztott király mellett a későbbiekben is kitartott. A grófi család IV. Károly halálát követően az anyagi nehézségekkel küzdő Zita királyné és a királyi gyermekek legfontosabb magyarországi segítője és támogatója lett. Eközben Hunyady Ilona tudományos munkásságának tragikus módon a második világháború vetett véget. A Hunyady család kéthelyi kastélyát honvédkórháznak ajánlotta fel, amelyet később több bombatalálat ért. A családot ért tragédiák és a háborút követően megváltozott politikai viszonyok miatt a Hunyadyak életben maradt tagjai emigrálni kényszerültek. Így alakult, hogy Hunyady Ilona tudományos kutatásait végül nem fejezhette be. A háborús borzalmak és a családját ért tragédiák hatására Hunyady Ilona a katolikus Rózsakeresztes Rend tagjává lett, karitatív tevékenységéért pedig később a Máltai Lovagrend tiszteletbeli tagjának választották. Hátrahagyott jegyzeteinek könyvbe rendezését végül egykori gyakornoka, Bónis Éva fejezte be, a leletanyag és a lelőhelyek leírását, vagyis Hunyady Ilona művének harmadik kötetét pedig 1957-ben a Régészeti Füzetek 2. számában adta közzé. – Hunyady 1944; Hunyady 1957; Tankó 2019, 159–160.

[169] A Hunyady Ilona által elkészített és végül három önálló kötetben kiadott összegzés széles áttekintést adott a Kárpát-medence kelta lelőhelyeiről és régészeti leleteikről, valamint azok történeti összefüggéseiről. Az eredetileg német nyelven tervezett kötet a második világháború viszontagságai között végül csak magyarul és három részre bontva jelenhetett meg. Valószínűleg a magyar nyelvű kiadás eredményezte, hogy Hunyady Ilona megállapításai csupán csekély nemzetközi figyelmet kaptak, és elsősorban a hazai kutatás irányait határozták meg. – Ďurkovič *et al.* 2018, 104–111.

[170] Szabó 2009.

[171] Legutóbb pl.: Hellebrandt 1999, 28–30; Maráz 2008.

még közelmúltban is érzékelhető volt a magyarországi kelta kutatásban.[172] Ezt a jelen feldolgozás kapcsán azért kiváltképp fontos hangsúlyozni, mivel a kelta kerámialeletek tipológiájának és kronológiájának meghatározásánál több alkalommal lesz szükséges visszatekinteni Hunyady Ilona művéhez.

A kutatástörténet szempontjából ugyancsak érdemes megemlíteni Patay Pál 1963-ban publikált cikkét. Ez a hazai La Tène kerámiakutatás első önálló tanulmánya, amelyben a szerző a rácalmási és jutasi temetőkből származó, jellegzetes pecsételt díszű edények alapján meggyőzően körvonalazta egy késő vaskori fazekasműhely működési területét.[173]

Ugyancsak lényeges – bár a most vizsgált kerámiaanyag szempontjából csekély kapcsolódása van – az első teljességre törekvő késő vaskori telepfeldolgozás: Bónis Éva publikációja a Gellérthegy oppidum, valamint a Tabán fazekastelep ásatásairól 1969-ből. Ebben a szerző az antik régészetben alkalmazott módszert a vaskori anyagra Magyarországon elsőként átültetve vizsgálta a kerámialeleteket. Az alkalmazott módszer lényege, hogy anyag, készítési technológia és a felületkezelés alapján (pl. vörös-fehér festésű, szürke fényezett, fésűzött grafitos és kézzel készült) próbált meg csoportokat elkülöníteni. Ez akkor jelentős előrelépésnek számított, mindazonáltal a készítéstechnológiai csoportoknak a formatipológiával való összekapcsolása egy némileg szubjektív és ellentmondásos rendszert eredményezett. Ettől függetlenül, Bónis Éva munkája ma is alapvetőnek számít, és meghatározónak tekinthető a hazai késő La Tène kor és a kerámialeletek nemzetközi kutatásában.[174]

Az 1960-as évek elejétől új irányzat bontakozott ki a késő vaskor kutatásában. A német-osztrák kutatók ugyanis egyre nagyobb figyelmet fordítottak a késő vaskori kerámia tipológiai vizsgálatára. A vasfüggönytől nyugatra a késő vaskori kerámialeletek feldolgozásának és közreadásának alapjait az 1971-ben megjelent Manching monográfiájával Volker Pingel fektette le.[175] Az általa kidolgozott rendszer a magas (*Hochform*) és alacsony, széles formák (*Breitform*) elkülönítésén és további osztályozásán alapul.[176] Annak ellenére, hogy Volker Pingel tipológiai rendszerét a késő La Tène kerámiákra dolgozta ki, az általa meghatározott irányelveket a későbbiekben több korai és középső La Tène település kerámiaanyagának feldolgozásánál sikeresen adoptálták.[177] A kerámiakutatás szempontjából lényeges utalni Irene Kappel ún. *Graphitton*-monográfiájára, amely a manchingi grafitos kerámialeletek közreadásán kívül európai anyaggyűjtésen alapult és – egyebek mellett – számos magyarországi leletre vonatkozó megállapítást is tartalmazott.[178]

Az elkövetkezőkben Frank Schwappach munkái[179] adtak új inspirációt a kora La Tène kerámia kutatásának. Ő rámutatott, hogy az egyes időszakokra jellemző formáknak genealógiájuk van, vagyis a legtöbb edénytípusnak ún. előképe és utóélete is van. Másképp fogalmazva, az egyes formák nem voltak állandóak, hanem az esztétikai és funkcionális elvárások hatására folyamatosan változtak. Ez azért lényeges, mivel erre az elméletre alapozva időhorizontokon átnyúló formai variációsorokat lehet kimutatni az egyes típusokon belül. Frank Schwappach nézeteit a lencse alakú palackok és az s-profilú tálak formai fejlődésének felvázolásával támasztotta alá.[180] Fontos azonban megjegyezni, hogy Frank Schwappach nem dolgozta ki kellő részletességgel elméletét, és a következtetéseit csak kevés, szubjek-

---

[172] A problémáról: Szabó 2009.

[173] Patay 1963, 64–68.

[174] Bónis 1969.

[175] Pingel 1971.

[176] Pingel 1971, 4–18.

[177] Pl.: Hopp 1991, 16–33; Brand 1995, 24–50; Röder 1995, 13–51; Kalser 2008, 23–30; Zeiler 2010, 66–87.

[178] Kappel 1969.

[179] Schwappach 1971; Schwappach 1975; Schwappach 1979.

[180] Schwappach 1975, 109–136.

tíven válogatott, és elsősorban a formai fejlődési sorba illeszkedő adatokra alapozta. Olyan leleteket pedig, amelyek nem illettek az általa felvázolt teóriába, nem vett figyelembe. Magyarországon tőle függetlenül, hasonló következtetésre jutott Szabó Miklós, amikor a Kárpát-medence késő vaskorát áttekintő művében a kelta edénytípusokat tárgyalta,[181] Frank Schwappach kerámiafejlődés-elmélete azóta más típusok esetében is bizonyításra került.[182] Ludvig Pauli a dürrnbergi sírleletek feldolgozásánál a helyi kerámia fejlődését elsősorban a profil és a perem változása alapján vizsgálta. A jól datálható sírokból vett példák alapján rámutatott arra, hogy a dürrnbergi temető D és A fázisára elsősorban az egyszerűbb formák, míg a B fázisra a tálak és fazekak nyakán gyakorivá váló vízszintes bordák, árkolások, vagyis a kidolgozottabb profilok voltak jellemzőek.[183]

A következő évtizedekben a kelta kerámia kutatása elsősorban az edényeken megfigyelhető díszítésekre és plasztikus ábrázolásokra fókuszált. Több tanulmány foglakozott az edényeken található pecsétlenyomatokkal és az elterjedésük alapján lokalizálható regionális fazekas hagyományokkal.[184] Készült például összefoglalás a kelta agyagkantharoszokról és díszítéseikről.[185] Jelentős cikkek születtek az zoo- és anthropomorph edények művészetéről, elterjedéséről és kronológiai helyzetéről.[186] Nem utolsó sorban összefoglalásra került a késő La Tène vörös festésű kerámia Kárpát-medencei problémája és elterjedése.[187]

Az 1990-es években több jelentős La Tène kori település feldolgozása és publikálása történt meg. Volker Pingel által lefektetett tipológia rendszert[188] alapként felhasználva került sor az Alsó-Rajna-vidéki lelőhelyek telepkerámiájának vizsgálatára.[189] Ezt a modellt továbbfejlesztve készült el a dürrnbergi ásatások telepkerámiáinak feldolgozása is.[190] Utóbbi legfőbb jellemzője, hogy a tipológiai osztályozás alapja az edény összetettsége, vagyis hogy egy, két vagy három részből álló forma-e.[191] Ezzel kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy ez a tipológiai megközelítés némely típus esetében indokolatlan elkülönítést, máshol pedig ellentmondásos átfedéseket eredményezett.

A magyarországi késő vaskor településeinek kutatását elsősorban az oppidumok és erődített települések kis felületű, főleg szondázó jellegű feltárásai jellemezték.[192] A Kárpát-medencei kerámiakutatás állapotában jelentős változás állt be, amikor az ELTE Régészettudományi Intézete, az 1990-es évek

---

[181] Szabó 1971, 38–39.

[182] Buchsenschutz & Bailly 2003, 77–90.

[183] Pauli 1978, 324–327, Abb. 44–45.

[184] Schwappach 1971; Szabó 1974; 16–18; Jerem 1975, 45–57; Jerem 1984, 57–80; ; Jerem *et al.* 1984, 141-169; Megaw & Megaw 2006, 367–393.

[185] Knez & Szabó 1983, 80–88; Kruta & Szabó 1982, 51–67; Rustoiu & Egri 2010, 217–287.

[186] Szabó 1973, 750–773; Szabó 1974; Jerem 1981, 105–136; Szabó 1985, 53–72; Jerem 1986, 107–118.

[187] Szabó 1991, 273–284.

[188] Pingel 1971, 4–18.

[189] Hopp 1991, 16–33.

[190] Brand 1995.

[191] Brand 1995, 24–50.

[192] Budapest-Gellérthegy: Bónis 1969; Bónis 1971, 521–528; Pető 1979, 271–285; Nováki & Pető 1988, 83–92; Pető 1993, 22–44; Pető 1997, 247–254; Pető 1998, 123–254; Barral 1998, 343–379; Barral 2000, 37–50; Pető 2002, 125–133; Velem-Szent Vid: Bándi & Fekete 1974, 113–120; Bándi & Fekete 1982; Buchsenschutz *et al.* 1990, 45–54; Buchsenschutz *et al*. 1990a, 7–37; Szabó, Guillaumet & Cserményi 1994, 107–126; Barral *et al.* 1996, 415–431; Guillaumet, Szabó & Cserményi 1996, 119–145; Guillaumet, Szabó & Czajlik 1999, 383–408; Sopron-Várhely: Patek 1976, 39–46; Patek 1982, 106–176; Balatonföldvár: Nováki 1961a, 81–89; Százhalombatta-Nagysánc: Marton 1996, 25–33; Esztergom-Várhegy és környéke: Kelemen 1990, 37–42; Kelemen 2004, 89–104; Ostffiaszszonyfa-Földvár major: Károlyi 1985, 391–418; Gór-Kápolnadomb: Ilon 1998, 83–96.

második felében, a magyar-francia ásatási együttműködés keretében a dunántúli oppidomokról[193] az Alföldre helyezte át késő vaskori településtörténeti kutatásait.[194] Az elmúlt két évtizedben megvalósult régészeti feltárások a késő vaskori leletanyag korábban nem látott mennyiségi növekedését idézték elő Magyarországon, amelynek zömét a kerámialeletek teszik ki. Kiderült, hogy a korábban alkalmazott hagyományos régészeti módszerek a kerámia leírására és a sírkerámiára kidolgozott tipológiai rendszerek alkalmatlanok a több tízezer tételből álló leletanyagok feldolgozására. Ezt felismerve Sajópetri esetében – a franciaországi Bibracte kerámiáira kidolgozott rendszert a Kárpát-medencei leletanyagra adoptálva – olyan kerámia-feldolgozási rendszer került kimunkálásra, amely egység- és lelőhelyszinten egyaránt reprezentatív módon képes kezelni és bemutatni a kelta kerámiaművességet.[195]

Ezzel párhuzamosan több keramológiai tanulmány készült a Kárpát-medencei késő vaskorra vonatkozóan. E munka szerzője a kora vaskori szarvasfülű tálak kronológiai helyzetével és elterjedésének kulturális hátterével foglakozott,[196] majd szakdolgozatában és később doktori disszertációjában a ménfőcsanaki,[197] ezt követően pedig a mátraszőlősi[198] és vörsi[199] kelta telepkerámiákat dolgozta fel.

Az eddigi próbálkozások abban a tekintetben pozitív eredményeket hoztak, hogy a sajópetri-szisztémát alkalmazva más hasonló leletanyagok is feldolgozhatók,[200] illetve a lelőhelyek közötti összefüggések és különbségek ugyancsak vizsgálhatók.[201] Ugyanakkor megjelentek kisebb lelőhelyek közlései, amelyekben a kerámiákat is feldolgozták.[202]

Az utóbbi években a telepkerámiák mellett a sírkerámiák ismét a tudományos érdeklődés középpontjába kerültek: Ludas és Sajópetri késő vaskori temetőinek feldolgozása során a sírkerámiák új szempontú vizsgálatok alá kerültek.[203]

Mindezek alapján az edénytípusok formai fejlődésének elméletét elfogadva, Hunyady Ilona megállapításainak egyes elemeit, valamint a német-osztrák tipológiai szisztémák főbb alapvetéseit figyelembe véve, illetve a Sajópetrire kidolgozott és más magyarországi lelőhelyek esetében már sikeresen alkalmazott kerámia-feldolgozási szisztémát viszonyítási alapként felhasználva az alábbiakban sor kerül a ménfőcsanaki kelta telepkerámia készítéstechnológiai és tipológiai osztályozására.

4.1.1.2. Célkitűzések és kilátások

Településről lévén szó, az előkerült leletek többsége kerámiatöredék, amely leletanyag készítéstechnológiai és formatipológia szempontból egyaránt vizsgálható. E tekintetben Ménfőcsanaknál is kézenfekvő lett volna a sajópetri kerámiafeldolgozási módszert alkalmazni. Ez azonban nem volt megvalósítható,

---

[193] Buchsenschutz *et al.* 1990, 45–54; Buchsenschutz *et al.* 1990A, 7–37; Szabó, Guillaumet & Cserményi 1994, 107–126; Barral *et al.* 1996, 415–431; Guillaumet, Szabó & Cserményi 1996, 119–145; Guillaumet, Szabó & Czajlik 1999, 383–408; Barral 2000, 37–50.

[194] Szabó, Guillaumet & Kriveczky 1997, 87–89; Szabó, Guillaumet & Kriveczky 1997a, 81–86; Barral *et al.* 1998, 28–34; Barral *et al.* 1999, 19–34; Szabó 2000, 59–66; Szabó, Czajlik & Kriveczky 2004, 25–34.

[195] Szabó, Tankó & Szabó 2007; Szabó & Tankó 2007.

[196] Tankó 2005.

[197] Tankó & Egry 2009; Tankó 2010a.

[198] Tankó & Vaday 2010.

[199] Gherdán *et al.* 2009; Tankó *et al.* 2013, 15–17.

[200] Szabó *et al.* 2008.

[201] Tankó 2010, 321–332; Szöllősi 2014.

[202] Dunaszentgyörgy: Szöllősi 2009, 123–214; Harc: Czajlik *et al.* 2010, 149–170; Ráckeresztúr: Czajlik *et al.* 2015, 82–87; Kiszombor: Tankó 2015, 276–277.

[203] Szabó & Tankó 2012, 131–140; Gherdán *et al.* 2012, 269–278; Szabó & Tankó 2018, 197–210; Tankó & Gucsi 2018, 373–380; Gherdán *et al.* 2018, 349–372.

mivel a ménfőcsanaki kerámiaanyag adatfelvételére 1997–2000 között, tehát évekkel a sajópetri kutatási projekt megvalósulása előtt került sor.[204] Más szempontból a sajópetri tipológiaszisztéma adoptálása már csak azért is problematikus lett volna, mivel Sajópetri az Alföld északi peremén, a kora vaskori szkíta jellegű Vekerzug-kultúra hagyományaival áthatott késő vaskori kerámiaművességet reprezentál,[205] amely számos ponton különbözik a Dunántúlon előkerült leletanyagoktól.[206] Ménfőcsanak a Duna mentén, a Kisalföld közepén, tehát a La Tène kultúra keleti expanziójának „fő folyamában" található, ahol az Alföldtől alapjaiban különböző kulturális hatások érvényesültek. Ezen okokból kifolyólag a jelen esetben nem történt meg a sajópetri-szisztéma Ménfőcsanakra való adoptációja, de Sajópetri mint viszonyítási alap a feldolgozás során több ponton hivatkozásra került.

4.1.2. Technológiai jellemzők

A ménfőcsanaki 83-as út és Bevásárlóközpont ásatási felületekről összesen 4126 db késő vaskorinak meghatározható kerámiatöredék került elő. Ezek a leletek készítéstechnológiai és formatipológiai szempontból vizsgálhatók.

4.1.2.1. Töredezettség

A töredezettség vagy idegen szóval fragmentáltság a kerámialeletek jellemzője azokban az esetekben, amikor az agyagból égetéssel készített tárgyak nem ép egészként, hanem darabokra törve, többnyire hiányosan kerülnek a régészeti kontextusokba. A töredezettség mértéke függ a készítés technológiájától (például soványítóanyag típusa, egységnyi anyagon belüli mértéke, égetés módja és hőmérséklete stb.), a tárgyat ért fizikai behatás(ok) módjától és erősségétől, és nem utolsó sorban a földbe kerülést követő kémiai (pl. kimosódás,) valamint fizikai hatásoktól (pl. fagyás, talajművelés okozta sérülés). A kerámia töredezettsége feltárási egységre vetítve számszerűsíthető, és az így kapott adatok egymással jól összevethetők.

Ménfőcsanakon a töredezettség kapcsán elöljáróban érdemes megemlíteni a kerámialeletek egyenetlen eloszlását, vagyis hogy a különböző méretű és rendeltetésű telepobjektumokból eltérő mennyiségű kerámiatöredék került napvilágra (*56–58. kép*). Másrészt viszont az is szembetűnő, hogy az azonos jellegű és hasonló méretű objektumok esetében a töredezettség értéke jelentős eltéréseket mutat. Különösen kimagasló a 93/31. objektum leletmennyisége, ahonnan 1297 db töredék került napvilágra. Ez a mennyiség tulajdonképpen meghaladja a teljes 83-as út lelőhelyrész késő vaskori kerámiaanyagának 30%-át. Ennek fényében ez az adat mindenképpen figyelemre méltó, mivel a többi gödörház összes töredékszáma átlagosan 100–200 db között változott.

Töredezettség szempontjából a teljes kerámiaanyag 22%-a peremtöredék volt, amelyeknek a lelőhelyen belüli térbeli eloszlása nem bizonyult homogénnek, hanem objektumonként jelentősen eltért. Példaként említhető a 95/416. objektum, amelyben a peremtöredékek százalékos aránya csupán 8% volt, miközben a 93/138. objektumban ugyanez az érték 46% volt. Másképp fogalmazva a kerámiaanyag fragmentáltsága objektumonként jelentős eltéréseket mutatott. Ez a talptöredékek esetében – igaz, kevésbé markánsan – ugyancsak megfigyelhető. Például a 95/416. objektumban a talptöredékek százalékos aránya 4%, míg a 93/100. objektumban 11% volt (*55. kép*). A teljes leletanyagra vetített átlag szerint a talp-, perem- és oldaltöredékek aránya Ménfőcsanakon 1:2–3:9–10 volt. Ezek az arányok majdnem pontosan megfelelnek a nyugat-ausztriai Dürrnbergnél feltárt települések kerámiaanyagnál

---

[204] A sajópetri-szisztéma kidolgozása és első alkalmazása 2004–2007 között valósult meg: Szabó, Tankó & Szabó 2007, 231–252.

[205] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 251; Tankó 2010, 323–324.

[206] Szőllősi 2014, 30–35; Tankó 2016, 168–170.

kimutatott 1:2–3:9–17 aránnyal.[207] Itt némi eltérés csak a talptöredékek magasabb arányánál jelentkezik, aminek szubjektív okai is lehetnek. Hasonló adattal máshonnan egyelőre nem rendelkezünk, de a jövőben érdemes lenne ilyen vizsgálatokat további lelőhelyek esetében is elvégezni. Mindazonáltal az ilyen értékek és arányszámok összevetésekor figyelembe kell venni, hogy a kerámialeletek töredezettségére az anyag és a kiégetés minősége, a mechanikai behatások, valamint a talajviszonyok együttesen hatással lehetnek. Mindazonáltal, amennyiben szándékos kerámiaaprítás nem feltételezhető, akkor ez az adat egymással jól összevethetően reprezentálja a lelőhelyek kerámiaanyagának minőségét.

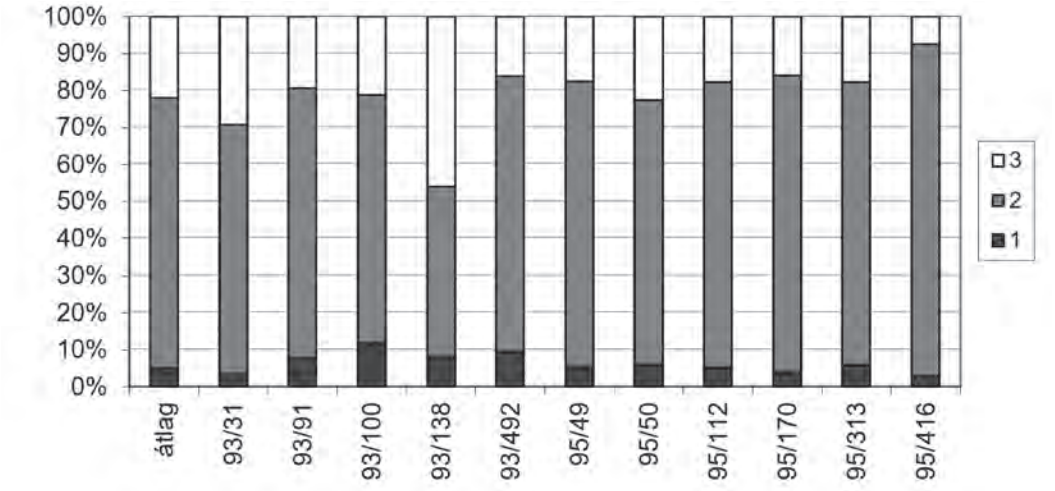

Töredezettség		átlag	93/31	93/91	93/100	93/138	93/492	95/49	95/50	95/112	95/170	95/313	95/416
talp	1	184	45	11	11	9	22	22	24	10	9	9	12
oldal	2	2667	872	105	63	51	170	306	279	147	175	116	383
perem	3	802	380	28	20	51	37	70	88	34	35	27	32

55. kép, 4. táblázat: A kerámiaanyag átlagos töredezettsége objektumonként.
1: talptöredék, 2: oldaltöredék, 3: peremtöredék

Fig. 55, Table 4: The average fragmentation of pottery finds in features.
1: base fragments, 2: belly fragments, 3: rim fragments (*átlag = average*)

Francia kutatók a töredezettségből adódó statisztikai torzulásokat kiküszöbölendő ún. összes töredékszám (NR = *nombres de restes*) és minimális edényszám (NMI = *nombre minimum d'individus*) meghatározását tartják szükségesnek. A minimális egyedszámmal való számolás elsődleges célja, hogy a töredezettségből adódóan bizonyos edények ne lehessenek alul- vagy túlreprezentálva a statisztikai adatokban.[208] Ezen túlmenően ugyancsak reprezentatív érték lehet a minimálisan meghatározható edénytípusok száma (NTI = *nombre typologique d'individus*), amely elősegíti a tipológiai statisztika és ez által a régészeti jelenségek datálásának pontosítását. Más szóval a tipológiailag biztosan meghatározható darabokra épülő statisztika kizárja a több típusba is besorolható töredékek bizonytalansági tényezőjét.[209] Ménfőcsanak késő vaskori településén előkerült összes kerámiatöredék (NR) minimális

[207] Brand 1995, 21.

[208] Arcelin & Arcelin-Pradelle 1981, 189–192.

[209] Raux 1998, 11–16.

edényszáma (NMI) csupán 14%, a tipológiailag biztosan meghatározható töredékek (NTI) aránya pedig mindössze 11%. Más szóval a teljes kerámiaanyagnak mindössze 11%-a alkalmas tipológiai és kronológiai következtetések levonására (*56. kép*).

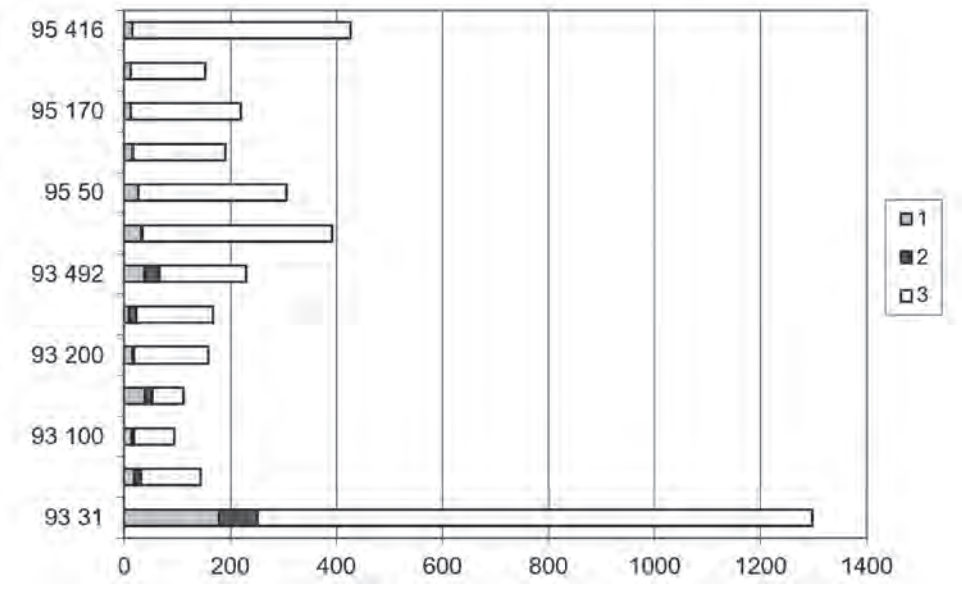

	NTI		
	NMI		
	NR		
93 31	179	72	1046
93 91	19	13	112
93 100	14	4	76
93 138	39	14	58
93 200	15	3	141
93 230b	8	15	144
93 492	37	29	163
95 49	32	2	358
95 50	25	2	278
95 112	15	2	174
95 170	12	1	206
95 313	12	0	140
95 416	15	1	411
átlag	**422**	**158**	**3307**

56. kép, 5. táblázat: A minimális edényszám meghatározása az 50 töredéknél magasabb leletszámú objektumok esetében (1 = NTI – tipológiailag értékelhető edények, 1+2 = NMI – minimális edényszám, 1+2+3 = NR – összes töredékszám)

Fig. 56, Table 5: Minimum number of vessels calculated in features that yielded more than 50 fragments (1 = NTI – vessels suitable for typological evaluation, 1+2 = NMI – minimum number of vessels, 1+2+3 = NR – total number of fragments; átlag = average)

Objektum	La Tène	Egyéb kor
93/10	5	89
93/17	36	421
93/31	1297	
93/89	3	
93/90	1	
93/91	144	
93/100	94	
93/138	111	75
93/200	159	97
93/333	42	175
93/492	229	
95/4	2	
95/7	3	
95/19	47	23
95/35	1	
95/49	392	
95/50	305	
95/71	1	
95/102	3	16
95/104	4	
95/105	15	
95/106	5	
95/111	21	42
95/112	191	
95/117	1	
95/120	3	
95/122	22	
95/129	2	
95/170	219	
95/313	152	
95/317	9	
95/322	1	
95/364	4	
95/416	427	
Összesen	**3951**	

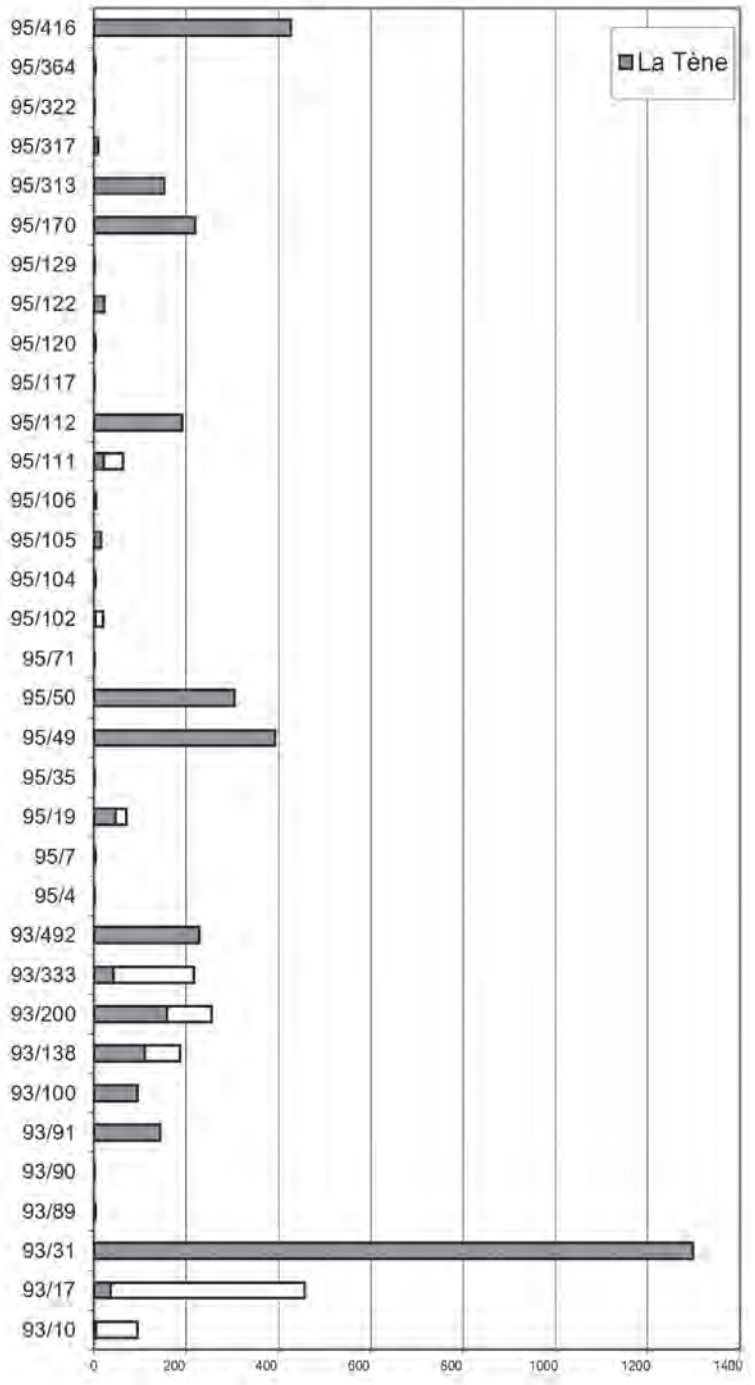

57. kép, 6. táblázat: A kerámiatöredékek mennyiségi eloszlása objektumonként

Fig. 57, Table 6: The number of pottery fragments in features
(*objektum = feature; egyéb kor = other periods; összesen = total*)

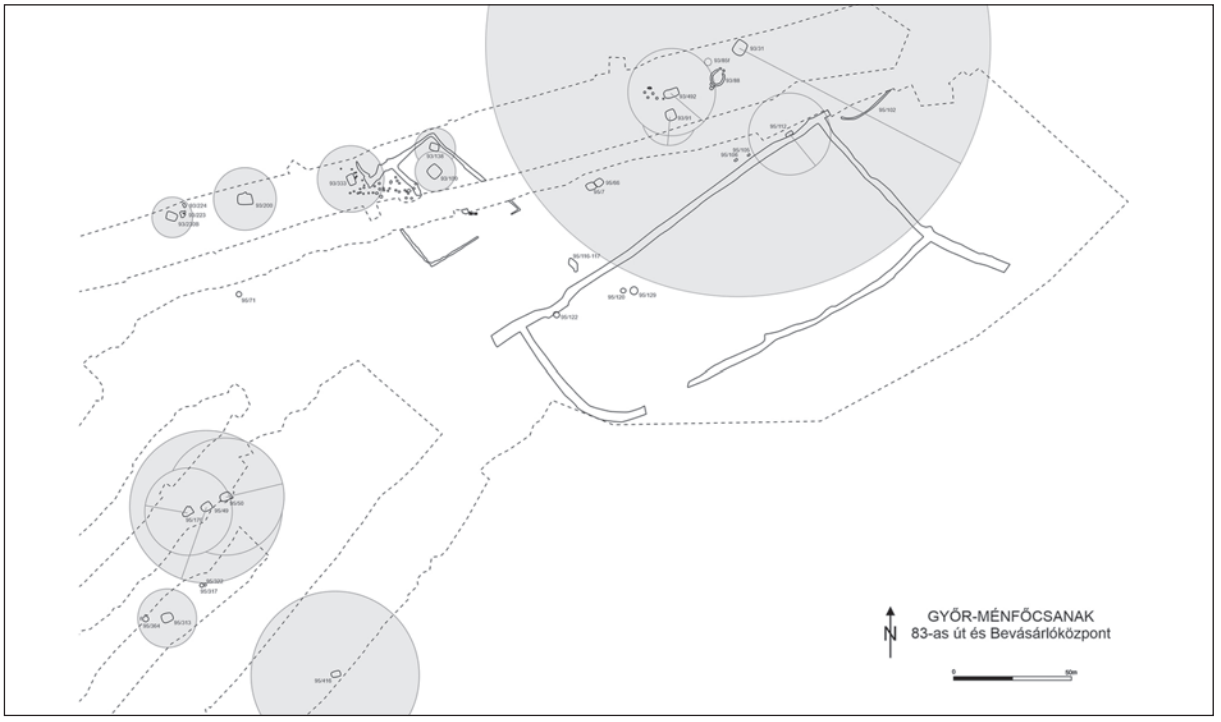

58. kép: Kerámialeletek mennyiségi koncentrációja a ménfőcsanaki lelőhelyen (*a körök mérete a kerámiatöredékek darabszámának mennyiségét reprezentálja*)

Fig. 58: Concentration of pottery finds at the Ménfőcsanak site (*the size of circles corresponds to the number of fragments found at a given location*)

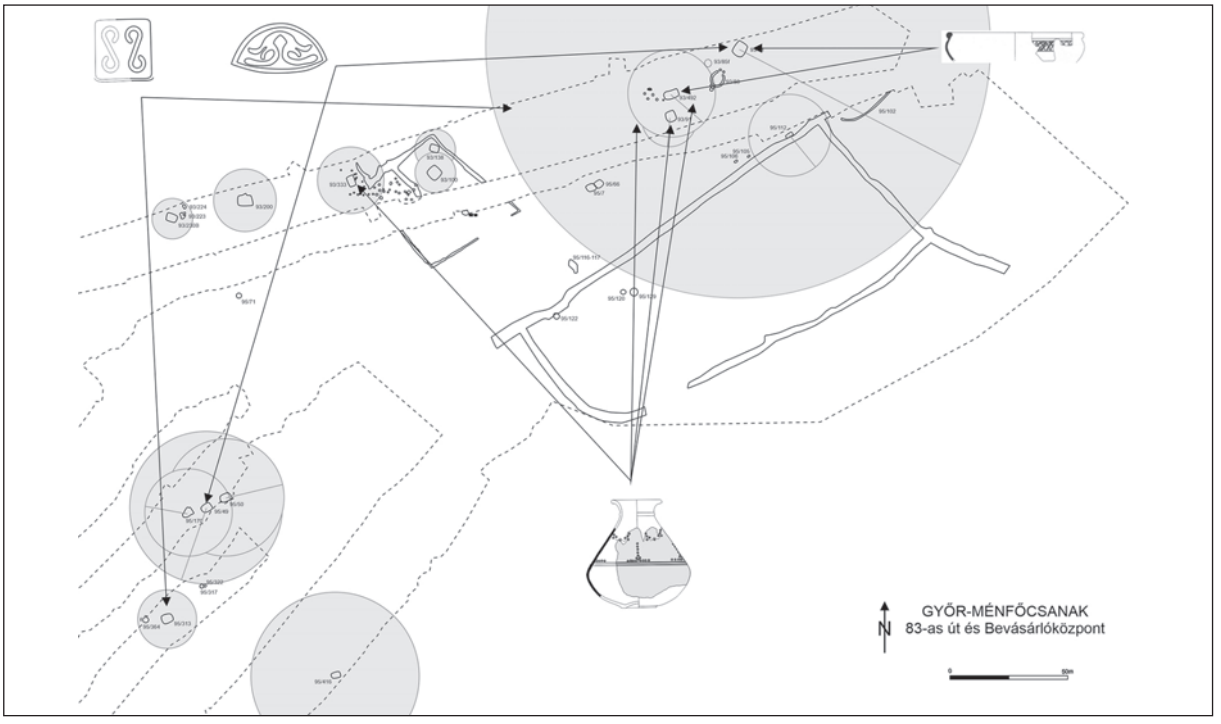

59. kép: Összeillő töredékek előkerülése különböző objektumokból

Fig. 59: Fragments that belong together, found in different features

Ménfőcsanakon a kerámialeletek töredezettsége és az edénytöredékek szóródása kapcsán fontos kiemelni, hogy azonos edényhez tartozó, sokszor összeilleszthető töredékek különböző, gyakran egymástól távol elhelyezkedő objektumokból kerültek napvilágra (*59. kép*). Ennek a meglepő jelenségnek a logikus magyarázata egyelőre nem ismert. Az mindenesetre tény, hogy számos kerámiatöredék között összeillő darabok csak ritkán voltak, és a különböző objektumokból előkerült összeillő cserepek elsősorban a díszített példányok esetében szembetűnőek. Ilyen kapcsolat valószínűleg a díszítés nélküli oldaltöredékek esetén igazolható lehetne, de ilyen irányú módszer kidolgozása egyelőre nem történt, így vizsgálat sem készült.

4.1.2.2. Soványítás

A kerámiakészítés során a soványítóanyag hozzáadásának célja a megformázott agyagtárgy egyenletes, vetemedésektől és repedezésektől mentes száradásának elősegítése. Az agyaghoz hozzáadott soványítás fajtáját elsősorban ez elvárt kerámiaminőség határozza meg. Annak nincsenek általános szabályai, hogy a fazekas milyen anyagot használ soványításhoz. Mivel a nyers agyag is tartalmazhat bizonyos ásványi anyagokat (pl. homokot, kvarcot, mészkövet, mangánt stb.) ezért a soványítóanyag kiválasztása legtöbbször a fazekas saját tapasztalatain alapszik.[210]

A ménfőcsanaki kelta kerámia soványításában elsősorban az aprószemcsés kavics, folyami homok, valamint a tört és/vagy porított grafit, illetve e három nyersanyag együttes alkalmazása dominált (*60. kép*).

A grafit széleskörű alkalmazása fontos korszakjellemzője a kora és közép La Tène időszaknak. Használatának célja a kerámiakészítésben egyrészt a szárítás és az égetés elősegítése volt, de ezen túlmenően javította a késztermék folyadékmegtartását, hőállóságát, hővezetését, és növelte a hirtelen hőmérsékletváltozással szembeni ellenállását, valamint felhasználásának minden bizonnyal esztétikai szerepe is volt.[211] A grafittal dúsított agyagot ezen előnyös tulajdonságai miatt a tartósan és közvetlen hőhatásnak, magas hőmérsékletnek kitett edényeknél (pl. háztartási főzőedények) előszeretettel használták.[212]

A Kárpát-medencei grafit nyersanyag forrásának eredőjeként számtalan elmélet látott napvilágot. Magyarországon felszíni grafittartalmú metamorf kőzet Velem közelében, a Szent Vid-hegy közelében található, de ennek késő vaskori felhasználása egyelőre nem bizonyított.[213]

A Kárpát-medencén kívül a mai Csehország, Németország és Ausztria területén húzódó Cseh masszívum területén találhatók olyan kőzeteket, amelyek potenciális forrásai lehettek a magyarországi lelőhelyeken talált késő vaskori kerámiák adalékanyagául szolgáló grafitos kőzettörmelékeknek.[214] A csehországi regionális kutatásoknak köszönhetően lehetővé vált a vaskori grafitfeldolgozás és -kereskedelem központjainak, útvonalainak rekonstruálása. Itt a bányák közelében lévő régészeti lelőhelyeken sikerült kimutatni, hogy átlagosan 80% körüli a grafitos kerámiák aránya, míg ettől távolodva ez az érték fokozatosan csökken (50 km-es körön belül: 30–15%, 50–100 km között: 7–25%, 100 km-en túl már csak 0,5–3%).[215] Ha ezt a modellt egész Közép-Európára igaznak tartjuk, akkor ebben a rendszerben Ménfőcsanak helyzetét meglehetősen nehéz értelmezni. Tény ugyanis, hogy a legközelebbi ismert

---

[210] Kardos 1978, 6–11.

[211] Kappel 1969, 26.

[212] Hlava 2008, 239; Havancsák *et al.* 2009, 40.

[213] Havancsák *et al.* 2009, 49. Petrográfiai szempontból már korábban vizsgáltak a velemi oppidumról származó bronz- és vaskori kőzettörmelékkel soványított kerámiákat, amelyek azonban grafitot nem tartalmaztak: Gherdán *et al.* 2002.

[214] A közép-európai grafitlelőhelyekről: Kappel 1969, 26–37; Jerem & Kardos 1985, Taf. 3; Waldhauser 1992, Abb. 3; Hlava 2008, Map 1a, 237–239; Havancsák *et al.* 2009, 49–50.

[215] Waldhauser 1992, 378–387.

grafit nyersanyaglelőhely kívül van a 100 km-es sugarú körön. Ezzel szemben Ménfőcsanakon szembetűnően magas a grafitos soványítású edények aránya a kerámiaanyagban (az összes kerámiatöredékre vetítve átlagosan 43%, illetve objektumonként 15–66% között változik – *60. kép*). Hasonlóan magas arány Csehországban csak a bányák közvetlen közelében volt megfigyelhető. Amennyiben azonban Ménfőcsanak közvetlen környezetét tekintjük, akkor a hasonló késő vaskori települések esetében (pl. Sopron, Čataj stb.) lényegesen kisebb a grafitos kerámia arányokat láthatunk (2–16%).[216] Fontos azt is kiemelni, hogy a 95/112. objektumban mérhetetlenül sok grafitpor volt, és betöltéséből nagy mennyiségű (kb. 40 kg!), különböző méretű nyersgrafit rög került napvilágra. Ménfőcsanak esetében a kiugróan magas arányú grafitos áru és nagy mennyiségű nyersgrafit rög jelenlétének egyetlen logikus magyarázatát a Duna folyó mint a La Tène kultúra keleti területének a legfontosabb kereskedelmi és kapcsolati útvonala szolgáltatja. Talán nincs távol az igazságtól az a feltételezés, hogy Ménfőcsanak jelentős szerepet játszott, esetleg átrakó vagy értékesítő helye volt a Passau környékéről és a Cseh-medencéből keleti irányba tartó grafitkereskedelemnek.

A ménfőcsanakihoz hasonló jelenség Dürrnberg–Ramsaukopf esetében is megfigyelhető volt a kerámiaanyag összetételében. Ott a grafitos soványítású kerámia aránya ugyancsak meghaladta az 50%-ot.[217] Ezen újabb adatok alapján a grafit nyersanyag-kereskedelem hangsúlyának és útvonalainak újragondolás és további kutatása szükséges.

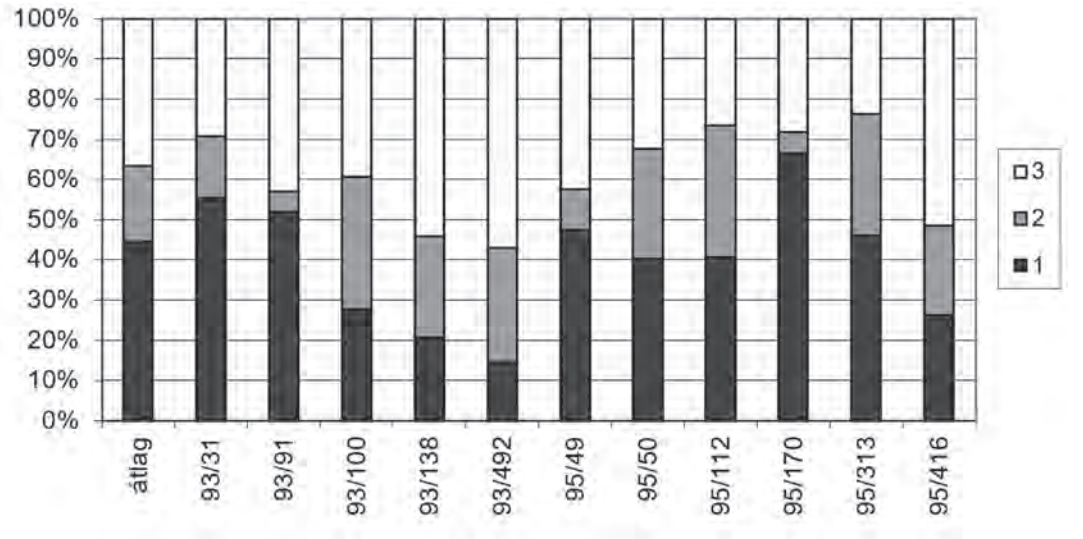

soványítóanyag		átlag	93/31	93/91	93/100	93/138	93/492	95/49	95/50	95/112	95/170	95/313	95/416
grafit	1	1588	720	75	26	23	34	183	121	78	146	70	112
apró kavicsos homok	2	664	197	7	31	28	66	39	82	63	11	46	94
finomszemcsés homok	3	1300	380	62	37	60	133	163	97	51	62	36	219

60. kép, 7. táblázat: A kerámiaanyag eloszlása a felhasznált soványítóanyag alapján; 1: grafit, 2: apró kavicsos homok, 3: finomszemcsés homok

Fig. 60, Table 7: Number of fragments made with different types of tempering; 1: graphite, 2: gritty sand, 3: fine sand (*soványítóanyag = tempering material*)

[216] Waldhauser 1992, 387.

[217] Brand 1995, 23.

4.1.2.3. Formázás

Ma már szinte közhelyszerű a tudományos megállapítás, hogy a keltákhoz köthető a korongolás széles körű elterjesztése a Kárpát-medencében.[218] Ennek fényében nem is meglepő, hogy a korongolt áru aránya Ménfőcsanakon túlsúlyban van (súlyozott átlag kb. 70%). Ezzel szemben a kézzel formázott edények aránya objektumonként 10–50% között változik (*61. kép*).

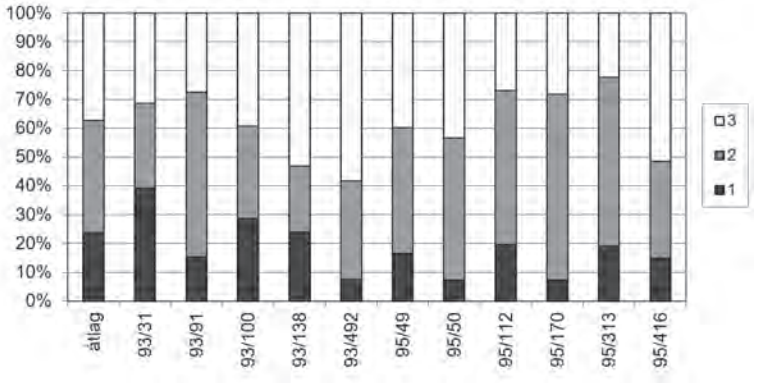

kerámia-formázás		átlag	93/31	93/91	93/100	93/138	93/492	95/49	95/50	95/112	95/170	95/313	95/416
kézzel formált	1	832	510	22	27	27	17	65	18	38	16	29	63
korongolt (lassú)	2	1363	381	81	30	26	78	171	120	103	141	89	143
korongolt (gyors)	3	1304	406	39	37	60	133	156	106	52	62	34	219

61. kép, 8. táblázat: A kerámiaanyag eloszlása a készítési technológia alapján; 1: kézzel formált, 2: korongolt (*lassú*)*, 3: korongolt* (*gyors*)

Fig. 61, Table 8: Number of fragments made with different technologies; 1: hand-formed, 2: wheel-thrown (*slow*)*, 3: wheel-thrown* (*fast*)

A korongon készült edények ilyen nagy száma viszont a településen állandóan vagy időszakosan működő fazekasműhelyt feltételez. Azonban a Sajópetrin és máshol is megfigyelt fazekas kemence Ménfőcsanak–83-as út és Bevásárlóközpont területén nem került feltárásra.[219] Másrészt feltételezhető, hogy a kézi formázással készült kerámia elsősorban a háztartásban hirtelen támadt igények kielégítésére szolgált. Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az adatfelvétel során a jó minőségű, kézzel formált edény töredéke sok esetben csak nehezen volt megkülönböztethető a korongon készül daraboktól.

A korongolás mint edényformázási technika használatának késő vaskori elterjedését a települési kerámialeletek statisztikai adatait vizsgálva úgy tűnik, hogy a Duna völgyében és a Kárpát-medencében kelet felé haladva a korongolt áru aránya egyre csökken a kézzel formáltakkal szemben. A korongolt töredékek százalékos aránya az ausztriai Micheldorf településen 99,9%,[220] Ordacsehin 79,2% és a

[218] A legkorábbi korongolt kerámiák megjelenése a Kárpát-medencében a kora vaskor időszakára tehető, de a korongolás mint kerámiaformázási technika széles körű használata már a késő vaskor idejére jellemző: Romsauer 1991, 358–367.

[219] Tankó & Czajlik 2007, 220–225; Szöllősi 2008, 325–374.

[220] Kalser 2008, 23.

további dél-dunántúli lelőhelyeken kb. 70–80%,[221] Ménfőcsanakon kb. 70%, amelyekkel szemben Sajópetrin 58,1%[222] és Polgáron 54,8%,[223] Karcsán már csak 23%,[224] Jászberényben 20%,[225] Mátraszőlősön pedig mindössze 12% volt.[226] Ezen adatok alapján úgy látszik, a Kárpát-medence nyugati felén a késő vaskorban már túlsúlyban volt a korongolt áru, szemben a keleti területekkel, ahol a kézi formázáson alapuló kora vaskori fazekas hagyományok még mindig erősen érvényesültek.

4.1.2.4. Felületkezelés

Ménfőcsanakon az edények felületét szinte minden esetben simították (80–90%). Ez nemcsak esztétikailag tette tetszetősebbé a kerámiát, hanem fokozta annak vízállóságát is. Azokban az esetekben, amikor az edényt nem grafittal sováyították, gyakran megfigyelhető, hogy a simítás folyamán finom grafitport vittek fel az edény külső felületére. Ennek célja az esztétikai szempont mellett szintén a hőállóság és víztaszítás fokozása volt.[227] Szitulák esetében típusspecifikus felületkezelés a függőleges vagy más irányú fésűzés.[228] A durva, vagyis felületkezelés nélkül készült kerámia aránya a teljes leletanyag tekintetében elenyésző (*62. kép, 9. táblázat*).

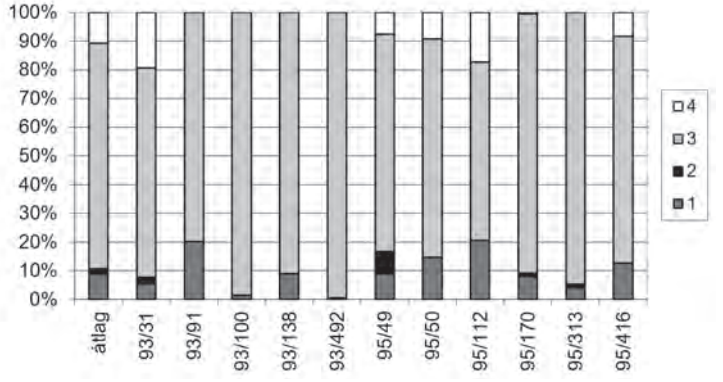

felületkezelési eljárások		átlag	93/31	93/91	93/100	93/138	93/492	95/49	95/50	95/112	95/170	95/313	95/416
fésűzött	1	314	72	29	1	10	1	36	49	37	17	6	56
kezeletlen	2	64	28	0	0	0	0	31	0	0	3	2	0
simított	3	2794	946	115	66	101	211	303	253	112	197	143	347
grafittal simított	4	381	251	0	0	0	0	30	31	31	1	0	37

62. kép, 9. táblázat: A kerámiaanyag eloszlása a felületkezelési technika alapján

Fig. 62, Table 9: Methods of pottery surface treatment; fésűzött (1): combing; kezeletlen (2): untreated; simított (3): burnished; grafittal simított (4): burnished with graphite

[221] Szőllősi 2014.

[222] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 251.

[223] Szabó *et al.* 2008, 198.

[224] Tankó 2017, 94.

[225] Kovács 2016, 194.

[226] Tankó & Vaday 2010, 143.

[227] A felületi grafitfelvitel lehetséges módjairól: Kreiter *et al.* 2014, 129–142.

[228] Trebsche 2003, Abb. 12; Zeiler 2010, 106–110.

4.1.2.5. Égetés

A kelta kerámiák esetében – legyen szó akár települési, akár síredényekről – az égetés módjára elsődlegesen az anyagminőség, a felületi elszíneződések, illetve a kerámia törésfelületén megfigyelhető homogenitás vagy rétegződés együttesen utalhat. Az égetési mód tekintetében a vaskorban általánosan elterjedt volt a redukciós égetés, mellyel szürke, fekete, illetőleg a sötétbarna árnyalatú kerámiaárut lehetett előállítani. Némelykor azonban a redukciós égetés helyett oxidációs égetést alkalmaztak, amely a világosbézstől a világosbarnáig terjedő színt eredményezett a kerámia felületén. Technikai szempontból az oxidációs égetés során a kemencét nem fojtották le. A redukciós égetés során ezzel szemben az égetés egy meghatározott fázisában a kemence nyílásait elzárták, vagyis nem jutott elegendő oxigén a kemencébe, és a fűtőanyag tökéletlen égése miatt füstöt és kormot generált, amely a szürkétől a feketéig, illetve sötétbarnáig terjedően színezte az edények felületét.[229]

A ménfőcsanaki La Tène kerámia anyagban az égetés technológiájának megállapítása sok esetében kérdéses volt. Az égetés módjára elsődlegesen a kerámia felületének elszíneződései, illetve a törésfelületének rétegződése utalhat. A jelen esetben abból indulunk ki, hogy a sötétebb színű, rétegesen égett törésfelületű kerámiatöredék alacsony hőmérsékleten történt redukciós, míg a világosabb színű, egyöntetű törésfelületű kerámiatöredék magas hőmérsékleten történt oxidációs égetés. Kerámiatöredékek feldolgozása során azonban a felületi elszíneződés meghatározása szubjektív alapon történt, ami magában hordozza a tévesztés mint hiba lehetőségét. Másrészt a kerámialelet színét számos, a kiégetést követő fizikai és kémiai hatás (pl. másodlagos égés, talaj kémhatása stb.) befolyásolhatta, amely szintén előidézheti a tévedés lehetőségét, és torzíthatja a statisztikai adatokat. Ménfőcsanakról például több adat van arra vonatkozólag, hogy egy adott edény összetartozó töredékei, a különböző fizikai és kémiai hatások következtében eltérő színűek lettek (*63. kép*). Ezekben az esetekben a szemrevételezés útján meghatározott égetési technológia nyilvánvalóan bizonytalan volt. Ezt a nagyfokú hibatényezőt, valamint az emberi szubjektivitást hangsúlyozva az égetésre vonatkozó megállapításokat Ménfőcsanakon – és általánosságban más lelőhelyek esetében is – kellő kritikával ajánlott kezelni.

63. kép: Különböző fizikai és kémiai hatásoknak kitett, összeillő kerámiatöredékek

Fig 63: Pottery fragments that belong together but were exposed to different physical and chemical effects

[229] Erről részletesebben: Szabó, Tankó & Szabó 2007, 235.

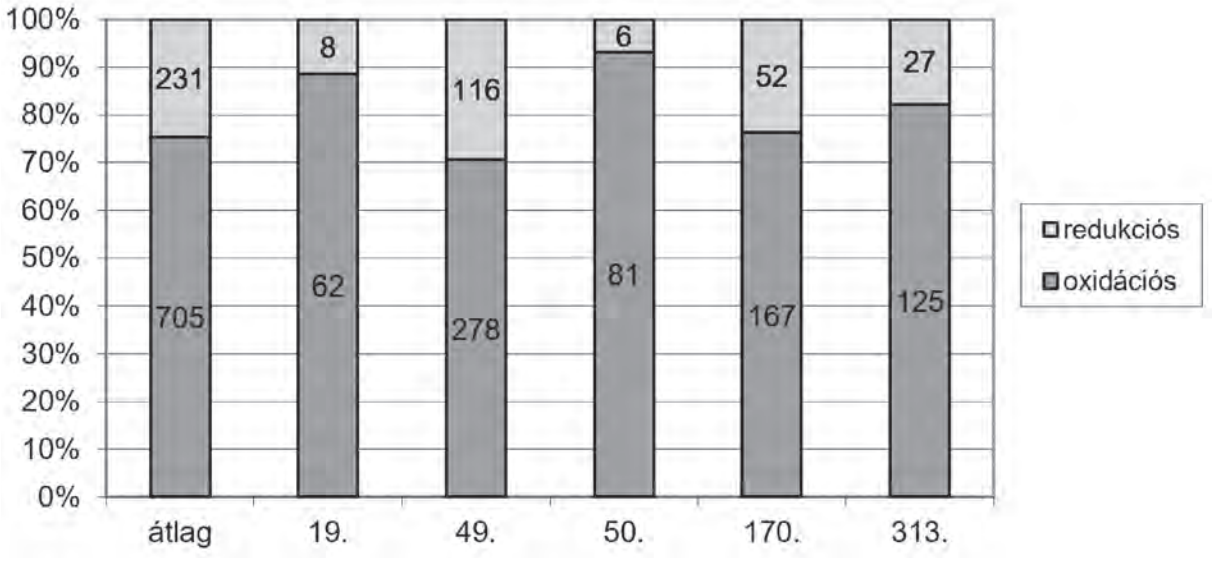

64. kép: A kerámiaanyag eloszlása az égetési technológia alapján néhány kiragadott objektum esetében
Fig. 64: Firing technology used on pottery fragments recovered from certain features; redukciós = reduction, oxidációs = oxidation, átlag = average

Mindazonáltal a Ménfőcsanakon felvett adatokat kiértékelve szembetűnő, hogy a világos színű, homogén módon, oxidációs eljárással égetett töredékek aránya lényegesen magasabb a sötét színű, redukciós égetésű daraboknál (*64. kép*).

4.1.3. Kerámia formatipológia

A ménfőcsanaki kerámiatipológa – szemben a Sajópetrinél alkalmazott készítéstechnológia alapú rendszerrel[230] – elsődlegesen formai alapon készült. Konkrétan fogalmazva itt az edénytípusok elkülönítésénél elsősorban a formai jegyek és csak másodsorban a készítés technológiája a meghatározó. Ennek oka, hogy Sajópetrivel szemben – ahol a kézzel formált és a korongolt kerámia eltérő kulturális hagyományokból eredeztethető – Ménfőcsanakon ugyanazon típusok gyors- és lassúkorongolt, valamint kézzel formált változati egyaránt előfordulnak. Másrészt pedig a Sajópetrin markánsan kimutatható, helyi szkíta hagyományokra visszavezethető komponens Ménfőcsanakról teljes mértékben hiányzik. Úgy tűnik, a ménfőcsanaki leletanyag számos tekintetben az ausztriai és dél-németországi területekkel mutat rokoni kapcsolatokat, és „tiszta" La Tène fejlődést tükröz, ezért a jelen tipológia elsősorban a Dürrnberg–Ramsaukopf lelőhelyen feltárt[231] és más korai La Tène leletekre kidolgozott tipológiai meghatározásokon[232] alapul.

[230] Szabó, Tankó & Szabó 2007.
[231] Brand 1995.
[232] Röder 1995.

4.1.3.1. Alacsony formák

A meghatározás kritériuma: magasság < szélesség.

4.1.3.1.1. Tálak

A meghatározás kritériuma: alacsony, nyitott forma.

Kúpos vagy félgömbforma tálak

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma) kúpos, enyhén ívelt vagy félgömbforma test.
Tipológiailag azonos: Brand B.1–2; Sajópetri I.2.

A Hunyady Ilona által általánosságban „kézzel formált tálak" néven meghatározott technológiai csoporton[233] belül a formai jegyek alapján ma már több típus különíthető el. Ezek a típusok korongon és kézzel formázott változatban egyaránt előfordulnak. A kézzel formázott példányok esetében gyakran megfigyelhető, hogy a peremet lassú korongon „utánkorongolták", ezáltal megszüntetve a perem egyenetlenségeit.

A kúpos vagy félgömbforma tálak csoportján belül az alábbi formai variánsok különíthetőek el:

Lapos kúpos tálak

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma, kúpos test) magasság és szélesség aránya (m/sz): 1:5–1:8.
Tipológiailag azonos: Brand B.1.1b

Ez a típus kúpos, tagolatlan testű, lapos tálforma, amelynek egyenes, enyhén kifelé hajló pereme rendszerint lekerekített, esetenként enyhén megvastagszik. A típus legfontosabb jellemzője, hogy a legnagyobb magasság és a legnagyobb szélesség aránya 1:5–1:8 között változik. Ez a meglehetősen egyszerű, lapos tálforma minden esetben kézzel formázott, homokkal vagy grafittal soványított, durván iszapolt agyagból készült. Az ilyen tálak felülete általában elsimított, de gyakran megfigyelhetők a felületi grafitozás nyomai. Ez a típus a temetkezésből eddig nem került elő, formai párhuzama Dürrnbergről ismert.[234]

Mély kúpos vagy félgömbforma tálak

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma, kúpos, enyhén ívelt vagy félgömbforma test) magasság és szélesség aránya (m/sz) ≈1:3.
Tipológiailag azonos: Röder C1V1–2; Brand B.1.1a; Sajópetri I.2.1.

Egyszerű, tagolatlan, kúpos vagy félgömbforma testű táltípus. Jellemzője a magas oldal, ahol a legnagyobb magasság és legnagyobb szélesség aránya 1:3 körül mérhető. A perem kialakítása és formája alapján további variánsok különíthetőek el:

Egyenes peremű kúpos vagy félgömbforma tál

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma, kúpos, enyhén ívelt vagy félgömbforma test, m/sz ≈1:3) egyenes profil, esetleg függőlegesen visszahajló perem.
Tipológiailag azonos: Röder C2V1–2; Brand B.1.1.1–1.2.2; Sajópetri I.2.1.

Az egyenes, rendszerint függőlegesen visszahajló perem végét többnyire lekerekítették, ugyanakkor előfordulnak vízszintesen vágott darabok is. A vizsgált töredékek kétharmada kézzel készült (76%), és csak kisebb részben korongolt vagy utánkorongolt volt. Ez a típus

---

[233] Hunyady 1944, 133.

[234] Brand 1995, 31.

többnyire grafitos, grafitos homokos (64%) vagy apró kavicsos homokos (36%) soványítással készült. A szájátmérő szempontjából három méretcsoport különíthető el. Az edények többsége (57%) 180–280 mm, kisebb része 300–320 mm (19%), illetve 160–180 mm (14%) szájátmérővel készült. A legkisebb darab szájátmérője 100 mm, a legnagyobb pedig 400 mm volt. Ennél a típusnál a perem és az edényfal vastagsága rendszerint azonos, és mérete a peremátmérőtől függetlenül 6–12 mm között változott. A tálak felülete szinte minden esetben simított volt, amelyhez gyakran grafitot is felhasználtak. Ez a típus általában díszítetlen, de egy esetben a külső edényfelületen ferde árkolás (VI.t.12), egy másik darabon pedig kettős árkolással határolt, tűzdelt kalászmotívum volt (XL.t.8).

A kúpos vagy ívelt oldalú tál meglehetősen primitív forma, amelyet már a kora vaskorban is készítettek a Kisalföldön és tágabb környezetében.[235] Ez a típus később, a késő vaskorban is használatban maradt[236], és számos példánya ismert Balf,[237] Bajč–Vlkanovo,[238] Šala–Veča,[239] Sopron–Krautacker,[240] Trnava–Horné Pole[241] Nitra–Šindolka[242] lelőhelyekről. Az ismert analógiákból arra következtethetünk, hogy ez a típus folyamatosan előfordult a kelet-alpi és kisalföldi régióban a kora és közép La Tène periódusban. Másrészt elgondolkodtató, hogy a morvaországi kora és késő kelta telepekről egyelőre hiányzik ez a típus, mivel az ott előkerült példányok elsősorban a közép La Tène periódusra tehetők.[243] Szintén említésre érdemes, hogy Dürrnberg–Ramsaukopf településének kerámiaanyagában csak egyetlen ilyen, egyedi leletként kezelt töredék volt.[244]

Táblák: III.t.6, III.t.9, III.t.20, III.t.21, III.t.22, IV.t.1, IV.t.2, IV.t.3, IV.t.4, IV.t.5, IV.t.6, IV.t.7, IV.t.8, IV.t.9, IV.t.10, IV.t.11, IV.t.12, IV.t.13, IV.t.14, IV.t.15, IV.t.16, IV.t.17, IV.t.18, IV.t.19, IV.t.20, IV.t.24, IV.t.25, IV.t.27, IV.t.28, V.t.1, V.t.3, V.t.7, V.t.8, V.t.13, V.t.21, V.t.22, V.t.23, V.t.24, V.t.25, V.t.26, VI.t.12, VI.t.13, VII.t.7, XVIII.t.6, XVIII.t.7, XIX.t.18, XIX.t.19, XX.t.14, XX.t.16, XX.t.17, XX.t.18, XX.t.19, XX.t.20, XX.t.21, XXII.t.15, XXII.t.22, XXIII.t.6, XXIII.t.7, XXIII.t.9, XXIII.t.11, XXIII.t.12, XXIII.t.14, XXVII.t.3, XXVII.t.5, XXVII.t.13, XXVII.t.17, XXVIII.t.27, XXIX.t.1, XXIX.t.13, XXIX.t.14, XXIX.t.18, XXIX.t.20, XXIX.t.21, XXXII.t.2, XXXII.t.4, XXXII.t.5, XXXII.t.6, XXXII.t.7, XXXII.t.8, XXXVII.t.1, XXXVII.t.4, XXXVII.t.6, XXXVII.t.8, XXXVII.t.9, XXXVII.t.10, XL.t.8, XLI.t.4, XLI.t.6, XLI.t.8, XLI.t.10, XLI.t.12, XLII.t.1, XLII.t.2, XLVI.t.2, XLVI.t.4, XLVII.t.1, XLVII.t.2, XLVII.t.5, XLVIII.t.5, L.t.1, L.t.6.

Behúzott peremű kúpos vagy félgömbforma tál

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma, kúpos, enyhén ívelt vagy félgömbforma test, m/sz ≈1:3) a függőlegesnél jobban visszahajló perem.
Tipológiailag azonos: Hunyady 12, 14; Röder D1; Brand B.2.1.1–3, 2.2.2–3; Sajópetri I.2.2–4, II.1.5.

---

[235] Németh 1996, Abb. 5.3, 7.2.

[236] Pittioni 1941, 101, Taf. XVIII.10, 103–105, Taf. XVIII.12.

[237] Vályi 1983, I.t.3, II.t.5.

[238] Březinová 1999, Taf. 7.1–3.

[239] Březinová 1996, Obr. 7.15–18.

[240] Jerem & Somogyi 1992, Abb. 9,5.

[241] Bartík & Březinová 1996, Tab. II.8, XV.4.

[242] Březinová 2000, Taf. 48,5; 51,19; 59,13; 68,13; 95,1; illetve Taf. 167,7.

[243] Meduna 1980, 94.

[244] Irlinger 1995, Taf. 10,83.

A típus legfőbb jellemzője a befelé hajló peremben záródó profil, amelynek kialakításában két variáns lehet elkülöníteni. Az elsőnél a perem ívesen befelé hajlik (pl. III.t.1–11, 14, 17–20, 22. = Sajópetri I.2.2.), ezzel szemben a másodiknál éles válltörés figyelhető meg (pl. III.t.12–13, 15–16. = Sajópetri I.2.3). A tálak pereme többnyire lekerekített végű, de előfordult enyhén szögletes peremkialakítású példány is (pl. III.t.1, 3, 14). Néhány esetben az enyhén keskenyedő, háromszög metszetű peremkiképzés (pl. III.t.15–19) is megfigyelhető volt. A vizsgált töredékek harmada korongolt (29%), a többi kézzel formázott (71%). A készítésnél felhasznált agyag többnyire (71%) grafittal vagy grafittal és homokkal, ritkábban (29%) apró kavicsos homokkal soványított. Gyakori az edény külső felületének simítása, esetleg grafitos simítása. A szájátmérő általában 200–280 mm változott. A legkisebb edény szájátmérője 120 mm, a legnagyobbnak 360 mm volt. A perem és a falvastagság rendszerint azonos, de ritkán a visszahajló perem kismértékű megvastagodása ugyancsak megfigyelhető. Az átlagos perem- és falvastagság a peremátmérőtől függetlenül 5–12 mm között volt mérhető.

A behúzott peremű tálakat elsőként vizsgáló Hunyady Ilona elsősorban La Tène D párhuzamokat sorolt fel. Véleménye szerint ez a típus elsősorban kora vaskori szkíta hagyományokban gyökerezik.[245] Azóta azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ez a táltípus a késő bronzkor óta folyamatosan jelen volt a Kárpát-medencében és nem csupán az Alföldön, hanem tovább élése a Dunántúlon is kimutatható.[246] Egyszerűségéből és hosszú idejű használatából adódóan finom datálása nem lehetséges. Kimondottan késő vaskori jellegzetesség azonban a perem bunkószerű megvastagodása (X.t.11–12, 15, 18), amelynek párhuzamai a Dunántúl,[247] Délnyugat-Szlovákia[248] és Kelet-Ausztria[249] területéről elsősorban La Tène B2–C1 temetőkből ismertek.

Táblák: III.t.4, III.t.5, III.t.7, III.t.8, III.t.10, III.t.11, III.t.12, III.t.13, III.t.14, III.t.15, III.t.16, III.t.17, III.t.18, III.t.19, IV.t.21, IV.t.26, XI.t.15, XIX.t.16, XXII.t.11, XXII.t.13, XXII.t.14, XXIII.t.4, XXIII.t.13, XXIII.t.15, XXIII.t.16, XXVI.t.19, XXVI.t.20, XXVIII.t.26, XXIX.t.3, XXIX.t.11, XXIX.t.16, XXX.t.12, XXXII.t.9, XXXII.t.10, XXXII.t.11, XXXII.t.12, XXXII.t.13, XXXII.t.14, XXXII.t.15, XXXII.t.16, XXXII.t.17, XXXVI.t.5, XXXVII.t.2, XXXVII.t.3, XXXVII.t.5, XXXVII.t.7, XLI.t.5, XLI.t.7, XLI.t.9, XLI.t.11, XLII.t.3, XLIII.t.12, XLIV.t.1, XLIV.t.3, XLIV.t.4, XLVI.t.5, XLVII.t.4, XLVIII.t.1, XLVIII.t.3, XLIX.t.10, L.t.2, L.t.4.

T-peremű kúpos vagy félgömbforma tál

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma, kúpos, enyhén ívelt vagy félgömbforma test, m/sz ≈1:3) függőleges T-perem.
Tipológiailag azonos: Sajópetri II.1.3.

---

[245] Hunyady 1944, 54, 132–133.

[246] Behúzott peremű tál számos kelta sír- és telepleletből ismert: pl. Bučany (Bujna & Romsauer 1983, Taf. IV/16–17 és X/17), Au (Nebehay 1973, Taf. I/10, XXII/1), Balf (Vályi 1983, I.t.1, 5.; II.t.13–14), Guntramsdorf (Urban 1985, Abb. 36,11.), Rezi (Horváth 1987, Pl. XXIX/13), Magyarszerdahely (Horváth 1979, 62–63, XII.t.10).

[247] Magyarszerdahely: Horváth 1979, 62–63, XXI.t.12.

[248] Nebjosa (Chropovský 1958, Tab. III.11), Trnovec nad Váhom–Horný Jatov (Benadík 1957, 24, Taf. V.21. és 36, Taf. XII.15). Utóbbi sírok relatívkronológiai besorolását lásd: Paulík & Zahar 1975, 317, Tab. I.

[249] Guntramsdorf: Urban 1985, Abb. 27,1, 52–53. (A 14. sírból előkerült darabot a szerző egy másik edény alapján a La Tène C1 fázisra datálta.)

A típus általános jellemzője az egyenes vagy enyhe válltörésű, T-peremmel kialakított profil. Ezek a tálak viszonylag jól iszapoltak, általában grafittal soványították őket, és felületüket elsimítva korongon készültek. Kúpos (pl. VII.t.17) és enyhén ívelt testű (pl. VI.t.2) variáns egyaránt előfordul. A típushoz sorolható 18 töredék kétharmada grafittal vagy grafittal és homokkal, egyharmada pedig apró kavicsos homokkal soványított. A peremátmérő 200 és 400 mm között változik, de az edények közel felének peremátmérője 340–360 mm közötti. A peremvastagság a peremátmérőtől függetlenül 6–16 mm között változik, miközben az átlagos falvastagság 7–10 mm volt. Egy töredéktől eltekintve (XLV.t.9) az edények kézzel formázottak, amelyeknél a peremet gyakran lassú korongon utánkorongolták (84%). Az edények külső felületét minden esetben elsimították. A nem grafitos soványítású agyagból készült darabok felületére gyakran finom grafitporos bevonatot vittek fel. A típus több párhuzama ismert Sajópetri településről.[250]

Táblák: VI.t.1, VI.t.2, VI.t.3, VI.t.4, VI.t.5, VI.t.6, VI.t.7, VI.t.8, VI.t.18, VII.t.17, XX.t.13, XX.t.15, XXII.t.2, XXIII.t.5, XXVI.t.11, XXVIII.t.24, XXVIII.t.25, XLV.t.9.

S-profilú tálak

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma) s-profil.

Tipológiailag azonos: Hunyady 1-5; Röder C3; Brand B.3; Sajópetri II.1.1.

Az s-profilú tál a La Tène kultúra egyik legjellegzetesebb kerámiaformája. Jellemzője a lágy vagy erős s-profil. A profil rendszerint egyenletes falvastagságú vagy a peremnél enyhén megvastagodó. A perem végződése a lekerekítettől a háromszög-keresztmetszetig változhat. A perem a legtöbb esetben a legnagyobb hasátmérőig hajlik ki. A tál alsó része általában ívesen gömbölyű, ritkábban kúpos. A talp rendszerint omphaloszos, amelynek belső felületén bepecsételt díszítés előfordulhat.

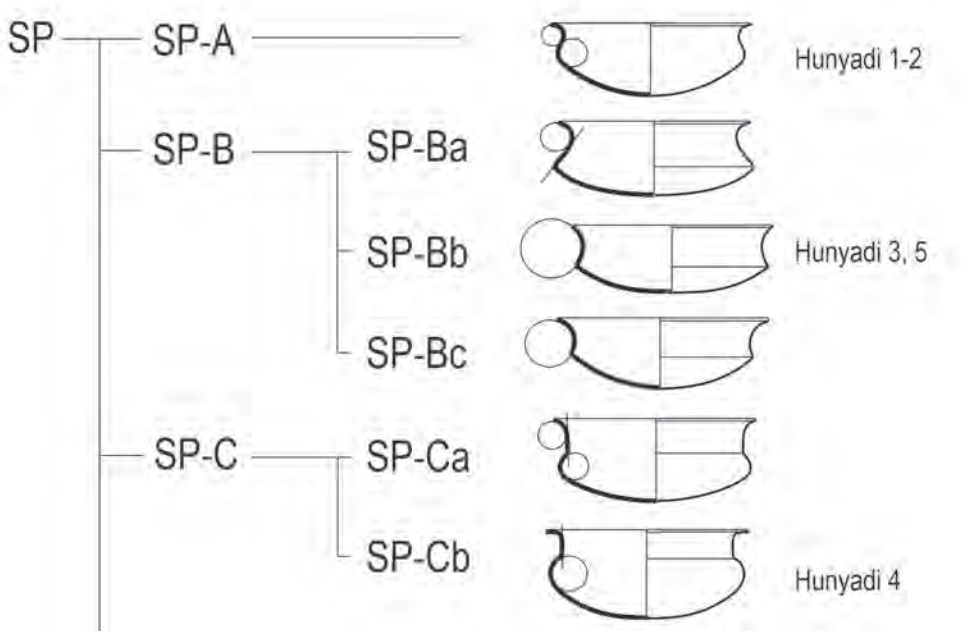

65. kép: S-profilú tálak főbb variánsai a ménfőcsanaki kerámiaanyagban
Fig. 65: Main variants of S-profiled bowls in the Ménfőcsanak assemblage

[250] Szabó 2007, Pl. III.8, III.9, VIII.13, XIV.15, XV.13, XIX.4, XXXIV.10, LXIV.10.

Az s-profilú tálak formai osztályozására elsőként Hunyady Ilona tett kísérletet.[251] Később Frank Schwappach a típus formai fejlődését kutatva rámutatott, hogy a tál kialakulása a késő Hallstatt-kultúra hagyományokban gyökerezve a kora La Tène időszakra tehető.[252] A típus formai fejlődését felvázolva úgy vélte, hogy a kezdeti egyszerűbb formák a közép La Tène periódushoz közeledve a perem, a profil és a díszítés tekintetében egyre kidolgozottabbakká váltak.[253] Alapvetése – a kisebb anomáliáktól[254] eltekintve – ma is elfogadható. Ennek fényében Ménfőcsanakon az s-profilú tálak csoportján belül az alábbi formai variánsok különíthetőek el (*65. kép*).

SP-A variáns

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma) s-profil.

Tipológiailag azonos: Hunyady 1–2.

A profil egyenletes vastagságú vagy a peremnél enyhén megvastagodó. A perem általában lekerekített, vastagsága 6–14 mm, a peremátmérő 140–260 mm között változik. Az átlagos falvastagság 4–7 mm, de 3 mm, illetve 9 mm vastagságú töredékek is előfordultak. Ez a variáns többnyire finoman iszapolt, apró szemcsés homokkal soványított agyaggal, korongon formázva készült (90%). Grafittal soványítás csupán két esetben fordult elő (XIV.t.1 és XLV.t.6). A tál felülete általában vízszintesen simított, és vállán néhány esetben egyszeres körbefutó árkolással díszített (IX.t.14–16, 19 és 22). A ménfőcsanaki kerámiaanyag állapotából adódóan a tálak alsó része és talpa csak különálló töredékekből ismert. Utóbbiaknál az omphaloszos kialakítás gyakori, illetve a tál belseje pedig sok esetben különböző bepecsételt motívumokkal díszített (pl. X.t.18–19, 30, XVI.t.25 és XXXVIII.t.1). A vállán vagy nyakán vízszintes árkolással díszített típusvariáns közeli analógiái Fertőmeggyesről (Mörbisch - A), kora La Tène síregyüttesekből kerültek napvilágra.[255] Hasonló s-profilú tálak a La Tène B fázis elejére datált Oggau II/2. sírja,[256] valamint Au–Kleine Hutweide 4. sír[257] mellékletei között is megtalálhatók.[258] Számos díszítetlen darab ismert az ausztriai Gemeinlebarn,[259] Wolfstahl[260] és Oggau I.[261] La Tène A2 és B fázisokra datálható temetkezéseiből. A korai datálás szempontjából ugyancsak fontos támpontot jelent a Bratislava–Dúbravkán a 121/92. számú ház betöltéséből késő Hallstatt- és korai La Tène leletek kíséretében előkerült töredék.[262] A variáns La Tène B2 fázisra datálható példánya Szob–Kőzúzótelep 1. számú sírjából, görög bronzkantharosszal együtt napvilágra került elő.[263]

Más tekintetben fontos analógia az ausztriai Franzhausen 768. sírjában feltárt tál, amelynek belseje bepecsételt körökkel, válla pedig két párhuzamos sávban árkolásokkal határolva, bepe-

---

[251] Hunyady 1944, 127–133.

[252] Korai típusok a Kárpát-medence nyugati felén pl. Wolfstahl (Pittioni 1930, 68, Taf. IV.8), Oggau I (Pittioni 1941, 105–106, Taf. XIX.8) és Ménfőcsanak (Uzsoki 1987, Pl. IX.5, XIII.6, XX.1).

[253] Schwappach 1975, Taf. 6; Schwappach 1979, 22–26.

[254] Zeiler 2010, 15, Abb. 5.

[255] Pittioni 1941, 102–103, 118, Taf. XVIII.12, XIX.5; Hunyady 1944, 127–128, 14. kép 1, LVII.t.1–2, LIX.t.5; keltezésről: Nebehay 1993, 47–53.

[256] Pittioni 1941, 107–108, Taf. XX.2.

[257] Nebehay 1973, Taf. IV.7.

[258] A datálásáról: Nebehay 1993, Taf. 4.

[259] Neugebauer 1993, Abb. 17,16.

[260] Pittioni 1930, 68, Taf. IV.8.

[261] Pittioni 1941, 105–106, Taf. XIX.8.

[262] Stegmann & Rajtár 1996, Abb. 8.8.

[263] Horváth 1939, 60, 1. kép 1–2; Tankó 2014, Fig. 5/4, 6.

csételt s-motívumok egymásba kapcsolódó láncolatával díszített.[264] Ugyanilyen díszítés látható egy balfi tál vállán,[265] és nagyon hasonló egy ménfőcsanaki fazék (XI.t.9) vállán lévő díszítéshez. Ezek az analógiák a La Tène A2–B fázisok közé datálhatók.

Fontos megjegyezni, hogy az SP-A variáns az Uzsoki András által a közelben feltárt sírokban is megtalálható.[266] Ebben a tekintetben különösen érdekes a 9. sír, mivel ebben az SP-A variáns olyan ún. beledi típusú tállal volt együtt, amelynek kihajló pereme Frank Schwappach szerint a La Tène kultúra legkorábbi szakaszára jellemző, és az s-profilú tálak előképének tekintendő.[267] Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy az s-profilú tálak 'A' variánsa a típus egyik legkorábbi kivitelezési formája, amely elsősorban a korai La Tène periódusra jellemző.

Táblák: IX.t.1, IX.t.5, IX.t.8, IX.t.13, IX.t.14, IX.t.15, IX.t.22, XXIV.t.1, XXIX.t.9, XXXIII.t.1, XXXIII.t.2, XXXIII.t.6, XXXIII.t.7, XXXVI.t.10, XXXVIII.t.4, XLV.t.2, XLV.t.5, XLV.t.6, XLVIII.t.11.

SP-B variáns

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma) s-profil.
Tipológiailag azonos: Hunyady 3, 5.

Ebbe a csoportba az éles válltöréssel ívesen kihajló profilú példányok tartoznak. A perem keresztmetszete általában háromszög alakú (pl. IX.t.24, 27. és X.t.2) vagy megvastagodó[268] (pl. X.t.4, 9) és sok esetben a legnagyobb hasátmérőnél is jobban kihajló. A peremátmérő 120 és 380 mm között változik, de a legtöbb tál átmérője 200–280 mm közé esik. A peremvastagság általában 5–18 mm között változik, miközben az átlagos falvastagság 5–7 mm, de előfordulnak 4, illetve 11 mm vastag töredékek is. A formázás szinte kivétel nélkül korongolással történt, amelyhez egyaránt használtak finomszemcsés homokkal (43%) vagy finomra őrölt grafittal soványított (57%) agyagot. A felület minden esetben vízszintesen simított. A váll gyakran egyszeres (IX.t.27. és XLV.t.1) és kétszeres árkolással (X.t.9–10, 12, 14. és 16), bordával (XXXIX.t.3. és XLI.t.3), illetve árkolással határolt bordával díszített (IX.t.24, X.t.2, 4–5, 11, 13, 15. és 17). A töredezettségből adódóan a talp kialakítása nem ismert, de a sírleletekből ismert analógiák alapján feltehetőleg omphaloszos volt.

Hunyady Ilona ezeket a tálakat az 1. és 3. formákhoz sorolta és a La Tène A–B és C1 fázisokra datálta.[269] Az újabb sírleletek alapján azonban úgy tűnik, hogy az SP-B variáns legkorábbi leletei a La Tène B elejére tehetőek[270], és készítésük Bajč–Vlkanovo,[271] Nebojsa,[272] Svätý Peter,[273] Málé Kosihy,[274] Maňa,[275] Dovry nad Zitavou, Holiare, Hurbanovo és Horný Jatov[276] síregyüttesei alapján a La Tène B2 és C1 fázisokban is nyomon követhető. Annak ellenére, hogy

---

[264] Neugebauer 1996, Abb. 11.9.

[265] Vályi 1983, 101–102, IV.t.2.

[266] Uzsoki 1987, Pl. IX.4, XI.3, XVII.11.

[267] Schwappach 1975, Taf. 6; Schwappach 1979, 22–26.

[268] Irlinger a *kolbenförmige Rand* kifejezést használja (Irlinger 1995, 39).

[269] Hunyady 1944, 127–129.

[270] Penninger 1972, Taf. 10, A13; 50, B19; Moosleitner, Pauli & Penninger 1974, Taf. 170, 13. 174, 16–18.

[271] Benadík 1960, Tab. XIII.14, XIV.14.

[272] Chropovský 1958, Obr. 5,2.

[273] Dušek 1960, Tab. I.4.; III.4, 13.

[274] Bujna 1995, Taf. 11.C.1, 24.E, 56.A.7.

[275] Benadík 1983, Taf. III.7, XIV.11, XXII.11, XXIV.6, XXV.13, XXVI.10, XXXV.16, XLI.14.

[276] Benadík 1957, Taf. I.7. és 12, II.11. és 13, X.2, XII.11, XV.25, XVIII.13, XXI.7, XXII.12–13, XXIV.11. és 17, XXV.15–16, XXVI.14, XVIII.15, XXIX.18, XXXII.26.

a perem kialakításában és a díszítésben jelentős különbségek lehetnek, ezek az eltérések nem jelentenek kronológiai különbséget.[277]

Táblák: IX.t.24, X.t.2, X.t.4, X.t.5, XIX.t.23, XXII.t.5, XXIII.t.3, XXIV.t.7, XXIV.t.8, XXIV.t.9, XXIV.t.10, XXIV.t.11, XXIV.t.12, XXIV.t.13, XXIV.t.15, XXIV.t.20, XXIV.t.22, XXIV.t.24, XXVI.t.10, XXVII.t.9, XXVII.t.24, XXX.t.1, XXX.t.10, XXXVIII.t.2, XXXVIII.t.7, XXXIX.t.3, XXXIX.t.5, XXXIX.t.7, XLI.t.3, XLV.t.1, XLVIII.t.14.

SP-C variáns

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma) s-profil.
Tipológiailag azonos: Hunyady 4.

Az SP-C variáns jellemzője az ívesen kihasasodó alsó rész, hengeres nyak és kihajló perem. A perem rendszerint megvastagodó (10–12 mm) vagy a falvastagsággal azonos (5–7 mm). A peremátmérő 160–280 mm között változik. A Ménfőcsanakról előkerült 10 edénytöredék korongolt, amelyeknek készítéséhez apró szemcsés homokkal (75%) vagy finomra őrölt grafittal soványított agyagot (25%) használtak.

Az SP-C variáns a Hunyady-féle 4. típusnak feleltethető meg.[278] A ménfőcsanaki töredékek analógiái Balatongyörök,[279] a dél-szlovákiai Maňa,[280] Malé Kosihy[281] és Dubník[282] La Tène B2 és C1 fázisokra keltezhető síregyütteseiből ismertek.

Táblák: IX.t.30, XVIII.t.5, XXI.t.8, XXII.t.7, XXIV.t.19, XXXIII.t.5, XXXIII.t.8, XXXIII.t.11, XXXIX.t.1, XLVII.t.11.

Duzzadt peremű tál

A meghatározás kritériuma: (alacsony, nyitott tálforma) befelé húzott duzzadt perem.
Tipológiailag azonos: Hunyady 9. Sajópetri II.1.2.

A típus jellemzője a rendszerint félgömbforma, viszonylag magas test, kissé behúzott vagy enyhén S alakú profil és a markánsan megvastagodó perem. A típus duzzadt peremkialakítása az agyagszituláknál megfigyeltekhez hasonló, ezért kizárólag a perem töredékéből nem minden esetben lehet eldönteni, hogy eredetileg tálhoz vagy szitulához tartozott-e.

A típus gyakori leletnek számít a La Tène kultúra dunántúli és délnyugat-szlovákiai temetőinek La Tène B2 és C1 fázisaiban.[283] Ebben az időszakban az Alföld északi peremén és az Északi-középhegység előterében ugyancsak sűrűn előfordul ez a típus.[284]

Táblák: XII.t.7, XII.t.10, XII.t.11, XII.t.12, XII.t.25, XII.t.26, XII.t.27, XIII.t.4, XIV.t.4, XVIII.t.8, XXI.t.11, XXI.t.14, XXII.t.4, XXIII.t.2, XXVI.t.1, XXVI.t.7, XXVIII.t.28, XXIX.t.4, XXX.t.14, XXX.t.15, XXXI.t.4, XXXI.t.5, XXXI.t.7, XXXI.t.18, XL.t.7, XLV.t.8, XLVI.t.8, XLVII.t.12.

---

[277] Irlinger 1995, 38–40.

[278] Hunyady 1944, 14. kép 4.

[279] Horváth 1987a, Pl. III.7.

[280] Benadík 1983, Taf. III.6, IV.8, XVIII.11.

[281] Bujna 1995, Taf. 3A,5.

[282] Bujna 1989, Taf. XXIII.11, XXVIII.A19, XXXVI.A5.

[283] Magyarszerdahely–Homoki dűlő (Horváth 1987a, Pl. XI.13), Rezi–Rezicseri (Horváth 1987a, XXVI.2), Chotín (Ratimorská 1981, Taf. V.16), Maňa (Benadík 1983, Taf. XLIII.10), Malé Kosihy (Bujna 1995, Taf. 1A,4, 1B,3), Horný Jatov–Trnovec nad Váhom (Benadík 1957, Tab.V.21).

[284] Sajópetri (Barral *et al.* 1998, Abb. 6.17–19.) Mátraszőlős–Királydomb (Patay 1972, Pl. XXXI.2), Radostyán (Hellebrandt 1999, Pl. LXXXV.10).

4.1.3.1.2. Csupor

A meghatározás kritériuma: (alacsony forma) zárt forma, kettős kúpos vagy elnyújtott s-profil, tág szájátmérő (min. 100 mm).
Tipológiailag azonos: Sajópetri II.5.

Mindenekelőtt utalni kell arra, hogy ez a típus a leletanyag töredezettségéből adódóan nehezen azonosítható. Ugyanis a megfigyelhető formai jellemzők (peremkialakítás, profilforma stb.) hasonlósága miatt sok esetben nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy a töredék csupor, esetleg tál, fazék vagy palack volt-e. Következésképp, a bizonytalan töredékek kizárása miatt ez a típus a kerámiaanyagban statisztikailag alulreprezentált.

Általánosságban azonban kijelenthető, hogy e típusra jellemző a nyújtott s-profil vagy az éles válltöréssel kialakított bikónikus test. A kihajló perem többnyire megvastagodó. A kevés egyértelműen azonosítható töredék alapján a peremátmérő 120 és 240 mm között, a peremvastagság pedig 6–10 mm között, a falvastagság pedig 4–8 mm között változik. A Ménfőcsanakon meghatározott csuprok kivétel nélkül finomszemcsés homokkal soványított agyagból és gyorskorongon készültek.

A csupor jellegzetes La Tène edényforma, amelyet Hunyady Ilona vizsgált először és próbálta felhívni a figyelmet a tipológiai és kronológiai osztályozás nehézségeire. A Kárpát-medence sírleleteit összegyűjtve az edény profilforma éles, illetve lágy törése alapján kísérelt meg elkülöníteni nehezen értelmezhető csoportokat.[285] A típus osztályozásában azóta sem történt előrelépés. Ennek oka részben az ismert leletek nagy száma és a hosszú időn keresztül változatlan forma. A típusról nagy általánosságban ma is csak annyit lehet megállapítani, hogy széles körben elterjedt kerámiaformája a keleti La Tène kultúrkörnek.

Táblák: X.t.6, X.t.17, X.t.22, X.t.24, XXX.t.2, XXXIII.t.16, XXXIII.t.22, XLI.t.1, XLII.t.10.

4.1.3.2. Magas formák

A meghatározás kritériuma: magasság > szélesség.

4.1.3.2.1. Fazekak

A meghatározás kritériuma: (magas forma) a szájátmérő, a legnagyobb hasátmérő és a legkisebb nyakátmérő aránya 1:1–1,3:0,7–1.

A fazekak tág csoportján belül az alábbi típusok különíthetők el.

Egyenes falu fazekak

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma) megközelítőleg egyenes profil, enyhén kúpos vagy enyhén ívelt alsó résszel.
Tipológiailag azonos: Röder B1V2, B1V3; hasonló Sajópetri I.5.1.

A típus jellemzője az egyszerű kidolgozás: a hengeres vagy enyhén kúpos test, az egyenes, tagolatlan profil és az egyenes perem. A perem- és a talpátmérő mérete szinte azonos, vagy a peremátmérő csak kis mértékben nagyobb a talpátmérőnél. A perem általában egyenes, végződése egyszerű vágott vagy lekerekített. Néhány példány esetében enyhén homorú nyak vagy enyhén kiugró perem került kialakításra. A Ménfőcsanakról ismert példák anyaga többnyire durván iszapolt, durva szemcsézetű grafittal vagy grafittal és homokkal (69%), alkalmanként homokkal és kaviccsal (31%) soványított. Ezeket az edényeket rendszerint kézzel formázták, de – ahogy más ménfőcsanaki típusok esetében – itt is megfigyelhető a perem és a perem alatti rész korongolása (23%). Az edények felülete minden esetben durván simított, ritkán grafittal történt simítás nyomai is megfigyelhetők.

[285] Hunyady 1944, 136–139.

A Dürrnberg–Ramsaukopfról ismert párhuzamok alapján ez a típus elsősorban a kora La Tène időszakra datálható.[286] Hasonló leletek ugyanakkor a Kisalföldről, Rábatamásiból késő Hallstatt-kontextusból is előkerültek.[287] Általánosságban megállapítható, hogy ez a forma viszonylag ritkán kerül a korszak sírmellékletei közé. Az eddig ismert egyetlen példa, a délnyugat-szlovákiai Dubník temetőjének a La Tène B2 fázisából ismert.[288] Hasonló típus az alföld északi peremén található Sajópetri lelőhelyről is ismert.[289] A sajópetri párhuzamok alapján feltételezhető, hogy Ménfőcsanakon ehhez a típushoz sorolható két, bütyökkel díszített oldaltöredék (XXXVIII.t.8. és XLIII.t.8). Szemben a sajópetri településsel, a ménfőcsanaki leletösszefüggésben a szkíta hagyományt mint eredeztető tényezőt kellő óvatossággal kell kezelni.

Táblák: VIII.t.10, XX.t.3, XX.t.5, XX.t.6, XXIII.t.8, XXIII.t.10, XXXII.t.3, XXXVI.t.4, XXXVIII.t.8, XLII.t.8, XLVIII.t.2, XLIX.t.9, L.t.5.

Ívelt hasú fazekak

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma) határozottan ívelt has.

A típus jellemzője az ún. hordó- vagy tojásforma test. A perem kialakítása szempontjából megkülönböztetünk kihajló és függőleges peremű variánsokat.

Ívelt hasú függőleges peremű fazekak

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, ívelt has) függőleges perem.

Tipológiailag azonos: Sajópetri I.5.4.

A típus jellemzője az ívelt profil és az egyenes peremben végződő hengeres nyak. A Ménfőcsanakról ismert példák többnyire durván iszapolt, grafitos soványítású agyagból készültek. Rendszerint kézzel formázták, de néhány estben a peremen és a nyakon korongolás nyoma is megfigyelhetők. A típus felületét minden esetben elsimították, amelyhez gyakran finom grafitport használtak.

A típus formai analógiája az alsó-ausztriai Inzersdorf–Walpersdorf településéről, La Tène A leletösszefüggésből ismert.[290] Formáját tekintve hasonló edény Sajópetri lelőhelyről ugyancsak ismert.[291]

Táblák: II.t.5, XXV.t.7, XL.t.4, XLII.t.4, XLII.t.5, XLVI.t.6, LI.t.2.

Ívelt hasú kihajló peremű fazék

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, ívelt has) kihajló perem.

Tipológiailag azonos: Röder B1V7; hasonló Sajópetri I.5.3.2-3.

A típus jellemzője az ívelt profil és a rövid, enyhén kihajló perem. Ezeket a fazekakat rendszerint nagy méretben, vastag fallal, durván iszapolt agyagból, erős szemcsézetű grafittal (83%), alkalmanként homokkal és kaviccsal (17%) soványítva készítették. A formázásnál a korongolás (27%), a kézzel formázás (55%) és az utánkorongolás (18%) alkalmazása egyaránt előfordult. A vizsgált töredékeknél gyakran megfigyelhető, hogy az edény külső felületét a perem alatt vízszintes sávban, egyébként pedig függőlegesen grafitozták (55%). Az átlagos peremátmérő

[286] Irlinger 1995, 50–51.

[287] Németh 1996, Abb. 7.4.

[288] Bujna 1989, Taf. IIIA,8.

[289] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 239, 244, Fig. 46.

[290] Ramsl 1998, Taf. 83.676.

[291] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 240, 244, Fig. 46.

200–260 mm, illetve a vizsgált darabok szélső értékei 100 és 400 mm voltak. A töredékek leírásánál megfigyelhető volt, hogy peremvastagság értéke a peremátmérővel egyenes arányban növekszik (5–15 mm), és ugyanez a falvastagságra is igaz (5–12 mm). Tehát logikusan minél nagyobb volt peremátmérő, az edény annál vastagabb fallal és peremmel készült. Néhány esetben az egyenes talp és a perem összetartozása a töredékekből meggyőzően bizonyítható volt (VII.t.1. és VIII.t.1).

A Kárpát-medence nyugati felén a típusnak elsősorban a Hallstatt D és La Tène A fázisra datálható párhuzamai ismertek: Délnyugat-Szlovákiából Bratislava–Dúbravka településéről,[292] Alsó-Ausztriából Franzhausen temetőjéből,[293] Inzersdorf–Walpersdorf településről,[294] a kuffarni szitulasírból,[295] valamint Nyugat-Magyarországról Sopron–Krautackerről.[296] A legfiatalabb darab Dubníkról került elő, ahol a síregyüttes a fibulák és az övkapocs alapján La Tène B fázis elejére datálható.[297] Ez az edénytípus némileg hasonló a Sajóperin[298] és más késő vaskori településeken[299] napvilágra került példányokhoz, azonban – amint fentebb más primitív kerámiaformák esetében már utalás történt rá – ezen analógiák eredete és kulturális háttere további vizsgálatokat igényel.

Táblák: VII.t.1, VII.t.2, VII.t.3, VII.t.4, VII.t.5, VII.t.9, VIII.t.1, VIII.t.4, XI.t.22, XIX.t.5, XIX.t.7, XXVII.t.23, XXX.t.16, XXX.t.17, L.t.7, L.t.8, L.t.9, LI.t.8.

Kihajló peremű kora La Tène fazekak (*66. kép*)

Kihajló peremű kora La Tène fazekak T-peremmel

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma) kúpos vagy enyhén ívelt test, kihajló perem.
Tipológiailag azonos: Röder B1V4-6, C4V1, Brand H.2.2.2.

– A típus meghatározására egyelőre nincs általánosan elfogadott elnevezés a szakirodalomban. Elsőként Irene Kappel a kora La Tène grafitos kerámiák hatalmas halmazában tárgyalta ezt a típust,[300] a későbbi közlésekben pedig a *Töpfe mit T-förmig verdicktem Rand*[301] és a *Töpfe mit ausladenden Rand*[302] megnevezésekkel találkozhatunk.

– A típus jellemzője a kúpos vagy enyhén ívelt test és a rövid nyakkal s-profilban enyhén kihajló perem. Ezek a kis méretű, zömök fazekak rendszerint grafittal erősen soványított agyagból, és többnyire kézi formázással készültek. A perem- és a talpátmérő átlagos aránya 1:0,5–1 között változik. A típusra jellemző, hogy a váll gyakran körbefutó árkolásokkal és bevagdosásokkal díszített, amely két ménfőcsanaki töredéken is megfigyelhető volt (XI.t.19. és XI.t.24).

– Amint fentebb már utalás történt rá, Irene Kappel máig ható érvénnyel foglalta össze a grafitos fazekak térbeli elterjedését és időbeli helyzetét. Megállapítása szerint a ménfőcsanakihoz

[292] Stegmann & Rajtár 1996, Abb. 6,9.
[293] Neugebauer 1996, Abb. 11.6.
[294] Ramsl 1998, Taf. 44.215, 50.286, 76.601.
[295] Nebehay 1993, Taf. 9,13.
[296] Jerem & Somogyi 1992, Abb. 7,6.
[297] Bujna 1989, Taf. IV,12.
[298] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 239–240, 244, Fig. 46.
[299] Tankó 2010, Pl. 2.
[300] Kappel 1969, 58–65.
[301] Brand 1995, H.2.2.2. típus.
[302] Ramsl 1998, 21.

hasonló korai típusok elsősorban a keleti kelta körre, azon belül Dél-Bajorországra, Alsó-Ausztriára, a Cseh- és Morva-medencére jellemzőek. Kronológiai helyzetüket tekintve pedig főleg a La Tène A és B fázisok leletegyütteseiben fordulnak elő.[303]

– A Ménfőcsanakon előkerült darabokat vizsgálva megállapítható, hogy a 95/31. objektumból származó edény (XI.t.9) közeli párhuzama Regensburgból ismert,[304] ahol egyébként a többi darab peremeinek formázása kapcsán is vannak jó analógiák.[305] Ez a típus ugyanakkor Ausztria területéről Wien–Leopoldsberg[306] és Inzersdorf–Walpersdorf[307] településekről, késő Hallstatt- és kora La Tène kontextusokból ugyancsak ismert. Térben legközelebbi párhuzam a Sopron–krautackeri telepről származó és a ménfőcsanaki példányhoz hasonlóan srégen bevagdosott bordával díszített peremtöredék.[308] Ezekből az analógiákból arra következtethetünk, hogy ez a kora La Tène fazéktípus a Duna mentén Dél-Bajorországtól Nyugat-Magyarországig elterjedt volt. Időrendi helyzetét tekintve pedig elsősorban a La Tène A fázisra datálható, de néhány fiatalabb példány La Tène B leletösszefüggésekből is ismert.

Táblák: XI.t.17, 19, 21, 24, XII.t.13.

Kihajló peremű kora La Tène fazék egyszerű peremmel

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, kúpos vagy enyhén ívelt test) éles válltörés, enyhén kihajló perem.

Ezt a típust gyakorlatilag csak a perem kialakítása különbözteti meg a többi kora La Tène fazéktól. A kúpos testű, kihajló peremű fazekak esetében a legnagyobb átmérő az edény vállánál mérhető, amely nagyjából megegyezik a peremátmérővel. Az edénytestet az erőteljes válltörés két részre tagolja. Az alsó rész rendszerint kúpos vagy enyhén ívelt, míg a felső rész kihajló, enyhén megvastagodó, háromszög keresztmetszetű vagy egyszerű legömbölyített peremben végződik. A Ménfőcsanakról ismert három edény anyaga erősen grafitos soványítású. Ezeket az edényeket kézzel formázták és külső felületük minden esetben elsimított. A váll két töredék esetében kalászmotívummal (XLVIII.t.9), illetve ferde betűzdelésekkel (XII.t.13) díszített.

A típus datálásában és elterjedésében is azonos a többi kora La Tène fazékkal. Számos analógia ismert Bajorország területéről,[309] de megtalálható Inzersdorf–Walpersdorf településen is.[310]

Táblák: XII.t.13, XLVIII.t.9, LI.t.3.

Behúzott peremű kora La Tène fazekak

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, kúpos vagy enyhén ívelt test) éles válltörés, behúzott perem.

Az előzőhöz hasonlóan ezt a típust is a perem kialakítása különbözteti meg a többi kora La Tène fazéktól. A kúpos testű, behúzott peremű fazekak esetében a legnagyobb átmérő az edény vállánál mérhető, amely mindig nagyobb, mint a szájátmérő. Az edénytestet az erőteljes válltörés tagolja. Az alsó rész rendszerint kúpos vagy enyhén ívelt. A felső rész ívesen behúzott, enyhén megvastagodó

[303] Kappel 1969, 58.

[304] Kappel 1969, Abb. 19,12.

[305] Kappel 1969, Abb. 19,8, 12–13.

[306] Urban 1996, Abb. 8.490.

[307] Ramsl 1998, 21.

[308] Jerem 1986, Taf. 3.

[309] Kappel 1969, 58–65.

[310] Ramsl 1998, Taf. 89.773.

vagy egyszerű legömbölyített peremben végződik. A Ménfőcsanakról ismert három darab anyaga kizárólag erősen grafitos soványítású. A formázás technikáját tekintve kézzel formált (XXXIX.t.2), utánkorongolt (II.t.2) és korongolt edény (XLVIII.t.6) egyaránt előfordul. A felület minden esetben elsimított. Két töredék esetében a vállon körbefutó x-motívumokból álló bevagdosás (XXXIX.t.2; XLVIII.t.6) figyelhető meg.

A típus datálásában és elterjedésében is azonos a többi kora La Tène fazékkal. Számos analógia ismert Bajorország területéről,[311] de megtalálható Inzersdorf–Walpersdorf településen is.[312]

Táblák: II.t.2, XXXIX.t.2, XLVIII.t.6.

Klasszikus La Tène forma: Fazék I.

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma) kúpos vagy enyhén ívelt test, amely az edény felső harmadában határozott válltöréssel, kúpos vagy enyhén homorú nyakrészben folytatódik, nagy szájátmérő (min. 100 mm).

Ménfőcsanakon a fazekaknak alapvetően két nagy csoportja van. Az első csoportba azok az edények tartoznak, ahol a váll a felső harmadban került kialakításra (Fazék I). Ezzel szemben a második csoportnál a váll az edény középső vagy alsó harmadában helyezkedik el (Fazék II). Az első típust Hunyady Ilona szitulaforma fazéknak nevezte, mivel úgy vélte, hogy az méretét és alakját tekintve a bronzszitulák alakját utánozva alakult ki.[313] A *szitula* elnevezés azonban itt félrevezető lenne – ezért használatától eltekintünk –, mivel más esetekben a grafitos, fésűzött felületű edényeket ugyancsak szitulaként szokták jelölni.[314]

A Hunyady Ilona által meghatározott és itt Fazék I csoportnak nevezett típusnál maradva, annak elsődleges jellemzője a magas forma (ahol a profil kúpos vagy enyhén ívelt alsó részből áll, amely az edénytest felső negyedénél – az edény legnagyobb átmérőjénél – íves vagy éles válltöréssel, rövid nyakkal került kialakításra, továbbá enyhén kihajló peremben végződik. A vállat gyakran vízszintesen körbefutó árkolás vagy borda, illetve ezek kombinációi díszítik. A formai kritériumok viszonylag pontos meghatározása ellenére Hunyady Ilona számos olyan edényt sorolt ide, amelyek ezeknek nem feleltek meg. Ezt korrigálva a Hunyady Ilona monográfiájában az első – vagyis az ún. „szitulaforma edények" – csoportjába az alábbi lelőhelyekről előkerült edények tartoznak: Abadomb,[315] Alsópél,[316] Báta,[317] Ordód–Babót,[318] Lontó[319] és Rábatamási.[320] Ugyanakkor Hunyady Ilona nem a kritériumoknak megfelelően sorolta ide a következő edényeket: Anyala,[321] Balf,[322] Öregárpás[323] és Versec.[324]

---

311 Kappel 1969, 58–65.

312 Ramsl 1998, 21.

313 Hunyady1944, 134–136.

314 Pl.: Meduna 1980, 62; Szabó, Tankó & Szabó 2007, 241–242.

315 Hunyady1944, Taf. LXIII.8.

316 Hunyady 1944, Taf. LXIII.6.

317 Hunyady 1944, Taf. LXIII.4.

318 Hunyady 1944, Taf. LXIII.2–3, 5, LXIV.7.

319 Hunyady 1944, Taf. LXIII.8.

320 Hunyady 1944, Taf. LXIV.4.

321 Hunyady 1944, Taf. XIV.2.

322 Hunyady 1944, Taf. XIV.8.

323 Hunyady 1944, Taf. XIV.2.

324 Hunyady 1944, Taf. XIV.1.

A ménfőcsanaki telepanyag alapján úgy tűnik, hogy a Hunyady Ilona által meghatározott csoport ezen a lelőhelyen jól körvonalazható, ugyanakkor bizonyos jellemzőkben mégis lényegesen különbözik. A meghatározás egyik legfontosabb kritériuma, hogy az edény legnagyobb szélessége a vállátmérője, vagyis a profil alapvetően az edény belseje felé hajlik. A markáns vállat esetenként rövid (XII.t.27), máskor hosszabb nyaki rész követi (XIII.t.6–10), amelyet gyakran vízszintes árkolások vagy bordák díszítenek (XII.t.27. és XIII.t.6–10). Az enyhén kihajló perem néha csak kis mértékben, de általában erősen megvastagodó. A peremátmérő 170–240 mm között változik. A 6–8 mm-es falvastagsághoz átlagosan 12 mm (néha 14–16 mm) peremvastagság párosul. A Ménfőcsanakról előkerült és egyértelműen ehhez a típushoz tartozó töredékek kb. 80%-a grafittal vagy grafittal és homokkal, illetve kb. 20%-ban homokkal és kaviccsal soványítottak. Ezek az edények kivétel nélkül korongon készültek. Egy edényt a vállán vízszintesen körbefutó árkolással határolt borda (XXVI.t.3), egy másikat hálószerűen bevagdosott borda díszít (XIII.t.6). Utóbbinak jó analógiája ismert Dürrnberg–Ramsaukopf lelőhelyről, amelyet Irlinger a La Tène B2 periódusra datált.[325] Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a kelet-alpi területekre általánosan jellemző ujjbenyomkodásos és bepecsételt díszítőmotívumok hiányoznak a ménfőcsanaki edények válláról. Jiří Meduna szerint a „grafitos szitulák" jellegzetes kora La Tène formák, és elsősorban a La Tène A, illetve La Tène B fázisra datálhatóak.[326] A Kárpát-medencében a La Tène B fázisra való keltezést a Hunyady Ilona által felsorolt példák ugyancsak alátámasztják.[327] Ugyanakkor elsősorban Délnyugat-Szlovákia területéről, Bajč–Vlkanovo[328] és Dubník[329] temetőiből ismert néhány, a La Tène B végére datálható példa.

Táblák: XII.t.21, XII.t.23, XIII.t.6, XIII.t.7, XIII.t.8, XIII.t.9, XIII.t.10, XXI.t.12, XXVI.t.3, XXIX.t.6.

Klasszikus La Tène forma: Fazék II.

A meghatározás kritériuma: (magas forma) kettős kúpos vagy nyújtott s-profilú test, tág szájátmérő (min. 100 mm).

Tipológiailag azonos: Sajópetri II.3.1-2.

A típus jellemzője az s-profil, a dudorosan megvastagodó, kihajló perem, a rendszerint rövid nyakrész, amely ívesen vagy éles válltöréssel kapcsolódik a kúpos vagy kihasasodó testhez. Az ide sorolható edények többsége (75%) finomszemcsés homokkal, míg kisebb hányada (15%) grafitporral soványított agyagból, ugyanakkor kivétel nélkül gyorskorongon készült. Az átlagos peremátmérő 200–280 mm között változik, amelyhez általában 5–8 mm falvastagság és 10–12 mm peremvastagság tartozik. A vállon gyakran vízszintesen körbefutó borda (XXVI.t.15, XXXIII.t.25, XXXIII.t.27, XXXIII.t.28. és XLVII.t.7) vagy árkolás található (XXVII.t.12. és XXXIII.t.23). Felülete minden esetben finoman simított, néhány esetben bepecsételt körökkel díszített (XXV.t.15, XXXV.t. és XLVIII.t.10).

Ezt a típust Hunyady Ilona az „urnák és fazekak" cím alatt foglalta össze. Kategorizálásánál elsősorban az edények lágyabb vagy élesebb profiljára, kúposabb vagy gömbölyűbb voltára helyezte a hangsúlyt,[330] azonban a ménfőcsanaki anyagot töredezettsége miatt nem lehet beilleszteni a Hunyady-féle rendszerbe.

Táblák: XI.t.9, XI.t.10, XI.t.13, XVIII.t.4, XXI.t.7, XXV.t.15, XXVI.t.15, XXVII.t.12, XXXIII.t.21, XXXIII.t.23, XXXIII.t.25, XXXIII.t.27, XXXIII.t.28, XXXV.t, XLII.t.7, XLII.t.9, XLII.t.11, XLVII.t.7, XLVIII.t.10.

---

[325] Hell 1936, Abb. 4,4; Irlinger 1995, 57, Taf. 41,404.

[326] Meduna 1980, 62.

[327] Hunyady 1944, 134–136.

[328] Benadík 1960, Tab. XIII.9.

[329] Bujna 1989, Taf. XI.B14, XIII.A5, XXI.19, XXII.A14, XXIX.10.

[330] Hunyady 1944, 142–148.

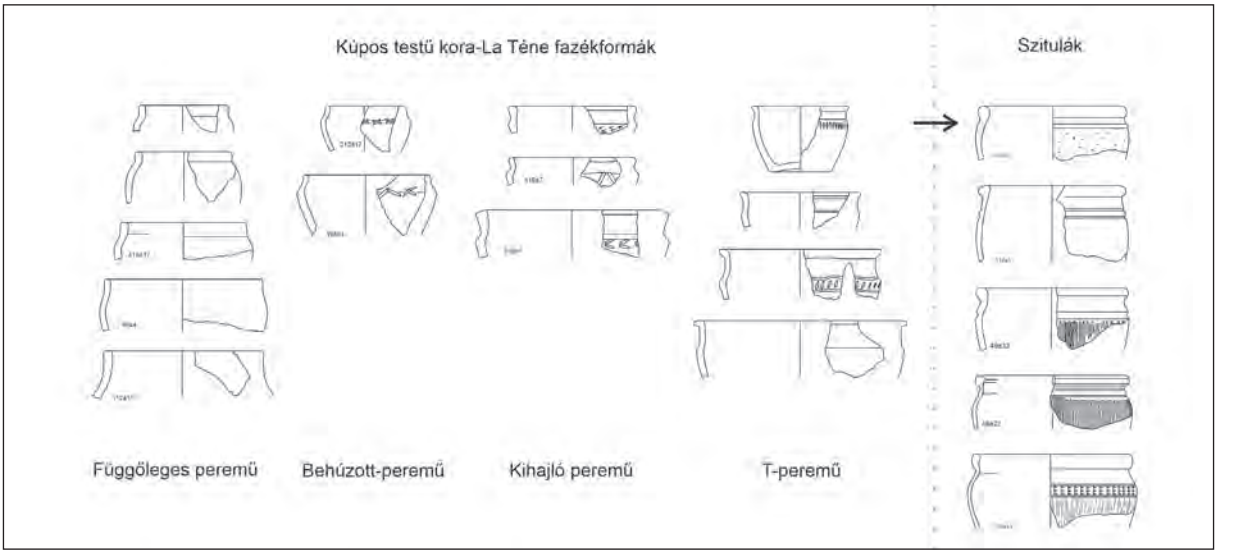

66. kép: A fazékformák fejlődése a kora és közép La Tène időszakban

Fig. 66: The development of pot shapes in the early and mid-La Tène period.

Kúpos testű kora La Tène fazékformák = conical early La Tène pot shapes; Szitulák = situlae; függőleges peremű = with vertical rims; behúzott peremű = with inverted rims; kihajló peremű = with outcurving rims, T-peremű = with T-shaped rims

4.1.3.2.2. Szitulák

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, kúpos vagy enyhén ívelt test) duzzadt perem.
Tipológiailag azonos: Brand H.2.2.3, H.3.2.3–4; Sajópetri II.2.

A szitulákra jellemző a kúpos vagy enyhén ívelt has, határozott váll, befelé húzott, enyhén ívelt, keskeny nyak és duzzadt perem. Az edény legnagyobb átmérője általában a vállán mérhető. A talp többnyire egyenes. Az edénytest általában függőlegesen fésűzött, de előfordulnak fésűzés nélkül készült példányok is. A vállon gyakran vízszintes árkolás, borda, bevagdosás vagy ezek kombinációja látható.

A szitulák általában nagy grafittartalmú agyagból (ún. *Graphitton*) készültek, ezért a szakirodalom – elsősorban Irene Kappel nyomán[331] – hagyományosan a grafitos soványítást tartja a tipológiai besorolás egyik alapkritériumának. Ennek nyomán, főleg a német nyelvű területen széles körben elterjedt a *Graphittonkeramik* vagy *Graphittonware* elnevezés.[332] Ez azonban azért problematikus, mivel különösen a grafitban szegény területeken más soványítású agyagból ugyancsak készült ez a típus. Más tekintetben a szakirodalomban ugyancsak elterjedt *Kammstrichtware* (akárcsak a *Feinkammstrichtware*, illetve a *Grobekammstrichtware*)[333] meghatározás szintén félrevezető, mivel a szitulák egyaránt előfordulnak fésűzött és fésűzés nélküli edénytesttel. Így a jelen típusnál ezt a hagyományos terminológiát kerülve egységesen a *szitula*, illetve *agyagszitula* elnevezés használata javasolt.[334]

A Ménfőcsanakról előkerült szitulák szinte kizárólag grafittal vagy grafittal és homokkal kerültek soványításra (99%). Csupán néhány töredéknél volt megállapítható (1%), hogy grafit felhasználása nélkül, homokos és kavicsos soványítással készült. A szitulákat rendszerint korongolással formázták (76%), de alkalmanként megfigyelhető kézzel formázás és a perem utánkorongolásának alkalmazása is (14%).

---

[331] Kappel 1969.

[332] Pl.: Wagner 2001, 445; Trebsche 2011, 449–481; Březinová 2015, 293–304.

[333] Trebsche 2003, 3.

[334] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 241–242.

A szitulaként meghatározható töredékek nagy része külső felületén függőlegesen fésűzött volt (62%). Azonban az edények több mint harmadánál fésűzés nem volt, csak egyszerű felületi simítás figyelhető meg (37%). Néhány esetben a felület szándékos érdesítése, durvítása ugyancsak előfordult (1%). A vizsgált töredékek peremátmérője 100 és 400 mm között változik. Az átlagos peremvastagság 10–15 mm, de 7 és 26 mm vastag perem is előfordult. Az átlagos falvastagság a töredéktől függően 6–9 mm volt.

67. kép: Agyagszitulák duzzadt peremének variációi a ménfőcsanaki kerámiaanyagban

Fig. 67: Clay situla rim variations in the Ménfőcsanak assemblage. Mérési pontok = points of measurement; méretarány = scale; variációk = variations; metszet = cross section; kör = circle; ovális = oval; félkör = semicircle; háromszög = triangle; gomba = mushroom-shaped; négyzet = square; téglalap = rectangle; egyedi formák = unique shapes

A duzzadt peremű agyagszitulák peremkialakításánál az alábbi variánsok különíthetőek el (*67. kép*):[335]

1. Kör keresztmetszetű perem (a~b). A perem metszete nem minden esetben teljesen szabályos kör.
2. Ovális keresztmetszetű perem (a>b).
3. Félkör keresztmetszetű perem (a>b). Alkalmanként a perem vége az edény szájánál enyhén kicsúcsosodik.
4. Lekerekített háromszög keresztmetszetű perem (a~b).
5. Gomba keresztmetszetű perem (a<b). A perem a profilhoz viszonyítva kívül és belül is egyaránt megvastagszik.
6. Lekerekített négyzet keresztmetszetű perem (a~b). A megközelítőleg négyzetet formázó peremmetszet, az edényfal vonalában, a profilhoz viszonyítva „függőlegesen áll".
7. Lekerekített négyzet keresztmetszetű perem (a~b). A megközelítőleg négyzetet formázó átmetszet, a teljes profilhoz viszonyítva „csúcsára állítva" kapcsolódik az edényfal vonalához.
8. Lekerekített téglalap keresztmetszetű perem (a>b). A megközelítőleg téglalapot formázó peremmetszet, a profilhoz viszonyítva rövidebb oldalával kapcsolódik az edényfal vonalához.

Fésűzetlen felületű szitulák

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, kúpos vagy enyhén ívelt test, duzzadt perem) fésűzetlen edénytest.

Tipológiailag azonos: Sajópetri II.2.1.

Az edénytest a válltól lefelé általában vízszintesen simított, de néhány estben megfigyelhető a felület szándékos érdessé tétele, durvítása (XXII.t.6, XLIV.t.2, XLVII.t.10. és XLIX.t.15). Ennél az altípusnál gyakori az edény vállrészének díszítése (61%), amely lehet vízszintesen körbefutó árkolás (XII.t.15, XLII.t.14. és LI.t.5) vagy egy egyszerű borda (XII.t.8, XXVI.t.6, XLII.t.12, XLVII.t.8, XLVIII.t.4, LI.t.6, XII.t.15, XLII.t.14. és LI.t.5). A vízszintesen körbefutó bordát gyakran kettős árkolás határolja (II.t.3, XLVII.t.14. és XLVIII.t.12), illetve ferde bevagdosás tagolja (XI.t.19, XI.t.24, XXVI.t.2, XXVI.t.5. és XI.t.21). Egy edénytöredék bepecsételt lyramotívummal díszített (II.t.7).

Hunyady Ilona ezt az altípust egyértelműen a La Tène C utáni időszakra keltezte.[336] Ez azonban ma már nem tartható, mivel például Sopron–Krautackeren ilyen edény a La Tène B1 fázisra datálható lencse alakú palackkal együtt került elő,[337] miközben az ausztriai Guntramsdorf[338] és a délnyugat-szlovákiai Bajč–Vlkanovo,[339] illetve Malé Kosihy[340] nekropoliszokból ismert darabok elsősorban a La Tène B2 fázisra datálhatók. A Nitra–Šindolkáról[341] és Inzersdorf–Walpersdorf[342] település III. fázisából származó darabok leletösszefüggéseik alapján La Tène B2–C1 átmeneti fázisokba sorolhatók. Sajópetrin[343] és az Alföld északi peremén található késő vaskori településeken[344]

[335] Brand 1995, Abb. 36. nyomán.

[336] Hunyady 1944, 140–142.

[337] Jerem 1986, Taf. 3.

[338] Urban 1985, Abb. 34,2, 52–53.

[339] Benadík 1960, Tab. X.16.

[340] Bujna 1995, Taf. 22, 10, Taf. 26,13.

[341] Brezinová 2000, Taf. 8,5, 92,5.

[342] Ramsl 1998, Taf. 68.465, 68.467.

[343] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 241–242.

[344] Tankó 2010, 324, 330, Pl. 3.

ugyancsak általánosan előfordult ez az altípus. Érdekességként megjegyzendő, hogy Dürrnberg–Ramsaukopf településről egyetlen ilyen szitula került elő.[345]

A fentieket összegezve arra következtetünk, hogy a fésűzés nélküli szitulák a fésűzött felületű példányokkal azonos lelethorizontot alkotva, a La Tène B1 fázis elején megjelenve a La Tène B2 fázisban széles körben elterjedtek a Kárpát-medencében.

Táblák: II.t.3, II.t.7, XI.t.19, XI.t.21, XI.t.24, XXII.t.6, XII.t.8, XII.t.15, XIII.t.1, XIV.t.19, XV.t.1, XIX.t.6, XXII.t.8, XXV.t.2, XXV.t.11, XXVI.t.2, XXVI.t.5, XXVI.t.6, XXVII.t.8, XXXVI.t.3, XXXIX.t.8, XLII.t.12, XLII.t.13, XLII.t.14, XLIII.t.9, XLIII.t.11, XLIV.t.2, XLVII.t.8, XLVII.t.10, XLVII.t.14, XLVIII.t.4, XLVII-I.t.7, XLVIII.t.8, XLVIII.t.12, XLIX.t.15, LI.t.5, LI.t.6.

Fésűzött felületű szitulák

A meghatározás kritériuma: (magas fazékforma, kúpos vagy enyhén ívelt test, duzzadt perem) fésűzött edénytest.

Tipológiailag azonos: Sajópetri II.2.2.

Az altípus elkülönítésének alapvető kritériuma a fésűzés alkalmazása az edénytesten. A perem és a váll közötti rövid, enyhén ívelt nyak minden esetben díszítetlen, vízszintesen simított felületű. A vállon gyakran (48%) vízszintesen körbefutó borda található. Ez a borda lehet egyszerű, díszítetlen, kettős árkolással határolt, ferde bevagdosásokkal tagolt (XV.t.4, XV.t.5. és XLV.t.10), illetve kalászmotívummal díszített (XV.t.2, XV.t.3, XXI.t.19. és XXXIX.t.9). A fésűzés rendszerint függőleges, és az edény vállától, vagyis a legnagyobb szélességű pontjától a talp irányába indul, és többnyire a talp fölött nagyjából 10–15 mm-rel ér véget. Itt a fésűzést, általában egy fésűzetlen, gyakran simított sáv határolja (Pl. XVII.t.11–13. és 14–17), de egy esetben az is megfigyelhető volt, hogy az edény alsó részén kettős, vízszintes árkolás törte meg a függőleges fésűzést (XVII.t.12). A fésűzést különböző finomságú eszközökkel alakították ki, amelyek lenyomata a ritka, széles, mély bevagdosásoktól (pl. XV.t.15, 18, 25, XVI.t.8, XVII.t.9. és 15) a finom sűrű bekarcolásokig (XVI.t.1. 7 és 9) terjedt. Időnként megfigyelhető, hogy a fazekas a fésűzést ugyanazon a felületen, többszörösen alkalmazta, ami egy szabálytalanul durva felszínt eredményezett (XV.t.16, 20, 26, 27, XVI.t.8–10, XVII.t.2–3, 6. és 11–12). A fésűzés nem minden esetben volt függőleges. Néhány esetben előfordult, hogy a fésűzés ferdén (XVII.t.4. és XXXIV.t.5) vagy vízszintesen (XXXIV.t.20) készült. Egy esetben megfigyelhető volt, hogy a fésűzés ívesen történt az edény felületén (XV.t.17).

Kutatástörténeti jelentőségű volt, amikor Paul Reinecke a manchingi temetők kapcsán elsőként állapította meg, hogy a grafitos soványítású fésűs szitulák elsősorban a La Tène C fázisra jellemzőek.[346] Ez a megállapítás széles körben elfogadottá vált, és majdnem egy évszázadig alapvetően meghatározta az edény kronológiai helyzetének megállapítását.[347] Jîrí Meduna azonban a morvaországi kelta települések kerámiaanyagának vizsgálatakor rámutatott, hogy a típus kizárólagosan La Tène C fázisra helyezése több zárt leletkontextus datálásában is anomáliákat szült. Erre alapozva felülvizsgálta Paul Reinecke korábbi megállapítását, és felvetette, hogy a grafitos kerámiákon megfigyelhető fésűzés, elsősorban a mai Délnyugat-Szlovákia és Morvaország területén, már a La Tène B1 fázisban megjelenhetett.[348] Ezt ugyancsak megerősíteni látszik, hogy a szlovákiai bučanyi temető második fázisának 21. sírjából jellegzetesen korai típusú lemezes kazettás övkapoccsal

[345] Irlinger 1995, 42, Taf. 10,82.

[346] Reinecke 1906, 292.

[347] Pittioni 1930,101; Hunyady 1944, 141–142; Benadík 1961, 183f; Kappel 1969, 53; Jerem *et al.* 1985, 74. jegyzet.

[348] Meduna 1980, 65.

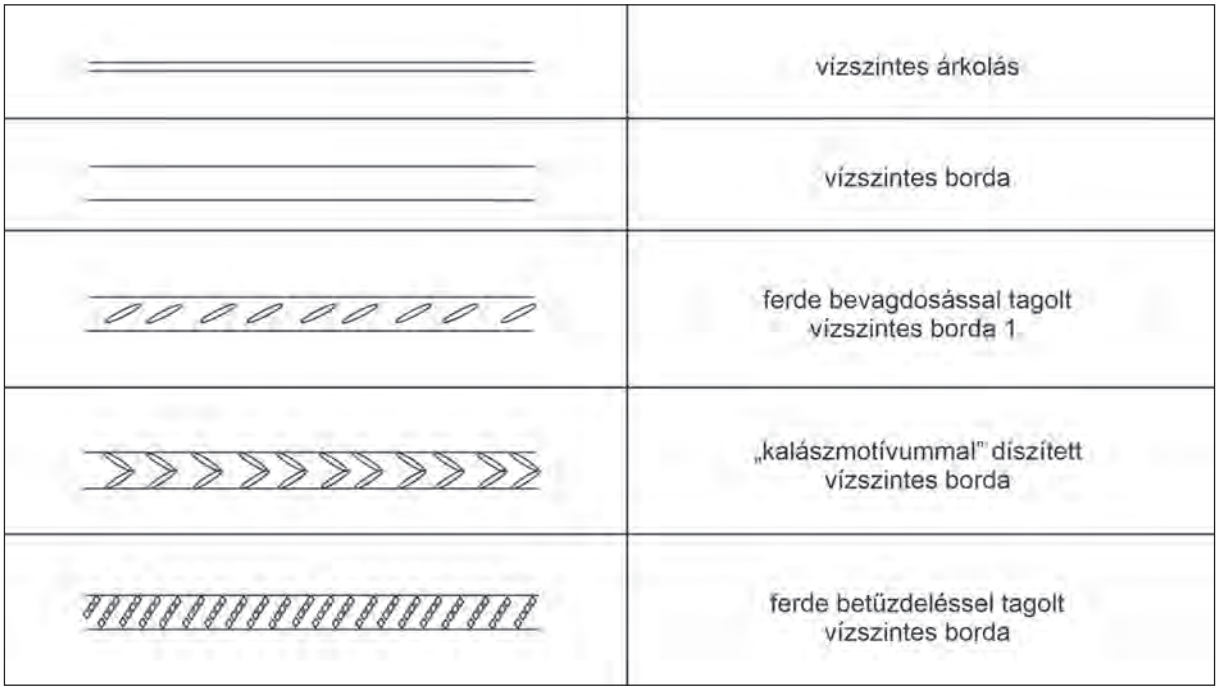

68. kép: Az agyagszitulák főbb díszítései a ménfőcsanaki kerámiaanyagban

Fig. 68: Major ornament types on clay situlae in the Ménfőcsanak assemblage. Vízszintes árkolás = horizontal furrow; vízszintes borda = horizontal rim; ferde bevágdosással tagolt vízszintes borda = horizontal rib with oblique incisions; kalászmotívummal díszített vízszintes borda = horizontal rib with ear pattern; ferde betűzdeléssel tagolt vízszintes borda = horizontal rib with oblique incisions

együtt egy ilyen fésűzött felületű talptöredék került elő.[349] Ez az övkapocs azonban legfeljebb a La Tène B1 fázis végéig volt használatban,[350] amely részben megegyezik a bučanyi temető fiatalabb fázisának végével.[351] Szintén a korai keltezéshez – de kevéssé megbízható – adalék, hogy a pillichsdorfi szórványleletek között „halszálkadíszes" szitula peremtöredék mellett jellegzetes La Tène A típusú szarvasfülű tál töredéke található.[352] Egy díszítetlen nyakú fésűsdíszes peremtöredék pedig a Sopron–krautackeri 280. objektum anyaga alapján a La Tène B1 fázisra datálható.[353]

Táblák: II.t.8, XI.t.25, XI.t.26, XIII.t.2, XIII.t.15, XIII.t.16, XIII.t.18, XIII.t.20, XIII.t.25, XIII.t.26, XIII.t.27, XIV.t.1, XIV.t.5, XIV.t.6, XIV.t.7, XIV.t.8, XIV.t.9, XIV.t.10, XIV.t.11, XV.t.2, XV.t.3, XV.t.4, XV.t.5, XV.t.6, XV.t.7, XV.t.9, XV.t.10, XV.t.11, XV.t.12, XV.t.13, XV.t.14, XV.t.15, XV.t.16, XV.t.17, XVIII.t.10, XXI.t.17, XXI.t.19, XXI.t.24, XXV.t.1, XXV.t.5, XXV.t.22, XXVII.t.15, XXVII.t.21, XXVIII.t.12, XXVIII.t.19, XXXIV.t.5, XXXIX.t.4, XXXIX.t.6, XXXIX.t.9, XLIII.t.10, XLV.t.10, XLVII.t.6, LI.t.7, LI.t.9.

Az egyszerű vagy árkolt bordával díszített, duzzadt peremű, fésűzött felületű szituláknak a fésűzés nélküli variánsaihoz hasonlóan ugyancsak a délnyugat-szlovákiai síregyüttesekben vannak

[349] Bujna & Romsauer 1983, Taf. VI.3.

[350] Guggisberg & Stöllner 1996, 122; Moser *et al.* 2012, 182–183; Ramsl 2002, 58; Vaday & Tankó 2020, 512.

[351] Szabó 1992, 16.

[352] Fundberichte aus Österreich 11 (1972), 80.

[353] Jerem 1986, Taf. 3.

jó analógiái. Ez a variáns gyakran előfordul Dubník,[354] Nebjosa,[355] Horný Jatov, Hurbanovo–Abadomb,[356] Palárikovo II,[357] Malé Kosihy,[358] és Maňa[359] sírjaiban elsősorban a La Tène B2 és C1 leletek kíséretében.[360] Inzersdorf–Walpersdorf településének III. fázisában (La Tène B2–C1) a fésűzött és fésűzetlen változat ugyancsak megtalálható.[361] Sajópetrin[362] és az Alföld északi peremén található késő vaskori településeken[363] ugyancsak általánosan előfordul ez az altípus.

A leletanyag és az analógiák áttekintése során úgy tűnik, hogy a fésűzött szitulák csoportjában a függőlegesen fésűzött, a perem alatt körbefutó bordán, bevagdosott ferde rovátkolással, „kalász- vagy halszálkamotívummal" díszített grafitos edények jól körülhatárolható csoportot alkotnak. Szabó Miklós véleménye szerint a díszítés a kosdi[364] és kéméndi (Kamenin – SK)[365] temetők mellékleteire alapozva egyértelműen a La Tène B2-re datálható.[366]

A fentieket összegezve kijelenthető, hogy a fésűzött és fésűzés nélküli szitulák azonos lelethorizontot alkotnak, független attól, hogy grafittal vagy grafit nélküli agyagból készültek. A legkorábbi példányok már a La Tène B fázis elején megjelentek, elsősorban Morvaország és a kelet-alpi régió terültén, majd pedig a La Tène B2 és C1 fázisokban váltak széles körben elterjedtté a Kárpát-medencében.

4.1.3.2.3. Palack

A meghatározás kritériuma: (magas forma) szűk szájátmérő (max. 100 mm).

Bikónikus vagy s-profilú palack
A meghatározás kritériuma: (magas palackforma) keskeny száj.
Tipológiailag azonos: Sajópetri II.8.

A ménfőcsanaki kelta település kerámiaanyagában a töredezettségből adódóan ez a típus kizárólag a peremtöredékekből, a szűk peremátmérő alapján határozható meg. A típus az oldal- és a talptöredékek alapján nem azonosítható.

Táblák: V.t.2, VII.t.14, IX.t.20, XI.t.1, XI.t.2, XI.t.3, XI.t.11, XI.t.12, XVIII.t.1, XIX.t.2, XIX.t.10, XIX.t.11, XXV.t.12, XXV.t.13, XXV.t.16, XXVII.t.11, XXVII.t.14, XXVIII.t.5, XXVIII.t.6, XXXVIII.t.3, XLII.t.6, XLII.t.8, XLVI.t.1.

Lencse formájú palack
A meghatározás kritériuma: (magas palackforma) lencseforma test és hengeres nyak.
Tipológiailag azonos: Brand H.4.2. *(Linsenflaschen).*

---

354 Bujna 1989, Taf. VI.10, XXXV.12.

355 Chropovský 1958, Tab. I.9.

356 Benadík 1957, Taf. IX.12, XI.10, XV.22.

357 Paulík & Zahar 1975, Obr. 25,3.

358 Bujna 1995, Taf. 40A2, 40B2, 42C5, 55A5.

359 Benadík 1983, Taf. VIII.11, LI.3, LXI.15.

360 A temetők kronológiájáról: Paulík & Zahar 1975, 308–316; illetve Gebhard 1989, 76–127.

361 Ramsl 1998, Taf. 68.465, 68.467, 69.468.

362 Szabó, Tankó & Szabó 2007, 241–242.

363 Tankó 2010, 324, 330, Pl. 3.

364 Hunyady 1944, LXXVI.t.1–3.

365 Benadík 1957, Taf. XLII.10; illetve Benadík 1961, Obr. 7.1. (szórvány).

366 Szabó, Guilleaumet & Kriveczky 1997, 89.

A típusra elsődlegesen jellemző a lencse formájú test és a hosszú hengeres nyak. A Ménfőcsanakon előkerült kerámiaanyagban néhány töredék egyértelműen lencse formájú palackként határozható meg.

Az 1942–44 között publikált monográfiájában Hunyady Ilona elsőként tett kísérletet a lencse formájú palack időrendjének kidolgozására. Véleménye szerint ez a típus a *LT A Ostgruppe* jellegzetes edénye, amely a Kárpát-medence nyugati felében csak a La Tène B fázisban jelent meg. A Balatontól délre és a Dunától keletre előkerült darabok pedig a forma La Tène C továbbfejlődését jelzik.[367] 1969-ben megjelent tanulmányában Theodor Voigt kidolgozta a *Linsenflasche* díszítésen alapuló tipológiát, amelyben a pecsételt motívummal díszített darabokat 'A' típusnak, a dísztelteneket 'B' típusnak határozta meg. Ennek alapján megállapította, hogy a díszített darabok kizárólag Északkelet-Bajorország területére jellemzőek, és elsősorban La Tène A leletegyüttesekből származnak. Ezzel szemben a díszítetlen példányok szélesebb körben elterjedtek, és inkább a La Tène B fázisra jellemzőek.[368] Ez a megállapítás azonban a dürrnbergi leletek hibás értelmezésén alapult, ezért ma már nem fogadható el.[369] Később Frank Schwappach a keleti La Tène edényművesség egyik legreprezentatívabb formájaként tárgyalta ezt az edénytípust. Véleménye szerint a korai előképek a csehországi Hallstatt-kultúra területére vezethetők vissza, ahol egyértelműen kimutatható egy korai, kézzel készült típus. Másrészt a típuson belül egy olyan formai fejlődést sikerült felvázolni, ahol a legkorábbi daraboknál a magasság nagyjából megegyezik a legnagyobb szélességgel, majd a későbbiekben megfigyelhető a nyakrész rendkívüli módon való megnyújtása.[370] Számos *Linsenflasche* került elő a kelet-alpi régióban és a Kisalföld nyugati felében a kora La Tène periódusból.[371] Ugyanakkor a legfiatalabb darabok főként Közép- és Kelet-Magyarország, valamint Délnyugat-Szlovákia közép La Tène jellegű síregyütteseiből ismertek. Utóbbiaknál a hosszú nyakhoz képest viszonylag alacsony test már inkább gömbölyű vagy bikónikus, mintsem lencse alakú.[372]

A dürrnbergi temető vizsgálatánál, a számos jól datálható sírlelet alapján Ludvig Pauli megállapította, hogy a lencse alakú palackok kizárólag a temető A és B fázisába sorolható sírokból ismertek. Ugyanakkor a temető alapján Ludvig Pauli igazolni látta Frank Scwappach elméletét, vagyis a rövid nyakú, zömökebb darabok inkább a La Tène A, míg a gyorskorongolással készült, hosszú nyakú palackok elsősorban a La Tène B fázisra jellemzőek.[373] A lencse formájú palackok több példánya a ménfőcsanaki temető sírjaiban is előfordult.[374]

Táblák: XI.t.14, XI.t.16, XI.t.20.

4.2.3.2.4. Pohárforma edény

A meghatározás kritériuma: (magas forma) rendkívül kis méret (max. 100×100 mm)
Tipológiailag azonos: Röder B1V8; Sajópetri I.3.

---

[367] Hunyady 1944, 133–134.

[368] Voigt 1969, 415–436.

[369] Pauli 1978, 293.

[370] Schwappach 1975, 111–112, Schwappach 1979, 18.

[371] Ordód–Babót (Hunyady 1944, LXI.t.1), Beled (Hunyady 1944, 38. kép 3), Au am Leithaberg (Hunyady 1944, 133. 11. jegyzet), Au, Kleine Hutweide (Schwappach 1979, Abb. 31), Schwadorf (Hunyady 1944, 133. 12. jegyzet), Sopron–Bécsidomb (Hunyady 1944, LXI.t.2), Győr–Kálvária (Hunyady 1944, LXI.t.5), Bakonygyepes (Hunyady 1944, LXI.t.8), Petronell–Carnuntum (Hunyady 1944, 133, 18. jegyzet).

[372] Schwappach 1975, 111–112; Schwappach 1979, 18.

[373] Pauli 1978, 293–296.

[374] Vaday & Tankó 2020, Fig. 6.7, Fig. 15.11, Fig. 17.10.

A típus jellemzője a kis méret és az egyszerű, függőleges falú vagy félgömbforma kialakítás. Homokkal és grafittal vagy ezek együttes soványításával, kézzel formált edények. Valószínűleg ital fogyasztására szolgáltak.

A típus a La Tène kultúra emlékanyagában elsősorban Délnyugat-Szlovákiában fordult elő: Dubník,[375] Hurbanovo–Abadomb[376] és Nitra–Sindolka.[377] Az ausztriai Zemling lelőhelyről egy szórvány darab ismert.[378] Magyarország területéről Gyomáról[379] és Sajópetriből[380] publikáltak hasonló edénykéket.

Táblák: VIII.t.7, VIII.t.8, XIX.t.12, XXVI.t.22, LI.t.11.

4.1.3.3. Talpformák

A kerámiaanyag töredékességéből fakadóan a legtöbb talprészhez nem tartozott oldal és perem, ezért az egyes talpformacsoportokat csak ritkán lehet kerámiatípushoz kapcsolni.

Táblák: V.t.17–19, X.t.18–29.

Kialakítás alapján az alábbi csoportokat lehet elkülöníteni:

4.1.3.3.1. Gömbölyű talprész

A fal minden átmenet nélkül fut a talpba (X.t.26.).

4.1.3.3.2. Talpkorongos talprész

A talp stabilságát korongos kialakítás biztosítja (V.t.17–19, X.t.28.).

4.1.3.3.3. Talpgyűrűs talprész

Talpgyűrű használatára csupán két példa van, amely közül az egyik szimpla (X.t.27.), a másik dupla talpgyűrűs volt (X.t.29.). Mindkettő megtalálható a simított felületű kerámiák alacsony és magas formáinál a telep-[381] és sírleletekben[382] egyaránt. Kronológiai helyzetéről megállapítható, hogy ez a fajta talpkiképzés a Hallstatt-korból még hiányzik, csak a La Tène korral, a korongolás technikájának széles körű alkalmazásával együtt jelent meg.[383]

4.1.3.3.4. Omphaloszos talprész

Az omphaloszos fenéktöredékek a kialakítás szempontjából igen sokfélék: van lapos (X.t.20–21.) és mély (X.t.18, 23, 25, 27). Többségük a falhoz képest elvékonyodik (X.t.23, 25, 27), míg van olyan is, amelyik megvastagodik (X.t.20). A keresztmetszetük a félkörtől (X.t.18) a szögletesig (X.t.20) változik. Az omphalosz a sírleletek alapján már a La Tène A2-ben megjelent, de a legtöbb ismert példa alapján a La Tène B periódushoz köthető.[384]

---

[375] Bujna 1989, Taf. V.11.

[376] Benadík 1957, Taf. XVIII.14.

[377] Březinová 2000, Taf. 11.7, 25.2, 104.16.

[378] Fundberichte aus Österreich 14 (1975), Abb. 210.

[379] Maráz 1981, Pl. I.8.

[380] Szabó, Tankó & Szabó 2007, Fig 46.

[381] Irlinger 1995, 44–43; Taf. 10,98–99, 11,100–105.

[382] Pl. Penninger 1972, Taf. 9,10; 21, A11–12; 26,29; 51,18; 53, B18; 65, B7.

[383] Irlinger 1995, 43.

[384] Pauli 1978, 321; Irlinger 1995, 43.

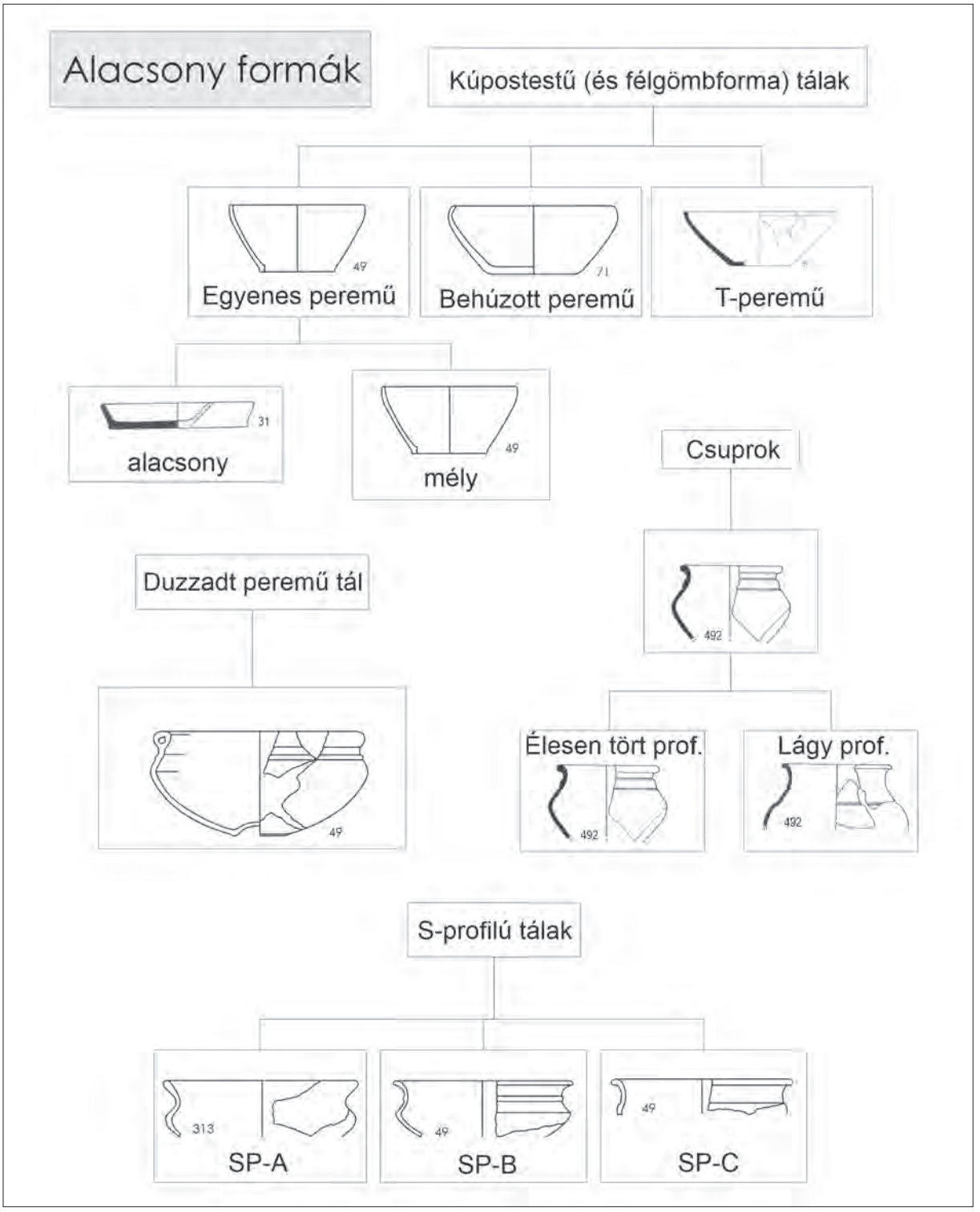

69. kép: Ménfőcsanaki kerámiatípusok. Alacsony formák

Fig 69: Pottery types in the Ménfőcsanak assemblage: small vessels. Kúpostestű (és félgömbforma) tálak = Conical (and semi-globular) vessels; egyenes peremű = with straigth rim; behúzott peremű = with inverted rim; T-peremű = with T-shaped rim; alacsony = small; mély = deep; csuprok = mugs; duzzadt peremű tál = bowl with a thick rim; élesen tört prof. = with discontinuous profile; lágy prof. = with continuous profile, S-profilú tálak = vessels with S-shaped profile

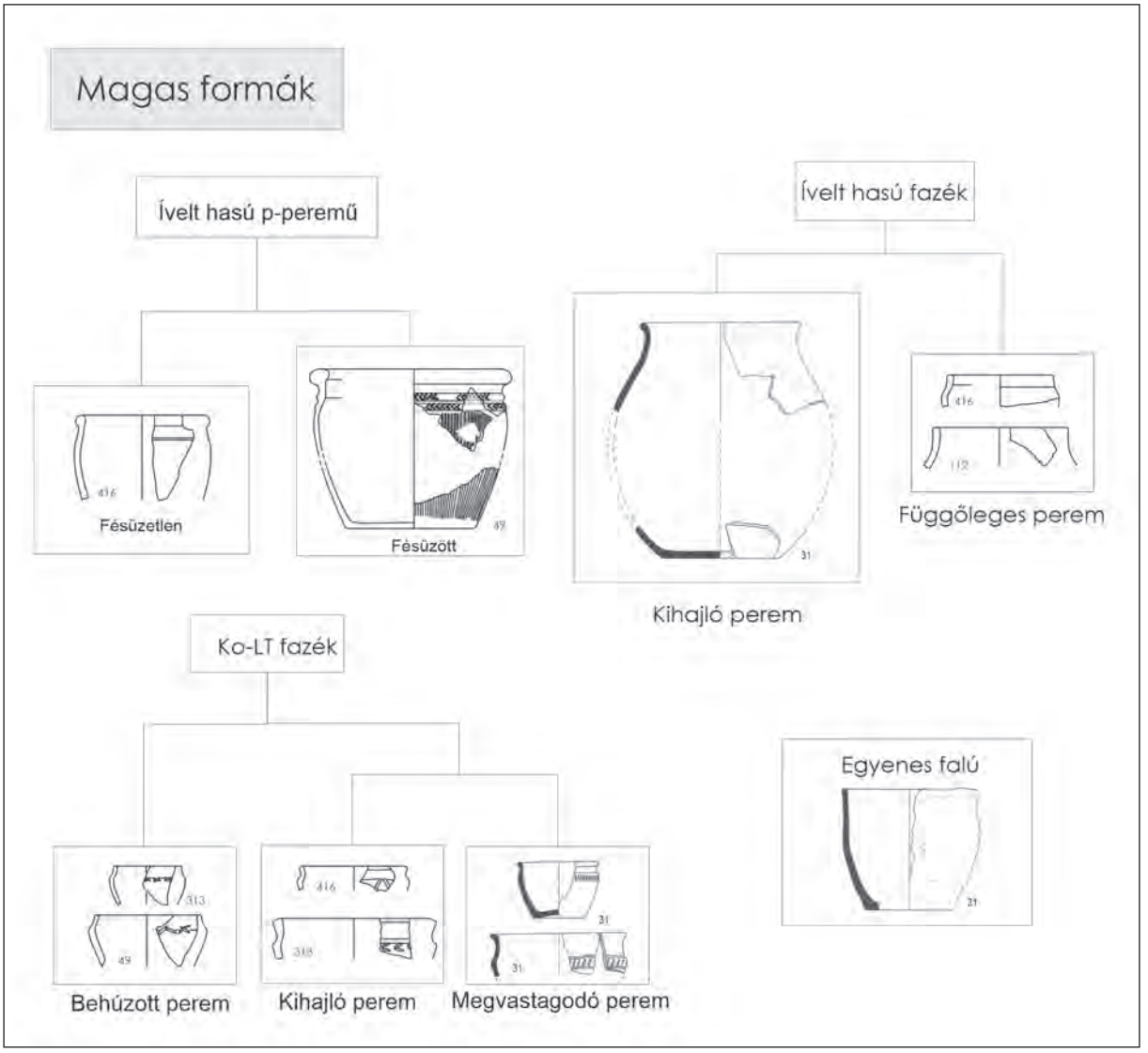

70. kép: Ménfőcsanaki kerámiatípusok. Magas formák I.

Fig 70: Pottery types in the Ménfőcsanak assemblage: large vessels Pt. 1.
Ívelt hasú p-peremű = with curvy belly and a P-shaped rim; fésűzetlen = without combing; fésűzött = with combing; ívelt hasú fazék = pot with curvy belly; kihajló perem = outcurving rim; függőleges perem = vertical rim; Ko-LT fazék = early La Téne pot; behúzott perem = inverted rim; megvastagodó perem = thickening rim; egyenes falú = with straight wall

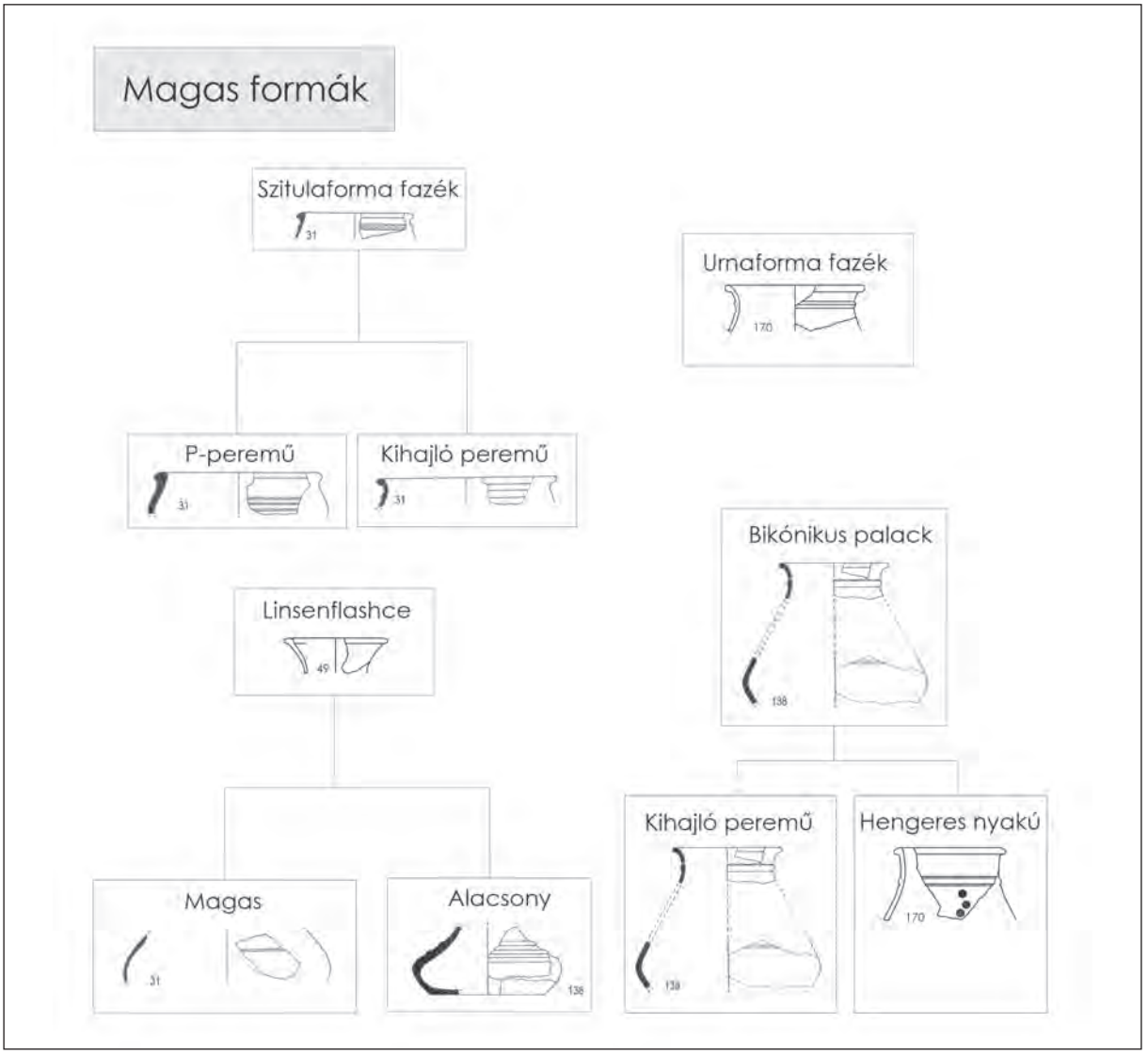

71. kép: Ménfőcsanaki kerámiatípusok. Magas formák II.

Fig 71: Pottery types in the Ménfőcsanak assemblage: large vessels Pt. 2. Szitulaforma fazék = pot in the shape of a situla; P-peremű = with P-shaped rim; kihajló peremű = with outcurving rim; urnaforma fazék = pot in the shape of an urn; bikónikus palack = biconical bottle; magas = large; alacsony = small; hengeres nyakú = with cylindrical neck

4.1.4. Díszítőmotívumok és technikák

A Ménfőcsanakon napvilágra került kerámiatöredékek felületén néhány esetben díszítéseket lehetett megfigyelni. A díszítések elsősorban plasztikusak voltak, és főleg különböző árkolások, valamint bordák kombinációit jelentették. Ezen túlmenően néhány bütyök és pecsételt motívum említhető (*72. kép*).

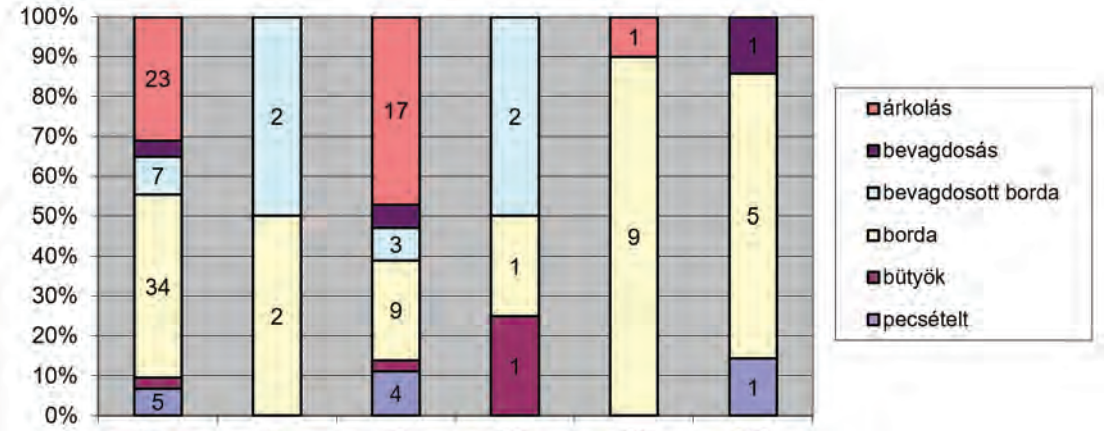

72. kép: A kerámiaanyag eloszlása az alkalmazott díszítési technika szerint néhány kiemelt objektum alapján
Fig. 72: Ornamentation techniques on pottery fragments in certain features; árkolás = furrowing; bevagdosás = incisions; bevagdosott borda = incised ribs; borda = ribs; bütyök = knob; pecsételt = stamped

4.1.4.1. Vízszintes árkolás

Az edények külső felületének gyakori díszítése a vízszintesen körbefutó egy vagy két különálló vonalú árkolás,[385] amely esetenként a tálak belsejében is megtalálható. Sokszor a két különálló, vízszintesen körbefutó vonalból álló árkolás által határolt mezőben más edénydíszítési technika alkalmazása is megfigyelhető. A leggyakoribb a kettős árkolás közötti bordadísz (lásd: kettős árkolással határolt borda). Számos példa van a pecsételt motívumok és a körbefutó árkolás kombinálására is (pl. X.t.18, XXVI.t.25, XXVIII.t.14. és XLVIII.t.10).

A vízszintesen körbefutó árkolást az edénykészítés során, a formázást követően húzták be. Az árkolás profilja az eszköztől függően lehet íves, négyszögletes vagy háromszög alakú.

Az árkolásos edénydíszítés viszonylag széles körben elterjedt a La Tène kultúra kerámiaművességében. Mégis általánosságban megállapítható, hogy ez a technika elsősorban a s-profilú tálak vállrészén és belsejében, a csuprok és a különböző fazék- és palackformák nyakán, vállán gyakori. A kúpos és félgömbforma tálakon vagy az egyszerű és az ívelt hasú fazékformán szinte sohasem fordul elő.

Táblák: IX.t.14, IX.t.15, IX.t.22, IX.t.27, IX.t.30, X.t.6, X.t.18, XII.t.3, XII.t.6, XII.t.9, XII.t.15, XII.t.26, XXVI.t.25, XXVII.t.12, XXXIII.t.5, XXXIII.t.6, XXXIII.t.8, XXXIII.t.11, XXXIII.t.22, XXXIII.t.23, XXXIII.t.24, XXXVIII.t.3, XXVIII.t.14, XLII.t.14, XLVIII.t.10, LI.t.5.

4.1.4.2. Bevagdosás

A bevagdosást az árkolástól az különbözteti meg, hogy míg az utóbbi az edény felületén folyamatosan és vízszintesen körbefut, addig a bevagdosás szakaszos és gyakran szabálytalan. Irányát tekintve lehet például vízszintesen körbefutó függőleges irányú íves bevagdosás.

[385] Zeiler 2010, 89–106.

A bevagdosás rendszerint valamilyen éles vagy hegyes tárggyal kerül az edény felületére a szárítást követően, de még az égetés előtt. Előfordul, hogy a bevagdosás emberi körömmel készült. Ez a díszítés elsősorban a kúpos testű fazekak kora La Tène variánsának vállán fordul elő, de viszonylag ritkán.

Táblák: XI.t.21, XVI.t.8, XIX.t.13, XXI.t.20, XLIII.t.5.

4.1.4.3. Ujjbenyomkodás

Az ujjbenyomkodás mint edénydíszítési technika csupán egyetlen (93/31. objektum), tipológiailag nehezen értékelhető oldaltöredéken vízszintes sorban körbefutva figyelhető meg.

Tábla: XVI.t.9.

4.1.4.4. Vízszintes borda

A vízszintes árkolás mellett a vízszintesen körbefutó borda a legáltalánosabb alkalmazott edénydíszítési technika.[386] A kúpos és félgömbforma tálakon vagy az egyszerű és az ívelt hasú fazékformát leszámítva nincs is olyan kelta forma, amelyen ne fordulna elő a bordadísz. Gyakran találni a nyakon, a perem alatt vagy a vállon, így téve azt hangsúlyosabbá. Rendszerint az edény felületén bizonyos területek elválasztására vagy lehatárolására használták. A borda gyakran a fésűzött és simított felületeket választja el. A ménfőcsanaki anyagban számos más díszítési technikával kombinált variációja is megfigyelhető.

4.1.4.4.1. Egyszerű, díszítetlen borda

Az egyszerű díszítetlen borda alkalmazása ugyanolyan általánosnak tekinthető az edénydíszítésben, mint a vízszintes árkolás használata. Szinte minden edénytípuson megtalálható, egyszeres és többszörös kombinációban egyaránt előfordul.

Táblák: XI.t.1, XI.t.5, XI.t.11, XI.t.12, XII.t.2, XII.t.8, XII.t.27, XIV.t.1, XIV.t.5, XIV.t.7, XIV.t.8, XIV.t.9, XIV.t.10, XXVI.t.6, XXVI.t.14, XXVI.t.15, XXXIII.t.16, XXXIII.t.25, XXXIII.t.27, XXXIII.t.28, XXXVI.t.9, XXXVI.t.10, XXXVIII.t.2, XXXIX.t.3, XXXIX.t.5, XXXIX.t.7, XL.t.7, XLI.t.2, XLI.t.3, XLII.t.12, XLIV.t.2, XLVI.t.1, XLVII.t.7, XLVII.t.8, XLVII.t.9, XLVIII.t.4, XLVIII.t.14, XLIX.t.15, LI.t.6, LI.t.7.

4.1.4.4.2. Kettős árkolással határolt borda

A vízszintesen körbefutó bordát gyakran határolja két oldalt egy-egy árkolás. Gyakran előfordul az is, hogy a többszörös bordák között is árkolás(ok) van(nak).

Táblák: II.t.3, II.t.8, IX.t.24, X.t.2, X.t.4, X.t.5, X.t.9, X.t.10, X.t.11, X.t.12, X.t.13, X.t.14, X.t.15, X.t.17, XII.t.4, XII.t.7, XIII.t.15, XIII.t.16, XIII.t.18, XIII.t.20, XIII.t.25, XIII.t.26, XIII.t.27, XIV.t.18, XXI.t.17, XXVI.t.3, XXVI.t.4, XXVII.t.21, XXX.t.1, XXX.t.2, XXX.t.14, XLII.t.10, XLVII.t.12, XLVII.t.14, XLVIII.t.12.

4.1.4.4.3. Bevagdosással tagolt borda

A vízszintesen körbefutó borda felületén, elsősorban a fésűzött felületű fazekak esetében gyakran előfordult, hogy azokat ferde (jobbra vagy balra dőlő) bevagdosásokkal díszítették. Ez a bevagdosás lehetett folyamatos, a bordán vízszintesen körbefutó, de arra is volt példa, hogy szakaszosan váltották egymást a bevagdosott és díszítetlen felületek. Előfordult az is, hogy a kettős, vízszintes bordán egymással ellentétes irányú bevagdosások voltak, ami nagyon közel áll a kalászmotívumhoz.

Amint fentebb már részletesen ismertetésre került, a fésűzött felületű szituláknál gyakran előfordult, hogy a vízszintesen körbefutó borda felületét egymással hegyesszöget bezáró bevagdosásokkal díszítették (XV.t.2, XV.t.3, XXI.t.19. és XXXIX.t.9). Ezt nevezik halszálka- vagy kalászmotívumnak. Ez a díszítés egyszeres és többszörös bordákon egyaránt előfordult. A többszörös bordák esetében a

[386] Zeiler 2010, 89–90.

vízszintesen körbefutó kalászmotívumok mutathatnak egy irányba és egymással ellentétes irányba is. A motívum lehet folyamatos és díszítetlen bordafelületekkel tagoltan szakaszos is.

Táblák: II.t.1, XII.t.20, XV.t.2, XV.t.3, XV.t.4, XV.t.5, XXI.t.18, XXI.t.19, XXII.t.6, XXVI.t.2, XXVIII.t.12, XXXIX.t.9, XLIII.t.9, XLV.t.10, XLVI.t.9.

4.1.4.4.4. Tűzdeléssel tagolt borda

Elsősorban a fésűzött felületű fazekaknál fordult elő, hogy a vízszintesen körbefutó borda felületét fésűfog benyomkodásokkal díszítették. A benyomkodás a fésű fogától függően lehetett négy- és háromszög alakú. A bevagdosáshoz hasonlóan előfordult, hogy a kettős, vízszintes bordán egymással ellentétes irányú fésűfogsorok voltak, ami nagyon közel áll a kalászmotívumhoz.

Táblák: XV.t.8, XXXIX.t.8, XLVII.t.6, LI.t.1.

4.1.4.5. Bepecsételt motívumok

A kerámiapecsételés technikája és a motívumok kombinációja a La Tène kerámia egyik meghatározó jellegzetessége. Ménfőcsanak telepanyagából számos ilyen módon díszített kerámiatöredék került elő.

Ménfőcsanakon elsősorban a korongolt finomkerámiát díszítették ezzel a technikával, és különösen gyakori a pecsételés az s-profilú tálak belső, valamint az urnaforma fazekak külső felületén. Ugyanakkor számos edénytípus esetében egyáltalán nem használták ezt a díszítést.

Általánosságban megállapítható, hogy a pecsétdíszes kerámia az egész La Tène korra jellemző, de a korai La Tène edényművességben, a Kr. e. 5–4. és a 3. században különösen gyakori. Ez igaz a Fertő-tó tágabb környezetére, Kelet-Ausztriára és Nyugat-Magyarországra, ahol számos pecsételt díszű edény került elő. Az ebben a régióban ismertté vált nagyszámú kerámia alapján, amely elsősorban a La Tène B fázishoz köthető, számos fazekas központ hatósugara megrajzolható.[387] Korábban Frank Schwappach felhívta a figyelmet arra, hogy a korai pecsételt kerámiát meglehetősen nehéz a Paul Jacobsthal által meghatározott stíluskategóriákba besorolni. Ennek elsődleges oka, hogy Paul Jacobsthal nagyszabású művét elsősorban a díszített fémanyagra, azon belül is elsősorban a korai La Tène kultúra nyugati központjaira (Champagne, Rajna-vidék) alapozta, miközben a keleti területeket csak érintőlegesen vizsgálta. Mindezek fényében úgy tűnik, hogy az *Early Style* jellegzetes motívumai a La Tène B fázis folyamán is tovább éltek, viszont nincs kapcsolatuk a fiatalabb horizontok (La Tène C–D) pecsétmotívumaival.[388] Mindazonáltal a pecsételt kerámiák kutatása nem állt le, és számos részterületen jelentős előrelépések történtek az elmúlt évtizedekben.[389]

4.1.4.5.1. Körszempecsét-motívum

A pecsételt körszemmotívum az egyik legáltalánosabb és legegyszerűbb díszítése a La Tène kerámiáknak. A körszempecsét a készítéséhez használt eszköztől függően állhat egyszeres, kétszeres (pl. X.t.18) vagy háromszoros (pl. X.t.19) koncentrikus körből.

A kerámia körszempecséttel való díszítését már a Hallstatt-kultúrában is használták. Ez a technika a La Tène kultúrán belül elsősorban a kora és közép La Tène időszakra, azon belül is leginkább a La Tène B fázisra jellemző.[390] Ménfőcsanakon a körszempecsétnek a karcolt vagy tűzdelt vonalakkal, illetve a vízszintes bordával való kombinációja számos bonyolultabb motívum alapját képezi (*73. kép*) (X.t.30, XXVI.t.25, XXXV.t.1, XXXVIII.t.1, XLV.t.7. és XLVIII.t.10). A ménfőcsanaki példák és az

[387] Schwappach 1971, 142–172; Jerem 1984, 57–80; Zeiler *et al.* 2010, 259–276; Zeiler 2011, Abb. 13.

[388] Schwappach 1971, 144–149.

[389] Zeiler 2010, 26–31, 110–117.

[390] Schwappach 1971, 161–162; Pauli 1978, 330.

ismert analógiák alapján úgy tűnik, hogy ezek a motívumok bizonyos edénytípusokhoz jól köthetők, vagyis kizárólag az s-profilú tálakon, illetve az urnaforma fazekak, csuprok és palackok vállrészén fordulnak elő. Az s-profilú tálakon a karcolt vagy tűzdelt vonalakkal kombinált körszempecsét-motívum minden esetben a tál belsejének középpontjában vagy külső felületén (ha van omphalosz, akkor e körül), körben (X.t.30) vagy csillag alakban (XXVI.t.25. és XXXVIII.t.1), szabályosan elrendezve található. Hasonló belső díszes tálak ismertek egyebek mellett Auból,[391] Győr–Újszállásról,[392] Sopron–Bécsidombról,[393] Sopron–Kőhidáról,[394] Kosdról,[395] Békásmegyerről[396] (*74. kép*). Vízszintes árkolással vagy bordával, esetleg tűzdelt vonalakkal kombinált bepecsételt motívumok előfordulnak urnaforma fazekak, csuprok és palackok vállrészén is. Ebben az esetben a pecsételt motívumok mindig az árkolásokkal vagy bordával lehatárolt vízszintes sávhoz igazodnak, és az edény felületén körben egy adott szabály szerint ismétlődnek (XXXV.t.1. és XLVIII.t.10).

Táblák: X.t.18, X.t.19, X.t.29, XXIV.t.17, XXV.t.15, XXVI.t.25, XXVIII.t.14, XXXV.t., XXXVIII.t.1, XXXVII-I.t.5, XLIII.t.7, XLV.t.7, XLVII.t.3, XLVIII.t.10, LI.t.10.

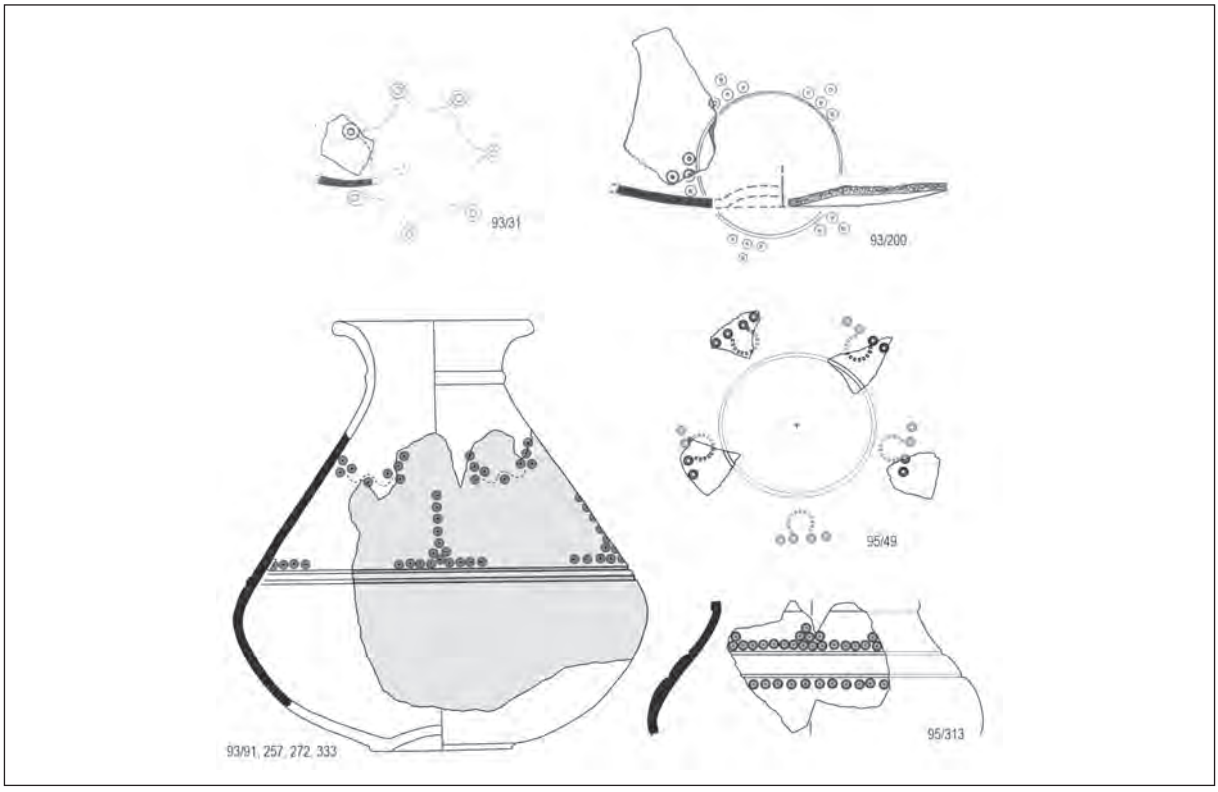

73. kép: Körszempecsét alapú díszítőmotívumok Ménfőcsanakon
Fig. 73: Circular ornaments in the Ménfőcsanak assemblage

[391] Nebehay 1973, Taf. IX.1, XIX, XXI.2, XVIII.4.
[392] Hunyady 1944, LX.t.4.
[393] Márton 1934, XXXV.t.2a, XXXVI.t.1.
[394] Hunyady 1944, LIX.t.6.
[395] Hunyady 1944, LX.t.1.
[396] Hunyady 1944, LX.t.2.

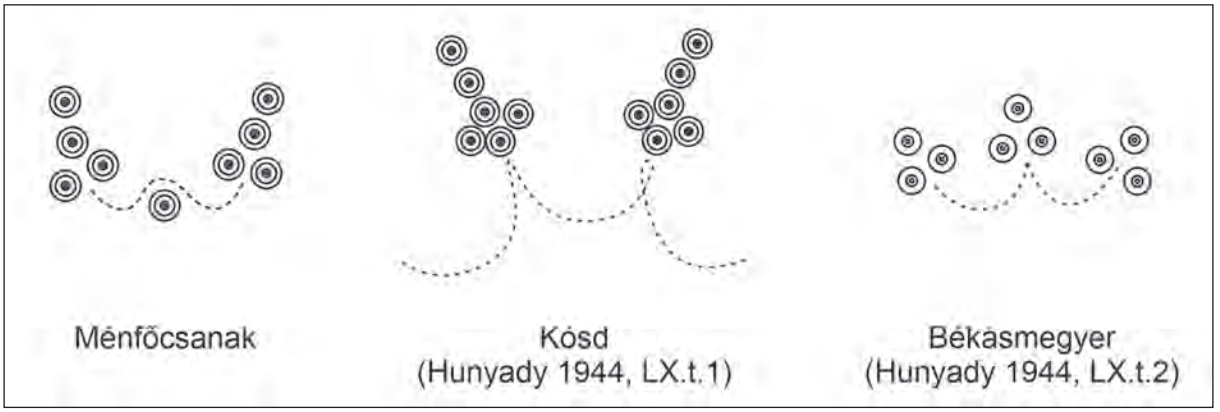

74. kép: Körszempecsét-motívumok analógiái
Fig. 74: Analogies of the circular ornaments

4.1.4.5.2. Kettős lyramotívum (*75. kép*)

A kettős *lyra*motívum (amelynek a legegyszerűbb formája az egymással szemben álló két s-motívum) a korai La Tène kultúra egyik jellegzetes díszítőeleme, amely a fémtárgyak és a kerámiák díszítésében egyaránt megjelenik. Az első ilyen módon díszített edények (Worms, Guntramsdorf) ismertté válása után Frank Schawappach rámutatott, hogy amíg nyugaton ez a motívum a Paul Jacobsthal-féle *Early Style*-hoz lenne kapcsolható (vagyis elsősorban a Kr. e. 5. századba lenne sorolható), addig keleten az ilyen pecséttel díszített edények szinte kizárólag La Tène B leletösszefüggésből kerültek elő. A legfiatalabb darab a Bökönyről[397] származó edény lehet, amelynek esetében ez a pecsétdísz már a kora La Tène végét, a közép La Tène elejét is megérhette. Ennek alapján Frank Schwappach úgy vélte, hogy kerámiaművességben a kör-, ív- és s-spirálmotívumokra épülő keleti *Early Style* a La Tène A-ban indult, és megérte a La Tène B végét is. A dupla s-motívummal pecsételt kerámiák elterjedési térképét megrajzolva és azt a korai ívmotívumok előfordulásával összevetve a két díszítés között regionális különbség tételezhető fel.[398] Másrészt, amint arra már többen rámutattak, közvetlen összefüggés lehet a kerámiákon és a fémtárgyakon (elsősorban a kardhüvelyeken) fellelhető *lyra* alakú díszítések között, valamint ezek nagyjából egy időben jelenhettek meg.[399] A területi elterjedést tekintve mindenesetre jelzés értékű lehet, hogy az edényeken bepecsételt *lyra*- és kettős *lyra*motívum – a néhány nyugatabbi példát leszámítva – elsősorban a Kárpát-medencében, annak is az északi és keleti zónájában koncentrálódik.[400] A lelőhelyek szinte kivétel nélkül a kelta vándorlás előrenyomulási útvonalában vannak,[401] és a leletek többsége Kr. e. 4–3. századi kontextusból ismert.[402]

Táblák: II.t.7, XL.t.3, XLVIII.t.13.

[397] Hunyady 1944, Taf. 76, 6–8.

[398] Schwappach 1971, 148–150, Abb. 18.

[399] Kruta 1975, 35; Megaw & Megaw 2006, 382.

[400] Megaw & Megaw 2006, 369–375; Urák 2018, Fig. 1.

[401] A Kr. e. 4. századi történeti vándorlás irányáról részletesen: Szabó 2015, 19–20.

[402] Urák 2018, Fig. 1.

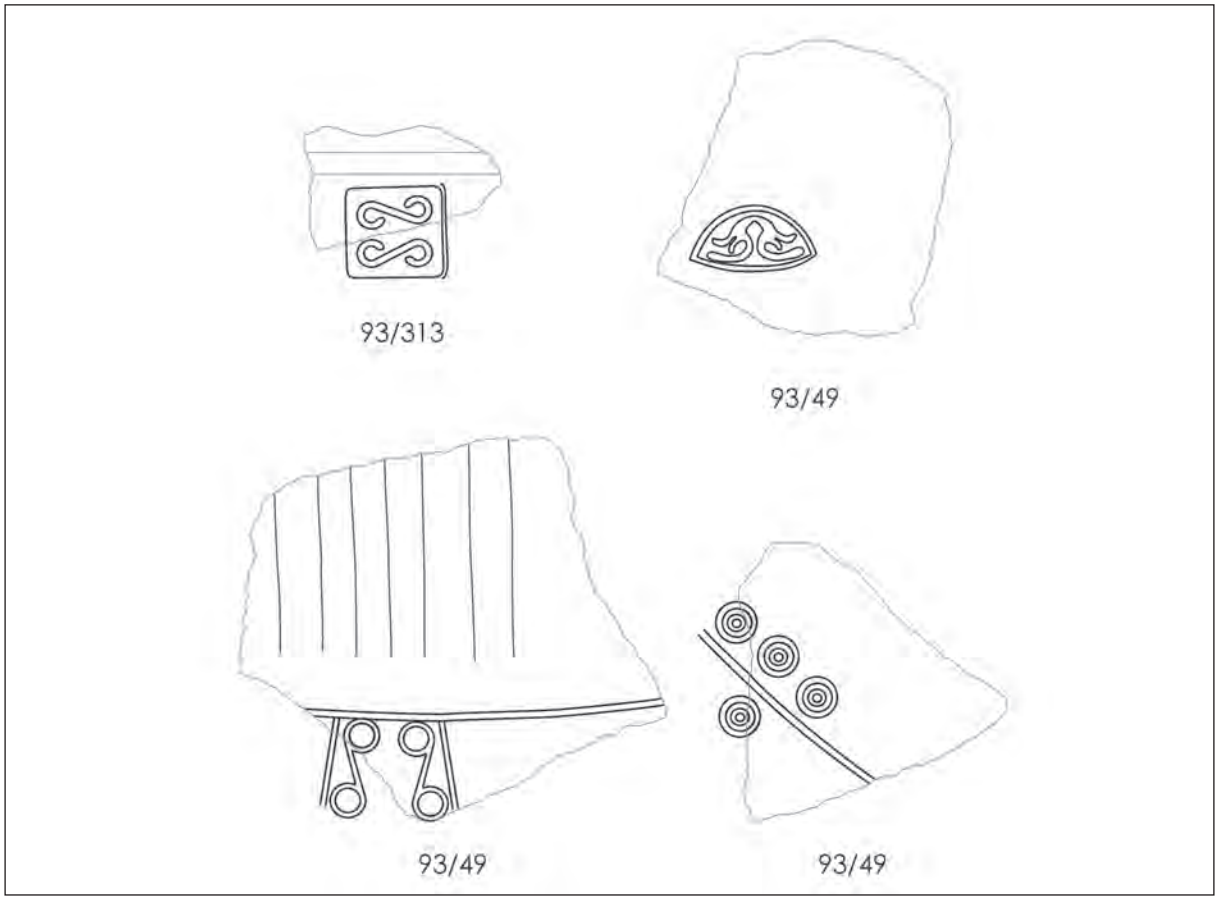

75. kép: Pecsételt kerámiatöredékek
Fig. 75: Stamped pottery fragments

4.1.4.5.3. Sárkánypármotívum

A 93/31. objektum két erősen grafitos soványítású, simított felületű töredékén egy bonyolultabb pecsétmotívum figyelhető meg. A félkör alakú háttérben két, egymásnak háttal elhelyezkedő zoomorph alak látható (VIII.t.11–12). Ugyanez a pecsételt dísz megtalálható volt a 95/49.objektkum egyik oldaltöredékén is (XXXIX.t.10), ami mellesleg a településen belül a két objektum betöltésének egykorúságát, illetve a területen belüli leletszóródást jelzi.

Amint az fentebb Frank Schwappach nyomán látható volt, a keleti kelta kör kerámiaművességében bizonyos, a korai stílusba sorolható elemek tovább élésével kell számolni. E mellett azonban már a Paul Jacobsthal által waldalgesheimi stílusnak meghatározott formakincs elemei is megjelentek az edények pecsétdíszítésében. A waldalgesheimi stílus La Tène B kezdetéhez nem férhet kétség, és ekkorra valószínűsíthető a Közép-Dunavidéken való megjelenése is.[403] A ménfőcsanaki pecsét csupán egy kis szeletét ábrázolja a klasszikus waldalgesheimi motívumkincsnek.

[403] Ilyen, a waldalgesheimi stílushoz sorolható pecsétdísz található a Sopron–Bécsidomb, Hidegség (Schwappach 1971, 150–172), Sopron–Krautacker, Mannersdorf, Pöttsching (Jerem 1984, 57–80), illetve Écs (Jerem 1975, 45–57) lelőhelyeken előkerült edényeken.

A ménfőcsanaki pecsétdísz ikonográfiailag a Bussy-le-Château lelőhelyről[404] ismert mediterrán palmettamotívumra vezethető vissza, emellett pedig nagyon közel áll a waldalgesheimi 1 és 2. karperecen[405] található díszítés bizonyos részleteihez (*76. kép*). Ezen túl, a közös stílusbeli gyökereknek köszönhetően ábrázolásbeli rokonság mutatható ki a Cernon-sur-Coole-i,[406] a pottenbrunni[407] és a münsingeni temető 62. sírjának fibulája[408] hátán található díszítés között. Ez utóbbi sír a münsingeni temető 'H' horizontjába tartozik, amely a Közép-Európában a La Tène B1 végével párhuzamosítható.[409] Másrészt a pecsétdíszen látható két fantázialény tátott szájú ábrázolása ikonográfiailag nagyon közel áll a karikás állatfejes fibulák visszahajló lábán látható stilizált griff- vagy sárkányfejekhez. Ez a Duchcov–münsingei fázishoz kapcsolható ékszertípus feltehetően már a Kárpát-medencére kialakult forma, és készítése biztosan helyi műhelyhez köthető.[410]

Táblák: VIII.t.11, VIII.t.12, XXXIX.t.10.

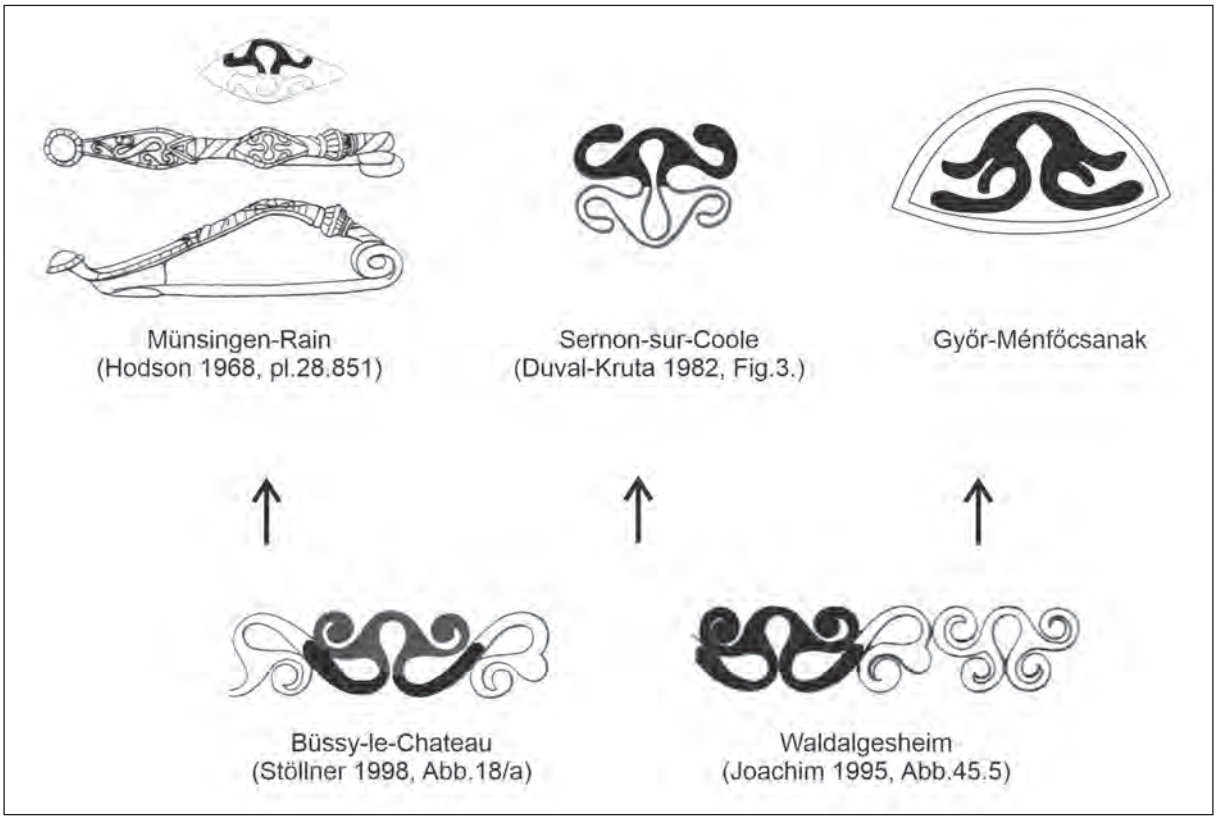

76. kép: A ménfőcsanaki pecsétdísz és a vele rokon waldalgesheimi motívumok
Fig. 76: The stamped ornament of Ménfőcsanak and the related motifs from Waldalgesheim

[404] Stöllner 1998, Abb. 18/a.
[405] Joachim 1995, Abb. 45/5 és 47/5.
[406] Duval & Kruta 1982, Fig. 3.
[407] Ramsl 2002, Abb. 124.
[408] Hodson 1968, Pl. 28.851.
[409] Hodson 1968, 29.
[410] Szabó 1974, 71–86.

4.1.4.5.4. Folyamatos s-motívum

A 93/31. objektum edénytöredékei között található egy fekete, redukciós égetésű, finoman iszapolt és elsimított felületű nyaktöredék, melyen egy vízszintesen körbefutó borda alatt, egymásba kapcsolódó s-motívum pecsétsora látható (XII.t.9). Ugyanez a bepecsételt díszítőmotívum található egy, a La Tène A fázisra datálható franzhauseni (Traisen-völgy) sírból származó tál vállán.[411] Utóbbinak jó párhuzama a balfi tál (La Tène B).[412] Ez a pecsételt dísz látható egy Kloster–weltenburgi töredéken,[413] a Dürrnberg–ramsaukopfi,[414] a Dürrnberg bei Hallein-i,[415] a zemlingi,[416] a St.Margarethen-i[417] és stupavai szórványok oldalán,[418] a cserszegtomaji urnán,[419] valamint egy guntramsdorfi sírból származó urna vállán.[420] A cserszegtomaji urnát Hunyady Ilona a La Tène B korai szakaszára keltezte.[421] Ezzel szemben Otto Urban szerint a guntramsdorfi 16. sír edényei inkább a La Tène B2–C1 fázishoz tartozhatnak.[422] Tehát a keltezhető párhuzamok alapján úgy tűnik, hogy ez a Hallstatt-kultúra klasszikus szakaszában már ismert motívum[423] Ausztriában, a Nyugat-Dunántúlon és Délnyugat-Szlovákiában a kora La Tène időszakban általánosan elterjedt volt. Frank Schwappach véleménye szerint az s-spirálmotívum a keleti *Early Style* jellegzetes díszítőeleme, amely a La Tène A és B fázisokban egyaránt alkalmazott volt.[424]

Tábla: XII.t.9.

4.1.4.6. Čataji típusú kerámiadíszítés

Ménfőcsanakon egyedi leletnek számít az a 93/31. objektumból előkerült oldaltöredék, amelyet a kettős árkolás fölött párhuzamos vonalakból álló, egymást metsző tűzdelt cikkcakkmotívum, egy folyamatosan körbefutó rombuszmotívum díszít (XI.t.13). Ez a töredék egy finoman iszapolt, vékonyfalú, gyorskorongolt, simított felületű edényből származik.

Ennek a díszített oldaltöredéknek nagyon jó párhuzama ismert a délnyugat-szlovákiai Čataj mellett feltárt fazekas kemencéből[425] (*77. kép*). A publikálók ezt a kemencét a kerámia és egy sapropelit karperec töredéke alapján – viszonylag tág határokkal – a La Tène B2 végére, a La Tène C1 fázis elejére datálták.[426] Ennek a kemencének a tűzteréből egy, a ménfőcsanaki töredékhez mind technikájában, mind motívumában megszólalásig hasonló díszítésű darab került elő. Ez a töredék azonban anyagában némileg különbözik a ménfőcsanakitól. Amíg a 93/31. objektumból származó kerámia finomszem-

---

411 Neugebauer 1996, Abb. 11.9.

412 Vályi 1983, 101–102, IV.t.2.

413 Kappel 1969, Abb. 18,14.

414 Hell 1936, Abb. 5,2.

415 Penninger 1972, Taf. 64,10; Moosletner, Pauli & Penninger 1974, Taf. 135,24.

416 Fundberichte aus Österreich 14 (1975) Abb. 209.

417 Fundberichte aus Österreich 15 (1976) Abb. 182.

418 Márton 1934, Taf. XXVII.5.

419 Hunyady 1944, LXXVII.t.1.

420 Urban 1985, Abb. 28,5.

421 Hunyady 1944, 142.

422 Urban 1985, 52–53.

423 Ez a motívum megtalálható pl. Sopron–Burgstallon is: Patek 1993, Abb. 38,11.

424 Schwappach 1971, 160.

425 Ožďáni & Hečková 1987, Fig. 9.8, Pl. IV.11. Itt szeretném megköszönni a szerzők hozzájárulását, illetve Gertruda Březinová segítségét, hogy személyesen is megtekinthettem és lerajzolhattam az anyagot.

426 Ožďáni & Hečková 1987, 404.

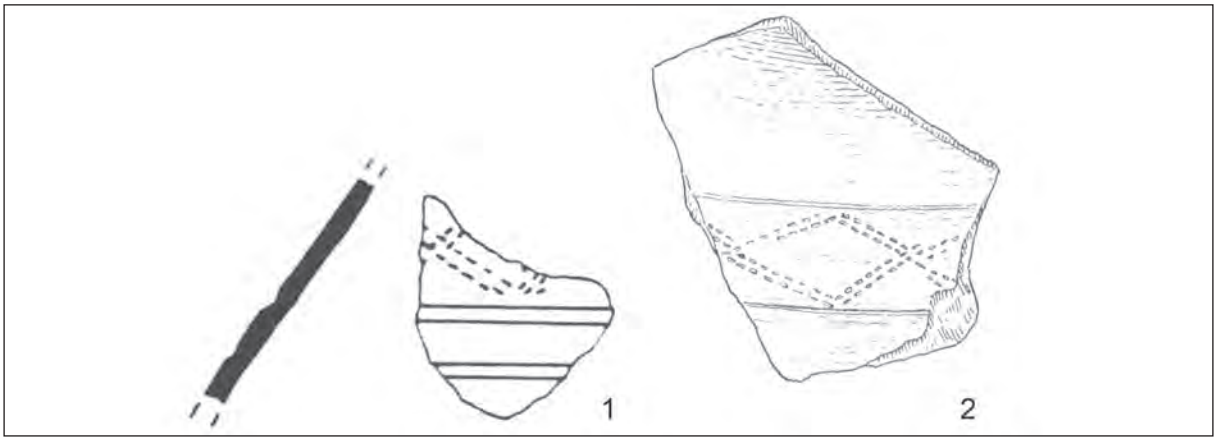

77. kép: A čataji típusú díszítőtechnika. 1: Győr–Ménfőcsanak, 93/31. obj., 2: Čataj, 59/76. obj.
(*Ožďáni & Hečková 1987, Fig. 9.8, pl. IV.11*)

Fig. 77: Čataj-type ornaments. 1: Győr–Ménfőcsanak, feature no. 93/31, 2: Čataj, feature no. 59/76
(*Ožďáni & Hečková 1987, Fig. 9.8, pl. IV.11*)

csés homokkal soványított és oxidációs égetésű, addig a čataji töredék lényegesen nagyobb szemcsés homokkal soványított agyagból készült és redukciós égetésű. Tehát a különbség technológiai, szemben a formai és díszítésbeli hasonlósággal. Mindez alapján feltételezhető, hogy ugyan különböző anyagból (az égetési technológia különbsége ebből a szempontból nem mérvadó), talán különböző helyen, de valószínűleg mindkét edényt ugyanaz a fazekas vagy műhely készítette. Ennek kapcsán nem zárható ki az sem, hogy egy fazekas nemcsak egy településen dolgozott (tehát nem a kerámiaárut szállította), hanem egy adott területen belül településről településre vándorolva elégítette ki a lakosság igényeit.

Tábla: XI.t.13.

4.1.4.7. Besimított motívumok

Az árkolással és a bevagdosással szemben az így készült motívumokat egy tompa eszközzel, az edény száradását követően, még az égetés előtt simították be a felületre.

A ménfőcsanaki telepanyagban viszonylag ritka a besimítás technikájának használata. Mindössze a 93/31. és 93/492. objektumból előkerült, egyazon duzzadt peremű tál töredékein látható hálószerű besimított díszítés (XIV.t.4. és XXXIV.t.4). Általánosságban megállapítható, hogy a besimítás technikájának használata elsősorban a késő La Tène korra jellemző. A hálószerű motívumnak is ebből az időszakból vannak jó párhuzamai.[427]

Táblák: XIV.t.4, XXXIV.4.

4.1.4.8. Plasztikus bütyök

Elsősorban a kézzel készült típusok esetében fordult elő az edény felső részén, a perem alatt az egyszeres vagy kétszeres bütyökdísz. A ménfőcsanaki kelta településen viszonylag kevés példa ismert erre (95/49. és 95/50. objektum) a vaskor folyamán elsősorban a Dunától keletre elterjedt díszítési technikára.[428]

Táblák: XXXVIII.8, XLIII.t.8

---

[427] Pl. Esztergom–Szentgyörgymező (Kelemen 1987, Pl. VIII.7), Gellérthegy (Bónis 1969, Abb. 19.5, 92.8, 93.7)

[428] Pl. Bodroghalom (Hellebrandt 1999, Pl. LXX.6, LXXI.10), Muhi–Kocsmadomb (Hellebrandt 1999, Pl. LXXXIV.21), Radostyán (Hellebrandt 1999, Pl. LXXXVII.2).

4.2. Kerámia kisleletek

4.2.1. Agyagnehezékek

A ménfőcsanaki kelta település anyagában három objektumból kerültek elő agyagnehezékek (93/31, 93/492, illetve a 95/49. objektum). Megfigyelhető, hogy ezek a nehezékek kizárólag gödörházakból és – a 95/49. objektumot leszámítva – párban kerültek elő: a 93/31. objektumban 2 db, a 93/492. gödörházban pedig 4 db (kettő ép és kettő töredékes) volt (*78. kép*). Érdekes továbbá, hogy az egyes párok méretben és súlyban nagyjából megegyeztek.

Hasonló nehezékek más kelta kori településről is ismertek.[429] Az agyagnehezékek funkcióját tekintve Jacobi feltételezése szerint szövőszék súlyai lehettek. Az általa rekonstruált szövőszéken ilyen nehezékek láthatók.[430] Tény azonban, hogy Ménfőcsanakon ezek a nehezékek csak kis számban kerültek elő.

Táblák: XVII.t.1, XVII.t.2, XXXIV.t.21, XXXIV.t.22, XXXIV.t.23, XL.t.2.

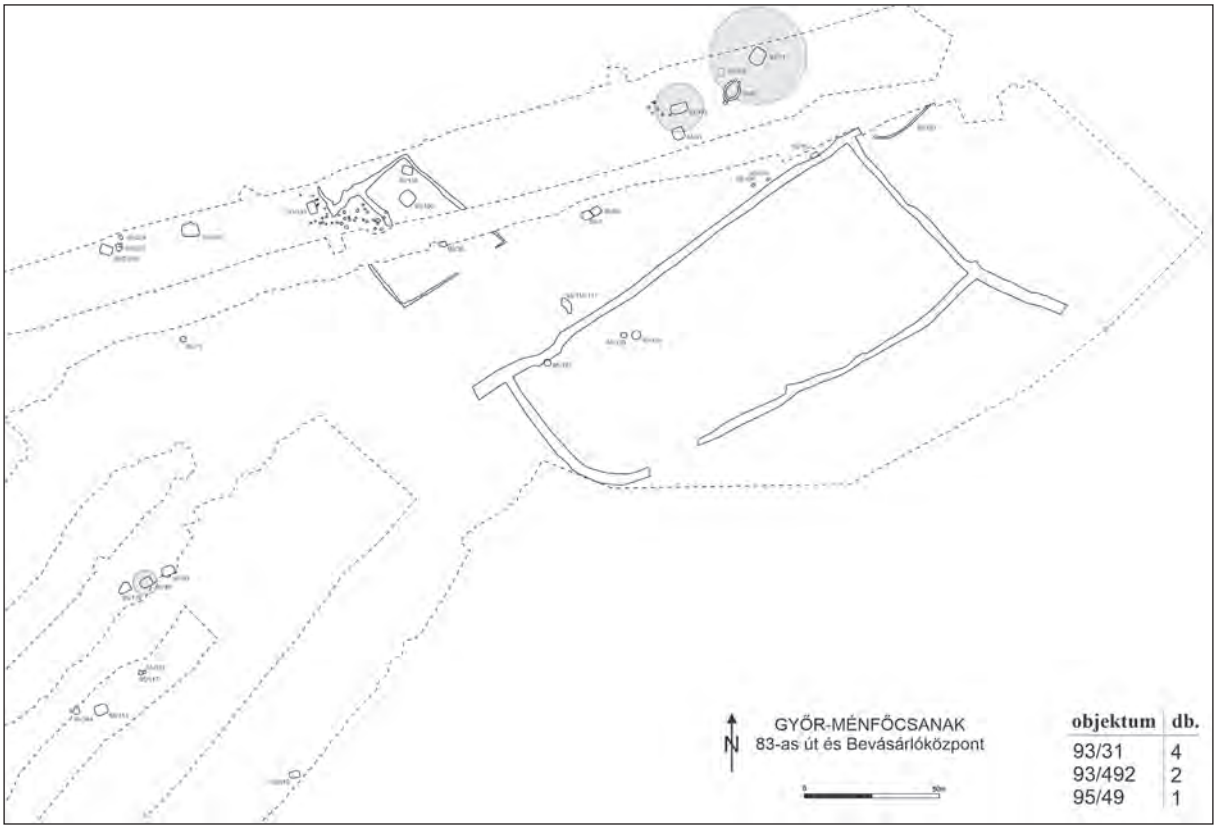

78. kép: Az agyagnehezékek mennyiségi koncentrációja a ménfőcsanaki településen

Fig. 78: Concentration of clay weights at the Ménfőcsanak settlement.
Objektum = feature no., db = number of pieces

[429] Březinová 2000, Taf. 164.16.

[430] Jacobi 1974, 61–62, Abb. 19.

4.4.2. Orsógombok

A ménfőcsanaki kelta településről előkerült orsógombok (*79. kép*) legáltalánosabb formája az egyszerű gömbölyű vagy lencse alakú típus (XVII.t.9, XVII.t.13, XVII.t.14, XXII.t.18, XXXVI.t.7, XLIII.t.5, XLIX.t.4, XLIX.t.5, XLIX.t.6. és XLIX.t.7). Ez általában díszítetlen, de felületén néhány esetben függőleges bevagdosás (XLIII.t.5), vízszintesen körbefutó árkolás (XLIX.t.6), illetve sugár irányú bekarcolások (XLIX.t.7) találhatók. Érdekes, hogy előkerült egy furat nélküli „orsógomb" is (XLIX.t.5). Az egyszerű gömbölyű vagy lencse alakú orsógomb számos analógiája ismert, és általánosan előfordul más hasonló La Tène kori településeken is.[431]

Az orsógombok másik nagy formai csoportja a kettős csonkakúp alakú típus (XVII.t.10, XVII.t.11, XVII.t.12, XXVIII.t.22, XXXVI.t.6. és XLIII.t.4). Ez a típus szinte minden esetben díszített. Az orsógomb felső peremén előfordulhat cikkcakk-bevagdosás (XVII.t.11. és XLIII.t.4), a felső felületén a furathoz képest érintő (XVII.t.10) vagy sugár irányú (XVII.t.12), esetleg csillag alakú (XXVIII.t.22) bekarcolás. Kidolgozásukban egyedinek tekinthetők a két gomba formájú (XXVIII.t.23, LII.t.1), a kettős kúpos (XLIII.t.3), illetve a korong alakú (XLVII.t.13) orsógombok. Feltehetően szükségmegoldásként, egy fésűzött felületű fazék oldaltöredékének átfúrásával készítették (XXXVI.t.1). Ez a megoldás más kelta településről is ismert.[432] A kettős csonkakúp alakú orsógomb általánosan elterjed volt, és formai, valamint díszítésbeli párhuzamai más késő vaskori lelőhelyeken is napvilágra kerültek.[433]

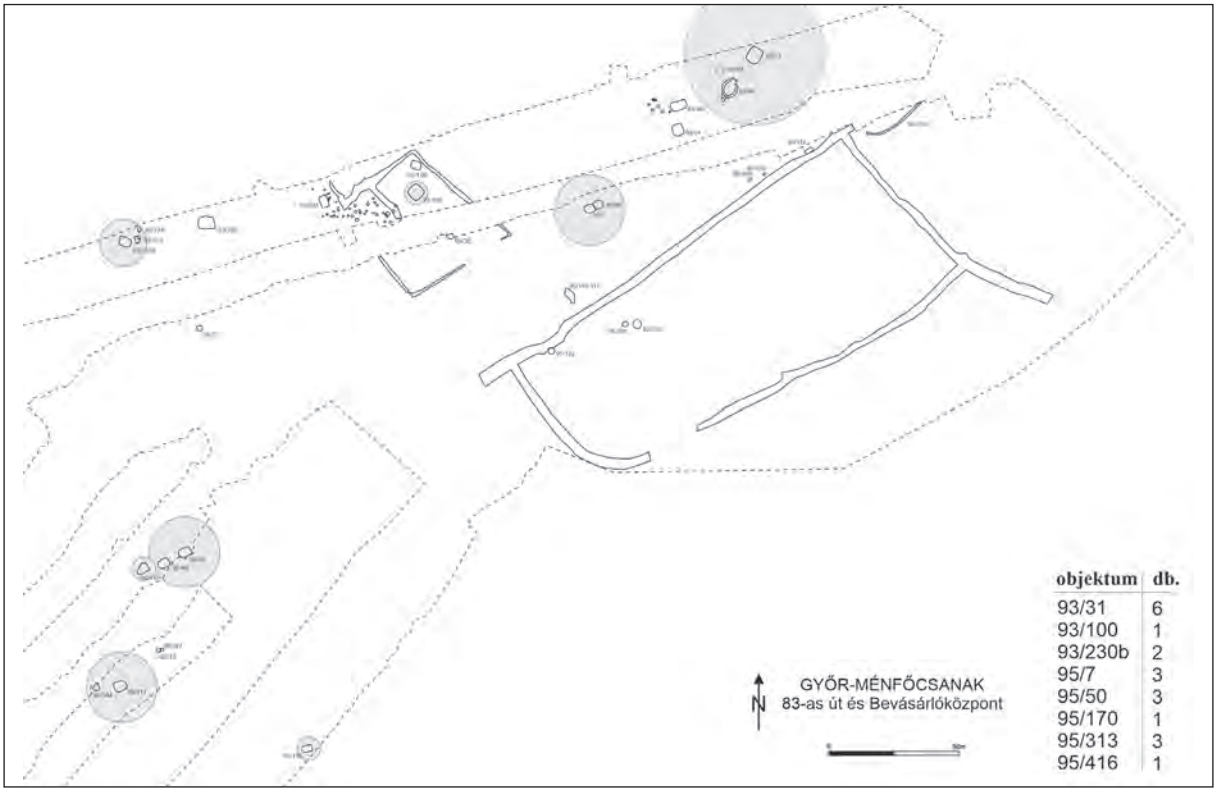

79. kép: Az orsógombok előfordulása a ménfőcsanaki településen

Fig. 79: Spindle whorls found at the Ménfőcsanak settlement. Objektum = feature no., db = number of pieces

[431] Březinová 2000, Taf. 173.8, 174.1, 174.5, 7, 8–9; Szabó 2007, LII, 11, CI, 4, 10.

[432] Březinová 2000, Taf. 86.6, 92.8–10; 107.2, 107, 129.7–8.

[433] Koch 1991, Taf. 30.7; Neugebauer 1992, Abb. 10,30–31; Szabó 2007, Pl. CVIII, 4, CXVIII, 14, CXXIX, 6.

Táblák: XVII.t.9, XVII.t.10, XVII.t.11, XVII.t.12, XVII.t.13, XVII.t.14, XXII.t.18, XXVIII.t.22, XXVIII.t.23, XXXVI.t.1, XXXVI.t.6, XXXVI.t.7, XLIII.t.3, XLIII.t.4, XLIII.t.5, XLVII.t.13, XLIX.t.4, XLIX.t.5, XLIX.t.6, XLIX.t.7, XLIX.t.11, XLIX.t.12, LII.t.1.

4.4.3. Agyagzseton

A ménfőcsanaki kelta településen a 95/50. objektum betöltéséből egy kerekre csiszolt edény oldaltöredéke, ún. agyagzseton került elő. Ez a lelet az általunk vizsgált lelőhelyen egyedinek számít, de a hasonló korú településeken számos analógiája ismert.[434]

Tábla: XLIII.t.6.

4.3. Fémtárgyak

4.3.1. Ékszerek

4.3.1.1. Fibulák

Táblák: I.t.2, XVI.t.3, XL.t.5, XLIII.t.1, XLIX.t.2, XLIX.t.3.

4.3.1.1.1. Duxi típus

A 93/31. objektumból jó állapotú bronzfibula (XVI.t.3) került napvilágra. A fibulának négyspirálos, alsó húros rugószerkezete, a kengyelre visszahajló, gömbbel díszített, kötött lába van, amely jellemzők alapján a duxi típus kései variánsaként határozható meg. Az enyhén ívelt, de alapvetően szögletes hát a Venceslas Kruta által kidolgozott rendszer szerinti B2 típusnak felel meg.[435] Ugyanakkor a kengyelre visszahajló, egyszerű gömbbel díszített láb leginkább a 29. típushoz áll közelebb.[436] A duxi fibula ezen kötött lábú variánsai a Jenisuv Újezd-i temetőre felvázolt, a temető folyamatos használatának feltételezésén alapuló generációszámítás szerinti ’f’–’g’ horizontokba került. Ez nagyjából a közép-európai kronológia szerinti La Tène B2a, La Tène B2b alfázisokkal párhuzamosíthatók.[437] Josef Bujna viszont úgy véli, hogy ez a finoman profilált lábú, kora La Tène sémájú bronzfibula (Bujna A2-A típus) már a La Tène B1 végén megjelent.[438] A 95/49. objektumból előkerült, erősen korrodált, töredékes vasfibula (XL.t.5) egyszerű gömbbel díszített, visszahajló, kötetlen lábával szintén a duxi típus variánsnak tekinthető. A meghatározásnál azonban problémát jelent, hogy a korrózió miatt a fibula többi részének (rugószerkezet, kengyel) kialakítása nem értékelhető. Mindazonáltal ez a lelet a láb kialakítása alapján a Bujna-féle EF-A1, EF-A2 típussal párhuzamosítható és a kronológiai helyzetét tekintve a La Tène B1 fázisba sorolható.[439] A ménfőcsanaki település és temető relatív kronológiája szempontjából lényeges, hogy a duxi fibulák különböző variánsai a sírmellékletek között ugyancsak megtalálhatók.[440]

---

[434] Březinová 2000, Taf. 92.13, 107.9, 129.14; Ožďani & Hečková 1987, Pl. III.5; Szabó 2007, Pl. XIX, 15–16, XXXVII, 1, XL, 5, XLV, 1–4.

[435] Kruta 1971, Pl. 6.

[436] Kruta 1971, Pl. 18/29.

[437] Kruta 1979, 82–84.

[438] Bujna 2003, 47.

[439] Bujna 2003, 61–65.

[440] Uzsoki 1987, Pl. 6,2–4, 10,1, 18,4–5; Vaday & Tankó 2020, Fig. 11.15, 16.7.

4.3.1.1.2. Münsingeni típus

A 93/8. objektum (bronzkori urnasír) mellől, a talajművelés által bolygatott humuszrétegből lokalizált felszíni szórványként egy bronzfibula került elő (I.t.2). A hatspirálos, alsóhúros rugószerkezetű, enyhén szögletes kengyelű, visszahajló, kötetlen lábán koronggal díszített fibula klasszikus münsingeni típus. Kronológiai helyzetét tekintve Josef Bujna a münsingeni fibulák 1B sorozatát – a későbbi klasszifikációban BF-D1-A típust – a La Tène B1b fázishoz, vagyis a kelta történeti vándorlás lelethorizontjához kapcsolta.[441] Ennek a típusnak az elterjedése Svájc és Morvaország mellett[442] Nyugat-Magyarország és Délnyugat-Szlovákia területén koncentrálódik. A korongos lábú, münsingei fibulák különböző variánsai a ménfőcsanaki temetőben ugyancsak megtalálhatók.[443]

4.3.1.1.3. Tipológiailag meghatározhatatlan fibulatöredékek

A 95/50. és a 95/313. objektumból egyaránt előkerült egy-egy erősen korrodált, töredékes vasfibula (XLIII.t.1. és XLIX.t.2). Mivel a lábrész mindkét esetben hiányzik, ezért a fibulák típusa egyértelműen nem határozható meg. Szintén bronzfibula része lehet a 95/313. objektumból származó huzaltöredék is (XLIX.t.3).

4.3.1.2. Karikaékszerek

A ménfőcsanaki kelta település objektumaiból néhány esetben karikaékszerek (kar-, láb- vagy nyakperec) töredékei kerültek elő. A 93/31. objektum betöltésében másodlagos égéstől deformált, kör keresztmetszetű, tömör bronz karikaékszer töredéke (XVI.t.5) volt. Ugyanebből a gödörházból egy bronzlemezből hajlított üreges karikaékszer töredéke is előkerült (XVI.t.6). Talán karperec lehetett a 95/49. objektumból származó, téglalap keresztmetszetű ívelt vaslemez is (XL.t.6). Feltehetően egy nyitott, elkeskenyedő végű bronz karperec töredéke a 95/50. objektumból származó bronzhuzal (XLIII.t.2).

Táblák: XVI.t.5, XVI.t.6, XL.t.6, XLIII.t.2.

4.3.2. Eszközök

4.3.2.1. Köpűs vasszerszámok

A 93/31. és 95/170. objektumból egyaránt előkerült egy-egy ellapított végű, köpűs vastárgy erősen korrodált töredéke (XVI.t.7. és XLIV.t.6). A köpűs rész mindkét tárgy esetében fanyél rögzítésére szolgált, amelyre egyértelmű bizonyíték a 95/170. objektumból származó tárgy esetében megfigyelhető vasszög. Mivel mindkét tárgy töredékes, ezért pontos meghatározásuk lehetetlen. Ilyen köpű lándzsacsúcsnál és vasszerszámoknál (pl. véső) egyaránt előfordul. Talán érvként az utóbbi mellet szól, hogy a temetőből Uzsoki András által publikált lándzsák kivétel nélkül középbordásak, miközben az itt vizsgált két tárgy esetében a penge ilyen kialakításának nincsen nyoma.[444]

Táblák: XVI.t.7, XLIV.t.6.

---

[441] Bujna 1998, 171–187; Bujna 2003, 53–54.

[442] Kaenel 1990, 238–239; Čižmář 1995, 69.

[443] Uzsoki 1987, 16, 23–24, Pl. 1,5, 14,1a–b; Vaday & Tankó 2020, Fig. 14.5, 17.2.

[444] Uzsoki 1987, Pl. III.4–5, XIII.3, XIV.4, XX.3; Vaday 2003, 46. ábra.

4.3.2.2. Vasárak

Az árakat a késektől az különbözteti meg, hogy vágóél nem került kialakításra, elsődleges funkciójuk a szúrás, lyukasztás lehetett. A 95/416. objektum betöltéséből előkerült egy négyszögletes keresztmetszetű, egyenletesen hegyesedő, hegyes nyéltüskében végződő rövid vasár (LII.t.3). Feltehetően ugyancsak árként használhatták a 93/31. objektumból származó, háromszög keresztmetszetű hegyes vastárgyat is (XVII.t.10).

Táblák: LII.t.3, XVII.t.10.

4.3.2.3. Vaskések

A kések elsődleges funkciója a vágás, szeletelés volt, ezért kialakításuknál is ez játszott elsődleges szerepet. Ménfőcsanakról egyaránt előkerült nagyobb méretű, egyenes hátú, ívelt pengéjű vágókés (XVII.t.5. és XXXVI.t.2), illetve rövidebb, egyenes hátú és pengéjű szúrókés (XVI.t.9. és LII.t.4). Az egyenes hátú, ívelt pengéjű vágókés általánosan előfordul a kora és a közép La Tène sírleletekben, és a ménfőcsanaki temetőben is megtalálható.[445]

Táblák: XVI.t.9, XVII.t.5, XXXVI.t.2, LII.t.4.

4.3.2.4. Vaskarika

A 93/31. objektumból egy közelebbről meghatározhatatlan vaskarika töredéke került elő.

Tábla: XVI.t.8.

4.3.2.5. Vaskapocs

Feltehetően ácskapocsként, faelemek rögzítésénél használták a 93/31. objektumból előkerült vastárgyakat.

Tábla: XVI.t.1–2.

4.3.2.6. Vas tokosbalta

A 93/91. objektum betöltéséből előkerült egy vasból készült tokos balta. A nyél befogására szolgáló részt négyzetesre kovácsolták, míg az él sarkát szárnyszerűen felhajlították. Ez utóbbinak célja az volt, hogy a fa megmunkálása során az anyag hasadását a kívánt irányban lehessen befolyásolni. A különböző vas tokosbalták általánosan elterjedtek a késő vaskorban,[446] azonban a ménfőcsanaki eszköz pontos analógiája ismert a munkácsi szerszámdepó-leletből.[447]

Tábla: XXI.t.26.

---

[445] Uzsoki 1987, Pl. V.1, XIV.5, XX.4.

[446] Kurz 1995, 25–25; Jacobi 1974, 28–32; Guillaumet 2003, 71; Schönfelder 2006, 116; Szabó 2007, Pl. CXLII, 2, CLXLIII, 6, CXLVI, 3; Tankó & Szabó 2019, 150, Abb. 8/2–9/2.

[447] Hunyady 1944, 22. kép 13, 23. kép 3.

4.4. Kőeszközök

4.4.1. Fenőkövek

A 93/31, 93/91 és a 95/313. objektumból került elő fenőkő töredéke.[448] A fenőkő lehet négyszögletes vagy ovális keresztmetszetű, átfúrt vagy furat nélküli. Ezek a tárgyak– elnevezésükből adódóan – elsődlegesen a fémeszközök (kések, balták), fegyverek élezésére szolgáltak, és gyakran megtalálhatók a települési objektumokban és a sírok mellékletei között is.[449] Ugyanakkor nem zárható ki, hogy bizonyos kőeszközök (XLIV.t.7. és LII.t.2) elsősorban csonteszközök élezésére, hegyezésére, polírozásra szolgálhattak.[450]

Táblák: XVII.t.3, XVII.t.8, XLIX.t.1. XXI.t.27, XLIV.t.7, LII.t.2.

4.4.2. Kavicsok, kavicseszközök

A ménfőcsanaki objektumok betöltődésében nagyszámú, kisebb-nagyobb méretű kavics volt. Ezek rendszerint minden koncentráció nélkül, nagyjából homogén módon helyezkedtek el a különböző rétegekben. Mivel a lelőhely folyami hordalékkúpokon terül el, ezért a kavics nem számít helyidegen anyagnak. Régészeti szempontból jelentősége csak akkor van, ha emberi felhasználás, megmunkálás egyértelmű nyomai fedezhetők fel rajta.

A sok kisebb, jelentéktelen kavics (néhány cm átmérőjű) mellett számos nagyobb méretű (8–15 cm átmérőjű) is előkerült. Utóbbiak gyakran hosszában hasítottak, amelyeket akár nagytörőként vagy kalapácsként használhattak.

4.4.3. Csiszolt kőbalta, ékvéső

A 93/31. objektumban előkerült egy eklogit kőbalta (XVII.t.4.), amely mindenképpen helyidegen, alpi eredetű. Hasonlóan ki kell emelni azt a trapéz alakú szerpentinit ékvésőt (XVII.t.7.), amely idáig egyedülálló a hasonló korú leletanyagban.

Tábla: XVII.t.4, XVII.t.7.

4.5. Üveggyöngyök

A különböző méretű és kialakítású üveggyöngyök gyakran előfordulnak a La Tène B–C időszak temetkezéseiben, de nagy számuk ellenére kronológiai helyzetük kidolgozatlan.[451] A telepen talált sötétkék gyöngyökhöz hasonlóak az Uzsoki András által feltárt temetőrészlet 9. és 16. sírjaiból is ismertek.[452] A késő vaskori településeken csak elvétve fordulnak elő.[453]

Tábla: XLIX.t.13–14.

---

[448] Itt szeretném megköszönni T. Bíró Katalin segítségét a kövek és kőeszközök meghatározásában.

[449] Néhány példa a teljesség igénye nélkül: Nitra–Sindolka (Březinová 2000, Taf. 25.13, 139.2, 139.6), Malé Kosihy (Bujna 1995, Taf. 16.15, 30.4, 32.4, 50.6), Maňa (Benadík 1983, Taf. XI.11, XXVIII.9), Pottenbrunn (Ramsl 2002, Taf. 59.13–14, 81.6).

[450] Karl 1996a, 45.

[451] Hunyady 1944, 107–109; Gebhard 1989, 177.

[452] Uzsoki 1987, Pl. VII.1, XVIII.2.

[453] Karl 1996a, 39.

4.6. Csonteszközök[454]

4.6.1. Csonttű

A 93/31, 95/313. és a 95/416. objektumból került elő csonttű. A tűk minden esetben valamely szárnyas hosszúcsontjából készültek. A felületeiket gondosan megcsiszolták, egy esetben (LII.t.7) átfúrták.

Táblák: XVI.t.4, XLIX.t.16, LII.t.7.

4.6.2. Csontvéső

A 95/416. objektumból két csontvéső is előkerült. Mindkét véső hosszúcsontból készült faragással (egyértelműen láthatók az eszköznyomok). Az egyik véső (LII.t.6) bár töredékes, feltehetően hegyes volt, míg a másik (LII.t.8) lapos vágóéllel rendelkezett.

Táblák: LII.t.6, LII.t.8.

4.6.3. Csontár

A 95/416. objektumból egy hegyes csontár került elő.

Tábla: LII.t.9.

4.6.4. Csontszerszámnyél

Feltehetően vaseszköz markolata lehetett a 95/416. gödörházból előkerült két csontcső.

Tábla: LII.t.10–11.

4.6.5. Csiszolt csontlemez

A 95/416. objektumból egy közelebbről meghatározhatatlan funkciójú, vésett árkolással díszített csontlemez került elő.

Tábla: LII.t.5.

4.7. A vasolvasztás leletei

Ménfőcsanakon a feltárt struktúrák és a napvilágra került leletek alapján elsődlegesen agrár jellegű településsel számolhatunk.[455] Ugyanakkor, amint a közelmúltban publikált északkelet-magyarországi kelta falvak esetében,[456] Ménfőcsanakon is számos adat utal arra, hogy az elsődlegesen mezőgazdasági településen ipari tevékenység, azon belül pedig fémfeldolgozás is folyt. Ennek itt legszembetűnőbb jele, hogy több régészeti objektum betöltésében vasérc és/vagy kohósalak volt (*80. kép*). Ugyanakkor a lelőhelyen *in situ* olvasztókohót nem sikerült megfigyelni. A vassalakrögök lelőhelyen belül helyzetét megvizsgálva megállapítható, hogy a vasfeldolgozás a település déli zónájában, a 93/31, 93/492, illetve a 95/49. objektum környezetében koncentrálódott. Itt a vasművességhez kapcsolható leletek elsősorban

[454] A késő vaskori objektumokból előkerült állatcsont leletanyag a feldolgozáskor nem állt rendelkezésre, ezért teljes archeozoológiai vizsgálatra nem kerülhetett sor. Az itt közölt néhány megmunkált állatcsont külön dobozba kiválogatva, a kerámialeletek közé helyezett dobozban volt.

[455] Tankó 2010a, Fig. 3.

[456] Szabó & Czajlik 2004, 127–138; Szabó *et al.* 2008, 196–197; Tankó *et al.* 2019; Farkas *et al.* 2019, 120–121.

a „gödörház” jellegű struktúrák betöltéséből, illetve azok környezetéből kerültek elő. Vasérc (2 db) és vassalak a legnagyobb mennyiségben (52 db) a 93/31. objektum betöltéséből került elő (*80. kép*). Ezek közül mintavételt követően röntgen-diffrakciós anyagvizsgálat készült (*10. táblázat*).[457]

Az anyagvizsgálati eredményeket tekintve különösen két vasércrög volt érdekes (*10. táblázat:* 95.1.626. és 95.1.644, *81. kép 6*). Mindkettőnek egyaránt viszonylag magas (40–50%-os) vastartalma (Fe) volt. A jó minőségű érc relatív magas mangán-oxid- (MnO) és lényegesen kisebb, de nem elhanyagolható titán-dioxid- (TiO_2), vanádium-oxid- (V_2O_5) és króm-oxid- (Cr_2O_3) tartalma az olvasztás reduktív eljárását követően javíthatta a nyersvas minőségét. Ezen összetevők növelhették a vas ütőszilárdságát és a kopás-ellenállóságát, ugyanakkor az alakíthatóság rovására csökkenthették a szakadási nyúlást. A szilícium-dioxid (SiO_2) magas arányú jelenléte valószínűleg nem befolyásolta a nyersanyag minőségét (1%-nál nagyobb arányú jelenléte a nyersvasban már komoly megmunkálási nehézséget okozhat), mivel ennek többsége az olvasztás folyamán salak formájában távozott. A vizsgált érc kis mennyiségben kalcium- (CaO) és magnézium-oxidot (MgO), valamint timföldet (Al_2O_3) is tartalmazott.

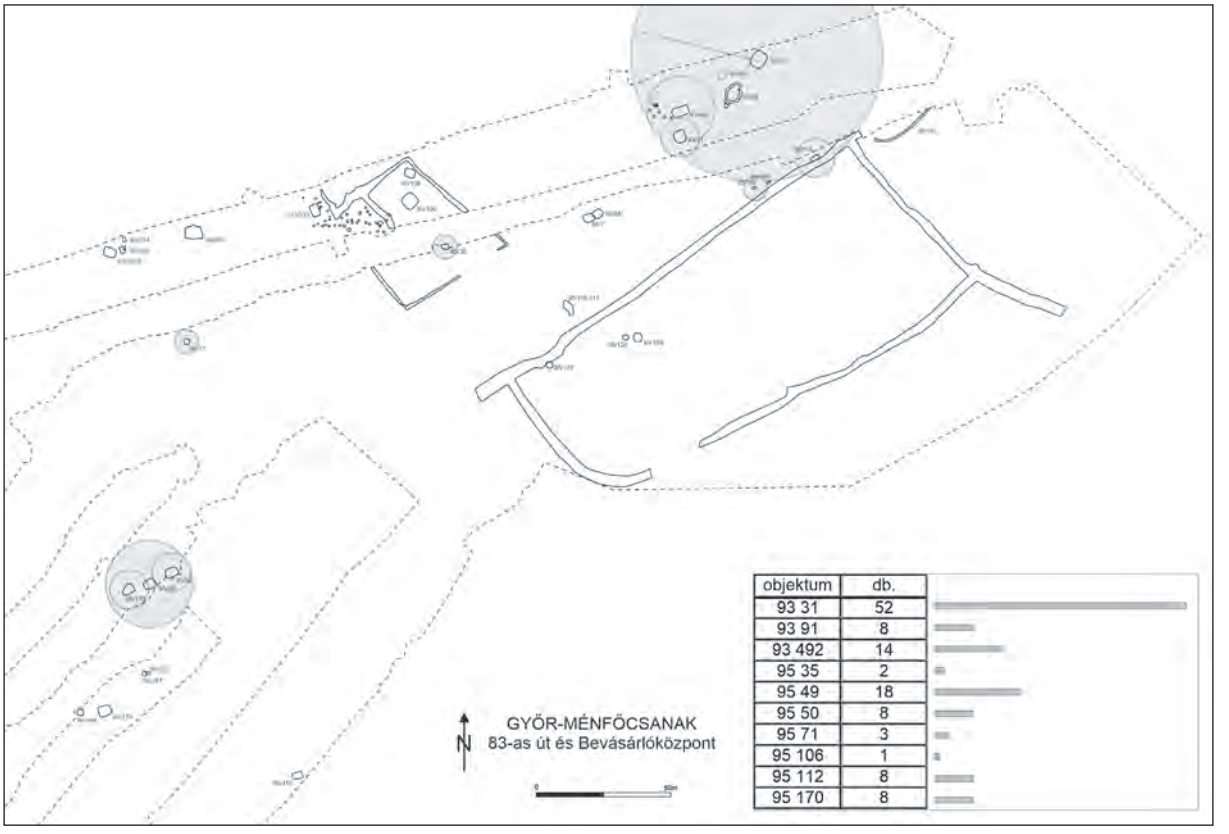

80. kép. A vassalak mennyiségi koncentrációja a lelőhelyen

Fig. 80: The concentration of iron slag at the site. Objektum = feature no., db = number of pieces

[457] Köszönettel tartozom a miskolci Kohászati Múzeumnak és a Metalcontrol Kft.-nek, mivel az anyagvizsgálat az ő jóvoltukból valósult meg.

10. táblázat: Anyagvizsgálati eredmények
Table 10: Chemical analysis of the iron remains.
Hordozó = carrier; salak = slug; vasérc = iron ore; részben olvadt = partly melted

ID	S %	Fe %	MnO %	P_2O_5 %	TiO_2 %	Cr_2O_5 %	SiO_2 %	Al_2O_3 %	CaO %	MgO %	Na_2O %	K_2O %	V_2O_5 %	Cr_2O_3 %
31/1. obj., 95.1.2014, hordozó	0,04	2,52	0,05	0,16	0,20	0,02	44,31	7,38	42,11	2,51	1,19	1,2	-	-
31/1. obj., 95.1.2014, crust	-	0,44	-	-	-	-	17,11	1,11	$CaCO^3$ 81,69	1,72	-	-	-	-
31/3. obj., 95.1.636 salak	0,08	2,60	0,19	1,22	0,37	0,01	68,20	10,00	14,75	1,88	2,29	4,19	-	-
31/1. obj., 95.1.626 vasérc	-	39,81	3,49	0,66	0,08	-	7,87	1,85	5,8	1,31	-	-	0,032	0,01
31/4. obj., 95.1.644 vasérc (részben olvadt)		50,13	4,83	0,4	0,15	-	17,52	2,67	2,97	1,62	-	-	0,035	0,02

Felvetődik a kérdés, honnan származik a ménfőcsanaki vasérc? A Kisalföld nyugati, délkeleti és keleti peremén több vasérclelőhely is található. Burgenland, a Dunántúli-középhegység és a Börzsöny területén egyaránt ismert bányászható vastartalmú kőzet.[458] A kutatás jelenlegi állása szerint ezek közül egyelőre csak Burgenland térségében, az Oberpullendorfi-medencétől Vasvárig terjedő zónában mutathatók ki a vaskori bányászat nyomai.[459] Radomír Pleiner több munkájában is foglalkozott a Kárpát-medence és közvetlen környezetének korai vasfeldolgozásának témájával, és a kelet-ausztriai érclelőhelyek alapján Burgenlandban bányászati és elsődleges feldolgozóközpontot lokalizált.[460] A nyugat-magyarországi La Tène kori régészeti lelőhelyekről előkerült vasérc- és salakminták vizsgálatainak eredményei alapján azonban úgy tűnik, hogy az ércek feldolgozása nem csupán Burgenlandra korlátozódik, hanem a vasolvasztó műhelyek működése annak tágabb környezetében is kimutatható.[461] E tekintetben azonban Ménfőcsanak a Radomír Pleiner által feltételezett fémműves központtól kb. 100 kilométerre (!) keletre található.

Ménfőcsanakon a vasércek helyben folytatott kohósításának legfontosabb bizonyítéka a telepobjektumokból nagy mennyiségben azonosított salak. A Sperl-féle salaktipológia[462] szerint a kemence belsejéből származó magas vastartalmú salak (*81. kép 10* – Sperl B1), a kemence falára lerakódott, vagyis egy megmunkált homokkő töredékre lerakódott ún. folyósalak (*81. kép 12*), a kemence belsejéből származó szilikátsalakrögök (*81. kép 8* – Sperl B2), valamint a kemence szájánál képződő folyósalak (Sperl C1) került elő. Ezeknek kimutatható vastartalmuk (Fe) volt.

[458] Gömöri & Kisházi 1985, Fig. 1.

[459] Schmid 1977, 11–23; Meyer 1977, 25–48; Bieleinin 1977, 49–62; Kaus 1977, 63–70; Czajlik 2012, 55–56.

[460] Pleiner & Princ 1984, Tab. 5–7; Pleiner 1994, Fig. 1.

[461] Pl.: Sopron–Krautacker: Gömöri & Kisházi 1985, 337, Fig. 7, Velem–Szent Vid: Czajlik 2000, 70–71.

[462] Sperl 1980.

A vasas salakok összetételére irányuló analízist a közelmúltban Ordacsehi és Sajópetri La Tène kori településeken végeztek.[463] Az Ordacsehi és Ménfőcsanak kelta falvak térbeli és időbeli helyzetének közelségéből, valamint településszerkezeti hasonlóságaiból adódóan szükségszerű az adatok összevetése. Ordacsehi esetében tíz, míg Ménfőcsanaknál csak két minta vizsgálatára volt lehetőség, így utóbbi esetben a minták csekély száma inkább jelzésértékkel bír, az objektív kép felvázoláshoz a jövőben további minták analizálása szükséges. A ménfőcsanaki salakok mangántartalma Ordacsehihez hasonlóan viszonylag alacsony. A foszfor arányában azonban jelentős eltérés mutatható ki. Ez az összetevő Ménfőcsanakon lényegesen magasabb arányban van jelen, mint az Ordacsehin megfigyelhető volt.[464] J. Piaskowski szerint a foszfor a vas redukálása folyamán használt anyagokból is a salakba kerülhetett, és ilyen esetekben a 0,4–0,7%-os foszfortartalom sem ritka.[465] Ugyancsak szembetűnő a Ménfőcsanakon vizsgált salak magas (7–10%) timföld- (Al_2O_3) tartalma, amely nem tekinthető általános jelenségnek. A timföldtartalom ritkán haladja meg a 6%-ot, igaz ennél nagyobb értékekre is volt már példa.[466] A vizsgált salakok mindkét lelőhelyen nagy SiO_2-tartalmú, változó CaO-tartalmú, alapvetően savanyú salakok. A szilikátok (SiO_2 és CaO) magas százalékos arányának több oka is lehet. Már a vasérc is tartalmazhatott bizonyos mennyiséget, de ezek az összetevők a salakképző anyagok (pl. mészkő, homok, agyag stb.) hozzáadása révén, az olvasztás folyamán dúsulhattak fel a salakban. Egy közelmúltban végzett kutatás arra is rámutatott, hogy a salak talajba kerülését követően, annak külső felületén a talajszemcsékkel érintkezve vékony szilikát-oxid réteg alakulhat ki, amely az anyagvizsgálat során a valóstól eltérő értéket eredményezhet.[467] A vizsgált salakok a kémiai összetevők (elsősorban a MnO, TiO_2 és MgO) alapján igen közel állnak a Hidegségről előkerült kora Árpád-kori salakrögökhöz,[468] ami valószínűleg a késő vaskorban és a kora középkorban egyaránt használt azonos érclelőhelyekre és hasonló feldolgozási technológiára utalhat.

A 31. objektumban két olyan kőtöredék került elő, amelyek felületén folyósalak-lerakódás volt (*81. kép 12*). Mind a salak (*10. táblázat:* 95.1.2014. material), mind a mészkő (*10. táblázat:* 95.1.2014. crust) anyagvizsgálata elkészült. A mészkőtöredék kémiai összetevőiből megállapítható, hogy az kisebb részt (17%) a közönséges homok alapjául szolgáló kvarcból (SiO_2), nagyobb részt (82%) kalcium-karbonátból ($CaCO_3$) áll. A karbonátos kőzetet mint salakképző anyagot ma is használják a vaskohászatban, de a salakképzés ilyen módja már a vaskorból, Sajópetri kelta kori településéről is ismert példa.[469] Ebben az esetben a kő csiszolással történt megmunkálása inkább a kemence építményénél történt felhasználást valószínűsíti. A vizsgálat konklúziója, hogy a ménfőcsanaki vasolvasztásnál igen jó minőségű, nagy vastartalmú ércet használtak. A vasérc már eleve számos olyan összetevőt tartalmazott (Mn, Ti, Cr, V), amely a későbbiekben javíthatta az acél minőségét. Az olvasztás folyamán a káros anyagok nagy része (P, Si, Ca) a salakkal távozott az ércből, míg bizonyos elemek (S, Na, K) feltehetően a kohósítás folyamán (pl. salakképzők hozzáadása) kerültek a salakba. Az olvasztókemence rekonstrukciójához csak közvetett adatokkal rendelkezünk, mivel ilyet Ménfőcsanakon *in situ* nem sikerült feltárni. Ugyanakkor a telepobjektumokból kemence belsejéből származó salak (Sperl B1), kemence falára lerakódott kohósalak (Sperl B2), valamint a kemence szájánál képződő folyósalak (Sperl C1) került elő. Sperl szerint ezek a salaktípusok együttes jelenléte egyértelműen olvasztókemence használatára utal.[470] Valószínű-

[463] Török *et al.* 2013, 23–32; Czajlik & Molnár 2007, 263–270.

[464] Török *et al.* 2013, 25, 1. táblázat.

[465] Piaskowski 1965, 84.

[466] Pl. a csehországi Mšec: Pleiner & Princ 1984, 159.

[467] McDonnel 1991, 25.

[468] Gömöri 1995 194, Abb. 8.

[469] Szabó & Czajlik 2004, 131; Czajlik & Molnár 2007, 265.

[470] Sperl 1980, 14–18, 64–65.

leg olvasztókemence töredéke lehet az ívelt, peremszerűen kialakított, erősen átégett tapasztástöredék, amelyen folyósalak-lerakódás volt megfigyelhető. Emellett a számos erősen égett homokkő és a felületükön gyakorta lerakódott vastartalmú salakréteg arra enged következtetni, hogy a kemence belsejét a jobb hőtartás érdekében esetleg homokkővel bélelték.[471] Az agyagból tapasztott, esetleg kővel is bélelt olvasztókemence nem ismeretlen a kelta világban. Hasonlót Bajorországtól Burgenlandig – elsősorban a Duna mentén – széles körben használtak a késő vaskorban.[472] Burgenlandtól keletre egyelőre még nem tártak fel ilyen típust, de a rendelkezésünkre álló adatok nyomán nem zárható ki, hogy Ménfőcsanakon is hasonló olvasztókemencét alkalmazhattak. A másik, Csehországtól Dél-Lengyelországig és Kelet-Ausztriáig széles körben használt típus az ún. salakgödrös olvasztókemence (*81. kép*).[473] Ennek 30–40 cm átmérőjű és nagyjából ugyanilyen mély, erősen átégett salakgyűjtő gödre régészeti feltáráson általában könnyen lokalizálható, de Ménfőcsanakon ilyen kemencét máig nem lehetett azonosítani. 2011-ben a település északnyugati zónájában újabb, valószínűleg a kohászathoz kapcsolható tárgy: egy nagy méretű agyagfújtató került elő (*82. kép*).[474]

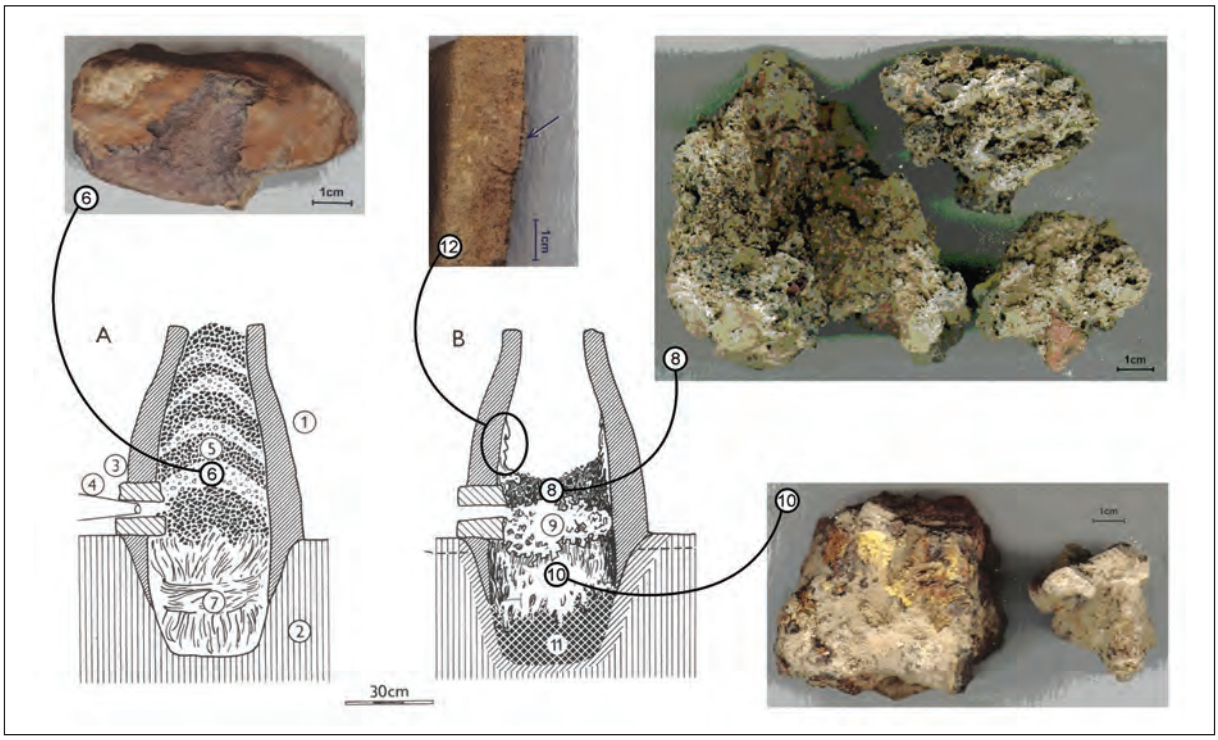

81. kép: Vaskohászat elvi rekonstrukciója és vasolvasztásra utaló leletek Ménfőcsanakon. A kohórekonstrukció R. Pleiner nyomán készült. 1: kohófelépítmény, 2: gödör, 3: kohó szája, 4: fújtató, 5: faszén, 6: vasérc, 7: tűzifa, 8: könnyűsalak, 9: nyersvas buca, 10: nehézsalak, 11: faszén és hamu, 12: folyósalak a kohó falának belső felületén

Fig 81: A theoretical reconstruction of iron smelting and related findings from Ménfőcsanak. The furnace was reconstructed after R. Pleiner. 1: the upper construction; 2: pit; 3: the mouth; 4: tuyere; 5: charcoal; 6: iron ore; 7: firewood; 8: light slag; 9: bloom; 10: heavy slug; 11: charcoal and ash; 12: melted slag on the inner side of the furnace walls

[471] Kő felhasználása kohó felépítményben pl.: Krasa 1933, Fig. 5; Garner 2011, Fig. 16–17.

[472] Pleiner & Princ 1984, 133–135, Abb. 1.

[473] Pleiner 2000, 149–162.

[474] Tankó 2014a, 150–151, Pl. 5.

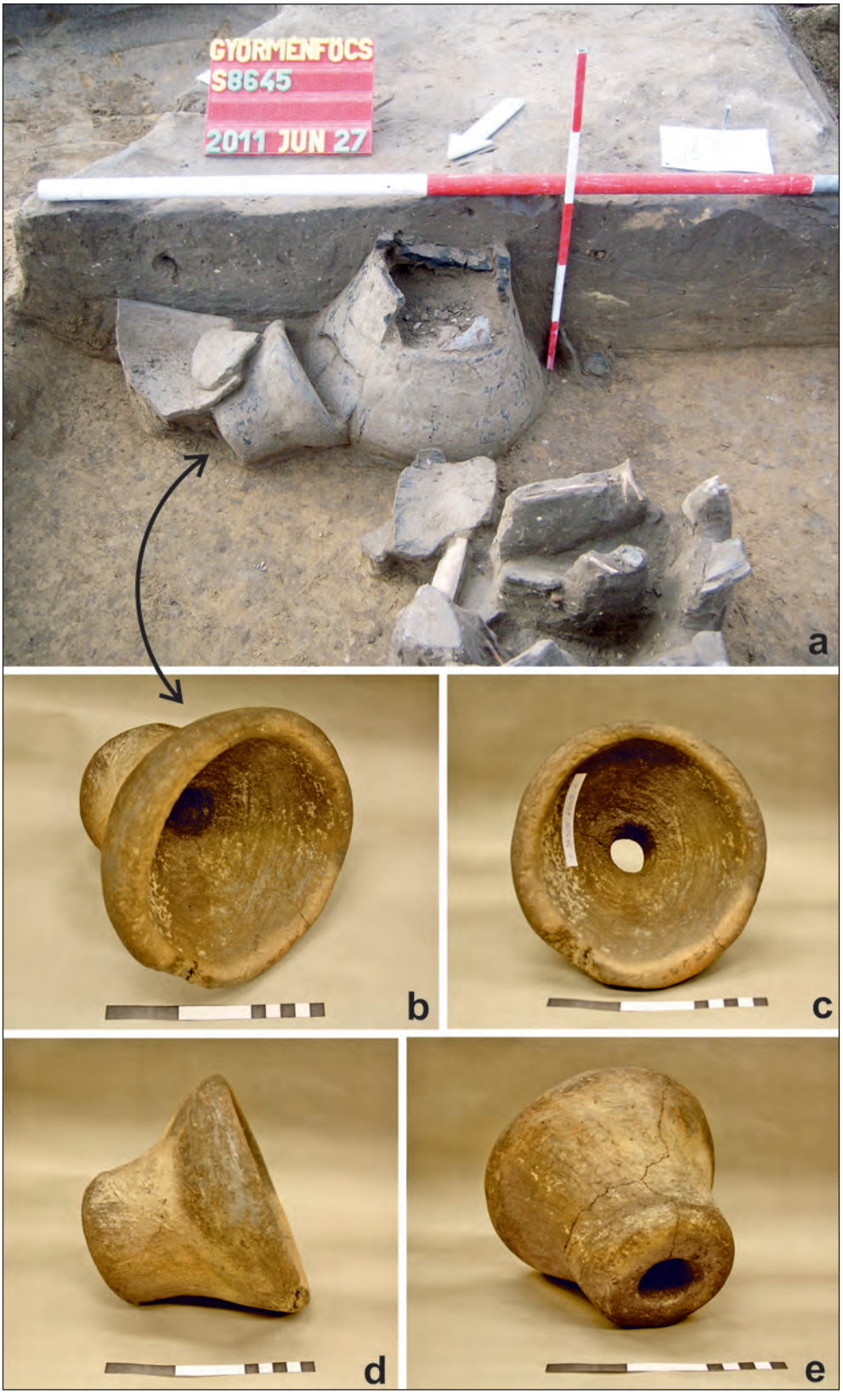

82. kép: Nagy méretű agyagfújtató töredéke Ménfőcsanakról
Fig. 82: Fragment of a large-sized clay tuyere from Ménfőcsanak

4.8. Nyersanyagok

4.8.1. Grafit

A ménfőcsanaki lelőhely számos objektumából került elő különböző méretű (a néhány centiméterestől az öklömnyi méretűig) grafitrög. Ezek általában koncentráció nélkül, szórványosan, a betöltés különböző rétegeiből származtak. Amint arról a kerámiakészítésnél felhasznált soványítóanyagok kapcsán szó esett, ez alól kivétel a 95/112. objektum, amelynek legalsó, jól elkülönülő grafitporból álló (*36. kép h*) rétegében nagy mennyiségű (kb. 40 kg!), különböző méretű nyersgrafitrög volt (*83. kép*).

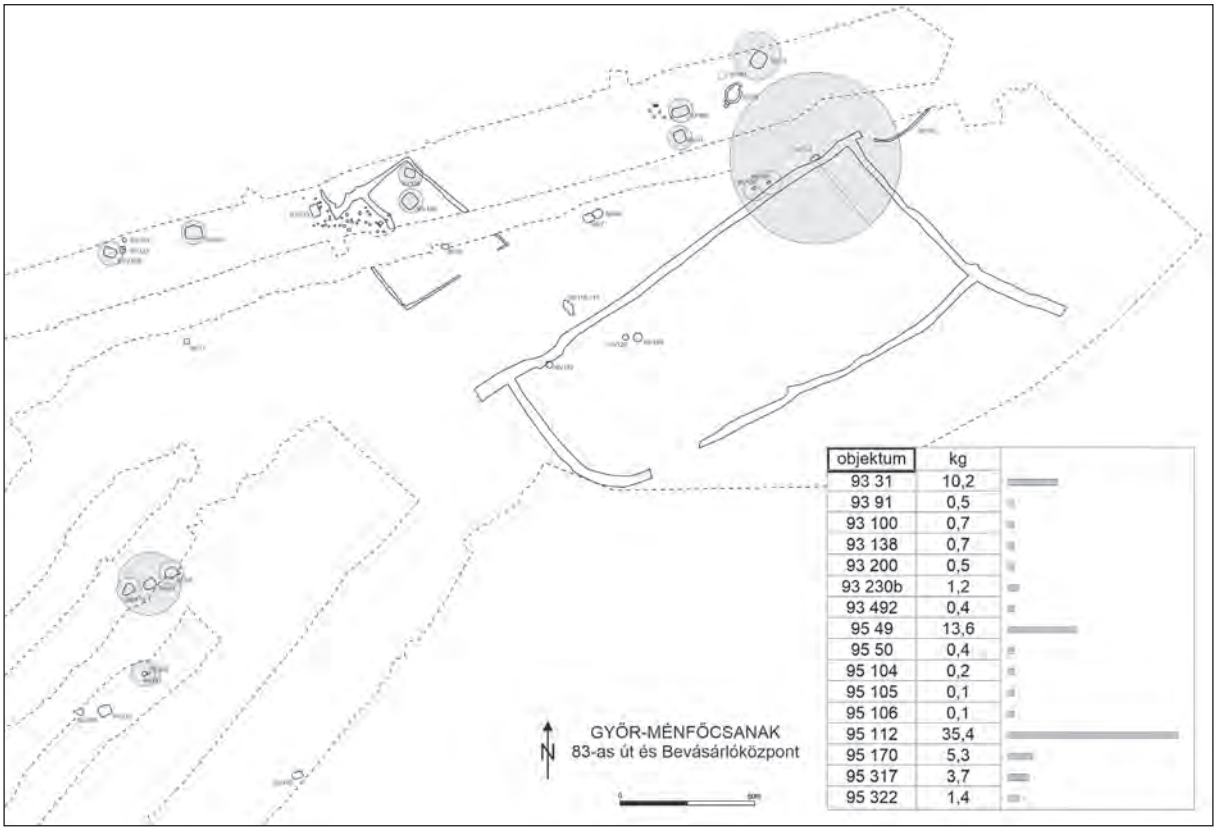

objektum	kg
93 31	10,2
93 91	0,5
93 100	0,7
93 138	0,7
93 200	0,5
93 230b	1,2
93 492	0,4
95 49	13,6
95 50	0,4
95 104	0,2
95 105	0,1
95 106	0,1
95 112	35,4
95 170	5,3
95 317	3,7
95 322	1,4

83. kép: Grafit mennyiségi koncentrációja a lelőhelyen
Fig. 83: Concentration of graphite at the site. Objektum = feature no.

Fentebb már részletesen kifejtésre került, hogy a kelta fazekasok a grafitot egyrészt porrá törve, soványítóanyagként az agyagba keverve (ez az ún. *Graphitton*), másrészt pedig a már megformázott, megszárított edény felületére híg oldat formájában felvíve használták. Mindkét technológia csökkentette az edény vízáteresztő és növelte a hőálló képességét.[475]

A közép-európai La Tène kori grafitbányászat és grafitfeldolgozás kérdéskörében már számos alapvető munka született. Irene Kappel a grafitnyerő lelőhelyek alapján három nagy feldolgozóközpontot határozott meg. Ennek alapján Közép-Európát elsősorban a délnyugat-csehországi, kelet-morvaországi,

[475] Kappel 1969, 26; Jerem & Kardos 1985, 65; Hlava 2008, 239; Havancsák *et al.* 2009, 40; Kreiter *et al.* 2014, 129–142.

az északnyugat-szlovákiai, illetve a kelet-bajorországi bányák látták el grafittal. Véleménye szerint a Kárpát-medencébe elsődlegesen a kelet-bajor Passau környéki bányákból folyami úton, a Dunán szállították ezt a grafitot.[476]

Mint korábban említettem, a közelmúlt csehországi regionális kutatásai lehetővé tették a vaskori grafitfeldolgozás és -kereskedelem központjainak, útvonalainak rekonstruálását. A csehországi bányák közelében lévő régészeti lelőhelyeken átlagosan 80% körüli a grafitos kerámiák aránya, míg ettől távolodva ez a szám egyre csökken.[477] Mint láttuk, ebben a szisztémában Ménfőcsanak helyzete kérdéses, mivel a legközelebbi ismert grafitnyerőhely is 100 kilométernél távolabbi.[478] Ennek ellenére viszonylag magas a grafitos soványítású edények aránya a kerámiaanyagban (átlagosan 43%), amely érték akkora, amelyhez hasonló csak a bányák közelében lévő telepeken figyelhető meg. A Ménfőcsanak közelében referenciaként felsorolható lelőhelyek esetében (pl. Sopron, Čataj) ugyanakkor lényegesen kisebb a grafitos kerámia aránya (2–16%) a La Tène kultúra közel azonos időszakában.[479]

A Ménfőcsanakon talált grafit bányászati helyének megállapítása céljából néhány rögöt kémiai vizsgálatnak vetettünk alá. Mint fentebb már említettük, Irene Kappel véleménye szerint a Kárpát-medencébe elsősorban a Passau környéki bányákból importálták ezt a nyersanyagot.[480]

Az elmúlt évtizedben J. Michálek elvégezte a Passau és a dél-csehországi bányákból származó grafitminták kémiai összehasonlító vizsgálatát. A kapott eredményekből nyilvánvalóvá vált, hogy jelentős különbség van a két térség nyersanyaga között. Ez a különbség a vizsgált mintákban található „szennyezőanyagok" százalékos eloszlása alapján is definiálható.[481] A J. Michálek által készített és a ménfőcsanaki grafitrögökön végzett vizsgálatok eredményeinek összehasonlításából kiderült, hogy a ménfőcsanaki minták kémiai jellemzőikben közelebb állnak a dél-csehországi bányákból vett próbákhoz, mint a kelet-bajorországiakhoz. Sőt ezen túlmenően, a katovicei grafitbányából és a Ménfőcsanakról vett minták között csupán a szilíciumtartalomban van jelentősebb, a magnéziumtartalomban pedig kisebb eltérés. A többi anyagi jellemzőben lévő különbség alig éri el az 1%-ot (*11. táblázat*).

11. táblázat: A grafitminták kémiai vizsgálatának összehasonlító táblázata
(*Michálek 1993, Abb. 25–26 felhasználásával*)

Table 11: Comparative chemical analysis of graphite samples from various sites
(*after Michálek 1993, Abb. 25–26*)

	Fe %	Mn %	Ti %	Si %	Al %	Ca %	Mg %	V %
Ménfőcsanak	0,64	0,05	1,74	73,14	6,61	0,79	0,39	0,04
Katovice	0,50	0,02	0,60	30,00	8,00	0,50	0,00	0,40
Passau–Kropfmühl	20,00	2,00	2,00	30,00	20,00	10,00	10,00	0,07

A fentieket összegezve valószínűsíthető, hogy a ménfőcsanaki kelta telepen talált grafitanyag vizsgált része nem Passau környékéről származhat a korábbi feltételezés szerint, hanem a dél-csehországi grafitbányákból eredhet. Természetesen ki kell emelni, hogy mind Ménfőcsanakon, mind a nyersanyag-

[476] Kappel 1969, 39–40.

[477] Waldhauser 1992, 378–387.

[478] A közép-európai grafitlelőhelyekről: Kappel 1969, 26–37; Jerem & Kardos 1985, Taf. 3; Waldhauser 1992, Abb. 3; Hlava 2008, Map. 1a, 237–239; Havancsák *et al.* 2009, 49–50.

[479] Waldhauser 1992, 387.

[480] Kappel 1969, 39–41.

[481] Michálek 1993, 88–91.

lelőhelyeken kis számú mintavétel történt, ráadásul nem egy homogén kőzetről van szó, ezért ezeket az eredményeket kellő óvatossággal kell kezelni. Másrészt a Ménfőcsanakon előkerült grafit mennyisége arra utal, hogy e településnek jelentős szerepe lehetett a Dunán folyó grafitkereskedelemben. Ménfőcsanaknak a grafitkereskedelemben egyik célállomásként vagy egyfajta elosztó központként betöltött szerepének tisztázása még további kutatást, több és különböző lelőhelyekről vett minták anyagvizsgálatát igényli.

4.8.2. Homokkő[482]

A homokkő nem számít helyidegen anyagnak a lelőhely területén. Azonban a 93/31. objektum betöltődésében sok esetben került elő egyértelmű emberi megmunkálás (faragás, csiszolás, égés) nyomait mutató töredék. Jó példa erre a 93/31. objektumból előkerült (XVII.t.8) igen finoman csiszolt darab, amely talán fenőkő töredéke lehet. A számos kisebb töredék mellett a leletanyagban található két nagyobb (kb. 10 cm átmérőjű), korong alakú homokkő lap és több öklömnyi méretű homokkő „golyó". Ezek feltehetőleg valamilyen puhább anyag (pl. növényi vagy földfesték, esetleg a grafit) porrá-péppé zúzásában funkcionálhattak csiszolólapként, illetve őrlőkőként. Keményebb anyagok (pl. gabona) őrlésére már alkalmatlanok voltak.

Ugyanakkor több más töredéken megfigyelhető volt erős hőhatás, illetve folyékony vassalak lerakódásának a nyoma (lásd fentebb). Ezek pedig együttesen utalhatnak a vasolvasztásnál, esetleg a kemence bélelésében való használatukra.

4.8.3. Mészkő

A 93/31. objektumban volt néhány olyan mészkőlap töredék, amelyen égésnyomok voltak. Felvetődik a lehetőség, hogy ezeket a mészkőlapokat kemence bélelésére vagy esetleg a vasgyártás során salakképzőként hasznosíthatták (lásd fentebb).

[482] Külön köszönetemet fejezem ki T. Bíró Katalinnak a kőleletek meghatározásában és leírásában nyújtott útmutatásáért, amelyet követtem.

5. ÉRTÉKELÉS

5.1. Településkép

5.1.1. A település fekvése

Általánosságban véve egy település fekvését, funkcióját vagy akár belső struktúráját is nagymértékben meghatározza a vízrajzi, domborzati és természeti környezet. Másképpen fogalmazva: a településkép fontos meghatározója az általános geográfiai fekvés és a természetes térben való elhelyezkedés. Az ember szempontjából a lakóhely kiválasztásánál elsődleges szempont a természeti erőforrások közvetlen elérése (tiszta víz, művelésre alkalmas földterület, erdő stb.), másrészt a veszélyeztető környezeti tényezők (pl. árvíz, talajerózió, erős szél stb.) minimalizálása.[483]

A nyílt, vagyis nem erődített késő vaskori településeknél általánosságban megfigyelhető, hogy elsősorban azokat elsősorban 100 és 400 méter közötti tengerszint feletti magasságban, a mindenkori környezetből 5–30 méterre kiemelkedő középmagas dombokon, azoknak is különösen a déli, délkeleti fekvésű lejtőin létesítették. A Kárpát-medencében ez a tengerszint feletti magasság alkalmas leginkább a földművelő élelemtermelésre. A déli fekvés választását pedig a napsütéses órák magas száma, valamint a napsugárzás beesési szöge tette kedvezővé. A késő vaskorban a létfenntartás elsődleges módja a földművelő és az állattartó mezőgazdálkodás volt, ezért a település helyének kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy megfelelő minőségű és mennyiségű termőterület, illetve legelő álljon rendelkezésre a lakóhely közvetlen közelében. Ezért lényeges lehetett, hogy a megművelt terület lejtése lehetőség szerint ne legyen nagyobb, mint 5%, mivel a meredekebb domb nem kifejezetten kedvez a talajművelésnek, illetve ennél nagyobb lejtés esetén már jelentős talajerózióval kell számolni.[484]

A geológiai alap ugyancsak meghatározó lehetett a település helyének kiválasztásánál. Az altalaj típusát tekintve általánosságban megállapítható, hogy a késő vaskor folyamán – akárcsak Ménfőcsanak esetében – elsődlegesen a homokos kavicsos vagy agyagos folyami hordalékkúpokat, teraszokat, illetve ritkábban a löszhátakat részesítették előnyben.[485]

A település szempontjából kiemelt jelentőségű az élethez szükséges tiszta és folyamatosan rendelkezésre álló víz közeli elérhetősége. Ennek fontosságát jól jelzi, hogy a késő vaskorban nem ismerünk olyan síkvidéki települést, amelynek ne lenne a közvetlen közelében valamilyen forrás, tó vagy állandó vízfolyás.[486] A ménfőcsanaki vaskori telep nyugati szélén folyó Rába és az északi peremén csörgedező Pándzsa-patak vízhozama igen szélsőséges határok között változhatott, mégis alapvetően állandó vízforrást biztosított. Árvíz esetén vagy aszály idején, amikor a folyóvíz minősége erősen leromolhatott, a településen feltárt fúrt kutakból biztosították a tiszta vizet. Az eddigieket összefoglalva tehát egy település kiválasztásánál a három legfontosabb szempont: a megfelelő fekvés, a víz és a jó termőföld közelsége. Ezek közül bármelyik tényező hiánya lehetetlenné tehette vagy legalábbis hosszú távon jelentősen megnehezíthette a létfenntartó gazdálkodást.

Az alapvető feltételeken túl fontos lehet még további természeti erőforrások elérése is. Az épületekhez megfelelő alapanyag (fa, nád stb.) kell, tehát fontos az erdő, ártéri mocsár közelsége. Az állatok

---

[483] Berecki 2009, 13–15.

[484] Karl 1996a, 140–142.

[485] Neugebauer 1993a, 100; Karl 1996, 142.

[486] Meduna 1980, 41; Waldhauser 1986, 268–269; Karl 1996a, 140–141; Horváth 1987, 66.

táplálásához legelő kell, a fazekasnak pedig agyagra van szüksége.[487] Mindezek további olyan tényezők, amelyek megléte kedvezővé, illetve hiányuk kedvezőtlenné tehették egy adott település helyzetét.

Ugyanakkor már a vaskori települések is függtek bizonyos külső nyersanyagforrásoktól. A kerámiakészítéshez grafit, a vasművességhez érc, az étkezéshez só szükségeltetett. Ezek a nyersanyagok kizárólag a távoli bányákból, a jól szervezett kereskedelem útján voltak megszerezhetők. Ménfőcsanak fekvése, közel a Rába-Duna torkolathoz, a kereskedelmi utak elérése szempontjából különösen kedvező lehetett. Valószínűleg már a késő vaskorban is a mai Győr területén keresztezte egymást a Duna-menti nyugat–keleti nagy kereskedelmi út és a Rába mentén a Borostyánúthoz kapcsolódó délnyugat–északkeleti irányú közlekedési út.

5.1.2. Az épületek egymáshoz való viszonya

A közelmúltig viszonylag kevés olyan település vagy településrészlet került publikálásra a Kárpát-medencében, ahol a házcsoportok elhelyezkedése követhető. Jellemző példaként a teljes egészében feltárt Sajópetri–Hosszú-dűlő Kr. e. 3. századi települése említhető, ahol a veremházak nagyjából félkör alakban elrendezve, kisebb csoportokban helyezkednek el.[488] Csehországi példák esetében megfigyelhető volt, hogy a veremházak általában egy kerek vagy ovális teret fognak közre, és elsődlegesen a térhez való igazodás határozza meg az épületek egymáshoz való viszonyát.[489] Ez azonban Duna-vidéki példákkal nem támasztható alá, mivel itt úgy tűnik, hogy adott településen bizonyos épületek egyértelműen csoportokat, ún. funkcionális egységeket alkotnak.[490] Bizonyos lelőhelyek esetében pedig sokkal inkább derékszög alapú települési struktúra rajzolódik ki.[491] A település belső szerkezetének szempontjából figyelemre méltó Nitra–Šindolka, ahol a gödörházak egyenes vonal mentén, részben derékszög alapú településszerkezetben csoportosulnak, mégis úgy látszik, hogy az épületek egy jól lehatárolható üres tér körül helyezkednek el.[492]

A ménfőcsanaki kelta településen ugyancsak megfigyelhető, hogy bizonyos épületek egyértelműen csoportokat, ún. funkcionális egységeket alkotnak, miközben pedig a többé-kevésbé derékszög alakú települési struktúra ugyancsak kirajzolódik. Más tekintetben az eddig feltárt településrész alapján úgy tűnik, hogy ezen a területen délnyugat-északkelet irányban áthaladó – a római korban lekövezett, de valószínűleg már a vaskorban is létezett – út szintén meghatározta a település képét (*84. kép*).

5.1.3. Árokkal kerített területek, karámok

Ménfőcsanakon a települési struktúra rekonstrukciójában a vaskori árkok rendszere van segítségünkre. Amint korábban már utalás történt rá, a lelőhelyen feltárt kiterjedt árokrendszer egyes szakaszait az árkok és épületek megegyező tájolása, valamint egymáshoz viszonyított logikus elrendezésük alapján nagy valószínűség szerint a késő vaskorban létesítették (*84. kép*). A Ménfőcsanakon dokumentált árkokra vonatkozó régészeti megfigyeléseket számos analógia is alátámasztja. A késő vaskori településeken belül feltárt, egyébként üres, de árkokkal kerített területek kapcsán már korábban logikusan

---

[487] Berecki 2009, 13–14.

[488] Timár 2007, 201; Timár 2013, 291–292.

[489] Waldhauser 1993, 371.

[490] Karl 1996, 95–97; Karl 1996a, 147; Timár 2013, 292.

[491] Karl 1996a, 147; Kalser 2008, 37, Abb. 43.

[492] Březinová 2000, Abb. 4.

84. kép: A késő vaskori objektumok (zöld) és az illeszkedő árokrendszer (piros), valamint a római korban kövezett út (szürke)

Fig. 84: Late Iron Age features (green), the system of trenches (red), and the road paved in the Roman Period (grey)

85. kép: Ménfőcsanak 95/111. számú árokkal kerített területe a feltárás összesítő térképén

Fig. 85: The area bordered by Trench no. 95/111 on the comprehensive map of the site

felvetődött, hogy ezek az állatok tartására szolgáló funkcionális egységek lehettek.[493] Az ausztriai Göttlesbrunn és Walpersdorf esetében például az ásatási felszínrajzok alapján olyan, elsősorban négyszögletes üres felületek határolhatók le, amelyek rendeltetése mezőgazdasági célú lehetett. Ezek a négyszögletes árkokkal (és talán fa- vagy sövénykerítéssel) lehatárolt területek a jószágok éjszakai és téli tartásának színterei lehettek.[494]

A ménfőcsanaki kelta település délkeleti zónájában található a 95/111. számú, árokkal négyszögletesen körülhatárolt terület. Ezen belül csupán három, kútként meghatározott mély gödör volt. Az árok dél felé egy szakaszon nyitott volt (a településen délnyugat-északkelet irányban áthaladó úttal átellenesen, a Pándzsa-patak széles völgyének irányába) itt feltételezhetjük az árokkal határolt terület bejáratát (*85. kép*). A településen feltárt veremházak az árokkal körülzárt területtől északra, az Öreg-Rába/Holt-Marcal irányába enyhén lejtő zónában helyezkedtek el. Ezen megfigyelések alapján logikusan feltételezhető, hogy a 95/111. számú árok olyan területet határolt, amely a Pándzsa-patak széles völgyében legeltetett kérődző állatok éjszakai befogadására és téli tartására szolgálhatott. Az itt feltárt kutak pedig minden bizonnyal az állatok itatására szolgáltak. Számos hasonló, négyszögletes árokrendszerrel körülhatárolt terület, ún. *enclos* ismert Franciaország Atlanti-partvidékéről, elsődlegesen nyílt vidéki, mezőgazdasági jellegű településekről.[495] Ezeknek az árkokkal lehatárolt területeknek az elsődleges célja a lakó-, élelemtároló és a földművelés alá vont, illetve az állatok tartására szolgáló zónák elkülönítése lehetett.[496] Franciaországban a légi lelőhely-felderítés segítségével a késő vaskori települések körül nagy kiterjedésű árokrendszereket sikerült megfigyelni, amelyek valószínűleg mezőgazdasági parcellák lehatárolására szolgáltak.[497] Az árokrendszerek és a települések strukturális vizsgálatai alapján úgy tűnik, hogy az árkok a különböző területfelhasználású településszerkezeti elemek, úgy mint a lakóterületek, valamint az ipari célú és mezőgazdasági hasznosítású, vagyis az állattartó karámok és a megművelt földparcellák elkülönítésére szolgáltak.[498]

Ezzel szemben a 93/136. számú négyszögletes árok funkciója ettől némileg eltérő lehetett. Méretét tekintve az előbbinél lényegesen kisebb, belterületén pedig két veremház, egy cölöpszerkezetes épület és egy gödör részlete került feltárásra (*86. kép*). Szerencsétlen módon ennek a négyszögletes árokkal határolt területnek a középső részét a 83-as út és a Bevásárlóközpont zónáját elválasztó, jelenkorban létesített vízelvezető árok már korábban elpusztította. Az azonban egyértelműen megállapítható, hogy a 93/100. számú gödörház tájolásával és elhelyezkedésével igazodik az árokkal határolt tér mértani formájához. Ennek alapján logikusan feltételezhetjük a két régészeti jelenség, vagyis az árok és a veremház egykorúságát. A négyzetes árok északi sarkában található 93/138. számú földbe mélyített épület valószínűleg szintén ehhez a konstrukcióhoz kapcsolható, de a római kori tereprendezés erősen megbolygatta azt. Értékelhető régészeti leletek hiányában nehezen magyarázható a négyzetes árok és annak nyugati sarkában feltárt cölöpszerkezetes épületnek a viszonya. Azonban ebben az esetben is logikusnak tűnik az árok és a belterületén feltárt jelenségek egységként kezelése. A 93/136. számú négyszögletes árok, akárcsak a fentebb említett karám, délkelet felé volt nyitott, következésképp itt, a településen átvezető útra nyitott módon lehetett bejárati rész. Ez a négyszögletes árokkal határolt, két veremházból

---

[493] Waldhauser 1993, 371.

[494] Karl 1996a, 156–158.

[495] A számos, analógiaként felsorolható lelőhely közül – a teljesség igénye nélkül – csupán néhányat kiemelve: Les Grandes Versennes, Le Grand Paisilier (Nilesse 1994, 277–293; Nilesse 2004, 275–281), Jaux „La Camp du Roi", Hardivillers „Le Champ du Moulin", Chevriers „La Plaine du Marais", Verberie „La Plaine-de-Saint-Germain" (Malrain 1994, 185–203; Fémolant & Malrain 1996, 39–53).

[496] Malrain 1994, 193, Fig. 7.

[497] Gautier 1999, 63–69.

[498] Malrain *et al.* 2013, 178–182.

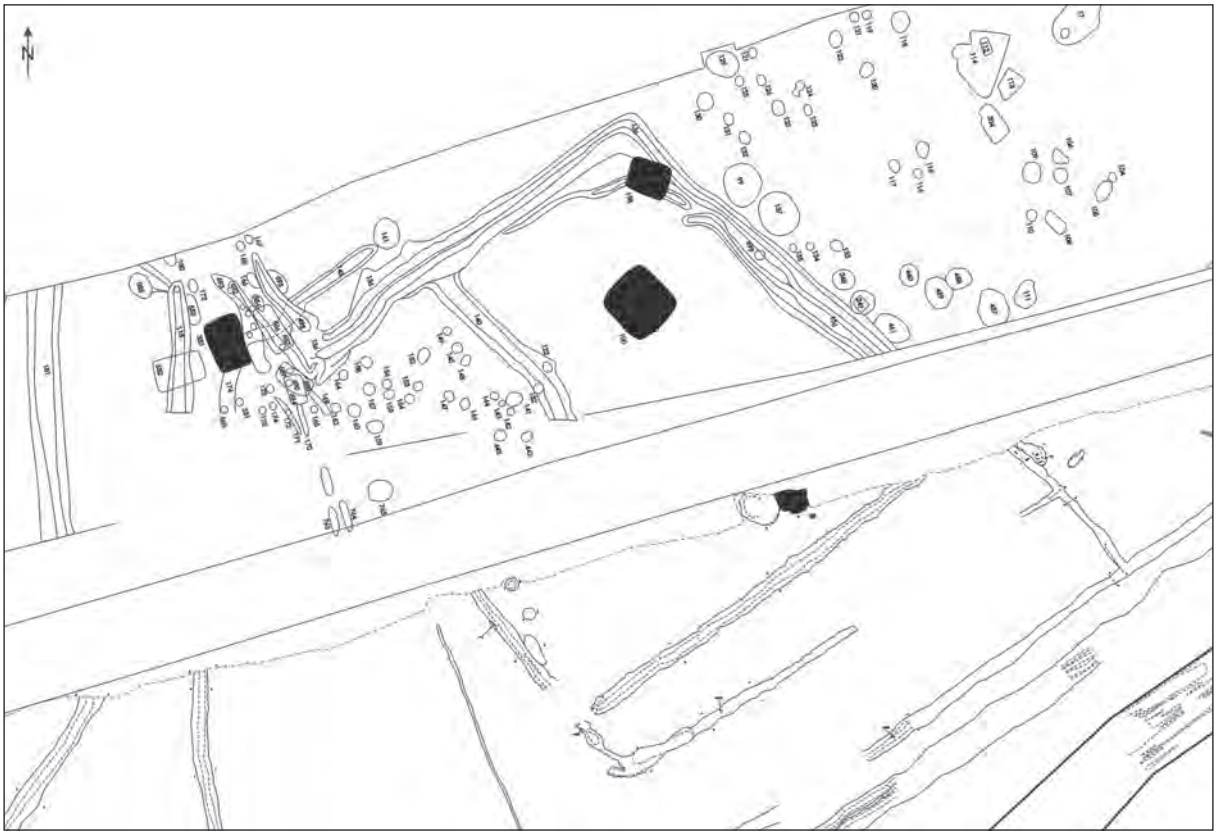

86. kép: Ménfőcsanak 93/136. számú árokkal kerített területe a feltárás összesítő térképén
Fig. 86: The area bordered by Trench no. 93/136 on the comprehensive map of the site

és egy cölöpszerkezetes, földfelszíni épületből álló strukturális egység nagyon hasonló a nyugat-európai szakirodalomban ún. *Herrenhof* vagy *Herrensitz* meghatározással jelölt települési egységhez.[499]

5.1.4. Út és utca

Kézenfekvő, hogy egy településen belüli közlekedés alapfeltételeként utak és ösvények legyenek kialakítva. Tekintve, hogy ezek rendszerint az eredeti talajfelszínen és szilárd burkolat nélkül létesültek, ezért csak kevés régészetileg megfigyelhető nyomuk maradt. Ebből a szempontból Ménfőcsanakon szerencsés szituáció volt, hogy a rómaiak által lekövezett út nyomvonalát sikerült dokumentálni.[500] A római út irányát a vaskori épületek helyzetével összevetve úgy tűnik, hogy a római nyomvonal a vaskori település struktúrájába is jól beilleszthető. Másképp fogalmazva logikusan feltételezhető, hogy a római korban egy őskori eredetű, már a vaskorban is létező út nyomvonalát követték le. Ezt alátámasztani látszik, hogy a lelőhelyet délnyugatról északkeleti irányban átszelő út a 95/170, 95/49, és a 95/50. veremházak által alkotott tengellyel párhuzamosan, vagyis közvetlen az épületek vonala mellett halad,

[499] A nyugat-európai szakirodalom *Herrenhof* vagy *Herrensitz* meghatározással jelöli azokat a többnyire négyszögletes árokkal körülvett vaskori települési egységeket, ahol – feltételezés szerint – egy helyi vagy regionális jelentőségű, társadalmi és politikai szempontból meghatározó személy élt, és esetleg a közösség fogadására alkalmas csarnok is elhelyezkedett. – Kas & Schussmann 1998, 93–123; Karl 2009.

[500] Erről és az út mentén előkerült római mérföldkövekről részletesebben: Szőnyi 1997, 97–108.

87. kép:
Ménfőcsanak 95/49, 95/50, 95/170, és 95/318. számú veremházai és a környező telepjelenségek által alkotott épületcsoport a feltárás összesítő térképén

Fig. 87:
A group of buildings, consisting of sunken-feature buildings no. 95/49, 95/50, 95/170, and 95/318, and settlement features around them, shown on the comprehensive map of the excavation

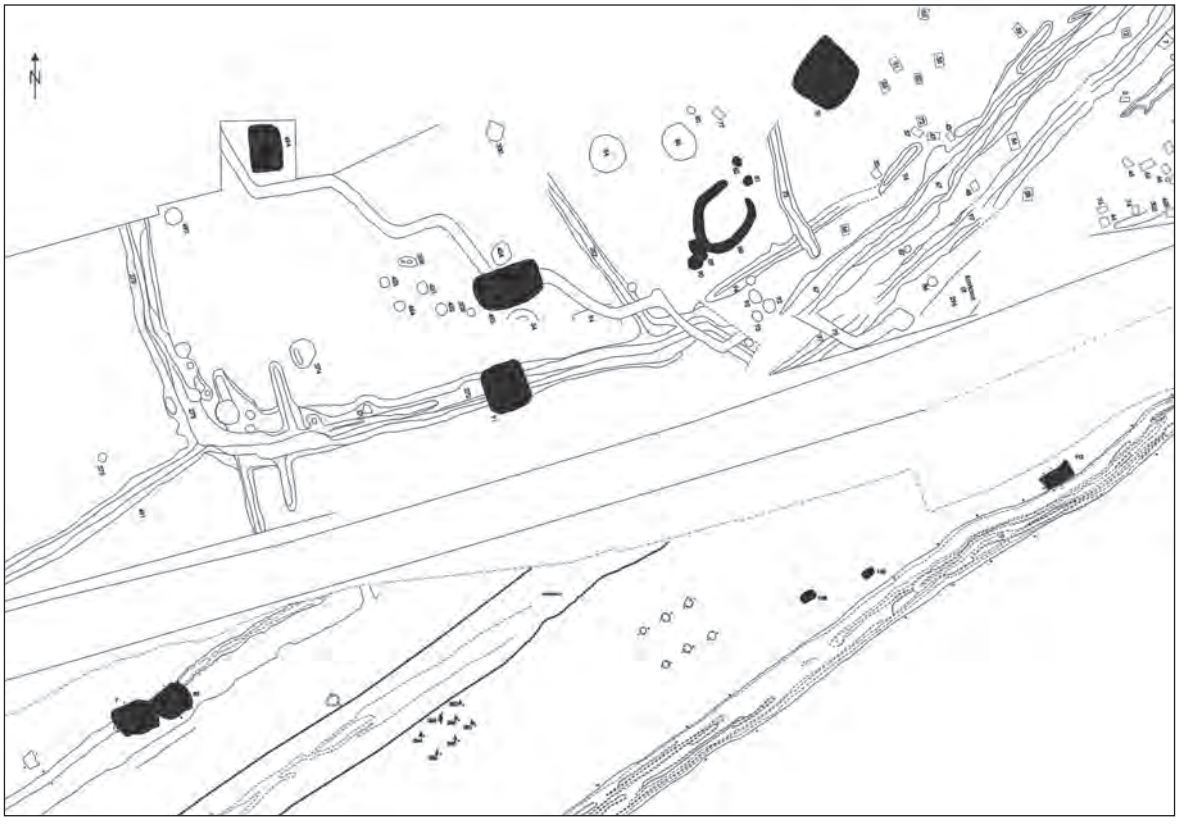

88. kép: Ménfőcsanak 93/31, 93/91. és 93/492. számú veremházai és a környező telepjelenségek által alkotott épületcsoport a feltárás összesítő térképén

Fig. 88: A group of buildings, consisting of sunken-feature houses no. 93/31, 93/91 and 93/492, and settlement features around them, shown on the comprehensive map of the excavation

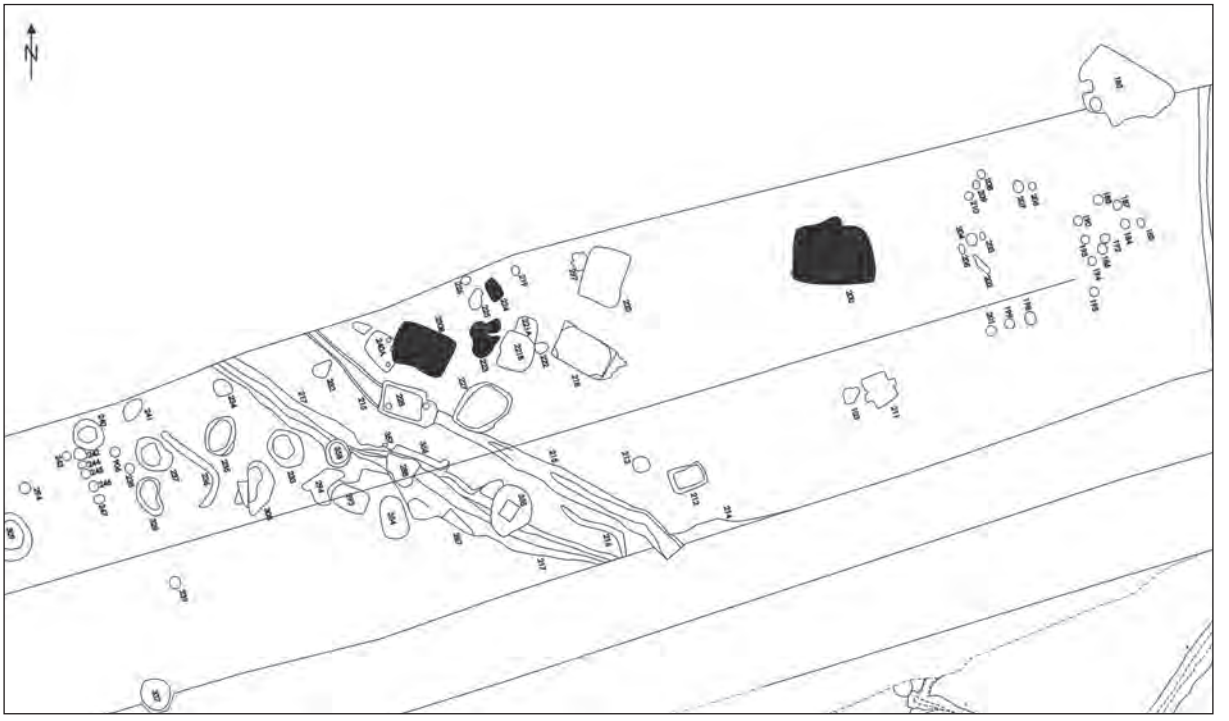

89. kép: Ménfőcsanak 93/200. és 93/230/B. számú veremházai és a környező telepjelenségek a feltárás összesítő térképén

Fig. 89: Sunken-feature buildings no. 93/200 and 93/230/B and settlement features around them shown on the comprehensive map of the excavation

majd a 95/111. számú árokkal határolt kelta kori karám irányában folytatódik (*87. kép*). Eközben az utat északról a 95/7, 95/66, 93/91 és 93/31. számú veremházak sora szegélyezi (*88. kép*). Logikusnak tűnik az is, hogy a 93/100. számú épület körüli, 93/136. számú négyszögletes árkot szintén az úthoz igazították, sőt a bejárata is erre nyílik. Mindezek alapján tehát megalapozottnak tűnik, hogy a római korban épített köves út nyomvonalát már a késő vaskor folyamán is – burkolat nélküli – útként használták, és annak iránya alapvető mértékben meghatározta a La Tène kori település struktúráját (*90. kép*).

5.1.5. A település határa

A késő vaskori település térbeli határa észak felé minden bizonnyal az Öreg-Rába/Holt-Marcal ártere volt. Déli irányban viszont, további feltárások hiányában és a jelenkori beépítettség miatt a késő vaskori telerepülés kiterjedésének meghatározása nem lehetséges. Mindazonáltal a jelenlegi adatok alapján úgy tűnik, hogy az 1993–1996 közötti ásatások délkeleti irányban elérték a vaskori település peremét. Ezen a felületen a 95/111. számú árokkal határolt karámtól délkelet felé további vaskori objektum már nem került napvilágra. A település ezen peremzónája az emberi kéz által formált kulturális táj, vagyis a művelt szántóföldek és legelő színtere lehetett (*90. kép*).

90. kép Ménfőcsanak késő vaskori települési szerkezetében valószínűsített funkcionális csoportok

Fig. 90: Hypothesised functional groups of buildings in the Late Iron Age structure of the Ménfőcsanak settlement. Út = road; ipari tevékenység = industrial activities; lakóterület = dwelling area; földművelés = agriculture; állattartás = animal husbandry

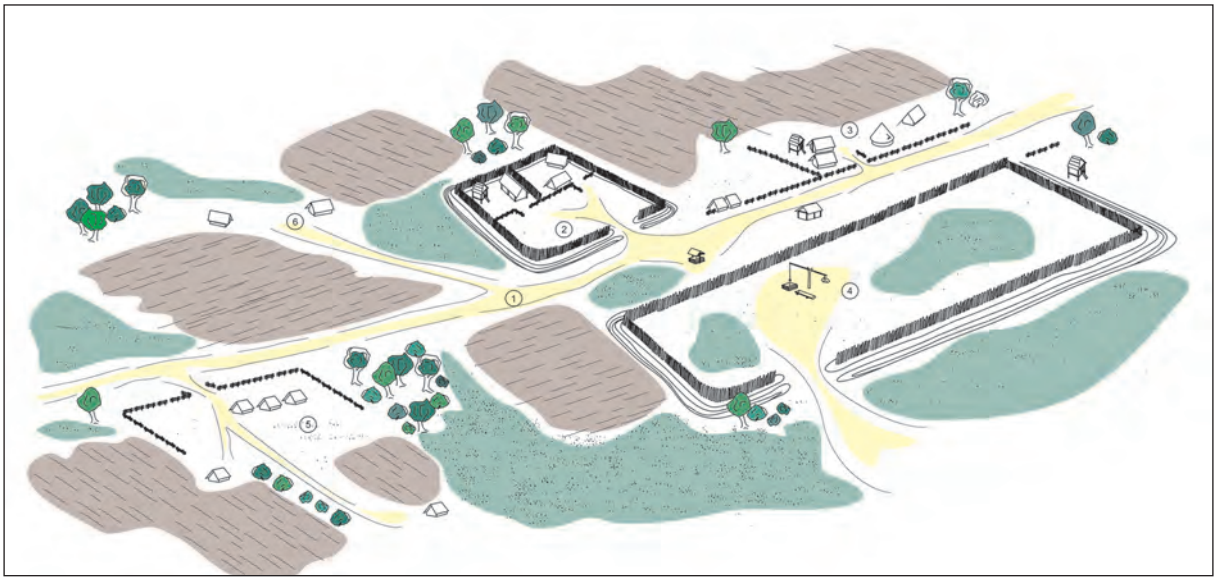

91. kép: Győr–Ménfőcsanak településképi rekonstrukciója

Fig. 91: Reconstruction of the Győr–Ménfőcsanak settlement

5.1.6. Általános települési struktúra

A fentieket összefoglalva a ménfőcsanaki késő vaskori település eddig feltárt része alapján az alábbi szerkezeti egységek határozhatók meg (*91. kép*). A szelesi dombháton délnyugat-északkelet irányban áthaladó közlekedési út (*91. kép 1*) nagy mértékben meghatározta a kelta település általános képét, mivel úgy tűnik, minden további települési egység elhelyezkedését ehhez igazították. Az út északi oldalán, az útra nyíló, árokkal szegélyezett és esetleg fa- vagy sövénykerítéssel körülvett épületegyüttes, talán ún. *Herrenhof*, vagyis udvarház volt. Ezen belül két veremház és egy nagyobb cölöpszerkezetes épület állt, illetve az előterében nagy udvar helyezkedett el (*86. kép és 91. kép 2*). A bejárattal szemben, az út közepén egy kút volt. A kerített udvartól északkeletre több épületből álló egység található (*87. kép és 91. kép 3*). Itt az út irányában rendezett, lakóépületként meghatározható gödörházak és valószínűleg gazdasági céllal létesített földfelszíni épületek (pl. terménytároló) álltak. Az út délkeleti oldalán nagyobb, árokkal és valószínűleg kerítéssel határolt, funkcionálisan állattartó karámként meghatározott terület található (*85. kép és 91. kép 4*). A karám bejárata a Pándzsa-patak széles és termékeny völgye irányában volt nyitott, a karámon belüli kutak valószínűleg az állatok itatására szolgáltak. Az út mentén, a település délnyugati peremén, jól elkülönülten, öt veremházból álló települési egység körvonalazható (*87. kép és 91. kép 5*). A település déli peremén, viszonylag különállóan és a fentebb említett állattartó karámhoz közel a 95/416. számú veremház áll. Ebben – az előkerült megmunkált csonteszközök alapján (52.t.6–11) – egy állati nyersanyagokat feldolgozó műhely feltételezhető. Az úttól kissé távolabb, északnyugati irányban álló 93/200. és 93/230/B. számú különálló épületek (*89. kép és 91. kép 6*) talán egy – még teljesen fel nem tárt – települési egység részei lehetnek. Végül az egyes települési egységek feltehetően közvetlenül kapcsolódó mezőgazdasági parcellákkal voltak körülvéve, és ilyenképpen Ménfőcsanak határában egy lazán elhelyezkedő települési halmazokból álló faluszerű település létezése feltételezhető a késő vaskor korai és középső szakaszában (*91. kép*).

5.1.7. Ménfőcsanak helye a La Tène kori települési hierarchiában

A jelenlegi ismereteink alapján úgy tűnik, hogy a késő vaskor első felében a kelta településstruktúra elsősorban tanyák és faluszerű települések hálózatából tevődött össze.[501]

A ménfőcsanaki település az eddig feltárt rész alapján egy közlekedési út melletti szórt halmazos, faluszerű településnek tekinthető. Alapegységeit figyelembe véve feltételezhetjük, hogy a végső településkép két kisebb tanya (az 5, illetve a 2–4. települési egység zónájában) fejlődése és terjeszkedése eredményeképpen alakulhatott ki.

Bár a ménfőcsanaki település elsődlegesen mezőgazdasági jellegű volt, számos adat utal arra, hogy itt jelentős kézművesiparral is számolni kell. A leletek egyértelműen bizonyítják a szövés-fonás, ácsmesterség, fazekasság, bőrfeldolgozás és vasművesség jelenlétét a településen. Mindez azt jelzi, hogy a Ménfőcsanakhoz hasonló falvak jelenthették a korai kelta társadalom gazdasági alapját. Bár ezek a telepek bizonyos tekintetben önellátóak lehettek (mezőgazdaság), de a kereskedelemre utaló adatok (grafit, vasérc és feltehetően a só) szükségessé tették „piacképes" termékek előállítását is. Mindez azonban egy jól megszervezett települési struktúrát igényelt, amely először a tanyaszerű majorságok faluvá koncentrálódását igényelte (pl. Ménfőcsanak), végső soron egy hosszabb fejlődés eredményeképpen pedig a késő La Tène oppidum jellegű központok kialakulásához vezetett.

[501] Horváth 1987, 66; Karl 1996a, 209–259.

5.2. A település kronológiája

A település datálásának elsődleges támpontja a régészeti jelenségek betöltéséből előkerült leletanyag. Azonban éppen mivel ezek a leletek főleg a kiásott negatív struktúrák, vagyis különböző alakú, méretű és funkciójú, földbe mélyülő gödrök és árkok betöltéséből kerültek elő, nem elsődlegesen a negatív struktúra létesítésének idejét (pl. egy veremház gödrének kiásását és megépítését), hanem sokkal inkább a felhagyást követő pusztulást és feltöltést/feltöltődést keltezik. Más szóval, a betöltésből napvilágra került legfiatalabb leletek a feltöltés idejét jelölik, miközben a legidősebb leletek a struktúra létesítésének és használatának idejére engednek következtetni. Ennek fényében nem meglepő, hogy – amint az fentebb már említésre került – néhány késő vaskori objektum betöltésének felső rétegeiből számottevő római kori kerámiatöredék került elő. Ez azonban nem mást jelent, minthogy ezeknek a vaskori objektumoknak a feltöltődése a római korban zárult le. Mindezt figyelembe véve úgy tűnik, hogy a negatív struktúrák betöltésében az építés, majd az azt követő használat, illetve a felhagyás és feltöltés időszakában használt tárgyak rétegződnek. Másképp fogalmazva és utalva a régészetben általánosan elfogadott alapvetésre, miszerint egy zárt kontextusú régészeti jelenség betöltésébe kerülhetett a negatív struktúra létesítését megelőzően készült tárgy, de nem fordulhat elő a betöltés lezárulását követően előállított tárgy. Így tehát, adott egység (pl. objektum vagy objektumcsoport) használatának időszakára úgy lehet következtetni, hogy minden lelete lehetőség szerint külön-külön keltezésre kerül. Ezen értékek összevetése révén kapott idősávot az egységnyi leletanyagra súlyozva pedig meghatározható az a kronológiai középérték, amikor a vizsgált régészeti jelenség nagy valószínűséggel használatban volt. Ugyanezen adatokból megalapozottan következtethetünk a negatív struktúra létesítésének idejére, miközben – lényegesen nagyobb pontossággal – meghatározhatjuk a felhagyás, pusztulás vagy feltöltés idejét is.

Mivel a Ménfőcsanakon előkerült régészeti leletanyag 98%-a kerámiatöredék volt, ezért a keltezésnél többnyire és súlyozottan erre támaszkodhatunk. Fentebb már külön-külön és részletesen tárgyalásra kerültek az egyes edénytípusok keltezési nehézségei és datálási támpontjai. Ennek részletezését ezen a helyen mellőzve röviden utalni kell arra, hogy a La Tène települési kerámiák többsége hosszú ideig, változatlan formával készült, és csak kevés olyan elsődleges időrendi támpontként szolgáló típus, forma vagy díszítés azonosítható, amely pontos datálást lehetővé tesz. Az időrendi helyzet meghatározásában a legtöbb esetben az analógiaként felsorolható sírkerámiák, illetve azok leletösszefüggései szolgálnak jó támpontként. E tekintetben különösen szerencsés az elmúlt két évtizedben publikált leletanyagok által szolgáltatott információtömeg, amely a korábbiaknál jobb lehetőséget teremt az egyes edénytípusok formavariációinak meghatározásához és keltezésének pontosításához. Ennek fényében a kerámiákról szóló fejezetben részletezett megállapítások itt röviden összefoglalva kerülnek ismertetésre.

Az s-profilú tálak 'A' variánsa (Hunyady 1–2 típus) már a La Tène A végén megjelent és a La Tène B fázis végéig biztosan tovább élt, illetve elsősorban az utóbbi fázis elejére jellemző. Az s-profilú tálak 'B' variánsa (Hunyady 3, 5 típus) főleg La Tène B–B1 leletösszefüggésekből ismert. Eközben úgy tűnik, hogy a 'C' variáns (Hunyady 4 típus) használata elsősorban a La Tène B2–C1 fázisokban terjedt el. A ménfőcsanaki telep-kerámiaanyagon belül előfordult néhány olyan korai fazék, amely tipológiailag elsősorban az ausztriai korai La Tène lelőhelyek edényművességével mutat rokonságot. Ezek a leletek Ménfőcsanakon azonban inkább elvétve, mint számottevő mennyiségben fordultak elő, ezért nem annyira a La Tène A, hanem hangsúlyosabban a korai La Tène B datálást valószínűsítik. A grafitos vagy grafitos soványítás nélküli agyagszitulák, akárcsak a hasonló kialakítású, duzzadt peremű tálak elsősorban a La Tène B2–C1 leletkontextusban fordultak elő. A lencse formájú palack Ménfőcsanakról előkerült töredékei elsődlegesen a La Tène B fázisra jellemzőek. A Ménfőcsanakon előkerült kerámiaanyag töredezettségéből adódóan a csuprok, palackok és urnaforma fazekak esetében csak kevés tipológiailag jól meghatározható

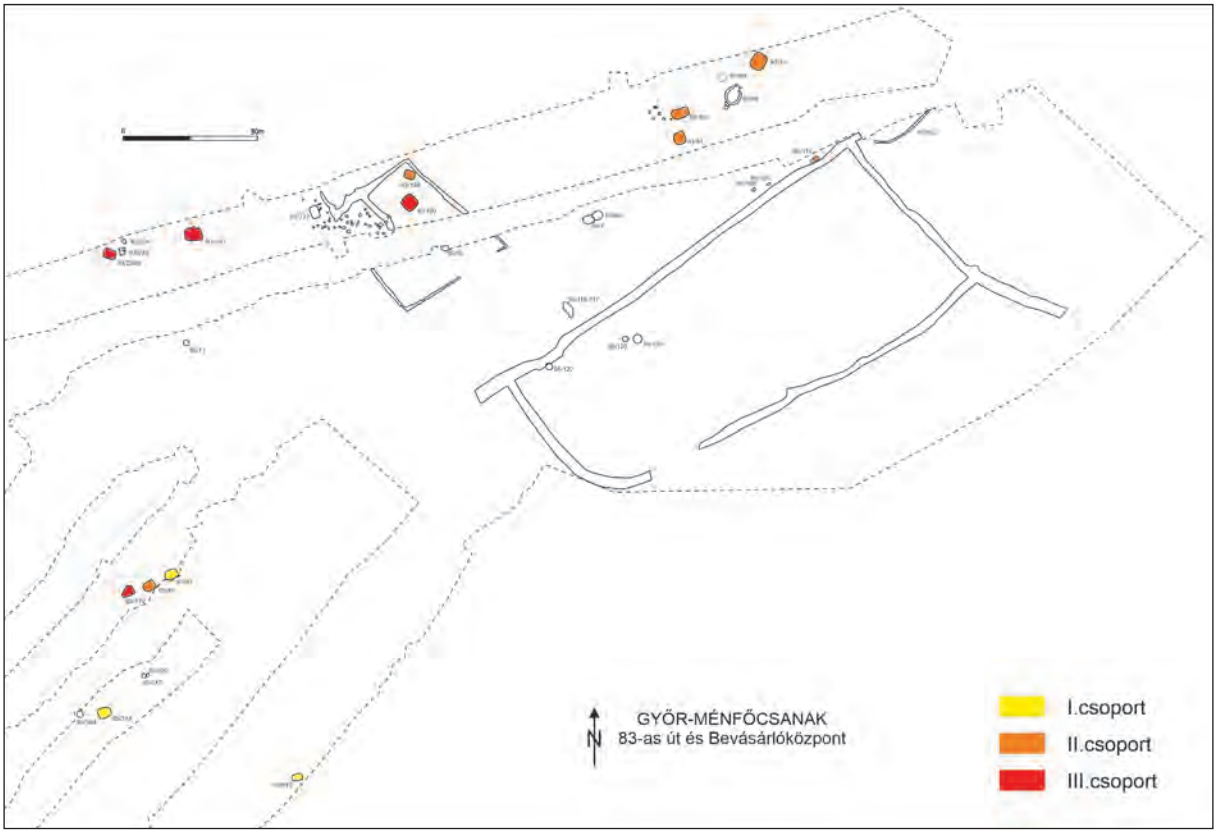

92. kép: A kerámiaanyag alapján meghatározható csoportok
Fig. 92: Pottery clusters

töredék volt, ezért ezek a peremkialakítás variációnak meghatározásán túl, komolyabb következtetések levonására nem voltak alkalmasak.

A nagyszámú kerámiatöredék mellett a ménfőcsanaki vaskori településen csak kevés fémlelet került napvilágra. A 93/31. objektumból származó bronzfibula a duxi típus egy olyan kései variánsa, amely már a La Tène B1 fázis végén megjelent, de elterjedtté elsősorban a La Tène B2 fázisban vált. A 95/49. objektumból előkerült, erősen korrodált, töredékes vasfibula szintén duxi variáns, amely a láb kialakítása alapján a La Tène B1 fázisba sorolható. A jól keltezhető, szórvány lelet münsingeni típusú bronzfibula a La Tène B1 végére datálható.

A település belső periodizációjának felvázolásához kevés támpont van. Kronológiai szempontból jelentőséggel bíró szuperpozíció a késő vaskori objektumok relációjában nem fordult elő. Ebből a település építményeinek egyidejű fennállására lehet következtetni. Amennyiben az egyes edénytípusok objektumok szerinti előfordulását nézzük, akkor kitűnik, hogy a kézzel formázott tálak behúzott és egyenes peremű variánsai szinte minden objektumban megtalálhatók, miközben a duzzadt peremű agyagszitulák fésűzött és fésűzetlen felületű változataival is ugyanez a helyzet. Ezzel szemben azonban bizonyos kerámiatípusok alapján objektum tekintetében többé-kevésbé önálló csoportok különíthetők el (*92. kép*).[502] Az I. csoport szignifikáns leletei a korai, La Tène A fázishoz köthető fazekak, miközben például az s-profilú

[502] A táblázatban feltüntetett adatok csak a tipológiailag biztosan meghatározható töredékeken alapulnak. Itt nem kerültek feltüntetésre azok a darabok, ahol felmerült a kétsége, hogy a töredék két különböző típushoz is besorolható lenne (pl. tál vagy fazék).

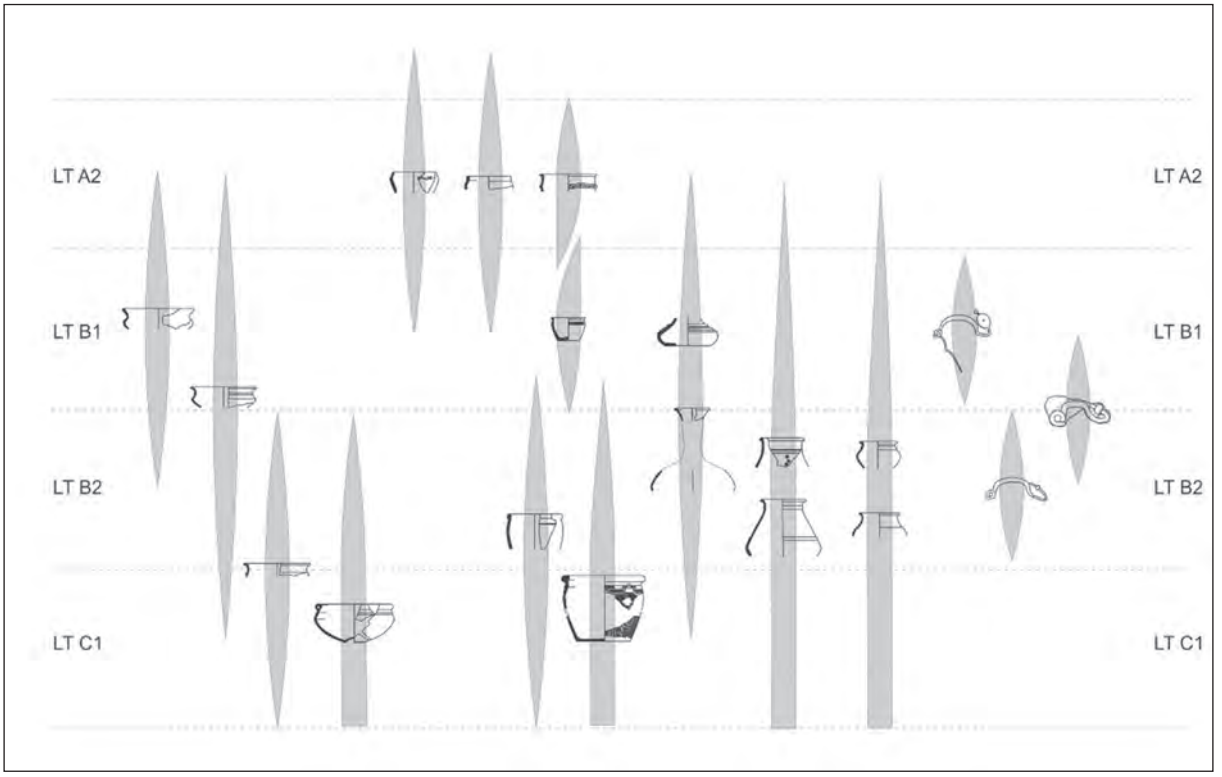

93. kép: A datálható tárgytípusok egymáshoz viszonyított kronológiai helyzete Ménfőcsanakon a 83-as út és Bevásárlóközpont településrészre vonatkozóan

Fig 94: Relative chronology of datable artefact types at the Ménfőcsanak – Road no. 83, Shopping Center site (settlement)

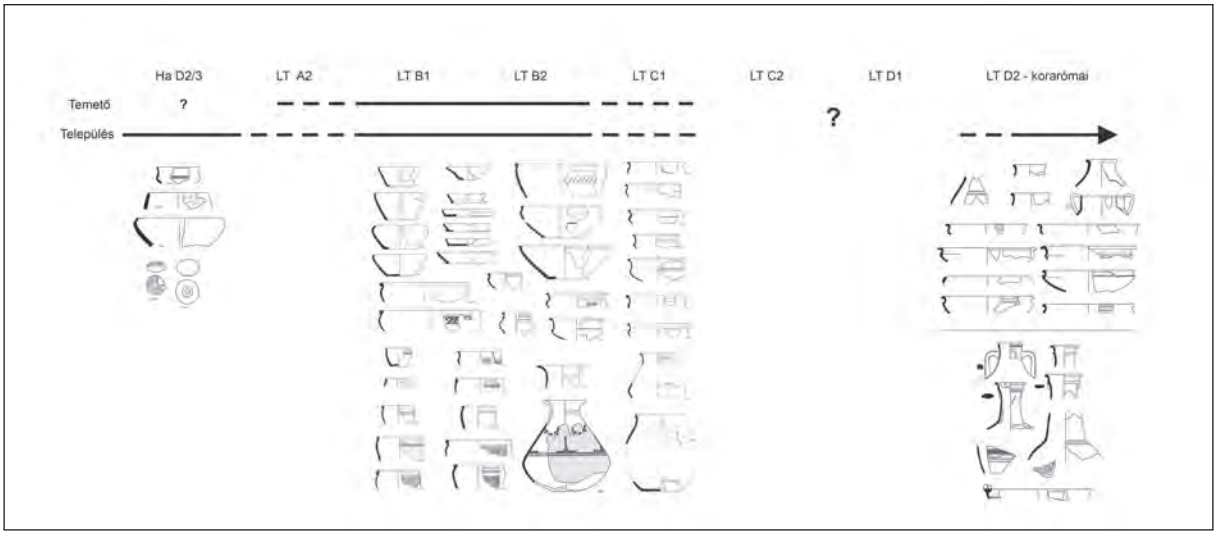

94. kép: Győr–Ménfőcsanak lelőhely kronológiája a vaskorban a 83-as út és Bevásárlóközpont településrészre vonatkozóan

Fig 93: Iron Age chronology of datable artefact types at the Ménfőcsanak – Road no. 83, Shopping Center site (settlement; temető = cemetery, település = settlement, korarómai = early Roman

tálak ezekből a leletegyüttesekből csak elvétve kerültek elő. A II. csoportban éppen fordított a helyzet, mivel itt az s-profilú tálak más típusokkal szemben nagy számban fordultak elő. A III. csoportból a korai datálású kerámiatípusok szinte teljesen hiányoznak, miközben arányaiban szembetűnő a fésűzött felületű, duzzadt peremű grafitos szitulák dominanciája. Ettől függetlenül és mindhárom csoport tekintetében vizsgálva úgy tűnik, hogy a grafitos szitulák legnagyobb töredékszámmal a II. csoportban fordultak elő, miközben lényegesen kevesebb található belőlük az I. és a III. csoportokban (igaz, utóbbiban arányuk a többi kerámiatípushoz képest itt a legjelentősebb, és ezen belül is a fésűzetlen felületű variánsok vannak többségben). Mindazonáltal tény, hogy az ilyen leletkombináción alapuló csoportok nem jelenthetnek feltétlenül kronológiai különbséget. Az azonban mégis szembetűnő, hogy az I. csoportban, az egyéb típusok arányaihoz viszonyítva jelentős súllyal szerepelnek La Tène B típusok és a szórványosan előforduló, La Tène A tradíción gyökerező edények. Ugyanakkor a II. csoportban megfigyelhető a La Tène B–B2/C1 fázis formavariációinak dominanciája, miközben a III. csoportban már főleg csak a La Tène B2/C1 típusok fordulnak elő. Ennek nyomán akár feltételezni is lehetne egy településen belüli horizontális kronológiát, de ennek megalapozottságát a leletanyag miatt kellő óvatossággal kell kezelni.

A teljes település keltezésében időrendi támpontként figyelembe vehető leletek összesítésénél szembetűnő, hogy a kevés fémlelet viszonylag szűk idősávra tehető, szemben az edénytípusokkal, amelyek hosszabb időszakon keresztül használatban voltak (*93. kép*). A rendelkezésre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy a ménfőcsanaki kelta település 83-as út és Bevásárlóközpont területén feltárt része a La Tène B1 fázisban létesült és a La Tène B2 végéig biztosan fennállt, majd ezt követően legkésőbb a La Tène C1 fázis elején felhagyásra került. A szórványosan előforduló La Tène A típusú kerámialeletek figyelemre méltóak, de a 83-as út és Bevásárlóközpont területén feltárt településrész tekintetében nem meghatározóak.[503] A közép-európai kronológiai szisztéma abszolút dátumai szerint[504] a kelta település a Kr. e. 4. század első felétől a 3. század második feléig, nagyjából másfél évszázadig létezett (*94. kép*). Ez azonban nem meglepő, mivel ma már tudjuk, hogy a település közelében feltárt temetőrészlet időrendje is hasonló képet mutat.[505]

5.3. A település és a temető kapcsolata

A ménfőcsanaki település relatív és abszolút kronológiai helyzetének meghatározását követően tisztázni kell a telep és a temető egymáshoz való térbeli és időbeni viszonyát.

Kelta sírok 1967–1968-ban az egykori termelőszövetkezeti földeken és a Málnasavanyító-üzem területén,[506] 1993–1994-ben a 83-as út nyomvonalában,[507] illetve 1997-ben a Bevásárlóközpont nyugati zónájában,[508] valamint 2003–2006 között a Burkus- és Eperföldeken,[509] az itt közölt településrésztől nyugati irányban, egy időszakosan vízjárta területtel elválasztva kerültek elő. A jelenlegi adatok alapján a La Tène település nyugati szélének és temető keleti határának becsült távolsága kb. 400–500 méter. Az

[503] Itt utalni kell Ďurković Éva azon megállapítására, amely szerint a 83-as út és Bevásárlóközpont területétől északra, 2009–2011 között feltárt lelőhelyrészen meghatározható a Hallstatt D/La Tène A átmeneti fázis (Ďurković 2015, 134), azonban az itt közölt leletanyagban ez nem mutatható ki.

[504] Gebhard 1989, 118–119.

[505] Vaday & Tankó 2020, 516–517.

[506] Uzsoki 1987, 40; Egry *et al.* 1997, 72–73; Egry *et al.* 2001, 30; Tomka 2001, 148; Vaday 2003, 201–202.

[507] Vaday & Tankó 2020.

[508] Egry *et al.* 2001, 30.

[509] Egry 2007, 32–33.

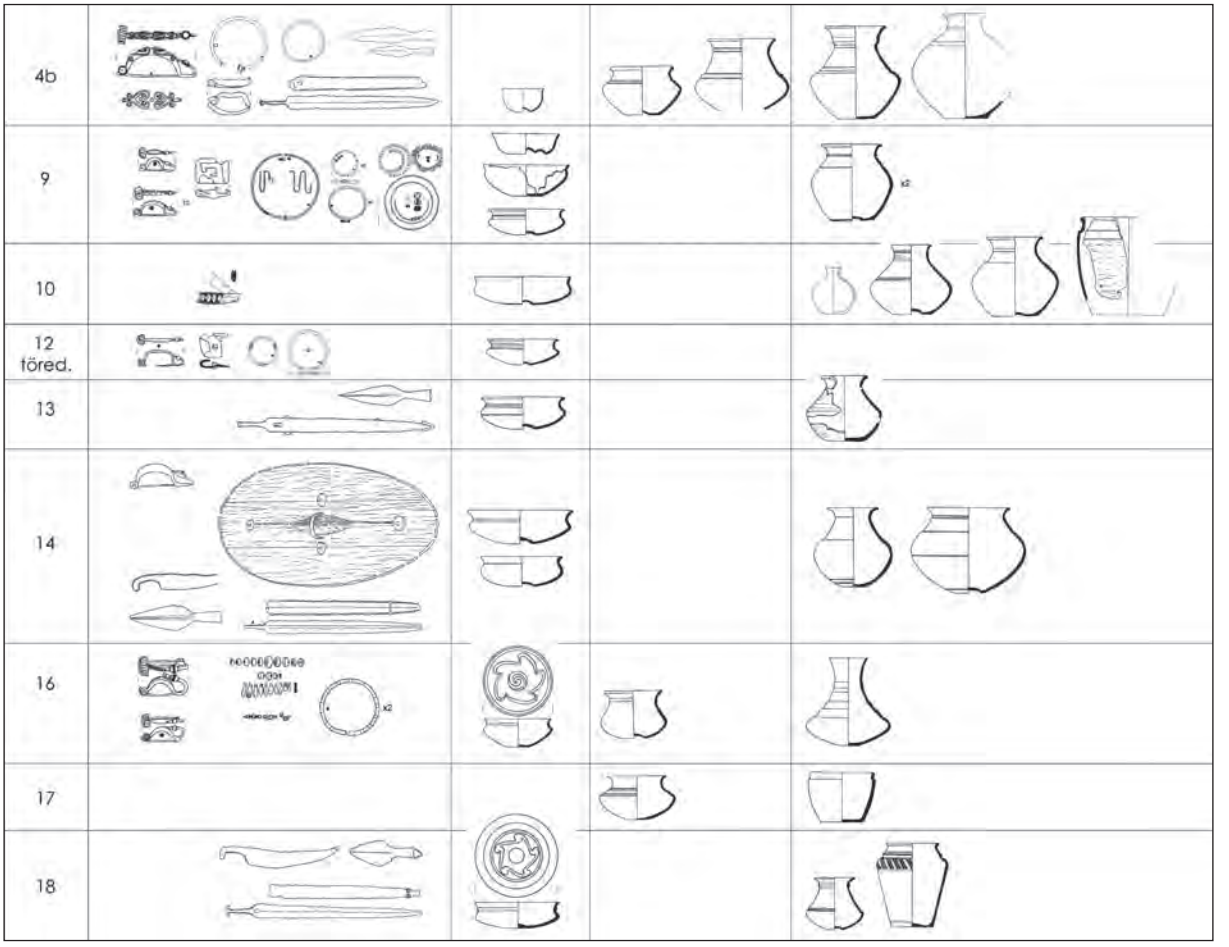

95. kép: Győr–Ménfőcsanak. Az 1967-ben feltárt sírok leletanyaga tárgytípusok szerint csoportosítva (Uzsoki 1987 nyomán)

Fig. 95: Győr–Ménfőcsanak. The assemblage brought to light in 1967, grouped according to object types (after Uzsoki 1987; töred.= fragment)

eddig publikált információk alapján összesen 277 La Tène kori temetkezés került feltárásra.[510] A legkorábbi sírleletek a kora La Tène periódus A fázisához köthetőek, de úgy tűnik, a legelső temetkezések a La Tène B1 fázisban, a kelták „történeti vándorlásához" kapcsolódóan létesültek. Jelen tudásunk szerint a legfiatalabb kelta sírok a közép La Tène periódus elején a La Tène C1 fázisban elejére datálhatók.[511]

A sírokból előkerült és a település feltárásán talált ékszerek – különösen a duxi és münsingeni fibulák – közvetlen kronológiai kapcsolatot jelentenek a temető és a település között. Ezen túlmenően a település és a temető kerámiaanyagában számos hasonlóság figyelhető meg (*96. kép*). Ennek részletes tárgyalása előtt meg kell jegyezni, hogy az összehasonlító elemzéshez a temetőből még csak az Uzsoki András által feltárt és publikált kerámiaanyag állt rendelkezésre.[512] Az újabb sírok közzétételét e kötet megjelenésével egyidőben tervezik,[513] ezért itt csak utalás történt rájuk. Így tehát az Uzsoki András

[510] Egry 2007, 33.

[511] Vaday & Tankó 2020, 516–517.

[512] Uzsoki 1987.

[513] Vaday & Tankó 2020.

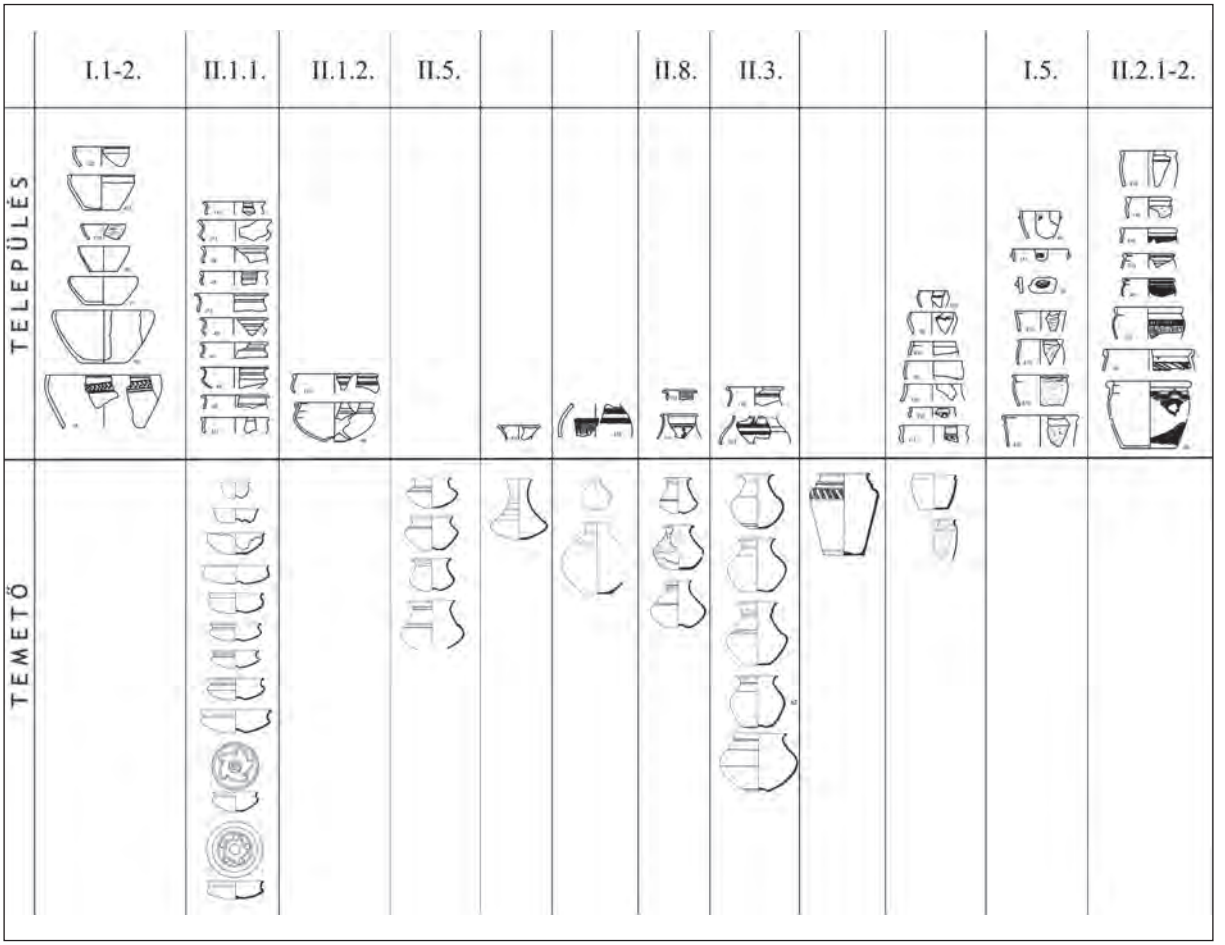

96. kép: Ménfőcsanak 83-as út és Bevásárlóközpont településrész és az 1967–68 között feltárt temetőrész kerámialeleteinek összehasonlító vizsgálata

Fig. 96: Comparison of pottery recovered in 1967–68 in the settlement and cemetery at Ménfőcsanak – Road no. 83, Shopping Center (település= settlement; temető=cemetery)

által feltárt temetőrészlet kerámiaanyagára támaszkodva megállapítható, hogy a síregyütteseken belül nagyjából egyenlő arányban fordulnak elő a magas (14 db) és az alacsony formák (15 db). Az alacsony formák között a néhány csupor mellett (4 db) az s-profilú tálak különböző variánsai dominálnak (11 db). A magas formák között számos urnaforma fazék (4 db), kúpos vagy gömbös testű palack (5 db), illetve egy lencseformájú palack, egy agyagszitula és néhány (2 db) kúpos testű, kora La Tène fazék található. Az s-profilú tálak belső, illetve az agyagszitula külső díszítése rendkívül impozáns és egyedinek tekinthető (*95. kép*).

Az alábbi összehasonlító ábrán (*96. kép*) jól látható, hogy a település kerámiaanyagában jelentős súllyal jelen lévő kúpos vagy félgömbforma tálak különböző variánsai a sírokban nem kerültek elhelyezésre. Ugyancsak hiányoznak a sírokból az elsősorban telepkerámiának tartott duzzadt peremű, fésűzött vagy fésűzés nélküli agyagszitulák. Ezzel szemben az s-profilú tálak ugyanazon variánsai hasonló arányban megtalálhatóak mind a falu, mind a temető anyagában. Lényeges különbség azonban, hogy a 16. és a 18. sírokban megfigyelt jellegzetes kerámiadíszítéshez[514] hasonló egyelőre nem ismert a településről. Más-

[514] Uzsoki 1987, Pl. XIX, 1 és XX, 1.

részt figyelemre méltó, hogy pecsételt díszű kerámiák – szemben a településsel – a sírmellékletek között csak elvétve fordulnak elő.[515] Tény az is, hogy a temetőből előkerült olyan korai, ún. kihajló peremű tál,[516] amely szintén hiányzik a település kerámiaanyagából. Másrészt pedig az urnaforma fazekak, csuprok és palackok bár jelen vannak, csak nehezen azonosíthatók a telepanyagban. Amint korábban már utalás történt rá, ezen peremtöredékek esetében nem minden esetben lehet egyértelműen eldönteni, hogy urnaforma fazékhoz, csuporhoz vagy s-profilú tálhoz tartoznak-e. Ezt a bizonytalansági tényezőt mindenképpen hangsúlyozni kell a település és a temető kerámiaanyagának összehasonlító elemzésénél. Hasonló a helyzet a lencseforma palackok esetében is. Ez a típus a település kerámiaanyagában csak alig kimutatható, szemben a temetkezésekkel, ahol több példányuk is megtalálható.[517]

Ez eddigieket összegezve kijelenthető, hogy az egymás szomszédságában feltárt kelta település és temető között a térbeli és időbeli kapcsolaton túl tényleges, a leletanyaggal is alátámasztható összefüggés van. Másképp fogalmazva: a település kerámiaanyagában megjelenő edénytípusok a sírokban is előfordulnak, és ugyan bizonyos típusok a településen vagy a temetőben alul- vagy túlreprezentálva vannak, az összkép mégis hasonló (*96. kép*).

[515] Vaday & Tankó 2020, 516, Fig. 20/5.

[516] Uzsoki 1987, Pl. IV, 5. Ez a típus Frank Schwappach szerint az s-profilú tálak előképének tekinthető: Schwappach 1979, fig. 7.

[517] Vaday & Tankó 2020, 516.

6. ÖSSZEGZÉS

Győr Ménfőcsanak nevű városrészének határában található a Dunántúlon eddig legnagyobb felületen és ezáltal a legteljesebben kutatott késő vaskori település. A 83-as út nyomvonalán és a Bevásárlóközpont területén 1993 és 2006 között feltárt településrész jelen kötetben való közreadása hazai és nemzetközi viszonylatban is hiánypótló. Magyarországon ez volt az első nagy felületen feltárt késő vaskori lelőhely, és a Dunától nyugatra pedig ez az elsőként publikált, nagy volumenben „autópályás módszerekkel" kutatott kelta település. A dokumentált struktúrák és a napvilágra került leletek teljességre törekvő feldolgozása és régészeti értékelése pedig – többek között – azért lényeges, mivel a Dunántúlon egyedülálló adatokat szolgáltat a vaskori faluszerű település képét illetően. E tekintetben remélhető, hogy a jelen mű a jövőbeni kutatásokra inspirálóan hat, és további tudományos munkák alapjául fog szolgálni.

A ménfőcsanaki késő vaskori lelőhely az egykori Rába, később a Marcal folyó délkeleti partján hosszan elnyúló, termékeny talajú, árvízmentes dombháton terül el, ahol a kedvező környezeti adottságok miatt egy elsődlegesen mezőgazdasági jellegű település létesült a késő vaskorban. A folyóval párhuzamosan őskori út haladt, amely a kezdetektől meghatározta a település belső képét. Az épületek tájolása, az árkok iránya és a különböző funkcióval rendelkező parcellák kijelölése nagyrészt ehhez az úthoz igazodott. A településen belül néhány veremházból álló strukturális egységek különíthetők el, amelyeket esetenként árkok is lehatároltak. Ezekhez a települési csoportokhoz gyakran külön funkció, például kézműves, ipari vagy éppen mezőgazdasági társítható. Külön figyelmet érdemel az akár udvarházként is értelmezhető, négyszögletes árokkal határolt épületcsoport. Az ásatási felszínrajzból arra is következtethetünk, hogy a kezdetben egymástól távol, tanyaszerűen épült veremházak egy folyamatos fejlődés és terjeszkedés következtében elszórt-halmazos egységgé, vagyis faluszerű településsé álltak össze. Ezt a folyamatos és töretlen fejlődést nemcsak a települési szerkezet, hanem a régészeti leletanyag is jól reprezentálja. Az ugyanakkor tisztázatlan, hogy a kelta települést miért hagyták fel. A régészeti leletek jellegéből ugyanis katasztrófára nem következtethetünk, a település a Kr. e. 3. század közepén vagy végén mégis kiürült.

A ménfőcsanaki településen számos különböző épülettípust lehetett megfigyelni. A gödörházak mellett jó néhány cölöpszerkezetes, földfelszíni épület nyomai feltárásra kerültek. Az egyik veremház esetében egyedülálló módon, oldalfalra utaló rétegtani megfigyelést sikerült tenni. Így a számos logikai érv mellett most már konkrét bizonyíték is van arra vonatkozóan, hogy a pásztorkunyhó jellegű épületek mellett felmenő falu házakkal is számolni kell a Kárpát-medence késő vaskorában. Ugyancsak fontos megemlíteni az ácsolt faszerkezetű kutak használatát, amelyek számos példánya került feltárásra.

A ménfőcsanaki település elsődlegesen mezőgazdasági jellegű volt, de az előkerült leletanyag alapján számottevő kézműves és ipari tevékenységgel is számolni kell. A leletek egyértelműen bizonyítják a szövés-fonás, ácsmesterség, fazekasság, állati származékok feldolgozása és a vasművesség jelenlétét a településen. Mindez azt jelzi, hogy a korai és közép La Tène időszakban a Ménfőcsanakhoz hasonló falvak jelenthették a korai kelta társadalom gazdasági alapját. Bár ezek a települések bizonyos tekintetben önellátóak lehettek, de egyes nyersanyagok és termékek esetében (pl. grafit vagy grafitos áru) a kereskedelem szerepe meghatározó lehetett. A ménfőcsanaki település egyes leletei regionális és régiók közötti kapcsolatokat tükröznek. Mindemellett a ménfőcsanaki késő vaskori település jól illeszkedik a Rába-menti és Győr környéki Kr. e. 4–3. századi lelőhelyek sorába. A kerámiaanyagban azonosítható archaikus formák a Duna völgyében elsősorban Alsó-Ausztria területén ismert La Tène A lelőhelyek leleteivel mutatnak rokonságot. Ugyanakkor a masszívan jelen lévő La Tène B és C leletek egyértelműen helyi fazekasság termékei, és jól illeszkednek a Burgenland–Kisalföld–Délnyugat-Szlovákia kerámiaművességi körbe.

A most közölt leletanyag a nem elhanyagolható különbségek ellenére is erős kapcsolatokat mutat a ménfőcsanaki kelta temető leleteivel, és a kronológiai helyzetét tekintve megegyezik azzal. Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy a kelta temető jelentősebb része még publikálatlan, és Királyszék zónájában is számítani lehet még újabb La Tène sírok előkerülésére. A 83-as út és Bevásárlóközpont területén feltárt településrészlet kapcsán pedig utalni kell arra, hogy 83-as úttól északnyugatra eső területen 2009 és 2011 között megvalósult ásatás 277 165 m^2-es nagyságát tekintve minden korábbi mértéket felülmúlt, így a jövőben a késő vaskori településre vonatkozóan is számottevő és jelentős új régészeti adatokra számíthatunk.

A Celtic Village in North-West Hungary

Until today, the most extensive excavation and therefore the fullest investigation of a Late Iron Age settlement in Hungary took place in Transdanubia, on the outskirt of Ménfőcsanak near the city of Győr. Between 1993 and 2006, large-scale archaeological work was carried out in several phases along the track of Road no. 83 and on the site of the shopping center. The publication of the results of excavations in the La Tène part of the settlement in the present volume fills a gap both in Hungarian and international research, as it is the first Late Iron Age site to be excavated on a large surface in Hungary. Furthermore, to the west of the Danube, this is the most thoroughly investigated Celtic settlement. The complete processing, scholarly evaluation, and publication of the recorded structures and discovered finds is important because Ménfőcsanak gives us a unique insight into the structure of a Late Iron Age village-like settlement. We hope that this book will inspire future excavations and serve as a basis for further scholarly research.

Today, Ménfőcsanak forms part of the city of Győr. Geographically, it belongs to the Little Hungarian Plain ('Kisalföld' in Hungarian), that is the central zone of the second element in the row of Danubian basins, surrounded by the Alpine–Carpathian system of orogens (*Fig 1*). In terms of its size, the Little Plain is the second largest plain in the Carpathian Basin, which also comprises Podunajská nížina in present-day Slovakia and Seewinkel in Austria. The most important river of the plain is the Danube, which connects the Little Plain with the Vienna Basin to the west, crossing the Devín Gate, and with the Great Hungarian Plain to the east, crossing the Visegrád Strait. The bedrock of the Little Plain is limestone and dolomite, covered with thick Upper Pliocene and Pleistocene-Holocene river sediments layered from sand, gravel, and clay.[1] The relief energy of the plain varies between 200 and 50 metres. The area of the Little Plain is divided up by several rivers, the most significant of which is the Danube; additionally, the Rába, Rábca, and Marcal rivers are also worth to be mentioned. The latter used to flow into the Danube at Győr, but the course of the rivers has altered several times due to natural riverbed changes in historical times. For example, there is evidence that first the Rába and then, in the modern era, the Marcal flowed in the riverbed found on the northern edge of the archaeological site (*Figs. 3–5*).[2] In prehistoric times, the immediate surroundings of Ménfőcsanak were characterized by alluvial cones surrounded by swampy meadows, divided by rivers and backwaters.[3] The strong presence of water and aquatic life during the Iron Age could also be detected by geo-archaeological surveys in the Marcal valley. In the soil samples taken from the Mezőlak–Széláp peat bog, the constantly increasing ratio of pollens suggestive of aquatic and riparian vegetation indicates an environment with deep water, rich in nutrients. Compared to previous eras, the proportion of ligneous plants declined, while the typical plants of alluvial groves, including water-loving willows, were constantly present. Based on paleo-environmental evidence, in addition to backwaters and higher inland waters, swamp and floodplain forests developed, while meadows and groves can be expected to have developed on the ridges free from water. The expansion of meadow plants as opposed to ligneous plants was probably due to human intervention, which can be explained by both the use of a large amount of timber and the spread of animal husbandry.[4]

The Late Iron Age archaeological site of Ménfőcsanak is located in the Ménfőcsanak administrative area of Győr, to the north-west of the city, along the eastern bank of the Old Rába/Marcal backwater,

---

1 Bendefy 1977.

2 Somfai 2001, 22–28.

3 Pannonhalmi & Sütheő 2007.

4 Jerem 2007, 28; Ilon *et al.* 2005, 173–174.

on a slightly sloping hill directed north-east/south-west (*Fig 7*). The site is inconsistently and ambiguously referred to by several names in publications (Szeles, Szeles-dűlő, Széles-dűlő, Széles-földek, 83-as út ['Road no. 83'],[5] Bevásárlóközpont ['shopping center'][6], Eperföldek, Burkusföldek,[7] Savanyító, and Zsigmond király út[8]), but they all refer to the same site, or a certain part of it (Fig. 8). The archaeological site has long been known. Artefacts have been discovered on this site since the late nineteenth century, which caught the interest of the scholarly community early on.[9] The first Iron Age finds were found in a disturbed Celtic burial on Királyszék hill in 1936.[10] Later, the first archaeological excavation took place in 1967, when Celtic burials were uncovered by earthworks in the agricultural field of the socialist production cooperative.[11] These burials recovered during this short period of rescue excavation made Ménfőcsanak a key La Tène site in the Carpathian Basin because the grave goods can certainly be connected to the historical migration of the Celts in the fourth century.[12] More than two decades later, between 1993 and 2010, excavations were carried out on a larger scale in and around the area of the previously known cemetery. Totally ca. 54 hectares were investigated[13] and 277 burials unearthed,[14] making this the largest excavated Celtic burial ground and rural settlement in the Carpathian Basin (*Figs. 7–8*). According to preliminary reports, the cemetery dates to the La Tène B1–C1 period.[15] While Ménfőcsanak became an important archaeological site in terms of burials in the history of the Celtic migration in the fourth century BC,[16] the Late Iron Age settlement to the east of the cemetery has not yet received due attention. The completion of the processing of material from excavations preceding the construction of Road no. 83 (which took place in 1993) and the Shopping Center excavations (in 1995 and in 2006)[17] provide an opportunity to summarize the settlement features and archaeological assemblages (*Figs. 9–11*).[18]

The Late Iron Age settlement site is located on the gentle slope of the Szeles-dűlő hill rising above a bend in the Old Rába and Marcal rivers to the north of Ménfőcsanak and is surrounded by the marshy meadows of the Pándzsa stream (*Figs. 2–4*). The orientation and inner structure of the settlement were influenced primarily by hydro-geological, topographic, environmental and agricultural factors. Easy access to water and the topography could have been the key factors in location,[19] considering that the main concentrations of Late Iron Age features are generally located on the higher ground, separated by 50–200 m vacant spaces with no archaeological features (*Figs. 7–8*).[20] Similar to other Late Iron Age

---

5 Vaday & Grynaeus 1996; Vaday 1997; Vaday 2003; Tankó 2004.

6 Tomka 2001; Tankó & Egry 2009; Tankó 2010.

7 Egry 2005.

8 Vaday 2006.

9 Wosinszky 1904, 40, Pl. XXIV. 4; Patay 1938, 40; Mithay 1942, Pl. II. 2, III.1–7; Mozsolics 1942, 43; Mithay 1956, 57.

10 Uzsoki 1987, 13.

11 Uzsoki 1987.

12 Szabó 1992, 17–23.

13 Ilon 2012a; 2012b.

14 Egry 2007, 32–33.

15 Vaday 2006, 609; Egry 2007, 33; Vaday & Tankó 2020, 516-518.

16 Szabó 1992, 17–23.

17 Tankó & Egry 2009, 401–416; Tankó 2010, 249–260.

18 The archaeological processing of the Celtic settlement of Ménfőcsanak was discussed in the PhD dissertation of the present author, defended in 2005.

19 Berecki 2009, 13–15.

20 Tankó 2010, 249–252.

settlements, mainly negative features, that is, pits of different shapes were unearthed at the site. Since the shape and internal structure of some of the pits bear a great resemblance to buildings known from ethnography as pit-houses or sunken-featured houses, their interpretation in this way is widely accepted.[21] There were seventeen pit-houses in Ménfőcsanak, the backfill of which yielded a large number of Celtic finds, and the construction of sixteen of these can clearly be traced back to the La Tène period. There is an uncertainty of dating only with feature no. 93/333, as there, in addition to the Iron Age finds, a significant number of Roman ceramic fragments were found in the backfill.

Based upon base-plan measurements, the Late Iron Age building excavated at Ménfőcsanak exhibit a fairly uniform construction. Most of the buildings (e.g. 95/49; *Fig 29*) could be classified under the basic type no. 2 according to Horváth and Karl[22] (*Fig 48*); namely the construction of a rectangular pit with an additional posthole on each shorter side.[23] Buildings no. 95/50 (*Fig 30*) and 95/170 (*Fig 40*) were somewhat different. In these cases, besides the holes of posts supporting the ridge-pole, a third posthole could be observed. Feature no. 95/313 (*Fig 41*), a rectangular building with rounded corners, is unique in its construction: a berm was found along the south-eastern side, and along the wall in the northern corner three postholes were discovered at a similar distance from each other. The study of feature no. 93/31 (*Figs. 12–16*) and its theoretical reconstruction was published in an earlier paper,[24] discussing the reconstruction of a subterranean building with short walls and a roof that did not rest upon the ground (*Fig 52*). Despite the fact that this theoretical reconstruction cannot be accepted in every detail anymore,[25] the stratigraphy in feature no. 93/31 is clear evidence of a subterranean building having low yet standing walls in the La Tène period.

In seven of the sixteen buildings, the floor could be identified with certainty and in one case, hypothetically. Only fragments of these floors could be observed. They were heavily trampled or rammed, often burnt surfaces that normally did not extend over the entire pit of the building. Nevertheless, there were clear signs of a fireplace only in feature no. 93/492. This pit-house had an open fireplace without a superstructure, to which similar structures were also found in other Late Iron Age sites.[26] We may infer the use of a different type of fireplace based on the large amount of burnt clay debris found in feature no. 93/138, which may be associated with the use of a furnace. On the other hand, in this case, it is also questionable how the debris of the "furnace" was mixed with the backfill of the building. Based on observations made in Sajópetri, the furnaces that could be connected to the pit-houses were mostly built outside the sunken part of the building covered by a roof.[27] In Ménfőcsanak, however, no traces of such a furnace have been observed so far. The relative depth of the Late Iron Age buildings from the current ground level varied between 0.4 and 1.2 m. The two-level berm observed in the south-west corner of feature no. 93/200 might be identified as steps, several analogies of which are known from contemporary buildings.[28]

By the orientation of the buildings I mean the deviation of the central axis of the shorter side from the north. In the case of the buildings found in Ménfőcsanak, this value varies between 50 and 80 degrees on average, which roughly corresponds to the prevailing wind direction. The only significant difference

---

[21] Timár 2011, 291.

[22] Karl 1996; Karl 1996a; Horváth 1987.

[23] Horváth 1987; Karl 1996.

[24] Tankó 2004, 105–112.

[25] Timár 2007, 204–206; Tankó & Timár 2019, 161–163.

[26] Karl 1996a, 103.

[27] Timár 2007, 218–219, Fig. 33; Tankó & Czajlik 2007, 220–225.

[28] Horváth 1987, 73, Fig. 5/3; Březinová 2000, 43, Fig. 8 and 90, Fig. 42; Timár 2007, 210, Fig. 20; Szabó *et al.* 2008, 187–188; Timár 2010, 264–265.

was measured at features 93/230b and 93/100, with degrees 112 and 142, respectively (*Table 2, Fig 49*). From this, we can conclude that in the location of these two buildings other aspects were more dominant than the prevailing wind direction.

The average floor area of the pit-houses was 16 m^2 in Ménfőcsanak. There were also a few smaller buildings with a floor area of 8–12 m^2, while other houses had a size up to 18–20 m^2 (*Table 3, Fig 49*). Similar data are available for buildings in the Late Iron Age settlement of Michelstetten in Austria, where the average floor area was slightly smaller, namely 13.4 m^2.[29] Buildings with such a floor-area served as the abode of so-called nuclear families, comprising normally two adults and two children. The members of such families and their household items could conveniently fit in such houses.[30] Sunken-featured houses of various types and functions similar to those used in the Iron Age were in use in the Carpathian Basin up to the first half of the twentieth century. Several records have been made about these, based on which we can calculate with four residents in a building of approximately 15 m^2. The size of these modern sunken-featured buildings was primarily determined by heating,[31] and this may have been the primary concern in the Iron Age, as well.

There is little evidence about the superstructures of Celtic pit-houses. In most cases, the building elements made of organic material can only be inferred from the traces of destroyed houses, so it is mainly the postholes belonging to the pit-houses that may serve as a basis for the reconstruction. On the other hand, it can be stated in general that the possible lack of postholes does not necessarily mean the absence of a superstructure, because in such cases the use of a superstructure carved into the sill beam or a timber frame superstructure is also possible,[32] but in the case of the sunken-featured houses from Ménfőcsanak, we have no evidence for these. Nevertheless, we may suggest a development process from a pitched roof held by posts to a roof structure resting on walls, during which the props also disappeared from the building. This theory, however, which points from a simple construction to a more complex one concerning the structure of the building, definitely requires further investigation.[33] The situation is similar in the case of buildings with one (*Fig 40/B1*) and two postholes (*Fig 40/B2*) along the shorter sides. Although the observed postholes clearly confirm the existence of a prop-and-purlin roof structure, there is little evidence available to us concerning the construction of the building. From the three postholes observed in a row along the central axis of the pit-house (*Fig 40/B3*), we can also infer that a pitched-roof was used. In this case, presumably three posts supported the purlin for the greater stability of the roof. The middle post may even suggest repair after the possible bending of the roof. From the fourth post (*Fig 40/B4*) placed perpendicular to the three postholes along the central axis, we may infer that an internal partition wall was erected as well.[34] In feature no. 95/170 unearthed in Ménfőcsanak, in addition to the three postholes situated along the central axis of the building, there was also a fourth posthole in one of the corners (*Fig 40/B5*). The fourth post may have been used to support the roof. A similar layout could be observed in feature no. 95/313 (*Fig 40/B6*), where the posts placed at equal distances from one another in the northern corner were to strengthen this part of the building, perhaps in order to create an entrance. The two-post construction (*Fig 40/B7–B8*) strengthened with

---

29 Trebsche 2010, 70.

30 Timár 2010, 270–271, Fig. 13; Timár 2013, 293.

31 Dám 1993, 133; Makkay 1999, 39–40.

32 Timár 2007, 204–205.

33 Timár 2010, 267–268.

34 Horváth 1987, 66.

two or four posts along the longer side may point to timber-frame walls fitted and joined together with joints or wattle walls as described in the case of a house at Hochdorf.[35]

Stratigraphic observations made during the excavation of feature no. 93/31 in Ménfőcsanak offer new data for reconstructing the superstructure of pit-houses dated to the La Tène period. In this respect, the vertical feature filled with homogeneous humus observed at the end of the horizontal layers in the sidewalls of the sections is of crucial importance (*Fig 14/i*). This stratigraphic phenomenon could have only been caused by a boundary element, that is, a "wall" built along the inner side of the pit. It was probably made of some kind of organic material, timber or wattle. However, this solution is also known from other phases of the history of architecture. In the modern era, Hungarian shepherds ensured the stability of their winter huts with a strong wooden structure dug into the ground.[36] In light of the above, the construction process of house no. 93/31 can be reconstructed as follows (Fig. 51/3). The builders first dug a pit of an appropriate size, shape, and depth, and with a horizontal bottom. Subsequently, along the wall of the pit, the walls were constructed of timber or wattle, or some other kind of organic material. At the same time, holes were dug for the wooden posts supporting the roof and then the entrance of the building was also made. It is almost certain that at this point, as with the more complex structure of the roof, joints were applied, as well. However, it is unknown how the posts supporting the roof were attached to the sidewalls, and whether they were attached at all. After the framing walls were completed, soil rich in humus was rammed between the sides of the pit and the walls. This is shown as layer 'i' in Fig. 14. The "foundation" constructed in this way provided the stability of the sidewalls of the semi-subterranean building and prevented the direct inflow of rainwater. The small number of daub fragments with plank and beam imprints found in the backfill of the feature may indicate that the over-ground part of the wall was coated with clay for better insulation (*Fig 52*). This also protected the wood from environmental effects and pests. The roof was certainly covered with reeds or timber shingles, as these were available in an almost indefinite amount on the floodplains of nearby rivers.

An Iron Age sunken-featured building becomes an archaeological feature as a result of a long process. This includes the destruction of structural elements and the backfilling of negative structures, which could have taken place partly simultaneously. Fundamentally, the destruction could begin in three ways: as a spontaneous process of decay following the abandonment of the building, through the ignition and burning of the building, or with the pulling down of the building.[37] In the backfill of the sunken-featured houses in Ménfőcsanak, the different layers formed of the remains of collapsed structural elements and the soil washed into the pit from the outside can be clearly separated in most of the cases. Based on the stratigraphic observations made in feature no. 93/31, a long process of decay can be reconstructed, in which the roof first rotted and then collapsed, probably dragging down the gable wall which was daubed with clay. The burnt clay elements are indicative of a fire. Subsequently, the erosion of the pit sidewalls started in parallel with the slow decay of the superstructures. Consequently, the layers found below the washed-in backfill predominantly come from the decomposed structural elements of the building; in other words, they can be linked to the first phase of destruction; archaeological finds were mainly discovered in the first layer of the collapsed building.[38]

Until recently, Hungarian researchers envisioned Celtic buildings as primitive shepherd's huts with a prop-and-purlin roof structure.[39] However, based on the stratigraphic positions observed in feature

---

[35] Bader 1999, 230–233.

[36] Dám 1981, 11–12.

[37] Timár 2010, 261.

[38] Timár 2013, 291–298.

[39] Patay 1959, 42–43, Fig. 12; Pusztai 1967, 8–9, Fig. 4; Szabó, Guillaumet & Kriveczky 1997, Fig. 81.

no. 93/31 in Ménfőcsanak, it is highly probable that some of the sunken-featured buildings had vertical walls in the Late Iron Age.[40] It is structurally possible that the shape of the pit and that of the superstructure were not always the same. There is no evidence whether the buildings always had a rectangular structure.[41] On the other hand, it seems likely that under the climatic conditions of the Carpathian Basin, the pit-houses with a pitched-roof were mainly used as a temporary abode, particularly in the lowland areas suitable for transhumant grazing.[42] This seems to be supported by the fact that most of the Celtic pit-houses that can be reconstructed this way are known from the Great Hungarian Plain.[43]

To sum up, it seems that pit-houses unearthed in Ménfőcsanak, with standing walls and a floor area of approximately 18–20 m^2, must have offered acceptable living conditions for a large family, even in the harshest weather. A building like this could have served several generations and its abandonment in the end was necessitated only by the deterioration of the main supporting elements. On the other hand, this does not mean that structures with two poles and a simple pitched roof should be completely dismissed. In addition to the subterranean houses, there were also post-structured buildings erected on the ground surface, but these buildings are only evidenced by those structural elements that were dug into the subsoil, especially the post holes. Nevertheless, it is quite plausible that the traces of many buildings erected on the ground surface were destroyed prior to the archaeological excavations due to the intensive agricultural tillage in modern times. In connection with the study of post-structured constructions in Ménfőcsanak it should be emphasized that most post holes yielded only a small quantity of finds, which were also of low dating value. Rectangular post-structure buildings erected on the ground surface were generally in use throughout Europe in the territory of the La Tène culture,[44] so their presence in Ménfőcsanak is not without analogies. Feature no. 93/88 is a "building" with a round foundation trench, which can be considered unique in Central Europe for the time being (*Fig 18*). The buildings that are mentioned in Western academic literature as "ring groove timber houses," are known primarily from the British Isles and Normandy.[45] Due to the scarcity of evidence, it is still uncertain whether the Ménfőcsanak "building" with a round foundation trench is of Atlantic origins, but its presence in the archaeological heritage of the Carpathian Basin is by all means notable. It is safe to say, however, that the function must have determined the type of a building to a great extent. It is also likely that buildings with different functions, and therefore belonging to different types, stood side by side even within the same settlement. All this, with special regard to the structural elements of the buildings, requires further research.

In general, the location, function, or even inner structure of a settlement is largely determined by the hydrographic, topographical, and natural environment. In other words, important factors that determine the settlement's arrangement are the general geographical location and the position in the natural environment. The direct access to natural resources (clean water, land suitable for cultivation, forest, etc.), as well as minimizing dangerous environmental factors (floods, soil erosion, strong winds, etc.) were of primary importance for humans when choosing a place of residence.[46] The proximity of clean and constantly available water necessary for life was imperative for the life of a settlement. This is well demonstrated by the fact that there is no evidence of any lowland settlement in the Late Iron Age

---

[40] Tankó 2004.

[41] Timár 2007, 204–206.

[42] Kovács 1964, 372; Dám 1993, 133.

[43] Cseh 2001a, 253; Cseh 2003, Figs. 6–7.

[44] Jerem 1984a, 88, Fig. 1; Wieland 1999, 34–39; Karl 1996, 284–295; Karl 1996a, 119–126; Hellebrandt 1999, 168–169; Kalser 2008, 18–21, Abb. 7–12.

[45] Malrain 1994, Figs. 9–10; Fémolant & Malrain 1996, Figs. 11, 16 and 2; Dechezlepretre *et al.* 2000, 328–330.

[46] Berecki 2009, 13–15.

without an adjacent spring, lake, or permanent watercourse.[47] The water yield of the Rába, flowing on the western edge of the Iron Age settlement of Ménfőcsanak, and the Pándzsa stream, running on the northern edge of the site, must have been varied, yet they were more or less constant sources of water. At times of floods or droughts, when the quality of the river water could have been significantly reduced, clean water was extracted from the wells, which have been excavated at the site (feature nos. 96/116–117, 95/120, 95/122, 96/129). Therefore, the three most important requirements of a settlement (the proper location, the proximity of water, and good farmland) were available in Ménfőcsanak.

In the Carpathian Basin, there are still relatively few settlements or settlements parts with topographically identified clusters of houses that have been published. A representative example is the fully excavated Sajópetri–Hosszú-dűlő site from the third century BC, where the sunken-featured houses were arranged in a roughly semi-circular shape, in small clusters.[48] In the case of sites located in the territory of the modern Czech Republic, it could be observed that the sunken-featured houses usually enclosed a round or oval space, and it was primarily their relative position to this space that determined the relationship of the buildings to each other.[49] There are no analogies to this from the Danube region, as here it seems that the buildings clearly formed clusters, so-called functional units within the settlements.[50] In the case of some sites, there was rather a rectangular settlement structure.[51] Nitra–Šindolka is worth to be mentioned for the internal structure of the settlement. At this site, the pit-houses were located along a straight line, partly in a rectangular settlement structure, yet the buildings seem to be located around a well-defined vacant space.[52] In the Celtic settlement of Ménfőcsanak, it could also be observed that certain buildings clearly formed clusters, so-called functional units, but a more or less rectangular settlement structure is also present. In other respects, based on the part of the settlement excavated so far, it seems that a road passing through this area in a south-west/north-east direction (paved in the Roman period but probably already existing in the Iron Age), also determined the image of the settlement (*Fig 84*).

The north-eastern area of the surface excavated before the construction of Road no. 83 and the Shopping Center is the most complex part of the settlement where there is also evidence for pit-houses, post-built structures, and wells. Some sections of the extended system of ditches excavated at the site were most likely established in the Late Iron Age based on the identical orientation of the ditches and buildings, as well as their logical arrangement to each other. The ditches, which can be interpreted as the remains of fences, subdivide the site. Archaeological observations about ditches recorded in Ménfőcsanak are supported by several analogies. Based on the parallels, it seems that the areas bordered by ditches in the Late Iron Age settlements may have been settlement units of different use. With regard to the "vacant" areas enclosed by ditches, for example, it has previously been suggested that these may have been pens for keeping livestock,[53] or agriculturally cultivated plots of gardens.[54] At the south-eastern edge of the site, a rectangular area of 70 m by 150 m was surrounded by a ditch (feature no. 95/111; *Fig 85*), broken by an entrance on the south. Within this enclosed area, there were no remains of any buildings, but only two wells, and it could be interpreted as a paddock or enclosure for animals (*Fig 90*).

---

47 Meduna 1980, 41; Waldhauser 1986, 268–269; Karl 1996a, 140–141; Horváth 1987, 66.

48 Timár 2007, 201; Timár 2013, 291–292.

49 Waldhauser 1993, 371.

50 Karl 1996, 95–97; Karl 1996a, 147; Timár 2013, 292.

51 Karl 1996a, 147; Kalser 2008, 37, Abb. 43.

52 Březinová 2000, Abb. 4.

53 Waldhauser 1993, 371.

54 Karl 1996a, 156–158.

Based on these observations, it is logical to assume that ditch no. 95/111 delimited an area where the ruminants grazing in the wide floodplain valley south of the Pándzsa stream were kept at night and in winter. The wells excavated there may have provided the animals with clean water during floods or droughts. Similar rectangular areas surrounded by a ditch system are known from France (‘*enclose*’) and are typical to primarily agricultural settlements.[55] Another rectangular area likewise surrounded by a ditch (93/136) lay to the north-west, and its sides ran parallel with the other enclosure, with an entrance to the south-east. In the middle of the area of about 40 m by 50 m, there was a dividing ditch, two buildings with a storage pit situated on their north-east side, and several postholes to the south-west (*Fig 86*). The orientation of building no. 93/100 (*Fig 19*) located to the north-east corresponded to the orientation of the enclosure ditch, which suggests the contemporaneity of these two features. The building unearthed in the northern corner (93/138; *Fig 21*) may also have been an outbuilding to the complex. The interpretation of relations in between the rectangular ditch and the postholes observed in the western corner of the enclosure is problematic since only a few finds were discovered there. Postholes found on the western side of the dividing ditch possibly belong to a stilted building above the ground surface (*Fig 90*). This structural unit, bordered by a rectangular ditch, consisting of two sunken-featured houses and a post-structured building erected on the ground surface, is very similar to the so-called *‘Herrenhof’* or *‘Herrensitz’* settlement unit known from scholarly literature. Based on Central and Western European examples, the Iron Age settlement units that were mostly enclosed by rectangular ditches must have served as the residence of a person who was socially or politically important at a local or regional level. The great hall suitable to receive the members of the community was also established there.[56] This interpretation is also plausible in the present case, but in Ménfőcsanak there is not any irrefutable evidence to confirm it, yet. Overall, based on the structural investigations into ditch systems and settlements, the ditches seem to have served as boundaries between settlement units of different uses, such as residential areas and plots for industrial purposes, animal husbandry, and agriculture.[57] In addition to these enclosed areas, the settlement included numerous clusters of buildings. In the north-eastern part of the investigated area, four buildings aligned in a row were unearthed (nos. 93/31, 93/88, 93/91, and 93/492; *Fig 88*). This north-east/south-west orientation was observed also in the case of building clusters of 95/105, 95/106, and also 95/49, 95/50, 95/170, and 95/318 (*Fig 87*).

It seems logical to hypothesise that roads and paths were established as a pre-requisite for communication within the settlement. Given that these were usually formed on the original ground surface and without solid pavement, few traces are left of them that could be observed archaeologically. Luckily, the road established in the Late Iron Age settlement at Ménfőcsanak was later paved by the Romans, which could be recorded. In fact, well-constructed roads of stone were not built before the Roman period, and it is difficult to reconstruct the main prehistoric transport routes because of scarce archaeological evidence. At Ménfőcsanak, the two rectangular-shaped boundary ditches and also the buildings erected along the same alignment (building nos. 95/31, 93/88, 93/91, 93/492, 95/49, 95/50, 95/170) suggest the existence of an Iron Age road which was re-built later in the Roman period (*Figs. 84 and 90*).[58] The orientation of the ditches and buildings implies the establishment of the La Tène settlement along the prehistoric road (running north-east/south-west) which determined the entire structure of the settlement and was later renewed.

---

[55] Including, but not limited to the following: Gautiner 1999, 63–69; Nilesse 1994, 277–293; Nilesse 2004, 275–281; Malrain 1994, 185-203; Fémolant & Malrain 1996, 39–53.

[56] Kas & Schussmann 1998, 93–123; Karl 2009.

[57] Malrain *et al.* 2013, 178–182.

[58] Szőnyi 1997, 97–108.

When analysing the relations of the settlement structure, the key point is to distinguish which buildings and pits were used contemporaneously. The features of the La Tène period did not cut each other, and superposition was not detected. It cannot be excluded that variation within settlement structure (e.g. orientation) suggests different periods, although the pottery typology does not support this hypothesis. Differences in the orientation of buildings proved to be an important observation. This dataset does not provide a valid basis for dating on its own, although it is conspicuous that several buildings (nos. 95/100 and 95/230B; *Figs. 19 and 25*) were oriented north-west/south-east, while most of the buildings were aligned along a north-east/south-west axis. Based on current information, there was no such significant transformation in the settlement during its occupation. There is no evidence of any destruction layer at the site which would imply a disaster ending in the abandonment of the site.

The structures and the finds that came to light in Ménfőcsanak suggest a primarily agricultural settlement. However, similarly to the Celtic villages in North-East Hungary, the excavations of which have recently been published,[59] there is plenty of evidence at Ménfőcsanak indicating that industrial activities – particularly metal processing – also took place in this, mostly agricultural, village. The most obvious sign was the presence of iron ores and/or slags in the backfill of several archaeological features (*Fig 80*). The main evidence of the on-site smelting of iron ores was the slags yielded in large quantities by the features of the site. According to the slag typology by Sperl,[60] there were slags with high iron content inside the furnace (*Fig 81/10*; Sperl B1), while on the furnace wall – that is, on the fragments of worked sandstone – molten slag was deposited (*Fig 81/12*). There were also silicate slags in the combustion chamber (*Fig 81/8*; Sperl B2), and slag flow (Sperl C1) formed around the outlet of the furnace. These also had a detectable iron content. There may be several reasons why no smelting furnace could be observed *in situ* at the site. However, it is likely that a curved, heavily burnt, edge-like fragment with slag flow deposit on one side can be identified as part of a smelting furnace. Furthermore, the large number of heavily burnt sandstone fragments and the iron-containing slag layer often deposited on their surface suggests that the furnace was lined with sandstone on the inside for better heat retention.[61] After studying the position of lumps of iron slag within the site, it is safe to say that iron processing was concentrated in the southern zone of the settlement, around features 93/31, 93/492, and 95/49 (*Fig 80*). Here, the finds associated with iron processing were mainly found in the backfill of the "pit-house" type of structures and their surroundings. The largest quantity of iron ore (2 pieces) and iron slag (52 pieces) came from the backfill of feature no. 93/31. Some of these were subjected to an X-ray diffraction material analysis after taking samples of them (*Table 10*).

The question arises: where does the iron ore used in Ménfőcsanak originate from? There are several iron ore deposits on the western, south-eastern, and eastern borders of the Little Hungarian Plain. Burgenland, the Transdanubian Mountains, and Börzsöny are known for their ferrous rock suitable for mining.[62] According to the current state of research, the only traces of Iron Age mining can be detected in the region of Burgenland, particularly in the zone stretching from the Oberpullendorf Basin

---

[59] Szabó & Czajlik 2004, 127–138; Szabó *et al.* 2008, 196–197; Tankó *et al.* 2019; Farkas *et al.* 2019, 120–121.

[60] Sperl 1980.

[61] Smelting furnaces daubed with clay and possibly lined with stone were not unknown in the Celtic world. Similar furnaces were widely used in the Late Iron Age from Bavaria to Burgenland, mainly along the Danube, see Pleiner & Princ 1984, 133–135, Abb. 1. The other type, widespread from the Czech Republic to southern Poland and eastern Austria, is the so-called slag-pit smelting furnace (*Fig 81*), see Pleiner 2000, 149–162. The large clay tuyeres discovered in 2011 in Ménfőcsanak, in the north-western part of the settlement, could have also been used with the smelting furnace (*Fig 82*), Tankó 2014a, 150–151, Pl. 5.

[62] Gömöri & Kisházi 1985, Fig. 1.

to Vasvár.[63] Based on these, a primary processing center can be located in the area, which was based on locally extracted iron ores.[64] However, based on the analysis of iron ore and slag samples from La Tène archaeological sites in western Hungary, it appears that the processing of the ores was not limited to Burgenland, but the activities of the processing workshops can also be demonstrated in its wider environment.[65]

The graphite lumps of different sizes discovered in several features of the Ménfőcsanak site also indicate industrial activity in the settlement. These usually came from different layers of the backfill, sporadically, without concentration (*Fig 83*). The only exception to this is feature no. 95/112. In its lowermost and well-defined layer composed of graphite powder (*Fig 36/h*), large quantities (about 40 kg!) of raw graphite lumps of different sizes were found. Celtic potters used graphite in a powdered form (as Graphitton) for tempering the clay, and they also applied it to the surface of shaped and dried vessels in the form of a dilute solution. Both technologies reduced the water permeability of the vessels and increased their resistance to heat.[66] To determine the place of origin of the graphite, some lumps were subjected to a chemical analysis (*Table 11*). Based on the results, the provenance of the analysed samples of graphite was probably not the Passau area as previously assumed,[67] but rather southern Bohemia.[68] It must be noted, however, that both in Ménfőcsanak and at the sites of raw material extraction only a small number of samples were collected. Moreover, these rocks are not homogeneous, and therefore the results should be treated with caution. On the other hand, the quantity of graphite discovered in Ménfőcsanak suggests that this settlement must have played a significant role in the trade of graphite on the Danube. Clarifying the role of Ménfőcsanak in graphite trade as a destination or a distribution center requires further research and analysis of samples taken from several sites.

Among the archaeological artefacts excavated in Ménfőcsanak, pottery finds were dominant – which is plausible, as it was a settlement. A total of 4,126 Late Iron Age pottery shards were found at the excavated sites along Road no. 83 and at the Shopping Center. Concerning fragmentation, the uneven distribution of ceramic artefacts is worth mentioning. The features of different sizes and functions yielded ceramic fragments in different quantities. The number of finds discovered in feature no. 93/31 was particularly high. Altogether 1,297 pottery shards were discovered in this feature, while the total number of shards found in other pit-houses of the site varied between 100 and 200 pieces on average (*Figs. 56–58*). Ca. 22% of the total ceramic assemblage was rim fragments, and the ratio of the base, rim, and side fragments was 1:2–3:9–10.[69] It is important to emphasise in connection with the patterns of dispersal of pottery shards that fragments belonging to the same vessel (including pieces that even fit together) came to light from different, often distant features (*Fig 59*), although there were only a few matching pieces among the large number of fragments. So far, no logical explanation for this surprising phenomenon has been found. Matching pottery shards found in different features were particularly noticeable in the case of decorated items, but the same may have been the case with unadorned side pieces as well.

---

[63] Schmid 1997, 11–23; Meyer 1977, 25–48; Bieleinin 1977, 49–62; Kaus 1977, 63–70; Czajlik 2012, 55–56.

[64] Pleiner & Princ 1984, Tab. 5–7; Pleiner 1994, Fig. 1

[65] Gömöri & Kisházi 1985, 337, Fig. 7; Czajlik 2000, 70–71.

[66] Kappel 1969, 26; Jerem & Kardos 1985, 65; Hlava 2008, 239; Havancsák *et al.* 2009, 40; Kreiter *et al.* 2014, 129–142.

[67] Kappel 1969, 39–40.

[68] On graphite deposits in Central Europe, see Kappel 1969, 26–37; Jerem & Kardos 1985, Taf. 3; Waldhauser 1992, Abb. 3; Hlava 2008, Map. 1a, 237–239; Havancsák *et al.* 2009, 49–50.

[69] These correspond almost exactly to the 1:2–3:9–17 ratio observed in the pottery assemblages of the settlements excavated in Dürrnberg. Brand 1995, 21.

Several differences in technique were observed in the ceramic assemblage. The Celtic pottery in Ménfőcsanak was predominantly tempered with fine-grained gravel, river sand, and crushed and/or powdered graphite, as well as a combination of these three raw materials (*Fig 60, Table 7*). The widespread use of graphite is an important characteristic of the Early and Middle La Tène periods. Its purpose in the production of pottery was to promote drying and firing. Furthermore, it improved the liquid retention, heat resistance, and thermal conductivity of the finished product, and also increased its resistance to sudden temperature changes. Its use certainly had an aesthetic role, as well.[70] The ratio of vessels tempered with graphite is strikingly high among pottery finds from Ménfőcsanak (it is generally 43% of the total pottery assemblage and varies between 15–66% in each feature – *Fig 60*). A similarly high proportion was observed only in the immediate vicinity of graphite mines in the Czech Republic. However, in comparison with Ménfőcsanak, we can find significantly lower proportions of graphite ceramics (2–16%) at other Late Iron Age settlements (e.g. Sopron, Čataj).[71] Feature no. 95/112 (*Fig 35*) may be identified as a workshop, as large amounts of graphite-dust and a graphite block weighing about 40 kg came to light there (*Fig 83*). The analysis carried out on the graphite (*Tab. 11*) indicates that it originated from what is today the Czech Republic. It could have been transported from there on the waterways of the Danube.[72]

The proportion of wheel-thrown vessels (50–70%) comprise the majority of the assemblage in contrast with the hand-formed vessels (30–50%) (*Fig 61*), which suggests the existence of a pottery workshop in the unexplored part of the site. In general, studying the spread of wheel-made pottery in light of the statistics of ceramic finds found in settlements suggests that moving eastwards in the Danube Valley and the Carpathian Basin, the proportion of wheel-thrown vessels decreases compared to hand-formed ones. The percentage of fragments of wheel-thrown vessels is 99.9% in Micheldorf[73] (in Austria), 79.2% in Ordacsehi, and approximately 70–80% at other sites in Transdanubia.[74] In Ménfőcsanak it is about 70%, compared to 58.1% in Sajópetri,[75] and 54.8% in Polgár,[76] whereas it is merely 23% in Karcsa,[77] 20% in Jászberény[78] and only 12% in Mátraszőlős.[79] Based on these data, it seems that wheel-thrown ware was predominant in the western half of the Carpathian Basin in the Late Iron Age. In contrast, in the eastern territories, the Early Iron Age pottery traditions based on hand-forming were still prevalent.

In Ménfőcsanak, the surface of the ceramic vessels was smoothed in almost all cases (80–90%). It not only made the pottery more pleasing to the eye but also increased its waterproofness. In those cases when the vessel was not tempered with graphite, it could be often observed that fine graphite powder was applied to the outer surface of the vessel during smoothing. In addition to the aesthetic aspect, the aim of this was also to increase heat resistance and impermeability.[80] In the case of *situlae*, the type-spe-

---

[70] Kappel 1969, 26.

[71] Waldhauser 1992, 387. A ratio similar to that in Ménfőcsanak could only be measured in Dürrnberg–Ramsaukopf. At the latter site, the proportion of vessels tempered with graphite also exceeded 50%. Brand 1995, 23.

[72] Kappel 1969, 26; Jerem & Kardos 1985, 65; Hlava 2008, 239; Havancsák *et al.* 2009, 40; Kreiter *et al.* 2014, 129–142.

[73] Kalser 2008, 23.

[74] Szöllősi 2014.

[75] Szabó, Tankó & Szabó 2007, 251.

[76] Szabó *et al.* 2008, 198.

[77] Tankó 2017, 94.

[78] Kovács 2016, 194.

[79] Tankó & Vaday 2010, 143.

[80] On the possible methods of applying graphite to the surface of vessels, see Kreiter et al. 2014, 129–142.

cific surface treatment was combing in vertical or other directions.[81] The ratio of coarse pottery, that is, items without any surface treatment, is negligible within the total assemblage (*Fig 62, Table 9*).

In the case of Celtic ceramics – whether household pottery or grave-goods – the method of firing may be primarily inferred from the quality of the material, the discolouration of the surface, as well as the homogeneity or stratification observed on the broken surface of the pottery shard altogether. In terms of the firing method, firing in a reducing atmosphere was common in the Iron Age. Ceramic vessels in shades of grey, black, and dark brown could be produced in this way. In some cases, however, oxidation firing was used instead of reduction firing, which resulted in colours ranging from light beige to light brown on the surface of the pottery (*Fig 64*). On the other hand, the colour of the pottery vessel may have been influenced by physical and chemical effects after firing (e.g. secondary burning, the pH value of the soil), which may also lead to errors and distort the statistics. There is plenty of evidence from Ménfőcsanak that matching fragments of the same vessel had different colours due to different physical and chemical effects (*Fig 63*).

In order to eliminate the statistical distortions resulting from fragmentation, it is necessary to determine the total number of fragments (NR = *nombres de restes*) and the minimum number of vessels (NMI = *nombre minimum d'individus*). The aim is to ensure that certain vessels are not under- or over-represented in the statistics due to fragmentation.[82] Additionally, the number of minimum identifiable vessel types (NTI = *nombre typologique d'individus*) can also be a representative value, which helps to make typological statistics and hence the dating of archaeological phenomena more accurate. In other words, the statistics based on typologically identifiable pieces eliminate the factor of uncertainty that the fragments would be classified into several types.[83] The minimum number of vessels (NMI) of all pottery shards (NR) found in the Late Iron Age settlement of Ménfőcsanak was only 14%, and the proportion of typologically identifiable fragments (NTI) was as little as 11%. In other words, merely 11% of the whole pottery assemblage is suitable for drawing conclusions about typology and chronology (*Fig 56*). In terms of the typology of vessel shapes, it would have been reasonable to use the Sajópetri ceramic processing method in Ménfőcsanak, as well. However, this was not feasible, as the data collection of the Ménfőcsanak ceramic assemblage was carried out between 1997 and 2000, that is, several years before the Sajópetri research project was launched.[84] The pottery typology applied in Ménfőcsanak was primarily based on shape – contrary to the Sajópetri system that was based on the technology of production. At the same time, the two systems are partially compatible with each other, so in addition to the categories defined in Ménfőcsanak, the formally identical Sajópetri types[85] are indicated in parentheses in the following.

The repertoire of the Ménfőcsanak vessel forms (*Figs. 69–71*) is primarily based on the classification by characteristic fragments (mouth, rim, base, handle, etc.). According to the fragmentation of the ceramic finds, the amount of typologically valuable pieces varies around 20–30%. Typical pieces of the La Tène ceramic assemblage in Ménfőcsanak are the hand-formed bowls with conical and hemispherical bodies (Type I.2.1), or with inverted rims (Type I.2.2). These were classified under Type 12 by Ilona Hunyady who suspected a Scythian origin for these vessels and suggested they only became widely used by the Celts in the La Tène D period.[86] Unfortunately, this hypothesis can no longer be accepted.

---

81 Trebsche 2003, Abb. 12; Zeiler 2010, 106–110.

82 Arcelin & Arcelin-Pradelle 1981, 189–192.

83 Raux 1998, 11–16.

84 The Sajópetri system was developed and applied for the first time between 2004 and 2007, see Szabó, Tankó & Szabó 2007, 231–252.

85 Szabó, Tankó & Szabó 2007.

86 Hunyady 1944, 54, 132–133.

This type had been continuously present since the Late Bronze Age in the Carpathian Basin,[87] and also often appears in numerous Early La Tène assemblages.[88] S-profile bowls (Type II.1.1) are characteristic pieces of the Eastern Celtic pottery tradition and are often found in Iron Age features. The profile and the rim could be formed in various ways (*Fig 67*).[89] The inner surface of the bowl is often decorated with a stamp-impressed pattern (*Fig 75*).[90] Slightly elongated small pots (Type II.5) with an S-profile and larger-sized biconical ceramics (Type II.3) are also typical La Tène forms. Concerning the identification of the types, Ilona Hunyady emphasised the difficulties of distinguishing on a formal and a chronological basis.[91] In Ménfőcsanak, the discovered fragments were difficult to fit into Hunyady's categories. The majority of Early La Tène graphite-tempered pots (*Fig 66*) were formed by hand, although pieces made on a slow-wheel are also known.[92] The majority of these are small, squat vessels with conical or slightly curving bodies, exhibiting diagonal incisions on the shoulder. These types appear primarily in southern Bavaria, Austria, and the Czech Republic in La Tène A – La Tène B assemblages.[93] The *situlae* (Type II.2) are considered to be typical household wares in this period. The clay was densely tempered with graphite, thrown on a wheel, and the surface is usually vertically combed. There is often a rib or channel that runs horizontally around the shoulder of the *situla*. The rib itself is frequently decorated with diagonal incisions or notches. The rib itself is frequently decorated with slanting incisions or spike motifs (*Fig 68*). Analogies of these decorations are known among grave-goods in south-western Slovakia,[94] and among finds from East-Hungary.[95] There are several contradictions concerning the dating of the graphite-tempered *situlae* with combed decoration. Such finds were dated by Paul Reinecke to the La Tène C period and this has become an established fact.[96] Since then, the La Tène C phase by Reinecke was corrected in several details,[97] which affected the dating of this particular vessel type as well. Jíři Meduna, in his summarising work on Moravian Celtic settlements, also used Reinecke's hypothesis as a basis; however, upon analysing the closed assemblages he concluded that the combed decoration on graphite-tempered pottery could have appeared in south-western Slovakia and Moravia already at the beginning of the La Tène B1 period.[98] Based on these data and the observations made on the Ménfőcsanak material, it seems that the earliest combed and graphite-tempered *situlae* emerged at the end of the 4th century BC (La Tène B1), although the type only became widespread in the first half of the 3rd century BC (La Tène B2).[99] Subsequently, non-graphite-tempered *situlae* without combed decoration also occur. Currently, no chronological difference can be detected between the graphite-tempered and non-graphite-tempered variants of *situlae* with or without combed decoration.

---

87 Szabó, Tankó & Szabó 2007, 236.

88 Vályi 1983, Pl. I/1, 5 and II/13–14; Horváth 1979, 62–63, Pl. XII/10; Horváth 1987, Pl. XXIX/13.

89 Hunyady 1944, 127–133; Schwappach 1975, Taf. 6; Schwappach 1979, 22–26.

90 Tankó 2010a, Fig. 4/2.

91 Hunyady 1944, 136–139, 142–148.

92 Tankó 2010a, Fig. 4B/7, 5B/4, 8.

93 Kappel 1969, 58–65.

94 Benadík 1957, Taf. IX.12, XI.10, XV.22; Benadík 1983, Taf. VIII.11, LI.3, LXI.15; Bujna 1989, Taf. VI.10, XXXV.12; Bujna 1995, Taf. 40A2, 40B2,42C5, 55A5.

95 Szabó, Tankó & Szabó 2007, 241–242.

96 Reinecke 1906, 292; Pittioni 1930, 101; Hunyady 1944, 141–142; Kappel 1969, 53; Jerem *et al.* 1985, note 74.

97 Polenz 1971, 31–43.

98 Meduna 1980, 65.

99 Szabó 2007, 317–318.

There are several fragments with stamped decoration among the ceramic find from Ménfőcsanak. A fragment with a double-lyre stamped motif discovered in feature no. 95/313[100] (*Fig 75*) provides valuable data in terms of the distribution of this characteristic stamp-type in Central Europe.[101] Stamped motifs represented on graphite-tempered shards from feature no. 95/31 are particularly beautiful. Zoomorphic figures are arranged back-to-back in a semi-circle (*Pl. VIII, 11–12*). These stamped motifs from Ménfőcsanak are iconographically very similar in their detail to the continuous tendril compositions on ornaments known from Bussy-le-Château[102] and Waldalgesheim.[103] Similar iconographic relations can be detected between the decoration motifs published from the sites of Cernon-sur-Coole,[104] Pottenbrunn,[105] and Münsingen,[106] with roots in the Waldalgesheim decoration style (*Fig 76*). The vessel from Sopron-Bécsidomb provided evidence that motifs related to the Waldalgesheim decoration style appear on the products of a pottery workshop in the eastern Celtic circle, that is, on Celtic ceramics in the Carpathian Basin as well.[107] The Ménfőcsanak stamp-decoration is analogous to a brooch that belonged to horizon "H" of the cemetery of Münsingen, dated to the end phase of the Central European La Tène B1 period.[108] This zoomorphic representation shows similarities to circular animal-headed brooches (with griffin's or dragon's head) with back-turned foot. This ornament type originated in the Carpathian Basin and most definitely was manufactured in local workshops and can be placed in the Duchcov–Münsingen phase, also dated to the La Tène B1 phase.[109]

The stamped circular eye motif is one of the most common and simplest decorations for La Tène ceramics. The circular eye motif may consist of a single or double (*Pl. X/18*) and triple (*Pl. X/19*) concentric circles, depending on the tool used in making it. Within the La Tène culture, this technique is mainly characteristic of the Early and Middle La Tène periods (especially the La Tène B phase).[110] In Ménfőcsanak, the circular eye motif was often combined with incised or stitched lines, as well as horizontal ribs as the basis of several more intricate motifs (*Fig 73; Pl. X/30, XXVI/25, XXXV/1, XXXVIII/1, XLV/7*, and XLVIII/10). This decoration technique was mostly used on the inner surface of S-profile bowls and on the outer surface of cooking pots (*Fig 75*).[111] Stamped impressions with concentric circles occur most often, combined with furrowed lines and horizontal ribs providing a basis for complicated patterns. The star-shaped stamped motif composition on the inner surface of a (reconstructed) bowl found in feature no. 95/31 and no. 95/49, is especially elaborate (*Fig 73, Pl. XXVI/29 and XXXVIII/1*).[112]

---

[100] Tankó 2010a, Fig. 5B/3.

[101] Megaw & Megaw 2006.

[102] Stöllner 1998, Abb. 18/a.

[103] Joachim 1995, Abb. 45/5 and 47/5.

[104] Duval & Kruta 1982, Fig. 3.

[105] Ramsl 2002, Abb. 124.

[106] Hodson 1968, Pl. 28/851.

[107] Schwappach 1971, 150–172.

[108] Hodson 1968, 29.

[109] Szabó 1974, 71–86.

[110] Schwappach 1971, 161–162; Pauli 1978, 330.

[111] Tankó 2010a, Fig. 5B/12.

[112] Tankó 2010a, Fig. 4B/2.

The closest analogies for this decoration pattern are known from burial assemblages at Au,[113] Győr-Újszállás,[114] Békásmegyer, and Kósd[115] (*Fig 74*).

One of the fragments from feature no. 93/31 shows a row of interlocking S-motifs stamped below a horizontal circumferential rib (*Pl. XII/9*). This motif has many analogies in Austria, western Transdanubia, and south-western Slovakia from the Early and Middle La Tène period and is mainly characteristic of the La Tène A and B phases.[116]

Special mention must be made of a side fragment decorated with an intersecting zigzag stitch motif forming parallel lines above a double grove, and a continuous horizontal line of diamond motifs (*Pl. XI/13*). A close parallel of this was discovered in a pottery furnace excavated near Čataj in south-western Slovakia (*Fig 77*). Based on the pottery and a fragment of sapropelite bracelet, the publishers dated this furnace (giving relatively broad time frames) to the end of the La Tène B2 or the beginning of the La Tène C1 phase.[117] These two items are very similar in their technique of production and decorative motif and differ only slightly in their raw material.

In Ménfőcsanak, superposition of the Late Iron Age features, which would provide relative chronological guidelines, could not be detected. Dating had to rely entirely on the material unearthed. It needs to be noted here that the finds came from the backfill of settlement features, which means that material contemporary with the use of the given feature as well as fragments discarded after the feature became abandoned were both deposited in them. The fragments of some of the vessels were dispersed in a large area and were found in several different features (*Fig 59*).[118] These buildings were not destroyed by a sudden cataclysmic event (such as a fire), and so the material provides *ante quem* (chronological) information. It is also problematic that while the dating is almost entirely based on the ceramics, in the case of most of the features, most of the shards were too fragmented to be typologically classified. Vessel types that remained in use for a long period and forms without significant change in fashion cause further difficulties, and their date can only be determined within broad chronological boundaries.

To sum it up, La Tène B–B2/C1 vessel types dominate in the ceramic assemblage of the settlement (*Fig 93*). In addition to these, some early types are also present which show resemblance to the pottery production at La Tène A settlement sites in Austria. Their ratio does not imply habitation in Ménfőcsanak in the La Tène A period but rather an Early La Tène B horizon, when archaic forms remained in use (*Fig 94*).

Based on certain types of vessels identified within the assemblage, more or less independent groups can be defined with respect to the features (*Fig 92*).[119] The most important finds belonging to Group I are pots associated with the Early La Tène A phase, while S-profile bowls, for example, were rare in this cluster. In Group II, however, S-profile bowls were found in large numbers compared to other types. In Group III, early ceramic types were almost completely absent, whereas the overwhelming quantity of graphite *situlae* with a swollen rim and combed surface is striking. Irrespective of this and considering

---

[113] Nebehay 1973, Taf. XIX.

[114] Hunyady 1944, Pl. LX/4.

[115] Hunyady 1944, LX/1–2.

[116] Neugebauer 1996a, Abb. 11.9; Vályi 1983, 101–102, Pl. IV/2; Kappel 1969, Abb. 18, 14; Hell 1936, Abb. 5,2; Penninger 1972, Taf. 64,10; Moosletner, Pauli & Penninger 1974, Taf. 135.24; Fundberichte aus Österreich 14 (1975) Abb. 209; Fundberichte aus Österreich 15 (1976) Abb. 182; Márton 1934, Taf. XXVII.5; Hunyady 1944, Pl. LXXVII/1; Urban 1985, Abb. 28.5.

[117] Ožďáni & Hečková 1987, 404, Fig. 9/8, Pl. IV/11.

[118] Tankó 2010a, Fig. 6.

[119] The data in the table are exclusively based on fragments that could be determined typologically. Those shards which could equally be classified into two different types (e.g. bowls and pots) are not indicated here.

all the three groups, graphite *situlae* appear to have occurred in the highest number in Group II, while significantly fewer of them were found in Groups I and III (although their ratio is the highest in the latter group, and the variants with combed surfaces were predominant). Nevertheless, it is a fact that groups based on such a combination of finds may not necessarily represent a chronological difference. Still, it is conspicuous that in Group I, La Tène B types and some vessels originating in the La Tène A traditions prevail compared to other types. In Group II, the predominance of vessel types of the La Tène B–B2/C1 phase can be observed, while in group III, only La Tène B2/C1 types are present. Based on this evidence, one might even hypothesise a horizontal chronology within a settlement, but its validity is doubtful.

As opposed to the significant amount of pottery, metal objects were scarcely present. From the backfill of building no. 95/49, a fragment of strongly corroded Dux type iron brooch (*Pl. XC/5;* Bujna EF-A1/EF-A2 type) came to light, which was a representative artefact of the La Tène B1 phase.[120] Another Dux type piece[121] (*Pl. XVI/3;* Bujna BF-A2-A type)[122] recovered from building no. 93/31 and a Münsingen-type bronze brooch (*Pl. I/3;* Bujna BF-D1-A type)[123] found as a stray find come from the same period.

When summarising the data of finds that can be taken into account as chronological references for the dating of the whole settlement, it is striking that the small number of metal artefacts discovered at the site came from a relatively brief period of time, in contrast to the vessel types that were in use for long (*Fig 93*). Based on the available data, it appears that the part of the Celtic settlement that was excavated at the site of Road no. 83 and the Shopping Center in Ménfőcsanak was established in the La Tène B1 phase and certainly existed until the end of the La Tène B2 phase. It was abandoned at the beginning of the La Tène C1 phase at the latest. The sporadic occurrence of La Tène Type A ceramic artefacts is noticeable, but not decisive for the part of the settlement unearthed in the area of Road no. 83 and the Shopping Center.[124] According to the absolute dates of the Central European chronological system,[125] the Celtic settlement existed from the first half of the fourth century to the second half of the third century BC, that is, for about a century and a half (*Fig 94*). The dating of the settlement corresponds with the usage of the cemetery excavated about 500 m to the west. This spatial and chronological relationship strongly suggests that the habitants of the settlement were buried in the nearby cemetery. However, it has to be noted that the published ceramic burial assemblages often differ in form and decoration from the material of the settlement. This can be explained by the functional and qualitative differences between burial pottery and household ware.[126] According to current data, it is apparent that the Celtic cemetery of Ménfőcsanak was established in the La Tène B1 phase, in the second half of the 4th century BC. It was abandoned during the La Tène B2/C1 transition period at the latest, in the second half of the 3rd century BC.[127]

It is still a question why La Tène cemeteries and settlements in the Carpathian Basin were abandoned in the first half of the La Tène C period.[128] Since no destruction layers were discovered at Ménfőcsanak,

---

[120] Bujna 2003, 61–65.

[121] Tankó 2004, Abb. 4.

[122] Bujna 2003, 47–48.

[123] Bujna 2003, 53.

[124] Reference should be made to Éva Ďurković's finding that in the part of the site excavated to the north of Road no. 83 and the Shopping Center between 2009 and 2011, the transitional phase of Hallstatt D/La Tène A can be observed (Ďurković 2015, 134), but this cannot be detected in the assemblage presented here.

[125] Gebhard 1989, 118–119.

[126] See the pottery analysis of the burial assemblages from the Ludas cemetery, Szabó, Tankó & Szabó 2007, 339–341.

[127] Vaday & Tankó 2020, 516–517

[128] Bujna 1982, 343–344; Szabó 2007, 316.

the Celtic community must have abandoned the site under peaceful circumstances. It is tempting to link this phenomenon with the establishment of the *oppida*, but unfortunately, at the moment there is no supporting evidence from the Carpathian Basin concerning this matter.[129]

To sum up the findings of the present study, the spatial boundary of the Late Iron Age settlement to the north was certainly the floodplain of the Old Rába/Marcal Backwater. In the southern direction, however, it is not possible to determine the extent of the Late Iron Age settlement due to the lack of further excavations and because the area is presently being built up. Nevertheless, on the basis of current data, the excavations carried out between 1993 and 1996 appear to have reached the edge of the Iron Age settlement in the south-east. On this surface, to the south-east of the paddock enclosed by ditch no. 95/111, no more Iron Age features came to light. This must have belonged to the peripheral zone of the settlement. It was a cultural landscape formed by humans, namely cultivated fields and pastures (*Fig 90*). To the north of it, we could identify the structural units of the settlement with different uses of land based on the part of the Late Iron Age settlement excavated so far (*Fig 91*). The traffic road running through the Szeles hilltop in a south-west/north-east direction (*Fig 91/1*) had a major impact on the orientation and general structure of the Celtic settlement, as the location of all other settlement units seems to have been adjusted to it. On the north side of the road, there was a building complex surrounded by a ditch and possibly a wooden fence or hedge with an exit to the road. These buildings formed perhaps a so-called *Herrenhof*, that is, a manor house. It comprised two sunken-featured houses and a larger, post-structured building, as well as a large yard in the foreground (*Fig 86* and *Fig 91/2*). Opposite the entrance, in the middle of the road, there was a well. To the north-east of the fenced yard, there was a unit made up of several buildings (*Fig 87* and *Fig 91/3*). Here, aligned to the road, there were pit-houses identifiable as residential buildings, and probably buildings constructed on the ground surface for economic purposes (such as storing crops). On the south-east side of the road there is a huge area defined as a livestock paddock, bordered by a ditch and possibly a fence (*Fig 85* and *Fig 91/4*). The entrance to the paddock opened towards the wide and fertile valley of the Pándzsa stream, and the wells inside the paddock probably served the watering of the animals. Along the road, on the south-western edge of the settlement, there was a well-separated settlement unit consisting of five sunken-featured houses (*Fig 87* and *Fig 91/5*). On the southern edge of the settlement, more or less by itself, the sunken-featured building no. 95/416 stood close to the livestock paddock mentioned above. Based on the worked bone tools (*Pl. 52/6–11*) found here, this may have been a workshop for processing animal raw materials. Slightly farther from the road, there were two separate buildings (nos. 93/200 and 93/230/B) oriented north-west (*Figs. 89* and *91/6*), which may have belonged to a not yet fully explored settlement unit. Finally, the individual settlement units were presumably surrounded by agricultural plots adjacent to them, and thus the existence of a village-like settlement consisting of loosely located settlement clusters on the border of Ménfőcsanak can be hypothesised in the early and middle phases of the Late Iron Age (*Fig 91*). According to our current knowledge, it seems that in the first half of the Late Iron Age, the Celtic settlement structure consisted primarily of a network of homesteads and village-like settlements.[130] Based on the part of the site excavated so far, the settlement in Ménfőcsanak can be identified as a clustered, village-like settlement that came into being next to a transportation road. Taking into account its basic units, one can assume that the final structure of the settlement emerged as a result of the development and growth of two minor homesteads (in zones 5 and 2–4 of the settlement unit).

As for the regional context, the Ménfőcsanak village fits well into the row of settlements along the Rába river and in the vicinity of Győr, dated to the 4th–3rd century BC. According to the present data, a constant development of the settlement started at the beginning of the 4th century BC and was part of

[129] Fichtl 2000, 36–40; Szabó 2005, 57; Szabó 2007, 319.

[130] Horváth 1987, 66; Karl 1996a, 209–259.

a large-scale occupation along the lower part of the Rába river, especially in the area around the confluence of the Rába, Rábca, Marcal, and Danube rivers. The row of sites on the right bank of the Rába (Árpás, Koroncó, Gyirmót, Ménfőcsanak, Győr–Újszállás, Győr–Szeszgyár, and Győr–Kálvária) was possibly aligned along a major transport route that was used since prehistory.[131] The concentration of Early and Middle La Tène cemeteries around Győr imply the significance of this area. Moreover, strong connections can be demonstrated with the wider area including the Little Hungarian Plain, south-western Slovakia, and eastern Austria. The burial assemblages suggest a primarily militant community with good strategic sense, consciously occupying hilltops, river crossings, and main transportation routes.[132]

Finally, it is important to note that a great part of the results of the excavation still remains unpublished. Approximately 200 unearthed burials of the La Tène cemetery still need to be processed. During the excavations conducted between 2009 and 2011 to the north of Road no. 83 and the Shopping Center, a part of a Late Iron Age settlement came to light over an area of 277,165 m^2, the scientific processing of which is still in progress.

[131] Uzsoki 1969, 69–82.

[132] Uzsoki 1970, 54–55.

Felhasznált irodalom

Andraschko 1997

Andraschko, F. M. Experimentelle Archäologie im „Elfenbeimturm“ – Beispiele aus dem Archäologischen Institut der Universität Hamburg. *Experimentelle Archäologie in Deutschland* Beiheft 18, 1996 (1997) 107–116.

Almássy 2001

Almássy, K. Együtt- vagy egymás mellett élés? Szkíta és kelta lelőhelyek Tiszavasvári környékén (Zusammenleben oder Nebeneinanderher? Skythische und keltische Fundorte in der Umgebung von Tiszavasvári). *Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 43 (2001) 133–154.

Almássy 2001a

Almássy, K. New data on the Celtic-Dacian relationship in the Upper Tisza Region. In: Istvánovics, E. – Kulcsár, V. (eds.) *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st–5th Centuries A. D.* Aszód – Nyíregyháza 2001, 45–55.

Arcelin & Arcelin-Pradelle 1981

Arcelin, P. – Arcelin-Pradelle, Ch. Un problème de méthodes: choix données quantitives en céramologie. *Documents d'Archéologie Méridionale* 4 (1981) 189–192.

Audouze & Büchsenschütz 1989

Audouze, F. – Büchsenschütz, O. *Villes, villages et campagnes de l'Europe celtique.* Paris 1989.

Bader 1999

Bader, T. Rekonstruktion und Nachbau frühkeltischer Baubefunde im Keltenmuseum Hochdorf/ Enz. In: Jerem, E. –Poroszlai I. (eds.) *Archaeology of the Bronze and Iron Age. Proceedings of the International Archaeological Conference Százhalombatta, 3–7 October 1996.* Budapest 1999, 221–238.

Bándi & Fekete 1974

Bándi, G. – Fekete, M. A velem-szentvidi település késő bronzkori periódusai (Die spätbronzezeitlichen Perioden des Siedlungszentrums Velem-St-Veit). *Savaria* 7–8 (1973–1974 [1974]) 113–120.

Bándi & Fekete 1982

Bándi G. – Fekete M. *A város születése (Die Geburt der Stadt).* Vas Megyei Múzeumok Katalógusai 95. Szombathely 1982.

Barral 1998

Barral, Ph. Bilan des recherches franco-hongroises sur l'oppidum de Gellérthegy-Tabán à Budapest (1990–92, 1996). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 50 (1998) 343–379.

Barral 2000

Barral, Ph. Les recherches franco-hongroises sur l'oppidum de Gellérthegy-Tabán à Budapest. In: Guillaumet, J.-P. (dir.) *Dix ans cooperation franco-hongroise en archéologie 1988–1998.* Budapest 2000, 37–50.

Barral *et al.* 1996

Barral, Ph. – Guillaumet, J.-P. – Parette, Cl. A. – Szabó, M. Recherches récentes sur les Oppida Celtiques en Pannonie (Fouilles franco-hongroises à Velem-Szentvid et à Budapest Gellérthegy). In: Jerem, E. – Krenn-Leeb, A. – Neugebauer, J.-W. – Urban, O. (Hrsg.) *Die Kelten in den Alpen. Akten des Internationalen Symposions St. Pölten, 14–18. Oktober 1992.* Budapest – Wien 1996, 415–431.

Barral *et al.* 1998
Barral, Ph. – Boulud, S. – Guillaumet, J-P – Petit, Ch. L'occupation celtique dans la Grande Plaine Hongroise: la campagne de fouille 1998 sur le site de Sajópetri-Hosszú dűlő. *Rapport annuel d'activité scientifique 1998 du Centre archéologique européen du Mont Beauvray* (1998) 28–34.

Barral *et al.* 1999
Barral, Ph. – Boulud, S. – Camerlynck Ch. – Guarrigue, X. – Petit, Ch. La Protohistorie de la Grande Plaine Hongroise. *Rapport annuel d'activité scientifique 1999 du Centre archéologique européen du Mont Beauvray* (1999) 19–34.

Bartík & Březinová 1996
Bartík, J. – Březinová, G. Laténske osídlenie v polohe Trnava-Horné Pole (Die latènezeitlichen Besiedlung in der Lage Trnava-Horné Pole). *Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia* 90 (1996) 57–86.

Bartosiewicz 2009
Bartosiewicz, L. A comparison between Roman period and Langobard dogs from Western Hungary. In: Bíró, Sz. (Hrsg.) *Ex officina... Studia in honorem Dénes Gábler.* Győr 2009, 29–42.

Bartosiewicz 2015
Bartosiewicz, L. Animal remains from the Langobard cemetery of Ménfőcsanak. *Antaeus* 33 (2015) 249–264.

Bartosiewicz, Hertelendi & Figler 1994
Bartosiewicz, L. – Hertelendi, E. – Figler, A. Seasonal dating of hand-collected fish remains from a prehistoric settlement in Hungary: Fish explotation in the past. In: Van Neer, W. (ed.) *Proceedings of the 7th meeting of the ICAZ Fish Remains Working Group. Annales du Musée Royal de l' Africa Centrale.* Sciences Zoologiques 274. Tervuren 1994, 107–114.

Benadík 1957
Benadík, B. *Keltische Gäberfelder der Südwestslowakei.* Fontes 1. Bratislava 1957.

Benadík 1960
Benadík, B. Keltské pohrebisko v Bajč-Vlkanove (Ein keltische Gräberfeld in Bajč-Vlkanovo). *Slovenská archeológia* 8 (1960) 393–451.

Benadík 1961
Benadík, B. Grafitová keramika v laténskych hroboch na Slovensku (Die Grafitkeramik in latènezeitlichen Gräbern in der Slowakei). *Slovenská archeológia* 9 (1961) 175–208.

Benadík 1983
Benadík, B. *Maňa. Keltische Gäberfeld. Fundkatalog.* Materialia Archaeologica Slovaca 5. Nitra 1983.

Bendefy 1977
Bendefy, L. A Kisalföld és a Nyugat-magyarországi-peremvidék. *Földrajzi értesítő* 26 (1977) 486–489.

Berecki 2009
Berecki, S. The Environment and landscape of the Celtic settlements and cemeteries from Transylvania, In: Sîrbu, V. – Ciobanu, D. (eds.) *The Necropolises and the Environment (Ist mill. BC).* Mousaios 14. Buzău 2009, 9–24.

Bieleinin 1977
Bieleinin, K. Einige Bemerkerungen über das altertürmliche Eisenhüttenwesen im Burgenland. *Wissenschaftliche Arbeiten aus Burgenland* 59 (1977) 49–62.

Bíró 2006
Bíró, Sz. Ménfőcsanak. In: Bíró, Sz. (szerk.) *Rómaiak nyomában… Auf der Spur der Römer...* Győr 2006, 34–40.

Bíró 2007
Bíró, Sz. A Sokoró vidéke a római korban. In: Bíró, Sz. (szerk.) *FIRKÁK I. Fiatal Római koros Kutatók Konferenciakötete I.* Győr 2007, 17–34.

Bíró 2012
Bíró, Sz. Egy különleges pannonia pecsételt edény a győr-ménfőcsanaki római kori vicusból. *Arrabona* 50 (2012) 229–240.

Bíró 2013
Bíró, Sz. Fibeln aus einer dörflichen Siedlung in Pannonien. In: Grabherr, G. – Kainrath, B. – Schierl, Th. (Hrsg.) *Verwandte in der Fremde. Fibeln und Bestandteile der Bekleidung als Mittel zur Rekonstruktion von interregionalem Austauschund zur Abgrenzung von Gruppenvom Ausgreifen Roms während des 1. Punischen Krieges bis zum Ende des Weströmischen Reiches.* IKARUS 8. Innsbruck 2013, 247–256.

Bíró 2014
Bíró, Sz. Ein bemerkenswertes Gefäß mit Stempelverzierung aus dem Vicus von Győr-Ménfőcsanak (Kom. Győr-Moson-Sopron, H). In: Nickel, C. – Röder, M. – Scholz, M. (Red.) *Honesta missione. Festschrift für Barbara Pferdehirt.* RGZM Monographien 100. Mainz 2014, 437–444.

Bónis 1969
B. Bónis, É. *Die Spätkeltische Siedlung Gellérthegy-Tabán in Budapest.* Archaeologia Hungarica 47. Budapest 1969.

Bónis 1971
B. Bónis, É. Beiträge zur Rolle der LT D-Siedlungen in Pannonien. *Archeologické rozhledy* 23 (1971) 521–528.

Börzsönyi 1911
Börzsönyi, A. Őskori emlékek a győri múzeumban. *Archaeologiai Értesítő* 31 (1911) 353–360.

Brand 1995
Brand, C. *Zur eisenzeitlichen Besiedlung des Dürrnberges bei Hallein.* Internazionale Archäologie 19. Espelkamp 1995.

Březinová 1996
Březinová, G. Laténske sídlisko v Šaľi-Veči v okrese Galanta (Latènezeitliche Siedlung in Šala-Veča im Bezirk Galanta). *Študine Zvesti* 32 (1996) 141–158.

Březinová 1999
Březinová, G. Sídlisko z doby Laténskej v Bajči-Vlkanove (Siedlung aus der Latènezeit in Bajč-Vlkanovo). *Študine Zvesti* 33 (1999) 197–214.

Březinová 2000
Březinová, G. *Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit.* Nitra 2000.

Březinová 2015
Březinová, G. Grafitové situly s výzdobou v podhrdlí laténskych sídlisk v Nitre. Graphitton-Situlen mit Dekor unter dem Hals aus latènezeitlichen Siedlungen in Nitra. In: Čižmářová, J. – Venclová, N. – Březinová, G. (eds.) *Moravské křižovatky. Střední Podunajímezi pravěkem a historií.* Brno 2014, 293–304.

Buchsenschutz & Bailly 2003
Buchsenschutz, O. – Bailly, Ch. Recherche sur la morphologie des vases La Tène. In: Buchsenschutz, O. – Bulard, A. – Chardenoux, M.-B. – Ginoux, N. (ed.) *Décors images et signes de l'âge du Fer européen. Actes du XXVIe Colloque de l'Association Francaise pour l'Etude de l'Age du Fer.* Tours 2003. 77–90.

Buchsenschutz *et al.* 1990
Buchsenschutz, O. – Cserményi, V. – Guillaumet, J.-P. – Szabó, M. La campagne franco-hongroise de foullies des 1988 a Velem-Szentvid. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 42 (1990) 45–54.

Buchsenschutz *et al.* 1990a
Buchsenschutz, O. – Cserményi, V. – Guillaumet, J.-P. – Szabó, Francia-magyar ásatás Velem-Szentviden. Előzetes jelentés az 1988–1989. évi kutatásokról (Foullies franco-hongroises à Velem-Szentvid. Rapport biennal 1988–1989). *Savaria* 19 (1990) 7–37.

Bujna 1982
Bujna, J. Spiegelung der Sozialstruktur auf latènezeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken. *Památky Archeologické* 73 (1982) 312–431.

Bujna 1989
Bujna, J. Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník I. *Slovenská archeológia* 37 (1989) 245–354.

Bujna 1995
Bujna, J. *Malé Kosihy. Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog.* Archaeologica Slovaca Monographie 7. Nitra 1995.

Bujna 1998
Bujna, J. Münsingen-Rain und die keltischen Gräberfelder im mittleren Donaugebiet. Kontakte im Spiegel des frühlatènezeitlichen Materials. In: Müller, F. (Hrsg.) *Münsingen Rain. Ein Markstein der keltischen Archäologie. Schriften des Bernischen Historischen Museums 2.* Bern 1998, 171–203.

Bujna 2003
Bujna, J. Spony z keltskych hrobov bez vyzbroje z územia Slovenska (Fibel aus keltischen waffenlosen Gräbern aus dem Gebiet der Slowakei). *Slovenská archeológia* 51 (2003) 39–108.

Bujna & Romsauer 1983
Bujna, J. – Romsauer, P. Späthallstatt- und Frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. *Slovenská archeológia* 31 (1983) 277–321.

Bulla 1962
Bulla, B. Magyarország természeti tájai. *Földrajzi Közlemények* 86 (1962) 1–16.

Chropovský 1958
Chropovský, B. Laténske pohrebisko v Nebojsi, okr. Galanta (Das latènezeitliche Gräberfeld in Nebojsa, Bez. Galanta). *Slovenská archeológia* 6 (1958) 120–130.

Čižmář 1995
Čižmář, M. Beitrag zur Erkenntnis der fremden Einflüsse auf dem mährischen Gebiet in der Stufe La. Tène B1. In: Charpy, J. J. (éd.) *L'Europe celtique du Ve au IIIe siècle avant J.-C. Actes du deuxième symposium international d'Hautvillers (8-10 octobre 1992).* Mémoires de la Société Archéologique Champenoise 9. Sceaux 1995, 69–75.

Čižmář 2003
Čižmář, M. *Laténské sídliště v Bořitově* (Latènezeitliche Siedlung in Bořitov). Pravěk Supplementum 10. Brno 2003.

Cseh 1993
Cseh, J. Kengyel-Kiss-tanya. Előzetes jelentés az 1990 őszén végzett régészeti föltárásokról (Kengyel-Kiss-tanya. Preliminary report about the archaeological excavations finished in the autumn of 1990). *Tisicum* 8 (1993) 137–161.

Cseh 1999
Cseh, J. Adalék a Tiszaszőlős-aszóparti kelta település emlékanyagához. *Ősrégészeti Levelek* 1 (1999) 54–55.

Cseh 2001
Cseh, J. Szkíta és kelta településnyomok Törökszentmiklós-Kenderparton. *Ősrégészeti Levelek* 3 (2001) 48–50.

Cseh 2001a
Cseh, J. Egy késő vaskori ház Kengyel határából (A Late Iron Age house from the field of Kengyel). In: Dani, J. – Hajdú Zs. – Nagy, E. Gy. – Selmeczi, L. (szerk.) *ΜΩΜΟΣ I. „Fiatal Őskoros Kutatók" I. Összejövetelének konferenciakötete, Debrecen 1997. november 10-13.* Debrecen 1997, 251–262.

Cseh 2003
Cseh, J. Kelta ház Szelevény mellett (Celtic house near Szelevény Village). *Tisicum* 13 (2003) 47–65.

Czajlik 2000
Czajlik, Z. Activités métallurgiques à Velem-Szentvid et à Sajópetri. In: Guillaumet, J.-P. (dir.) *Dix ans cooperation franco-hongroise en archéologie 1988–1998.* Budapest 2000, 67–76.

Czajlik 2012
Czajlik, Z. A *Kárpát-medence fémnyersanyag-forgalma a későbronzkorban és a vaskorban.* Budapest 2012.

Czajlik & Molnár 2007
Czajlik, Z. – Molnár F. Sidérurgie. In: Szabó, M. (dir.) *L'habitat de l'époque de La Tène à Sajópetri – Hosszú-dűlő.* Budapest 2007, 263–270.

Czajlik *et al.* 2010
Czajlik, Z. – Czövek, A. – Csippán, P. – Holl, B. – Magyari, E. – Szöllősi, Sz. – Rupnik, L. – Timár, L. Archaeological and palaeoenvironmental data on Late Iron Age settlements in South-Eastern Transdanubia (Tolna County). In: Berecki, S. (ed.) *Iron Age Communities in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş.* Cluj-Napoca 2010, 149–170.

Czajlik *et al.* 2015
Czajlik, Z. – Tankó, K. – Timár, L. – Holl, B. Remains of Celtic settlement at Ráckeresztúr. In: Borhy, L. – Tankó, K. – Dévai, K. (eds.) *Studia archaeologica Nicolae Szabó LXXV annos nato dedicata.* Budapest 2015, 77–94.

Czifra 2006
Czifra, Sz. Megjegyzések a szkíta kori Alföld-csoport veremházainak kérdéséhez. *Archaeologiai Értesítő* 131 (2006) 167–178.

Dám 1981
Dám, L. Grubenwohnungen in der Grossen Ungarischen Tiefebene. *Ethnographica et Folkloristica Carpathica* 2 (1981) 7–31.

Dám 1993
Dám, L. Földbe mélyített lakóépítmények az Alföld népi építészetében (Im Boden versenkte Wohngabäude in der Ungarischen Tiefebene). *Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 33–34 (1993) 133–153.

Dani *et al.* 2019
Dani, J. – Köhler, K. – Kulcsár, G. – Major, I. – Melis, E. – Patay, R. – Szabó, G. – Hajdu, T. – Futó, I. – Huszánk, R. – Kiss, V. Case studies on the radiocarbon dating of Bronze Age cremation burials in Hungary. In: Palincaş N. – Ponta, C. C. (eds.) *Bridging Science and Heritage in the Balkans: Studies in archaeometry, cultural heritage restoration and conservation*. Oxford 2019, 29–37.

Dechezlepretre *et al.* 2000
Dechezlepretre, Th. – Cousyn, Ph. – Leon, G. – Paez-Rezende, L. – Rougier, R. Architecture des bâtiments de la l'âge du Fer en Haute-Normandie. In: Marion, S. – Blanquert, G. (eds.) *Les installations agricoles de l'Age du Fer en France septentrionale.* Etudes d'Histoire et Archéologie 6. Paris 2000. 321–338.

Dóka 1976
Dóka, K. A Rába-szabályozás kérdése 1786-ban. *Soproni Szemle* 30 (1976) 55–60.

Dóka 1978
Dóka, K. A Rába felmérése a XIX. század első felében. *Arrabona* 19–20 (1978) 345–380.

Dušek 1960
Dušek, M. Keltské pohrebisko vo Svätom Petri (Keltische Gräberfeld in Svätý Peter). *Slovenská archeológia* 8 (1960) 457–469.

Ďurkovič 2007
Ďurkovič, É. Újabb adatok a Kisalföld kora vaskori településszerkezetéhez. *Arrabona* 45 (2007) 11–60.

Ďurkovič 2009
Ďurkovič, É. A Kisalföld kora vaskori kapcsolatainak kérdése néhány fibulatípus tükrében. In: Ilon, G. (szerk.) *ΜΩΜΟΣ VI. Őskoros kutatók VI. összejövetelének konferenciakötete. Nyersanyagok és kereskedelem. Kőszeg, 2009. március 19–21.* Szombathely 2009, 17–33.

Ďurkovič 2009a
Ďurkovič, É. Kora vaskori topográfiai kutatások a Kisalföldön. *Őrségészeti Levelek* 11 (2009) 95–113.

Ďurkovič 2015
Ďurkovič, É. Structure of the Early Iron Age settlement excavated at Győr-Ménfőcsanak. In: Borhy, L. – Tankó, K. – Dévai, K. (eds.) *Studia archaelogica Nicolae Szabó LXXV annos nato dedicata.* Budapest 2015, 113–148.

Ďurkovič 2015a
Ďurkovič, É. Weaving-related finds from the Early Iron Age settlement at Győr–Ménfőcsanak (Hungary). In: Szathmári, I. (Hrsg.) *An der Grenzen der Bronze- und Eisenzeit. Festshchrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag.* Budapest 2015, 81–108.

Ďurkovič 2016
Ďurkovič, É. The settlement structure of the North-Western part of the Carpathian Basin during the middle and late Early Iron Age. The Early Iron Age settlement at Győr-Ménfőcsanak (Hungary, Győr-Moson-Sopron county). *Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös Nominatae* 3/4 (2016) 417–426.

Ďurkovič *et al.* 2018
Ďurkovič, É. – Jerem, E. – Molnár, A. – Tankó, K. A Kárpát-medence a vaskorban: interdiszciplináris kutatások legújabb eredményei / Das Karpatenbecken in der Eisenzeit: aktuelle Ergebnisse interdisziplinärer Forschungen. In: Heinrich-Tamáska, O. – Winger, D. (szerk.) *7000 év története: Fejezetek Magyarország régészetéből / 7000 Jahre Geschichte: Einblicke in die Archäologie Ungarns.* Remshalden 2018, 91–116.

Duval & Kruta 1982
Duval, P.-M. – Kruta, V. *L'Art Celtique de la période d'Expansion.* Paris 1982.

Egry 1999
M. Egry, I. Javarézkori település nyomai Ménfőcsanak határában. *Arrabona* 37 (1999) 11–64.

Egry 2001
M. Egry, I. Beszámoló a Győr-Marcalváros-bevásárlóközpont területén végzett megelőző régészeti feltárásokról (Report on the preliminary exploration carried out in the area of Győr-Marcalváros-Shopping Centre). *Arrabona* 39 (2001) 57–78.

Egry 2002
M. Egry, I. Győr, Marcalváros, Szabadidőközpont, Pápai úti vásártér. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 1999 (2002) 206.

Egry 2003
M. Egry, I. Győr, Ménfőcsanak, Széles-földek, Pápai-dűlő. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2001 (2003) 169.

Egry 2004
M. Egry, I. Halomsíros temető Győr-Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont területén – Cemetery of Tumulus Culture on the territory of the Sopping-center of Győr-Ménfőcsanak. In: Ilon G. (szerk.) *ΜΩΜΟΣ III. Őskoros Kutatók III. Országos Összejövetelének konferenciakötete. Halottkultusz és temetkezés. Bozsok–Szombathely 2002. október 7–9.* Szombathely 2004, 121–137.

Egry 2005
M. Egry, I. Győr-Ménfőcsanak, Burkus-földek. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2004 (2005) 222–223.

Egry 2007
M. Egry, I. Előzetes beszámoló a Győr-Ménfőcsanak, Eperföldeken végzett megelőző feltárásról (2005–2006). *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2006 (2007) 27–53.

Egry *et al.* 1997
M. Egry, I. Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont. *Régészeti Füzetek Ser. I.* 49 (1997) 72–73.

Egry *et al.* 2001
M. Egry I. – Szőnyi, E. – Tomka, P. Győr-Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont. *Régészeti Füzetek Ser. I.* 51. 1998 (2001) 30.

Erdélyi 1979
Erdélyi, M. A Kisalföld hidrogeológiája és hidrodinamikája. *Hidrológiai közlöny* 59 (1979) 290–301.

Farkas *et al.* 2019
Farkas, Cs. – Soós, E. – Tankó, K. Régészeti kutatások Szilvásvárad-Lovaspálya többkorszakos lelőhelyen. *Agria* 52 (2019) 106–121.

Fémolant & Malrain 1996
Fémolant, J.-M. – Malrain, F. Les etablissements ruraux du deuxieme age du Fer et leur romanisation dans le departement de l'Oise. *Revue archéologique de Picarde* N° spécial 11 (1996) 39–53.

Fichtl 2000
Fichtl, S. *La ville celtique. Les oppida 150 av. J.-C. à 15 ap. J.-C.* Paris 2000.

Figler 1996
Figler, A. Adatok Győr környékének bronzkorához. Bronzkori kultúrák Győr környékén. Angaben zur Bronzezeit in der Umgebung von Győr. Bronzezeitliche Kulturen in der Umgebung von Győr. *Pápai Múzeumi Értesítő* 6 (1996) 7–29.

Füzes 1984
Füzes, E. *A gabona tárolása a magyar parasztgazdaságokban*. Budapest 1984.

Gábler 1981
Gábler, D. Forschungen in der späteisenzeitlich-römerzeitlichen Siedlung von Szakály. *Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften* 10/11 (1980/81) 71–99, 355–375.

Gábler 1982
Gábler, D. Aspects of the development of Late Iron Age settlements in Transdanubia into the Roman Period (Evidence based upon the excavations at Szakály, in southern Hungary). In: Gábler, D. – Patek, E. – Vörös, I. (eds.) *Studies in the Iron Age of Hungary.* BAR-IS 144. Oxford 1982, 57–127.

Gábler 1991
Gábler, D. The shaping of the life of the Late La Tène settlements in the Roman Period. *Antaeus* 19–20 (1991) 51–70.

Gábler 1991a
Gábler, D. The survival of Late La Tène settlements in the Roman Period. In: Maxfield, V. A. – Dobson, M. J. (eds.) *Roman Frontier Studies 1989. Proceedings of the XVth International Congress of Roman Frontier Studies.* Exeter 1991, 424–431.

Gál 2002
Gál, K. Kelta ház Zanaton. *Ősrégészeti Levelek* 4 (2002) 88–91.

Gallus & Mithay 1942
Gallus, S. – Mithay, S. *Győr története a tizenharmadik század közepéig.* Győr 1942.

Garner 2011
Garner, J. Der latènezeitliche Verhüttungsplatz in Siegen-Niederschelden „Wartestraße". *Metalla* 17. Bochum 2011.

Gautier 1999
Gautier, M. Les parcellaires associés aux enclos. In: Leroux, G. – Gautier, M. – Meuret, J.-C. – Naas, P. *Enclos gaulois et gallo-romains en Armorique.* Rennes 1999, 63–68.

Gebhard 1989
Gebhard, R. *Der Glasschmuck aus dem Oppidum von Manching.* Die Ausgrabungen in Manching 11. Stuttgart 1989.

Gherdán *et al.* 2002
Gherdán, K. – Szakmány, Gy. – Weiszburg, T. G. – Ilon, G. Petrological investigation of Bronze and Iron Age ceramics from West Hungary: Vaskeresztes, Velem, Sé, Gór. In: Kilikoglou, V. – Hein, A. – Maniatis, Y. (eds.) *Modern Trends in Scientific Studies on Ancient Ceramics. Papers presented at the 5th European Meeting on Ancient Ceramics, Athens, 1999.* British Archaeological Reports International Series 1011. Oxford 2002, 305–312.

Gherdán *et al.* 2009
Gherdán, K. – T. Biró, K. – Tóth, M. – Szakmány, Gy. – Virág, Zs. – Kiss, V – Tankó, K. Site synthesis: pottery from Vörs, Máriaasszony-sziget (SW-Hungary). In: *10th European Meeting on Ancient Ceramics, EMAC'09. Abstracts. The British Museum*. London 2009, 22.

Gherdán *et al.* 2012
Gherdán, K. – Czajlik, Z. – Szakmány, Gy. – Tankó, K. Analyse de la provenance des céramiques de la nécropole de Ludas – approche pétrographique. In: Szabó, M. (dir.) – Tankó, K. (ass.) – Czajlik, Z. (ass.) *La nécropole celtique à Ludas-Varjú-dűlő.* Budapest 2012, 269–278.

Gherdán *et al.* 2018
Gherdán, K. – Szakmány, Gy. – Tankó, K. – Czajlik, Z. Résultats des analyses pétrographiques du mobilier céramique de l'habitat celtique de Sajópetri–Hosszú-dűlő et de la nécropole celtique de Sajópetri–Homoki-szőlőskert. In: Szabó, M. (dir.) – Czajlik, Z. (ass.) – Tankó, K. (ass.) *La nécropole celtique à Sajópetri–Homoki-szőlőskert.* Paris 2018, 349–371.

Goldman 1971
Goldman, Gy. Késő La Tène-kori település Csongrád határában (Eine spätlatènezeitliche Siedlung in der Stadtumgebung Csongrád). *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* (1971) 53–62.

Gömöri 1995
Gömöri J. Archäologische Überreste alter Scmiedewerkstätten in Ungarn. In: Benoit, P. – Fluzin, Ph. (eds.) *Paléometallurgie du Fer & Cultures. Actes du Symposium du Comté pour la sidérurgie ancienne de l'Union internationale des sciences préhistoriques et protohistoriques. Belfort-Sévenans. 1-2-3. novembre 1990.* Paris 1995. 187–201.

Gömöri & Kisházi 1985
Gömöri, J. – Kisházi, P. Iron ore utilization in the Carpathian Basin up to the Middle Ages with special regard to bloomeries in Western Transdanubia. In: Hála, J. (ed.) *Neogene Mineral Resources in the Carpathian Basin.* Budapest 1985, 323–352.

Guggisberg & Stöllner 1996
Guggisberg, M. – Stöllner, Th. Ein „Herr der Tiere" im südlichen Ostalpenraum? Bemerkungen zur frühlatènezeitlichen Stellung einiger Neufunde aus dem Führholz bei Völkermarkt/Kärnten. In: Stöllner, Th. (Hrsg.) *Europa celtica. Untersuchungen zur Hallstatt- und Latènekultur.* Veröffentlichungen des vorgeschichtlichen Seminars Marburg 12. Marburg – Espelkamp 1996, 117–152.

Guillaumet 2003
Guillaumet, J.-P. *La paléomanufacture métallique. Méthode d'étude.* Gollion 2003.

Guillaumet, Szabó & Cserményi 1996
Guillaumet, J.-P. – Szabó, M. – Cserményi, V. Fouilles franco-hongroises à Velem-Szentvid, recherches sur la fortification laténienne. *Céramiques* 5 (1996) 119–145.

Guillaumet, Szabó & Czajlik 1999
Guillaumet, J.-P. – Szabó, M. – Czajlik, Z. Bilan des recherches franco-hongroises à Velem-Szentvid, 1988–1994 (A velem-szentvidi francia-magyar ásatások mérlege, 1988–1994). *Savaria* 24/3 (1998–1999) 383–408.

Havancsák *et al.* 2009
Havancsák, I. – Bajnóczi, B. – Tóth, M.– Kreiter, A. – Szöllősi Sz. Kelta grafitos kerámia: elmélet és gyakorlat dunaszentgyörgyi kerámiák ásványtani, petrográfiai és geokémiai vizsgálatának tükrében. *Archeometriai Műhely* 2009, 35–50.

Hell 1936
Hell, M. Wohnstättenfunde der Mittellatènezeit aus Salzburg. *Wiener Prähistorische Zeitschrift* 13 (1936) 42–72.

Hellebrandt 1999
Hellebrandt, M. *Celtic Finds from Northern Hungary.* Corpus of Celtic Finds in Hungary 3. Budapest 1999.

Hellebrandt 2006
Hellebrandt, M. Kelta ház Nyékládháza-Istvántónál. Ein Keltenhaus von Nyékládháza. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2006 (2006) 87–106.

Hellebrandt 2013
Hellebrandt, M. Késő kelta – kora császárkori településnyomok a Dél-Borsodi Mezőségben. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 52 (2013) 47–114.

Hlava 2008
Hlava, M. Grafit v době laténské na Moravě. Grafit in der Latènezeit in Mähren. *Památky Archeologické* 99 (2008), 189–258.

Hodson 1968
Hodson, F. R. *The La Tène Cemetery at Münsingen-Rain. Catalogue and Relative Chronology.* Acta Bernensia V. Bern 1968.

Honti *et al.* 2002
Honti, Sz. – Belényesi, K. – Gallina, Zs. – Kiss, V. – Kulcsár, G. – Marton, T. – Nagy, Á. – Németh, P. G. – Oross, K. – Sebők, K. – Somogyi, K. A tervezett M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán 2000–2001-ben végzett megelőző régészeti feltárások. Előzetes jelentés II (Rescue excavations in 2000–2001 on the planned route of the M7 motorway in Somogy County. Preliminary Report II). *Somogy Megyei Múzeum Közleményei* 15 (2002) 3–36.

Hopp 1991
Hopp, D. *Studien zur früh- und mitteleisenzeitlichen Siedlungskeramik des linken Niederrheines.* Internazionale Archäologie 8. Espelkamp 1991.

Horváth 1939
Horváth, A. J. A szobi kelta temető. *Folia archeologica* 5 (1939) 60–63.

Horváth 1972
Horváth, L. Későkeltakori lakóház leletmentése Keszthely-Úsztatón (Freilegung eines Wohnhauses aus der spätkeltischen Zeit in Keszthely-Úsztató). *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 11 (1972) 85–89.

Horváth 1978
Horváth, L. Késővaskori lakóház Nagykanzsán (Late Iron-Age dwelling house at Nagykanizsa). *Zalai Gyűjtemény* 8 (1978) 11–22.

Horváth 1979
Horváth, L. *A magyarszerdahelyi kelta és római temető.* Zalai Gyűjtemény 14. Zalaegerszeg 1979.

Horváth 1983
Horváth, L. Előzetes jelentés a Nagykanizsa-Inkey kápolna melletti lelőhely feltárásáról. In: Baranyai, Gy. *et al.* (szerk.) *Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból.* Zalai Gyűjtemény 18. *Zalaegerszeg 1983,* (1983) 7–25.

Horváth 1987
Horváth, L. Késővaskori ház és településtípusok Dél-Zalában (Späteisenzeitliche Haus- und Siedlungstypen auf dem südlichen Teil des Komitates Zala). *Zalai Múzeum* 1 (1987) 59–80.

Horváth 1987a
Horváth, L. The surroundings of Keszthely. In: Kovács, T. – Petres, É. – Szabó, M. (eds.) *Corpus of Celtic Finds in Hungary I. Transdanubia 1.* Budapest 1987. 63–178.

Horváth 1996
Horváth, L. Késő vaskor. In: Költő, L. – Vándor, L. (szerk.) *Évezredek üzenete a láp világából.* Kaposvár – Zalaegerszeg 1996. 78–79.

Horváth *et al.* 2003
Horváth, L. A. – Szilas, G. – Endrődi, A. – Horváth, M. A. Előzetes jelentés a Dunakeszi, Székes-dűlőn végzett őskori telepásatásról. Vorbericht über die Ausgrabung der urzeitlichen Siedlungen von Dunakeszi, Székes-dűlő. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2000 (2003) 5–17.

Hunyady 1944
Hunyady, I. *Kelták a Kárpátmedencében.* Dissertationes Pannonicae II. 18. Budapest 1942–1944.

Hunyady 1957
Hunyady, I. *Kelták a Kárpátmedencében. Leletanyag.* Régészeti Füzetek 2. Budapest 1957.

Ilon 1998
Ilon, G. Kelta kori fazekas kemence Gór-Kápolnadombról (Der frühkeltische Töpferofen von Gór-Kápolnadomb). *Savaria* 23/3 (1996–1997) 83–96.

Ilon 2012
Ilon, G. Győr-Ménfőcsanak – Széles-földek. In: Kvassay, J. (szerk.) *Évkönyv és jelentés a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2009. évi feltárásairól – Field Service for Cultural Heritage 2009, Yearbook and Review of Archaeological Investigations.* Budapest 2012, 104–105.

Ilon 2012a
Ilon, G. Győr-Ménfőcsanak – Széles-földek. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2010 (2012), 237–238.

Ilon 2014
Ilon, G. Opfergrube der Hügelgräberkultur in der Gemarkung von Ménfőcsanak. Spiralwirbelornament auf einem Lehmfries eines Gebäudes. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 65 (2014) 5–42.

Ilon 2014a
Ilon, G. Urnfield cemetery at the boundary of Győr–Ménfőcsanak, Hungary. *Folia archaeologica* 56 (2014) 9–72.

Ilon 2015
Ilon, G. Ein spätbronzezeitlicher Tracht-Depot aus der Gemarkung von Ménfőcsanak (Nordwest-Transdanubien). *Zborník Slovenského národného múzea – Archeológia suppl*. 9 (2015), 139–154.

Ilon 2015a
Ilon, G. Brotlaibidol („kenyéridol") Ménfőcsanakról (Ein Brotlaibidol aus Ménfőcsanak). *Őrégészeti Levelek* 14 (2015) 63–68.

Ilon 2017
Ilon, G. A néhai Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat fémkeresős protokolljának eredményei egy ménfőcsanaki lelőhelyrészleten. Előzetes anyagközlés. Results of the metal detector survey protocol of the former Field Service for Cultural Heritage at Ménfőcsanak. Preliminary report. In: Benkő, E. – Bondár, M. – Kolláth, Á. (szerk.) *Magyarország régészeti topográfiája. Múlt, jelen, jövő.* Budapest 2017, 185–206.

Ilon 2018
Ilon, G. Frauenschmuck als abzeichen des Ranges? Ein weiterer Bronzefund aus Ménfőcsanak. *Folia archaeologica* 57 (2015–2016 [2018]) 19–34.

Ilon 2019
Ilon, G. Daten zur Frage Der prehistorischen oder antiken Goldenen Stimmarke und der keltischen Silbermünzen: Ménfőcsanak, West-Transdanubien, Ungarn. *Študijné zvesti Suppl.* 1 (2019) 255–265.

Ilon, Oross & Molnár 2001
Ilon, G. – Oross, K. – Molnár, A. Előzetes jelentés a Sé-Doberdón végzett 1998. évi leletmentésről. Preliminary report of the rescue excavations conducted at Sé-Doberdó in 1998. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 1998 (2001) 63–75.

Ilon *et al.* 2005
Ilon, G. – Juhász, I. – Sümegi, P. – Jakab, G. – Szegvári, G. – Sümeginé Törőcsik, T. Mezőlak-Szélmező tőzegláp geoarcheológiai vizsgálatának eredményei. A Marcal-völgy története az őskortól a középkorig egy környezetrégészeti vizsgálat tükrében. *Savaria* 29 (2005) 147–216.

Ilon *et al.* 2016
Ilon, G. – Bartosiewitz, L. – Galik, A. Kutatási hagyomány és a halászat régészeti viszgálata a Kisalföldön. *Magyar Régészet* 5/4 (2016) 1–13.

Irlinger 1995
Irlinger, W. *Der Dürrnberg bei Hallein IV. Die Siedlung auf dem Ramsaukopf.* München 1995.

Jacobi 1974
Jacobi, G. *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching.* Die Ausgrabungen in Manching 5. München 1974.,

Jakucs 1984
Jakucs, L. A Kisalföld műholdas földtudományi vizsgálata. *Földrajzi Közlemények* 108 (1984) 217–253.

Jerem 1975
Jerem, E. Stempelverziertes frühlatènezeitliches Gefäss aus Écs. *Mitteilungen des Archäologisches Institut* 5 (1974/75) 45–57.

Jerem 1981
Jerem, E. Zur Späthallstatt- und Frühlaténezeit in Transdanubien. In: *Die Hallstattkultur. Symposium Steyr 1980.* Linz (1981) 105–136.

Jerem 1984
Jerem, E. An early Celtic pottery workshop in North Western Hungary: Some archaeological and technical evidence. *Oxford Journal of Archaeology* 3 (1984) 57–80.

Jerem 1984a
Jerem, E. Kelta fazekaskemencék Sopronban. In: Gömöri, J. (szerk.) *Iparrégészet II.* Veszprém 1984, 83–105.

Jerem 1986
Jerem, E. Bemerkerungen zur Siedlungsgeschichte der Späthallstatt- und Frühlaténezeit im Ostalpenraum. In: Jerem, E. (red.) *Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984.* Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Beiheft 3. Budapest 1986, 107–118.

Jerem 2007
Jerem, E. Vaskori táj- és erdőgazdálkodás. In: Gömöri, J. (szerk.) *Az erdő és a fa régészete és néprajza*. Sopron 2007, 27–31.

Jerem & Kardos 1985
Jerem, E. – Kardos, J. Entwicklung und Charakter der Eisenzeitliche Graphittonware. *Mitteilungen der Österreichischen Urgeschichtlichen Arbeitsgemeinschaft* 35 (1985) 65–75.

Jerem & Somogyi 1992
Jerem, E. – Somogyi, P. Zur statistischen Auswertung von Keramik aus Siedlungsobjekten. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 44 (1992) 161–192.

Jerem *et al.* 1984
Jerem, E. – Facsar, G. – Kordos, L. – Krolopp, E. – Vörös, I. A Sopron-Karautackeri vaskori telep régészeti és környezetrekonstrukciós vizsgálata (The archaeological and environmental investigation of the Iron Age settlement discovered at Sopron-Krautacker). *Archaeologiai Értesítő* 111 (1984) 141–169.

Jerem *et al.* 1985
Jerem, E. – Facsar, G. – Kordos, L. – Krolopp, E. – Vörös, I. A Sopron-Karautackeri vaskori telep régészeti és környezetrekonstrukciós vizsgálata II (The archaeological and environmental investigation of the Iron Age settlement discovered at Sopron-Krautacker II). *Archaeologiai Értesítő* 112 (1985) 3–23.

Joachim 1995
Joachim, H. E. *Waldalgesheim. Das Grab einer keltischen Fürstin.* Bonn 1995.

Kaenel 1990
Kaenel, G. *Recherches sur la période de la Tène en Suisse occidentale.* Cahiers d'archéologie romande 50. Lausanne 1990.

Kalser 2008
Kalser, K. *Die Mittel-La-Tène-zeitliche Siedlung von Michelndorf, Niederösterreich.* Fundberichte aus Österreich Materialheft A 18. Wien 2008.

Kappel 1969
Kappel, I. *Die Graphittonkeramik von Manching.* Die Ausgrabungen in Manching 2. Wiesbaden 1969.

Kardos 1978
Kardos, M. *Primitív fazekasság.* Budapest 1978.

Karl 1996
Karl, R. Die mittellatènezeitliche Siedlung von Göttlesbrunn, VB Bruck an der Leitha, NÖ. In: Jerem, E. – Krenn-Leeb, A. – Neugebauer, J.-W. – Urban, O. (Hrsg.) *Die Kelten in den Alpen und an der Donau. Akten des International Symposions St.Pölten, 14.–18. Oktober 1992*. Budapest – Wien 1996, 283–295.

Karl 1996a
Karl, R. *Latènezeitliche Siedlungen in Niederösterreich.* Historica Austria Band 2–3. Wien 1996.

Karl 2009
Karl, R. The court of law in Iron Age 'Celtic' societies. In: Karl, R. – Leskovar, J. (eds.) *Interpretierte Eisenzeiten 3. Fallstudien, Methoden, Theorie. Tagungsbeiträge der 3. Linzer Gespräche zur interpretativen Eisenzeitarchäologie.* Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich Folge 22. Linz 2009, 135–160.

Károlyi 1985
Károlyi, M. The Celtic hillfort at Ostfiasszonyfa-Földvár major (Vas County). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 37 (1985) 391–418.

Kas & Schussmann 1998
Kas, S. – Schussmann, M. Einige Überlegungen zu den hallstattzeitlichen Herrenhöfen. In: Berthold, B. – Kahler, E. – Kas, S. – Neubauer, D. – Schmidt, S. – Schußmann, M. (Hrsg.) *Zeitenblicke. Ehrengabe für Walter Janssen.* Rahden, Westf. 1998, 93–123.

Kaus 1977
Kaus, K. Zur Zeitstellung von ur-und frühgeschichtlichen Eisenverhüttungsanlagen Burgenlands auf Grund der Kleinfunde. *Wissenschaftliche Arbeiten aus Burgenland* 59 (1977) 63–70.

Kelemen 1987
H. Kelemen, M. Komárom County I. In: Kovács T. – Petres É. – Szabó M. (eds.) *Corpus of Celtic Finds in Hungary I. Transdanubia 1.* Budapest 1987, 179–230.

Kelemen 1990
H. Kelemen, M. Keltische Siedlung in der Gemarkung von Esztergom. In: *Die Ergebnisse der archäologischen Ausgrabungen bei Aufbau des Kraftwerksystems Gabcikovó – Nagymaros. Nové Vozokany 6–7 Oktober 1988.* Nitra 1990, 37–42.

Kelemen 2004
H. Kelemen, M. Az Esztergom-Kossuth Lajos utcai későkelta fazekaskemencék. *Komárom-Esztegom Megyei Múzeumok Közleményei* 6 (2004) 89–104.

Kenéz *et al.* 2014
Kenéz, Á. – Malatinszky, Á. – Pető, Á. The first archaeobotanical evidence of Dasypyrum villosum in Hungary: An archaeophyte weed or a native grass? *Vegetation History and Archaeobotany* 23 (2014) 841–849.

Knez & Szabó 1983
Szabó, M. Ein keltischer Kantharos aus Novo Mesto. *Archaeologica Iugoslavica* 20–21 (1980–1981 [1983]) 80–88.

Koch 1991
Koch, H. *Die keltischen Siedlungen vom Frauenberg über Kloster Weltenburg, Stadt Kelheim, und von Harting (Neubaugebieten Süd), Stadt Regensburg.* Internazionale Archäologie 3. Buch am Erlbach 1991.

Kovács 1964
Kovács, A. Az észak-hevesi juhászat építményei (Schäferbauten aus dem Norden des Komitat Heves). *Egri Múzeum Évkönyve* 2 (1964) 369–394.

Kovács 1997
Kovács, T. Das Grab von Ménfőcsanak. Ein Beitrag zu Transdanubischen Denkmälern der Vorhügelgräberzeit. In: Becker, C. – Dunkelmann, M.-L. – Metzner-Nebelsick, C. – Peter-Röcher, H. – Roeder, M. – Teržan, B. (Hrsg.) *Χρόνος. Beiträge zur prähistorischen Archäologie zwischen Nord- und Südosteuropa. Festschrift für Bernhard Hänsel.* Internationale Archäologie: Studia honoraria 1. Espelkamp 1997, 297–301.

Kovács 2013
F. Kovács, P. Egy késő vaskori teleprészlet a Jászságból-Jászberény-Almási-tanya 5. lelőhely: A késő vaskori telepek kutatásának helyzete és kutatástörténeti áttekintése (A Late Iron Age settlement from the Jászság, North-Western part of the Great Hungarian Plain: Jászberény-Almási-tanya No. 5th site). *Tisicum* 22 (2013) 66–78.

Kovács 2016
F. Kovács, P. Chronological and Typological Problems of a La Tène Settlement Section from the Great Hungarian Plain. In: Berecki, S. (ed.) *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 8–10 October 2015.* Cluj-Napoca 2016, 191–202.

Krasa 1933
Krasa, O.: Auf den Spuren vorchristlicher Eisenhüttenleute im Siegerlande. *Mitteilungsblatt aus der Vorzeit in Rheinland, Lippe und Westfalen* 1 (1933) 124–129.

Kreiter *et al.* 2014
Kreiter, A. – Czifra, Sz. – Bendő, Zs. – Egri, I. J. – Pánczél, P. – Váczi, G. Shine like metal: An experimental approach to understand prehistoric graphite coated pottery technology. *Journal of Archaeological Science* 52 (2014) 129–142.

Kriveczky 1991
Kriveczky, B. A késő vaskori (kelta) telep. In: Tálas, L. – Madaras, L. (szerk.) *Régészeti ásatások Tiszafüred-Morotvaparton.* Szolnok Megyei Múzeumi Adattár 32. Szolnok 1991. 65–96.

Kruta 1971
Kruta, V. *Le trésor de Duchcov dans les collections tchécoslovaques.* Praha 1971.

Kruta 1975
Kruta, V. *L'art celtique en Bohême. Les Parures métalliques du Ve au I^ie siècle avant notre ère.* Paris 1975.

Kruta 1979
Kruta, V. Duchcov-Münsingen: nature et diffusion d'une phase latènienne. In: Duval, P.-M. – Kruta, V. (eds.) *Les Mouvements celtiques du Ve au Ier siècle avant notre ère. Actes du XXVIIIe Colloque Organisé à l'occasion du IXe Congrés International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques.* Paris 1979, 81–115.

Kruta & Szabó 1982
Kruta, V. – Szabó, M. Canthares danubiens du IIIe siècle avant notre ère. *Études Celtiques* 19 (1982) 57–67.

Kurz 1995
Kurz, G. *Keltische Hort- und Gewässerfunde in Mitteleuropa: Deponierungen der Latènezeit.* Materialhefte zur Archäologie in Baden-Würtenberg 33. Stuttgart 1995.

Leineweber 1997
Leineweber, R. Kaiserzeitliche Hausmodelle nach Befunden aus dem Altmarkreis Salzwedel. *Experimentelle Archäologie in Deutschland* Beiheft 18, 1996 (1997) 53–66.

Lovas 1939
Lovas, E. Kelta leletek a győri kálváriai és újszállási temetőkből és Rábatamásiból (Keltische Funde aus Győr und Rábatamási). *Folia archeologica* 1–2 (1939) 88–96.

Makkay 1999
Makkay, J. *Kőkori cigánytelep a szocializmus virágkorában.* Budapest 1999.

Malrain 1994
Malrain, F. Les établissements ruraux du second âge du Fer dans les régions picarde et ardennaise, d'après les fouilles et les prospections aériennes. In: Buchsenschutz, O. – Méniel, P. (eds.) *Les installations agricoles de l'âge du Fer en Il-de France. Actes du Colloque de Paris, 1993.* Etudes d'Histoire et Archéologie 6. Paris 1994, 185–203.

Malrain *et al.* 2013
Malrain, F. – Blancquaert, G. – Lorho, Th. (dir.) *L'habitat rural du second âge du Fer. Rythmes de création et d'abandon au nord de la Loire.* Paris 2013.

Maráz 1981
Maráz B. A szkítakori őslakosság Latène-kori továbbélése Kelet-Magyarországon (The survival of the autochtonous population of the Scythian Age in Eastern Hungary). *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 26 (1981) 97–120.

Maráz 2008
Maráz, B. Archäologische Angaben zur mittleren und späten La Tène-Zeit in Südosttransdanubien. *Communicationes Archaeologicae Hungaria*e 2008, 65–93.

Márton 1934
Márton, L. A korai La Tène sírok leletanyaga (Das Fundinventar der Frühlatene-Gräber). *Dolgozatok* 9–10 (1933–1934) 93–165.

Marton 1996
Marton, E. Százhalombatta-Sáncalja: A sánc-közeli vaskori település periódusai és hétköznapi élete (Az 1993–94. évi ásatás eredményei) (Periods and everyday life of the Iron Age settlement close to the rampart). In: Poroszlai, I. (szerk.) *Ásatások Százhalombattán* 1989–*1995 (Excavations at Százhalombatta 1989–1995).* Százhalombatta 1996, 25–33.

McDonnel 1991
McDonnel, G. A model for the formation of smithing slags. *Materialy Archeologiczne* 26 (1991) 23–26.

Meduna 1980
Meduna, J. *Die latènezeitlichen Siedlungen in Mähren*. Praha 1980.

Megaw & Megaw 2006
Megaw, M. R. – Megaw, J. V. S. Strike the Lyre. Some notes on an eastern Celtic motif. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 57 (2006) 367–393.

Melis 2011
Melis, E. Adatok a Tokod-csoport nyugati elterjedéséhez – Some comments on the western diffusion of the Tokod Group. *Arrabona* 49 (2011) 179–200.

Melis 2013
Melis, E. Adalékok a kora bronzkori viselethez egy Ménfőcsanak-Széles-földeken feltárt hamvasztásos sír alapján. *Magyar Régészet* 2/3 (2013), 1–6.

Melis 2014
Melis, E. A ménfőcsanaki középső bronzkori település nyugati típusúleletegyüttesei. The western-type assemblages from the Middle Bronze Age settlement at Ménfőcsanak. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2014 (2015) 37–69.

Melis 2015
Melis, E. Inhumation burials from the Early Bronze Age in Győr-Ménfőcsanak. In: Bátora, J. – Tóth, P. *Keď bronz vystriedal meď. Zborník príspevkov z XXIII. medzinárodného sympózia „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku." Levice 8.–11. októbra 2013.* Bratislava – Nitra 2015, 339–354.

Melis 2017
Melis, E. Analysis of secondary mortuary practices in the Early Bronze Age inhumation burials from North-Western Hungary. *Musaica Archaeologica* 1 (2017) 7–22.

Mende 2015
Mende, B. G. Brief summary of the Migration Period population from Ménfőcsanak. *Antaeus* 33 (2015) 243–248.

Merkl & Ilon 2012
Merkl, O. – Ilon, G. Rovarmaradvány egy római kori kútból Ménfőcsanak–Széles-földekről. Insect remains found in a Roman Age well located in the lands of Ménfőcsanak–Széles-földek. *Archeometriai Műhely* 9/1 (2012) 53–56.

Merva 2016
Merva, Sz. Adatok a IX. és X–XI. századi fazekasság működéséhez. Néhány északnyugat–magyarországi lelőhely kerámiájának archaeometriai elemzéséből levonható tanulság. In: Csécs, T. – Takács, M. (szerk.) *Beatus homo qui invenit Sapientiam: Ünnepi kötet Tomka Péter 75. születésnapjára*. Győr 2016, 463–494.

Meyer 1977
Meyer, W. Bestandaufnahme von Pingenfeldern im Bezirk Oberpullendorf, Bgld. *Wissenschaftliche Arbeiten aus Burgenland* 59 (1977) 25–48.

Michálek 1993
Michálek, J. *Latènezeitliche Funde aus dem Stadtbereich von Passau.* Passau 1993.

Mithay 1942
Mithay, S. *Bronzkori kultúrák Győr környékén*. Győr 1942.

Mithay 1956
Mithay, S. *Régészeti adatok a győri járás történetéhez*. Győr 1956.

Mithay 1966
Mithay, S. Zselizi típusú leletek a Győr, pápai vámi újabb-kőkori lakótelepen (Funde Zselizer typus auf einem Jungsteinzeitlichen Siedlungsorte bei der Pápaer Maut in Győr). *Arrabona* 8 (1966) 5–52.

Molnár 2007
Molnár, A. Figyelemre méltó kora vaskori objektum Ménfőcsanak határából. *Arrabona* 45 (2007) 61–70.

Moosleither, Pauli & Penninger
Moosleither, F. – Pauli, L. – Penninger, E. *Der Dürrnberg bei Hallein. II. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit*. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 17. München 1974.

Moser *et al.* 2012
Moser, S. – Tiefengraber, G. – Wiltschke-Schrotta, K. *Der Dürrnberg bei Hallein. Die Gräbergruppen Kammelhöhe und Sonneben.* Dürrneberg-Forschungen 5. Rahden, Westf. 2012.

Mozsolics 1942
Mozsolics, A. *A kisapostagi bronzkori urnatemető. Die frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag.* Archaeologia Hungarica 26. Budapest 1942.

Nagy 1999
Nagy, I. Geographic data to the archaeology of wells unearthed at Ménfőcsanak in 1995. *Antaeus* 24 (1997–1998 [1999]) 311–319.

Nagy 2007
Nagy, A. Győr-Ménfőcsanak, Interfruct áruház. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2006 (2007) 207.

Nagy 2008
Nagy, A. Győr-Ménfőcsanak, bevásárlóközpont. *Régészeti Kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary* 2007 [2008] 220–221.

Nebehay 1973
Nebehay, S. *Das latènezeitliche Gräberfeld von der Kleinen Hutweide bei Au am Laithagebirge, p.B. Bruck a.d. Leitha, NÖ.* Archeologia Austriaca Beiheft 11. Wien 1973.

Nebehay 1993
Nebehay, S. *Latènegräber in Niederösterreich.* Kleine Schriften aus dem Vorgeschichtlichen Seminar Marburg Heft 41. Marburg 1993.

Nedoma 2009
Nedoma, R. Eine ostgermanische Silberblechfibel mit fragmentarischer Runeninschrift aus (Győr-) Ménfőcsanak (Komitat Győr-Moson-Sopron, Ungarn). *Die Sprache* 47 (2007-2008 [2009]) 120–124.

Németh 1996
T. Németh, G. Angaben zur hallstattzeitlichen Topographie des südlichen Teils der Kleinen Tiefebene. In: Jerem, E. – Lippert, A. (Hrsg.) *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symosiums, Sopron, 10–14. Mai 1994.* Budapest 1996, 365–378.

Németh P. 1996
Németh, P. G. Kelta telepek a Kis-Balaton somogyi oldalán. In: Költő, L. – Vándor, L. (szerk.) *Évezredek üzenete a láp világából.* Kaposvár – Zalaegerszeg 1996, 79–84.

Neugebauer 1992
Neugebauer, J.-W. *Die Kelten im Ostenösterreichs.* St. Pölten – Wien 1992.

Neugebauer 1993
Neugebauer, J.-W. Rettungsgrabungen im Unteren Traisental in den Jahren 1992 und 1993. Vorbericht über die Äktivitäten der Abteilung für Bodendenkmale und Bundesdenkmalamtes im Raum St. Pölten. *Fundberichte aus Österreich* 32 (1993) 443–512.

Neugebauer 1993a
Neugebauer, J.-W. *Archäologie in Niederösterreich.* Wien 1993.

Neugebauer 1996
Neugebauer, J.-W. Der Übergang von der Urnenfelder- zur Hallstattkultur am Beispiel des Siedlungs- und Bestattungsplatzes von Franzhausen im Unteren Traisental, Niederösterreich. In: Jerem, E. – Lippert, A. (Hrsg.) *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symosiums, Sopron, 10–14. Mai 1994.* Budapest 1996, 379–393.

Nilesse 1994
Nilesse, O. Les établissements ruraux dans le sud de la Vendée. In: Buchsenschutz, O. – Méniel, P. (éds.) *Les installations agricoles de l'age du Fer en Il-de-France. Actes du Colloque de Paris 1993.* Etudes d'Histoire et Archéologie 6. Paris 1994, 277–293.

Nilesse 2004
Nilesse, O. Les établissements ruraux gaulois de la Plaine du Lucon (Vendée). In: Ploulin, S. – Jud, P. (éds.) *Habitats, mobiliers et groupes régionaux à l'âge du Fer. Actes du XXe colloque de l'A.F.E.A.F., Colmar-Mittelwihr, 16–18. mai 1996.* Colmar 2004, 275–288.

Nováki 1961
Nováki, Gy. Késő keltakori lakóházak Ivánban. *Soproni Szemle* 15 (1961) 247–251.

Nováki 1961a
Nováki, Gy. A balatonföldvári későkelta földvár (La fortin de terre celtique de Balatonföldvár). *Archaeologiai Értesítő* 88 (1961) 81–89.

Nováki & Pető 1988
Nováki, Gy. – Pető, M. Neuere Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf dem Gellértberg in Budapest. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 40 (1988) 83–92.

Ottományi 2009
Ottományi, K. Késő kelta telep a budakalászi Duna-parton. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2009 (2009) 179–207.

Ožďáni & Hečková 1987
Ožďáni, O. – Hečková, J. The La Tène settlement at Čataj. *Slovenská archeológia* 35 (1987) 391–412.

Pájer 1990
Pájer, I. *Rábaköz népének védekezése az áradások ellen* (*1870–1889*). Csorna 1990.

Pannonhalmi & Sütheő 2007
Pannonhalmi, M. – Sütheő, J. *A Fertő tó múltja, jelene és jövője*. Győr 2007.

Patay 1938
Patay, P. *Korai bronzkori kultúrák Magyarországon. Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn.* Dissertationes Pannonicae II. 13. Budapest 1938.

Patay 1959
Patay, P. Késő-vaskori ház Acsán (Une maison du deuxème Âge du Fer à Acsa). *Folia archeologica* 11 (1959) 39–45.

Patay 1963
Patay, P. Adatok egy késő vaskori fazekasműhely termékeinek elterjedéséhez (Données relatives à la diffusion des produits d'un atelier de poterie de l'Âge du Fer tardif). *Archaeologiai Értesítő* 90 (1963) 64–68.

Patay 1972
Patay, P. Celtic finds in the mountainous region of Northern Hungary. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 24 (1972) 353–358.

Patek 1976
Patek, E. Über die neueren Ausgrabungen in Sopron-Várhegy (Burgstall) und die Probleme der östlichen Beziehungen. *Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften* 6 (1976) 39–46.

Patek 1982
Patek, E. Neue Untersuchungen auf dem Burgstall bei Sopron. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 63 (1982) 106–176.

Patek 1993
Patek E. *Westungarn in der Hallstattzeit.* Weinheim 1993.

Pauli 1978
Pauli, L. *Der Dürrnberg bei Hallein III. Auswertung der Grabfunde.* Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 18. München 1978.

Paulík & Zachar 1975
Paulík, J. – Zachar, L. Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove (Kultobjekt und Gräber aus der Latènezeit in Palárikovo). *Slovenská archeológia* 23 (1975) 281–332.

Penninger 1972
Penniger, E. *Der Dürrnberg bei Hallein I. Katalog der Grabfunde aus der Hallstatt- und Latènezeit.* Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 16. München 1972.

Pető 1979
Pető, M. Neuere topographische und archäologische Angaben zum Leben der Siedlung Gellérthegy-Tabán und Umgebung in der frühen Kaiserzeit. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 31 (1979) 271–285.

Pető 1993
Pető, M. Neure Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf dem Gellért-Berg. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 45 (1993) 33–44.

Pető 1997
Pető, M. Kelta-római leletek és településmaradványok Budapest II/A kerületében (Keltisch-römische Fundgüter und Siedlungsüberreste im II/A Bezirk von Budapest). *Budapest Régiségei* 31 (1997) 247–254.

Pető 1998
Pető, M. A gellérthegyi kőbánya (The Gellért Hill quarry). *Budapest Régiségei* 32 (1998) 123–133.

Pető 2002
Pető, M. A gellérthegyi oppidum déli oldalán végzett kutatások 1993–1997 között (The excavation in the Gellérthegy oppidum's southern fortress wall). *Budapest Régiségei* 35 (2002) 125–133.

Pető *et al.* 2012
Pető, Á. – Kenéz, Á. – Baklanov, Sz. – Ilon, G. – Füleki, Gy. Talajtani paraméterek alkalmazása régészeti térhasználat elemzésben. Módszertani esettanulmány Győr–Ménfőcsanak-Szélesföldek lelőhelyről. *Agrokémia és talajtan* 61 (2012) 57–76.

Piaskowski 1965
Piaskowski, J. Correlation between the phosphorus content in the iron ore or slag and that in bloomery iron. *Archaeologia Polonia* 8 (1965) 83–103.

Pingel 1971
Pingel, V. *Die glatte Drehscheibenkeramik von Manching.* Ausgrabungen in Manching 4. Wiesbaden 1971.

Pittioni 1930
Pittioni, R. *La Tène in Niederösterreich.* Materialen zur Urgeschichte Österreichs 4. Wien 1930.

Pittioni 1941
Pittioni, R. *Beiträge zur Urgeschichte der Landschaft Burgenland im Reichsgau Niederdonau.* Wien 1941.

Pleiner 1994
Pleiner, R. Early Bloomeries in Central Europe. In: Mangin, M. (éd.) *La sidérurgie ancienne de L'Est de la France dans son contexte européen. Actes du Colloque de Besançon, 10–13. novembre 1993.* Paris 1994, 181–188.

Pleiner 2000
Pleiner, R. *Iron in Archaeology. The European Bloomery Smelters.* Prague 2000.

Pleiner & Princ 1984
Pleiner, R. – Princ, M. Die latènezeitliche Eisenverhüttung und die Untersuchung einer Rennschmelze in Mšec, Böhmen. *Památky archeologické* 75 (1984) 133–180.

Polenz 1971
Polenz, H. Mittel- und spätlatènezeitliche Brandgräber aus Dietzenbach, Landkreis Offenbach am Main. In: *Stadt und Kreis Offenbach am Main.* Studien und Forschungen 4. Lagen 1971.

Pusztai 1967
Pusztai, R. Késő-vaskori házak Lébényben (Späteisenzeitliche Häuser in Lébény). *Arrabona* 9 (1967) 5–11.

Ramsl 1998
Ramsl, P. C. *Inzersdorf-Walpersdorf. Studien zur späthallstatt- / latènezeitlichen Besiedlung im Traisental, Niederösterreich.* Fundberichte aus Österreich A6. Wien 1998.

Ramsl 2002
Ramsl, P. C. *Das eisenzeitliche Gräberfeld von Pottenbrunn.* Fundberichte aus Österreich A11. Wien 2002.

Ratimorská 1981
Ratimorská, P. Keltské pohrebisko v Chotíne I. *Západné Slovensko* 8 (1981) 15–88.

Raux 1998
Raux, S. Méthodes de quantification du mobilier céramique. Etat de la question et pistes de réflexion. In: Arcelin, P – Tuffreau-Libre, M. (dir.) *La quantification des céramiques. Conditions et protocole.* Bibracte 2. Glux-en-Glenne 1998, 11–16.

Reinecke 1906
Reinecke, P. Grabfunde der dritten La-Tènestufe aus dem bayerischen Donautal. *Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit* (1906) 288–294.

Romsauer 1991
Romsauer, P. The earliest wheel-turned pottery in the Carpathian Basin. *Antiquity* 65 (1991) 358–367.

Rózsás 2002
Rózsás, M. Késő vaskori ház Barcs-Pusztabarcsról (Late Iron Age house from Barcs-Pusztabarcs). *Somogyi Múzeumok Közleményei* 15 (2002) 49–55.

Röder 1995
Röder, B. *Frühlatènekeramik aus dem Breisgau – ethnoarchäologisch und naturwissenschaftlich analysiert.* Materialefte zur Archäologie in Baden-Württenberg 30. Stuttgart 1995.

Rustoiu & Egri 2010
Rustoiu, A. – Egri, M. Danubian kantharoi – almost three decades later. In: Berecki, S. (ed.) *Iron Age Communities in the Carpathian Basin: Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş.* Cluj-Napoca 2010, 217–287.

Sabján & Takács 2002
Sabján, T. – Takács, M. A ménfőcsanaki 147. objektum – feltárás, rekonstrukció, értelmezés. In: K. Cseh, J. (szerk.) *Központok és falvak a honfoglalás és kora Árpád-kori Magyarországon.* Tatabányai Múzeum Tudományos füzetek 6. Tatabánya 2002, 95–119.

Schmid 1997
Schmid, H. Die montangeologischen Voraussetzungen des Ur- und frühgeschichtlichen Eisenhüttenwesens im Gebiet des mittleren Burgenlands (Becken v. O. Pullendorf). *Wissenschaftliche Arbeiten aus Burgenland* 59 (1977) 11–23.

Schönfelder 2006
Schönfelder, M. Ein spätlatènezeitlicher Werkzeugund Gerätehort aus dem ostkeltischen Gebiet. In: Bataille, G. – Guillaumet, J.-P. (éds.) *Les dépôts métalliques au second âge du Fer en Europe tempérée. Actes de la table ronde organisée par L'UMR 5594 CNRS – Culture – Université de Bourgogne Archéologie, Cultures et Société en Bourgogne et en France orientale Équipe 3: la société gauloise. Gluxen-Glenne, 13–14 octobre 2004.* Glux-en-Glenne 2006, 109–121.

Schwappach 1971
Schwappach, F. Stempel des Waldalgesheimstils an einer Vase aus Sopron-Bécsidomb (West-Ungarn). Ein Beitrag zur Geschichte des frühkeltischen Ornaments. *Hamburger Beiträge zur Archäologie* I/2 (1971) 131–172.

Schwappach 1975
Schwappach, F. Zur Chronologie der östlichen Frühlatène-Keramik. *Alba Regia* 14 (1975) 109–136.

Schwappach 1979
Schwappach, F. *Zur Chronologie der östlichen Frühlatène-Keramik. The Chronology of Eastern Early La Tène Pottery.* Bad Bramstedt 1979.

Sedlačkova 1990
Sedlačkova, H. Ein latènezeitliches Haus aus Mittelböhmen (samt Rekonstruktionsvorschlag). *Mannus* 56 (1990) 16–27.

Somfai 2001
Somfai, A. A domborzat és a folyómedervándorlás szerepe Győr római kori és középkori településszerkezetének alakulásában. *Falu Város Régió* (2001) 22–28.

Somfai 2018
Somfai, A. Folyóvizek és urbanisztika a történeti és a mai Győr példáján. *Honismeret* 3 (2018), 62–70.

Somogyi 1988
Somogyi, S. Magyarország holocén kori főbb paleoökológia változásai. *Földrajzi Értesítő* 37 (1988) 227–230.

Sperl 1980
Sperl, G. *Über die Typologie urzeitlcher frühgeschichtlicher und mittelarterlicher Eisenhütten-schlacken.* Studien zur Industrie-Archäologie 7. Wien 1980.

Stegmann & Rajtár 1996
Stegmann-Rajtár, S. Eine Siedlung der Späthallstatt-/Frühlatènezeit in Bratislava-Dúbrovka (Slowakei). In: Jerem, E. – Lippert, A. (Hrsg.) *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10–14. Mai 1994.* Budapest 1996, 455–470.

Stöllner 1998
Stöllner, Th. Grab 102 vom Dürrnberg bei Hallein. *Germania* 76 (1998) 67–176.

Szabó 1971
Szabó, M. *A kelták nyomában Magyarországon.* Budapest 1971.

Szabó 1973
Szabó, M. Tierkampfszene auf einer keltischen Urne. *Folia archeologica* 24 (1973) 43–56.

Szabó 1974
Szabó, M. Contribution à l'étude de l'art et de la chronologie de La Tène ancienne en Hongrie. *Folia archeologica* 25 (1974) 71–86.

Szabó 1985
Szabó, M. Nouvelles voues sur l'art des Celtes Orientaux. *Études Celtiques* 22 (1985) 55–72.

Szabó 1990
Szabó, M. Pannónia a római foglalás előtt (La Tène kor). In: Mócsy, A. (szerk.) *Pannónia régészeti kézikönyve.* Budapest 1990, 15–29.

Szabó 1991
Szabó, M. La céramique peinte laténienne de la cuvette karpatique. In: *La céramique peinte celtique dans son contexte Europeen. Actes du Symposium Inernational d'Hautvillers.* Reims 1991, 273–284.

Szabó 1992
Szabó, M. *Les Celtes de l'Est. Le second age du fer dans la cuvette des Karpates.* Paris 1992.

Szabó 2000
Szabó, M. Les recherches franco-hongroises dans la Grande plaine hongroise. Les sites de Polgár et Sajópetri In: Guillaumet, J.-P. (dir.) *Dix ans coóperation franco-hongroise en archéologie 1988–1998.* Budapest 2000, 59–66.

Szabó 2007
Szabó, M. (dir) *L'habitat de l'époque de La Tène à Sajópetri – Hosszú-dűlő.* Budapest 2007.

Szabó 2009
Szabó, M. Megjegyzések a Délkelet-Dunántúl késő vaskorához. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2009 (2009) 85–100.

Szabó 2015
Szabó, M. A kelták Magyarországon. In: Szabó, M. – Borhy, L. *Magyarország története az ókorban: Kelták és rómaiak.* Bibliotheca archaeologica 4. Budapest 2015, 13–82.

Szabó & Czajlik 2004
Szabó, M. – Czajlik, Z. Vasművesség Északkelet-Magyarországon a Kr. e. 3. században: Sajópetri – Hosszú-dűlő. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 43 (2002 [2004]) 127–138.

Szabó, Czajlik & Kriveczky 2004
Szabó, M. – Czajlik, Z. – Kriveczky, B. Késő vaskori település Sajópetri határában. Late Iron Age settlement at the outskirts of Sajópetri. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2002 (2004) 25–34.

Szabó, Guillaumet & Cserményi 1994
Szabó, M. – Guillaumet, J.-P. – Cserményi, V. Foullies franco-hongroises a Velem-Szentvid recherches sur la fortification latènienne. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 46 (1994) 107–126.

Szabó, Guillaumet & Kriveczky 1997
Szabó, M. – Guillaumet, J.-P. – Kriveczky, B. Polgár-Király-érpart – Késővaskori település a Kr. e. IV–III. évszázadból – Late Iron Age Settlement from the 4th–3rd Century B.C. In: Raczky, P. – Kovács, T. – Anders, A. (szerk.) *Utak a múltba – Paths into the Past. Az M3-as autópálya régészeti leletmentései – Rescue Excavations in the M3 motorway.* Budapest 1997, 87–89.

Szabó, Guillaumet & Kriveczky 1997a
Szabó, M. – Guillaumet, J.-P. – Kriveczky, B. Sajópetri-Hosszú-dűlő. Késővaskori település a Kr. e. IV-III. századból. In: Raczky, P. – Kovács, T. – Anders, A. (szerk.) *Utak a múltba – Paths into the Past. Az M3-as autópálya régészeti leletmentései – Rescue Excavations in the M3 motorway.* Budapest 1997, 81–86.

Szabó, Guillaumet & Vitali 2006
Szabó, M. – Guillaumet, J.-P. –Vitali, D. L'occupation celtique de la Grande plaine hongroise. In: *Rapport annuel d'activité scientifique 2006 de Bibracte.* Glux-en-Glenne 2006, 221–223.

Szabó & Tankó 2007
Szabó, D. – Tankó, K. Présentation du systeme de gestion de céramique de Sajópetri (Hongrie). *Ősrégészeti Levelek* 8–9 (2007) 168–177.

Szabó & Tankó 2012
Szabó, M. – Tankó, K. La nécropole celtique à Ludas-Varjú-dűlő. In: Szabó, M. (dir.) – Tankó, K. (ass.) – Czajlik, Z. (ass.) *La nécropole celtique à Ludas-Varjú-dűlő.* Budapest 2012, 11–152.

Szabó & Tankó 2018
Szabó, M. – Tankó, K. La nécropole celtique à Sajópetri–Homoki-szőlőskert. In: Szabó, M. (dir.) – Czajlik, Z. (ass.) – Tankó, K. (ass.) *La nécropole celtique à Sajópetri–Homoki-szőlőskert.* Paris 2018, 9–224.

Szabó, Tankó & Szabó 2007
Szabó, M. – Tankó, K. – Szabó, D. Le mobilier céramique. In: Szabó, M. (ed.) *L'habitat de l'epoque de La Tène à Sajópetri – Hosszú-dűlő.* Budapest 2007, 229–252.

Szabó *et al.* 2008
Szabó, M. – Czajlik, Z. – Tankó, K. – Timár, L. Polgár 1: L'habitat du second âge du Fer (IIIe siècle av. J-C.). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 59 (2008) 183–223.

Szöllősi 2008
Szöllősi, Sz. Egy kelta edényégető műhely működése a régészeti leletek tanúság alapján. *Első Század* 7 (2008) 325–374.

Szöllősi 2009
Szöllősi, Sz. Kelta település részlete a Kr.e. 3. századból. In: Kvassay, J. (szerk.) *Település- és temetőfeltárás Dunaszentgyörgy határában*. VIA 1. Budapest 2009, 123–214.

Szöllősi 2014
B. Szöllősi, Sz. La Tène kerámiaművesség a Dél-Dunántúlon. A LT B2-C1 időszakok jellemző kerámiaegyüttesei település-leletanyagok alapján. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2010–2013 (2014) 27–48.

Szőnyi 1995
T. Szőnyi, E. Die Einheimische Keramik von der frühkaiserzeitlichen Siedlung Győr-Ménfőcsanak. In: Tejral, J. – Pieta, K. – Rajtár, J. (Hrsg.) *Kelten, Germanen, Römer vom Ausklang der Latène-Zivilization bis zum 2. Jh. im Mitteldonaugebiet.* Brno – Nitra 1995, 217–224.

Szőnyi 1996
T. Szőnyi, E. Römerzeitliche Altansässiegensiedlung von Ménfőcsanak (Umgebung von Győr). *Arheološki vestnik* 47 (1996) 249–256.

Szőnyi 1997
T. Szőnyi, E. Adatok a Brigetio-Savaria út nyomvonalához. *Arrabona* 35 (1997) 97–108.

Szőnyi 1999
T. Szőnyi, E. Római kori útadatok Győr megyében. Römerzeitliche Straßenangaben im Komitat Győr. *Arrabona* 37 (1999) 83–99.

Szőnyi 2003
T. Szőnyi, E. Römische Brunnen in der Kleinen Tiefebene. *Antaeus* 26 (2003) 141–158.

Szőnyi 2007
T. Szőnyi, E. Győr-Ménfőcsanak, Mérföldkő út. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 2006 (2007) 207–208.

Takács 1993
Takács, M. Falusi lakóházak és egyéb építmények a Kisalföldön a 10–16. században (Kutatási eredmények és további feladatok). In: Cseri, M. – Perger, Gy. (szerk.) *A Kisalföld népi építészete* (*a Győrött 1993. május 24–25-én megrendezett konferencia anyaga*). Szentendre – Győr 1993, 7–53.

Takács 1996
Takács, M. A honfoglalás és korai Árpád-kori telepfeltárások az M1 autópálya nyugatmagyarországi szakaszán. In. Révész L. – Wolf M. (szerk.) *A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei.* Miskolc 1996, 197–217.

Takács 2006
Takács, M. A Ménfőcsanak-Szeles dűlői lelőhelyen 1990–91-ben feltárt, Árpád-kori veremházak. Pit-houses from the Árpád Age found at the site of Ménfőcsanak-Szeles-dűlő in 1990–91. *Arrabona* 44 (2006) 537–566.

Tankó 2004
Tankó, K. Rekonstruktion eines laténezeitlichen Grubenhauses aus Ménfőcsanak-Szeles (B 83). *Communicationes Archeaeologicae Hungariae* 2004 (2004) 105–112.

Tankó 2005
Tankó, K. 'Horn-handled' bowls of the Central Europe Iron Age. In: Dobrzanska, H. – Megaw, V. – P. Polenska (eds.) *Celts on the Margin. Studies in European Cultural Interaction 7th century BC – 1st century AD dedicated to Zenon Wozniak.* Kraków 2005, 153–162.

Tankó 2010
Tankó, K. La Téne ceramic technology and tipology of settlement assemblages in Northeast Hungary. In: Berecki, S. (ed.) *Iron Age Communities in the Carpathian Basin: Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş.* Cluj-Napoca 2010, 321–332.

Tankó 2010a
Tankó, K. Late Iron Age settlement in the vicinity of Ménfőcsanak (Road no. 83. and Bevásárlóközpont). In: Borhy, L. (ed.) *Studia celtica classica et romana Nicolae Szabó septuagesimo dedicata*. Budapest 2010, 249–260.

Tankó 2014
Tankó, K. The graves of Szob and some southern aspects of La Tène finds from northern Hungary. In: M. Guštin – W. David (eds.) *The Clash of Cultures? The Celts and the Macedonian World*. Schriften des Kelten-Römer-Museums Manching 9. Manching 2014, 259–267.

Tankó 2014a
Tankó, K. Traces of iron smelting in La Tène Iron Age settlement at Ménfőcsanak. In: Berecki, S. (ed.) *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 10–13 October 2013*. Cluj-Napoca 2014, 147–160.

Tankó 2015
Tankó, K. Celtic burials from the prehistoric kurgan of Kiszombor C. In: Borhy, L. – Tankó, K. – Dévai, K. (eds.) *Studia archaeologica Nicolae Szabó LXXV annos nato dedicata*. Budapest 2015, 267–280.

Tankó 2016
Tankó, K. Chronological aspects of ceramic types from recently investigated La Tène settlements in Hungary. In: Berecki, S. (ed.) *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş, 8–10 October 2015*. Cluj-Napoca 2016, 165–190.

Tankó 2017
Tankó, K. Késő vaskori leletek Karcsáról (Late Iron Age finds from Karcsa). *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2017 (2018) 85–108.

Tankó 2019
Tankó, K. Sírokba zárt történetek, avagy a kelta emlékek vallatása Magyarországon. In: Ilon G. (szerk.) *Régészeti nyomozások Magyarországon 2*. Budapest 2019, 159–180.

Tankó & Czajlik 2007
Tankó, K. – Czajlik, Z. Fours. In: Szabó, M. (dir.) *L'habitat de l'époque de La Tène à Sajópetri – Hosszú-dűlő*. Budapest 2007, 220–225.

Tankó & Egry 2009
Tankó, K. – M. Egry, I. Kelta település Győr-Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont területén. Az 1995. és 2006. évi ásatás – Celtic settlement excavations at Győr-Ménfőcsanak–Bevásárlóközpont (hypermarket) between 1995 and 2006. In: Ilon, G. (szerk.) *ΜΩΜΟΣ* VI. *Őskoros kutatók VI. összejövetelének konferenciakötete. Nyersanyagok és kereskedelem. Kőszeg, 2009. március 19–21. – Proceedings of the 6th meeting for the researchers of prehistory. Raw materials and trade. Kőszeg, 19–21 March, 2009*. Szombathely 2009, 401–416.

Tankó & Gucsi 2018
Tankó, K. – Gucsi, L. Observations technologiques, défauts de fabrication et dégâts dus à l'utilisation, relatifs à la céramique funéraire du second âge du Fer mise au jour à Sajópetri. In: Szabó, M. (dir.) – Czajlik, Z. (ass.) – Tankó, K. (ass.) *La nécropole celtique à Sajópetri–Homoki-szőlőskert*. Paris 2018.

Tankó & Szabó 2019
K. Tankó, K. –V. Szabó, G. Depotfunde spätlatènezeitlicher Eisengegenstände aus dem Oppidum von Velem - Szent Vid, Ungarn. In: Ramsl, P. C. – Rebay-Salisbury, K. – Trebsche P. (Hrsg.) *Schichtengeschichten. Festschrift für Otto H. Urban*. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 328. Bonn 2019, 145–161.

Tankó & Vaday 2010
Tankó, K. – Vaday, A. Késő bronzkori és késő vaskori telepleletek Mátraszőlős-Királydombról. In: Guba, Sz. – Tankó, K. (eds.) *„Régről kell kezdenünk…" Régészeti tanulmányok Nógrád megyéből Patay Pál tiszteletére.* Szécsény 2010, 137–194.

Tankó *et al.* 2013
Tankó, K. – T. Biró, K. – M. Virág, Zs. Celtic finds at Vörs-Máriaasszony-sziget. *Ősrégészeti Levelek* 15 (2013) 15–17.

Tankó *et al.* 2019
Tankó, K. – Török, B. – Farkas, Cs. A késő vaskori fémmegmunkálás leleteinek régészeti és archeometriai vizsgálata Szilvásvárad-Lovaspálya lelőhelyen. In: Vicze, M. – Kovács, G. (szerk.) *ΜΩΜΟΣ X. Őskoros Kutatók X. Összejövetelének konferenciakötete.* Százhalombatta 2019, 383–409.

Timár 2007
Timár, L. Structure d'habitat, formes de maison. In: Szabó, M. (dir.) *L'habitat de l'époque de La Tène á Sajópetri–Hosszú-dűlő.* Budapest 2007, 201–219.

Timár 2009
Timár, L. A negatív struktúráktól a rekonstrukciókig. In: Anders, A. – Szabó, M. – Raczky, P. (szerk.) *Régészeti dimenziók. Tanulmányok az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének tudományos műhelyéből.* Budapest 2009, 93–104.

Timár 2010
Timár, L. Les reconstructions possibles des constructions de l'Âge du Fer, découvertes à Ráckeresztúr. In: Borhy, L. (dir.) *Studia celtica classica et romana Nicolae Szabó septuagesimo dedicata.* Budapest 2010, 261–272.

Timár 2011
Timár, L. A computer aided study of Late Iron Age buildings. In: Jerem, E. – Redő, F. – Szeverényi, V. (eds.) *On the Road to Reconstructing the Past. Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA). Proceedings of the 36th International Conference. Budapest, April 2–6, 2008.* Budapest, 399–405.

Timár 2013
Timár, L. Késő vaskori veremházak maradványainak értelmezése. Interpretation of the sunken houses of the Late Iron Age. *Ősrégészeti Levelek* 13 (2013) 290–302.

Timár *et al.* 2007
Timár, L. – Czajlik, Z. – Guillaumet, J. P. – Szabó, D. – Tankó, K. Catalogue des structures archéologiques mises au jour. In: Szabó, M. (dir.) *L'habitat de l'époque de La Tène à Sajópetri – Hosszú-dűlő.* Budapest 2007, 25–200.

Tomka 2001
Tomka, P. Győr, Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont. *Régészeti Kutatások Magyarországon* 1998 (2001) 148.

Tóth & Tokai 2016
Tóth, G. – Tokai, Z. M. Győr – Ménfőcsanak rézkori temetkezései (Embertani eredmények). *A Nyugat Magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ tudományos közleményei* 21 (2016) 203–220.

Tóth *et al.* 2016
Tóth, G. – Melis, E. – Ilon, G. A ménfőcsanaki feltárás (2009–2011) bronzkori leletanyagának embertani és azokkal összefüggő régészeti eredményei. In: Csécs, T. – Takács, M. (szerk.) *Beatus homo qui invenit Sapientiam: Ünnepi kötet Tomka Péter 75. születésnapjára.* Győr 2016, 737–755.

Török *et al.* 2013
Török, B. – Kovács, Á. – Barkóczy, P. – Kristály, F. Ordacsehi-Csereföld kelta településéről származó vassalak és vastárgyak anyagvizsgálata és készítés-technológiai vonatkozásai. *Archeometriai Műhely* 10 (2013) 23–32.

Trebsche 2003
Trebsche, P. *Keramik mit Feinkammstrich aus keltischen Siedlungen im Grossraum Linz. Untersuchungen zu Werkstätten, Funktion, Verbreitung und Datierung.* Linzer archäologische Forschungen 35. Linz 2003.

Trebsche 2010
Trebsche, P. Auswertung der latènezeitlichen Befunde und Funde von Michelstetten. In: Lauermann, E. (Hrsg.) *Die latènezeitliche Siedlung von Michelstetten. Die Ausgrabungen des Museums für Urgeschichte in den Jahren 1994–1999.* Archäologische Forschungen in Niederösterreich 7. St. Pölten 2010, 15–115.

Trebsche 2011
Trebsche, P. Eisenzeitliche Graphittonkeramik im mittleren Donauraum. In: Schmotz, K. (Hrsg.) *Vorträge des 29. Niederbayerischen Archäologentages.* Rahden, Westf. 2011, 449–481.

Tugya *et al.* 2015
Tugya, B. – Nagy, G. – Ďurković, É. – Bartosiewicz, L. Early Iron Age settlement at Győr-Ménfőcsanak–Széles-földek in the light of archaeological finds (Northwest Hungary). *Archeometriai Műhely* 12 (2015) 265–278.

Urák 2018
Urák, M. Late Iron Age double-lyre stamped pottery from the Mureş Valley, Transylvania. In: Berecki, S. – Rustoiu, A. – Egri, M. (eds.) *Iron Age Connectivity in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş 13–15 October 2017.* Bibliotheca Musei Marisiensis 16. Cluj-Napoca 2018, 197–214.

Urban 1985
Urban, O. Die latènezeitlichen Gräberfeld von Katzelsdorf und Guntramsdorf, Niederösterreich. *Archeologia Austriaca* 69 (1985) 13–55.

Urban 1996
Urban, O. Der Leopoldsberg in Wien zur Hallstatt- und Frühlatènezeit. In: Jerem, E. – Lippert, A. (Hrsg.) *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symosiums, Sopron, 10–14. Mai 1994.* Budapest 1996, 549–580.

Uzsoki 1969
Uzsoki, A. Die Siedlunggeschichte der La Tène B-C Periode des Komitats Győr-Sopron. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 2 (1969) 69–82.

Uzsoki 1970
Uzsoki, A. Előzetes jelentés a ménfőcsanaki kelta temető ásatásáról. *Arrabona* 12 (1970) 17–57.

Uzsoki 1970a
Uzsoki, A. A ménfőcsanaki kelta pajzs rekonstrukciós kísérlete. *Archaeologiai Értesítő* 97 (1970) 97–108.

Uzsoki 1987
Uzsoki, A. Ménfőcsanak. In: Kovács, T. – Petres, É. – Szabó, M. (eds.) *Corpus of Celtic Finds in Hungary I. Transdanubia 1.* Budapest 1987, 13–63.

Vaday 1995
Vaday, A. Roman barrel-wooded wells. *Specimina nova Dissertationum ex Institutis Historiae Antiquae et Archaeologiae Universitatis Quinqueecclesiensis* 11 (1995) 187–198.

Vaday 1997
Vaday, A. Ménfőcsanak – 83-as út. *Archaeologiai Értesítő* 123–124 (1996–1997) 222.

Vaday 1997a
Vaday, A. Győr-Ménfőcsanak. *Régészeti Füzetek Ser. I.* 48 (1997) 11.

Vaday 2003
Vaday, A. A ménfőcsanaki kelta lelőhely. In: Visy, Zs. (szerk.) *Magyar régészet az ezredfordulón – Hungarian Archaeology of the turn of the Millennium.* Budapest 2003, 201–202.

Vaday 2003a
Vaday, A. Wells excavated in the Carpatian Basin during a decade. *Antaeus* 26 (2003) 25–68.

Vaday 2006
Vaday, A. A ménfőcsanaki kelta temető kronológiai modellje – The chronological model of the Celtic cemetery of Ménfőcsanak. *Arrabona* 44 (2006) 597–610.

Vaday 2006a
Vaday, A. The chronologhical model of the Celtic cemetery of Ménfőcsanak. In: Sîrbu, V. – Vaida, D. L. (eds.) *Thracians and Celts. Proceedings of the International Colloquium from Bistriţa. 18–20 May 2006.* Cluj-Napoca 2006, 279–294.

Vaday 2015
Vaday, A. The Langobard cemetery from Ménfőcsanak. *Antaeus* 33 (2015) 163–242.

Vaday & Grynaeus 1996
Vaday, A. – Grynaeus, A. Dendrocronological study of the Roman wells found during the rescue excavations of Ménfőcsanak-83 road. In: Marton, E. (ed.) *The Future Our Past '93–'95. International Conference on Informatics.* Budapest 1996, 115–124.

Vaday & Tankó 2020
Vaday, A. – Tankó, K. The Celtic cemetery at Ménfőcsanak. The excavation before the construction of Road no. 83 in 1993–94. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 71 (2020) 443–560.

Vályi 1983
Vályi, K. Korai kelta leletek Balfról. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* 1982–1983 (1983) 95–113.

Varga 2007
Varga, K. Előzetes beszámoló a Ménfőcsanak-Eperföldek lelőhelyen feltárt késő római temetőről. In: Bíró, Sz. (szerk.) *Firkák I. Fiatal Római koros kutatók konferenciakötete. 2006. március 8–10. Xantus János Múzeum*. Győr 2007, 35–49.

Veres 2008
Veres, J. Régészeti adatok egy Hernád-völgyi szkíta kori településobjektum elemzése kapcsán. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 47 (2008) 53–87.

Voigt 1969
Voigt, T. Zur Problematik der frühlatènezeitlichen Linsenflaschen. *Jahreschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte* 53 (1969) 415–436.

Wagner 2001
Wagner, J. Ein Siedlungsplatz der Latène- und Römerzeit in Södingberg. *Fundberichte aus Österreich* 29 (2001) 426–499.

Waldhauser 1986
Waldhauser, J. Struktur und Ökologie der keltischen Besiedlung während der Stufen Ha D – Lt D in Böhmen. In: Jerem, E. (red.) *Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984*. Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften Beiheft 3. Budapest 1986, 267–275.

Waldhauser 1992
Waldhauser, J. Keltische Distributionsysteme von Graphitkeramik und die Ausbeutung der Graphitlagerstatten während der Fortgeschrittenen Latènezeit. *Archäologische Korrespondenzblatt* 22 (1992) 377–393.

Waldhauser 1993
Waldhauser, J. *Die hallstatt- und latènezeitliche Siedlung mit Gräberfeld bei Radovesice in Böhmen*. Archeologický výzkum v severních Čechách 21. Praha 1993.

Wieland 1999
Wieland, G. Bauten in Viereckschanzen. In: Wieland, G. (Hrsg.) *Keltische Viereckschanzen. Einem Rätsel auf der Spur*. Stuttgart 1999, 34–53.

Wosinszky 1904
Wosinszky, M. *Az őskor mészbetétes díszítésű agyagművessége*. Budapest 1904.

Zeiler 2010
Zeiler, M. *Untersuchungen zur jüngerlatènezeitlichen Keramikchronologie im östlichen Mitteleuropa*. Bochumer Forschungen zur Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie 3. Rahden, Westf. 2010.

Zeiler 2011
Zeiler, M. Die Siedlung von Sopron–Krautacker (Westungarn) in der Jüngeren Latènezeit. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 41 (2011) 375–394.

Zeiler *et al.* 2010
Zeiler, M. – Ramsl, P. C. – Jerem, E. – Megaw, J. V. S. Stempelgleiche Frühlatène-Keramik zwischen Traisental und Neusiedler See. In: Cooney, G. – Becker, K.– Coles, J. – Ryan, M. – Sievers, S. (eds.) *Relics of Old Decency: Archaeological Studies in Later Prehistory. A Festschrift for Barry Raftery*. Dublin 2010, 259–276.

Tárgyrajzok

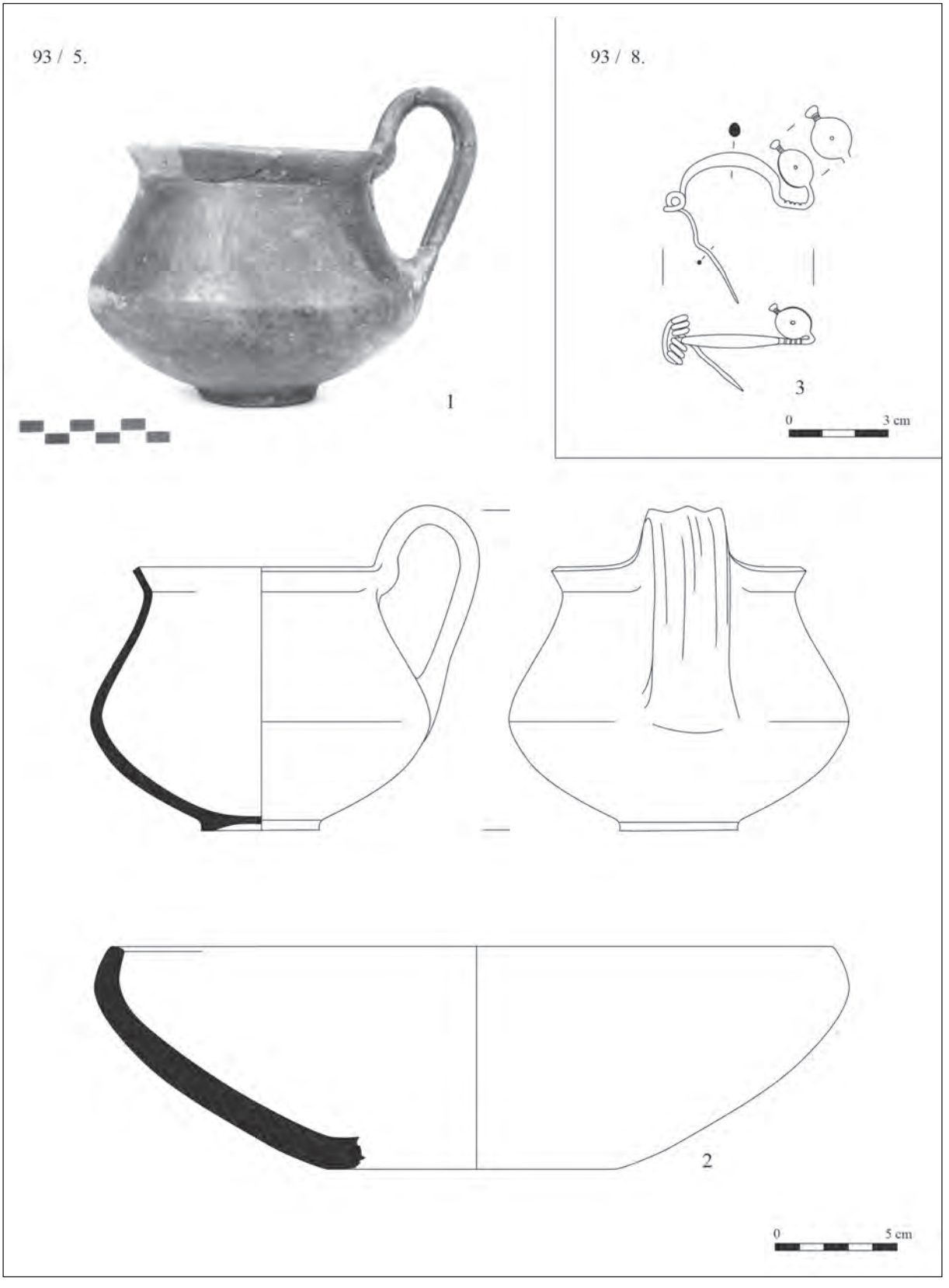

I. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/5. objektum felett, 93/8. objektum mellett (felszíni szórvány)
Plate I: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, above feature no. 93/5, next to feature no. 93/8 (stray find on surface)

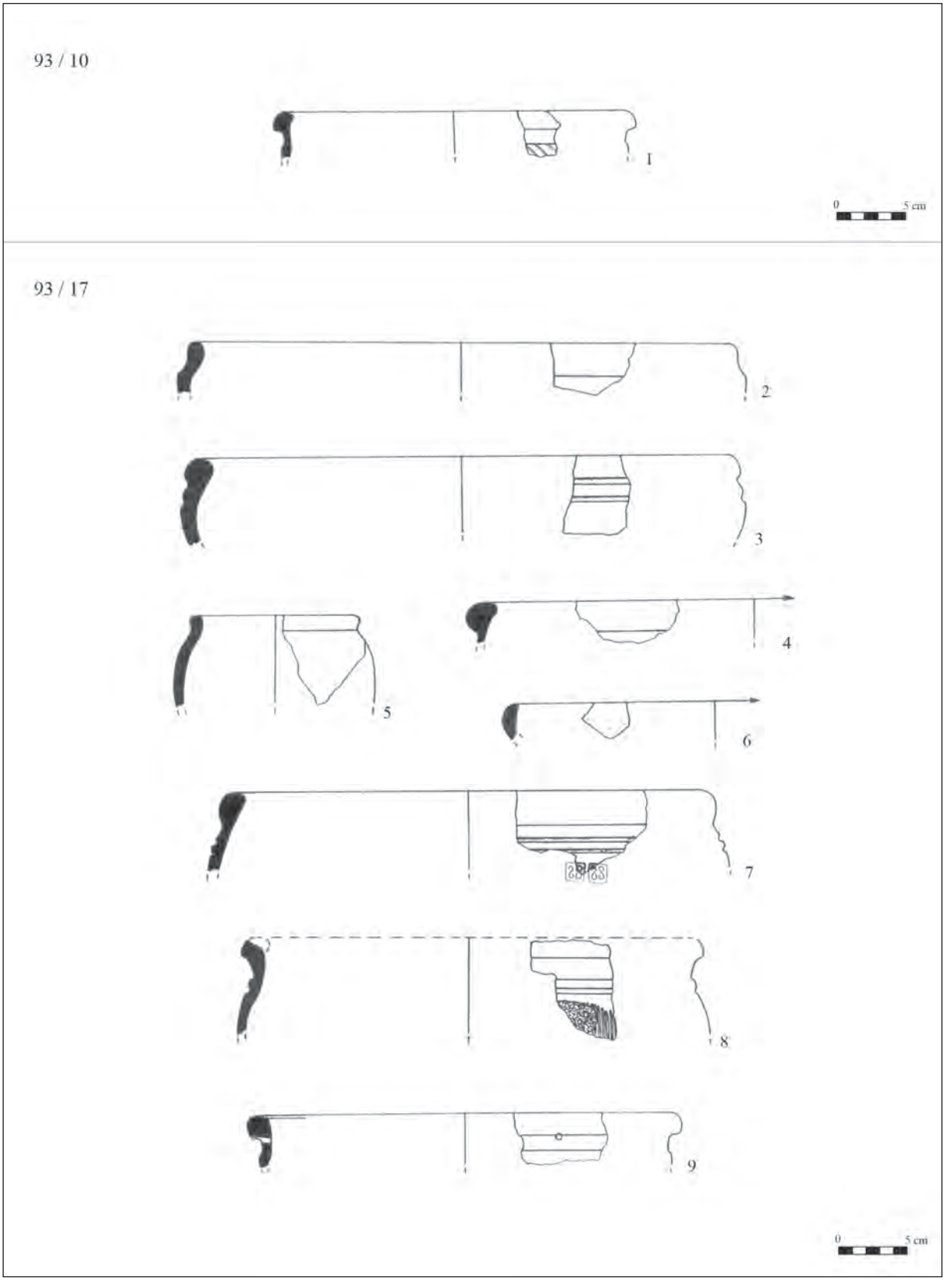

II. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 1: 93/10. objektum, 2–9: 93/17. objektum
Plate II: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, 1: feature no. 93/100, 2–9: feature no. 93/17

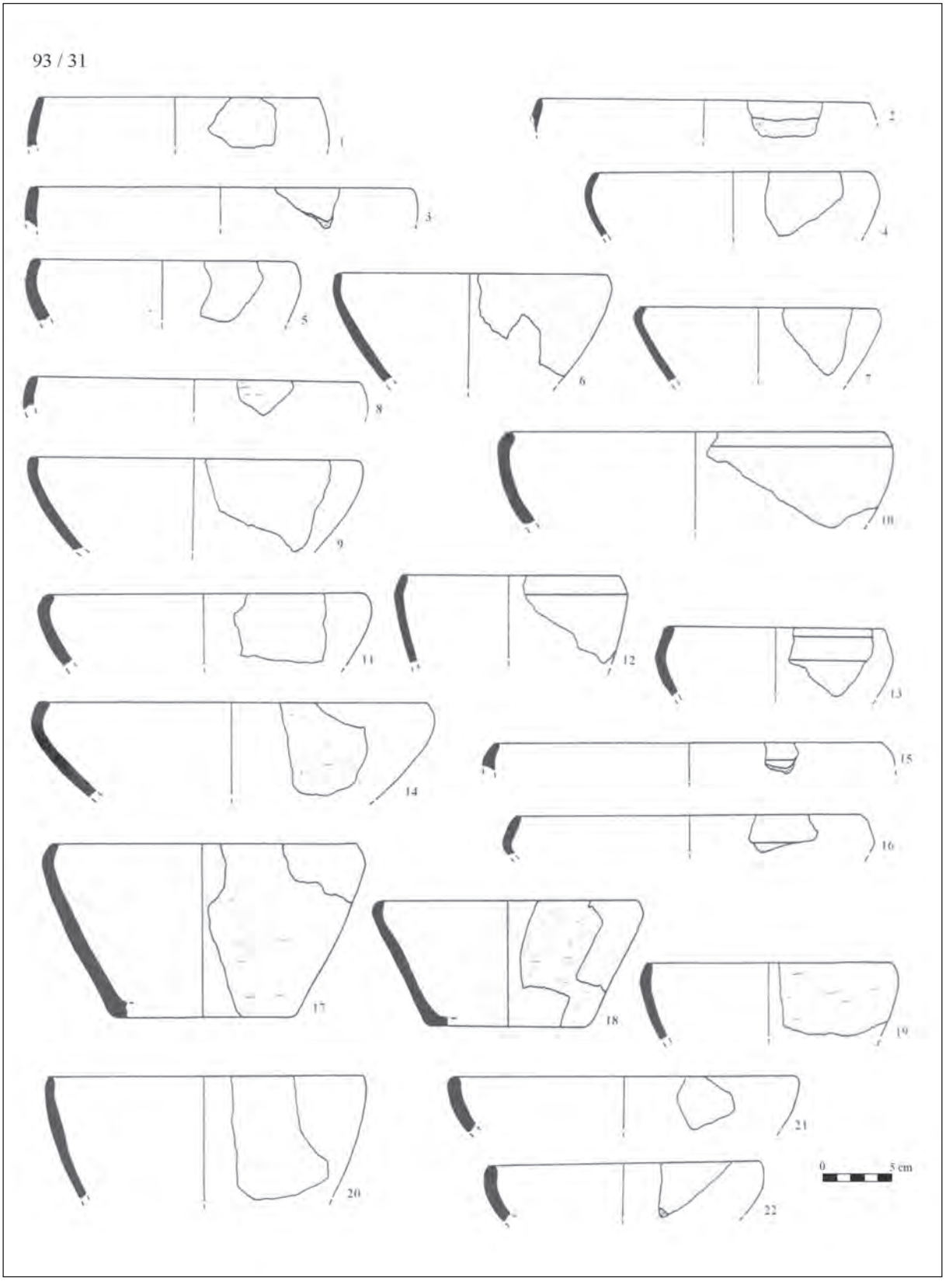

III. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate III: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

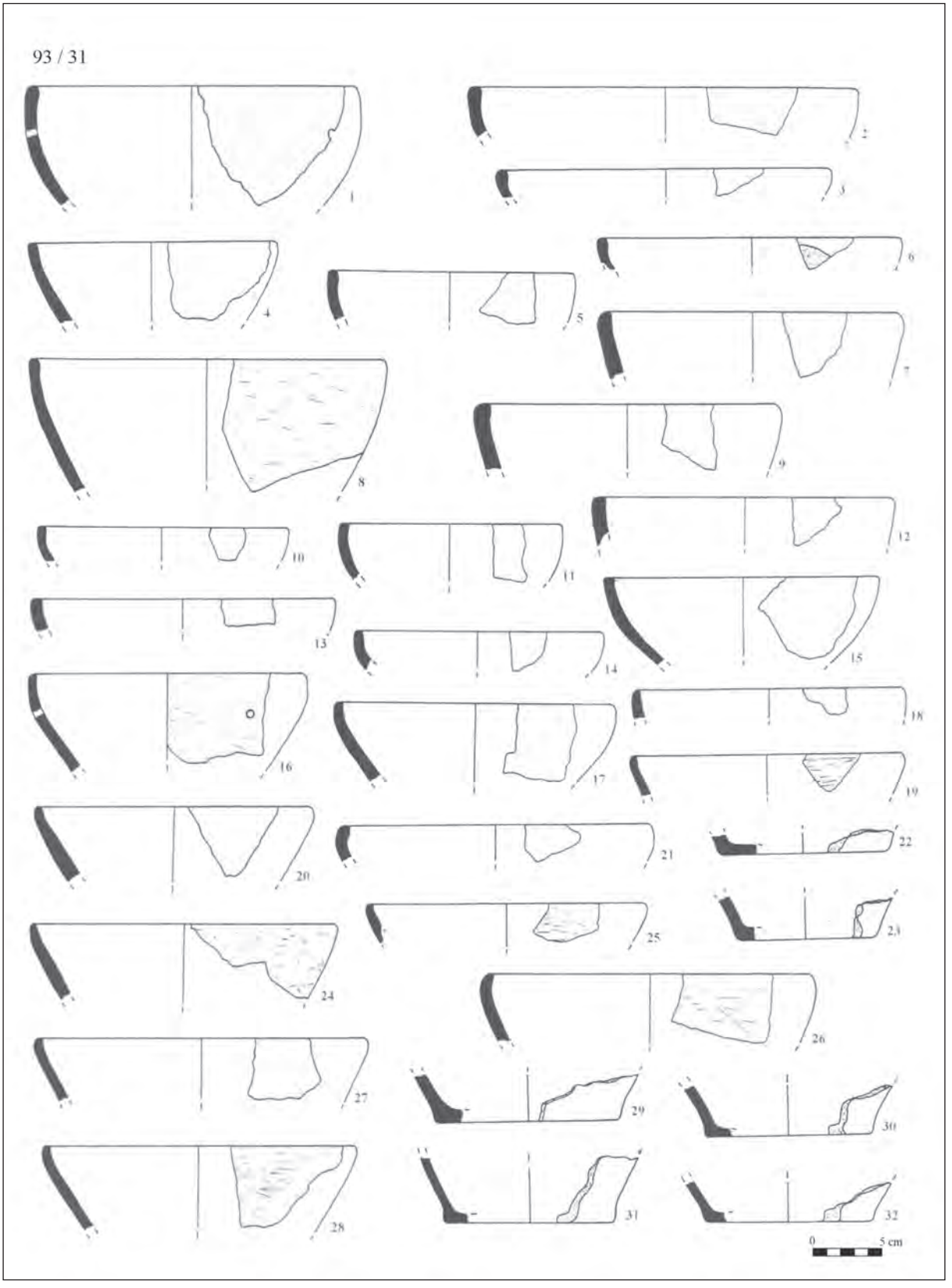

IV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate IV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

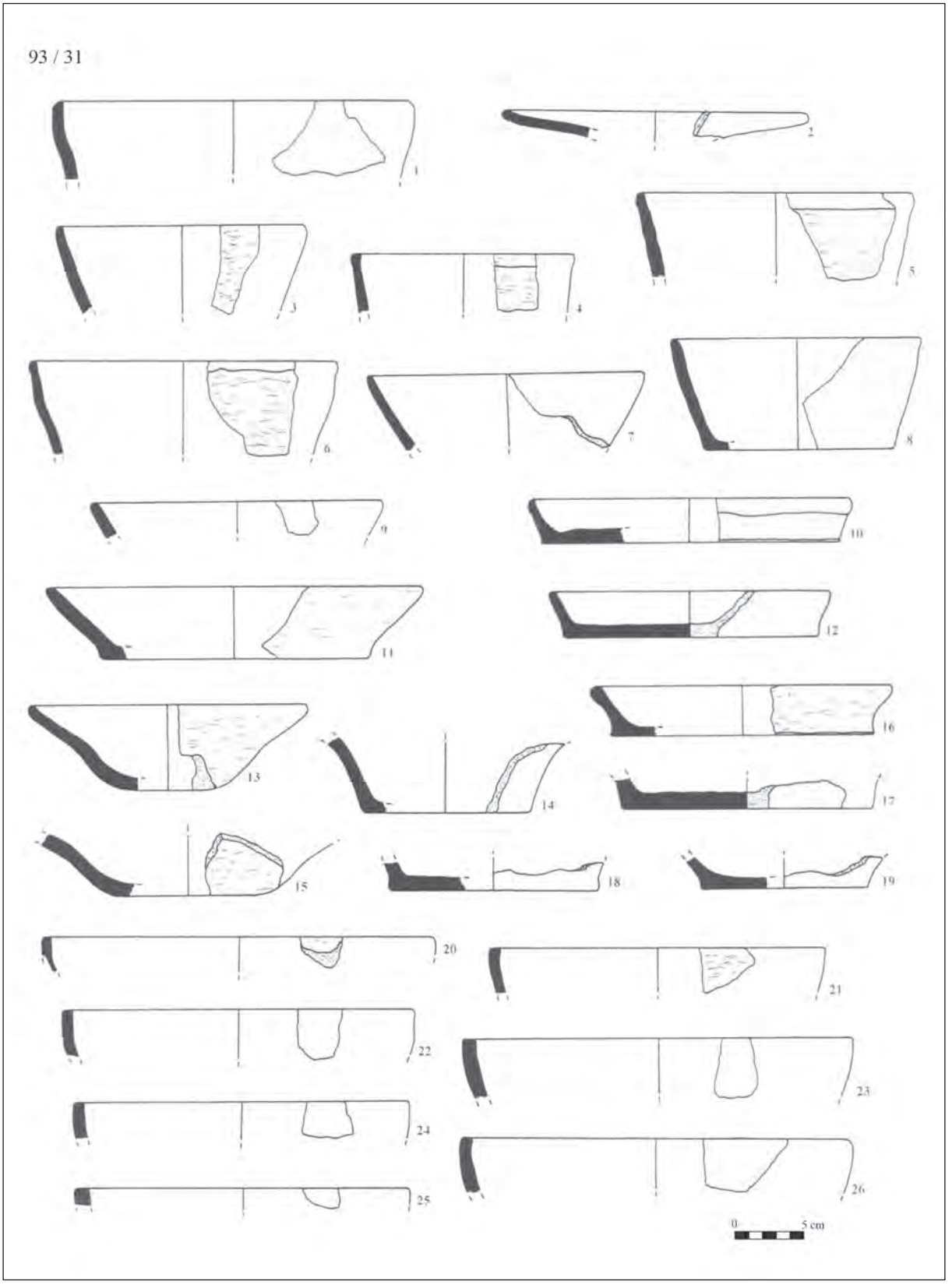

V. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate V: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

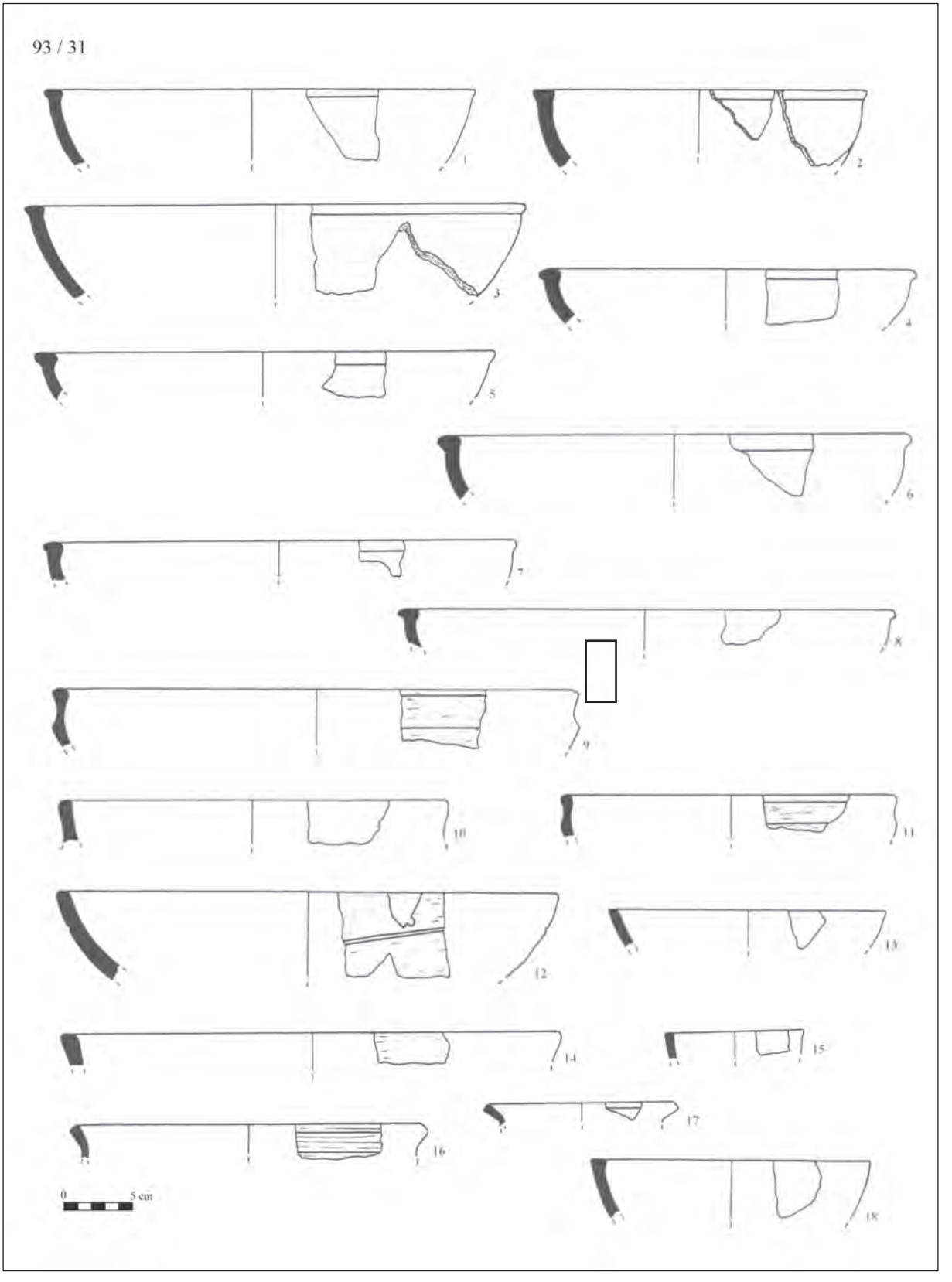

VI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate VI: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

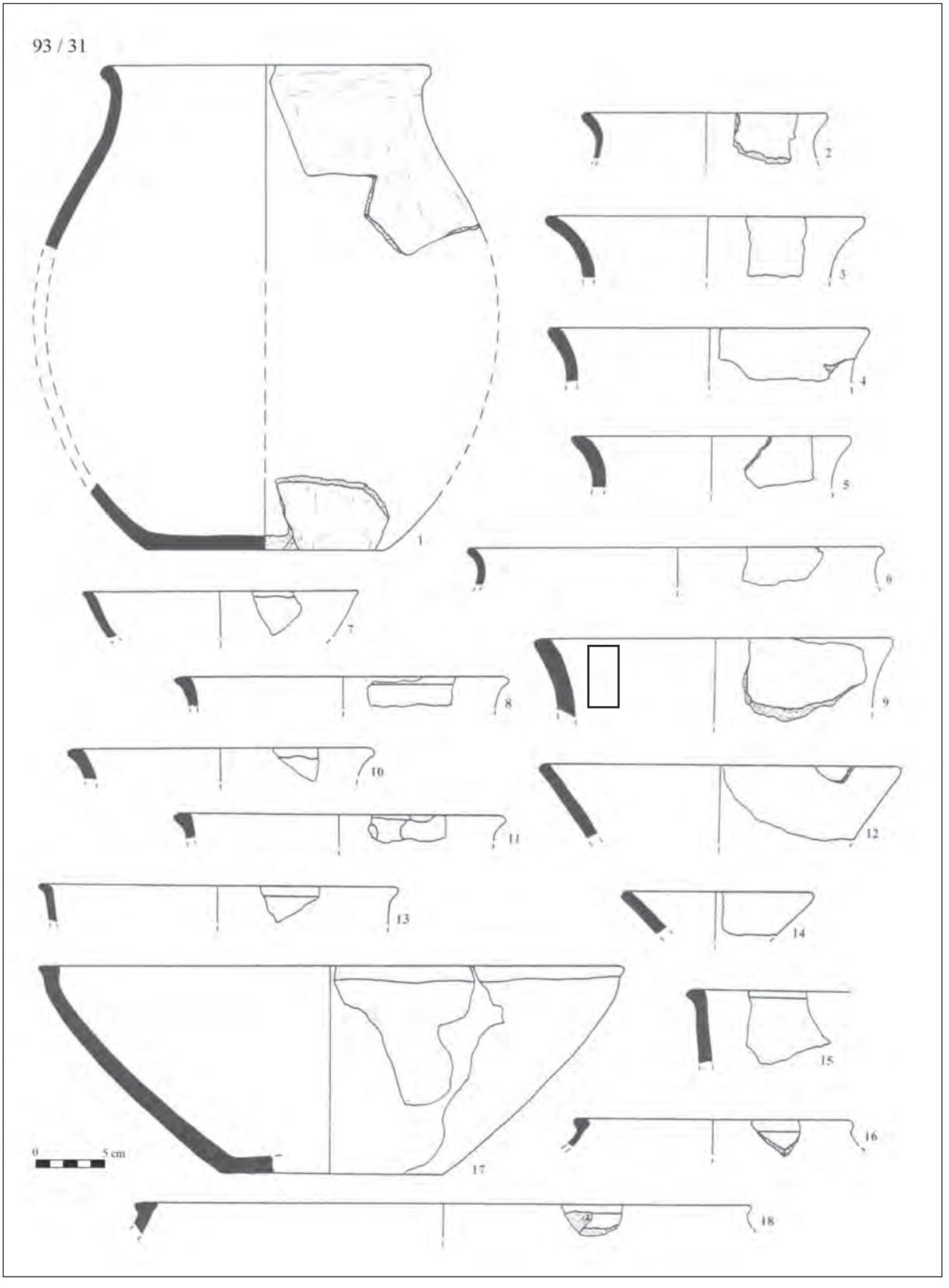

VII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate VII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

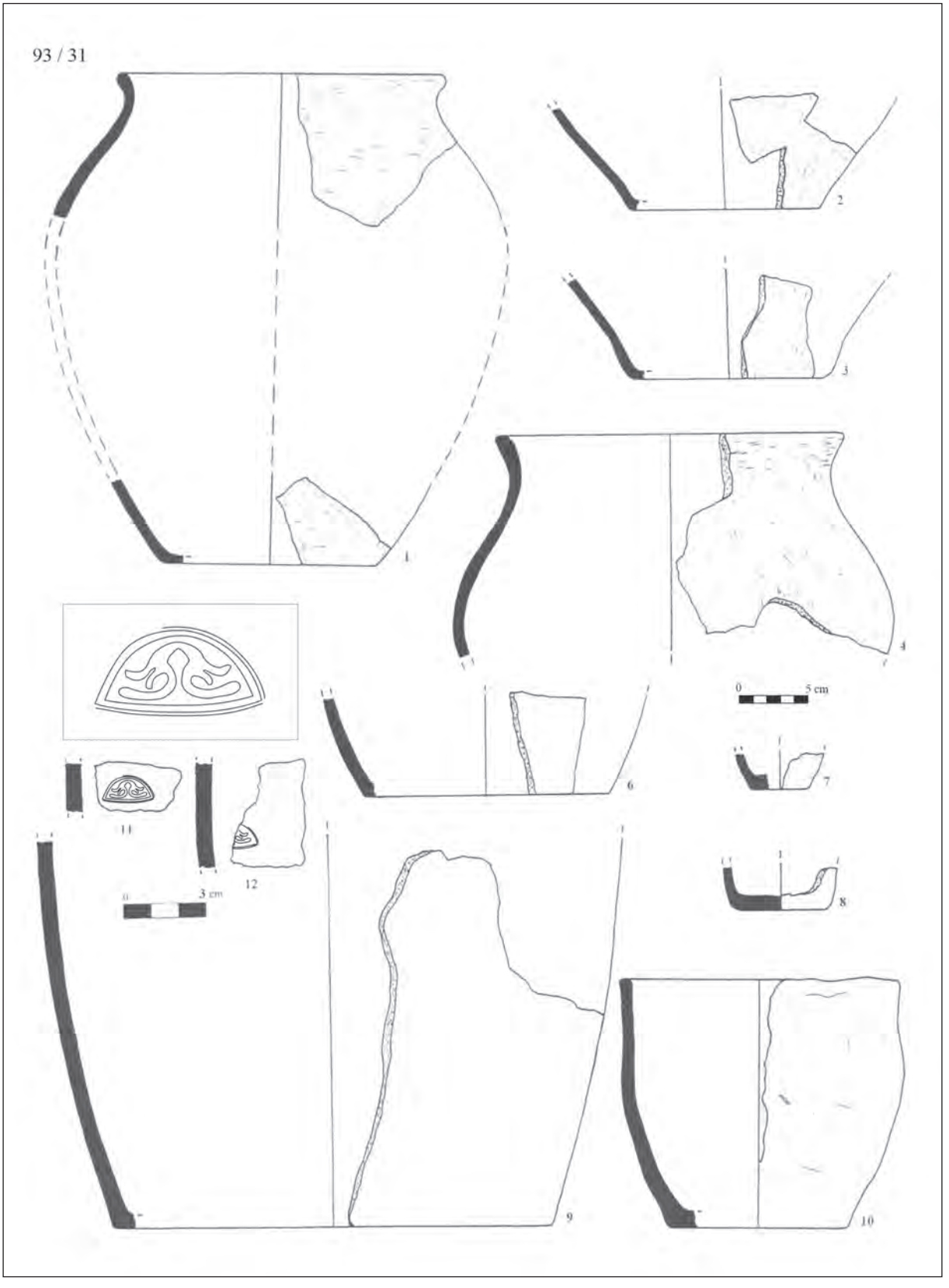

VIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate VIII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

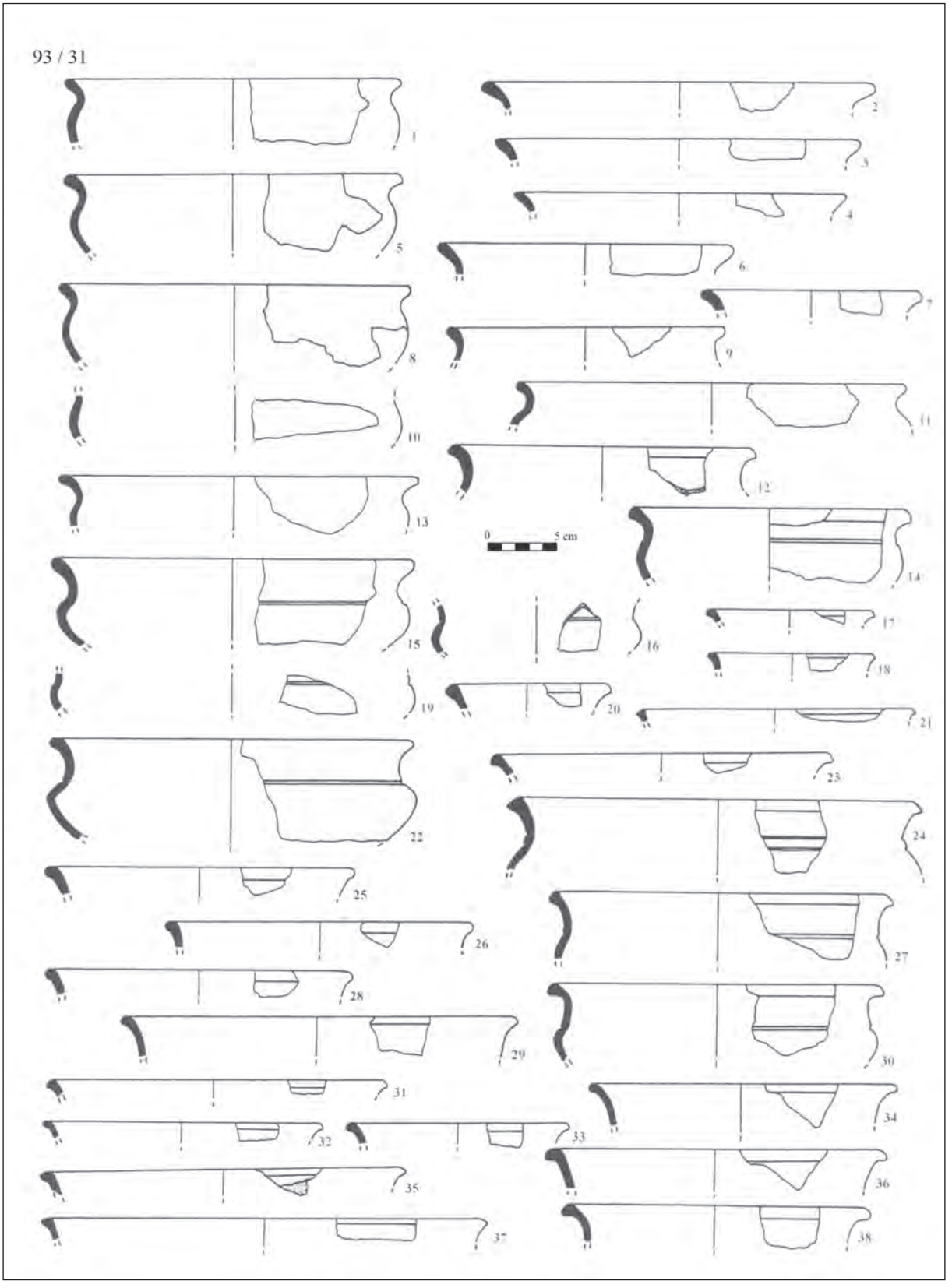

IX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate IX: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

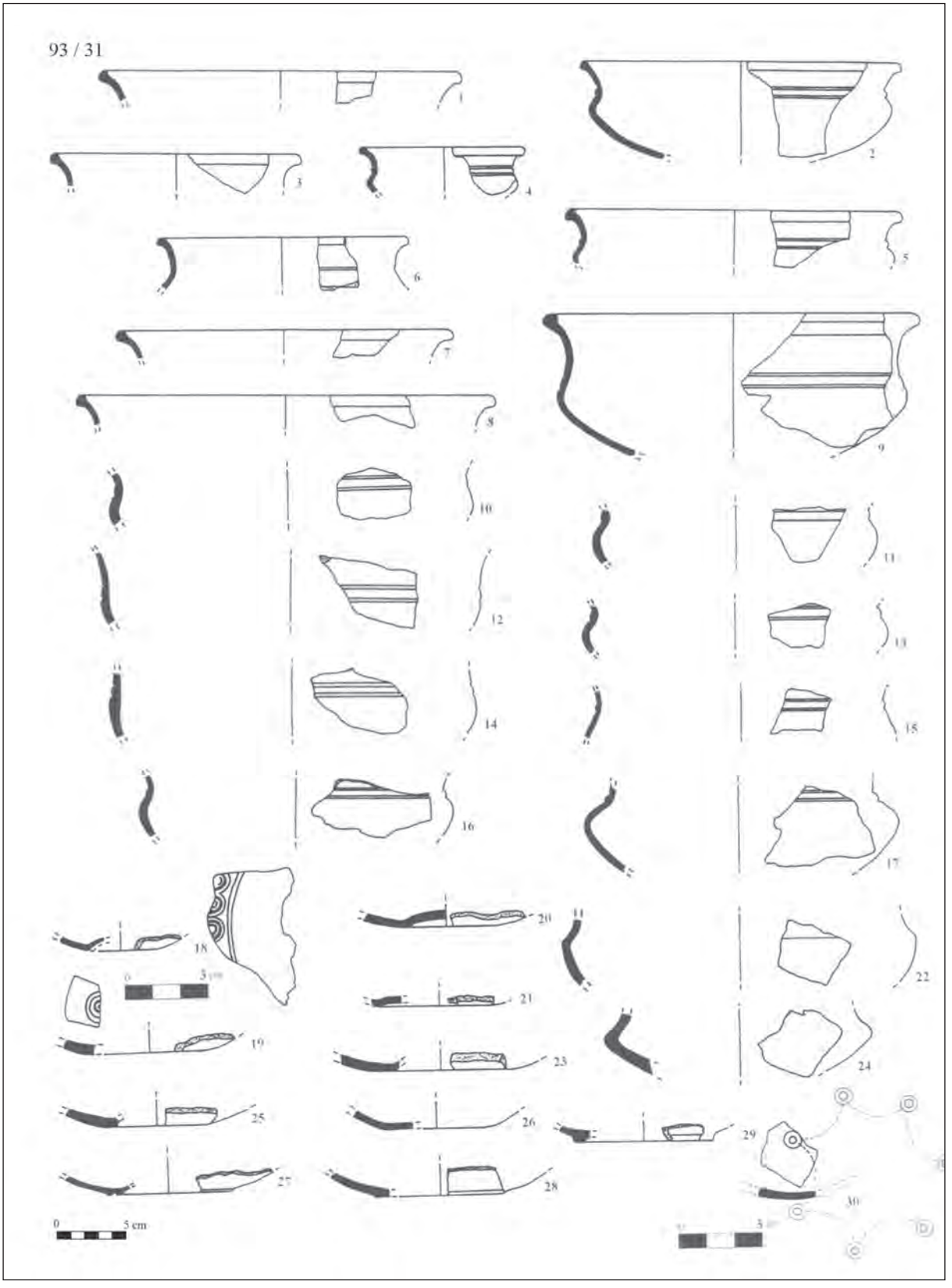

X. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate X: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

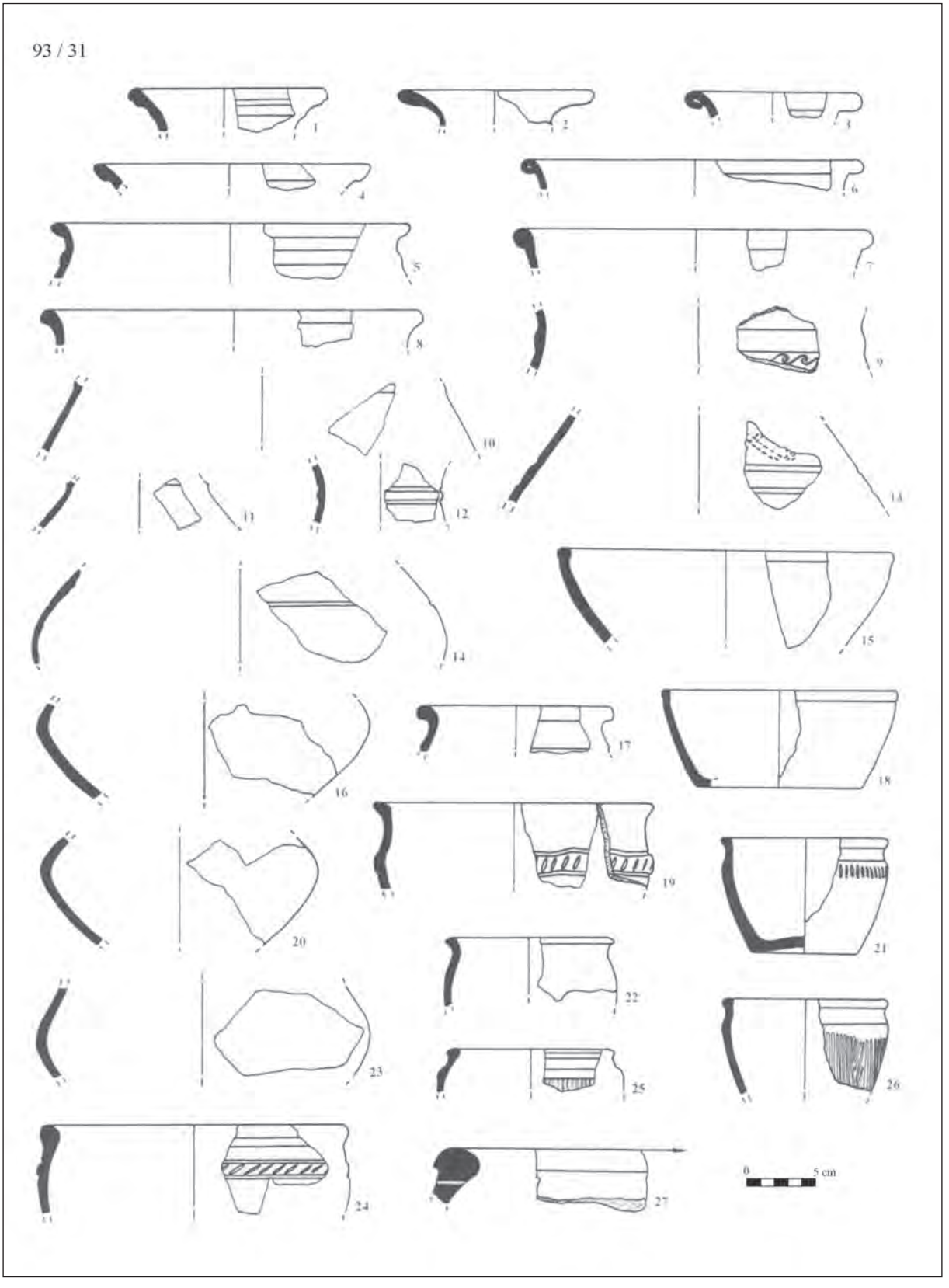

XI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XI: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

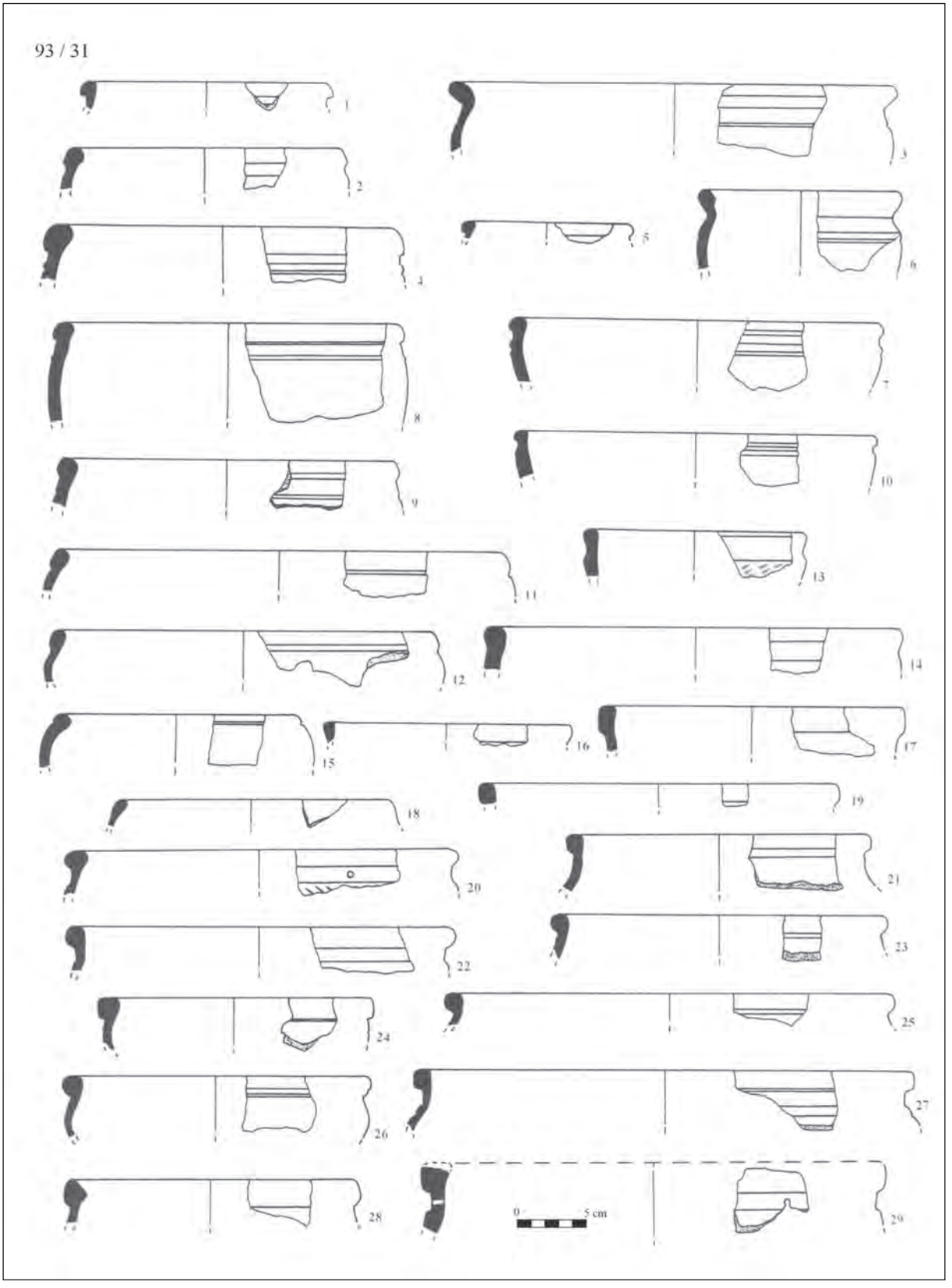

XII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

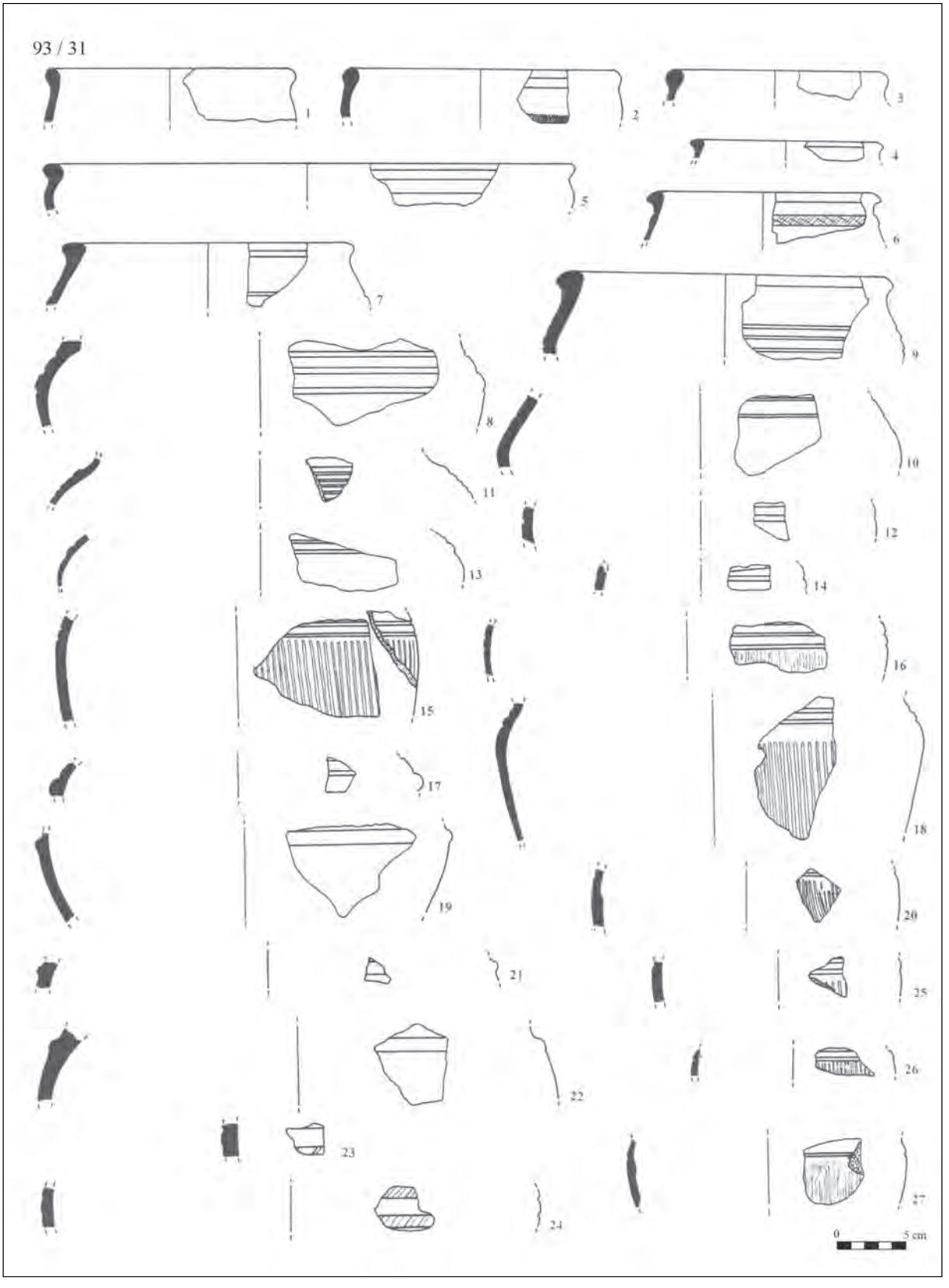

XIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XIII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

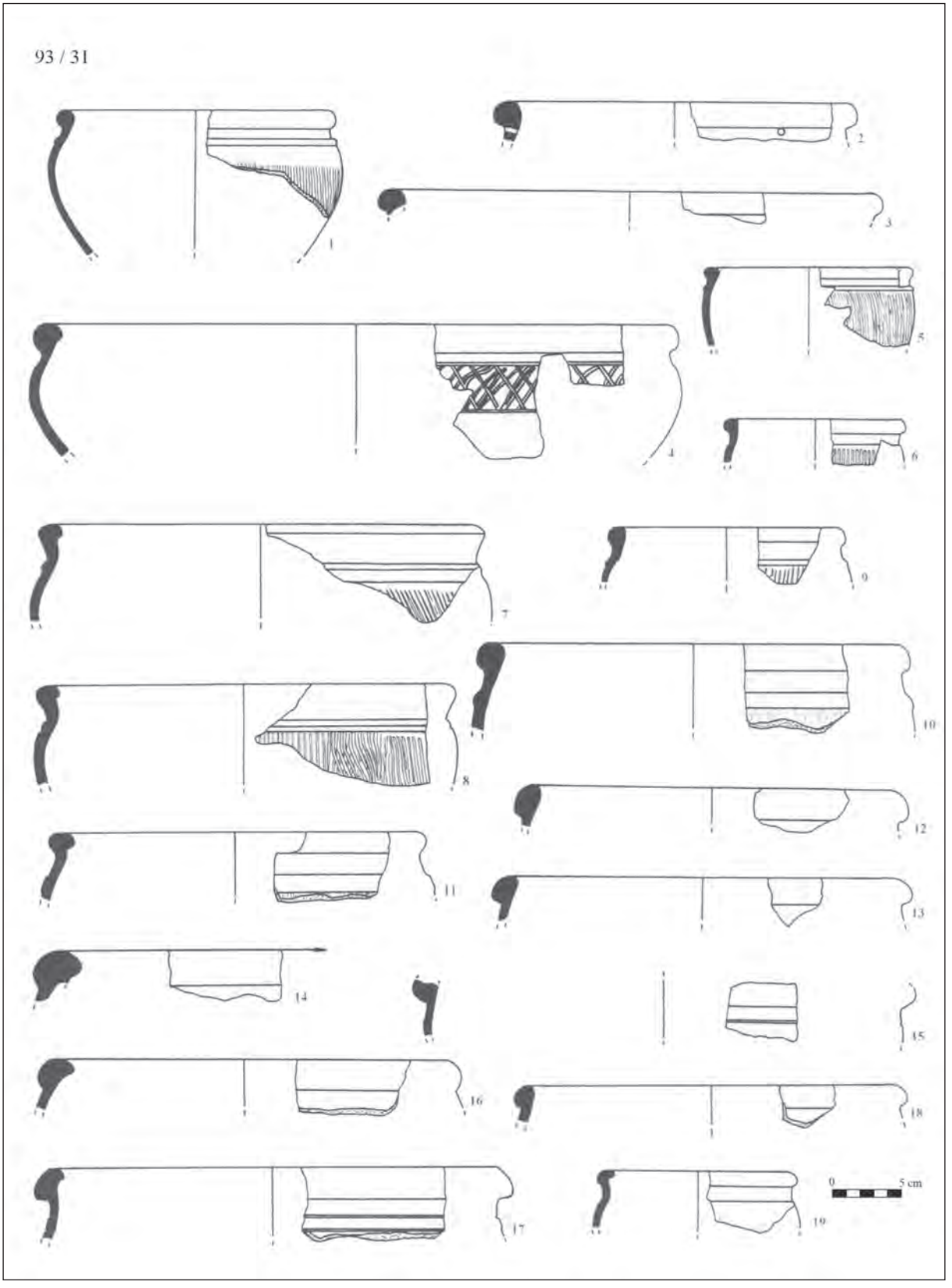

XIV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XIV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

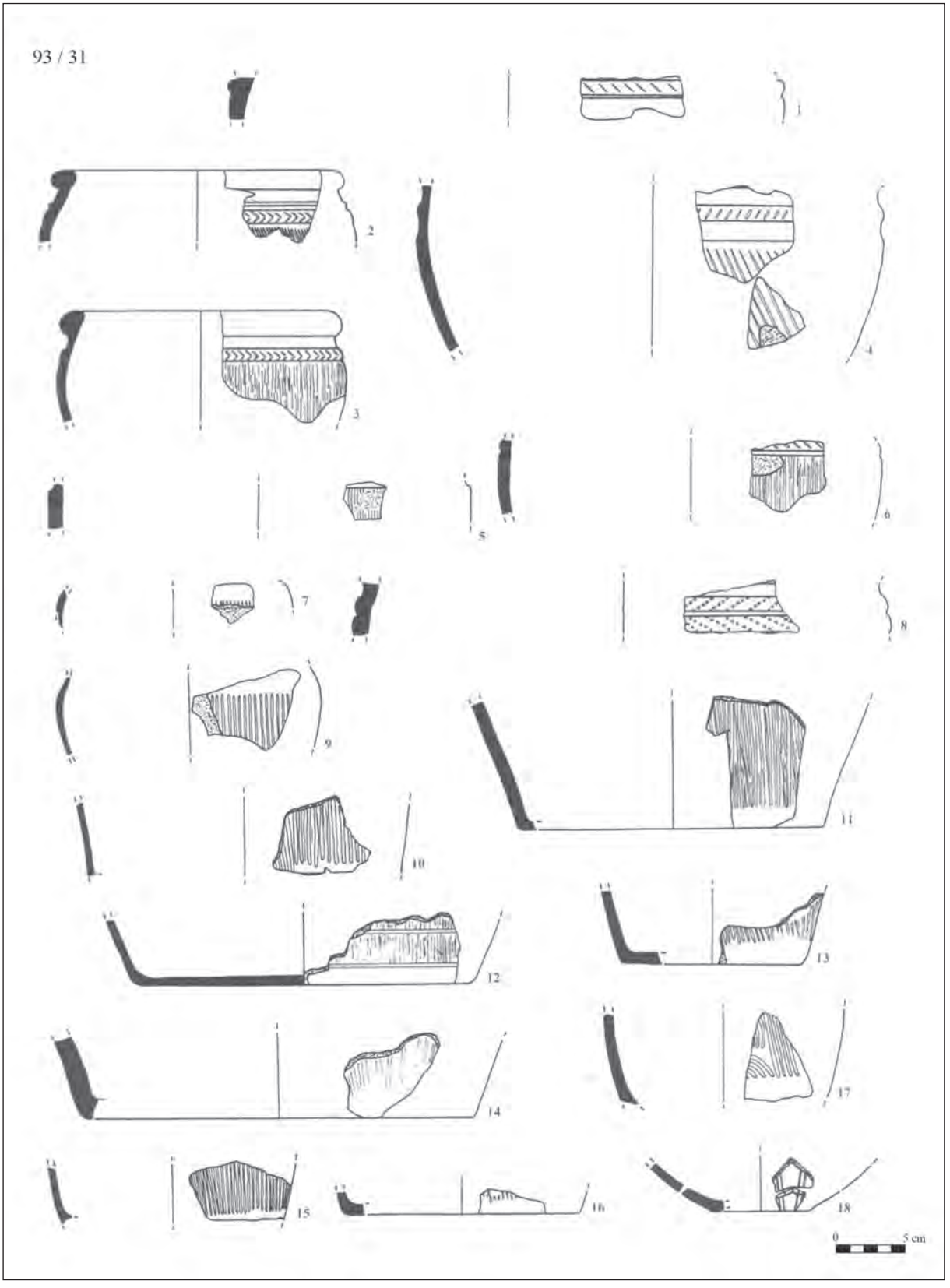

XV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

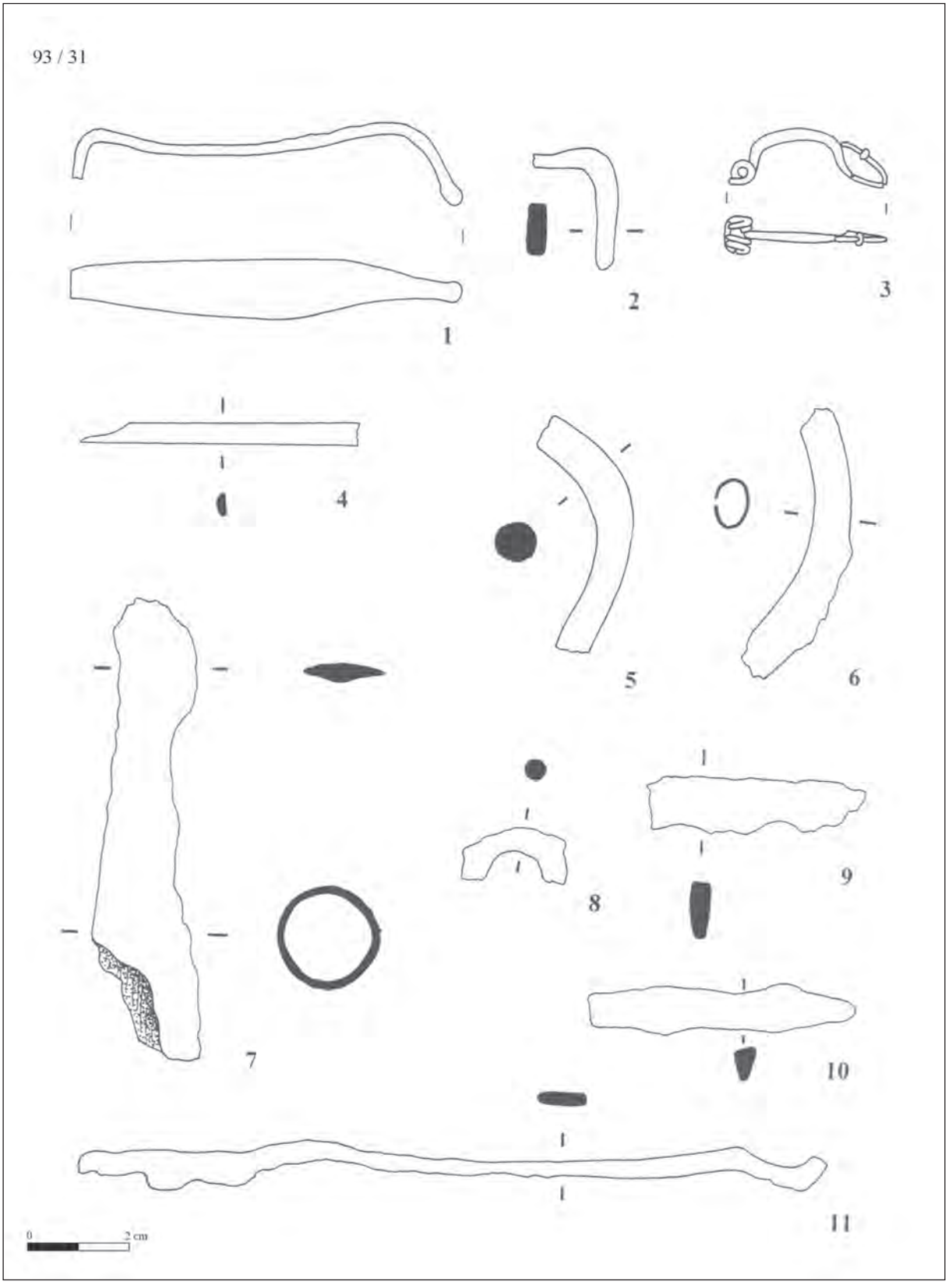

XVI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XVI: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

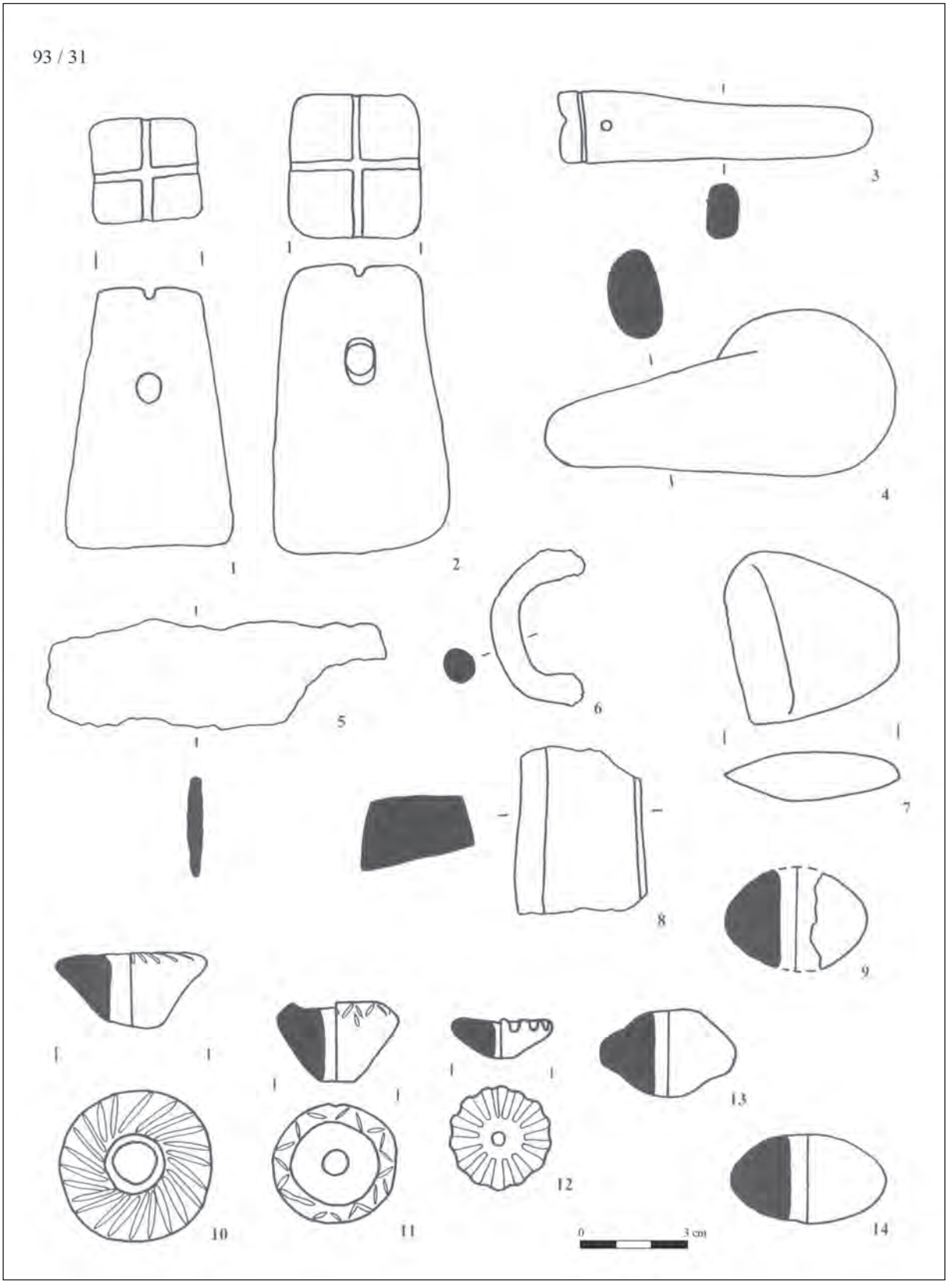

XVII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/31. objektum
Plate XVII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/31

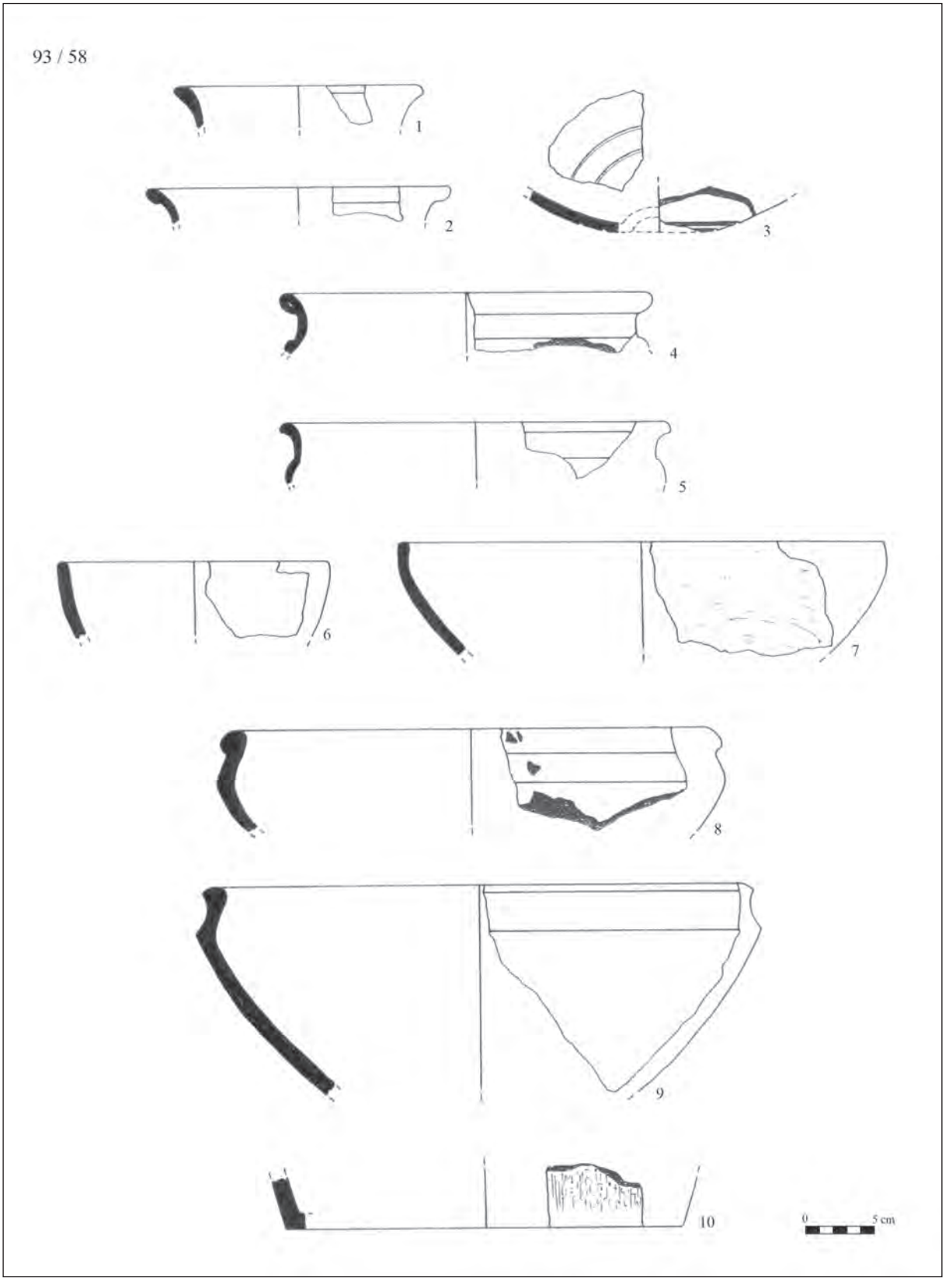

XVIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/58. objektum
Plate XVIII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/58

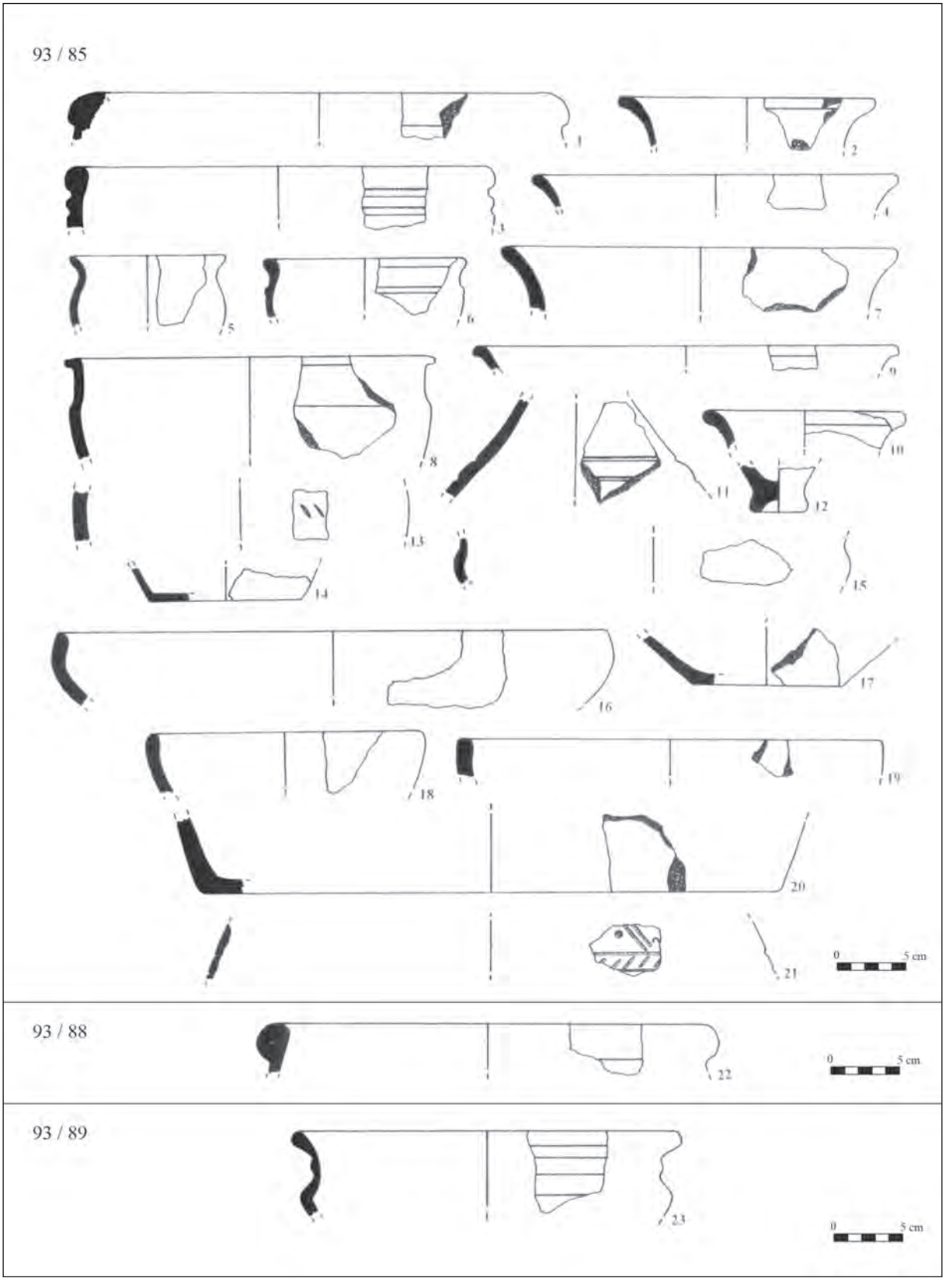

XIX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 1–21: 93/85. objektum, 22: 93/88. objektum, 23: 93/89.objektum
Plate XIX: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, 1–21: feature no. 93/85,22: feature no. 93/88, 23: feature no. 93/89

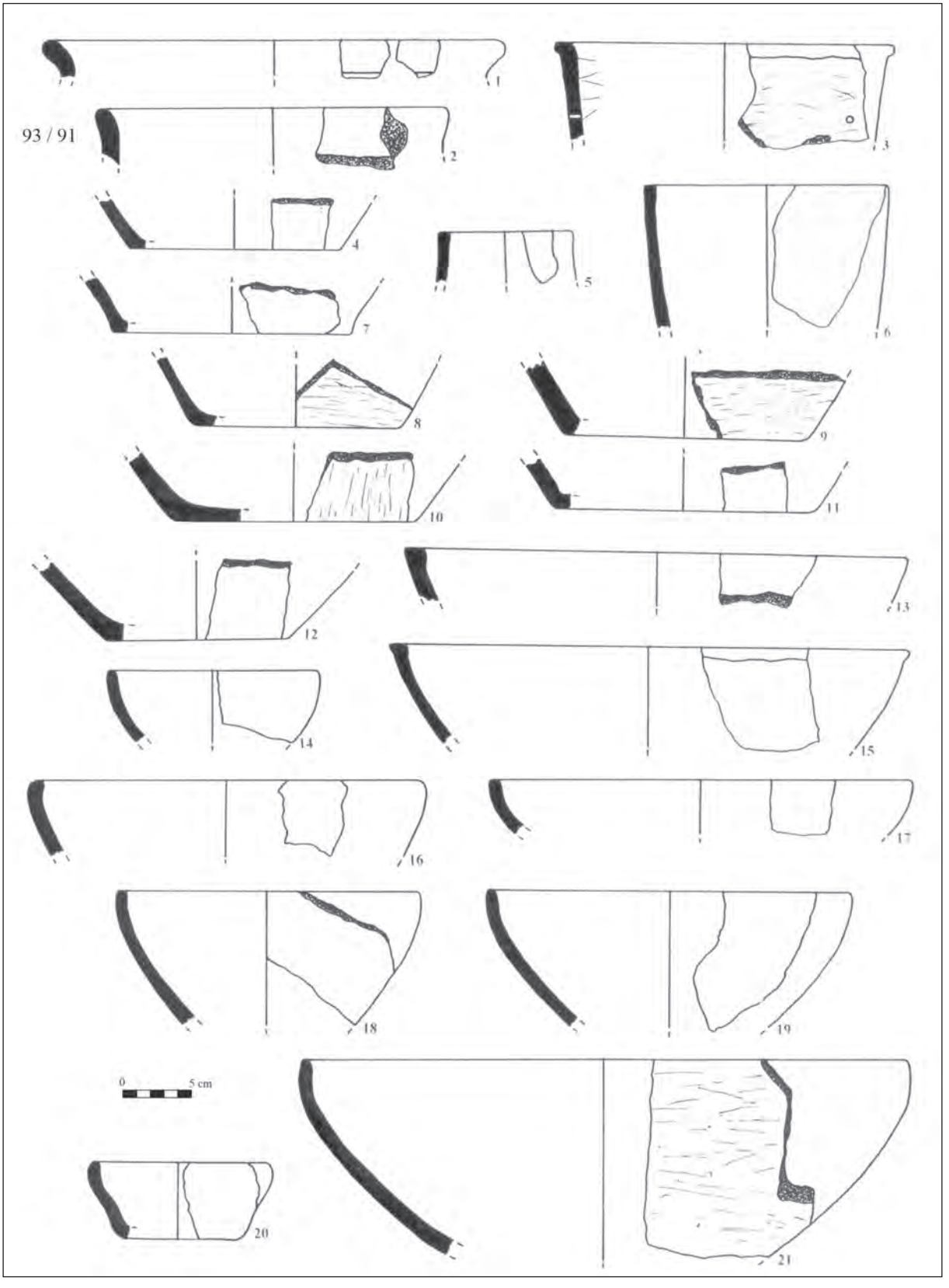

XX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/91. objektum
Plate XX: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/91

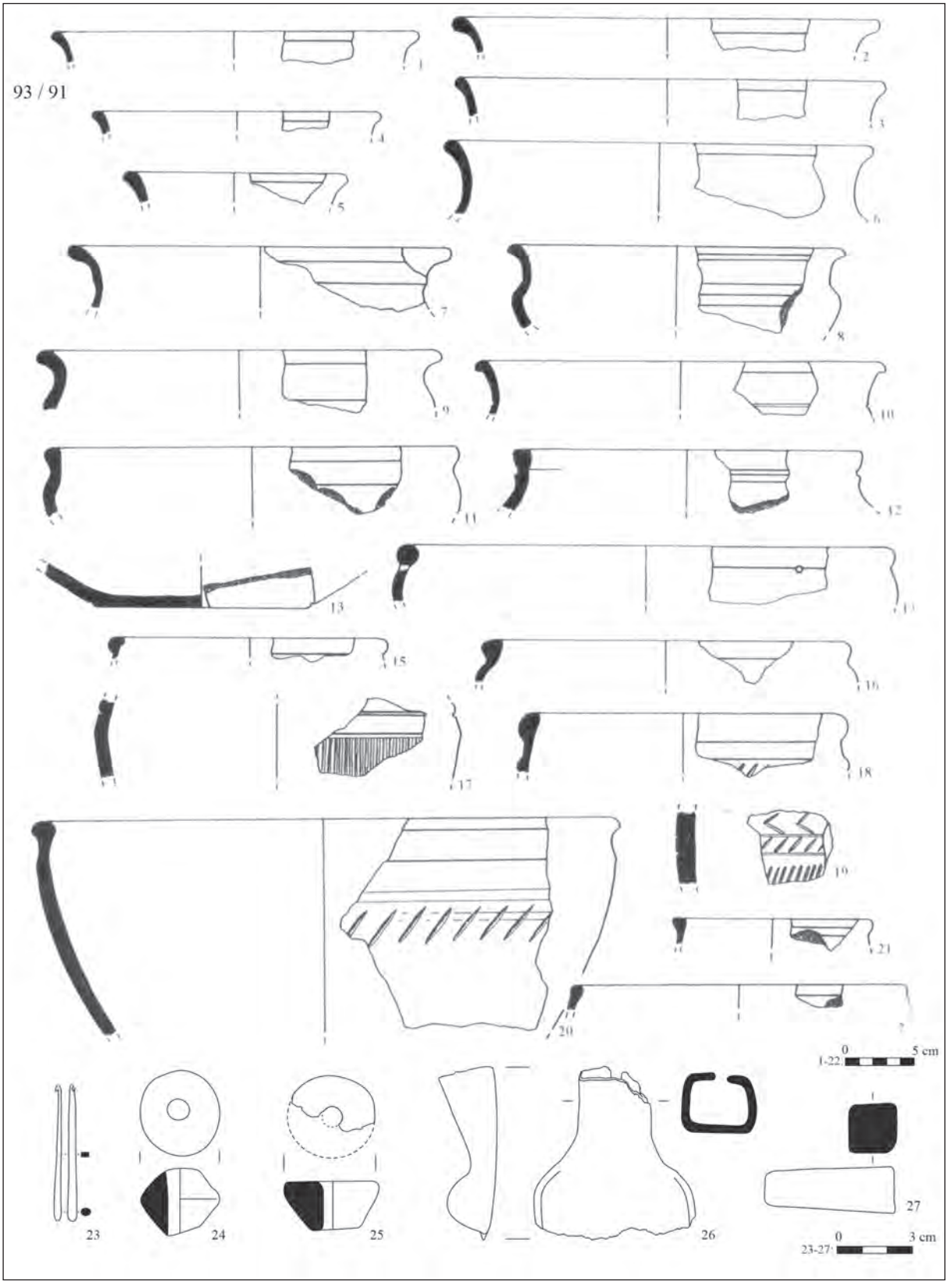

XXI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/91. objektum
Plate XXI: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/91

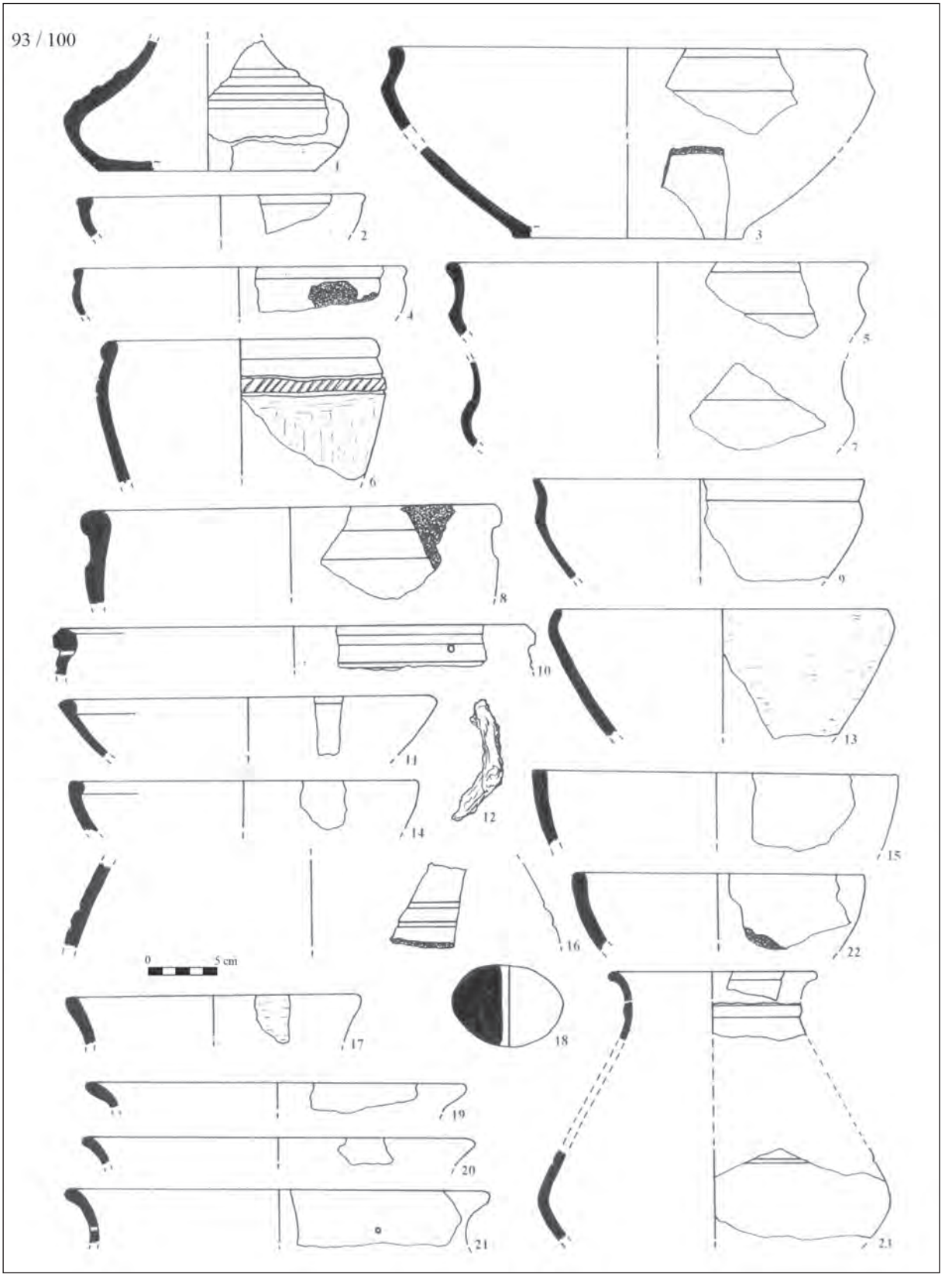

XXII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/100. objektum
Plate XXII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/100

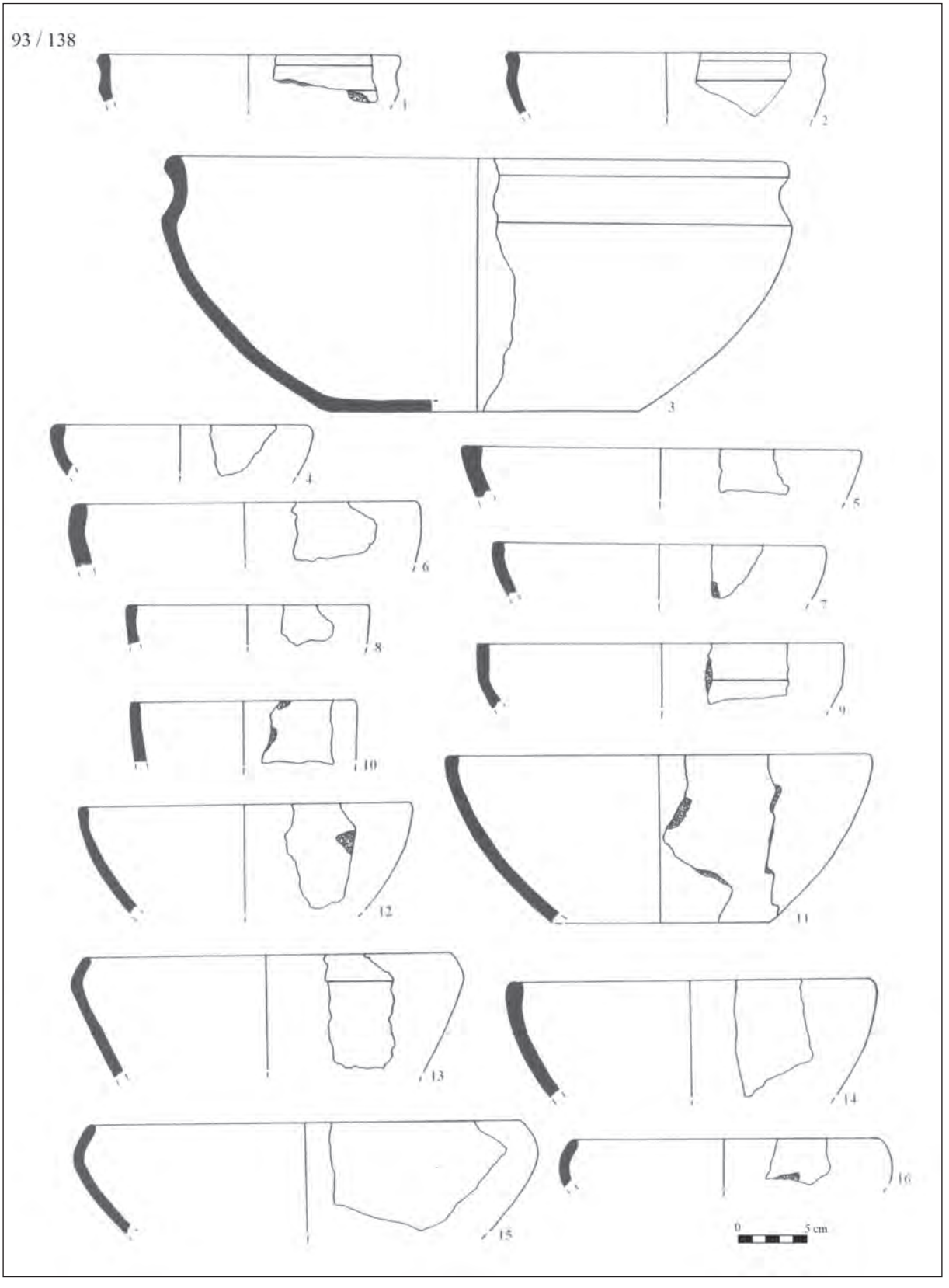

XXIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Plate XXIII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

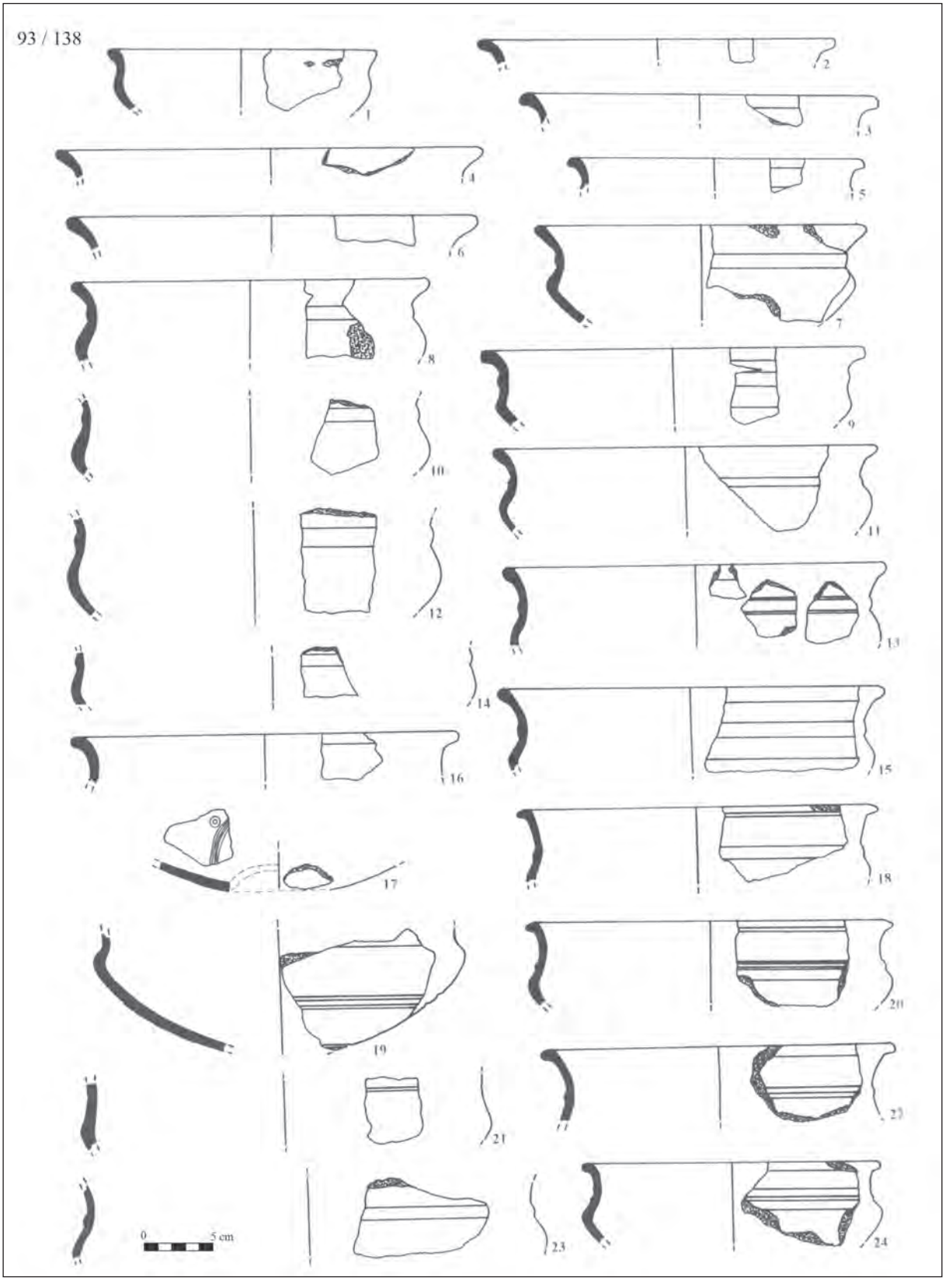

XXIV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Plate XXIV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

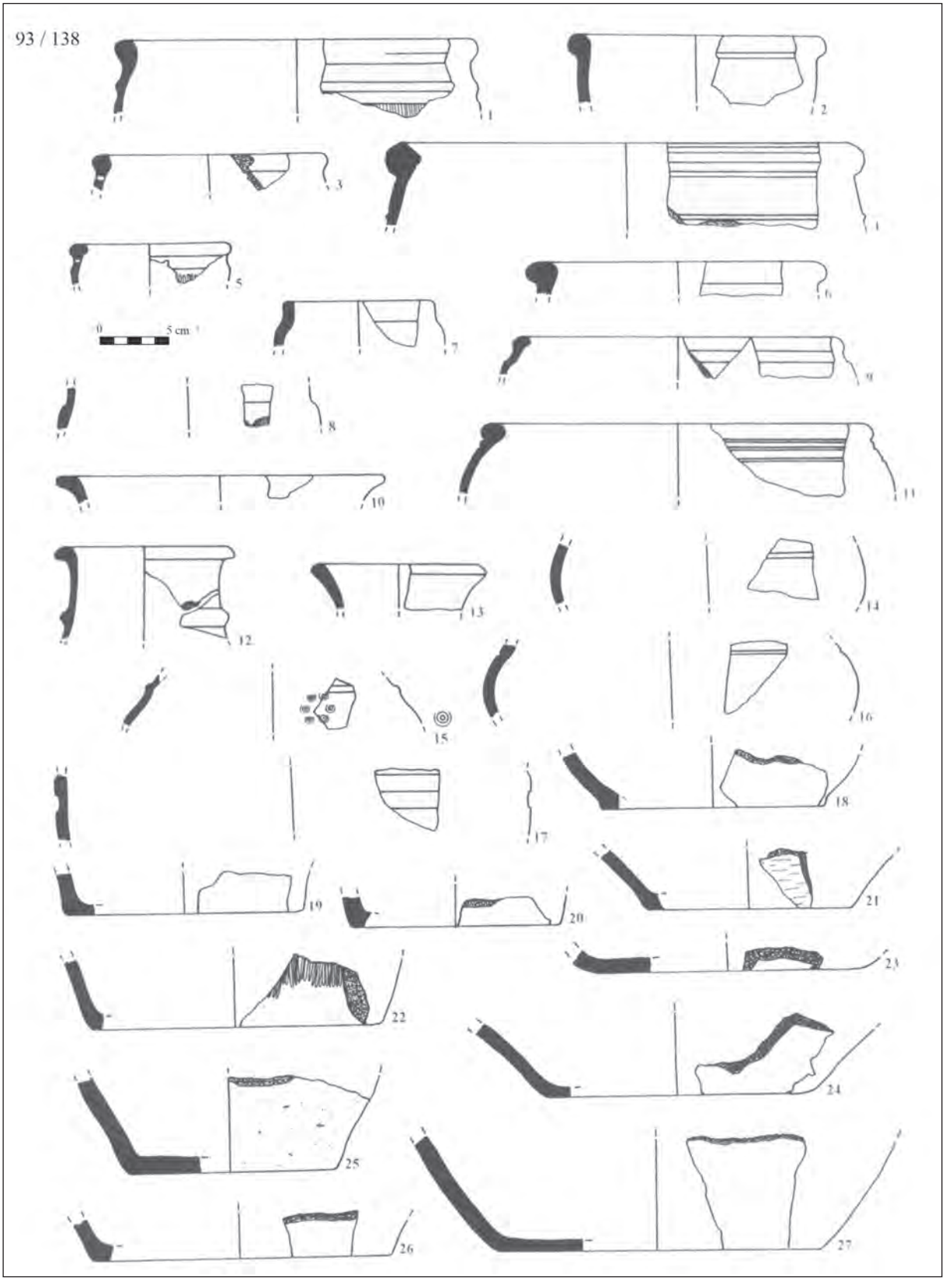

XXV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/138. objektum
Plate XXV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/138

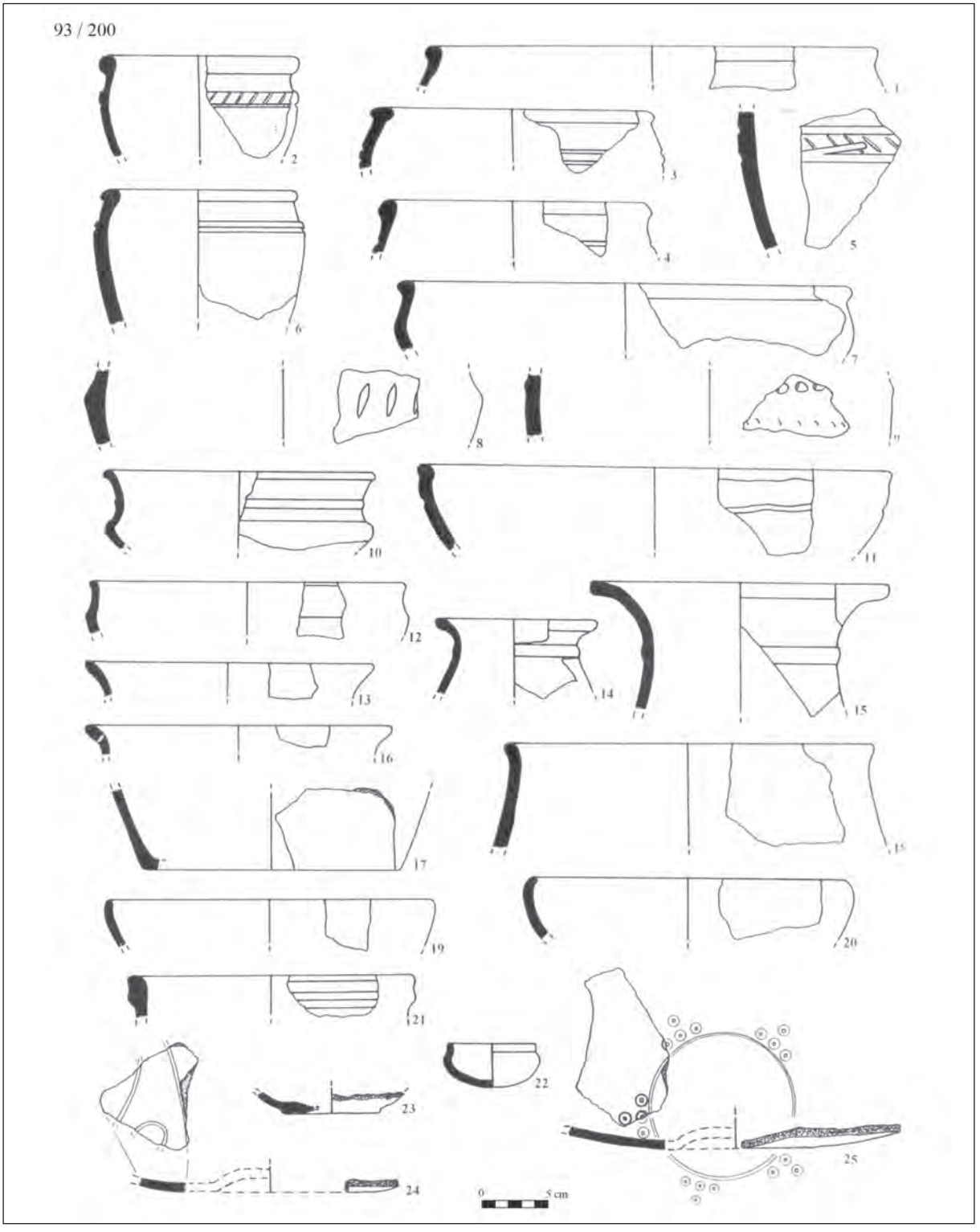

XXVI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/200. objektum
Plate XXVI: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/200

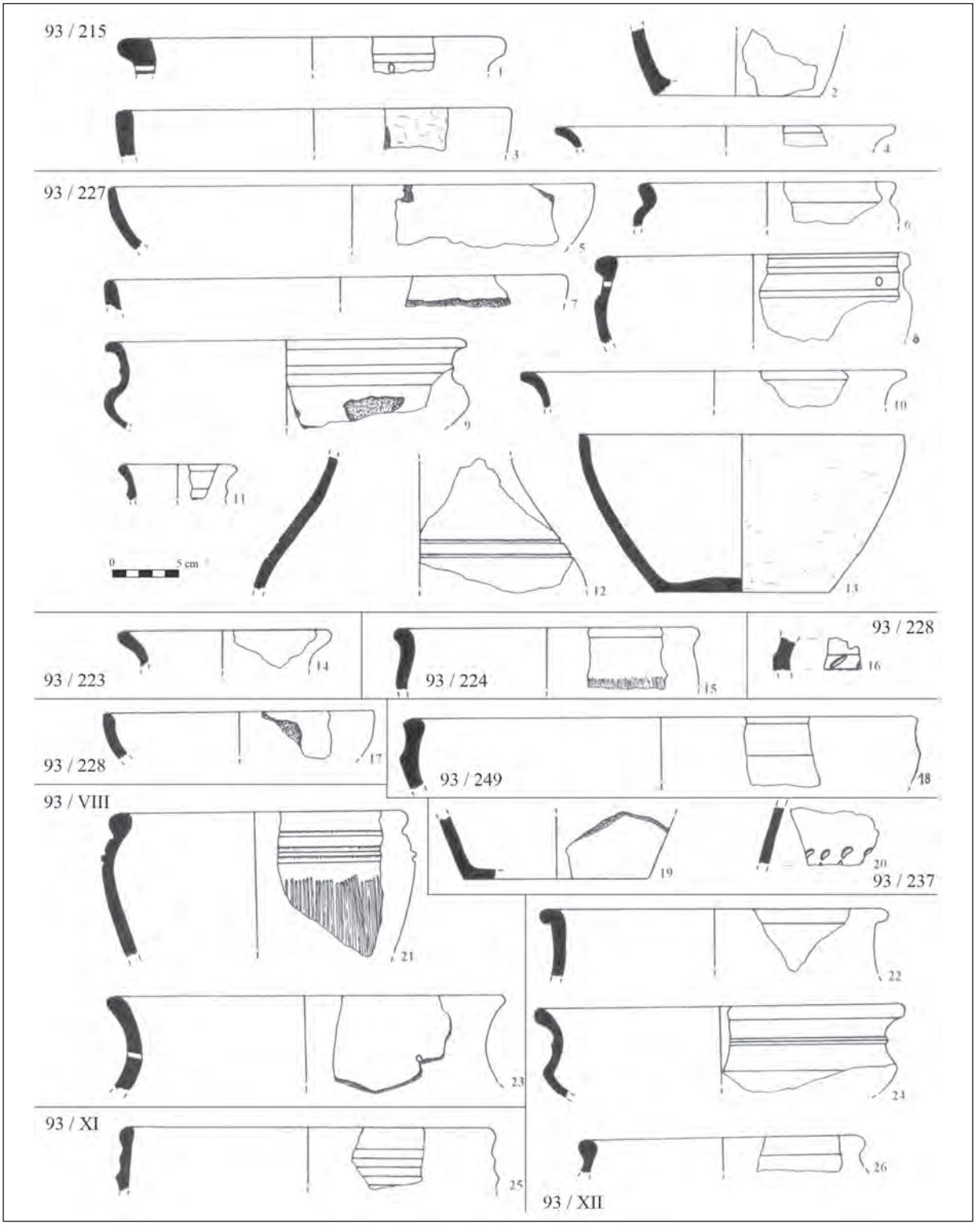

XXVII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 1–4: 93/215. objektum, 5–13: 93/227. objektum, 14: 93/223. objektum, 15: 93/224. objektum, 16–17: 93/228. objektum, 18: 93/249. objektum, 19–20: 93/237. objektum, 21, 23: VIII. szelvény, 22, 24, 26: XII. szelvény, 25: XI. szelvény

Plate XXVII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, 1–4: feature no. 93/215, 5–13: feature no. 93/227, 14: feature no. 93/223, 15: feature no. 93/224, 16–17: feature no. 93/228, 18: feature no. 93/249, 19–20: feature no. 93/237, 21, 23: section VIII, 22, 24, 26: section XII, 25: section XI

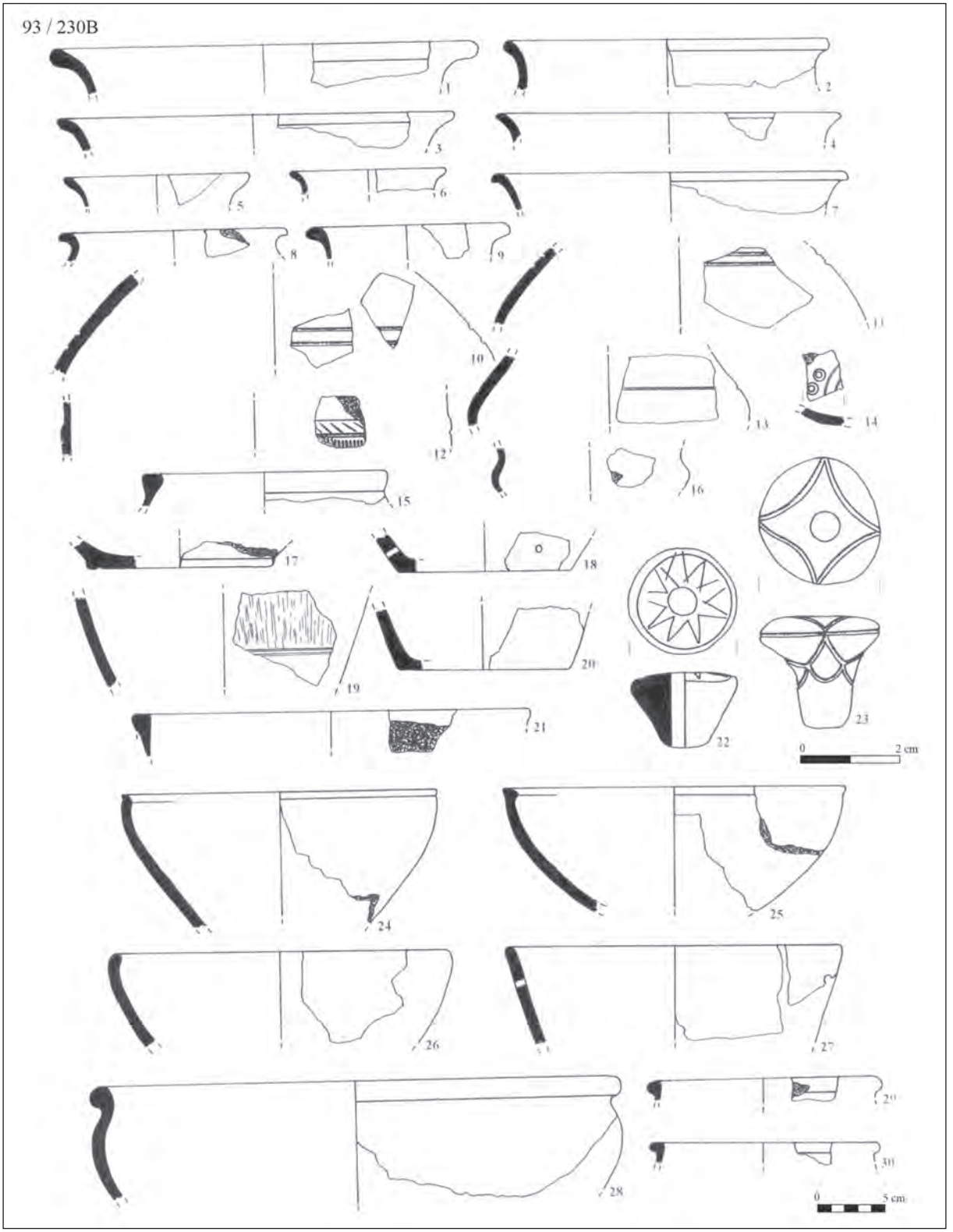

XXVIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/230B. objektum
Plate XXVIII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/230B

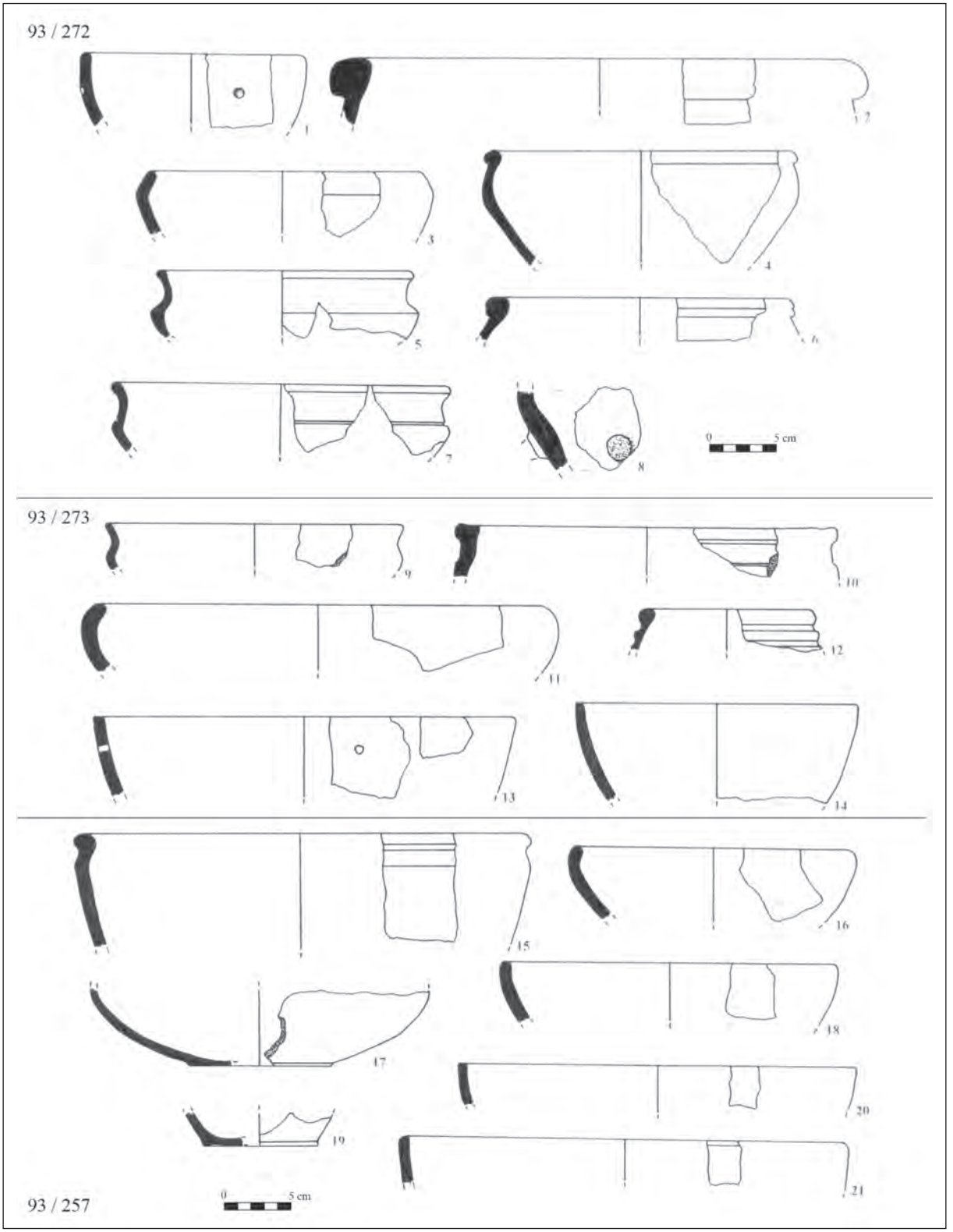

XXIX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 1–8: 93/272. objektum, 9–14: 93/273. objektum, 15–21: 93/257. objektum

Plate XXIX: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, 1–8: feature no. 93/272, 9–14: feature no. 93/273, 15–21: feature no. 93/257

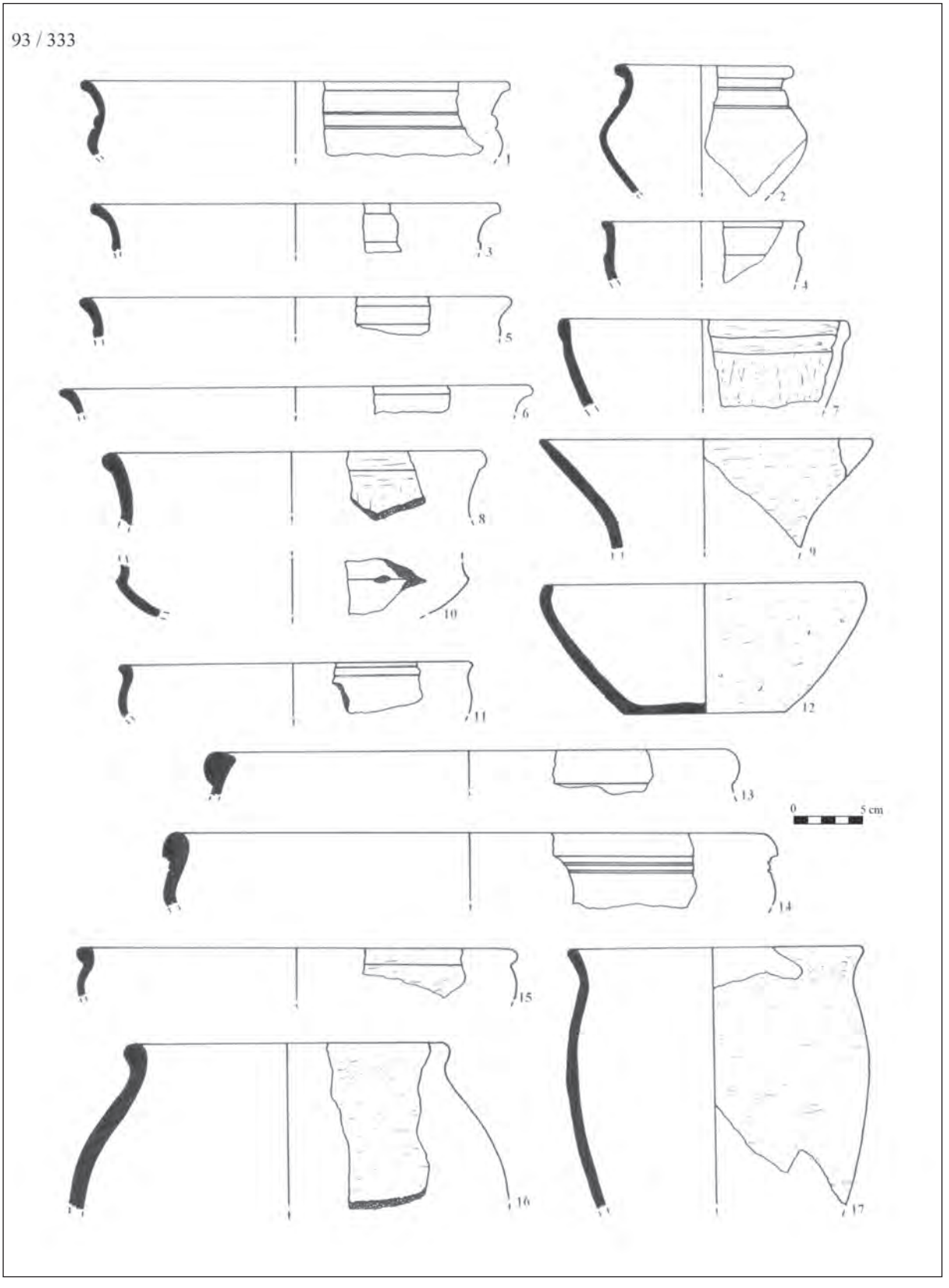

XXX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/333. objektum
Plate XXX: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/333

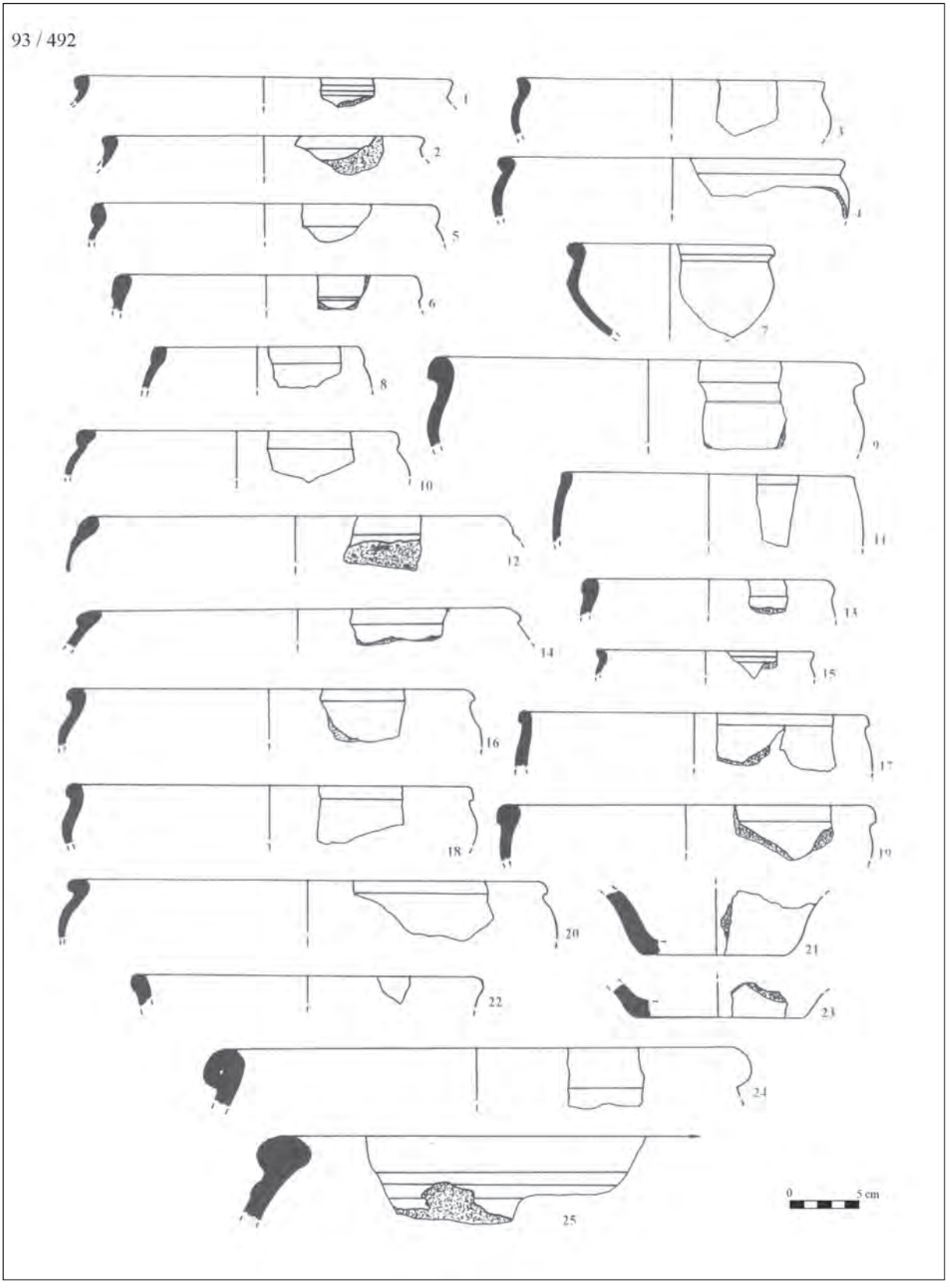

XXXI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/492. objektum
Plate XXXI: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/492

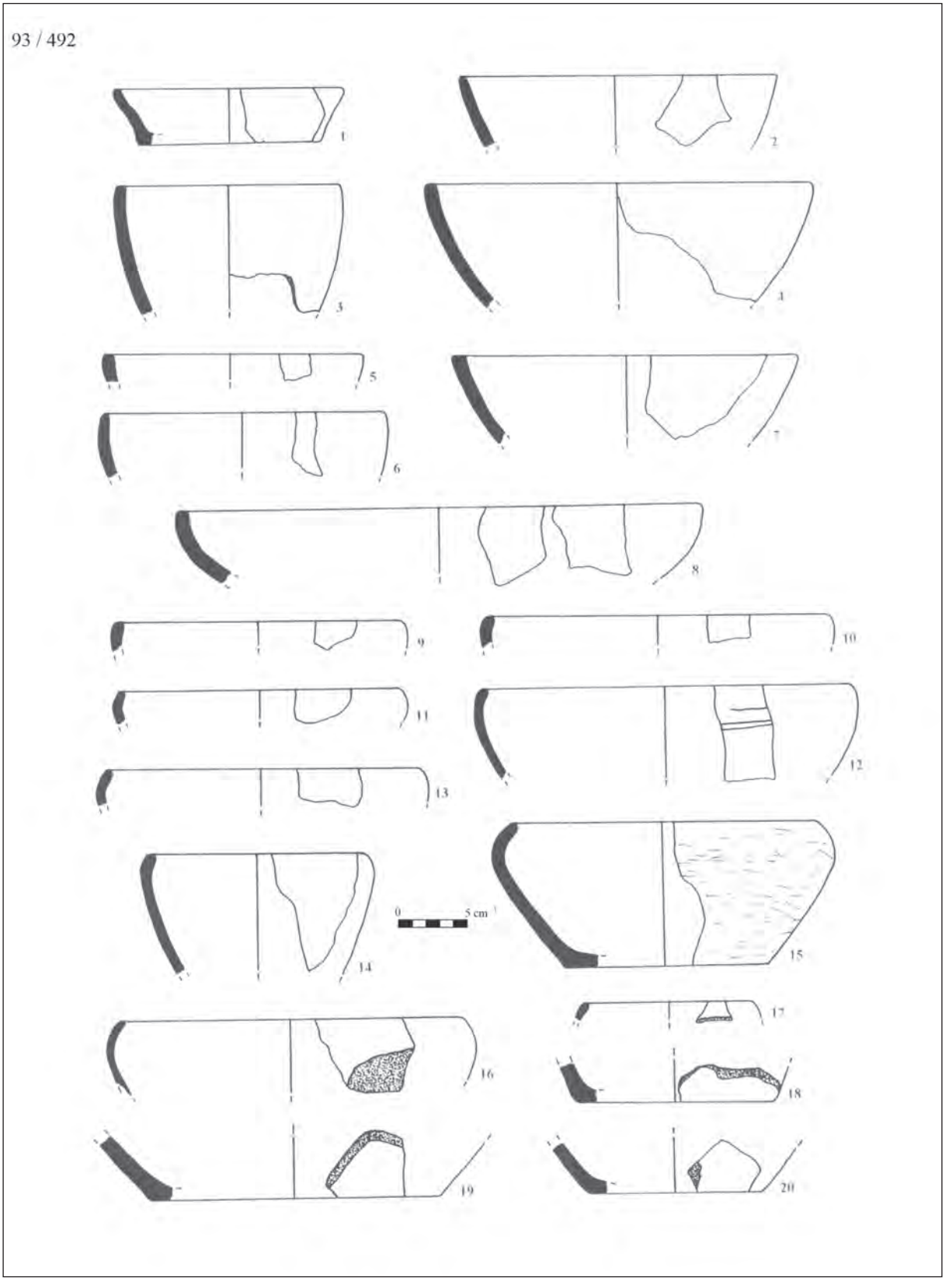

XXXII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/492. objektum
Plate XXXII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/492

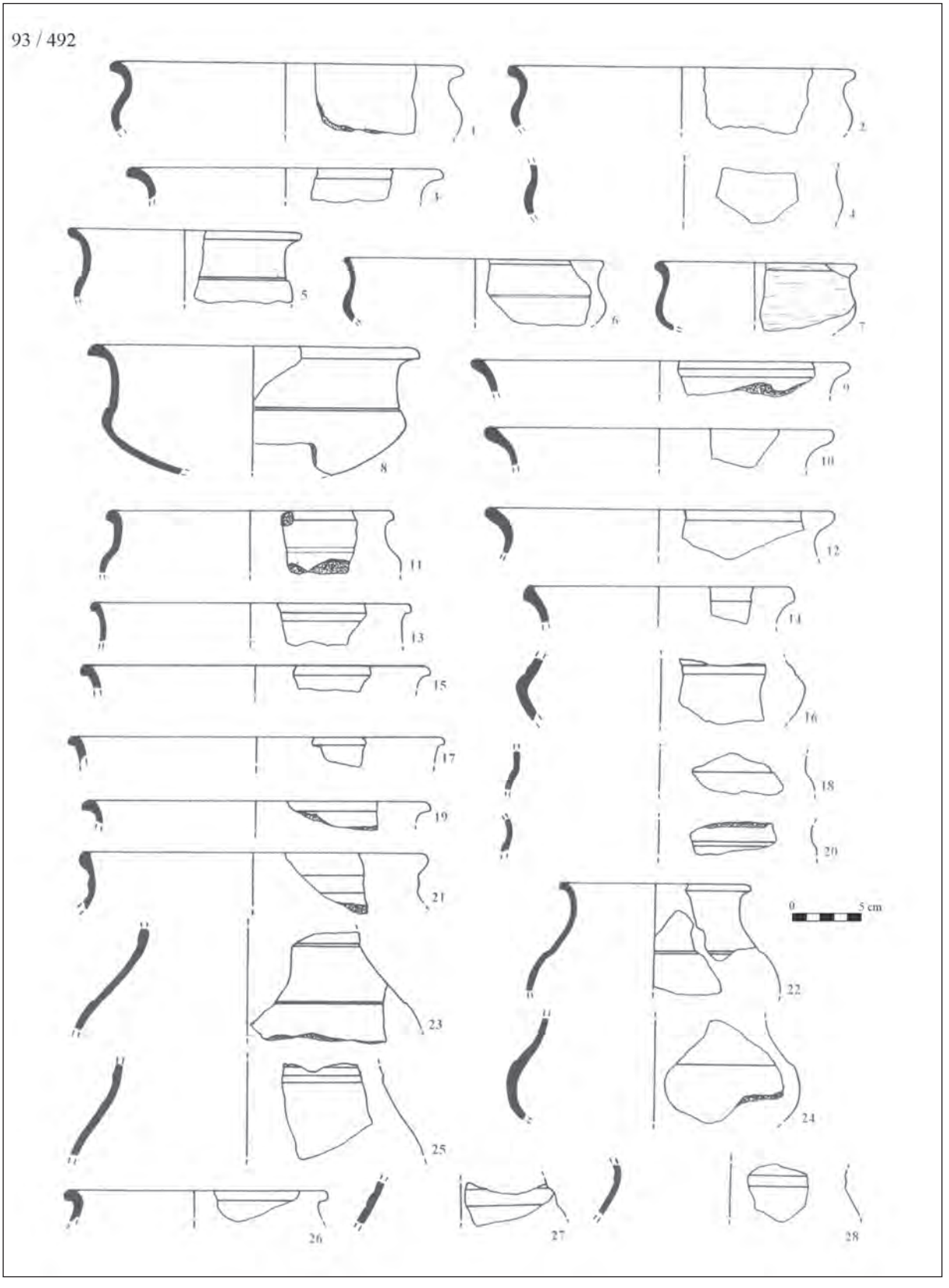

XXXIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/492. objektum
Plate XXXII: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/492

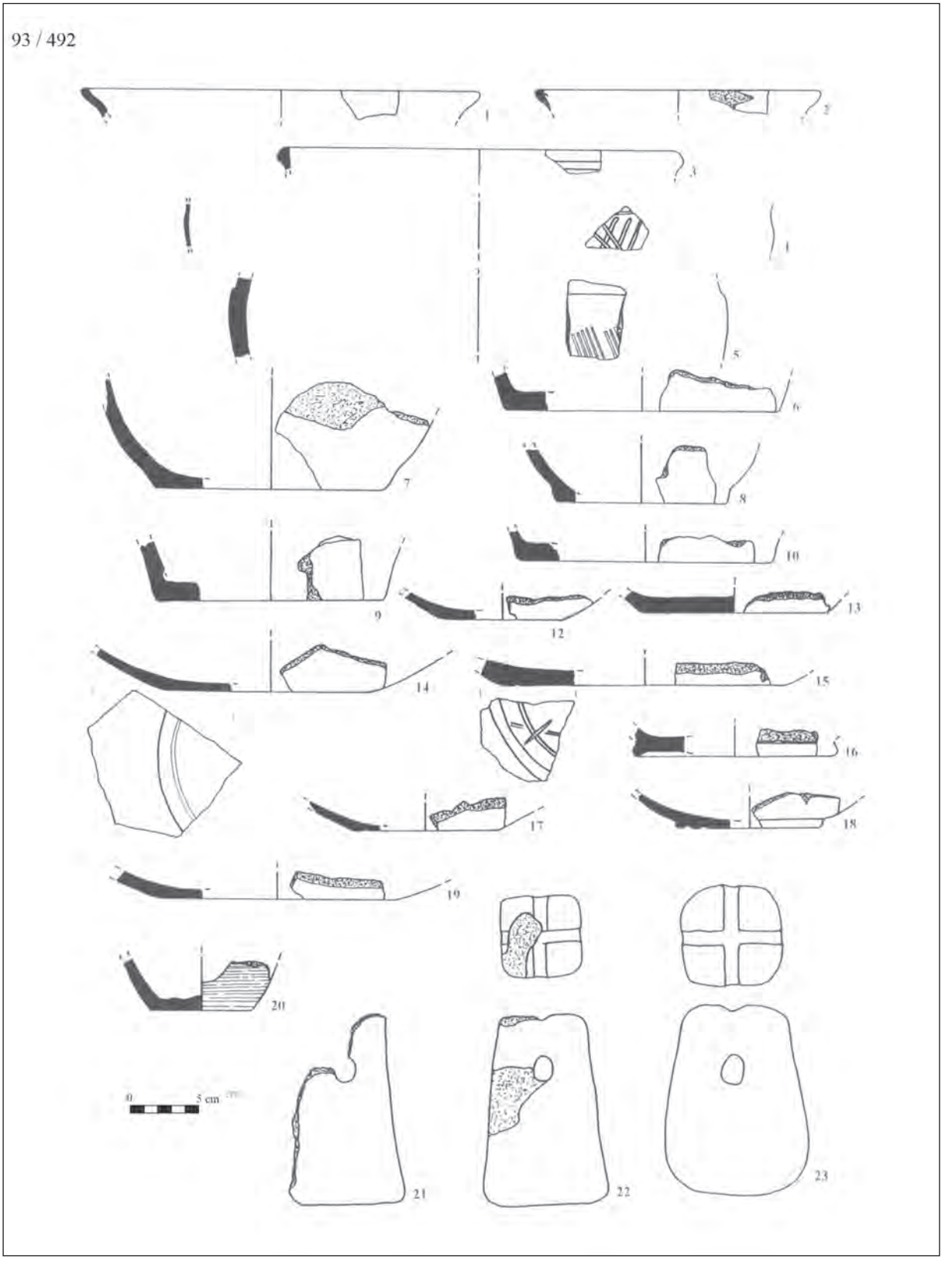

XXXIV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, 93/492. objektum
Plate XXXIV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, feature no. 93/492

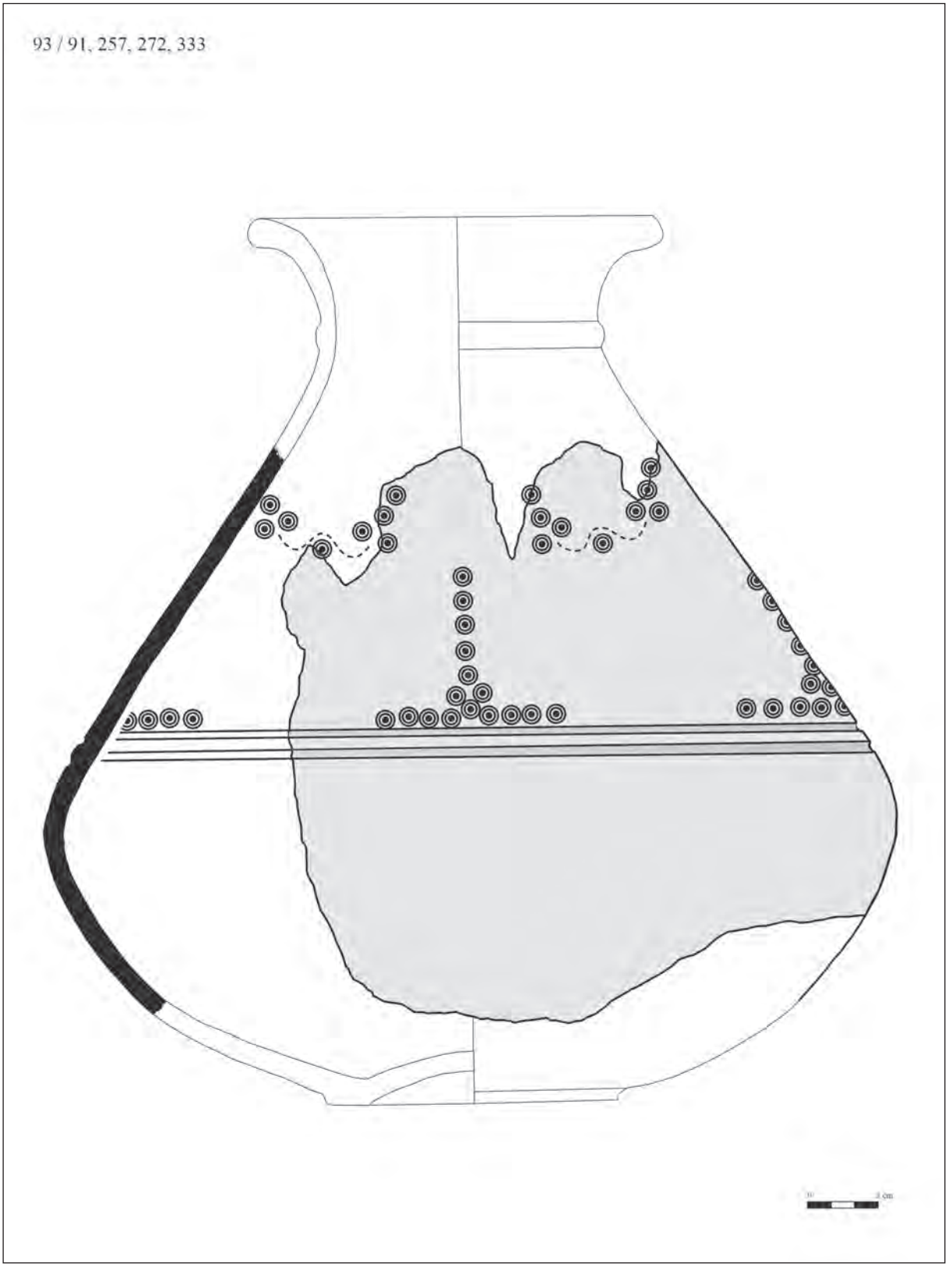

XXXV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, 83-as út, egy edény töredékei a 93/91, 93/257, 93/272, 93/333. objektumokból

Plate XXXV: Győr–Ménfőcsanak, Road no. 83, fragments of a vessel unearthed from features no. 93/91, 93/257, 93/272, and 93/333

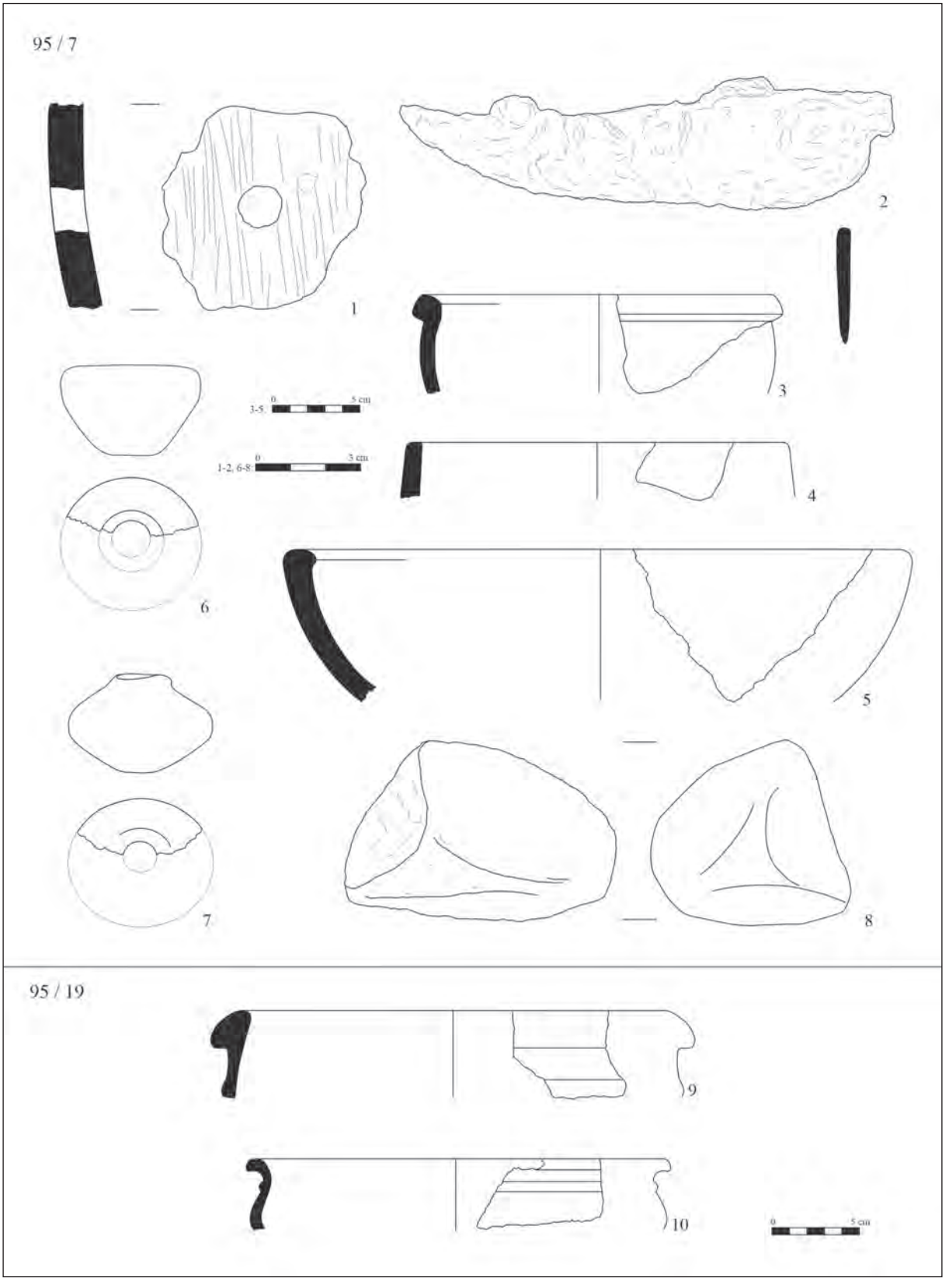

XXXVI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 1–8: 95/7. objektum, 9–10: 95/19. objektum
Plate XXXVI: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, 1–8: feature no. 95/7, 9–10: feature no. 95/19

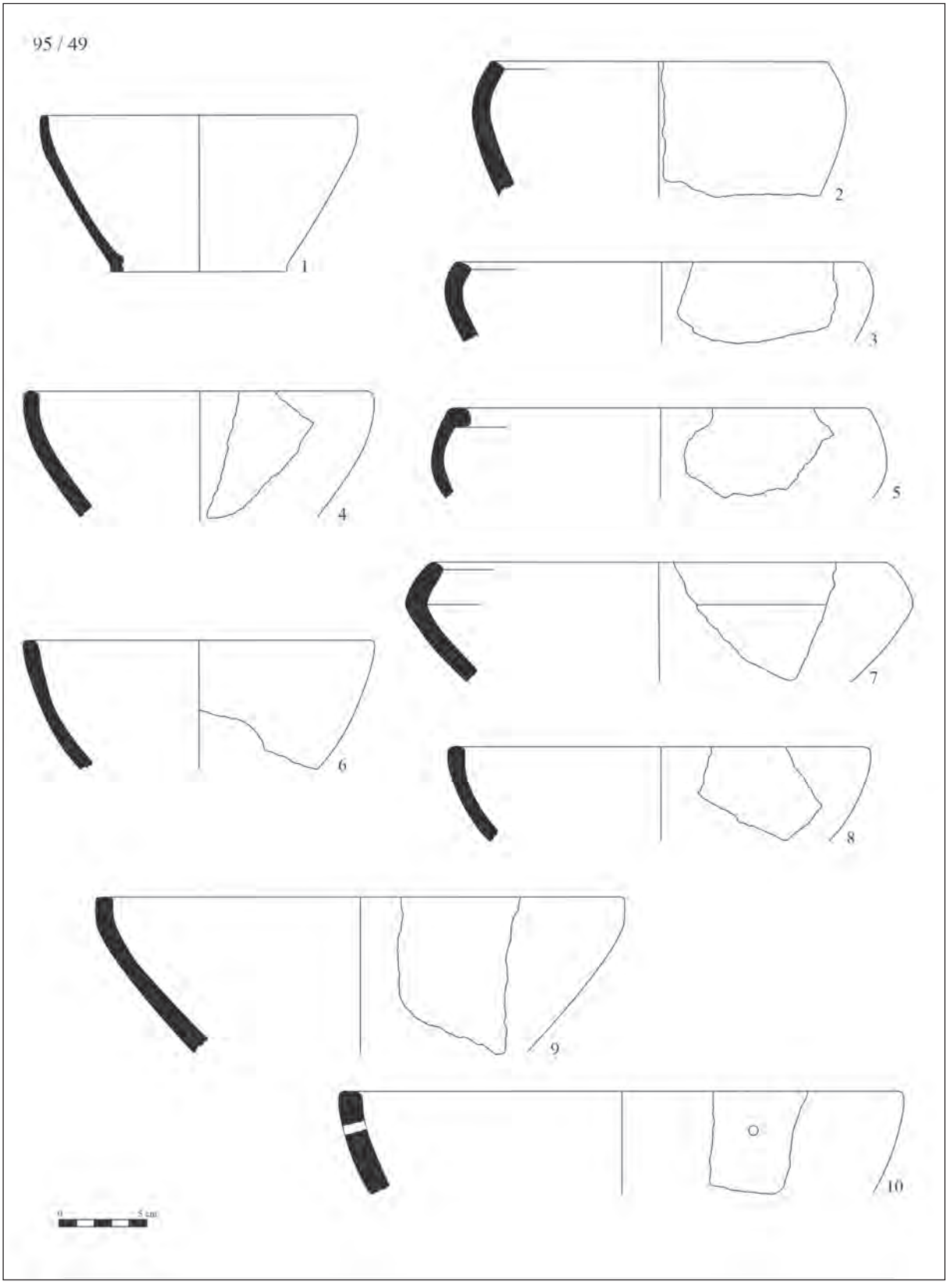

XXXVII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/49. objektum
Plate XXXVII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/49

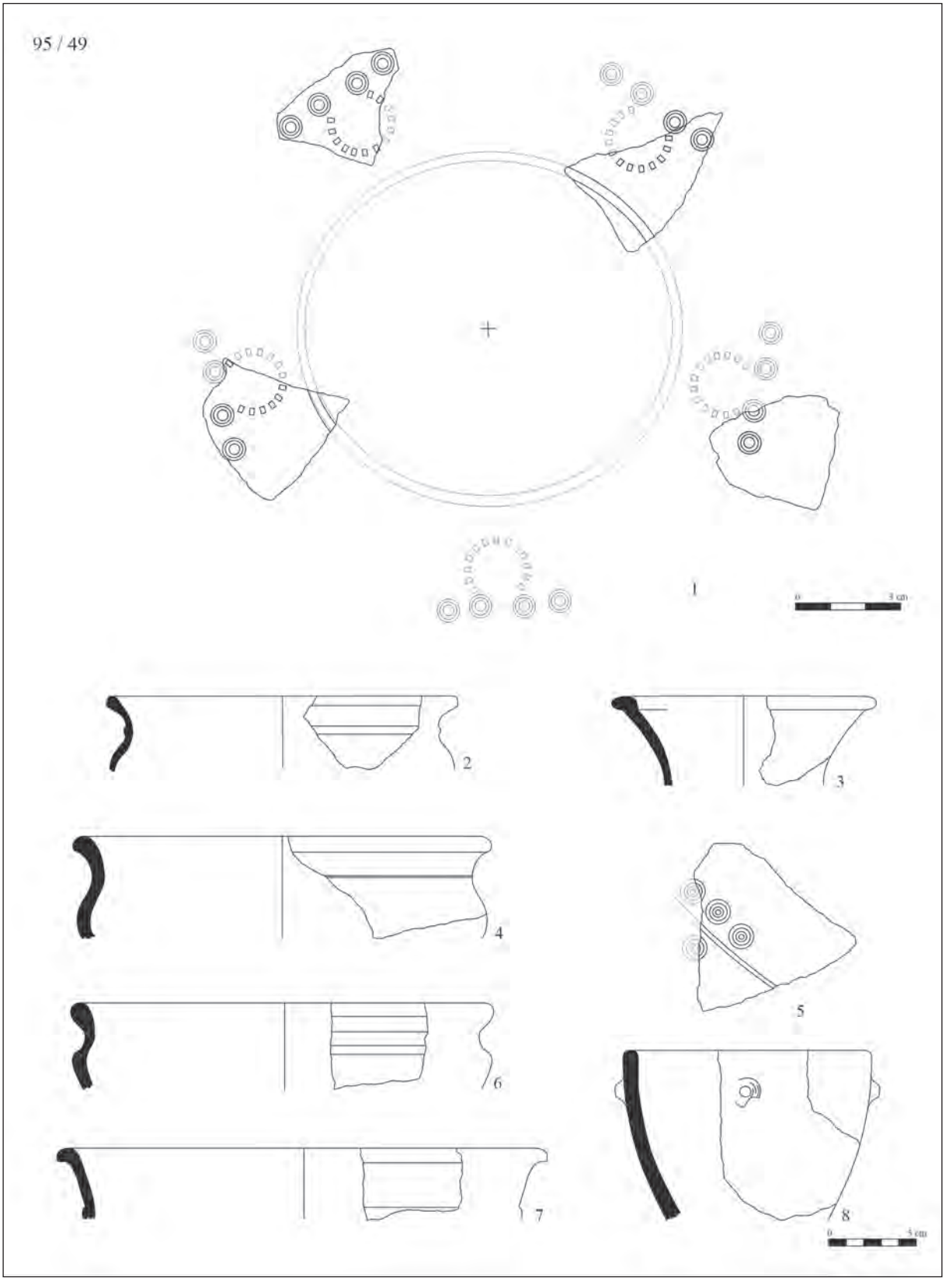

XXXVIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/49. objektum
Plate XXXVIII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/49

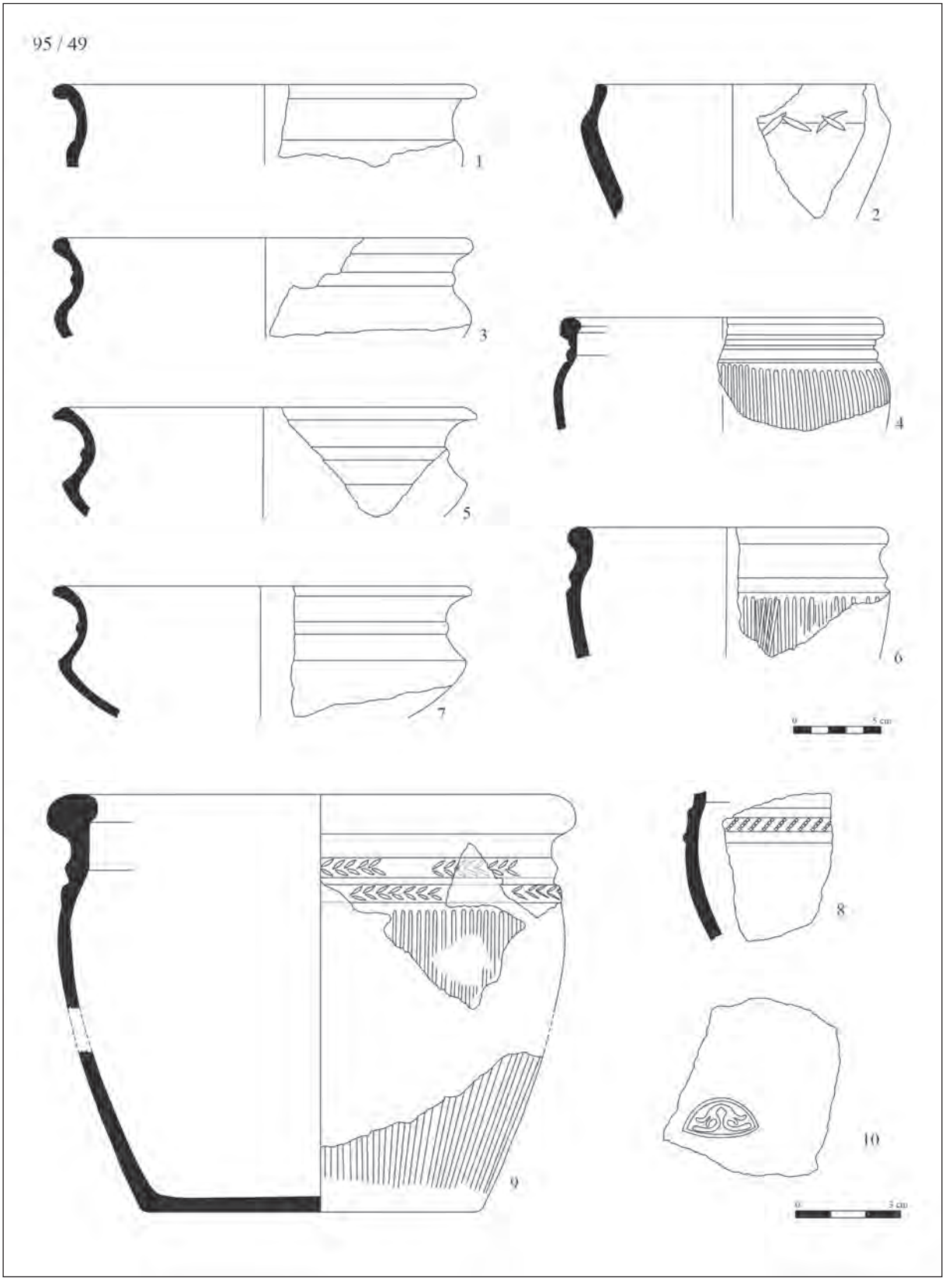

XXXIX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/49. objektum
Plate XXXIX: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/49

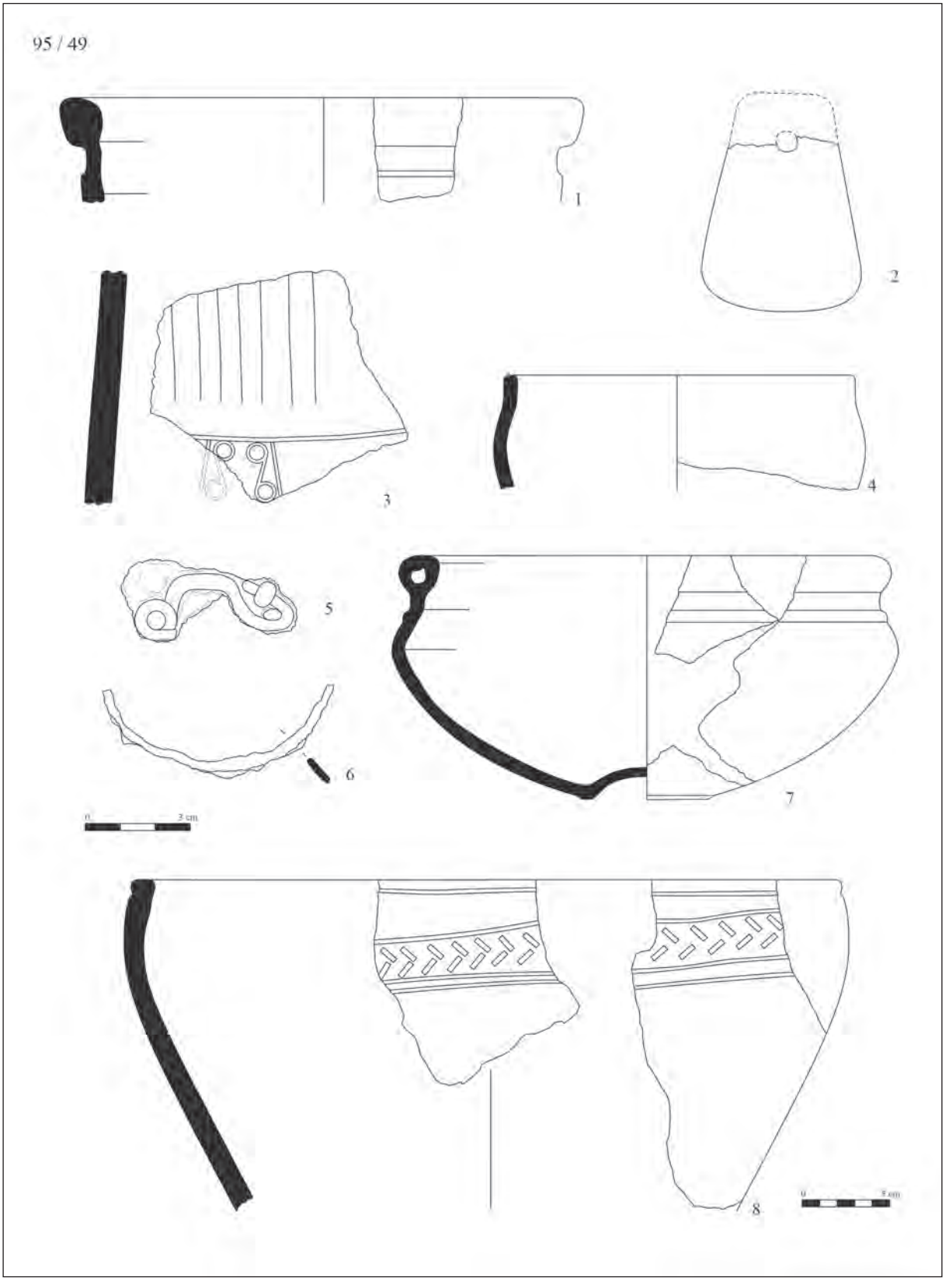

XL. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/49. objektum
Plate XL: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/49

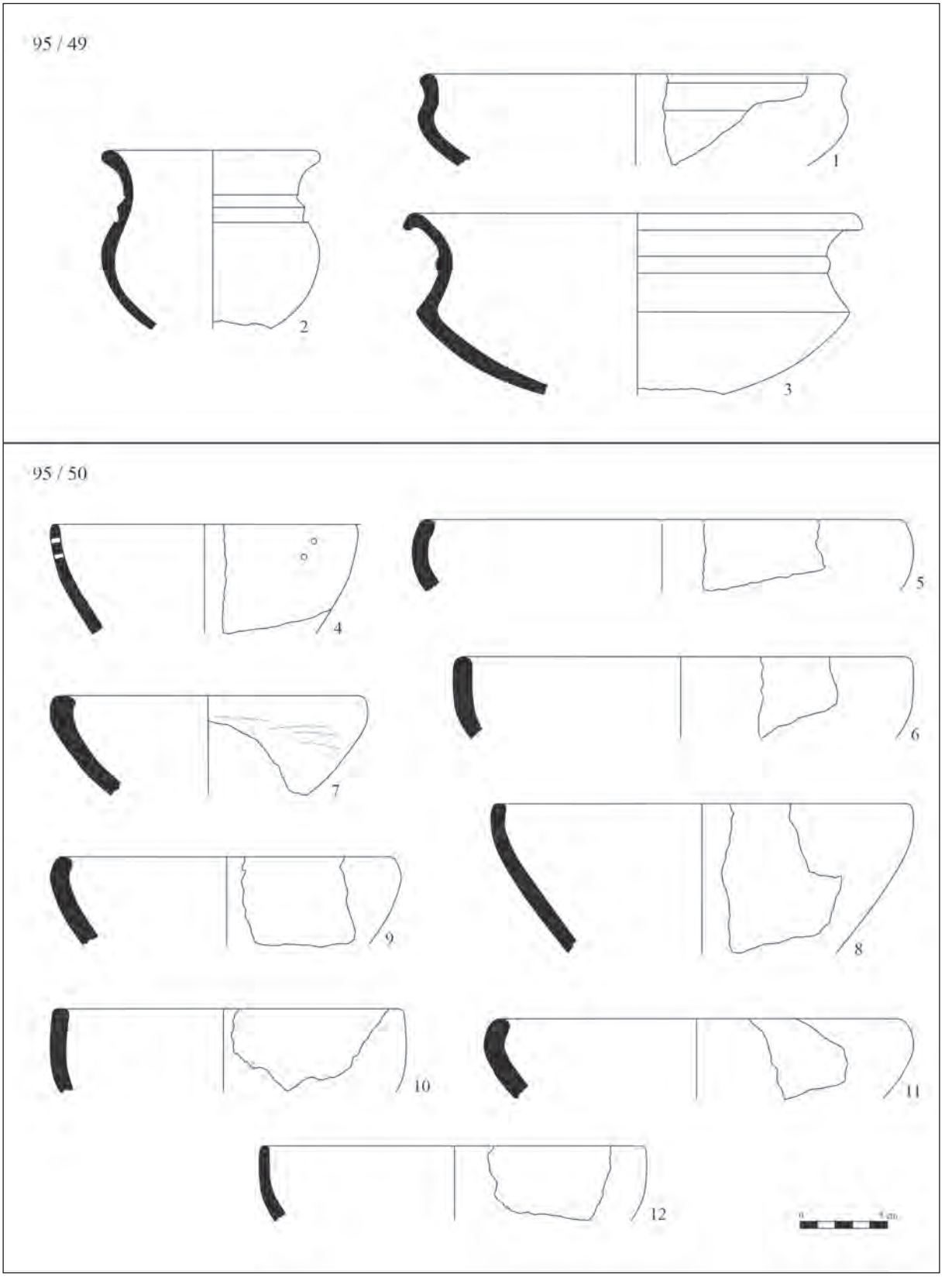

XLI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 1–3: 95/49. objektum, 4–12: 95/50. objektum
Plate XLI: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, 1–3: feature no. 95/49, 4–12: feature no. 95/50

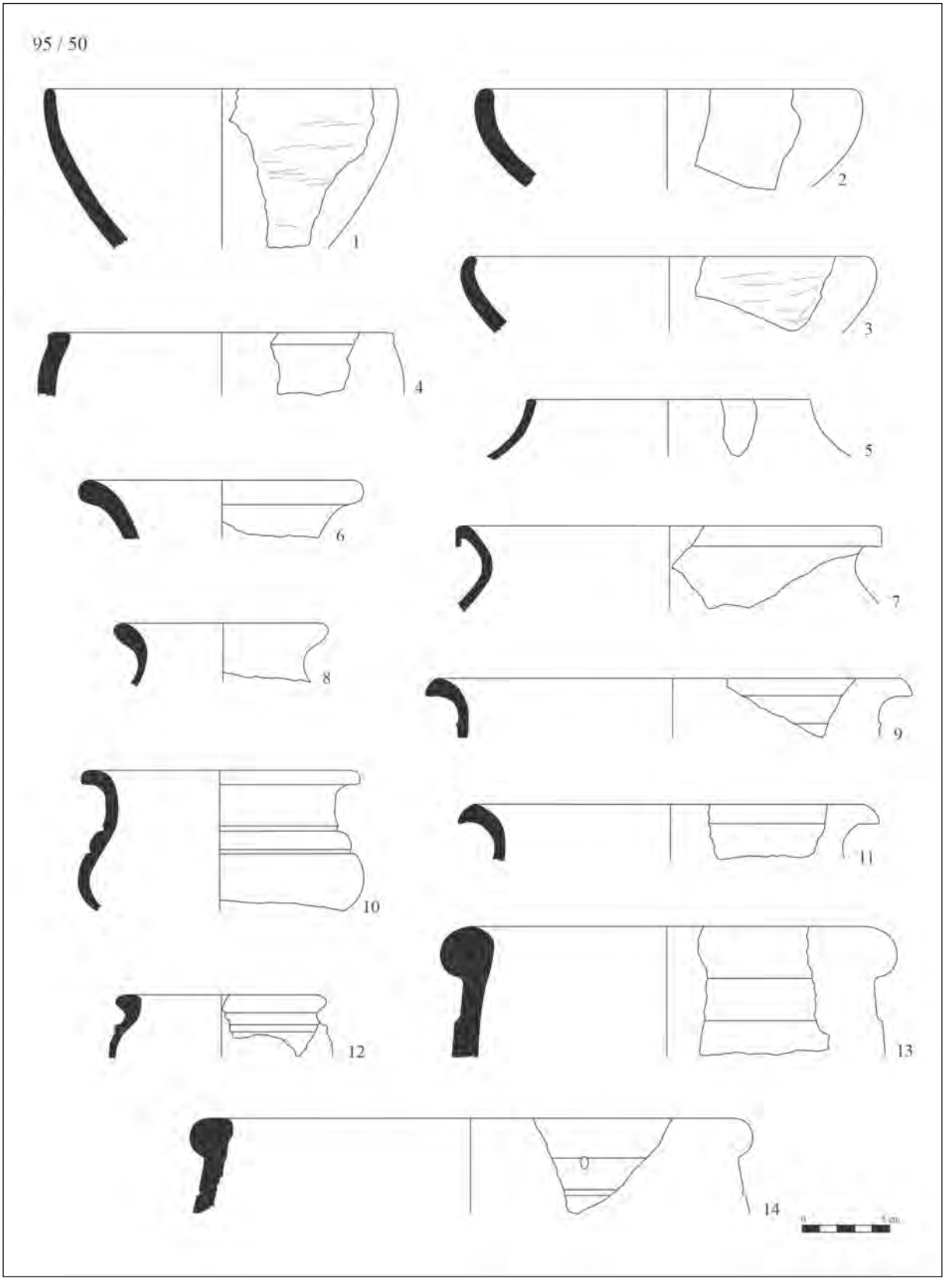

XLII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/50. objektum
Plate XLII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/50

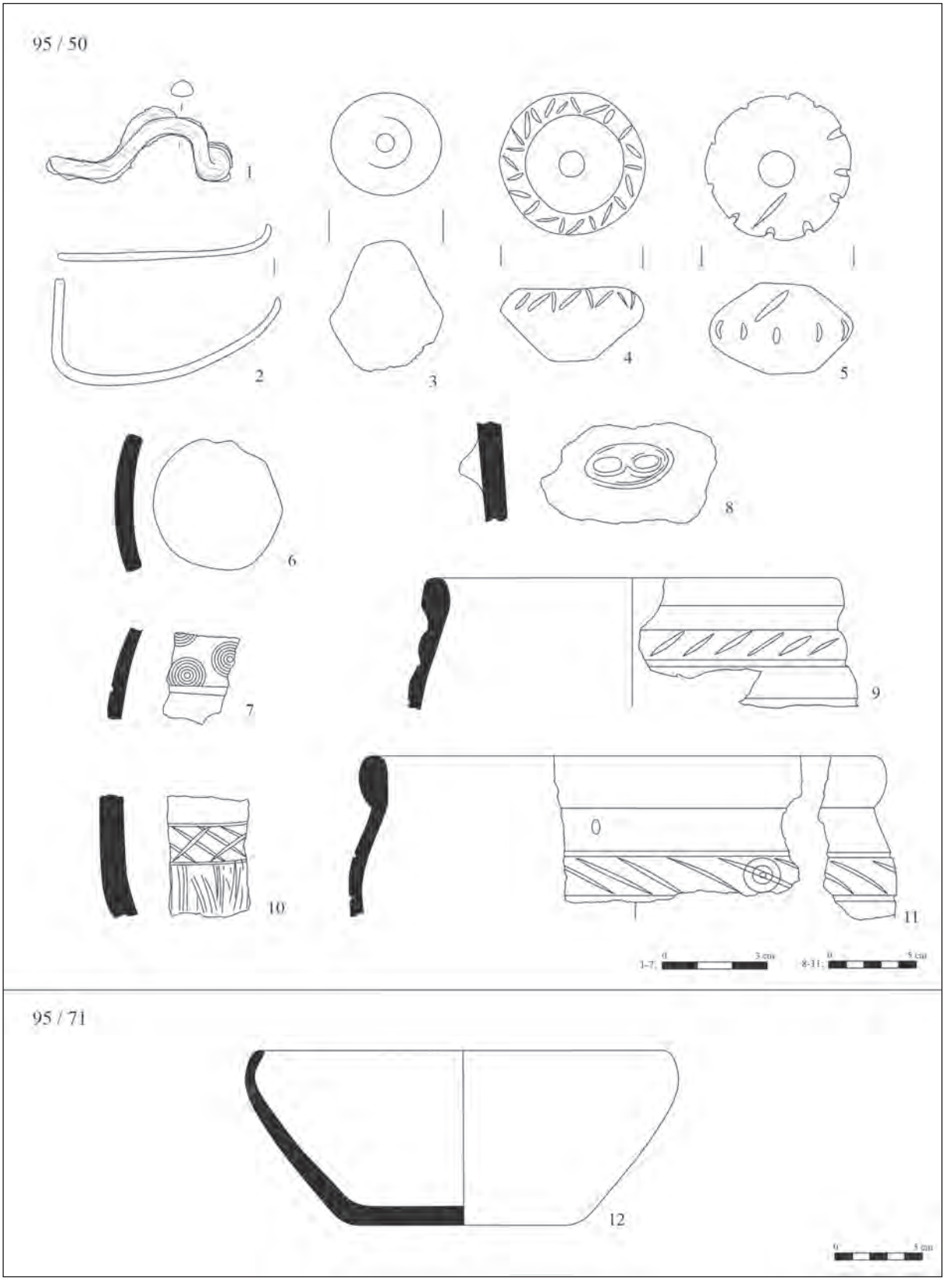

XLIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 1–11: 95/50. objektum, 12: 95/71. objektum
Plate XLIII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, 1–11: feature no. 95/50, 12: feature no. 95/71

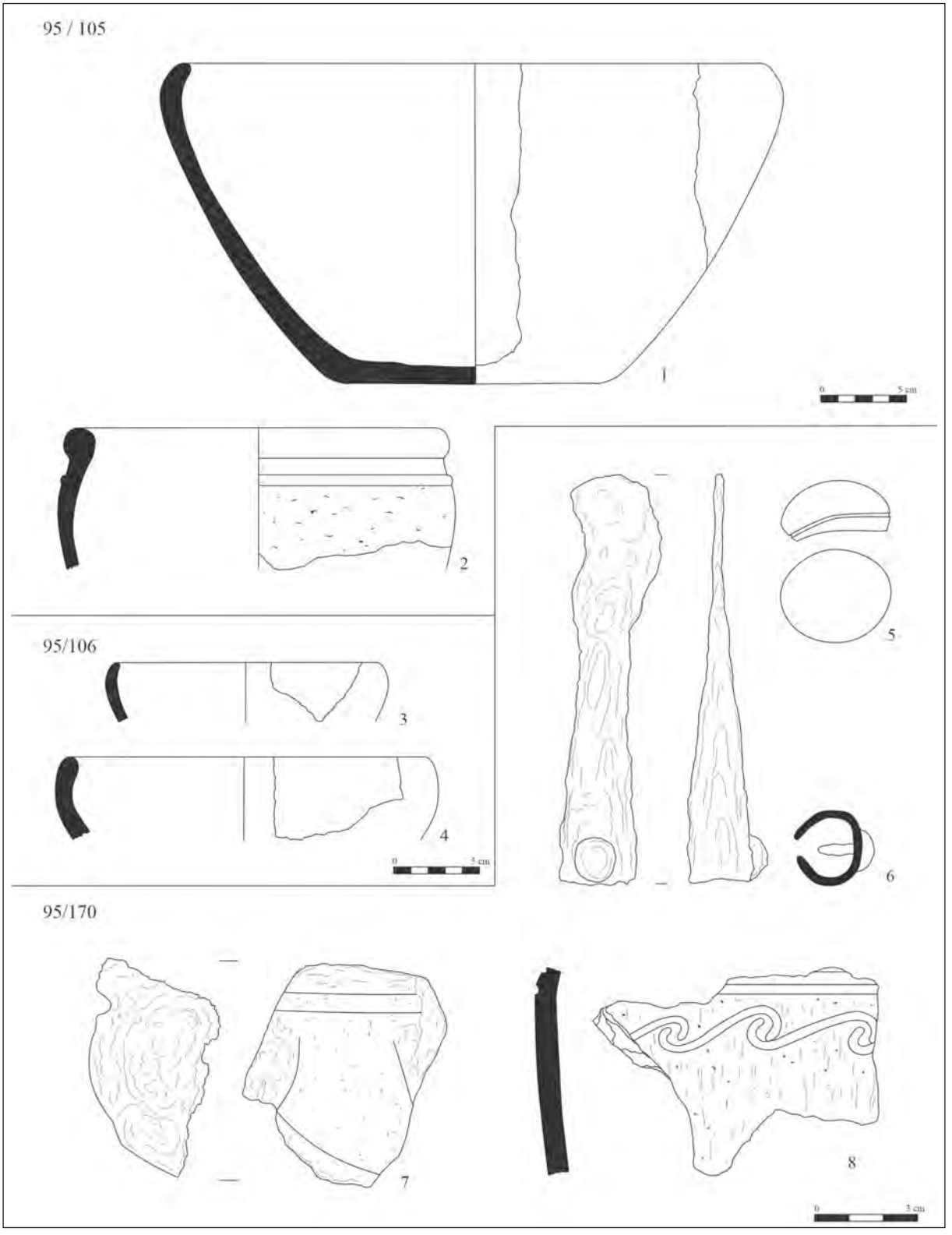

XLIV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 1–2: 95/105. objektum, 3–4: 95/106. objektum, 5–8: 95/170. objektum

Plate XLIV: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, 1-2: feature no. 95/105, 3–4: feature no. 95/106, 5–8: feature no. 95/170

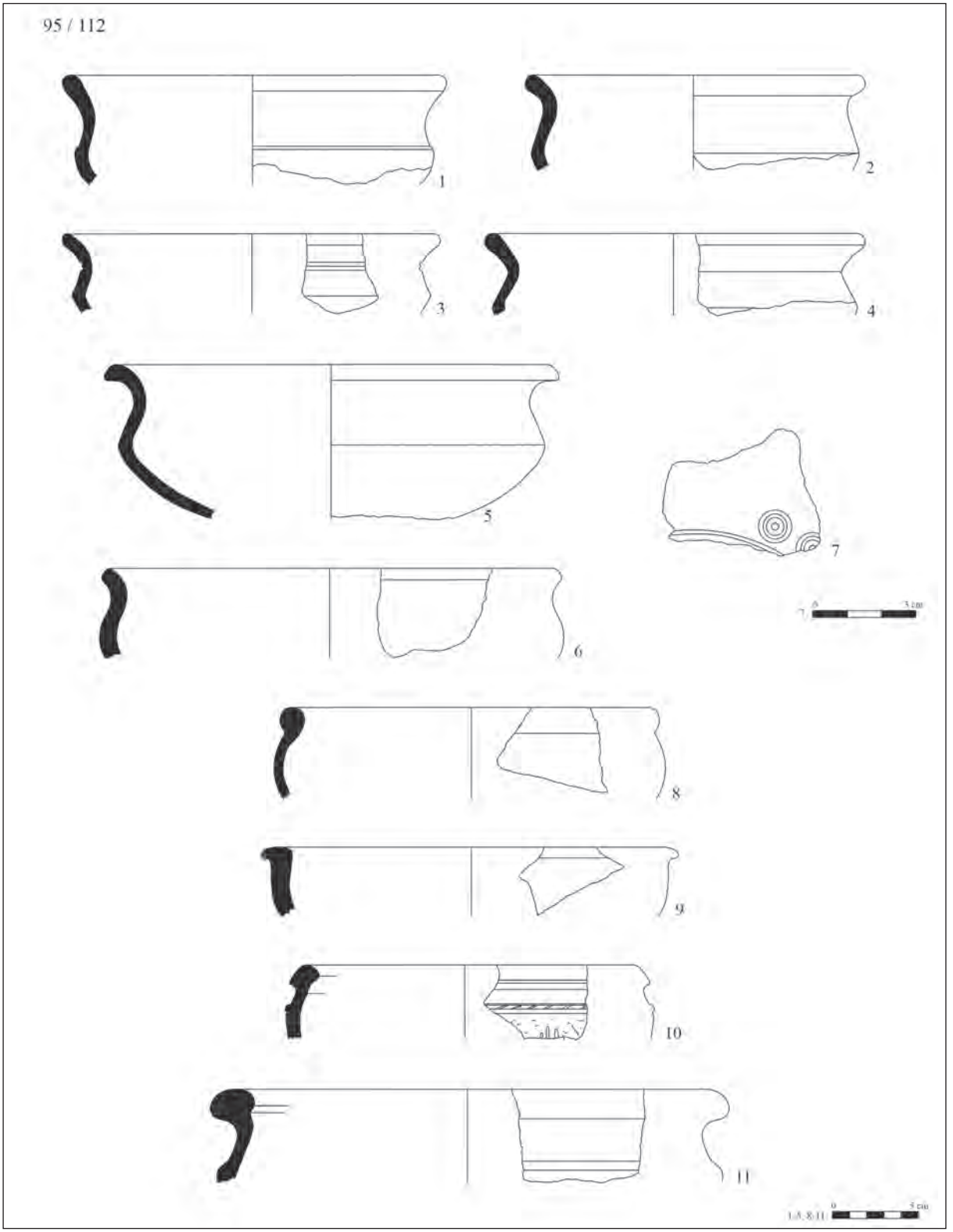

XLV. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/112. objektum
Plate XLV: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/112

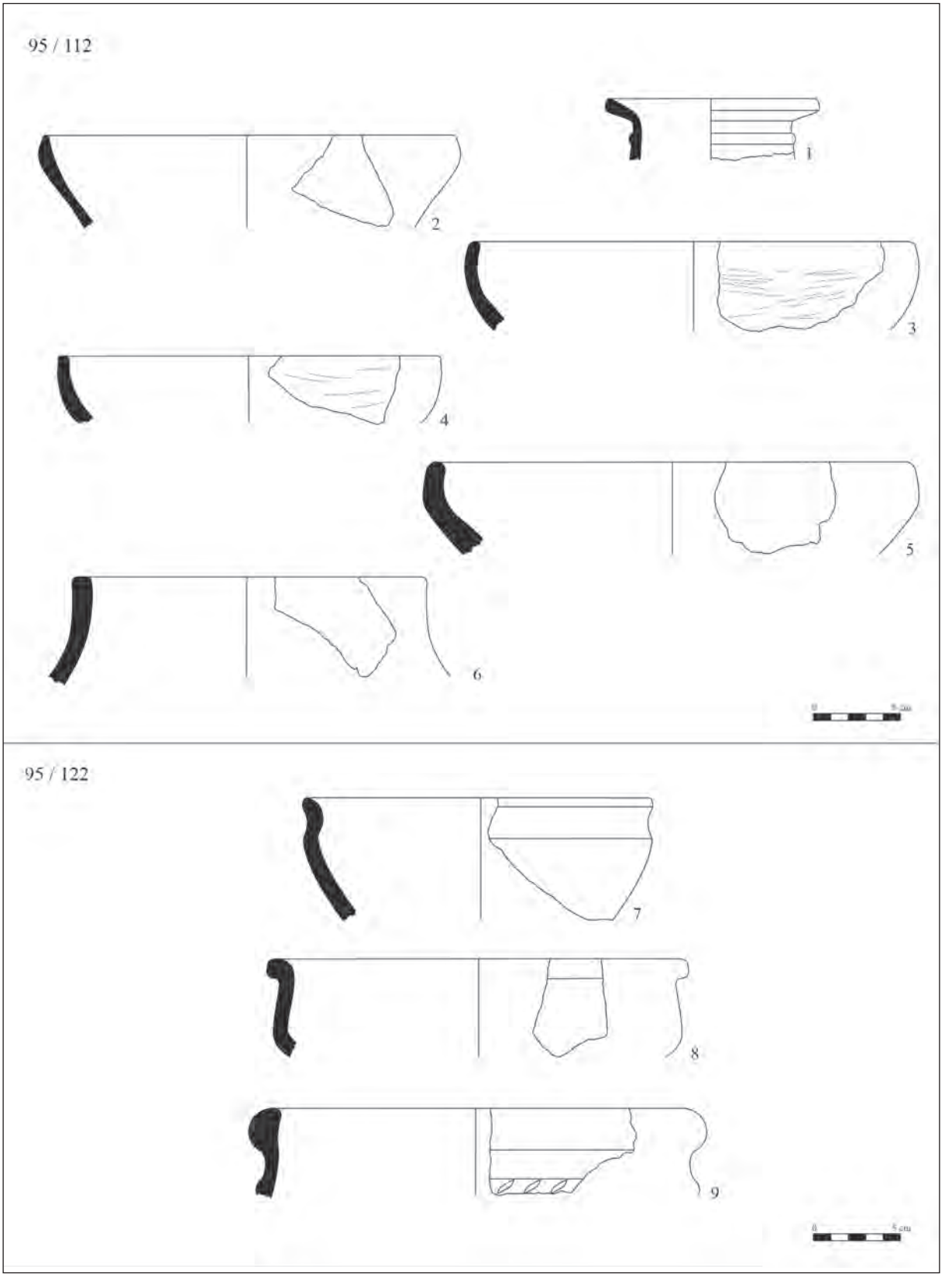

XLVI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 1–6: 95/112. objektum, 7–9: 95/122. objektum
Plate XLVI: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, 1–6: feature no. 95/112, 7–9: feature no. 95/122

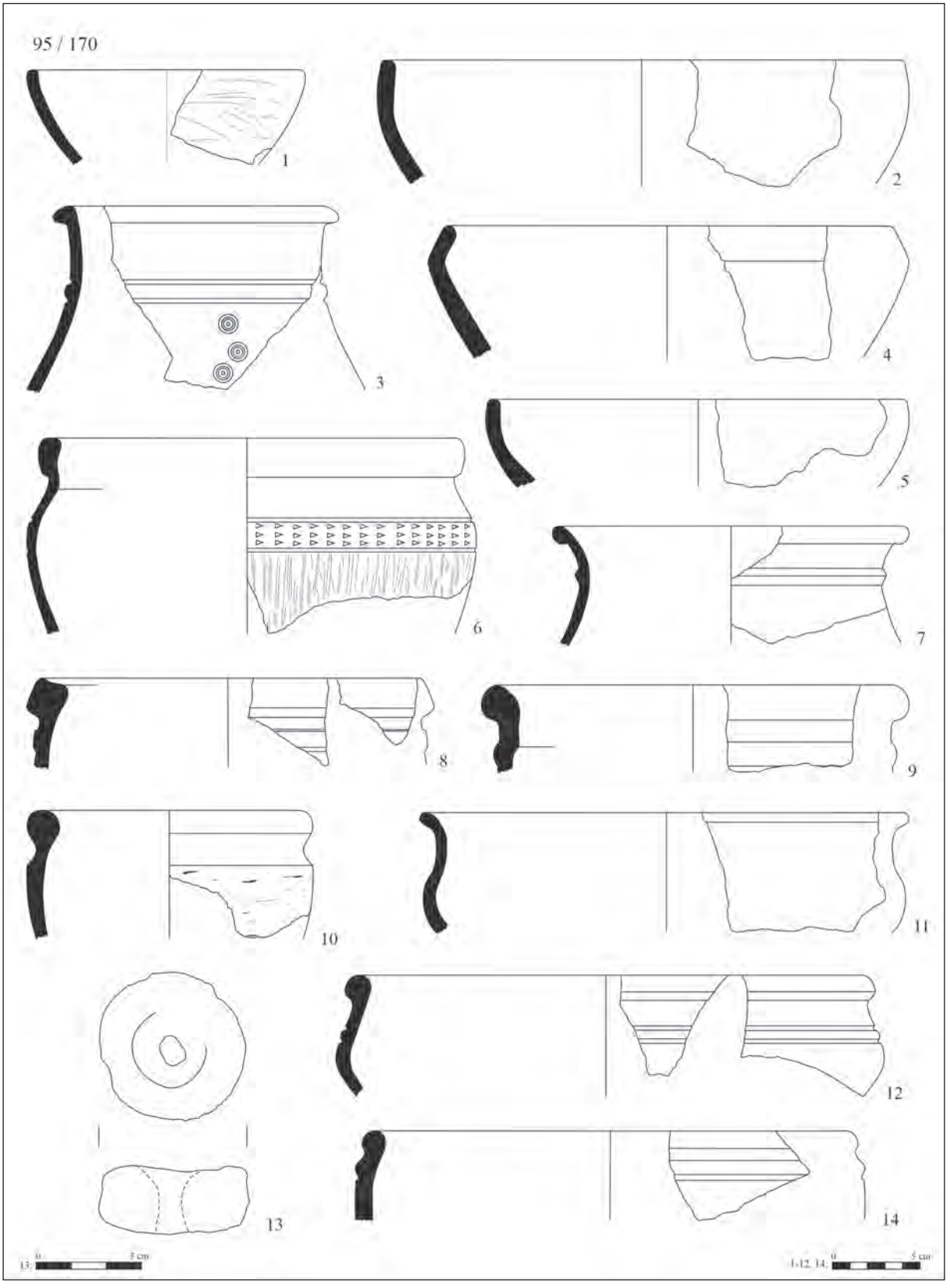

XLVII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/170. objektum
Plate XLVII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/170

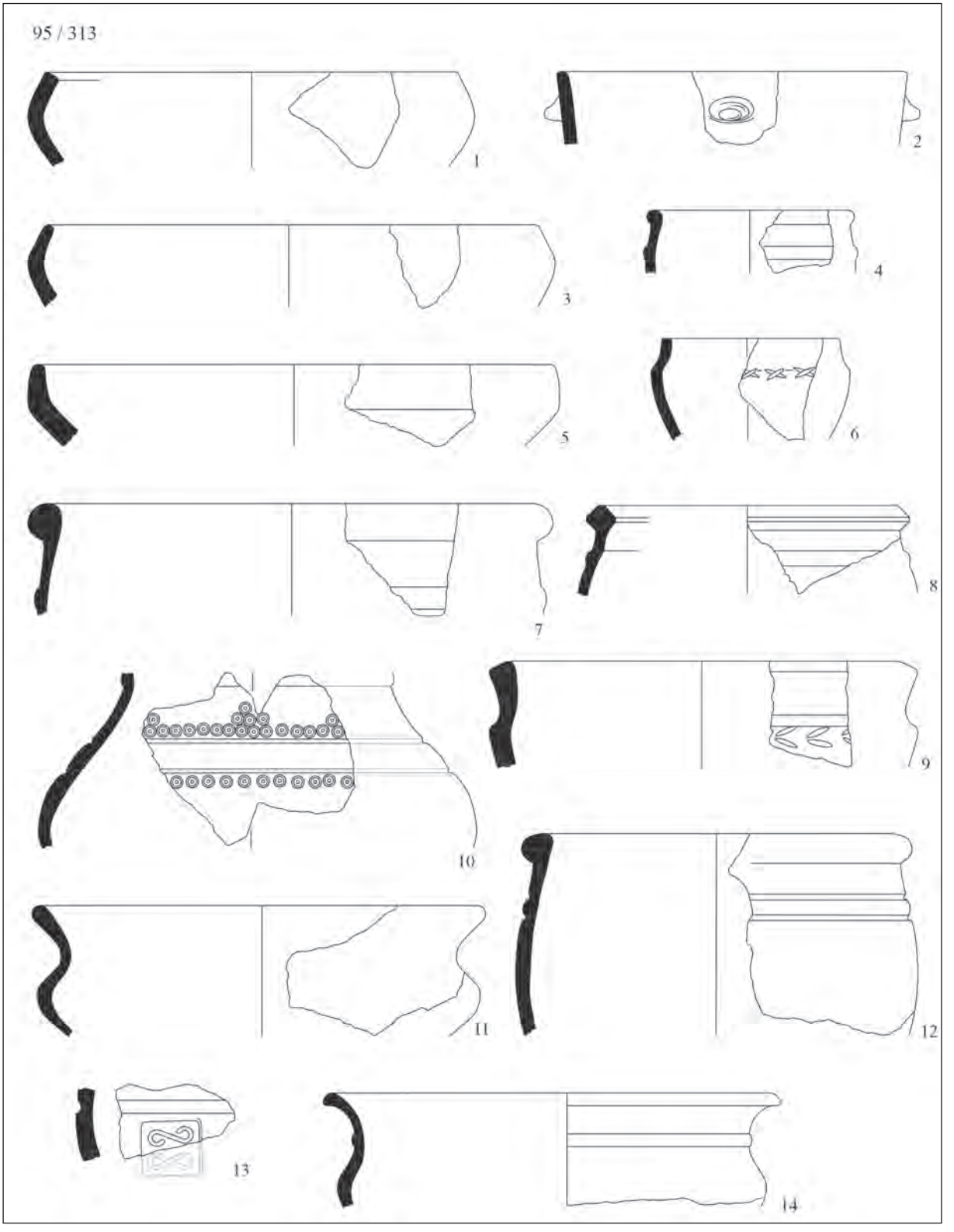

XLVIII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/313. objektum
Plate XLVIII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/313

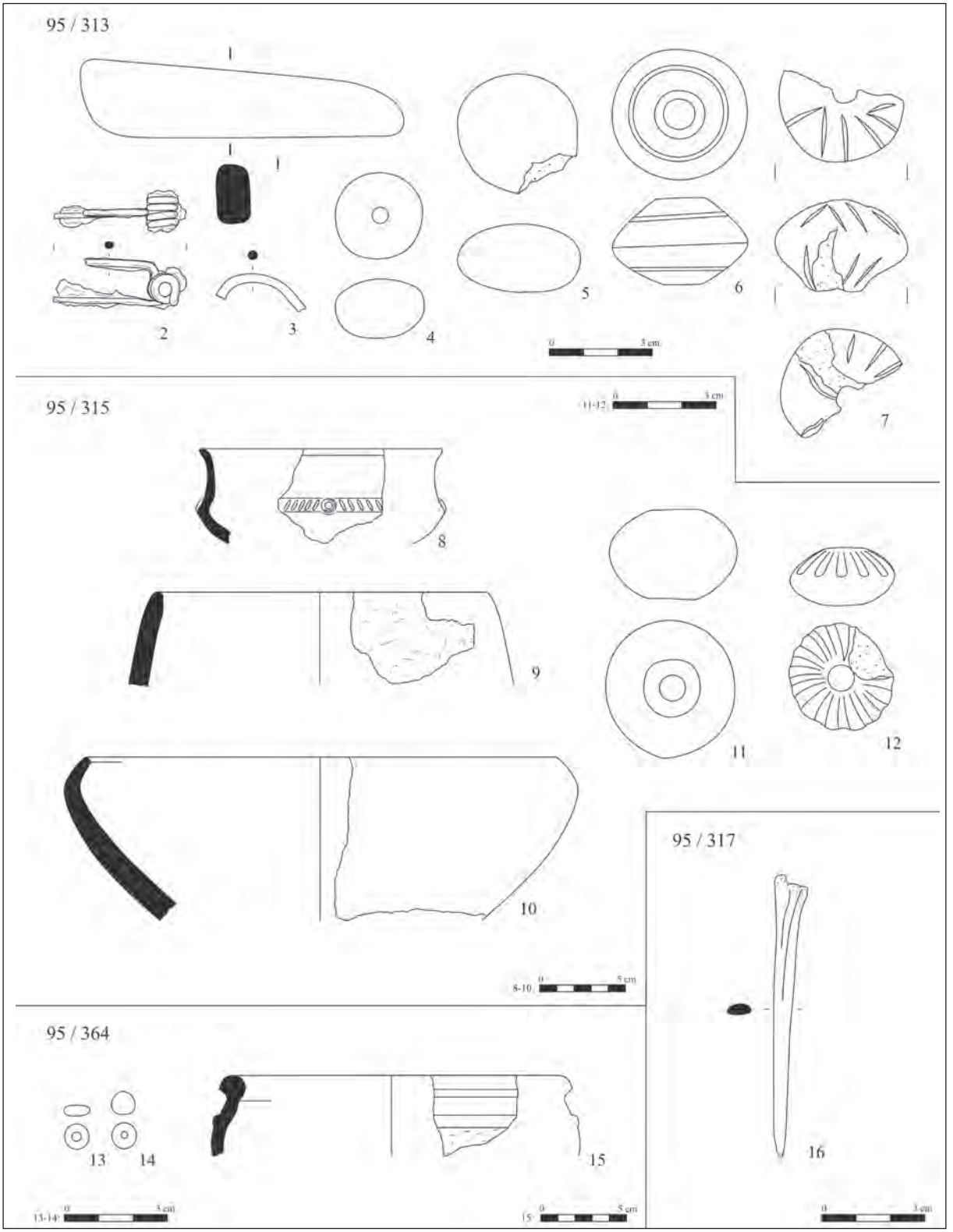

XLIX. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 1–7: 95/313. objektum, 8–12: 95/315. objektum, 13–15: 95/364. objektum, 16: 95/317. objektum

Plate XLIX: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, 1–7: feature no. 95/313, 8–12: feature no. 95/315, 13–15: feature no. 95/364, 16: feature no. 95/317

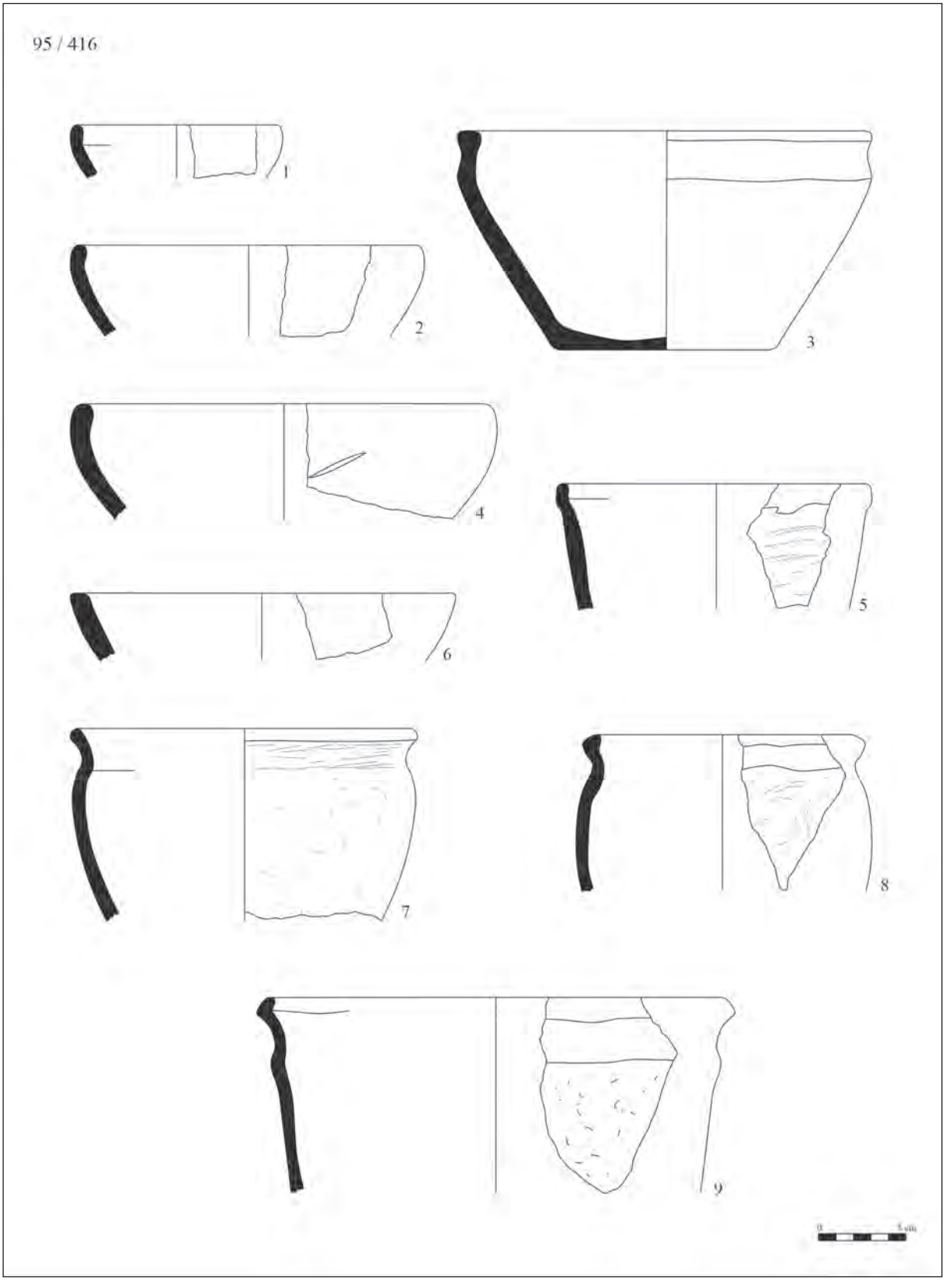

L. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/416. objektum
Plate L: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/416

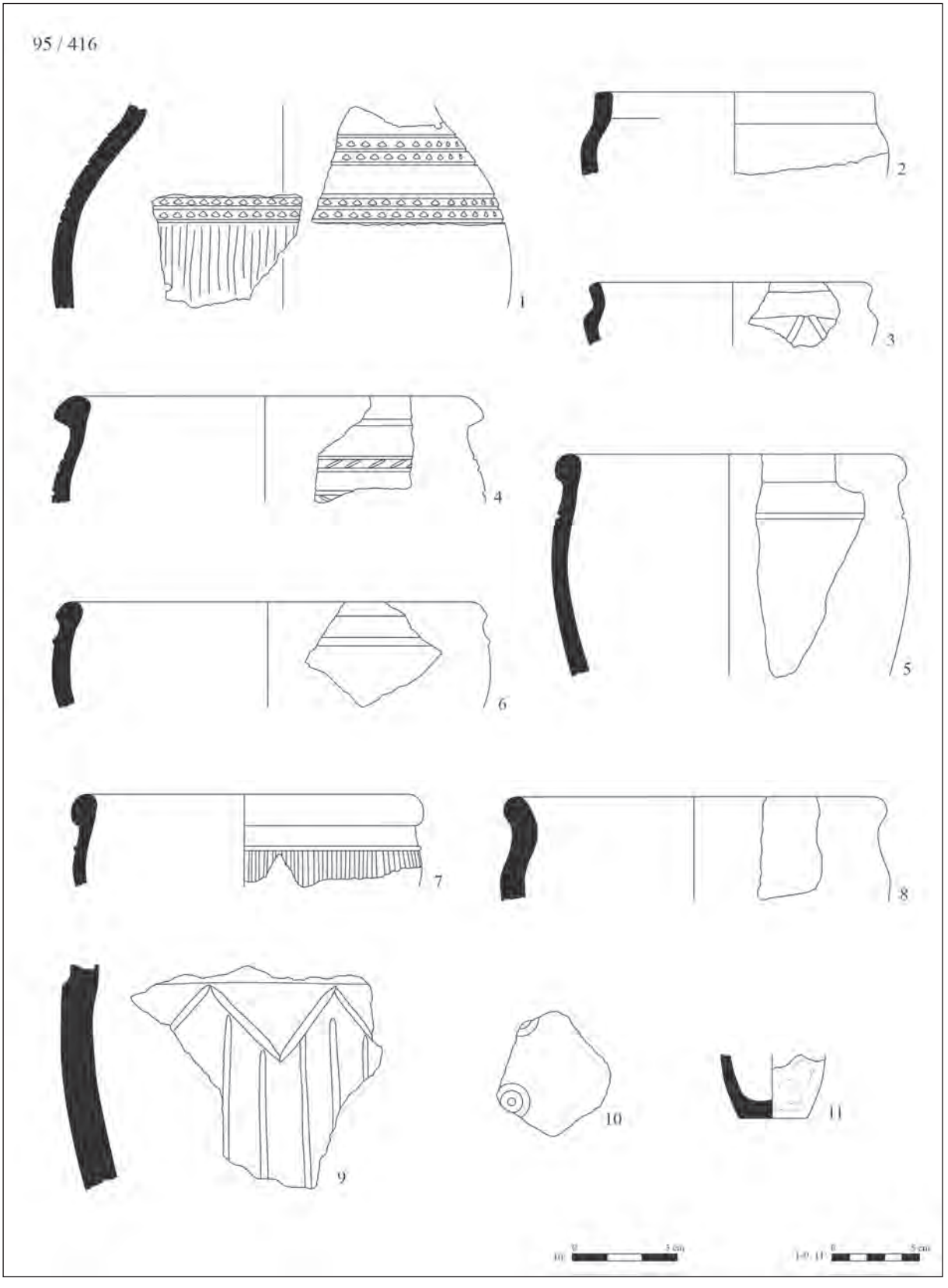

LI. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/416. objektum
Plate LI: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/416

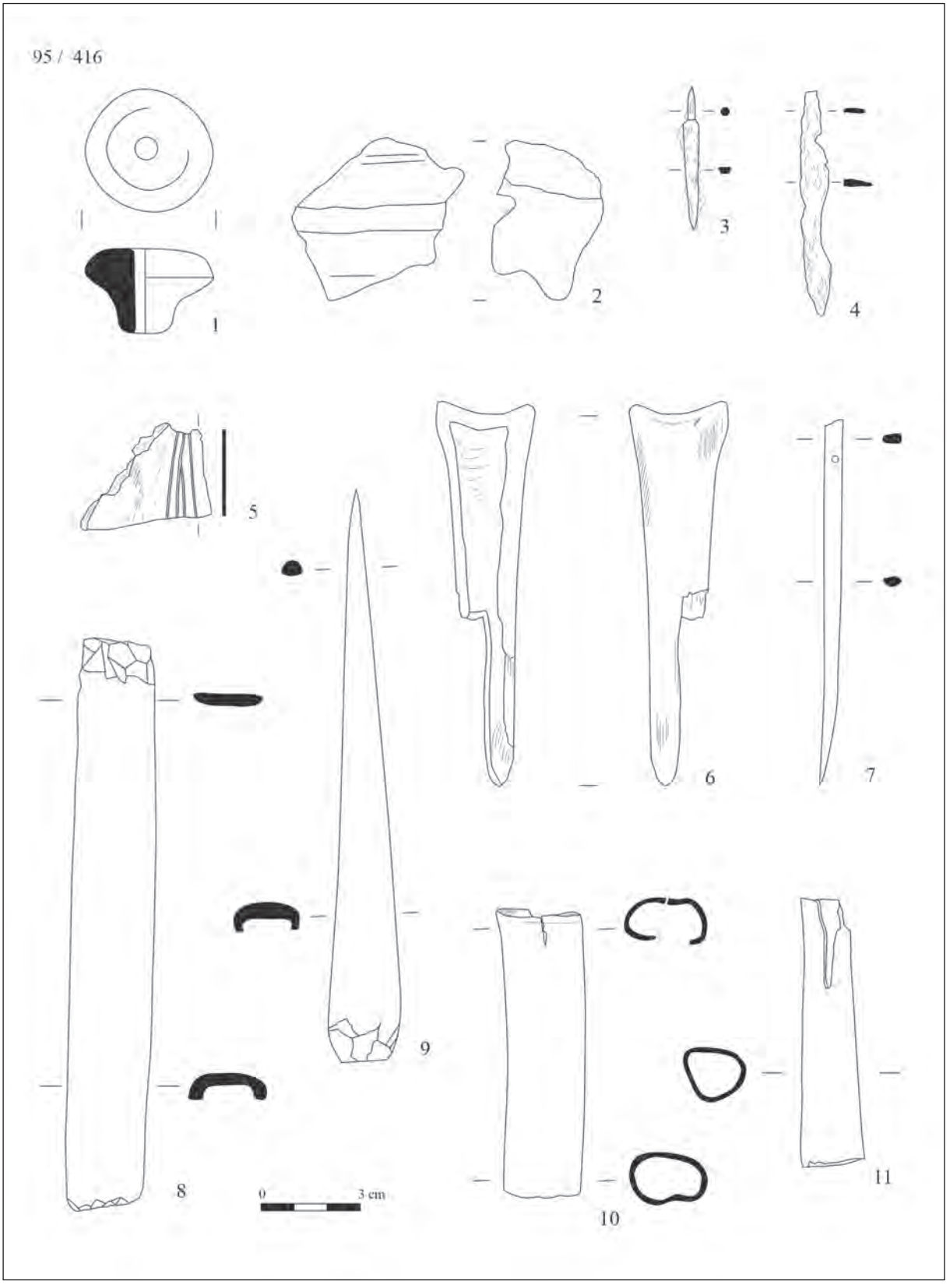

LII. tábla: Győr–Ménfőcsanak, Bevásárlóközpont, 95/416. objektum
Plate LII: Győr–Ménfőcsanak, Shopping Center, feature no. 95/416

Ménfőcsanak a kelta vándorlás egyik kulcsfontosságú lelőhelye Győr közelében. Ez Magyarország, de talán a teljes Kárpát-medence legnagyobb felületen és legteljesebben kutatott késő vaskori települése. Közelében az azonos korú temető több száz sírja is feltárásra került, köztük olyanok is, amelyek mellékleteik alapján egyértelműen a Kr. e. 4. század első felére datálható kelta népmozgással hozhatók összefüggésbe. A lelőhely jelentősége a kelet-magyarországi Sajópetrihez mérhető; a Ménfőcsanakon napvilágra hozott leletanyag feldolgozása és elemzése jelenleg is folyik.

Ez a könyv a Győr–Ménfőcsanak határában, a Szeles-dűlőben, a mai 83-as számú út és a mellette létesült bevásárlóközpont területén 1993–1998 között végzett régészeti feltárásokon napvilágra került késő vaskori település leletanyagának bemutatását és tudományos értékelését tartalmazza. A kötetben tárgyalt kutatási eredmények által átfogó képet kapunk egy falusias jellegű késő vaskori településről, vagyis a kelták mindennapi életének színteréről – Sajópetri és Polgár után – a Dunántúlon is.

Ménfőcsanak near Győr is the largest excavated late Iron Age settlement complex in Hungary. Its contemporaneous cemetery has also been brought to light, featuring burials with grave goods that connect the site to the Celtic migrations in the first half of the 4th century BC. This site's relevance is comparable to that of Sajópetri in East-Hungary, and the enormous assemblage unearthed from here is still being processed and analysed. This book presents the findings from the late Iron Age settlement excavated on Szeles Hill at Ménfőcsanak in 1993–1998, providing a comprehensive view on a rural settlement in Transdanubia in the late Iron Age. The book includes a detailed summary in English as well as English captions for the tables and images.

ISSN 978-615-5766-41-1